

Digitized by the Internet Archive
in 2025

INSTITUTIONES
THEOLOGICÆ DOGMATICÆ SPECIALIS

Vol. II

INSTITUTIONES
THEOLOGICÆ DOGMATICÆ SPECIALIS

ex Summa Theologica S. Thomæ Aquinatis desumptæ

ET HODIERNIS SCHOLIS ACCOMMODATÆ

AUCTORE

P. Fr. JOANNE LOTTINI

ORDINIS PRAEDICATORUM

Nuova Editio ab Auctore revisa et aucta

Volumen II.

De Peccato originali, de Incarnatione Verbi Dei et de Gratia

230
L 884i
v. 2

FRIDERICUS PUSTET
Pontificalis Bibliopola
RATISBONÆ — ROMÆ — NEO-EBORACI

WITHDRAWN

Approbationes praemissae primae editioni.

Nihil obstat

S. Dominici de Faesulis, die 1 Nov. 1902.

Fr. LUDOVICUS FERRETTI

S. Theol. Dogm. Lector in Sem. Arch. Florentino
Vicarius Generalis Congregationis S. Marci de
Florentia.

Fr. AMBROSIVS LUDDI

S. Teol. Lector, et Prior Conv. S. Marci de Flo-
rentia.

Nihil obstat

Faesulis, die 1 Nov. 1902.

Can. CAROLUS FALCINI

Proton. Apost. ad instar partic. et Censor Eccles.

Imprimatur

Faesulis ex Palatio Nostro Episcopali die 1 Nov. 1902

✠ DAVIDES CAMMILLI *Episcopus Faesulanus*

Reimprimatur

Fr. ALBERTUS LEPIDI, Ord. Praed.

S. P. A. Magister

Reimprimatur

JOSEPHUS CEPPETELLI

Patr. Const. Vicesgerens.

(Editionis jura Auctori reservantur).

PARS SECUNDA

De Peccato originali, de Incarnatione Verbi Dei et de Gratia

DE DEVIATIONE CREATURAE IDEST HOMINIS A DEO SEU TRACTATUS DE PECCATO ORIGINALI

CAPUT I.

De peccato in genere

(S. TH., I-II, qu. 71-89 cum Comm. CAJIT, SYLVII, CONRADI — Cf., etiam GONET, Clyp. theol., *Tract. de peccatis*, disp. I. — BILLUART, theol. par. moral., *Tract. de peccatis*, diss. I et seqq. — KNOLL, theol., p. II, sect. I, c. IV, a. XII et seqq.).

1. **Ratio capitis.** — Considerato Deo, tum ut est unus in essentia, tum ut est trinus in personis, et considerato ordine inter ipsum Deum creatorem et creaturam ab eo productam, quatenus scilicet omnia ab eo sunt et in ipsum tendunt (quod constituit 1.^{am} partem theologiae specialis), consequens est ut agatur tum de deviatione creaturae a Deo per peccatum, tum de remedio a Deo praestito, idest de Incarnatione Verbi Dei, et de Verbi Incarnati praecipuo effectui, idest de Gratia per Christum humanae naturae concessa, per quam ipsa ob peccatum a sua dignitate delapsa restauratur. Tria ergo a nobis determinanda et explicanda sunt, quae constituunt secun-

dam partem theologiae dogmaticae specialis, idest: *Peccatum originale, Incarnatio Verbi Dei, et Gratia per Christum hominibus concessa*. Unde secunda pars tres tractatus complectitur: 1.º Tractatum de peccato originali; 2.º Tractatum de Incarnatione; 3.º Tractatum de Gratia. — A tractatu de peccato originali initium sumimus ut ordinate inde ad tractatum de Incarnatione Verbi Dei per quam redemptio generis humani a peccato completa est gressum faciamus. Praemittenda tamen putamus quaedam de peccato in genere, ut, natura peccati generice accepta enucleata, facilius ea quae de peccato originali disseremus percipiantur.

2. **Notio generica peccati.** — Omne peccatum, ait Angelicus, ex hoc ipso quod est malum consistit in quadam corruptione, sive privatione alicujus boni (1). Et recte quidem, nam peccatum sive in naturalibus sive in moralibus est malum et quidam defectus seu quaedam privatio perfectionis debitae. In moralibus autem perfectio debita attenditur per ordinem ad debitum finem secundum regulas morum, et ideo peccatum morale, de quo loquimur in praesenti, in corruptione boni, quod importatur in recta ordinatione juxta regulas morum, consistit.

3. **Divisio peccati generica.** — Peccatum quantum attinet ad nostrum tractatum dividi potest in actuale et habituale. Peccatum actuale est actus quidam debito ordine ad regulam morum destitutus. Cum enim peccatum actuale nihil aliud sit quam actus humanus, seu voluntarius malus; actus autem voluntarius non possit esse malus nisi ex eo quod caret debita commensuratione ad aliquam regulam, quae non potest esse nisi regula morum, idest lex, sequitur quod peccatum actuale nihil aliud sit quam actus quidam debito ordine ad regulam morum destitutus (2). Unde peccatum actuale post S. Augustinum communiter definitur: *Dictum, vel factum, vel*

(1) 2-2, q. 118, a. 5

(2) Cf. S. Th., 1-2, q. 71, a. 6.

concupitum contra legem aeternam; sub qua lege tamen comprehensa intelligitur *lex naturalis, lex divino-positiva*, nec non *lex humana* a legitima auctoritate confecta; per harum enim legum transgressionem ipsa lex aeterna violatur. — Peccati *habitualis* nomine in praesenti nihil aliud intelligitur quam *carentia seu defectus perfectionis debitae habitualiter ordinantis animam ad debitum finem juxta regulas morum*. — Unde peccatum habituale in habituali indispositione seu deordinatione a debito fine consistit, et in anima importat maculam, quae nihil est aliud quam privatio nitoris rationis derivantis vel ex ipsius rationis natura vel praecipue ex refulgentia divini luminis, idest sapientiae et gratiae, per quam homo perficitur et dirigitur ad bene et decenter agendum (1).

4. **Quaestio de formali constitutivo peccati.** — Quaerunt theologi quodnam sit formale constitutivum peccati. Haec quaestio summopere agitata est, saeculis praecipue decimo quinto, decimo sexto et decimo septimo, inter ipsos Thomistas inter se dissentientes.

5. **Sententiae.** — Quidam docent peccatum constitui formaliter per aliquid positivum, videlicet per ordinem seu tendentiam realem et positivam actus humani ad objectum regulis morum difforme seu dissonum rationi. Pro hac sententia inter alios citantur Capreolus, Ferrariensis, Cajetanus, Joannes a S. Thoma, Salmanticenses, Gonet. — Alii vero docent formale constitutivum peccati in aliquo negativo seu privativo consistere. Pro qua sententia citantur Suarez, Sylvius, Contensonus, Thomas ex Charmes et inter recentiores Knoll et alii.

6. **Conclusio.** — *Formale constitutivum peccati in negativo seu in privativo consistit.* — Haec sententia ut veritati et doctrinae SS. Patrum et Div. Thomae conformior eligitur. Longum esset omnium Patrum auctoritates afferre. Quorundam tantum nos afferimus: — S. Dionys. vel quisquis

(1) Cf. S. Th., 1-2, q. 86, a. 1.

sit antiquissimus auctor libri *De Div. Nom.*, c. 4, ait: « Peccatum non est aliquid existens, aut inexistens, sed privatio boni ». — Origenes (Tom. 2, in Joan.) ait: « Bonum idem est cum existente. Cum vero malum, aut pravum, contrarium sit bono, et contrarium existenti sit non existens, sequitur malum et pravum esse non existens ». — S. Basilus (Hom. *Quod Deus auctor non sit mali*) ait: « Non subsistit velut animal iniquitas, neque ipsius essentiam subsistentem statuere possumus; nam malum boni privatio est ». — S. Ambrosius (l. de Isaac, et anima c. 7) dicit: « Quid est aliud quod malum dicitur quam privatio boni? » — S. Hieronymus (Ep. ad Etesiph.) ait: « Nunquam a me audies malam esse naturam » — Cum S. Hieronymo convenit S. Augustinus dicens (l. 2, de Civ. Dei, c. 9): « Mali nulla natura est, sed amissio boni mali nomen accepit »; et (cap. 13): « Cum omnino natura nulla sit malum, nomenque hoc non sit nisi privationis ».

S. Thomas nostram conclusionem clarissime docet, quidquid in contrarium adserant plures theologi. Audiantur plura ipsius testimonia: « Actus, ait, est malus moraliter inquantum ei deficit de plenitudine essendi » (1-2, q. 18, a. 1). Et: « Peccatum nihil est aliud quam actus humanus malus; quod sit humanus habet ex hoc quod sit voluntarius, quod vero sit malus ex hoc quod caret debita commensuratione ». (l. c. q. 71, a. 6). — « Est quoddam bonum quod est ipse actus inordinatus.... et hujus privatio est essentialiter ipsum peccatum ». (ib. q. 85. a. 4.) — « Omne peccatum formaliter consistit in aversione a Deo ». (2-2. q. 10. a. 3). — Tandem, ne plura proferam, dicit: « Culpa mortalis utrumque habet et aversionem a Deo et conversionem ad bonum creatum. Sed sicut in secunda parte habitum est (1-2. q. 71. a. 6) aversio a Deo est ibi sicut formale; conversio autem ad bonum creatum, est ibi sicut materiale. Remoto autem formali cujuscumque rei, tollitur species; sicut remoto rationali tollitur species humana. Et ideo ex hoc ipso dicitur culpa

mortalis remitti quod per gratiam tollitur aversio mentis a Deo simul cum reatu poenae aeternae; remanet tamen illud quod est materiale, scilicet *inordinata conversio* ad bonum creatum, pro qua debetur reatus poenae temporalis » (P. 3. q. 86 a. 4 ad 1.^m). — Cf. etiam Comp. theol. c. 116, ubi Angelicus clarissime doquitur.

Prob. ratione: Peccatum est essentialiter et formaliter malum. Atqui malum est essentialiter et formaliter *privatio*. Ergo peccatum formaliter est privatio ipsa.

7. Quomodo sit intelligendum formale peccati consistere in privatione. — Hoc quod dicitur formale peccati consistere in negatione vel privatione non ita intelligendum est quasi ipsa *privatio* vel *negatio*, quae est formale peccati, importet genus vel differentiam aliquam specificam; nam in formale peccati sicut in malo formaliter accepto nulla differentia, et nullum genus per se proprie et vere esse potest, sicut in eo nulla adinvenitur natura, vel essentia; non tamen ex hoc sequitur quod peccata inter se se non differant specie, aut genere, quia « peccatum, ut ait Angelicus, non est privatio pura sicut tenebrae » (1); videlicet quia, ut ipsemet Angelicus se explicat, *peccatum est actus inordinatus* (2), ideo species diversa peccatorum potest considerari ex ipso actu, per hoc scilicet quod ad diversum objectum ordinatur. Proinde « dicitur malus actus secundum suam speciem non eo quod nullum habeat objectum, sed quia habet objectum non conveniens rationi, sicut tollere aliena. Unde inquantum objectum est aliquid positive potest constituere speciem mali actus (3) ». Species ergo diversa in peccatis non desumitur ex *formale* peccati, sed ex *materiale*, idest, non ex inordinatione actus et ex privatione, in qua nulla natura et species attendi potest, sed ex ipso actu materiali, ex quo peccati ratio formalis dignoscitur, sicut negatio per

(1) 2-2. q. 6. a. 2. ad 2.m.

(2) 1-2. q. 87. a. I, c.

(3) 1-2. q. 18. a. 5. ad 2.m

affirmationem. Unde « habitus et actus non recipiunt speciem ex ipsa privatione in qua consistit ratio mali » (1), « ipsa enim privatio qua aliquid malum dicitur non potest esse differentia, nec genus, sed unusquisque actus specificatur per aliquid positive dictum, sed positionem utramque per quam scilicet ponitur in genere et specie consequitur privatio aliqua (*quae est ratio formalis mali et peccati*), et ideo actus dicuntur mali ex genere aut ex specie » (2). — Breviter dicam quod peccatum si consideretur quoad suum formale, idest privationem, non habet ut specificetur, sed hoc habet quoad suum materiale, sicut etiam non habet ut sit; ab eodem enim habet ut sit et ut specificetur. Unde S. Thomas ait: « Ad rationem peccati duo concurrunt, scilicet actus voluntarius (materiale) et inordinatio (formale) ejus, quae est per recessum a lege Dei. Horum autem duorum unum per se comparatur ad peccatorem, qui intendit talem actum voluntarium exercere in tali materia, aliud autem idest inordinatio actus (quod est formale) per accidens se habet ad intentionem peccantis, nullus enim intendens ad malum operatur.... manifestum est autem quod unumquodque consequitur speciem secundum illud quod est per se.... et ideo peccata specie distinguuntur ex parte actuum voluntariorum » (idest ex parte ejus quod est materiale in peccato), quia scilicet actus voluntarius per se intenditur, non autem ex parte inordinationis et privationis, quae non habet per se ut intendatur utpote natura et essentia destituta.

8. **Observatio.** — Quando quaeritur constitutivum formale peccati non quaeritur directe et per se aliqua essentia vel natura quasi differentia specifica, quia cum peccatum in suo formali constitutivo sit malum formaliter non potest esse nisi privatio quaedam in suo formali considerato; potest tamen quaeri aliqua essentia vel na-

(1) 1-2. q. 79. a. 2. ad 3.m.

(2) II. dist. 57. q. 48. a. 1. ad 2.m.

tura indirecte quatenus scilicet quaeritur essentia vel natura ex qua, vel in qua sequitur talis privatio; et quia sermo est de essentia vel natura actuum humanorum quae in eo consistit ut ordinentur ad objectum, ideo indirecte quaeritur de ordine huiusmodi actuum; ex quo habetur et cognoscitur eorum distinctio, sive inter se se sive ab actibus malis. Unde actus ordinem dicens ad objectum rationi consonum dicitur *bonus*; et ordinem dicens ad objectum rationi dissonum dicitur *malus*, non quia ejus *malitia* constituatur per ordinem positivum ad objectum, sed quia ex tali ordine sequitur *privatio* quae ipsa *malitia*.

9. Peccatum mortale et peccatum veniale. — *Peccatum mortale* nihil est aliud quam quaedam inordinatio in actibus moralibus circa ultimum finem, *peccatum* autem *veniale* est deordinatio circa ea quae sunt ad finem, seu circa media, servato tamen ordine ad ultimum finem. Unde peccatum mortale de se est irreparabile, sed peccatum veniale reparabile est; nam peccatum mortale non habet ut possit reparari per principium intrinsecum ex hoc ipso quod importat deordinationem ab ultimo fine, peccatum vero veniale ex hoc quod importat exclusive deordinationem circa media habet principium intrinsecum ut reparari possit, nam per ipsum homo non avertitur ab ultimo fine, sed remanet conversus ad ipsum ex quo actio humana habet ut reguletur (1)

10. Peccatum mortale est contra Deum ut objectum consequendum. — Peccatum ergo mortale est non solum contra legem Dei, idest contra legem aeternam prohiben-

(1) « Cum peccatum, ait Angelicus, sit quaedam infirmitas animae, ut supra habitum est, peccatum aliquod mortale dicitur ad similitudinem morbi, qui dicitur mortalis ex eo quod inducit defectum irreparabilem per destitutionem alicujus principii, ut dictum est. Principium autem spiritualis vitae, quae est secundum virtutem, est ordo ad ultimum finem, ut supra dictum est, qui quidem, si destitutus fuerit, reparari non potest per aliquod principium intrinsecum, sed solum per virtutem divinam, ut supra dictum est, quia inordinationes eorum quae sunt ad finem reparantur ex fine, sicut error qui accidit

tem ex qua omnis lex derivatur, sed etiam contra ipsum Deum quatenus est objectum a natura intellectiva consequendum, nullus enim potest consequi Deum nisi per rectam ordinationem circa ipsum.

11. Peccatum dici potest mortale quia avertit a primo fonte et principio vitae. — Unde peccatum dici mortale potest ex eo quod animam a primo principio seu a prima causa vitae avertit, idest ab ultimo fine, qui est primum principium vitae (causaliter) omnibus viventibus. Et licet anima per peccatum mortale non privetur vita qua tendit in ea quae sunt ad finem, tamen privaturs vita qua ipsa tendit in ipsum finem qui Deus est.

12. Peccatum dicitur mortale quia privat animam vita supernaturali gratiae. — Proinde peccatum dicitur mortale ex eo quod mortem animae infert eam privando gratia sanctificante, quae est vita animae in ordine supernaturali.

13. Peccatum inducit reatum poenae aeternae. — Ex quibus sequitur peccatum mortale inducere in animam reatum poenae aeternae ex hoc ipso scilicet quod est irreparabile utpote oppositum ipsi principio ordinis quod est ultimus finis (1).

14. Peccatum veniale non est perfecte contra legem Dei. — Ex dictis habetur peccatum dici veniale ex eo quod in peccante non excludit principium intrinsecum quo defectus per ipsum peccatum reparatur, idest non excludit ultimum finem, unde non importat aversionem seu deordi-

circa conclusiones per veritatem principiorum: defectus ergo ordinis ultimi finis non potest per aliquid aliud reparari, quod sit principalius sicut nec error qui est circa principia, et ideo huiusmodi peccata dicuntur mortalia quasi irreparabilia. Peccata autem quae habent inordinationem circa (media) ea quae sunt ad finem, conservato ordinis ad ultimum finem, reparabilia sunt; et haec dicuntur venialia. Tunc enim peccatum veniam habet cum reatus poenae tollitur, qui cessat cessante peccato » (1-2. q. 88. a. 1. 2).

(1) Th.: l. c., q. 87, a. V c.

nationem ab eo, neque proinde est plene seu perfecte contra legem Dei (1).

15. **Peccatum veniale non est contra legem praecipientem necessaria fini.** — Peccatum ergo veniale dicitur peccatum secundum imperfectam rationem et in ordine ad mortale, quia venialiter peccans non facit quod lex prohibet quasi impeditivum finis, nec praetermittit id quod lex per praeceptum obligat uti necessarium ad ultimum finem consequendum, sed facit praeter legem, quia non observat modum rationis quem lex intendit (2).

16. **Peccatum veniale non excludit charitatem et gratiam.** — Quia finis omnium praeceptorum legis est amare Deum super omnia et amare proximum sicut se ipsum, ideo per peccatum veniale charitas et gratia Dei non excluditur, sed retardatur motus in Deum.

17. **Peccatum veniale per se loquendo, inducit reatum poenae temporalis tantum.** — Ratio est quia peccatum veniale est reparabile per se loquendo, cum non excludat gratiam, neque importet deordinationem ab ultimo fine.

18. **Differentiae inter peccatum mortale et veniale assignantur.** — Peccatum mortale et veniale in eo conveniunt ut importent Dei offensam: differunt autem 1.º in hoc quod mortale est simpliciter contra legem et finem legis, non autem veniale; 2.º mortale importat inordinationem seu aversionem ab ultimo fine, constituendo ultimum finem in creatura; veniale vero, ordine ad ultimum finem servato, inordinationem importat circa media; 3.º mortale destruit gratiam et charitatem quibus contrariatur, et consequenter 4.º destruit vitam animae supernaturalem, 5.º mortem in ea causat, et 6.º amicitiam cum Deo dissolvit; 7.º importat Dei contemptum et 8.º reatum poenae aeternae; quae omnia non importantur in peccato veniali,

(1) Ibid.

(2) Ibid., q. 88. a.

quod importat tamen morbum et languorem animae, deordinationem reparabilem et reatum poenae temporalis (1).

19. **Corollarium.** — Peccatum ergo mortale et veniale differunt essentialiter inter se; nam differentia peccatorum essentialis ex differentia habitudinum specifica desumitur; haec autem reperitur inter peccatum mortale et veniale, nam primum importat habitudinis improprietatem ad finem, veniale vero habitudinis improprietatem ad media, quae non sunt fini necessaria.

20. **Quid de peccati mortalis et venialis distinctione sentiant haeretici.** — Quidam haeretici, uti Wiclefius, Lutherus, Melancthon, Calvinus et alii docuerunt omnia peccata esse mortalia ex sua natura, et ideo poenae aeternae et mortis ex se illativa, sed ex Dei misericordia ipsis praedestinati ob merita Christi non imputari et sic illis non esse neque mortis, neque poenae aeternae illativa.

21. **Conclusio.** — *Dantur peccata venialia ex sua natura distincta a mortalibus.*

Prob. conclusio 1.º ex Sacra Scriptura, ait enim Christus (Matth. V. 22): Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue, reus erit gehennae ignis. — Christus Dominus his verbis diversam peccatorum gravitatem exponit. Solummodo autem tertium pronuntiat gehennae igne, idest inferno (ut communiter interpretes per gehennan ignis intelligunt) seu poena aeterna dignum. Priora enim duo peccata, idest internum iracundiae motum et parvam contumeliam non gehennae igne, idest inferno digna adserit sicut tertium; sed primum dicit esse *iudicio*, idest a synedrio minori, secundum vero *concilio*, idest a synedrio majori iudicandum. Unde patet Christum ob priora duo peccata pronuntiare hominem poenae temporali dignum, ob tertium vero poena aeterna; nam ut explicat S. Joann. Chrysost. (Tom. XVI in Matth.):

(1) Cf. Billuart. Pars moralis. Tract. de peccatis, diss. 8 a. 2.

« Christus eum, qui sine causa irascitur, iudicio condemnat; eum vero qui dixerit raea, reum condemnat esse concilio. Sed adhuc ista non magna sunt, hujus enim saeculi sunt poenae: postmodum vero eum, qui fratri suo fatue dixerit, gehennae ignibus deputat, modo certe primum gehennae nomen commemorans ». — Insuper idem Christus quaedam peccata culici, quaedam camelo (1), et similiter quaedam festucae, quaedam trabi; Apostolus autem quaedam opera, uti materiam aedificii spiritualis habens, auro, argento, lapidi pretioso, alia vero foeno et stipulae comparat (2): et inde subiungit: *Si cuius opus manserit quod superaedificavit, mercedem accipiet; si cuius opus arserit detrimentum patietur; ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* — Ex quibus verbis habetur quaedam opera esse meritoria, ob quae scilicet mercedem accipiet, quaedam vero esse demeritoria, ob quae scilicet detrimentum patietur, non tamen mors, sive poena, aut damnum aeternum ei inferetur, *quia ipse salvus erit*, sed malum, seu poena temporalis; quasi scilicet per ignem purgabitur. — Insuper idem Apostolus (Rom. I, 29-32) quaedam opera recenset ut fornicationem, invidiam, avaritiam etc. subjungens: *Qui talia agunt digni sunt morte.* Et infra (I. Cor. VI, 9) dicit hujusmodi opera agentes a regno Dei excludi: *Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles etc. regnum Dei possidebunt.* — Qui proinde poena aeterna plectentur ob talia opera. (Cf. S. Th. in I. Cor. III. 9).

2.º Saepe Sacra Scriptura de justis loquitur quibus tamen peccatum tribuit. Unde (Prov. XXIV, 16) dicitur: *Septies cadet justus et resurget.* Quae verba S. Hieronymus (3), S. Greg. M. (4), S. Bernardus (5), et alii SS. Patres et interpretes de justi lapsu in peccata venialia ex-

(1) Matth. XXII, VII, 3, 24. — Lucae VI, 42.

(2) I. Cor. III, 9-12, seqq.

(3) Ep. ad Rustic.

(4) l. VI in 2. Reg. 15.

(5) Serm. 1 in Cant.

ponunt. Et merito quidem, nam, ut dicitur (Eccl. VII, 21): *Non est homo justus in terra qui faciat bonum et non peccet*, non quidem mortaliter, secus desineret esse justus, cum e contra Ecclesiastes loquatur de justis ut ab impiis distinctis; unde ipsemet S. Jacobus, cui notum erat certe christianos plurimos esse justos et sanctos, non verebatur adserere: *In multis offendimus omnes* (III, 2); quae adsertio consonat cum alia S. Joannis dicentis (I. Ep. I, 8): *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis non est*. Quae verba justis applicata, et quibus etiam applicat S. Joannes, cum de omnibus etiam de seipso loquatur, nonnisi de peccatis venialibus possunt intelligi; nam idem S. Joannes peccatum a justis excludit dicens: (I. Ep. I, 18): *Omnis qui manet in eo* (Christo) *non peccat*; et (Ib. III, 6) *omnis, qui natus est ex Deo peccatum non facit*.

3.º *Prob.* ex SS. Patribus. Origenes ait: « Haec (minora peccata) non auferunt vitam gratiae, illa vero (majora) animam occidunt » (1). — S. Cyprianus dicit etiam justos peccatores se existimare debere et veraciter dicere: *Dimitte nobis debita nostra* (2). — S. Joann. Chrysost. ait: « Quis enim (etiam justus) jactabit mundum omnino sibi esse cor? quis gloriabitur ab omni culpa se esse immunem? ideo jubemur in precatione dicere: *Dimitte nobis debita nostra* » (3). — S. Augustinus ait: « De quotidianis, brevibus levibusque peccatis, sine quibus haec vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit. Eorum enim est dicere: *Pater noster, qui es in coelis*, qui jam tali patri regenerati sunt ex aqua et Spiritu Sancto. Delet omnino haec oratio minima et quotidiana peccata » (4).

(1) Hom. 9 in Ezech. et Hom. 12 in Lev. — Cf. etiam Hom. 5 in Lev. et Hom. 35 in Luc.

(2) L. de oratione Dominica.

(3) Orat. de divite et Lazaro.

(4) Enchir. c. 71. — Cf. etiam *De Spiritu et littera*, c. 27; et lib. 3 c. 2 epist. Pelag. c. 7.

— S. Gregorius M. distinguens inter crimen et peccatum dicit: « Hoc inter peccatum distat et crimen, quod omne crimen peccatum est, non tamen omne peccatum crimen est. Et in hac vita multi sine crimine, nullus vero sine peccatis esse valet... In qua videlicet peccatorum et criminum distinctione pensandum est, quia nonnulla peccata animam polluunt, quam crimina extinguunt » (1). — Et S. Bernardus ait: « In levibus peccatis a quibus abstinere non possumus? dum gestamus corpus peccati, ad salutem sufficere potest poenitentia quotidiana. At in gravioribus quidem et quae peccata ad mortem sunt, opus est non modo poenitentia, verum etiam continentia » (2).

3.º Ex Conciliis: Concilium Milevitanum II (a. 416) can. 6, 7, 8 dicit: « Sanctos et justos in hac vita non tantum humiliter, sed et veraciter dicere: *dimitte nobis debita nostra* ». Insuper idem Concilium ait: « Placuit, quicumque verba ipsa dominicae orationis, ubi dicimus: *dimitte nobis debita nostra*, ita volunt a sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit » (3). — Concilium Tridentinum docet: « Licet in hac mortali vita quantumvis sancti et justi in levia saltem et quotidiana, quae etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse justi; nam justorum illa vox est humilis et verax: *dimitte nobis debita nostra* » (4). Idem Concilium (Sess. 14. c. 11) docet peccata venialia non excludere Dei gratiam et non esse de *necessitate* in confessione sacramentali declaranda. — Ad haec addi potest Pii V et Gregorii XIII condemnatio sequentis Bajanae propositionis videlicet: « Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur poenam aeternam ».

(1) Lib. 21, Moral. cap. 9.

(2) Ser. de triplici misericordia.

(3) Juxta quosdam haec non Milevitani sed Carthaginensis concilii sunt verba.

(4) Sess. 6, c. 11.

22. Pro solutione difficultatum. — Ad solvendas difficultates quae tum ex Sacra Scriptura, tum ex patribus, tum ex ipsa ratione afferri possunt advertendum est peccata venialia gravia peccata nuncupari non quasi cum peccatis mortalibus confundantur, sed quia comparata cum malis etiam gravissimis hujus vitae majora mala sunt, cum offensam in Deum importent, quae etiamsi minima inter omnes alias offensas omnem malum physicum vitae praesentis superat. Unde et poenae purgatorii quibus deleri hujusmodi peccata dicuntur, gravissimae poenae sunt quaslibet poenas et aerumnas hujus vitae excedentes (1).

23. Causae peccatorum. — In peccatis duo sunt consideranda, idest actus et privatio; ex parte actus potest adsignari causa efficiens, et quidem multiplex, ut videre est apud ipsum Angelicum (1-2, qu. 75); sed ex parte privationis non potest adsignari causa efficiens per se, sed deficiens. Unde S. Augustinus ait: « Nemo quaerat efficientem causam malae voluntatis, sed deficientem; non enim est efficiens, sed deficiens, quia nec illa effectio est sed defectio » (2). — Et S. Thomas ait: « Peccatum est quidam actus inordinatus, ex parte igitur actus potest habere per se causam sicut et quilibet alius actus, ex parte autem inordinationis habet causam eo modo quo negatio, vel privatio potest habere causam » (3), idest per accidens; cum enim privatio non importet esse aliquod, et non sit per se, neque potest per se produci quasi verus effectus; unde non dicitur effectus, sed defectus. Cum igitur causa per se actus peccati sit ipsa voluntas, et cum omnis effectus per accidens reducatur ad causam per se, sequitur quod ipse defectus seu inordinatio actus sit ex ipsa voluntate quae deficit in sua actione ex defectu regulae et directionis (4). — Haec est causa principalis

(1) Cf. Billuart et Knoll l. c. qui plures proponunt ac solvunt difficultates.

(2) Lib. XII, de Civ. Dei c. 7.

(3) L. c. a. I. c.

(4) Cf. Ibid.

peccati; sed et aliae causae secundariae adsignantur a theologis, quae causae dicuntur et sunt quatenus in ipsam voluntatem influunt ad peccatum eam inclinantes. Quaedam sunt interiores, et quaedam exteriores. Interiores in generali quidem praeter ipsam voluntatem et rationem recensentur passiones, in speciali autem adsignantur inter alias causas ignorantia ex parte intellectus, concupiscentia ex parte appetitus sensitivi, malitia ex parte voluntatis. Exteriores autem causae duae in praesenti adsignantur; videlicet: in generali peccatum, quatenus unum peccatum potest esse causa aliorum peccatorum; in speciali diabolus. De his omnibus diffuse agit Angelicus (l. c.) per varias quaestiones. Nobis autem delibasse sufficiat.

24. Effectus peccati. — Effectus peccati in generali tres recensentur cum D. Thoma, videlicet: Corruptio boni naturae, malitia animae, reatus poenae. In particulari autem sequentes effectus adsignantur: 1.º Macula animae, 2.º Mors, tum animae quam corporis, 3.º Defectus omnes corporales humanae naturae. Haec omnia quantum pertinet ad scopum nostrum exponentur dum agetur de peccati originalis effectibus. Quoad mortem animae advertendum est quod nihil aliud intelligitur quam privatio vitae supernaturalis quae habetur per gratiam, non autem privatio vitae naturalis, cum anima humana immortalis sit secundum vitam naturalem.

CAPUT II.

De peccato primorum parentum

(Cf. S. TH. p. 2-2, n. 163, cum Comm. CAJET, SYLVII, JOANN a S. THOMA, GOTTI.
 — Cf. GONET, *De homine disp.* IV; BILLUART, *disp.* IV; KNOLL, l. c.,
 MAZZELLA, *De Deo creante*, *disp.* IV).

25. **Ratio capitis.** — Peccatum originale potest considerari dupliciter: prout fuit in *Adam*, et prout est in *posteris ejus*. Prout fuit in *Adam* a quibusdam dicitur *originans*; prout est in *ejus posteris* dicitur *originatum*, quod est effectus *originantis*. De peccato originali sub hoc duplici aspectu agendum est; quod per diversa capita perficiemus. In praesenti capite peccatum solum prout fuit in *Adam* consideramus.

26. **Quaestio.** — Agentes de peccato primorum parentum quaestio valde complexa movetur et plura quaeruntur: 1.º an primi parentes revera peccaverint et quidem graviter; 2.º an peccaverint inducti a doemone; et 3.º an peccaverint comedendo fructum vetitum ex suggestionem seu ex persuasionem serpentis. Hae tres quaestiones distincte proponendae a nobis censentur, quia a multis pessime confunduntur.

27. **Sententiae.** — Quidam ea quae in Genesi narrantur de peccato primorum parentum allegorice esse intelligenda dixerunt; inter antiquos recensetur Philo Iudaeus qui per paradisum intellexit naturam moralem, per arborem scientiae prudentiam, per serpentem voluptatem, per virum intellectum, per mulierem appetitum sensitivum, per comestionem fructus transgressionem legis (1). Originem etiam interpretationem allegoricam fuisse amplexatum certum esse videtur omnino. Haeretici Encretitae et Manichaei sub esu fructus vetiti peccatum carnis, idest luxuriam intellexerunt,

(1) Cf. S. AMBROS. l. *de Parad.* c. II.

ex quo inferebant matrimonium esse illicitum. Rationalistae nostri temporis mythice ea omnia exponunt. (Cf. Knoll, *Theol. Dogm. spec.*, pars. II, sectio I, c. IV, a. 5, 11). — Cajetanus quoad ea quae de tentatione serpentis narrantur in Genesi dicit: « Non fuit sermo vocalis, sed sermo internae suggestionis, quo diabolus serpere venenosa cogitatione incepit. Et eodem sermonis genere universus iste dialogus inter serpentem et mulierem intelligendus est ». (*Comment.*, A. I., p. 25). Cajetanum sequuntur quidam recentiores catholici(1), quos inter recensetur P. Lagrange (2). Haec sententia videtur esse contra fere unanimem sententiam SS. PP. qui litteraliter ea quae in Genesi narrantur, accipere videntur, non tamen damnata ab Ecclesia unquam fuit.

28. **Conclusio I.** — *Doctrina fidei est primos parentes graviter peccasse.*

Haec conclusio imprimis patet ex iis quae supra dicta sunt (vol. I, n. 217, 818, 820). Sed :

Prob. 1.º directe afferendo verba Concil. Tridentini dicentis (Sess. 5, decr. *De pecc. orig.*, can. I): « Si quis non confitetur primum hominem Adam, cum mandatum Dei in Paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam praevaricationis huiusmodi iram et indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus.... anathema sit ».

2.º In Sacra Scriptura narratur Deum dedisse praeceptum protoparentibus eosque Dei latum praeceptum fuisse transgressos. Nam dicitur (Gen. II, 11-17): *Praecepitque (Deus) ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede. De ligno autem scientiae boni et mali ne comedas; in quacumque enim die comederis ex eo morte morieris.* Et serpens (ib. III, 1 seq.)

(1) Cf. *period. Studi religiosi*, luglio-agosto, 1902, pag. 281 et seq.

(2) Cf. *Revue. Bibl.*, a. 1896, pag. 365 et seqq. — « LA CORDAIRE, putat ridiculum esse narrationem lapsus hominis interpretari sensu proprio et non allegorico ». *Period. Divus Thomas*, a. 1901, pag. 314.

« *dixit ad mulierem : Oportet vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi ? Cui respondit mulier : de fructu.... ligni quod est in medio paradisi praecepit nobis Deus ne comederemus et ne tangeremus illud, ne forte moriamur* ». Et inde (ib v. 6) : *Vidit igitur mulier quod bonum esset lignum ad vescendum et pulchrum oculis aspectuque delectabile et tulit de fructu illius et comedit, deditque viro suo qui comedit*. Quae verba expositore non indigent, cum plana sint quoad praeceptum (cf. ad Rom. V, 12 et seqq.).

3.º Adamum peccasse docent Patres omnes. Clemens Alex. (*Stromat.* I, 5) ait : « Adam fuit perfectus; elegit autem quod vetitum erat ». — S. Irenaeus (lib. V, *Advers. haeres.* c. 19) dicit quod Eva in sua seductione « per verba Angeli (*mali*) ad violandum praeceptum divinum et Deum deserendum incitata fuit ». — S. Cyprianus (I, *De incarn. Verbi*) : « In origine statim mundi et generis humani, Adam praecepti immemor et datae legis transgressor fuit ». — Idem docent alii Patres.

29. **Obj.** — Apostol. (Tim. I, 9) ait : *Lex justo non est posita, sed injustis et non subditis, impiis etc.* Ergo Adam in statu innocentiae nullum a Deo habuit praeceptum, et ideo in eo nulla fuit transgressio, neque peccatum.

Resp. 1.º : Argumentum nimis probat, nam ex hoc sequeretur quod nullus homo posset fieri peccator; si enim Adam non peccavit, neque ejus posteri nascuntur infecti peccato, sed innocentes et justis; et si lex justis non datur, nullus homo potest esse transgressor et peccator (1).

Resp. 2.º : *Dist.* sensum verborum Apost.: Lex directiva non datur justo, *nego*; lex coactiva importans inflictionem poenae de facto, *conc.* — Idest justis non habent legem, quasi cervicibus imminuentem ac flagello minantem, sed tamen habent leges quibus dirigantur et quas observare tenentur. Unde *in lege* potius sunt quam *sub lege*, ut Apostolus de se loquitur (I, Cor. IX), ubi dicit se *sub lege*

(1) Cf. BELLARM., *de Amiss. Gratiae et statu peccati*, l. III, c. V.

non esse, et tamen *sine lege* non esse, sed *in lege* esse Christi (1).

30. **Observatio.** — Ex dictis etiam patet peccatum primorum parentum fuisse grave, nam justitiam et sanctitatem amiserunt peccando et dono immortalitatis et impassibilitatis privati sunt etc. ut dicit Concilium. Proinde Adam et in anima mortem incurrit et in corpore. Unde S. Augustinus dicit (*de Civ. Dei*, l. XIV, c. XII): « Non ideo debet aliquis existimare leve, aut parvum fuisse illud commissum, quia in esca factum est ». Et (*contra Jul., op. imperf.*, l. III, c. LXV) scribit: « Adam tanta impietate peccavit, quantum nos metiri et aestimare non possumus. Sed quantum illam judicaverit Deus, satis idoneis didicimus testibus ».

31. **Conclusio II.** — *Primi parentes peccarunt tentati et seducti a doemone.* — Haec conclusio quamvis non sit, quod ego sciam, ut dogma fidei definita sicut praecedens, tamen ut certa omnino admittenda est ob Sacram Scripturam clare loquentem communiter tum a Patribus, tum a Theologis et antiquis et recentioribus ita ad sensum conclusionis intellectam. Unde :

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura, in qua (Gen. III, 1 et seq.) dicitur serpens seduxisse et induxisse Evam in peccatum: Dixit autem serpens ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus quod in quocumque die comederetis ex eo, aperientur oculi vestri et eritis sicut dii, scientes bonum et malum. Vidit igitur mulier.... et tulit de fructu illius arboris etc. (2). Quae verba nequeunt certe intelligi de serpente naturali in se spectato, ut nimis absurde intellexerunt quidam Iudaei, quos inter Josephus Flavius, sed de ipso diabolo. Unde in Sapientia (II, 24) dicitur: Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum (3). Quibus consonant verba Christi ad Judaeos (Joan. VIII, 44) dicentis: Vos ex patre

(1) Cf. BELLARM., l. c.

(2) Cf. Gen. III, 13, et II, Cor. XI, 3.

(3) Cf. ad Rom. V, 12.

diabolo estis.... ille homicida erat ab initio. E S. Joan. Apostolus diabolum vocat *serpentem antiquum* dicens de Angelo: (Apoc. XX, 2): *Apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus et Satan.* Per serpentem autem antiquum non potest intelligi nisi serpens qui seduxit Evam.

2.º *Prob. ex Patribus*: S. Justinus Martyr (Dial. c. Triph., n. 103) dicit: « Diabolus a Moyse serpentem nominari ». — S. Joannes Chrysost. (Hom. 16 in Gen.) ait: « Eva apposuit porco, huic malae bestiae, doemoni videlicet, qui per serpentem operabatur, divinas margaritas ». — (Cf. etiam Hom. *De resur. Lazari*). — S. Augustinus (*de Gen. ad litt.*, l. XI, c. XXIX) scribit: « Prudentissimus omnium bestiarum, hoc est astutissimus, dictus est serpens, propter astutiam diaboli, qui in illo et de illo agebat dolum ». — Idem dicunt alii Patres, ut S. Greg. M. (1), Tertullianus (2), Origenes (3), Lactantius (4), S. Basilius (5), etc.

32. *Quaeres*: Adam fuit ne seductus in praevaricatione? — *Respondet* Apostolus (I Tim. II, 14): *Adam non est seductus, mulier autem seducta in praevaricatione fuit.* Super quae verba Angelicus Doctor lect. 3.^a dicit: « Seductio duplex est: scil. in universali et in particulari eligibili, quae est ignorantia electionis. Quicumque ergo peccat, seducitur ignorantia electionis in particulari eligibili. *Mulier autem fuit seducta* ignorantia in universali, quando scil. credidit quod serpens dixit; sed vir non credidit hoc, sed deceptus fuit in particulari, scil. quod gerendus esset mos uxori et cum ea comedere deberet, et inexpertus divinae severitatis credidit quod facile ei remitteretur ».

(1) Hom., XVI in Ev., n. 2.

(2) *De patient.*, c. V.

(3) In *Job*. L. 20, n. 21.

(4) II *Instit.*, c. XIII.

(5) Hom. in ps. XXIX, n. 5.

33. **Conclusio III.** — *Verba Genesis de comestione fructus vetiti et de tentatione serpentis possunt intelligi sensu litterali sine absurditate (1).*

Prob. quoad comestionem fructus: nam si datur absurditas aut in ipso praecepto non comedendi fructum vetitum, aut in ipsa fructus comestione reperitur: sed non reperitur in ipso praecepto non comedendi fructum, nam Deus, cum sit Dominus omnium, sine ulla absurditate potest intelligi tale praeceptum dedisse, ut post tot beneficia a Deo accepta primi parentes darent signum propriae voluntariae subjectionis, et magis excitarentur ad recognoscendum dominium Dei super ipsos. Imo in hoc praecepto summopere Dei benignitas apparet, cum ejus objectum nullam exhibuerit difficultatem observatu, nam in primis parentibus nulla concupiscentia ante peccatum fuit (2) (cf., v. I, n. 859, in nota). — Sed neque absurditas ulla reperitur in esu fructus vetiti, nam quamvis primi parentes essent sine concupiscentia, non tamen impeccabiles constituti sunt, et ideo ex hoc ipso poterant deficere praecepta Dei transgrediendo; nonne et angeli peccaverunt? Potuerunt etiam prius peccare peccato superbiae interius, et inde in statu peccati interioris existentes a statu gratiae delapsi transgredi praeceptum Dei circa esum fructus (3). — Quoad serpentem vero nullam esse absurditatem patet ex eo quod dia-

(1) Cf. per. *Div. Th.*, a. 1902, pag. 315.

(2) Cf. *S. Th.*, 2-2, qu. CLXIII, a. 1.

(3) *S. Joan. Chrysost.* (Hom. 16 in Gen.) ita convenientiam praecepti ostendit: « Quemadmodum muniticus aliquis Dominus aedes amplas et magnificas cuiquam fruendas concedens, non justum illarum pretium, sed exiguum ejus particulam vult accipere, ut et sibi domini jus integrum servet et usurarius iste certo sciat non se esse aedis dominum, sed illius beneficio ac liberalitate utendum se se accepisse, sic Dominus noster, cum quidquid aspectabile est homini commisisset eique tum in paradiso domicilium, tum ejus delicias ad fructum animi tribuisset, ne paulatim animo in transversum abreptus ista ipsa, quae oculis cernuntur, per se ac temere esse crederet, ut supra dignitatis suae modulum de se ipso sentiret, unius illis usum arboris interdixit ».

bolus potest sua naturali virtute serpentem naturalem invadere aut corpus alterius animalis, (sicut narratur in Matth. c. VIII, 31), vel etiam corpus adsumere in similitudinem serpentis, vocesque ad modum locutionis producere suos conceptus manifestando (cf., vol. I, n. 645 et seq.; item, ib., n. 741). Hac posita interpretatione, verba quibus poenam Deum narratur serpenti inferre, ipsi diabolo, non animali terrestri esse directa planum est, ac proinde non sensu proprio, sed metaphorico esse accipienda. Neque ullo pacto audiendi sunt illi interpretes qui serpentem (animal) pedes habuisse ante Adae peccatum profitentur, ac nunc in poenam super pectus suum gradi. Nam praeter quam quod primo saltem aspectu ridiculum sapiat haec sententia, animal irrationale neque peccati reum esse potest, neque poena dignum.

34. **Obj.** — Si verba quibus poena serpenti infligitur non proprie, sed metaphorice accipienda sunt, sequitur quod etiam serpens non proprie, sed metaphorice accipi debeat.

Resp.: Serpentem non proprie, sed metaphorice accipi posse a theologis et viris vere doctis doceri, neque hanc sententiam fidei opponi notavimus; sed, hac sententia seposita, dicitur quod consequentia non recte infertur; non enim si aliqua verba metaphorice sunt intelligenda, sequitur quod etiam alia eodem sensu metaphorico sint interpretanda; nam mos est scriptoribus verbis proprie acceptis metaphorica miscere. Imo in presenti adest ratio specialis adsumendi metaphorice verba poenae, secus absurdum sequeretur, si scilicet serpens animal reum peccati putaretur et poena ei infligeretur: at absurditas nulla est si supponatur diabolus in forma serpentis fuisse locutus.

35. **Conclusio IV.** — *Verba Genesis de comestione fructus vetiti esse accipienda litteraliter suadet fere unanimis consensus SS. Patrum et Theologorum.*

Prob. conclusio: S. Irenaeus (l. V *adv. haer.*, c. 19) dicit inobedientiam Adami in *ligno*, per obedientiam Christi in

ligno deletam esse. Et S. Theophilus (l. I, *ad Antol.* n. 25) ait: « Non fructum arboris malum fuisse; sed inobedientiam malos effectus produxisse ». — S. Basilius (*Hom. de fame*) dicit: « Adam improbo esu peccatum transmisit ». — S. Greg. Naz. (orat. 9): « Multa mala nobis, inquit, lignum illud innoxit et amarus esus ». — S. Augustinus (*de Gen. ad litt.*, l. XI, c. I) ait: « Antequam hujus propositae Scripturae textum ex ordine pertractemus, admonendum arbitror quod jam me et alibi in hoc opere memini praelocutum illud a nobis esse flagitandum ut ad proprietatem litterae defendatur quod gestum narrat ipse, qui scripsit ». — Quoad consensum fere unanimem theologorum testimonia non afferro, quia facilis est verificatio.

36. **Obj. I.** — Plura sunt in praedicta narratione Genesiaca quae ad proprietatem verborum non sunt accipienda; e. g. quando dicitur *Deus ambulare in paradiso* (Gen., III, 8), et quando Deus inducitur ut infligens *poenam serpenti* dicens *super pectus tuum gradieris*: non enim Deus proprie, sed metaphorice ambulare dicitur, neque serpens animal est capax poenae, insuper *gradi super pectum* serpenti naturaliter convenit. Ergo neque alia, idest quae respiciunt esum arboris et tentationem serpentis, sunt accipienda secundum proprietatem sermonis, sed symbolice sunt exponenda.

Resp.: *Nego consequentiam*; nam ex eo quod in aliqua narratione quaedam non proprie, sed metaphorice sunt accipienda, non sequitur omnia alia ejusdem narrationis esse metaphorice et multo minus symbolice accipienda. Nam metaphorae adhibentur ab omnibus scriptoribus in quocumque genere compositionis; et hoc praecipue contingit quando immiscetur sermo de substantiis spiritualibus, de quibus apte loqui non possumus nisi sub similitudinibus sensibilibus et corporalibus (cf., S. Th., p. I, qu. I, a. 9). — Certe poena, quam Deus in relatis verbis infligit, non serpentem sed diabolum respicit, qui nomine serpentis optime designatur, sive in forma serpentis induxerit Evam

ad peccandum, ut fere omnes censuerunt et censent, sive interius eam instigando, ut quidam adserunt: nam per hoc quod interius homines instigat ad malum semper magis ad inferiora descendit eisque adhaeret, quae per terram apte designantur. Unde sicut serpens ventre suo, imo toto suo corpore, semper terrae adhaeret; ita spiritus malus dici potest terrae adherere terramque comedere per similitudinem, ex hoc quod ad inferiora descendit, malum et falsum, quo, loco veritatis, pascitur, suadendo (1).

37. **Obj. II.** — Non est inverosimile omnia verba genesiaca respicientia lapsum Adae esse accipienda symbolice et non litteraliter. Ergo non cogimur ad admittendum sensum litteralem et proprium.

Resp. : Quamvis si illa verba accipiantur in se praescindendo a documentis Ecclesiae et traditionis etc. sine ulla absurditate possint fortasse intelligi symbolice; tamen ex documentis Ecclesiae et traditionis etc. scimus non esse omnia accipienda symbolice; nam Adam extitisse, fuisse scilicet a Deo creatum et Dei mandato non obtemperasse dogma fidei est. Unde objectio adlata omnino absurda est, quia concludit ex interpretatione privata, ex iis scilicet

(1) An diabolus induxerit Evam in peccatum forma serpentis assumpta inter catholicos libere disceptatur cum Ecclesia nihil defini-
verit; tamen sententia affirmans inter SS. PP. et Doctores Ecclesiae fuit, et nunc etiam est fere communis. S. Thomas assignat rationem quare non interius, sed exterius diabolus Evam tentaverit. Ita enim dicit: « Suggestio qua spiritaliter diabolus homini aliquid suggerit, ostendit diabolum plus habere potestatis in homine quam habeat suggestio exterior: quia per suggestionem interiorem immutatur a diabolo saltem hominis phantasia, sed per suggestionem exteriorem immutatur sola exterior creatura. Diabolus enim minimum potestatis habebat in homine ante peccatum. Et ideo non poterat eum interiori suggestionem, sed solum exteriori tentare ». 2-2 qu. CLXXV, a. 2, ad 2.^m; cf. etiam MONSABRÈ, conf. XXVII, *La caduta*, II. Neque aliqua censura notata est sententia quae verba Genesis arbo-
rem et fructum respicientia symbolice exponit; quamvis tamen videatur opponi communi sententiae SS. PP.

quae verisimilia cuique videntur, praescindendo a documentis Ecclesiae et traditionis. Certe contra protestantes illa objectio vim habet, sed contra catholicos qui non ex proprio cerebro, sed ex Ecclesia et ex Patribus doctrinam accipiunt (qui sunt Ecclesiae organum) nihil omnino probat. — An vero quaedam et quae sint accipienda symbolice vel litteraliter, ex definitionibus Ecclesiae infallibiliter notificatur, et si hae circa omnia non habentur, ad traditionem, ad Patres Ecclesiae recurrendum erit et ad theologos: quorum auctoritas major vel minor esse poterit secundum quod magis vel minus inter se conveniunt, et ex modo quo doctrinam Sacrae Scripturae proponunt (cf. nost. *Introd. ad S. Theol.*, p. III, c. XXVII et seq.).

38. **Quaeres:** Quare arbor illa dicta est *scientiae boni et mali*?

Resp.: In sententia illorum qui arborem litteraliter accipiunt plures responsiones tradi possunt; unde respondet S. Gregor. Nyssen. (lib. *de Opif. Homin.*, c. XX): « Quia fructus ille sub specie boni oblatus, mali experientiam induxit »; et Suarez (de *oper. Sex dier.*, l. 2, c. XXI, n. 9): « Quia serpens hanc scientiam per illius esum promisit, ita ut nomen sit quasi per antiphrasim impositum » (cf. Gen. III, 22). — S. Augustinus autem respondet: « Quia obustum est inobedientiae malum et quantum fuisset obedientiae bonum » (*De Civ. Dei*, c. XVII; et l. 8, *Gen. ad litt.*, c. VI et XIII).

39. **Quaestio altera.** — Nunc breviter quaestio altera movetur complexa, videlicet quaeritur quodnam fuerit primum peccatum primorum parentum, et quot fuerint eorum peccata. Quibus breviter respondetur.

40. **Conclusio I.** — *Primum peccatum primorum parentum fuit superbia.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura, in qua dicitur (Eccl. X, 14, 15): *Initium omnis peccati superbia*, quae verba ex contextu de primo homine intelliguntur, de quo Apostolus (Rom., V, 12) dicit: *Per unum hominem peccatum in hunc*

mundum intravit. Et Tobias (Tob. IV, 14) filio suo ait: *Superbiam ne unquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas; in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.* Haec verba quamvis « referri possent, ait Bellarminus (*de Amiss. Gratiae et statu peccat.*) ad peccatum Angeli, quod fuit absolute omnium primum; tamen credibilius est Ecclesiasticum et Tobiam respexisse ad primum peccatum primum hominum, quod notius erat vulgo quam peccatum angeli ».

2.º Probari potest ex Patribus, quos inter S. Augustinus (*de Civ. Dei*, l. XIV, c. XII, n. 1) dicit: « In occulto autem mali esse coeperunt ut in apertam inobedientiam laberentur. Non enim ad malum opus perveniretur nisi praecessisset mala voluntas. Porro malae voluntatis initium quod potuit esse nisi superbia? » Et (*de Gen. ad litt.*, l. XI, c. V, n. 7) dicit: « Nec arbitrandum est quod esset hominem dejecturus iste tentator, nisi praecessisset in anima hominis quaedam elatio comprimenda ut per humiliationem peccati, quam de se falso praesumpserat, disceret ». (Cf. S. Ambrosium, serm. 14, in psal. CXVIII; item S. Prosperum, lib. II, *De vita contemplat.*, c. XIX; S. Leon., serm. V, *De Nativ.*, etc.).

3.º *Prob. ratione:* Primi parentes non potuerunt primo peccare affectu circa sensibile objectum, nam pars inferior remanebat perfecte subjecta superiori, idest rationi et voluntati quousque voluntas et ratio remaneret Deo subjecta (cf., vol. I, n. 822). Et ideo primum peccatum hominis fuit in voluntate et ratione per recessum a Deo ultimo fine per appetitum inordinatum boni spiritualis supra suam mensuram ex divina regula praestitutam; quod ad superbiam pertinet (cf., S. Th., 22, qu. CLXIII, a. 1).

41. *Obj.* — Primum peccatum mulieris in eo fuit ut crederet verbis serpentis non morituram, sed fore scilicet cum viro similem Deo, si de ligno comederet. Sed hoc est peccatum infidelitatis. Ergo 1.^m peccatum fuit infidelitas.

Resp. cum S. Thoma: « Sicut Augustinus dicit (11 *super*

Gen. ad litt. c. XXX) verbis serpentis mulier non crederet a bona, atque utili re divinitus se fuisse prohibitos, nisi jam inesset menti amor ille propriae potestatis, et quaedam de se superba praesumptio. Quod non sic intelligendum est quasi superbia praecesserit suasionem serpentis, sed quia statim post suasionem serpentis invasit mentem ejus elatio, ex qua consecutum est ut crederet verum esse quod doemon dicebat » l. c. ad 4.^m.

Sed quaeres : In quo consistit superbia primorum parentum? — Respondet S. Thomas: « Primus homo peccavit principaliter appetendo similitudinem Dei quantum ad scientiam boni et mali, sicut serpens ei suggessit, ut scilicet per virtutem propriae naturae determinaret sibi quod esset bonum et quid malum ad agendum, vel etiam ut per seipsum praecognosceret quid sibi boni vel mali esset futurum; et secundo peccavit appetendo similitudinem Dei quantum ad propriam potestatem operandi; ut scilicet per virtutem propriae naturae determinaret sibi quid esset bonum et quid malum ad agendum, vel etiam ut per seipsum praecognosceret quid sibi boni vel mali esset futurum; et secundo peccavit appetendo similitudinem Dei quantum ad propriam potestatem operandi; ut scilicet virtute propriae naturae operaretur ad vitam aeternam consequendam ».

42. Quaestionis altera pars. — Quoad secundam partem quaestionis de numero peccatorum primorum parentum, admissa expositione litterali verborum Sacrae Scripturae circa fructum vetitum, respondetur: Mulier peccavit

Primo peccato superbiae, qua inordinate excellentiam appetiit;

Secundo curiositatis, qua scientiam ultra terminos sibi praefixos concupivit;

Tertio gulae, qua suavitate cibi permota est ad edendum;

Quarto infidelitatis, per falsam aestimationem de Deo dum credidit verbis diaboli contra Deum loquentis;

Quinto inobedientiae, praeceptum Dei trasgrediendo (S. Th., *Comp. theol.*, c. CXCI): quibus potest addi;

Sextum peccatum, scilicet *scandali*, virum in peccatum adducendo. — In Adam vero speciale peccatum fuit *amor inordinatus erga uxorem*, sed in eo non fuit peccatum infidelitatis, sicut in muliere (vide supra n. 32), et etiam superbia in eo fuit minor (cf. 2-2, qu. CLXIII, a. IV).

Quoad effectus et poenas peccati primorum parentum cf., vol. I, n. 855 et seq.; et S. Th., 2-2, qu. CLXIV, a. 1, 2.

43. Poenitentia et salus primorum parentum. —

Communiter a theologis admittitur primos parentes poenitentiam egisse et fuisse salutem consecutos. Sed de Adam habentur documenta positiva tum ex Sacra Scriptura, tum ex Patribus. Nam (Sap. X, 1 et 2) dicitur quod *sapientia* « *illum qui primus formatus est a Deo Pater orbis terrarum, cum solus esset creatus custodivit et eduxit illum a delicto suo*; » quod non esset nisi Adam poenitentiam egisset. — Item Sanctus Gregor. M. (lib. VI, epist. 31) dicit: « Adam postmodum per poenitentiam ad vitam rediit ». Et S. Augustinus idem docet (*Op. imperf. cont. Julian.*, lib. VI). — Insuper quoad salutem aeternam haec habentur ex sapientia (c. IX, 19): *Per sapientiam sanati sunt quicumque placuerunt tibi Domine a principio*; et inde statim subiunguntur verba supra relata idest quod *sapientia* (*haec*) *illum qui primus etc. eduxit a delicto suo*. Quae verba simpliciter et absolute dicta a Deo de aliquo defuncto liberationem absolute et simpliciter, idest a damnatione, significare videntur; praecipue si talis defunctus Deo placuisse simpliciter dicatur ut de Adam contingit in praesenti. — Patres affirmant Adam salutem fuisse consecutum. S. Hilarius (in psal. CXIX) ait: « Adam veniae reservatus et glorificatus in Christo est ». — S. Greg. Naz. (Orat. XXXI, c. XIX in Math.) dicit: « Utrumque (*Adam et Evam*) serpens decepit, utrumque Christus passione sua salute donavit ». — Idem docet S. Anselmus de utroque parente

(lib. *Cur Deus homo*, c. XVI). Sed digna est quae afferatur auctoritas S. Augustini de consensu Ecclesiae testificantis circa praesentem materiam. Igitur S. Augustinus (Epist. 164, *ad Evodium*, c. III, n. 6) ait: « Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quod eum inde solverit (*Christus*) Ecclesia fere tota consentit; quod eam non inaniter credidisse credendum est » (cf. etiam, *op. imperf. contra Julian.*, c. XII, ubi idem docet).

CAPUT III.

De propagatione peccati primorum parentum
in posteror.

(S. ТН., p. 1-2, qu. LXXXI, a. 1 cum Comm. CAJETANI, SYLVII, JOAN. a S. THOMA;
Cf. GONET, Tract. de peccatis, disp. VII; BILLUART, Tract. de peccatis,
diss. VI, a. 1; KNOLL, Theol., p. II, sectio I, c. IV, a. VII;
MAZZELLA, De Deo creante, disp. V, a. II).

44. **Ratio capitis et divisio eorum quae agenda sunt circa peccatum originale.** — Dogma peccati originalis in religione Christiana capitale est, quippe in ipso dogma nostrae redemptionis per Christum, fundamentum, ut ita dicam, habet; nam Verbum Dei ut dicitur in symbolo Apostolorum, « propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis » etc.; vel saltem constituit unum de duobus cardinibus super quos vertitur tota oeconomia Christianae Religionis; unde S. Augustinus dicit: « In causa duorum hominum quorum per unum venundati sumus sub peccato, per alium redimimur a peccato, proprie fides christiana consistit » (l. *de peccat. orig.* c. XXIV). Et ideo de peccato originali est dicendum, quod transfunditur per originem in posteror. Plura autem determinare intendimus, 1.º ejus propagationem in posteror, 2.º ejus essentiam vel naturam, 3.º modum quo traducatur, 4.º effectus ejus. — In praesenti capite erit sermo de ejus propagatione, de aliis in sequentibus.

45. **Haeretici circa peccatum originale.** — De peccato originali « catholicam veritatem, ait Mazzella, (1) — 1) indirecte inficiati sunt qui originem mali aut a principio malo repetebant, ut Gnostici et Manichaei; aut a peccatis actualibus non expiatis, aut ab anima commissis ante unionem cum corpore deducebant, ut Origenes et omnes praeexistentiani. — 2) *Directe* autem dogma de peccato originali impugnarunt post Theod. Mopsuestenum atque Rufinum, Pelagius ex Britannia monachus ejusque discipuli, inter quos eminent Coelestius et Julianus ». Hos inde secuti sunt Albigenses, saeculo XIII et postea saec. XVI, Anabaptistae, Sociniani, et Remonstratenses, qui adserebant neque peccatum, neque mortem homines ex Adam contrahere. Zuinglius autem eodem saec. XVI, et Jac. Faber et alii, quos inter Quakeri, et Arminiani docuerunt omnia mala derivari ab Adamo per generationem, non tamen verum et proprium peccatum, sed quamdam propensionem ad peccatum, veluti morbum quemdam. Item rationalistae, materialistae et pantheistae omnes dicunt peccatum originale opponi principiis rationis (cf. Knoll, par. II, sect. I, c., IV. n. 7).

46. **Conclusio I.** — *Peccatum originale proprie acceptum vere in posteros Adae ab ipso Adam transfunditur et propagatur.* — Haec conclusio est dogma fidei in pluribus Conciliis definitum; sufficiat afferre definitionem Conc. Tridentini dicentis (sess. 5, can. 2): « Si quis Adae praevagationem sibi soli et non ejus propagini asserit nocuisse.... aut inquinatum illum per inobedientiae peccatum mortem et poenas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod mors est animae; anathema sit ». Et (can. 2): « Si quis hoc Adae peccatum, quod origine unum est et propagatione, non imitatione transfusum, inest unicuique proprium, vel per humanae na-

(1) *De Deo creante*, disp. V, *De humanae naturae lapsu*, a. II, *De propag. Pecc. Adae*, n. 920.

turae vires, vel per aliud remedium asserit tolli posse, quam per meritum unius mediatoris D. N. J. Ch., anathema sit ».

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura, in qua dicitur (Job. XIV, 4): Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu qui solus es? Haec immunditia non potest esse nisi immunditia animae per peccatum, nam ab alia immunditia non solum Deus liberare potest, sed etiam homo. Quae interpretatio ex praecedentibus verbis confirmatur, in quibus dicitur: Et dignum ducis super hujusmodi aperire oculos tuos et adducere eum tecum in iudicium? In versione Graeca habetur: Quis enim mundus a sorde? Nec unus, etsi una dies vitae ejus in terra. Et (psal. L, 7) dicitur: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum et in peccatis concepit me mater mea. Et nota quod in textu Hebraeo, sicut etiam in versione Chaldaica, Siriaca et Arabica, non dicitur in iniquitatibus et peccatis, sed in iniquitate et peccato. Quamvis tamen recte dicatur etiam pluraliter, 1.º quia peccatum primi parentis fuit multiplex, 2.º quia certe haec multiplex malitia peccati Adami in peccato transfuso aliquo modo reperitur, 3.º quia est radix multorum peccatorum (1). Item ex Novo Testamento probatur; Apostolus enim (Rom. V, 12) dicit: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Quibus verbis dicitur, 1.º quod peccatum in hunc mundum intravit, et insuper, 2.º per peccatum intravit mors, et quidem in omnes homines. Ergo si mors per peccatum in hunc mundum intravit, nonnisi in illos pertransiit mors in quos peccatum pertransiit, quare enim essent morte plectendi qui peccatum non haberent, cum mors ponatur poena peccati? Atqui mors in omnes homines pertransiit, nam omnes morimur; unde idem Apost. (ib. v. 18) dicit: per unius delictum in omnes homines in condemnationem. Ergo peccatum originale

(1) Cf. S. Th. 1-2, qu. LXXXII, a. 2, ad 1.^m.

in omnes homines pertransiit, seu propagatum est. Unde idem Apostolus (I. cit., v. 12) quasi tradens rationem quare mors in omnes pertransiit, dicit: *In quo*, idest in uno primo homine, Adamo (1) *omnes peccaverunt*; non quidem imitatione; nam, 1.º pueri certe non peccaverunt in Adam imitatione, 2.º neque recte dixisset Apostolus: *per unum hominem*, idest per Adam, peccatum intravit in mundum imitatione, nam non per Adam imitatione intravit, sed per Evam, imo per diabolum qui praecessit Adam et Evam peccando; ergo propagatione. Insuper (II Cor. V, 14, 15) dicitur: *Si unus pro omnibus mortuus est; ergo omnes mortui sunt*. Atqui (ib. 15) *Pro omnibus mortuus est Christus*. Ergo omnes mortui sunt, etiam parvuli. « Nega, ait S. Augustinus Juliano, Christum etiam pro parvulis mortuum ut eximas eos de numero mortuorum, hoc est de contagio peccatorum. Si et pro ipsis mortuus est, ergo et ipsi mortui sunt ». Cf. etiam Eph. II, 3 ubi dicitur: *Eramus natura filii irae*.

2.º Eadem conclusio habetur ex pluribus conciliis. Sufficiat recensere: Concilium Palaestinum (cf. S. Aug., Epist. 186); Conc. Milevitanum II, (a. 416) ab Inn. I, approbatum, et Concilium plenarium Carthag. (a. 818) a Zosimo approbatum (can. II) (2); Concil. Florent. in litteris unionis etc. et Trident. (cf. supra).

3.º *Prob.* ex SS. Patribus inter quos S. Irenaeus (f. a. 177 — I. V. *adv. haer.* c. XVII) ait: « Delevit chirographum debita nostra affigens illud cruci ut que-

(1) Quidam *in quo* interpretantur *eo quod*; sed semper sequitur nostra conclusio. Insuper *in quo* esse interpretandum pro relativo certum omnino est, nam, ut ait Bossuet (*Défense de la Tradition et des Pères*, l. 7, c. XII), hanc interpretationem adhibuerunt vetusti patres Latini et etiam Graeci non pauci suaeque firmavit auctoritate synodus Tridentina, firmaruntque Concilia Milevitanum, Carthaginense et Arausicanum II. (Conf. etiam DE RUBRIS, *De Pecc. orig.* c. XV, et MAZZELLA, *De humanae naturae lapsu*, disp. V, a. II, n. 939).

(2) Cf. DENZINGER, *Enchir.* Neapoli 1856, pag. 16.

madmodum per lignum facti sumus debitores Deo, per lignum accipiamus debiti remissionem ». — Clemens Alex. dicit haeresim negationem peccati originalis (l. III *Strom.*). — S. Ambrosius (Sup. psal. L. 7) ait: « Antequam nascimur, maculamur contagio et... in iniquitate concipimur »; et (*de Poenit.* c. XIII): « Omnes sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, dicente David: *Ecce in iniquitatibus etc.* ». — Et S. Augustinus dicit (*Enarr. in psal.* 4, n. 10): « Nunquid David de adulterio natus erat? — de Jesse viro justo et conjuge ipsius. Quid est quod se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? ». — Et S. Greg. M. (l. IV. *Mor.* n. 3) ait: « Unusquisque cum primi parentis culpa concipitur, dicente propheta: *Ecce in iniquitatibus etc.* ». — Ipsimet SS. Patres probant existentiam peccati originalis ex traditione, videlicet ex baptismo collato infantibus (cf. S. Dionys. vel quisquis sit antiquus auctor libri *de Coel. Hier.* c. ult.; item Origen. Hom. VIII, in Levit.; S. Cyprian., l. III, Epist. 8; S. Hieron. l. III advers. Pelagian.; S. Aug. l. IV contra Donat. c. XXIV). Et merito ex collatione baptismi probabant, nam baptisma non solum conferebatur et confertur infantibus ut habeant jus ad regnum coelorum, sed ad remissionem peccatorum, juxta illud (Act. II, 38): *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum.* — Unde in baptismo adhibentur quaedam caeremoniae, ut sunt exorcismi et exsufflationes, quibus potestas diaboli propter peccatum ostenditur; sicut et Christi redemptio supponit captivitatem et damnationem, et ideo peccatum (1).

4.º Homo pluribus aerumnis subijcitur quam bruta animalia, quorum anima cum corpore corrumpitur. Atqui

(1) Traditio existentiae alicujus peccati, a primis parentibus derivati, in omnibus hominibus non solum in Christi Ecclesia, sed etiam apud omnes populos viget. De hoc vide BOUGAUD *Il Cristianesimo ed i tempi presenti* vol. III, p. II, c. VI; BONNETTI, *Annali di Filosofia cristiana*; DE MAISTRE, *Serate di Pietroburgo*; NICOLAS, *Studi sul cristianesimo etc.*

anima humana est spiritualis et immortalis; unde homo nobilissimum et perfectissimum est inter omnia animantia, imo ipsemet homo immortalis et impassibilis fuit conditus a sapientia divina (cf. vol. I, n. 856 seqq.). Ergo homo non ex sua natura in qua a Deo fuit conditus, sed ob peccatum aliquod ad naturam pertinens, quod cum ipsa natura est commune omnibus, tot malis obnoxius est.

47. **Obj. I.** — Ad rationem peccati veri et proprii requiritur ut sit voluntarium. Atqui peccatum, quod dicitur traduci in posteros, non est voluntarium, non enim per voluntatem in ipsum posteri incidunt. Ergo peccatum originale non est verum et proprium peccatum.

Resp.: Dist. maj.: Ad rationem peccati inficientis directe ipsam personam, *conc.*; ad rationem peccati inficientis naturam, *subdist.*: Requiritur ut sit voluntarium voluntate ejus a quo tota natura originem ducit, *conc.*; voluntate singulorum a quibus contrahitur, *nego.* Et, *contrad. minori, nego consequ.* — Duplex peccatum distinguitur 1.º *actuale* quod in quadam actione consistit, et hujusmodi peccatum oportet ut procedat a voluntate ejus qui ipso inficitur et a voluntate ejus cui imputatur; hoc peccatum inficit directe ipsam personam, et ideo dicitur *personale*; 2.º distinguitur peccatum *habituale*; quod peccatum etiam naturae dicitur, si totam naturam inficiat; et est quidam status aversionis a Deo sicut ab ultimo fine. Hujusmodi peccatum est effectus quidam peccati actualis et est in eo qui post peccatum actuale ad Deum non convertitur. Hoc peccatum sic consideratum non est necesse ut sit actu formaliter voluntarium, sed sufficit quod aliquod peccatum voluntarium ipsum praecesserit. Et tale est peccatum originale quod est in iis qui ex Adam derivantur, est enim effectus peccati actualis Adae qui voluntarie peccavit: et ejus natura tum ut ad ipsum pertinebat, tum ut erat communicanda et transfundenda in alios, remansit aversa a Deo.

Dices: Adam post peccatum ad Deum conversus est (cf. n. 43): Ergo etiam natura humana et in ipso consi-

derata et ut transfundenda in alios ad Deum conversa est; et ideo in statu habituali peccati natura humana non mansit ut peccatum transfunderetur in posteros.

Resp.: Dist. antec.: Adam... ad Deum conversus est virtute suae naturae, *nego*; ex speciali gratia, *subd.:* Ut erat particularis et privata persona, *cond.*; ut erat persona moralis et principium generationis aliorum, *nego*; et *nego conseq.* — Conversio Adam ad Deum post peccatum fuit ex speciali gratia Dei, qui convertit Adam ad se eo modo quo ex sua bonitate et misericordia voluit; idest quatenus Adam erat singularis et privata persona, remanente in eo corruptione naturae per peccatum causata. Unde non iustitia originalis cum donis supra recensitis (vol. 1, n. 853 et seqq.) fuit ei restituta, sed solum gratia quae tamen ei non fuit restituta ita ut per generationem transfunderetur in posteros, et ideo non est mirum si in alios natura ut infecta peccato propagata est. Exemplum simile, licet deficiens habetur in homine qui morbo contagioso irretitur et quantum ad aliquid a valente medico, vel a Deo miraculose tantum sanatur ut ejus vita prolongetur; in ejus filios sicut in alios idest in filios suorum filiorum morbus contagii fortasse communicatur et transfunditur; sic igitur natura humana quatenus ad alios transfunditur remanet aversa a Deo ex aversione voluntaria primi parentis, qui fuit caput physicum et morale totius generis humani (cf. S. Th., l. c., a 3, ad 2.^m).

48. **Obj. II.** — Dicitur (Ezech., XVII, 20): *Filius non portabit iniquitatem patris*. Portaret autem si ab eo iniquitatem traheret. Ergo nullus trahit ab aliquo parentum per originem aliquod peccatum.

Reps.: Conc. auctoritatem et *dist.* sensum: Filius non portabit iniquitatem, idest poenam patris, si culpae ejus non fiat particeps, *conc.*; si fiat particeps culpae ejus, *nego*. Vel etiam sic: Filius non portabit iniquitatem patris per imitationem, *nego*; quando patrem imitatur peccando; per originem, *subd.:* Primam iniquitatem primi patris totius generis humani, *nego*; iniquitatem aliam a prima et coeterorum

patrum, *conc.* Et *nego* *conseq.* — « Filius dicitur non portare peccatum quia non punitur, ait Angelicus, pro peccato patris nisi sit particeps culpae. Et sic est in proposito, derivatur enim per originem culpa a patre in filium, sicut et peccatum actuale per imitationem » (l. c., ad. 1.^m).

49. **Obj. III.** — Apostolus (Rom. V, 19) ait: *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi.* Ergo non omnes; ergo non propagatione generationis, secus omnes constituti essent peccatores: et ideo imitatione.

Resp.: Nego primam et secundam et tertiam consequentiam. Nam Apostolus (ib. v. 12) ait: *Omnes peccaverunt*, et (ib., v. 18): *In omnes homines in condemnationem* etc. Unde dicimus cum S. Augustino (l. VI, cont. Julian. c. XXVI) Apostolum per *multos*, intellexisse *omnes* ut notaret omnes esse multos, non enim *omnes* dicit semper multos, cum etiam Apostoli duodecim dici possint omnes, non tamen multi. Aliquid simile habetur in Genesi ubi (XVII, 5) dicitur: *Patrem multarum gentium constitui te*; et (XXII, 18): *benedicentur in semine tuo omnes gentes.*

Instabis: Apostolus instituit comparisonem inter eos qui constituuntur peccatores per delictum Adae et eos qui constituuntur justi per obeditionem Christi. Sed non omnes constituuntur justi per obeditionem Christi. Ergo neque omnes, sed solum multi per inobedientiam vel delictum Adae etc.

Resp.: Dist. maj.: Apostolus constituit comparisonem inter eos qui..., inquantum primi generantur ex Adam, per generationem naturalem et alii regenerantur per baptismum, quod dicitur lavacrum regenerationis (Tit. III, 5), *conc.*; secus, *nego*. Et *dist.* etiam *min.*: Non omnes qui per baptismum regenerantur, *nego*; non omnes absolute, *subd.*: Ex insufficientia virtutis, seu meriti obedientiae Christi, *nego*; ex eo quod meritum obedientiae Christi ex defectu causarum secundarum non applicatur, *conc.*; et *nego* *conseq.*

Urgebis : Apostolus dicit quod (ib., v. 15) : *Multo magis gratia Dei... in plures abundavit*, scilicet quam delictum Adae. Ergo delictum Adae non in omnes pertransiit.

Resp. : *Plures* non sumitur comparative, sed absolute prout significat multos ; quae interpretatio deducitur evidenter ex dictis. Non dixit Apostolus, advertit S. Augustinus (1), *in magis multos*, sed *magis abundavit in multos*, quia scilicet ita abundavit ut non solum peccatum originale tolleretur, sed etiam multa peccata actualia ; et quia et concupiscentiam aufert et confert etiam vitam aeternam. Unde comparatio proprie instituitur inter damnum et donum.

50. **Obj. IV.** — Mors est poena peccati originalis. Sed non omnes moriuntur, illi enim qui vivi reperiuntur in adventu Domini, nunquam moriuntur, ut patet per Apostolum (I, Thess., IV, 14). Ergo illi non contrahunt peccatum originale.

Resp. : Verba Apostoli diversimode a diversis exponuntur ; sed ait S. Thomas (1-2, qu. LXXXI, a. 3 ad 1.^m) : « Probabilius et convenientius tenetur quod omnes illi qui in adventu Domini reperiuntur, moriuntur et post modicum resurgent... Si tamen hoc verum sit quod alii dicunt quod illi nunquam moriuntur, sicut Hieronymus narrat... dicendum est ad argumentum quod illi etsi non moriantur, est tamen in eis reatus mortis : sed poena aufertur a Deo, qui etiam peccatorum actualium poenas condonare potest » (cf. etiam Suppl. III p., qu. LXXVIII, a. 1 ad 3.^m).

51. **Difficultates ex SS. Patribus.** — Quae in oppositum objeiciuntur ex SS. Patribus ita sunt exponenda quod ipsi loquantur vel « de peccatis actualibus propria voluntate commissis, vel de peccato Adae, quatenus erat illi personale, non quatenus erat illius ut capitis ». Billuart (l. cit. in respons ad 3.^{am} obj.) (2). —

(1) Op. imperf. cont. Julian. l. II, c. XXXV, et c. CVII.

(2) Cf. etiam MAZZELLA disp. V. *De hum. nat. lapsu*, a. II.

Pro aliis difficultatibus cf. S. Th., I. c., per totam quaestionem.

52. **Corollaria.** — I. Ex probatione conclusionis evidenter sequitur secundum fidem nostram omnes homines contrahere peccatum originale. Unde pia Mater Ecclesia semper voluit et vult ut pueri mox nati omnes sive infidelium, sive fidelium, baptismo abluantur, ut consequantur salutem per Christum liberi a peccato (cf. S. Th., I. cit., ad 3.^m). Unde in Concilio Trid. (sess. V, can. 4) dicitur: « Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, etiamsi fuerint a baptizatis parentibus orti, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati... anathema sit ». Excipitur tamen D. N. J. Chr. qui non ex semine virili conceptus est, sed virtute Spiritus Sancti, et qui non fuit purus homo, sed homo simul et Deus; unde in eo nullo modo potuit esse peccatum, ut dicemus in tractatu de Incarnatione. Excipitur etiam Beatissima Virgo Maria mater ejus, quae a peccato originali fuit a Deo specialiter praeservata, ut esset digna mater unigeniti Filii sui, idest Verbi, ut suo loco dicitur.

II. Si quis miraculose ex carne humana formaretur, non contraheret peccatum originale, quia illi solum contrahunt peccatum originale, qui originaliter descendunt ab Adam secundum seminalem rationem; idest per generationem et propagationem ex virtute seminis (cf. infra c. V): talis autem licet esset ex Adam secundum corpulentam substantiam, tamen fieret virtute divina: esset igitur talis homo a Deo tum quoad animam, quae non habet esse nisi per creationem, tum quoad dispositionem materiae, tum consequenter quoad unionem animae cum materia. Unde Concil. Trid. (sess. VI, c. III) ait: quod homines « nisi ex semine Adae propagati nascerentur, non nascentur iniusti » (cf. S. Th., I. c., a. 4).

CAPUT IV.

De essentia peccati originalis

(S. TH., 1-2, qu. LXXXII cum Comm. CAJET, SYLVII, JOAN. & S. THOMA ;

— Cf. GONET, Tract. de peccatis, disp. VII. de peccato orig. a. V ;

BILLUART, Tract. de peccatis, disp. VI, de peccato originali, a. V. ;

KNOLL, l. c., a. IX ; MAZZELLA, l. c. a. III).

53. **Quaestio.** — Probata existentia peccati originalis, de ejus essentia edisserendum est juxta ea quae supra promissimus : proinde in quo consistat peccati originalis natura quaeritur in praesenti.

54. **Sententiae erroneae.** — Non omnes sententias erroneas exponere circa peccati originalis naturam intendimus, sed praecipuas tantum, quae scilicet sunt notiores, et praecipue temporibus nobis proximioribus admissae et defensae. Sunt autem sequentes.

Prima sententia est Illyrici, qui docuit peccatum originale esse ipsam animae humanae substantiam quasi substantialiter mutatam ex imagine Dei in imaginem diaboli per peccatum Adae (1).

Secunda sententia est communis recentioribus Lutheranis et Calvinistis, qui dicunt peccatum originale consistere in quadam pravitate et corruptione naturae ab Adam derivata, quae corruptio praecipue est ipsa *concupiscentia*, quamvis etiam ignorantiam, difficultatem Deo obediendi et generalem quamdam propensionem ad malum importare afferunt (2).

(1) Hanc sententiam docuisse Lutherus videtur (Cf. *Comment.*, c. III, Gen. cit. a Card. MAZZELLA, disp. V, *De hum. nat. lapsu*).

(2) Amesius Calvinista dicit : « Quaestio est utrum corruptio naturae (mortalitas corporis et animae ignorantia et infirmitas et boni agendi difficultas), ac praesertim concupiscentia, qualis invenitur etiam in baptizatis et justificatis, sit proprie peccatum? Pontificii negant, nos affirmamus ». Apud Vitum Ebermaunum in vindiciis Belarminianis l. V, c. V.

Tertia sententia docet peccatum originale esse quamdam morbidam *qualitatem* animae adhaerentem et ad concupiscendum moventem derivatam, vel causatum in anima a qualitate morbida corporis per generationem ab Adam transfusa, in cujus corpore eadem qualitas a peccato causata fuit. Haec qualitas vocatur etiam concupiscentia (1).

Quarta sententia fuit Alberti Pighii et Ambrosii Catharini qui docuerunt peccatum originale esse ipsum peccatum Adae ejus posteris imputatum, et propter hujusmodi imputationem esse omnibus donis status innocentiae privatos, quam privationem non habere ullo modo rationem culpaе, sed poenae (2). De eodem errore jam meminerat S. Anselmus (3).

55. Quid doceant theologi catholici circa essentiam peccati originalis. — Theologi catholici communiter docent peccatum originale quoad suum formale consistere in privatione gratiae sanctificantis seu originalis justitiae ex peccato primi parentis. Sed quidam theologi thomistae dixerunt peccatum originale consistere in habitu inclinante hominem in bonum commutabile, tanquam in ultimum finem. Quae sententia nunc obsoleta esse videtur.

56. Doctrina S. Thomae. — S. Thomas duo distinguit in peccato originali: *formale* et *materiale*. Et tria docet 1.º quod peccatum originale est *habitus quidam*, non quidem quasi sit aliqua dispositio, qua potentia inclinetur ad agendum, sed *quaedam inordinata dispositio proveniens ex dissolutione illius harmoniae in qua consistebat ratio originalis justitiae* (l. c. qu. XXXII, a. I, c.); 2.º docet quod *privatio originalis justitiae, per quam voluntas subdebatur Deo, est formale in peccato originali* (l. c., a. III, c.); et 3.º docet quod *omnis alia inordinatio virium animae se habet in peccato originali sicut quiddam materiale.... quae*

(1) Cf. BELLARM., *De Amiss. Grāt. et Stat. Pecc.*, l. V; c. XV.

(2) Cf. BELLARM., l. c.

(3) *De Concept. virg. et orig. pecc.*, c. XXV-XXVI.

quidem inordinatio.... dici potest concupiscentia (ib. c.). — His positis :

57. **Conclusio I.** — *Peccatum originale quoad suum formale*, 1.º non est ipsa substantia animae, 2.º non est concupiscentia, 3.º non est morbida qualitas, 4.º non est peccatum actuale Adae ejus posteris imputatum.

Prob. 1.^a pars : 1.º Anima humana in sua substantia, sive essentia considerata est omnino simplex et incorruptibilis, et ideo intransmutabilis : ergo in sua substantia seu substantialiter considerata eadem est omnino ante peccatum et post peccatum. 2.º Cum Deus producat substantiam animae ex nihilo, et quidem totam, sequeretur quod esset causa peccati. 3.º Si peccatum esset substantia animae, sequeretur quod malum esset natura quaedam. (Cf. supra n. 6 ; et nostrum Compend. phil. schol. Metaphy. Cap. IX). 4.º Sequeretur quod per baptismum tolleretur substantia animae vel aliquid substantiale ; nam Concil. Trid. (sess. V, c. V) definit per baptismum tolli totum id quod habet rationem peccati. Quod intelligitur de *formali* peccati : nam solum *formale* peccati est id quod habet rationem veram peccati.

Prob. 2.^a pars : Ante probationem adverte nomine concupiscentiae non intelligi in praesenti aliquam qualitatem potentiis superadditam (cf. supra n. 55). — Itaque *Prob.* : Concupiscentia non habet rationem veri et proprii peccati. Sed peccatum originale habet rationem proprii et veri peccati, si quoad suum formale consideretur, ut patet ex dictis in praecedenti capite, et patet ex Conc. Trid. definiente per baptismum tolli totum id quod habet rationem peccati. Ergo. — *Major. prob.* ex eodem Conc. Trid. dicente (Sess. V, decret. *de peccat. orig.*, can. V) : « Hanc (*quae manet in baptizatis*) concupiscentiam quam aliquando Apostolus peccatum appellat, S. Synodus declarat Ecclesiam Catholicam numquam intellexisse peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinat. Si quis autem con-

trarium senserit, anathema sit ». Confirmatur ex Apostolo Jacobo, qui (Ep. cath., c. I, 14) ait: *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua, quae parit peccatum (actuale) quod cum consummatum fuerit generat mortem*. Ex quibus verbis patet in eo, in quo est concupiscentia antequam peccatum consummatum fuerit, esse vitam, secus mors non posset generari, et ideo concupiscentia non est proprie et vere peccatum originale, per quod habetur mors (cf. cap. praec.). Item confirmatur ex Ap. Paul. dicente (Rom. VIII, 1): *Nihil damnationis est in iis qui sunt in Christo*, et tamen in eis est concupiscentia. — Pro difficultatibus cf. Billuart (l. c. a. V).

Prob. 3.^a pars: Morbida qualitas non potest esse peccatum, nam peccatum quoad suum formale importat aversionem a Deo sicut ab ultimo fine, imo est ipsa aversio a Deo, et est aliquid negativum. Morbida autem qualitas non est aversio a Deo et in suo conceptu importat aliquid positivum. — Insuper haec morbida qualitas quasi peccatum adstruitur sine ullo fundamento: et eodem jure posset adstrui quidquam aliud.

Prob. 4.^a pars: 1.º Peccatum Adae actuale non potest esse id per quod tota natura humana in ejus posteris considerata a Deo *formaliter* avertitur sicut ab ultimo fine. Atqui peccatum originale est id per quod tota natura humana in posteris Adae considerata *formaliter* avertitur a Deo sicut ab ultimo fine. Ergo peccatum actuale Adae non est peccatum originale. — *Maj.* patet ex eo quod peccatum actuale Adae fuit quaedam actio deordinata immanens in ipso Adam, et fuit una unitate numerica ex unitate numerica personae Adae, quae sola proinde a Deo per talem actionem peccaminosam *formaliter* aversa est. — *Minor probatur* ex hoc quod nisi per baptismum auferatur peccatum originale a singulis hominibus, singuli pereunt non consequentes ultimum finem, idest Deum, sed ab eo aversi remanent.

Confirmatur: Peccatum actuale ipsi Adae fuit remissum, et ideo ei non amplius imputatum est (cf. n. 43).

Ergo multo minus ejus posteris imputatur post remissionem ipsi Adae tributam. Unde peccatum originale est dicendum effectus quidam (idest defectus) ex peccato actuali Adae in ipsa natura consequens, quatenus posteris propaganda.

2.º Concilium Trid. definit (Sess. V. decret. *De pecc. orig.*, can. III): « Adae peccatum quod origine unum est et propagatione.... transfusum, omnibus inest *unicuique proprium* ». Sed peccatum *actuale* Adae non potest dici unicuique proprium, nam non est nisi unum, etiam numerice, quod autem multis est proprium, licet sit unum specie, non tamen potest esse unum numero (cf. Bellarm. l. c. c. XVI).

58. **Conclusio II.** — *Formale originalis peccati consistit in privatione gratiae sanctificantis ex peccato actuali Adae.*

Prob. 1.º Peccatum originale a Conc. Arausicano II, a. 529 (can. 2), et a Conc. Trid. (Sess. V, can. 2) dicitur mors animae ex peccato actuali Adae derivata. Atqui mors animae ex peccato actuali Adae derivata est ipsa privatio gratiae sanctificantis ex peccato Adae actuali. Ergo peccatum originale formaliter consistit in privatione gratiae sanctificantis ex peccato actuali Adae.

Confirmatur ex eodem Conc. Trid. (l. c.) definiente: « Adae praeveraricationem posteris nocuisse ita ut Adam acceptam sanctitatem, et justitiam non sibi soli, sed etiam nobis perdidisse », quam proinde certe accepissemus si Adam non peccasset. Atqui in privatione gratiae, quam Adam sibi perdidit, consistit peccatum quod post actum transgressionis habituali modo mansit in Adam quousque poenitentiam egit (cf. n. 43), et ei gratia et justitia restituta est, per quam a statu peccati exiit. Ergo in privatione sanctitatis et justitiae, quam Adam nobis perdidit consistit peccatum, in quo posteri Adae nascuntur, et quod peccatum originale merito dicitur.

2.º Homo sine gratia sanctificante et justitia, quam per baptismum accipit, est a Deo aversus et ad Deum ten-

dere non potest, ita ut nonnisi per sanctitatem et justitiam per baptismum habitam illa aversio formaliter auferri possit, quae proinde aversio est privatio sanctitatis et justitiae praedictae ex peccato Adami actuali. Sed in aversione a Deo formale peccati consistit (n. 6). Ergo peccatum in quo omnes nascimur, idest peccatum originale, in privatione sanctitatis et justitiae, idest gratiae sanctificantis ex peccato actuali Adae consistit.

59. **Corollarium.** — Ex quibus patet peccatum originale non consistere quoad suum formale in habitu inclinate in bonum commutabile tanquam in ultimum finem, ut quidam thomistae senserunt. Unde S. Thomas docet (*De Malo*, qu. V., a. 2, c.): « In peccato originali non est conversio, sed sola aversio, vel aliquid aversioni respondens, scilicet destitutio animae a justitia originali, et ideo peccato originali non debetur poena sensus, sed solum poena damni ».

60. **Obj.** — Ex his S. Thomae verbis habetur quod peccatum originale consistat in privatione seu destitutione *justitiae originalis*, idest in privatione omnium donorum supernaturalium (cf., vol. I, n. 850 et seqq.). Ergo non in sola privatione gratiae sanctificantis ex peccato Adae consistit.

Resp. cum eodem S. Doctore: « Privatio originalis justitiae *per quam (seu quatenus)* voluntas subdebatur Deo est formale in peccato originali — Omnis autem alia inordinatio virium animae se habet in peccato originali sicut quiddam materiale: Inordinatio autem aliarum virium animae praecipue in hoc attenditur quod inordinate convertuntur ad bonum commutabile » (l. c., a. III, cf. supra, n. 30).

61. **Observatio I.** — Concupiscentia, sumpta ut supra (n. 56), est materiale in peccato originali; unde recte dici potest quod « peccatum originale materialiter est concupiscentia; formaliter est defectus originalis justitiae » et quidem quatenus « voluntas subdebatur Deo » (1) ante

(1) S. Th., l. c., a. III, c.

peccatum actuale Adae, non tamen dici potest materiale eo modo quo actus est materiale in peccato actuali, nam actus se habet quasi ut subjectum in peccato actuali in ordine ad formale; e contra concupiscentia se habet ut effectus peccati originalis (cf. quae retulimus ex Trid., n. 56) (1).

62. **Observatio II.** — Peccatum originale quoad suum formale habet rationem poenae si consideretur ex parte Dei subtrahentis gratiam ob peccatum Adami, habet rationem culpaе si consideretur ut est in homine, ipsum a Deo avertens sicut ab ultimo fine. Quoad suum materiale vero habet rationem poenae, et secundario, per modum quasi integrantis, habet rationem peccati, participative tamen, quatenus habet ut sit ex peccato formali, eo ferme modo quo actus exteriores habent rationem peccati non in se considerati, sed quatenus recipiunt motum ab actu voluntatis in quo primo, proprie et formaliter est peccatum (2).

Dices : Nonne Deus injustus apparet si dicatur punire per subtractionem gratiae eos in quibus nullum peccatum praecessit ?

Resp. : *Dist. Maj.* : Si nullum peccatum praecessit neque in eis, neque in eo qui fuerat constitutus caput morale omnium, *conc.* ; si peccatum praecessit in eo saltem qui fuerat a Deo constitutus caput morale omnium, *nego* (cf., cap. praec., n. 28). — Deus ex specialissima sua bonitate concessit gratiam sanctificantem naturae humanae, prout erat in Adam, ut ad posteros transfundendam ab ipso Adam, si tamen ipsemet in gratia illa originali permaneret. Sicut enim Deus, salva justitia sua, potuisset Adam et ejus posteris omnino denegare tale excellens donum supernaturale, utpote naturae humanae omnino indebitum

(1) Cf. DE RUBEIS, *De Pecc. orig.*, c. LVIII.

(2) Cf. *Salmanticensis* (tract. 13 disp. 16, dub. 4, § 3), et DE RUBEIS, l. c.

(cf., vol. I, n. 846); ita potuit a fortiori concedere illud sub tali conditione sine ulla injustitia. Imo misericordia et liberalitas divina summopere in tali concessione manifestatur, licet conditionata esset illa concessio. Sicut princeps posset concedere alicui patri familias aliquod officium, vel dignitatem ei non debitam ut transfundendam filiis ejus, sub hac tamen conditione, quod sibi fidelis permaneret. Et merito si pater ille familias fidelitatem ei non servaret, dignitate illa filiis transmittenda a principe privaretur cum filiis suis.

Insuper si legislator in ipsa societate humana potest ob quaedam delicta confiscationem bonorum tanquam legem statuere, quamvis praevideat hac poena non solum malefactorem fore puniendum, sed etiam ejus futuram prolem, quae propterea haereditate talium bonorum privabitur; quanto magis Deus qui est Dominus absolutus et supremus omnium potuit conferre sine ulla injustitia Protoparenti dona quaedam supernaturalia illi et humanae naturae omnino indubitata sub tali idest praedicta conditione tantum posteris transmittenda?

63. **Corollaria.** — I. Peccatum originale, si consideretur quoad suum formale est aequaliter in omnibus, qui descendunt per generationem ex Adam, nam duo importat formale peccati originalis: 1.º *privationem* originalis justitiae qua mens subdebatur Deo, privationes autem non important magis et minus; 2.º *relationem* hujus defectus ad peccatum primi parentis, sed etiam relatio ad peccatum primi parentis est eadem omnino et aequalis in omnibus, non enim relatio suscipit magis et minus, praecipue quando est idem fundamentum (cf. S. Th., 1-2, qu. LXXXII, c.).

II. Peccatum originale consideratum quoad suum materiale, per accidens tamen, non per se, non habet eundem effectum in omnibus, nam soluto vinculo originalis justitiae, sub quo ordine quodam omnes vires animae continebantur, unaquaeque vis animae tendit in suum proprium motum, et tanto vehementius, quanto fortior fuerit. Con-

tingit autem vires aliquas animae esse fortiores in uno, quam in alio, propter diversas corporis complexiones. Quod ergo unus homo sit pronior ad concupiscendum quam alter, non est (per se) ratione peccati originalis, sed supposita existentia peccati originalis est ex diversa dispositione potentiarum (ib. ad 1.^m).

CAPUT V.

Quomodo traducitur peccatum originale

[S. TH. 1-2. q. 81. a. 1, cum Comm. CAJ., SYLVII, JOAN a S. THOMA, CONTR., GOTTI.
— Cf. GONET, l. c. a. III.; BILLUART, l. c. a. III.; KNOLL, l. c. a. X;
MAZZELLA, l. c. a. V.].

64. Quaestio prima. — Cum ad rationem peccati requiratur esse voluntarium, non potest recte explicari quomodo peccatum originale traducatur, nisi prius determinetur quomodo sit voluntarium, praecipue cum ratio voluntarii in peccato originali non sit satis manifesta, non enim parvuli voluntarie peccato originali infici videntur.

65. Sententiae circa voluntarium quod in peccato originali reperitur. — Bajus docuit peccatum originale dici voluntarium voluntate habituali parvuli, quatenus scilicet parvulus non gerit contrarium voluntatis actum. — Alii docent esse voluntarium voluntate nostra, quatenus ex Dei decreto dispositum est quod voluntates omnium hominum ex Adam descendendum sint inclusae in voluntate Adae, non quidem physice, sed moraliter, sicut cum rex includit voluntatem pupilli in voluntate tutoris quoad effectus civiles; est enim Deus Dominus absolutus omnium. — Tertia sententia docet quod peccatum originale est voluntarium voluntate primi parentis, quatenus scilicet omnes homines prout ab Adam derivantur possunt considerari ut unus homo, sicut omnes homines, qui sunt unius communitatis reputantur ut unum corpus. Adam igitur consideratur ut caput totius naturae humanae, alii vero ab eo

derivati ut multa membra; et sicut *defectus* actuum membrorum corporis, puta manus, sunt vere peccata et vere voluntaria, non quidem voluntate propria illius membri, quia in se voluntate carent membra corporis, sed voluntate capitis, ita defectus, qui est carentia gratiae sanctificantis, in his qui per generationem originem ducunt ex Adam, est vere peccatum voluntarium, non voluntate propria, sed voluntate primi parentis ut principii et capitis moralis totius generis humani a quo est talis defectus (1).

66. Conclusio. — *Peccatum originale neque est voluntarium voluntate actuali, neque habituali contrahentis, sed est voluntarium voluntate Adae ut a Deo constituti principii et capitis moralis totius generis humani.*

Prob. 1.^a pars: Ut peccatum aliquod sit voluntarium voluntate actuali contrahentis, requiritur ut dependeat sicut a causa efficiente (quae tamen deficit peccando), et derivetur in ipso ab actu aliquo voluntatis ipsius cum cognitione; voluntarium enim definitur *quod procedit a principio intrinseco cum cognitione finis*. Atqui peccatum originale non dependet ab ipso contrahente sicut a causa efficiente,

(1) Placet afferre verba S. Thomae ejus est haec sententia : « Omnes homines, ait, qui nascuntur ex Adam possunt considerari ut unus homo, inquantum conveniunt in natura, quam a primo parente accipiunt, secundum quod in civilibus omnes homines, qui sunt unius communis reputantur quasi unum corpus, et tota communitas quasi unus homo. .. Sic igitur multi homines ex Adam derivati sunt tanquam multa membra unius corporis. Actus autem unius membri corporalis, puta manus, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate animae, quae primo movet membrum. Unde homicidium quod manus committit non imputaretur manui ad peccatum, si consideraretur manus secundum se ut divisa a corpore, sed imputatur ei, inquantum est aliquid hominis, quod movetur a primo principio motivo hominis. Sic igitur inordinatio, quae est in isto homine ex Adam generato, *non est voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate primi parentis*, qui movet moti ne generationis omnes qui ex ejus origine derivantur; sicut voluntas animae movet omnia membra ad actum; unde peccatum quod sic a primo parente in posteros derivatur dicitur *originale*, sicut peccatum quod ab anima derivatur ad membra

neque proinde derivatur ab aliquo actu voluntatis contrahentis. Ergo non est voluntarium voluntate actuali contrahentis. — *Prob. minor*: Peccatum non est a contrahente ipsum sicut ab efficiente causa nisi per cognitionem. At in contrahente peccatum originale, nulla cognitio est respectu hujus peccati, imo cognitio non advenit nisi post diuturnum tempus per fidem.

Prob. 2.^a pars: 1.º de voluntate habituali, ex dictis: nam voluntarium voluntate habituali supponit voluntarium voluntate actuali sicut cognitum cognitione habituali supponit cognitum cognitione actuali in cognitione quae habetur per solas vires naturales.

2.º Ad hoc ut aliquid dicatur esse voluntarium, vel contractum voluntate habituali, necesse est ut aliquis habitus in voluntate praeexistens ipsum praecesserit quasi causa ipsius. Atqui nullus habitus in voluntate praecessit peccatum originale ut causa ipsius. Ergo non est voluntarium voluntate habituali (1).

Prob. 3.^a pars: Peccatum quod a voluntate Adami ut principii et capitis moralis totius generis humani dependet ab ea procedens ut a vera et propria causa, est voluntarium voluntate Adami. Atqui peccatum originale vere dependet a voluntate Adami principii et capitis moralis totius generis humani ab ea procedens ut a vera causa. Ergo peccatum originale est voluntarium voluntate Adami etc. (cf. n. 45 et 47). — Unde S. Augustinus ait (*Retract.*,

corporis dicitur actuale. Et sicut peccatum actuale, quod per membrum aliquod committitur non est peccatum illius membri nisi inquantum illud membrum est aliquid ipsius hominis, propter quod vocatur peccatum humanum (*personale*); ita peccatum originale non est peccatum hujus personae, nisi inquantum haec persona recipit naturam a primo parente: unde et vocatur peccatum *naturae* juxta illud Eph. 2 *Eramus natura filii irae* » (1-2, qu. LXXXI, a. I, c.).

(1) Sequens propositio Baji (quae est XLVIII) condemnata est; « Peccatum originis est habituali parvuli voluntate voluntarium, et habitualiter dominatur parvulo, eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium ».

l. I, c. XIII): « Illud quod in parvulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non utantur arbitrio voluntatis, *non absurde vocatur etiam voluntarium, quia ex prima hominis mala voluntate contractum*, factum est quodammodo haereditarium ». — Et S. Thomas paucis complectens nostram conclusionem quoad triplicem suam partem ait: « Inordinatio quae est in isto homine ex Adam generato *non est voluntaria voluntate ipsius*, sed *voluntate primi parentis* qui movet motione generationis omnes qui ex ejus origine derivantur, sicut voluntas movet omnia membra ad actum. » (cf. supra n. 64 in nota).

67. **Obj. I.** — Voluntarium non est nisi actus qui a voluntate procedit. Atqui peccatum originale non est actus, cum sit potius quidam status habitualis. Ergo peccatum originale non potest dici voluntarium.

Resp.: Nego maj.; nam etiam effectus vel defectus qui ab actu voluntatis procedunt dicuntur et sunt voluntarii; licet enim mediante actu, tamen vere a voluntate procedunt. Peccatum autem originale, licet non sit actus quidam a voluntate procedens, est tamen defectus qui procedit ab actu voluntatis Adami, sicut aversio a Deo, quae remanet in peccatore post actum peccati, licet non procedat per se modo quasi permanenti directe et immediate a voluntate peccatoris, processit tamen ab ea mediante actu qui amplius non est (cf. Gonet, Tom. VI, *compend. Theol. Tract. V*, § 10).

68. **Obj. II.** — Peccatum non potest imputari alicui, nisi sit voluntarium voluntate ipsius. Ergo si peccatum originale est solum voluntarium voluntate Adae et non voluntate contrahentis, non potest et non debet imputari contrahenti.

Resp.: Dist. antec.: Peccatum personale seu actuale, *conc.*; peccatum naturae, *nego*. Et *nego conseq.* Nam peccatum naturae sicut est peccatum originale sufficit ut procedat a capite et a voluntate totius naturae ad hoc ut imputetur eis in quibus est natura, sicut peccatum actuale personae

imputatur personae per hoc quod procedit a voluntate personae. Adam autem fuit a Deo constitutus caput totius naturae humanae. (cf. n. 66).

69. **Obj. III.** — Deus non poterat constituere Adam caput morale totius naturae humanae ita ut peccata Adami imputarentur ejus posteris. Hoc enim est contra justitiam ut imputentur peccata patris ejus filiis. Ergo.

Resp.: Dist. antec.: Directe et per se, *conc.*; indirecte et quasi per accidens, *nego.* — Deus constituit Adam caput morale totius humanitatis, hoc sensu quod ex ipso communicaretur et transfunderetur justitia originalis si in statu justitiae originalis perseverasset. Quia ergo ex sua voluntate non perseveravit in justitia originali, ineptus factus est ad eam transfundendam, et ejus posteri justitia originali privati sunt, quae privatio est ipsum peccatum originale, ut supra explicatum est (cap. praec.).

70. **Quaestio secunda.** — Sed nunc determinanda est ratio seu causa, qua proxime peccatum originale transfunditur ex Adam in posteros.

71. **Causa prima respectu peccati originalis.** — Causa prima, idest Deus, non potest esse ullo modo causa peccati originalis, nam causa peccati sive actualis, sive originalis est causaiciens, peccatum enim in defectu actionis agentis consistit, Deus autem non potest esse causaiciens in sua actione (cf., vol. I, n. 343 et S. Th., P. I., qu. XLIX, a. 2. c.). Sed tamen causam primam praesupponitur aliquid causasse, quando a creatura causatur malum, e. g. ipsam creaturam, virtutem ejus etc. dico ergo:

72. **Conclusio I.** — *Ut Adam posset esse causa peccati originalis, fuit necesse ut Deus ipsum constitueret caput morale descendendum ab ipso.*

Prob.: Peccatum originale ut habeat veram rationem peccati necesse est ut sit aliquo modo voluntarium. Atqui si Adam non fuisset a Deo constitutus caput et principium morale totius generis humani, illud quod dicitur

peccatum originale non fuisset voluntarium. Ergo ut Adam posset esse causa etc. — *Prob. minor*; nam non fuisset voluntarium voluntate ejus, a quo contrahitur, cum ab ejus voluntate non procedat; neque voluntate Adami, nam ea quae erant in ordine moris a voluntate Adami in se considerati, idest ut singularis personae (non enim ex sua natura habuit Adam ut esset caput morale aliorum, praecipue respectu doni supernaturalis transfundendi) non transfusa sunt in posteros, secus omnia peccata Adae fuissent in in eos transfusa, et posterius recuperarent gratiam ex transfusione Adae; ergo nullo modo fuisset voluntarium.

Confirmatur: Adam in sua natura consideratus non erat caput morale generis humani, neque ei competeat transfundere dona supernaturalia in posteros vi propriae naturae; ergo vi naturae Adae etiam in gratia constituti, non erant debita dona supernaturalia justitiae originalis posteris ejus: ergo carentia justitiae originalis non fuisset defectus et peccatum in eis, nisi Adam fuisset constitutus a Deo caput et principium morale transfusionis justitiae originalis. Ergo nonnisi ex dispositione et voluntate divina factum est ut Adam esset caput et principium morale totius generis humani; quo factum est ut posset esse causa peccati originalis.

73. Conclusio II. — *Causa seu ratio principalis peccati originalis est voluntas Adami.*

Prob.: Ratio et causa principalis quare peccatum originale sit voluntarium et vere peccatum non est nisi voluntas Adami. Atqui ratio et causa qua peccatum aliquod est voluntarium et vere peccatum est principalis ratio et causa peccati. Ergo ratio et causa principalis peccati originalis est voluntas Adami.

74. Conclusio III. — *Causa instrumentalis qua traducitur peccatum originale est virtus seminis.* — Praescindimus in hac conclusione a causa instrumentali physica, vel morali, quae, idest moralis, in praesenti nonnisi ut conditio pura potest considerari (cf. *Ph.*, I, n. 507 et 515).

Prob. 1.º ex conc. Trid. dicente (Sess. VI, c. III): « Homines nisi ex semine Adae propagati nascerentur, non nascerentur iniusti cum ea propagatione per ipsum dum concipiuntur propriam injustitiam contrahant ».

2.º *Prob.* ex S. Thoma dicente: « Per virtutem seminis traducitur humana natura a parente in prolem et simul cum natura naturae infectio. Ex hoc enim fit iste, qui nascitur, consors culpaе primi parentis quod naturam ab eo sortitur per quamdam generativam motionem ». (1-2, qu. LXXXI, a. 1 ad 2.^m).

75. **Conclusio IV.** — *Semen per generationem videtur posse aliquo sensu dici causa instrumentalis physica peccati originalis.*

Prob.: Rationabile omnino est quod semen per generationem in statu justitiae originalis haberet virtutem instrumentalem physicam saltem remotam ad causandam justitiam originalem et quod fuerit ea privatum ob peccatum primi parentis. Ergo si non traducitur justitia originalis simul cum natura, est ex defectu seminis agentis ut causa instrumentalis in productione naturae a Deo ordinatae ad finem supernaturalem. Ergo carentia seu privatio justitiae originalis, in qua consistit peccatum originale, est repetenda ex defectu virtutis seminis ut causae instrumentalis: et ideo semen est causa instrumentalis physica peccati originali. — Hanc sententiam videtur S. Thomas docere his verbis: « Ex peccato primi parentis destituta est caro ejus illa virtute ut ex ea posset decidi semen per quod originalis justitia in alios propagaretur. Et sic in semine defectus hujus virtutis est defectus moralis corruptionis et quaedam intentio ejus... Et ex hoc etiam est ibi virtus ad similem imperfectionem, sicut est ibi virtus ad productionem humanae naturae in prole generata » (*De Malo*, qu. IV, a. I, ad 9). Hanc sententiam amplectuntur Ferrariensis (comm. in 4 c. g., c. L) Salmant. (hic disp. 14, dubio 3, § 3), Gonet (tom. 6, *Compend. Theol.*, Tract. V, c. VI, § III, XV), et plures thomistae.

76. **Quomodo semen possit habere rationem instrumenti physici respectu justitiae originalis.** — Ut autem intelligatur quomodo semen in ipsa generatione possit habere rationem instrumenti physici respectu justitiae originalis communicandae, recolendum est instrumentum per aliquam virtutem sibi propriam vel naturaliter, vel supernaturaliter non concurrere ad productionem effectus principalis agentis, sed dispositive tantum agere (cf. *Ph.*, I, n. 507; et *S. Th.*, qu. XLV, a. V. c.). Semen autem humanum naturaliter habet ut per aliquid sibi proprium influat ut causa instrumentalis physica in productionem humanae naturae materiam disponendo ad animam humanam recipiendam; et ita « per virtutem seminis traducitur humana natura a parente in prolem » (1); et si virtus seminis multum deficiat, contingit ut materia non rite disponatur ad animam humanam suscipiendam, et sic nascitur monstrum: unde anima humana a Deo tali materiae non infunditur, imo neque a Deo creatur, et inde generatio hominis non habetur, quamvis Deus absolute loquendo posset eam creare et infundere disponendo per suam virtutem materiam, quam semen ex defectu virtutis non valet disponere. Deus naturaliter dedit semini virtutem ut posset disponere materiam, et statuit in materiam solum sufficienter et rite dispositam a virtute seminis infundere animam, ut habeatur homo; ita potuit dare semini majorem virtutem disponendi materiam excellentiori modo ut esset conveniens receptivum animae gratia sanctificante taliter ornatae ut homo nasceretur in statu justitiae originalis inquantum importabatur harmonia specialis inter animam et corpus et inter vires superiores et inferiores. Potuit etiam statuere ut virtus haec major propagaretur et communicaretur posteris ab Adam, si non peccaret, ut scilicet etiam posterius possent per hanc virtutem seminis disponere materiam in ipsa generatione ad animam gratia

(1) *S. Th.*, 1-2, qu. LXXXI, a. 1, ad 2.^m

santificante ornatam suscipiendam ita ut haberetur homo non solum Deo subjectus, sed etiam ordinatus quoad suas partes; sed Adam peccante, non traduceretur illa virtus, qua deficiente, ipsemet Deus crearet utique animam humanam ut haberetur homo, non autem cum gratia sanctificante. Nam haec ex dignitate suae naturae exigit ut partes hominis habeant debitum ordinem ad invicem. Unde in praesenti statu corruptionis, quamvis homo habeat gratiam, tamen ex speciali beneficio Dei ex merito Christi contingit. quatenus ad statum perfectum ordinatur. Et sicut in generatione monstri defectus non in Deum neque in ipsam animae voluntatem refunditur; ita, admissa hac explicatione, in generatione hominis peccato originali infecti, quod non est nisi privatio iustitiae originalis, peccatum originale neque in Deum, neque in aliquem actum animae humanae refunditur; sed in defectum virtutis, quam semen ab initio temporis in Adam recepit et quam ex peccato Adae amisit. Unde S. Thomas ait: « Et si culpa non sit actu in semine, est tamen ibi virtute humanae naturae quam concomitatur talis culpa » (1).

77. **Observationes.** — I. Ex quo patet esse contra S. Thomam (2) et, ut puto, falsam illam sententiam in qua adseritur generationem esse puram conditionem qua transfunditur peccatum originale: nam in hac sententia nulla omnino causa proxima efficiens neque principalis, neque instrumentalis adsignatur; nam Adam est causa utique principalis, sed actu non existit, et ideo non agit nisi per aliquam virtutem instrumentalem efficientem, seu deficientem, quae omnino requiritur in peccato originali, quia defectus seu privatio gratiae sanctificantis non solum est defectus moralis, sed etiam physicus; imo non esset moralis si non esset physicus, cum gratia sanctifi-

(1) l. c., ad 3.^m; GONET, l. cit.

(2) Cf., verba S. Th. in prob. 2.^{ae} concl. relata, et 1-2, l. c., ad 2.^m, et qu. LXXXIV, a. 3 ad 1.^m et a. 4, c. et ad 2.^m.

cans sit vera forma et perfectio physica, licet supernaturalis.

II. Patet etiam ex dictis conciliatio creationis animae a Deo et peccati originalis, quod a Deo nullo modo esse potest.

78. **Obj. I.** — Adam per suum peccatum potest esse unica ratio cur Deus privat posteros gratia sanctificante. Ergo alia causa non est ponenda.

Resp.: Dist. antec.: Ratio unica per exclusionem alterius causae principalis, *conc.*; ratio unica per exclusionem causae instrumentalis, *subdist.:* Potest esse *absolute, transeat;* supposito quod Deus disposuerit iustitiam originalem esse transfundendam per generationem modo explicato, ut docetur a S. Thoma, *nego.* — Imo puto non fuisse ita conveniens quod Deus sine ullo defectu physico (aliquo modo ordinato ad peccatum originale) in causis proximis dispo-neret ut geniti contraherent peccatum originale; sicut non esset conveniens, si quis miraculose ex corpore Adae non per generationem formaretur, peccato originali inficiari, ut docet S. Thomas (1-2, qu. LXXX, a. 4).

79. **Obj. II.** — Defectus physicus non potest esse ullo modo causa peccati moralis. Ergo.

Resp.: Neg. antec. Imo dico quod defectus moralis semper praeceditur ab aliquo defectu physico. Unde peccatum actuale praecedit aliqua inconsideratio (1).

80. **Obj. III.** — Si semen est causa peccati originalis, sequitur quod opus generationis sit peccatum et malum. Sed hoc falsum est. Ergo.

Resp. 1.º quod haec difficultas solvenda est etiam si dicatur semen seu generatio esse mera conditio, qua posita, infallibiliter sequitur in genito peccatum originale.

Resp. 2.º: *Dist. maj.:* Si semen sit causa peccati originalis ut est defectus moralis, *conc.*; si ut est defectus physicus, *nego.* In peccato originali duo possunt considerari: defectus

(1) Cf., vol. I, n. 289, IV, in nota; et n. 674.

physicus, idest carentia gratiae sanctificantis quatenus gratia est quaedam forma, perfectio physica et actus; et defectus moralis; et sic est ipsa carentia gratiae formaliter ut est voluntaria et habet rationem peccati. Quia ergo illa carentia non est voluntaria voluntate proxime et immediate generantis, sed voluntate primi parentis, ideo quamvis generans sit veluti instrumentum per semen peccati originalis, tamen non peccat ipse moraliter generando quasi generatio uti peccatum ei imputetur; precipue cum generatio sit ex praecepto naturae, et jus ad generando conveniat homini independenter ab actionibus Adami. (cf. *S. Aug., contr. Jul., c. XXIV*).

CAPUT VI.

De effectibus peccati originalis

(Cf. *S. Th. I, c. q. 85. a. 1 et seq.* — Cf. *GONET I. c. disp. VIII. a. I et II*; *BILLUART I. c. KNOLL I. c.; MAZZELLA I. c. a 6 et 7*).

81. **Haeretici et rationalistae.** — Pelagiani quos sequuntur rationalistae nostri temporis et secuti sunt Sociniani, negantes peccatum originale, negant etiam poenaltates seu infirmitates hujus vitae esse effectus peccati originalis. Juxta Lutherum, Bajum, Jansenium etc. et generatim juxta novatores, natura humana ex peccato primi parentis mansit corrupta vel in sua substantia, vel in suis facultatibus seu proprietatibus et perfectionibus naturalibus, ad quas pertinere dicebatur justitia originalis cum iis quae ipsam comitabantur (cf., n. 54; et vol. I, n. 860). Unde dixerunt voluntatem non amplius ordinari ad bonum secundum virtutem per liberum arbitrium, quod dicunt fuisse per peccatum extinctum, (1) sed omnia opera peccatoris esse peccata. Tam haeretici, novatores vocati, ut Lutherus, Lutherani etc. quam rationalistae nostri temporis

(1) Cf., LUTHER., in *l. adv. Regem Angliae*, et in *assert.*, art. 36.

negant liberum arbitrium; aliter tamen et aliter, nam primi dicunt esse extinctum per peccatum originale; secundi vero negant ex eo quod omnia putant esse ex evolutione materiae, et ideo ex quadam fatalitate et ex necessitate naturae; hi *fatalistae* dicuntur, et etiam *deterministae*. Inter deterministas recentiores recensetur *Spencer, Ardigò, Lombrosus*.

82. Conclusio I. — *Natura humana, quoad sua principia et in sua specie seu substantia, per peccatum originale non fuit corrupta.*

Prob.: Principia naturae humanae sunt materia et anima rationalis; sed materia ut est distincta a forma in se invariabilis est et non nisi per formam mutatur, quoad esse substantiale; item anima rationalis quae est forma hominis cum sit simplex omnino, mutari in sua substantia non potest; ergo natura humana quoad sua principia substantialia quibus constituitur non potest esse mutata et corrupta per peccatum originale. — Si autem natura humana consideretur metaphysice in sua specie ut est quoddam compositum, et natura substantialis specifica ex materia et anima rationali resultans nihil est aliud quam animal rationale, quod in indivisibili consistit; non enim animal et rationale dividi possunt, et si dividerentur, homo periret. Ergo natura humana in sua substantia seu in sua specie considerata per peccatum originale non fuit corrupta.

83. Conclusio II. — *Liberum arbitrium per peccatum originale non fuit extinctum.* — Haec conclusio est de fide decisa in Concilio Trident. (Sess. VI, can. V) his verbis: « Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissum et extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo... anathema sit ».

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura: Deus Cainum adloquens ait (*Gen.*, IV, 7): *Nonne, si bene egeris, recipies, sin autem male, statim in foris peccatum aderit? Sed sub te erit appetitus tuus et tu dominaberis illius.* Super quae verba S. Hieronymus ait: « Tu dominaberis illius, nempe peccati. Non te invitum sibi subiicere poterit illius cupiditas; sed si

vis, superabis. Verum, quia liberi arbitrii es, moneo, ut non tibi peccatum, sed tu peccato domineris » — Moyses adloquens populum ait (*Deut.*, XXX, 19): *Testes invoco hodie coelum et terram, quod proposuerim vobis vitam et mortem, benedictionem et maledictionem. Elige ergo vitam, ut et tu vivas et semen tuum.* Et Josue (c. XXIV, 14) ait Israelitis: *Optio vobis datur; eligite hodie, quod placet, cui servire potissimum debeatis, utrum diis quibus etc. Ego et domus mea serviemus Domino* (cf., *ib.*, XXII, I, 19-20). Item (*Ecl.*, XV, 14-18): *Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilii sui. Adiecit mandata et praecepta sua, si volueris mandata servare, conservabunt te.... Apposuit tibi aquam et ignem ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita et mors, bonum et malum, quod placuerit ei dabitur illi.* — Christus ait adolescenti (*Matth.*, XIX, 21): *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: si vis perfectus esse, vade, vende quae habes.* Et (*Act.* V, 5): *Nonne manens tibi manebat et venundatum in tua erat potestate?* (cf., *Rom.*, XII, 2; et *Ad Philom.*, V, 14).

2.º *Prob. ex Patribus*: S. Justinus Martyr (*Apol.* I, n. 43) ait: « Si omnia juxta leges necessitatis fierent, nulla adesset libera voluntas.... Sed hominem libere bonum vel malum eligere, demonstrare volo »; et rationem affert dicens: « Homo neque praemium, neque laudem mereretur, si bonum non ex libero arbitrio eligeret; nec juste puniretur, si non per seipsum malus factus esset ». — Et S. Irenaeus dicit (l. IV, *adv. haer.*, c. IV, n. 3): « Homo rationabilis et secundum hoc similis Deo, liber in arbitrio factus, et suae potestatis ipse sibi causa est ». — S. Cyprianus (*Epist.*, 55) dicit: « Homo libertati suae relictus et in arbitrio suo constitutus sibimet ipse vel mortem appetit, vel salutem ». — S. Athanasius (*Or. adv. idola*): « Anima, inquit, libera est et sui arbitrii; potest enim ut ad bona se inclinare, ita bona quoque aversari » (1).

(1) Cf., etiam *De Incarnatione*, c. III, et *adv. gentes*, c. III, 6.

— S. August. (*Op. imperf.*, c., *Jul.*, l. VI, c. XI) dicit : « Hominis vero liberum arbitrium congenitum est et omnino inamissibile » (1). — Alios Patres praetermitto brevitate gratia. Sunt unanimis. — Possent afferri plura Concilia, videl. Diospolitanum, Arausicanum II, Bracaraense I, Constantiense. — Insuper possent afferri varii Pontifices, quos inter recenseri potest Leo X qui Lutherum damnavit negantem liberum arbitrium, et Pius V et Gregorius XIII damnarunt propositiones Baji oppositas libertati.

3.º *Prob. ratione* : Nomine libertatis nihil aliud intelligitur quam potestas seu dominium volendi et non volendi aliquod bonum particulare, vel etiam potestas volendi hoc bonum particulare prae alio quando plura bona particularia exhibentur ab intellectu (2). Atqui in homine, prout nunc est, peccato originali infecto est vera potestas seu dominium volendi et non volendi bona particularia, et etiam vera potestas volendi hoc bonum particulare prae alio quando plura bona particularia exhibentur ab intellectu. Ergo in homine, prout nunc est idest infecto peccato originali, est vera libertas arbitrii; et ideo liberum arbitrium per peccatum originale non fuit extinctum. — *Maj.* est ipsa definitio libertatis quam negant ipsi adversarii. — *Prob. minor* : 1.º Ex eo quod praedictam potestatem esse in homine, immediate absque ullo ratiocinio et reflexione exhibetur menti cujuslibet hominis individui, qui sit compos sui, tanquam veritas per se nota; insuper est principium totius moralitatis, basis et fundamentum legum et totius societatis civilis; id autem quod communiter immediate exhibetur menti omnium hominum qui sunt sui compotes, praecipue si sit ita necessarium ut ab eo et tota

(1) Cf., etiam, *De div. quaest. ad Simplic.*, l. I, qu. I, n. 11 in tom. VII, 18.

(2) Haec libertas in schola dicitur libertas *contradictionis*, et potestas volendi hoc bonum particulare prae alio dicitur libertas *contrarietatis* vel etiam *specificationis*. (Cf. *Ph.*, II, n. 184).

moralitas et leges civiles et ipsa societas civilis dependeant, non potest esse falsum. Quomodo enim falsum, idest negatio et absurditas, potest immediate omnibus hominibus constanter apparere ut verum et potest esse principium et fundamentum moralitatis, legum et societatis civilis? 2.º Si in homine non esset praedieta potestas, in eo esset inclinatio naturalis et impulsus quidam necessarius et irresistibilis ad objectum hoc particulare cognitum, quod inde vult, volendum. Atqui in homine non datur talis necessarius et irresistibilis impulsus; nam si daretur, sentiretur, et de ipso haberetur conscientia, cum esset in ipso actu voluntatis circa objectum actualiter cognitum. Ergo datur talis potestas in homine. 3.º Si talis potestas non daretur in homine, sequeretur quod homo non posset attingere promissiones; et stulte promitteret, ea scilicet de quibus non habet potestatem disponendi, et nulla in eo esset obligatio promissis satisfaciendi. 4.º Sequeretur quod frustra intellectus plura objecta exhiberet voluntati aequaliter in finem ducentia. 5.º « Sublata libertate, ait S. Augustinus, omnis humana vita subvertitur, frustra leges dantur, frustra objurgationes, laudes, vituperationes, exhortationes adhibentur, neque ulla justitia bonis praemia et malis supplicia constituta sunt » (1).

4.º Praeponderantia objecti menti exhibita prae opposito non est ratio qua voluntas ex necessitate trahatur et libera non sit, ut putant deterministae. Ergo in voluntate nulla necessitas, sed libertas circa objecta particularia admittenda est. — *Prob. antec.* 1.º ex eo quod id, in quo objectum praeponderat alteri, est bonum particulare; quod non habet ex se ipso vim movendi necessario voluntatem. 2.º Illa praeponderantia vel consideratur menti exhibita per purum iudicium speculativum, et tunc experientia constat voluntatem non ex necessitate moveri ab objecto; nam saepe ad objecta quae non ut praeponderantia, sed

(1) *De Civ. Dei*, l. V, c. IX.

ut valde inferiora judicata ab intellectu voluntas inclinatur (1): vel consideratur illa praeponderantia menti exhibita per judicium practicum: et tunc non habetur necessitas nisi hypothetica quae a voluntatis potestate derivatur et libertate, imo habetur ipsa libertas in suo exercitio: cum judicium ultimum practicum omnino a voluntate dependeat et sit id per quod voluntas seipsam formaliter libere determinat (cf. vol. I, n. 312 et seq.).

Dices: Electio, in qua dicitur consistere actus liber, ex necessitate sequitur judicium ultimum practicum. Ergo actus voluntatis qui dicitur electio non est liber.

Resp.: *Nego antec.*; nam electio seu actus voluntatis liber, non est aliud quam actus quo voluntas vult finem et quo movet intellectum ad quaerenda media et ad ultimum judicium practicum, per quod sibi conjungit bonum particulare, quod est objectum judicii praedicti; in qua conjunctione per dictum actum voluntatis facta, mediante judicio, consistit acceptatio appetitus (cf. S. Th., P. I, qu. LXXXIII, a. 3, ad 2.^m), quae est electio in suo ultimo complemento seu statu considerata. Unde electio est *actus* quo voluntas vult finem, non praecise hoc modo consideratus, sed prout est determinatus circa objectum particulare per ultimum judicium practicum intellectus moti ad judicandum a voluntate tendente in finem. Ab hoc judicio quod liberum est omnino, denominatur facultas, quae dicitur liberum arbitrium, « secundum quod consuetum est potentiam significari nomine actus. — Et sic per hunc actum, qui est liberum judicium, nominatur potentia, quae est hujus actus principium » (2) inquantum praecipue est liber et voluntarius. Unde voluntas seu appetitus acceptat bonum particulare movendo intellectum ad judicium practicum

(1) Mens aliud suadet aliudque cupido: video meliora proboque deteriora sequor OVID.

(2) S. Th., p. I, qu. LXXXIII, a. 2, ad 1.^m; cf. etiam a. 3 et a. 1, c., ubi dicitur quod hominis « judicium... est ex collatione quadam rationis, ideo agit libero judicio potens in diversa ferri ».

in particulari operabili, de quo iudicio dicit S. Thomas : « quod iudicium cui attribuitur libertas, est iudicium electionis, non autem iudicium quo sententiat homo de conclusionibus in scientiis speculativis; nam ipsa electio est quasi quaedam scientia de praeconsiliatis » (*De ver.* qu. XXIV, a. 1, ad 13.^m). Et (ib. ad 1.^m) dixerat quod homo est « liberae electionis quae est iudicium de agendis ». Unde primus et immediatus effectus libertatis est iudicium ultimum practicum intellectus quo mediante appetitus fertur in objectum iudicatum.

84. **Obj. I.** — Quicumque est liberi arbitrii facit quod vult. Sed homo non facit quod vult. Ergo homo non est liberi arbitrii. — *Prob. min.* ex Apostolo (Rom. VII) dicente: *Non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, illud facio*; et (Hier. X) dicitur: *Non est in homine via ejus; nec viri est ut dirigat gressus suos*.

Resp. : Dist. maj. : Qui est liberi arbitrii absoluti et im-
participati *conc.*; liberi arbitrii derivati et participati *subd.*:
Semper *nego*, quandoque, et etiam saepe, *conc.* — Si lo-
quamur de primo agente libero, idest Deo, *major* est vera
absolute, et universaliter; sed non ita est si loquamur de
libero arbitrio derivato et participato; nam apud nos ad
liberum arbitrium sufficit habere potestatem volendi et non
volendi bonum particulare; quod fit per liberum iudicium
ultimum practicum ad quod voluntas movet intellectum.
Unde libertas primo respicit effectum aliquem interiorem,
in quo plenissime salvatur, et tali effectu mediante se
extendit ad ea quae sunt exterius, de quibus voluntas
non semper habet perfectum dominium: inter quae est
« appetitus sensitivus, qui etsi obediat rationi, tamen po-
test in aliquo repugnare concupiscendo contra illud quod
ratio dictat. Hoc ergo est bonum quod homo non facit
cum vult, scilicet non concupiscere contra rationem »
(S. Th., p. I, qu. LXXXIII, a. 1, ad 1.^m). — Et ad *min.*
dist. : Non facit etc., semper, *conc.*; non facit numquam,
nego. Ad probationem *min.* dico quod Apostolus non lo-

quitur de ipsa electione, sed actibus exterioribus, puta de actibus appetitus sensitivi, qui non semper obediunt rationi: et Hieremias loquitur de executione electionum, quae non solum a voluntate nostra, verum a multis aliis dependent; sed ipsa electio est omnino in nostra potestate, supposito tamen divino auxilio (cf., ib., ad. 4.^m), quod tamen nemini deest quoad sufficientiam (cf. vol. I, n. 299).

85. **Obj. II.** — Voluntas movetur ab alio, idest a Deo. Sed liberum non movetur ab alio. Ergo voluntas hominis non est libera.

Resp.: Dist. min.: Primum liberum non movetur ab alio *conc.*; secundum, idest liberum derivatum et causatum non movetur ab alio, *nego*. Et *dist. conseq.* Non est libera libertate prima et absoluta, *conc.*, libertate secunda et derivata *nego*. — Deus movet voluntatem ad finem, idest ad bonum motione constanti et fixa; et vi hujus motionis divinae voluntas movet intellectum ad media quaerenda et ad collationem mediorum usque ad iudicium practicum de particulari operabili hic et nunc; per hoc iudicium voluntas determinat se formaliter ad bonum particulare. Et ita movet se non quasi producendo novum et distinctum velle, secus se reduceret de potentia ad actum secundum idem, quod est impossibile. Unde S. Thomas ad hanc difficultatem respondet « quod liberum arbitrium est causa sui motus; quia homo per liberum arbitrium seipsum movet ad agendum. Non tamen hoc est de necessitate libertatis quod sit prima causa sui id quod liberum est » (ib., ad 3.^m; cf. vol. I, n. 331 et seq.).

86. **Obj. III.** — Unusquisque taliter iudicat iudicio practico, in quo completur electio, *qualiter* est, idest secundum dispositiones quas habet in se. Atqui non est in potestate hominis esse qualis est, idest esse hoc vel illo modo dispositum. Ergo homo non est liberi arbitrii.

Resp.: Dist. maj.: Unusquisque iudicat... *qualiter* est, qualitate naturali secundum partem intellectivam prout respicit

beatitudinem in communi, *conc.*; qualitate vel dispositione quae afficit ipsum corpus vel vires corporis, *subd.*: Semper *nego*; quandoque, vel etiam saepe, iterum *subd.*: Independentem a voluntate, *nego*; dependentem a voluntate, *conc.* Et *dist.* etiam *min.*: Non est in potestate hominis esse *qualis* est qualitate naturali qua pars intellectiva inclinatur in ultimum finem sub ratione beatitudinis in communi, *conc.*; quoad alias qualitates quae corpus vel vires ejus afficiunt, *subd.*: Quoad omnes, *nego*; quoad aliquas, iterum *subd.*: Quoad qualitates supervenientes sicut sunt habitus et passionem *nego*; quoad qualitates quae corporis complexionem respiciunt, etiam iterum *subd.*: Ita tamen ut in multas actiones quae a voluntate procedunt non influant, *conc.*; in quasdam, iterum *subd.*: Ita ut possint fere semper vel saepe a voluntate per iudicium rationis aliquantulum regulari et moderari, *conc.*; secus, *nego* (cf. S. Th., l. c. ad 5.^m; et 1-2, qu. X. a. 3, c. et ad 2.^m).

87. Obj. IV. — Argumentum libertatis ex conscientiae testimonio deductum non concludit; nam hypnotizatus post et extra somnum hypnoticum exequitur infallibiliter et *necessario* quod ei fuit impositum ab hypnotizante ipsum, et tamen habet conscientiam exequendi libere (cf. v. I, n. 766).

Resp. 1.º: *Nego antec.* et suppositum argumenti, nam nos non deduximus argumentum ad probandam libertatem ex conscientia alicujus privatae et singularis personae, quae quandoque per accidens falsitati potest esse subjecta ex indistincta aliqua; sed ex conscientia quatenus communis est toti generi humano et prout est fundamentum moralitatis etc. — Ad exemplum vero allatum in probatione de persona hypnotizata dico, (dato quod ex necessitate exequatur), illam falsam persuasionem propriae libertatis esse quemdam defectum ex tali statu et conditione provenientem; ex quo defectu absurdissime dubitatur de veracitate conscientiae universaliter testificantis libertatem arbitrii; sicut ex eo quod hypnotizatus ex sugge-

stione hypnotizantis putat se non esse hominem, sed bestiam etc. (cf. Rolli, *La magia moderna*, part. I, c. III, a. 2. parag. 1, 2, 3, 4 etc.), absurdissime concluderetur esse dubitandum quod homines sint vere homines, sicut eorum conscientia testatur, vel bestiae juxta conscientiam hypnotizatae personae.

Resp. 2.º: Non est probatum hypnotizatum agere ex necessitate; non enim sufficit infallibilitas executionis ad necessitatem inferendam, praecipue si facta non sint valde multiplicata. Insuper omnes hypnotizati obediunt ne infallibiliter post somnum hypnoticum ei qui praecepit? Hoc probandum est. Ad summum probat ex praecepto hypnotizantis remansisse quamdam propensionem et inclinationem ad obediendum similem habitui vel consuetudini vel passioni, quae tamen, licet saepe infallibiliter actum inferat, non tamen necessario infert; unde dicimus, ut S. Thomas ait de consuetudine, quod « facit necessitatem non simpliciter.... nam ex deliberatione quantumcumque consuetus potest contra consuetudinem agere ». (*De Malo*, qu. VI, a. un. ad 24.^m).

88. **Obj. V.** — Objectum seu bonum in quod voluntas fertur vel in se habet rationem sufficientem trahendi voluntatem, vel non; si non habet, voluntas non potest illud velle, si autem habet, tunc trahit necessario voluntatem; nam posita causa sufficienti, necessario sequitur effectus.

Resp. 1.º: *Nego* suppositum argumenti, nam supponitur voluntatem non esse principium activum, sed passivum tantum, et non habere rationem causae, quod falsum est omnino; nam in nobis eam esse principium activum movens nos ad agendum est evidentissimum; vel supponitur quod in objecto sit tota ratio causalitatis, cum e contra in objecto non sit nisi ratio causae finalis, et quidem per modum allicientis, non autem determinantis per se, cum sint plura, imo et opposita bona, quae ab intellectu voluntati exhibentur; imo quod bona particularia voluntati ab intellectu exhibeantur ab ipsa voluntate dependet, quae intellectum

moveret ad objecta considerata vel a consideratione objectorum retrahit, ita ut motio seu activitas voluntatis sit ratio quare intellectus judicet judicio pratico in particulari operabili circa hoc vel illud objectum, quod est bonum particulare judicatum, per quod voluntas formaliter determinatur.

Resp. 2.º: Objectum quod est bonum particulare non habet virtutem sufficientem trahendi voluntatem, sed habet virtutem alliciendi ipsam, quia ab intellectu non solum unum objectum, sed plura etiam opposita exhibentur, quibus homo potest consequi finem suum, unde etiam alia objecta et bona particularia opposita, eandem habent virtutem alliciendi: ideo voluntas remanet indifferens ad bona diversa et ad opposita. Tamen si quodlibet objectum consideretur in se, habet virtutem sufficientem ad alliciendam voluntatem ut se libere moveat circa ipsum; sed quia plura sunt objecta diversa et contraria voluntati per intellectum praesentia, ideo voluntas indifferens remanet circa unumquodque ipsorum. Et cum ipsa sit principium activum, ad plura tamen se habens, ideo determinat se movendo circa hoc vel illud bonum.

Inferes: Ergo voluntas sine ratione sufficienti determinat se ad hoc bonum particulare prae alio.

Resp.: Nego sequelam; nam ratio sufficiens quare voluntas hoc bonum particulare prosequatur prae alio est ipsa voluntas quae habet rationem principii activi et soluti a necessitate prosequendi vel non prosequendi, prosequendi hoc vel illud; quamvis aliqua bonitas major sit in hoc vel illo; quae tamen bonitas major cum habeat rationem boni particularis potest utique magis allicere voluntatem, non tamen ex necessitate attrahere ipsam cum virtutem et activitatem ejus non excedat, neque eam sibi subijciat; voluntas enim respicit, non unum medium tantum, sed plura (cf. vol. I, n. 324).

89. **Obj. VI.** — Quando duo objecta bona exhibentur voluntati, quorum unum ut melius apparet, voluntas non

potest eligere minus bonum. Ergo voluntas ex necessitate movetur a meliori, et sic non est libera.

Resp. : Nego antec. ; nam voluntas potest utrumque rejicere, et potest divertere cogitationem intellectus a quolibet, et alterum eligere (cf. v. I, n. 322, 324). Unde responderi potest in objectione supponi utrumque bonum singillatim sumptum voluntatem sibi omnino subijcere et voluntatem non se habere active ad illa bona ea excedendo ; haec autem suppositio est falsa omnino.

90. Responsio generalis ad omnes difficultates contra libertatem arbitrii. — Ut appareat omnia argumenta quae adferuntur contra libertatem arbitrii esse sophismata, sufficiat animadvertere *hominem esse liberi arbitrii* merito computari inter ea adserta quae immediate omnibus hominibus exhibentur ut vera ; ita ut possit considerari ut principium seu veritas per se intellectui nota ; idest inter illas veritates potest computari quas supponunt et quibus innituntur conclusiones, quae non per se judicantur esse verae vel falsae, sed ex eo quod ex earum negatione sequeretur negatio veritatum illarum quae per se notae dicuntur. Et quia cum aliqua conclusio opponitur alicui adserto quod omnibus per se et immediate apparet verum, eo ipso rejicitur ut falsa et ut absurditas quaedam ; ideo cum negatio libertatis profertur ut conclusio per argumentationem deducta, est eo ipso omnino rejicienda, utpote veritati per se notae opposita. Haec sufficiant de libertate pro natura nostri compendii (1).

---

(1) Cf. S. TH., l. c., et *De Malo*, qu. V, a. un. ; item BILLUART, *De actibus hum.* diss. II, a. set seq. ; KNOLL, par II, sect. I, c. IV, a. 2 ; ROSELI, *Summ. phil.*, ubi invenies difficultates plurimas solutas.

CAPUT VII.

Determinantur effectus peccati originalis

(S. TH., 1-2, q. 85-87 cum Comm., CAJ., SYLVII, JOANN. a S. THOMA
Cf. GONET, *Tract. de homine*, disp. — BILLUART, *De opere sex dierum*, diss. VIII, a. III
MAZZELLA, 1. c.).

91. **Bonum naturae per peccatum originale amisum.** — In natura humana triplex bonum considerari potest, quod bonum naturae dicitur: 1.º ipsa principia naturae ex quibus ipsa natura constituitur et proprietates ex his causatae; 2.º ipsa naturae inclinatio ad virtutem; 3.º donum originalis justitiae ipsi naturae humanae gratuito a Deo in ipsa naturae institutione concessum. — *Primum* bonum neque tollitur, neque minuitur per peccatum; *tertium* bonum totaliter est ablatum per peccatum primi parentis; *secundum* bonum, idest naturalis inclinatio ad virtutem, diminutum est per peccatum originale, quia peccatum contrariatur virtuti. (Cf. S. Th., 1-2, q. 85, a. 1).

92. **Conclusio** — *Per peccatum originale quatuor vulnera in natura causata sunt, idest: infirmitas, ignorantia malitia et concupiscentia.*

Prob.: Per peccatum originale quatuor potentiae animae idest intellectus, voluntas, irascibilis et concupiscibilis proprio ordine quo naturaliter ordinantur ad actum suum destitutae quodammodo sunt. Sed destitutio ordinis ad proprium actum in praedictis potentiis importat ignorantiam, malitiam, infirmitatem, concupiscentiam. Ergo per peccatum originale quatuor vulnera etc. — *Prob. maj.* ex eo quod per justitiam originalem, in cujus privatione consistit peccatum originale, perfecte ratio continebat inferiores vires animae, et ipsa ratio a Deo perficiebatur ei subjecta. — *Prob. min.:* 1.º Ratio destituta ordine ad Deum et ad veritatem, praecipue supernaturalem, quae a solo Deo est, subijcitur vulneri *ignorantiae*; 2.º item voluntas, cum nonnisi per rectam

rationem ordinetur ad bonum, per peccatum originale destituitur debito ordine ad bonum, praecipue ad Deum, et in hoc consistit *malitia*; 3.º irascibilis destituitur debito ordine ad bonum arduum, et in hoc consistit *infirmitas*: 4.º concupiscibilis vero destituitur suo proprio ordine, idest ordine ad delectabile moderatum ratione, et secundum hoc attenditur *concupiscentia* (cf. S. Th., 1-2, qu. LXXXV, a. 3; cf. etiam supra vol. I, n. 855-856).

93. Alii peccati originalis effectus breviter recensentur. — Inter alios effectus peccati originalis sunt sequentes: 1.º Mors et alii corporales defectus, nam per peccatum originale sublata est originalis justitia, per quam non solum vires animae inferiores continebantur sub ratione absque deordinatione, sed totum corpus continebatur sub anima absque omni defectu. Unde per deordinationem corporis habetur ejus dissolubilitas, et ideo mors et alii defectus corporales. (Cf. S. Th., ib. a. 5; cf. etiam supra v. I, n. 855). 2.º Ex peccato originali habetur macula et reatus poenae in anima; nam *macula* dicitur esse in aliquo ex hoc quod amittit suum nitorem: anima autem per peccatum originale amisit *suum nitorem*, qui in anima attenditur tum ex refulgentia luminis naturalis rationis per quam dirigitur homo in suis actibus, tum praecipue ex refulgentia divini luminis, scilicet sapientiae et *gratiae* per quam homo perficitur non solum in se, sed etiam ad bene et decenter agendum. Quia igitur per peccatum originale homo privatur gratia et virtutibus et donis, puta sapientia, etc. infusus, ideo per peccatum originale habetur *macula* in anima, quatenus importatur carentia nitoris ex refulgentia divini luminis, idest gratiae. — Saepe sermo in Sacra Scriptura est de macula; unde (Ierem. II, 22) dicitur: *Si laveris te nitro et multiplicaveris tibi herbam Borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus*. Cf. Billuart qui plura citat testimonia ex S. Scr. (l. c., diss. VII, a. 2, ib. qu. LXXXVI, a. 1). *Reatus* autem poenae est quasi quidam *ordo* ad poenam subeundam et dici

potest *condignitas* ad poenam, quae consistit in privationibus bonorum, idest in effectibus recensitis (ib. qu. LXXXVI, a. 1), consequitur autem maculam culpae ad modum proprietatis et potest remanere reatus poenae *temporalis* etiam sublata macula per gratiam: unde ideo in aliquo est reatus poenae, quia in eo est vel fuit macula culpae, a qua proinde distinguitur (cf. Billuart, l. c., a. 2 et 3).

94. **Quaestio.** — Sed nunc quaestio solvenda est an pueri decedentes cum solo peccato originali, bonum quod est ipsa beatitudo naturalis consequantur.

95. **Sententiae.** — Quidam antiqui theologi affirmative responderunt; sed nunc negativa responsio communis est. Non tamen omnes eodem modo exponunt: Quidam igitur dicunt quod pueri in peccato decedentes non sunt beati beatitudine naturali, quia in illo statu sunt a Deo aversi non solum sicut a fine, et ideo ab objecto beatitudinis supernaturalis, sed etiam sicut a fine seu ab objecto beatitudinis naturalis. Hanc sententiam amplectitur Gonet (*De pecc. orig.*, disp. VII, a. 7, § VI), Billuart et plures. Alii vero docent pueros illos non esse aversos a Deo sicut a fine naturali, sed imo ad ipsum Deum ordinari sicut ad finem naturalem ipsumque adsequi ut talem, unde materialiter idem bonum et finem consequi, ac consequerentur illi qui crearentur in statu naturae purae (cf. Mazzella, l. c., disp. V, a. 6, n. 1048).

96. **Conclusio I.** — *Pueri decedentes in peccato originali neque aversi a Deo neque conversi proprie dici possunt ad Deum sicut ad ultimum finem simpliciter, seu sicut ad objectum beatitudinis in ordine naturali.* — Non nego per hanc conclusionem parvulos illos esse ad Deum aliququaliter conversos in ordine naturali; nam bona naturalia habent eisque fruuntur, ut dicemus infra cum S. Thoma, gaudium autem et fruitio de bonis naturalibus, sine aliqua tendentia et inclinatione seu conversione saltem possibili in Deum, esse non potest.

Prob.: In praesenti statu et ordine rerum Deus, ut bo-

num et objectum adsequendum per solas vires naturales. non habet rationem finis ultimi et objecti beatitudinis. Ergo ad ipsum sub tali ratione consideratum non potest esse neque conversio, neque aversio proprie loquendo. Ergo pueri in peccato originali decedentes neque conversi ad Deum tanquam ultimum finem et objectum beatitudinis naturalis esse possunt, neque aversi ab eo. — *Prob. antec.* ex eo quod in praesenti rerum ordine nonnisi unus ultimus finis, qui est ordinis supernaturalis, existit. Unde S. Thomas pro aversione ut a fine supernaturali non admittit in pueris illis nisi *destitutionem a justitia originali*; ait enim: « In peccato originali non est conversio (*ad bonum commutabile*) sed sola aversio vel aliquid aversioni respondens, scilicet destitutio animae a justitia originali ». Quae ultima verba notanda sunt (l. c.).

97. **Corollarium.** — Deus ut bonum et objectum adsequendum vel adsecutum per vires naturales non potest quietare appetitum hominis, cum homo sit ordinatus ad Deum adsequendum tanquam bonum et finem supernaturalem. — Omnia tamen bona particularia ordinant in Deum. non tamen sicut in objectum beatificans, per se loquendo (cf. Suarez, l. c., sect. VI, n. 6).

98. **Conclusio II.** — *Pueri decedentes cum solo peccato originali quamvis aliquo modo naturali virtute Deum adsequantur, tamen neque possunt dici, neque sunt beati.*

Prob.: Ad beatitudinem sive naturalem sive supernaturalem requiritur plena et perfecta quies in bono possesso tanquam in ultimo fine. Atqui pueri decedentes in peccato originali non quiescunt plene et perfecte in bono possesso, idest in Deo cognito et dilecto per vires suas naturales, tanquam in ultimo fine. Ergo non possunt dici et non sunt beati. — *Prob. minor* ex eo quod Deus cognitus per vires naturales rationis non habet rationem ultimi finis in praesenti rerum ordine, cum ex dispositione Auctoris naturae scilicet Dei, creatura intellectualis sit ordinata ad finem altiorem.

99. Pueri decedentes in originali peccato cum pueris in natura pura comparati. — Dici potest quod pueri in peccato originali decedentes idem bonum materialiter possident ac possiderent si fuissent in pura natura conditi; non tamen eodem modo: nam si fuissent conditi in pura natura, in bono illo quod per vires naturales possident, perfecte quiescerent, tamquam in fine ultimo; et beati beatitudine naturali dici possent.

100. Modus quo bonis naturalibus fruuntur pueri in originali peccato decedentes. — Hoc tamen non impedit quominus *bonis naturalibus*, quae possident, fruuntur; neque proprie tristantur eo quod bonum in quo perfecte et plene quiescant non inveniunt, sicut e. g. plures homines qui sunt in vita de beatitudine adsequenda nullam spem habent, qui fortasse eam neque cognoscunt, tamen contenti sunt proprio statu bonis quae habent fruentes et semper bona alia et nova optantes; sed in illis pueris non sunt miseriae huius vitae et afflictiones, (1) praecipue quae ex corporis corruptibilitate proveniunt.

(1) Unde S. Thomas ait (II, dist. 33, qu. II, a. 2, ad 5.^m): « Quamvis pueri non baptizati sint separati a Deo quantum ad illam conjunctionem quae est per gloriam; non tamen ab eo penitus sunt separati, imo ipsi conjunguntur per participationem naturalium bonorum et ita de ipso gaudere poterunt naturali cognitione et dilectione ». Et (II, dist. 33, qu. II, a. 2) dicit: « Ex hoc quod caret aliquis eo quod suam proportionem excedit non affligitur si sit rectae rationis, sed tantum ex eo quod careat eo ad quod aliquo modo proportionatus fuit. Sicut nullus sapiens homo affligitur de hoc quod non possit volare, sicut avis, vel quia non est rex... Pueri autem nunquam fuerunt proportionati ad hoc quod vitam aeternam haberent... et ideo nihil omnino dolebunt de carentia visionis divinae, imo magis gaudebunt quod participabunt multum de divina bonitate et perfectionibus naturalibus ». Et (III, dist. 22, qu. II, a. 1) distinguens quadruplicem infernum ait: « Alius est infernus... in quo sunt tenebrae et propter carentiam divinae visionis et propter carentiam gratiae; sed non est ibi poena sensibilis et dicitur limbus puerorum »; nam « poena sensus opponitur integritati naturae et bonae ejus habitudini; ideo poena sensus non debetur alicui nisi propter peccatum actuale » (*De Malo*, qu. V, a. 2).

101. **Quaestio.** — Nunc quaeritur an homo per peccatum originale fuerit exclusive expoliatus donis gratuitis vel etiam fuerit vulneratus seu deterioratus in ipsa natura, seu quoad ea quae non conveniunt ei ex speciali gratia et quae dicuntur naturaliter debita.

102. **Sententiae.** — Circa praesentem quaestionem plures adsunt sententiae: 1.^a sententia, quae fuit quorundam theologorum antiquorum, tenet per peccatum originale, hominis vires esse intrinsece diminutas; — 2.^a sententia docet per peccatum originale hominis vires fuisse diminutas non intrinsece et in se consideratas, sed extrinsece ex appositione impedimenti, quatenus scilicet in statu naturae existentis in peccato originali plura obstacula habeantur, quae non fuissent in statu naturae purae: haec obstacula praecipue esse dicuntur: *Aversio a Deo sicut a fine ultimo naturali, carentia seu privatio auxiliorum quorundam naturalium*, quae homo habuisset in statu naturae purae, tyrannis diaboli, etc. Hanc sententiam defendunt plures Thomistae quos inter Alvarez (*De Auxil.*, disp. 45 et 47), Goudin (*Tract. Theol.* Tom. II, *De gratia Dei*, qu. I, a. IV, concl. I), Billuart (*De gratia*, diss. II, praeamb., a. III); — 3.^a sententia est quam sequuntur non pauci quos inter Cajet. Conradus. Medina, Soto, Scotus, Bellarminus (1), Suarez (2), Gonet (3), inter recentiores autem Mazzella (4), Palmieri (5) etc.; et in eo reposita est quod vires naturales in homine neque intrinsece, neque extrinsece fuerint diminutae; unde hi auctores docent hominem esse omnino in eodem statu ac si fuisset creatus in natura pura, hoc solum excepto, quod nunc a fine supernaturali ad quem fuerat ordinatus per peccatum originale avertitur, et per gratiam Christi si eam

(1) *De Grat.*, primi Hom., c. V.

(2) Proleg. 4, ad *Tract. De Gratia*, c. VIII, n. 13, 20.

(3) Disp. IV, *De statu naturae lapsae*, a. III.

(4) Disp. V, *De Hum. nat. laps.*, 1069.

(5) Th. 78.

actu habet, tendit, et tendere potest si eam non habet actu, quatenus tamen eam habere potest.

103. **Conclusio II.** — *Per peccatum originale vires naturales intrinsece diminutae non sunt.*

Prob.: Supra probavimus peccatum originale consistere in simplici privatione iustitiae originæ (n. 55 et seqq.). Sed simplex privatio iustitiae originæ nihil aliud importat nisi privationem gratiae sanctificantis et donorum supernaturalium quae ex gratia sanctificante sequebantur. Ergo per peccatum originale solummodo dona supernaturalia, homini concessa a Deo, deperdita sunt: dona vero naturalia, idest vires naturales etc. integra intrinsece considerata manserunt.

Confirmatur: Defensores oppositae conclusionis repetunt debilitationem virium vel ex commutatione et corruptione ipsius animae, vel ex impressione qualitatis morbidæ, sive cujusdam habitus mali inclinantis vires in malum. Sed haec omnia falsa sunt, cum horum nulla causa adsignari possit; unde ipsi defensores ridiculas vel omnino insufficientes causas adsignant, idest vel sibilum serpentis, vel pomum, vel actuale peccatum Adæ, quod amplius non existit (cf., n. 53 et seqq.).

104. **Conclusio II.** — *Vires naturales humanae naturae licet non intrinsece, tamen extrinsece objective debilitatae sunt in adultis habentibus peccatum originale.*

Prob.: 1.º Homo in statu naturae purae positus communiter pervenisset ex viribus naturalibus ad Deum cognoscendum sufficienter ut esset objectum suae beatitudinis naturalis, nunc autem homo adultus existens in peccato originali non pervenit ad cognoscendum Deum tali modo. Atqui cognitio Dei sufficiens prout habet rationem finis ultimi seu objecti beatitudinis etiam in ordine naturali multum conferret ad recte agendum in ordine morali. Ergo vires naturales hominis extrinsece objective debilitatae sunt per peccatum originale. — *Prob. maj.:* Cum finis ad quem ordinaretur homo in tali statu non excederet naturam humanam et

esset ei omnino proportionatus, ordo divinae sapientiae exigeret ut homo communiter et ordinarie perveniret ad cognoscendum sufficienter proprium finem ut in ipsum per suam naturalem inclinationem tenderet ipsumque consequeretur; unde ad talem cognitionem Deus poneret media omnibus proxime sufficientia, et ita apta et proportionata ut de facto communiter et ordinarie homines qui haberent usum rationis ad talem cognitionem proprii ultimi finis pervenissent: sed nunc in statu naturae per peccatum originale corruptae et non reparaetae per gratiam homo non pervenit saltem ordinarie et communiter ad cognoscendum Deum sufficienter ut est objectum beatitudinis naturalis; unde in Introductione ad Sacram Theologiam probavimus ex S. Thoma necessitatem divinae revelationis ad sufficientem cognitionem Dei habendam in ordine etiam naturali considerati, attenta conditione actuali virium generis humani (cf., ib., nn. 174, 202, 207, 280). — Quod confirmatur ex eo quod in praesenti rerum ordine Deus non habet rationem objecti beatitudinis naturalis, ut supra diximus (n. 95-96).

2.º Supposito peccato originali, cognitio sufficiens ad proprium finem consequendum, in quo ejus beatitudo consistit, et alia media fini proportionata homini non conferuntur nisi ex gratia speciali, imo tum alia media, sine quibus homo suam beatitudinem neque supernaturalem, neque naturalem consequitur, sunt omnino supernaturalia, quia natura peccato originali infecta non potest per suam operationem naturalem beatitudinem consequi. Atqui in statu naturae purae homo posset beatitudinem naturalem consequi, idest finem suum ad quem naturaliter esset ordinatus, et quidem ordinarie cum defectus difficilius contingant, quando finis non excedit virtutem naturalem agentis; et hoc apparet manifeste ex eo quod res quae sunt homine natura inferiores, ut in pluribus proprium finem naturalem consequuntur. Ergo dicendum est vires naturae humanae esse objective diminutas per peccatum originale

in iis qui sunt originali peccato infecti habentes usum rationis. S. Thomas docet hanc et praecedentem conclusionem his verbis (II dist., XXX, qu. I, a 1, ad 3.^m). « Bona naturalia dicuntur dupliciter: vel prout sunt in se considerata secundum quod naturae debentur ex propriis principiis; et sic nec homo, nec angelus per peccatum aliquid naturalium amisit, vel in aliquo diminutus est... vel secundum quod ordinantur in finem ultimum; et hoc modo in utroque bona naturalia diminuta sunt quidem, non penitus amissa inquantum uterque factus est minus habilis et magis distans a finis consecutione, et propter hoc etiam homo gratuitis expoliatus dicitur et in naturalibus vulneratus ».

105 **Conclusio III.** — *In habentibus fidem neque extrinsece vires humanae naturae sunt diminutae.* — Hi qui habent fidem non sunt amplius originali peccato infecti, nam fides supernaturalis haberi non potest nisi gratia infundatur et habeatur remissio peccati originalis. Advertendum est insuper ante probationem quod conclusio non est de homine peccato actuali infecto qui iudicio practico scilicet adhaeret objecto creato sicut ultimo fini.

Prob.: Diminutio virium humanae naturae per peccatum originale consideratur objective, quatenus scilicet homines, qui sunt infecti peccato originali, non cognoscunt Deum ut habet rationem ultimi finis et objecti beatitudinis naturalis ad quod per auxilia ordinis naturalis tendant, sicut tenderent homines in natura pura creati. Atqui in habentibus fidem non deest talis cognitio, sed imo perfectior cognitio est qua cognoscitur Deum esse ultimum finem ut objectum cognoscendum supernaturaliter; in qua cognitione etiam cognitio naturalis eminenter continetur; et insuper habentibus fidem auxilia supernaturalia, idest nobiliora et efficaciora naturalibus auxiliis, quae conferrentur in statu naturae purae, conferuntur (cf. vol. I, n. 131 seqq. et infra *Tract. de Gratia*). Ergo in habentibus fidem, vires naturales humanae naturae non sunt diminutae.

Confirmatur: In habentibus fidem et non inquinatis pec-

cato actuali mortali est gratia sanctificans, vi cujus natura humana sanatur et vires supernaturalis ordinis adduntur ad finem supernaturalem obtinendum, quae certe majores sunt ipsis viribus quae homini in statu naturae purae concederentur.

106. **Corollarium.** — In parvulis non habentibus usum rationis vires naturales non possunt dici diminutae neque extrinsece; nam vires parvulorum non habentium usum rationis non possunt considerari in ordine ad objectum beatitudinis secundum exercitium actus; et ideo ex parte objecti nihil efficaciae habent, cum objectum non agat in eis quasi cognitum influens in voluntatem ad modum finis, neque sint capaces in eo statu auxiliorum Dei extrinsecorum per illustrationes mentis.

107. **Conclusio IV.** — *Si fiat hypothesis quod in adultis habentibus usum rationis sit solum peccatum originale sine actuali mortali, ponenda est quaedam diminutio virium non subjective et intrinsece, sed obiective et extrinsece.* — Quod subjective et intrinsece non fuerint vires naturales diminutae probavimus supra (n. 102): itaque remanet probandum quod fuerint diminutae obiective et extrinsece.

Prob.: Vires naturales intellectualis naturae quae in suo exercitio non regulantur et non operantur in virtute ultimi finis apprehensi ut certe habentis rationem objecti in quo quies et beatitudo consistit vel apprehensi modo aliquo aequivalenti ut sufficienter et convenienter moveat intellectualem naturam ad agendum, ut diminutae, non quidem subjective, sed obiective et extrinsece censendae sunt. Atqui vires adulti in dicta hypothesis non regulantur, non moventur et non operantur in virtute ultimi finis apprehensi ut certe habentis rationem objecti, in quo quies et beatitudo consistit, aut modo eminentiori, si praescindamus a gratia supernaturali. Ergo in dicta hypothesis aliqua diminutio virium obiective et extrinsece admittenda est. — *Maj.* videtur certa; nam in adultis vires tunc perfecte et sine diminutione sunt in suo exercitio quando principium mo-

vens est ultimus finis apprehensus certe ut habens rationem ultimi finis, et objecti verae beatitudinis, quod quidem verum est tum si homo consideretur in gratia constitutus, in quo statu per cognitionem fidei dirigitur; tum si consideretur in sua pura natura; omnis enim motus et operatio in substantia intellectuali est a fine apprehenso et quidem ultimo; cum homo deliberate agens agat propter ultimum finem (cf. *Phil.*, II n. 412 ed. 2^a). — *Minor* patet ex eo quod existens in peccato originali vere non tendit in finem ultimum naturalem ut objectum beatitudinis, et ideo ut tale non potest ipsum apprehendere et certe cognoscere, praecipue cum ad talem cognitionem habendam sufficienter et convenienter requiratur multum tempus, nisi Deus interius per convenientes et proportionatas illustrationes provideat ut homo ad talem cognitionem perveniat: quod tamen, supposito peccato originali, non facit, cum Deus non habeat in praesenti ordine veram rationem ultimi finis in quo beatitudo vera et plena meri ordinis naturalis consistat: non enim duo fines humanae naturae constituti sunt; sed solum finis supernaturalis existit, ad quem homo per gratiam supernaturalem a Deo dirigitur.

108. **Scholion.** — Nos dicimus hominem ob peccatum originale, per accidens, quatenus scilicet Deus non praestituit duplicem finem hominibus, sed unum tantum, idest supernaturalem, in quo vera beatitudo consisteret, (si homo consideretur in ipso peccato originali existens praescindendo ab ordine quem etiam in tali statu habet vel habere potest ad finem supernaturalem) esse deterioris conditionis, ac si fuisset conditus in statu naturae purae, et vires esse debiliores ad agendum extrinsece, si considerentur praescindendo a gratia divina. — Tamen addimus ex Dei bonitate de facto non fuisse diminutas, quatenus Deus loco auxiliorum naturalium, quae praestitisset homini in statu naturae purae considerato in ordine ad finem naturalem, et quae fuissent sufficientia ad talem finem consequendum, nunc praestat auxilia omnino indebita per gratiam suam

e. g. illustrationes supernaturales, praecipue mediantibus angelis qui homines illuminant. Unde S. Thomas ait quod (p. I, qu. CXI, a. 1, ad 1.^m) quantum ad habitum « fides est a solo Deo », sed quantum ad hoc « quod credibilia proponantur credenti... fit per hominem secundum quod *fides est ex auditu* ut dicitur Rom. 10, sed per angelos principaliter, per quos hominibus revelantur divina. Unde Angeli operantur aliquid ad illuminationem fidei »; et subdit quod « homines illuminantur ab angelis non solum de credendis, sed etiam de agendis ». Quae media Deus praestat homini simul ac pervenit ad usum rationis; ita ut si homo mediantibus illis auxiliis supernaturalibus, se convertat ad Deum, statim recipit gratiam sanctificantem et mundatur a peccato originali: si vero non se convertat ad Deum, incidit in peccatum actuale mortale omissionis; unde concludimus quod hypothesis supra facta de homine adulto existente in solo peccato originali fieri non potest, quasi scilicet de facto verificetur, ut docet S. Thomas (1).

(1) S. Thomas haec habet: « Impossibile est, quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato absque mortali. Cujus ratio est, quia antequam ad annos discretionis perveniat, defectus aetatis prohibens usum rationis excusat eum a peccato mortali, unde multo magis eum a peccato veniali si committat aliquid quod sit ex genere suo tale. Cum vero usum rationis habere inceperit, non omnino excusatur a culpa venialis et mortalis peccati; sed primum quod tunc homini cogitandum occurrit, est deliberare de seipso. Et si quidem seipsum ordinaverit ad debitum finem per gratiam, consequetur remissionem originalis peccati. Si vero non ordinet seipsum ad debitum finem *secundum quod in illa aetate est capax discretionis*, peccabit mortaliter non faciens quod in se est. Et ex tunc non erit in eo peccatum veniale sine mortali, nisi postquam totum fuerit sibi per gratiam remissum » (1-2, qu. LXXXIX, a. 6, c.). Et: « Ab aliis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere usum rationis per aliquod tempus abstinere, sed a peccato omissionis praedictae non liberatur, nisi quam cito potest, se convertat ad Deum. Primum enim quod occurrit homini discretionem habenti est quod de ipso cogitet ad quem alia ordinet, sicut ad finem. Finis enim est prior in intentione. Et ideo hoc est tempus pro quo obligatur ex Dei praecepto

109. **Quaestio.** — Sed movetur quaestio inter rationalistas et catholicos an peccatum originale rationi adversetur, ita ut non sit rationale ex parte Dei peccatum originale permittere ut ad posteros propagetur.

110. **Rationalistarum sententia.** — Rationalistae et Unitarii ajunt peccatum originale ut a catholicis ponitur cum recta ratione pugnare utpote tum benignitati, tum sapientiae, tum etiam justitiae Dei repugnans ejus permissio. « Nec benignitas Dei, ait Wegcheider, concedere potest ut per unius hominis peccatum universa hominum natura corrumpatur et depravetur; nec sapientia pati ut opus ab initio praestantissimis instructum dotibus paulo post, ob causam levissimam in plane aliam deterioremque conditionem transformetur; nec justitia Dei admittit ut innocentes ob peccatum alienum puniantur ». (*Inst. Theol.*, § 117, cit. a Tanquery, c. III).

111. **Conclusio.** — *Peccatum originale ut ponitur ab Ecclesia catholica stare potest cum Dei justitia, cum Dei sapientia et benignitate.*

Prob.: Privatio originalis justitiae, idest boni indebiti et supernaturalis concessi vel concedendi sub aliqua conditione, optime stare potest cum Dei justitia, Dei sapientia et bonitate, si non servetur conditio ab eo cui conceditur vel promittitur. Atqui peccatum originale nihil est aliud quam privatio justitiae originalis quae est bonum indebitum supernaturale a Deo liberaliter omnino Adamo concessum et ejus posteris per Adamum transfundendum

affirmativo quo Dominus dicit: *Convertimini ad me et ego convertar ad vos* (ZACH., I, 3) ». (ib. ad 3.^m). — Adverte quod conversio ad Deum juxta S. Thomam non fit nisi per *gratiam* et quidem supernaturalem, nam habetur in termino conversionis *gratia sanctificans*. — Conversio autem pure naturalis, idest per vires naturales, ad Deum ut ad finem pure naturalem, quasi Deus habeat rationem ultimi finis naturalis, non datur, cum per gratiam homo tendat in Deum, et cum non sit duplex finis in praesenti statu (cf. *Comm.*, Card. CAJET. super cit. art.).

promissum, sub conditione non servata quod Adam obedientiam et fidelitatem ipsi Deo praestaret. Ergo peccatum originale stare potest cum Dei justitia, sapientia et bonitate.

Confirmatur : Quilibet princeps et rex potest, alicui suo ministro, praeter bona quae aliquo modo ei debentur, sine detrimento suae justitiae, sapientiae et bonitatis seu benignitatis, liberaliter concedere aliqua alia bona immobilia sive mobilia fructifera omnino indebita, posteris illius ministri seu haeredibus transfundenda, hac tamen lege et conditione quod sibi obedientiam ille minister praestet; neque detrimentum patitur justitia, aut sapientia, aut bonitas principis, si non servata conditione apposita a ministro, ipsum privet traditis bonis, et inde priventur etiam posterius et haeredes ejus. Ergo neque Dei justitia et sapientia et bonitas detrimentum patitur per hoc quod Deus ob inobedientiam privavit dono omnino gratuito et supernaturali idest gratia seu justitia originali Adam et ejus posteros; quibus solum ex conditione servanda ab Adam obediendi Deo erat gratia illa transfundenda (cf., supra n. 62).

112. **Epilogus eorum quae in tractatu de Peccato originali exposita sunt.** — Agentes de peccato originali oportet praeconsiderare quid sit peccatum in genere, in quo consistat et quotuplex sit. Peccatum igitur nihil est aliud quam quidam defectus et quoddam malum; unde in quadam corruptione vel privatione consistat necesse est. Et peccatum morale in privatione ordinis ad debitas regulas morum consistit. Peccatum *actuale* vero est *dictum vel factum contra legem Dei*; peccatum *habituale* est *carentia seu defectus perfectionis debitae habitualiter ordinantis animam ad debitum finem* juxta regulas morum. Peccatum mortale est contra Deum ut objectum consequendum, et ideo a Deo importat aversionem per privationem gratiae habitualis cum reatu poenae aeternae. Peccatum *veniale* non est plene contra legem Dei; unde neque gratiam,

neque charitatem excludit et per se poenam importat tantum temporalem. — Quoad peccatum originale duplex habetur consideratio: 1.º prout fuit in Adam, et sic dicitur *originans*; 2.º prout est in ejus posteris transfusum, et sic dicitur *originatum*. Primos parentes peccasse nullum dubium esse potest, est enim res fidei; et similiter certum est fuisse a doemone tentatos. Et quamvis plura fuerint peccata ab eis in eorum transgressione commissa, tamen primum peccatum fuit superbia. Neque de eorum poenitentia ac salute dubitare licet. — A primis parentibus peccatum quoddam originale appellatum, in omnes homines propagari non solum certum, sed dogma fidei est; neque tamen ipsum aut substantiam animae, aut concupiscentiam, aut morbidam qualitatem esse dicendum est, ut quidam nimis adsurde adseruerunt, sed esse privationem ipsam gratiae sanctificantis ex ipso peccato actuali Adae derivatam. Unde peccatum originale non est voluntarium voluntate sive actuali, sive habituali parvuli contrahentis, in quo nullus actus aut habitus voluntarius esse potest; sed est voluntarium voluntate Adae ut a Deo constituti principii et capitis moralis totius generis humani; quatenus scilicet Deus concesserat Adae gratiam et justitiam originalem, videlicet donum supernaturale omnino indubitum humanae naturae, hac lege et conditione, quod si Adam non peccasset tale donum non amisisset ac in illo statu privilegiato perseverans ad transfundendum in filios et posteros omnes vi generationis remaneret idoneus, si vero peccasset utpote ab illo sublimi et privilegiato statu propria voluntate, delapsus, fieret ineptus, sicut ineptus fuisset si a Deo tali dono non fuisset praeditus. — Unde posterius Adae gratia et sanctitate supernaturali quae importat ordinationem animae in Deum privantur ex voluntate Adae peccantis; in qua privatione vera ratio peccati consistit. Unde per peccatum originale neque animae substantia corrumpitur, neque liberum arbitrium aufertur, neque vis naturae ulla intrinsece minuitur, sed donis gra-

tuitis solummodo homo spoliatur. Et Deus nonnisi blasphemando injustitiae auctor a quibusdam adseritur. Ex hoc enim ipso quod Deus hominem sine dono supernaturali omnino indebito, justitiae scilicet originalis seu gratiae potuisset condere, potuit certe sine ulla injustitiae nota etiam tale donum sub lege et conditione aliqua e. g. obedientiam praestandi eidem homini ut ejus posteris transfundendum concedere. Unde non Dei justitiae aut benignitati et bonitati, sed primo homini peccanti exprobrandum si justitia originalis non transfunditur et homo cum *privatione* talis justitiae, idest cum peccato generatur (cf. n. 3-6).

DE REDUCTIONE CREATURARUM IN DEUM - TRACTATUS DE INCARNATIONE

CAPUT VIII.

**Expositio brevis doctrinae catholicae
Incarnationis Verbi Dei
et synopsis historica praecipuorum errorum**

113. Ratio capitis et divisio exponendorum circa Incarnationem. — Consideratis iis quae pertinent ad deviationem creaturarum a Deo sicut ab ultimo fine, idest ad peccatum originale, consequens est ut agamus de iis quae pertinent ad reductionem earundem creaturarum in ipsum Deum. Reducitur autem creatura peccato infecta in Deum sicut in ultimum finem per Incarnationem Verbi Divini veri Filii Dei, de quo credimus quod « propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis; et incarnatus est » (Symb. fidei). De ipso enim scriptum est (*Joan*, I, 14): *Verbum caro factum est et habitavit in nobis ; et vidimus gloriam ejus quasi Unigeniti a Patre plenum gratiae et veritatis ;* et (ib. 16): *De plenitudine ejus nos omnes accepimus et gratiam pro gratia.* Imo Apostolus Petrus ait (Act. IV, 12): *Non est in aliquo alio salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri.* Unde merito duo agenda suscipimus (quorum secundum dependet et derivatur ex primo), videlicet mysterium Incarnationis et mysterium gratiae Christi: quae constituunt duplicem tractatum. Tractatus Incarnationis duas habet partes, in quarum *prima* agitur de Verbo incarnato seu de ipso Incarnationis mysterio, secundum quod Deus pro nostra salute factus est homo, in *secunda* vero de iis quae Incarnationis mysterium consequuntur. In hujus tractationis prima parte agendum est: 1.º De possibilitate et de facto Incarnationis; 2.º De convenientia ejusdem; 3.º De modo unionis Verbi Incarnati; et 4.º De his quae con-

sequuntur unionem. Sed antequam incipiamus oportet exponere quid doctrina Ecclesiae habeat circa Incarnationis mysterium, et synopsim haeresum quae doctrinae Ecclesiae opponuntur.

114. **Significatio Incarnationis.** — *Incarnationis* nomine intelligitur: *Unio humanae naturae cum natura divina in una et eadem persona Verbi divini*. Unde per *Incarnationem* Verbum divinum subsistit in natura humana ita ut vere fiat *homo* ob talem intimam unionem. Ideo dicitur (*Joan.* I, 14): *Verbum caro factum est*; idest factum est subsistens in carne et habens naturam, ut ita dicam, carneam; vel *caro* cum sit animata anima rationali sumitur pro homine, juxta consuetudinem Scripturae; unde (*Gen.* VI, 12; cf. *ib.*, v. III) dicitur: *omnis caro corruperat viam suam*; et (*Lucae*, III, 6; cf. *psal.* XCVII, 3, *Isa.* LII, 10): *Omnis caro videbit salutare Dei*. Quo modo dicendi optime humilitas Salvatoris insinuatur et commendatur (cf. Billuart, *De Incarn.* diss. I).

115. **Summa Fidei mysterii Incarnationis.** — Summa fidei mysterii Incarnationis exponitur in symbolo S. Athanasii sequentibus verbis:

I. « Necessarium est ad aeternam salutem ut Incarnationem quoque Domini nostri Jesu Christi fideliter credat. Est ergo fides recta ut credamus et confiteamur, quia Dominus noster Jesus Christus Dei Filius, Deus et homo est. Deus est ex substantia Patris, ante saecula genitus, et homo est ex substantia matris in saeculo natus.

II. Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali et humana carne subsistens. Aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patrie secundum humanitatem.

III. Qui licet Deus sit et homo, non duo tamen, sed unus est Christus. Unus autem non conversione divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae. Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo; ita Deus et homo unus est Christus.

IV. Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Ascendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus est iudicare vivos et mortuos. Ad cuius adventum omnes homines resurgere habent... Haec est fides catholica quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit salvus esse non poterit » (1).

116. **Incarnationis definitio.** — Incarnatio active seu in fieri considerata a quibusdam definitur: « Actio qua persona divina verbi Dei carni humanae in tempore unita fuit ». Sed haec definitio non placet quia *actio* qua persona divina verbi Dei carni humanae unita fuit, communis est toti Trinitati (2), unde juxta hanc definitionem etiam Pater et Spiritus Sanctus dici possent incarnari. Et ideo melius definitur: Actio qua persona verbi Dei humanam naturam sibi univit vel adsumpsit; unde Incarnatio active et in fieri accepta dicitur etiam adsumptio (3). Passive accepta et in facto esse est unio naturae divinae et humanae in una et unica persona verbi divini. In Incarnatione enim habentur duae naturae divina et humana sine permixtione et confusione; unde et harum unione non resultat tertia aliqua natura; habetur autem unica persona quae est ipsa persona Filii Dei aeterna; non vero persona humana.

117. **Conceptus Incarnationis breviter declaratur** — In Incarnatione verbi Dei habentur duae naturae videlicet divina qua Verbum Dei seu Jesus Christus est verus Deus aequalis Patri, et humana, qua idem Christus

(1) Haec doctrina in symbolo S. Athanasii contenta colligi potest ex pluribus definitionibus variorum conciliorum, videlicet 1.º Ephesini oecumenici III, a. 431 in quo habentur 121 canones circa Incarnationem (cf., *Enchiridion*, DENZINGER, pag. 19); 2.º Chalcedonensis oecumenici IV, a. 451 (cf., DENZINGER, pag. 37); 3.º Synodi VI, Constantinop. III, a. 680 celebrati (nn. 18, 19, 20, 21 — cf., DENZINGER, pag. 91).

(2) Ch. S. Th. P. III. q. III, a. IV c.

(3) Cf. S. Th. Ibid. et q. II, a. VIII.

seu Verbum Dei est verus homo; habetur autem in ipso Christo una duntaxat persona quae est ipsum Verbum quod sibi humanam naturam univit sine humana personalitate. Natura ergo divina et humana uniuntur inconfusae. distinctae omnino et impermixtae in eadem persona Verbi Dei, quae ex patre ab aeterno nascitur ut verbum procedens, et quod ut homo idest Incarnatum natum est in tempore ex Virgine Maria.

118. **Judaei, haeretici, rationalistae.** — Contra expositam doctrinam Ecclesiae insurgunt Judaei, haeretici, rationalistae. Negant autem et quidem multi non solum factum, sed ipsam possibilitatem Incarnationis Dei. Unde negant Christi divinitatem, imo quidam negant Christi humanitatem. Sed enucleatius adversariorum errores contra doctrinam Ecclesiae exponendi sunt. Hujusmodi errores ad tres classes Angelicus Doctor revocat (*super Matth. cap. I*): *Prima* est errantium circa divinitatem Christi, *secunda* errantium circa humanitatem, *tertia* errantium circa utriusque naturae unionem. Nunc breviter innuemus cum erroribus haeticos praecipuos, qui eos defenderunt, ut specimen habeatur errorum; suo proprio loco expositionem magis determinatam, quantum opus fuerit in praesenti compendio, exhibitari.

119. **Erroris et haeretici negantes Christi Divinitatem.** — Primi qui circa Christi divinitatem erraverunt, fuerunt :

1.º *Judaei*, qui in Christi crucifixionem et mortem conspirarunt, et non fuerunt conversi ad Christi fidem; ipsi enim tum Christi divinitatem, tum Christi missionem divinam negarunt. Quae negatio in populo Iudaeorum per orbem disperso, juxta prophetiam Danielis Prophetae (IX, 26-27) usque ad nos perseverat.

2.º In primo saeculo fuerunt Ebionitae ab Ebione eorum duce (1), et *Cerinthiani* (sic appellati a *Cerintho* Simonis

(1) Juxta quosdam sumpserunt nomen a voce Ebraica *ebionim*, quae significat pauperes: nam ipsi de paupertate gloriabantur.

Magi discipulo) qui Christi divinam missionem agnoscebant, sed negabant ejus Divinitatem. Concedebant ipsi Christum esse vere Messiam, non autem Deum; sed hominem purum dicebant. Contra quos, ut S. Hieronymus testatur (*De Script. Eccles.* c. XIX), scripsit Evangelium S. Joannes.

3.º Praedictorum haereticorum errores renovati sunt (saec. II-III) a *Theodoto* coriario, ab *Artenone*, a *Paulo Samosateno* natione Syro, Antiocheno episcopo, qui, ut enarrat S. Augustinus, docebat: « Christum non semper fuisse, nec ante Mariam Virginem extitisse, sed ex eo quo ex Maria natus est, initium habuisse, ac proinde non Deum, sed purum hominem esse » (lib. *De Haeres.*, c. XIV).

4.º Saeculo IV osores divinitatis Christi fuerunt *Ariani*, ita appellati ab Ario, qui docuit Christum fuisse primam et nobilissimam creaturam (cf. vol. I, n. 455); item fuerunt *Photiani*, ita vocati ab eorum duce *Photio* Sirmiensi episcopo discipulo *Marcelli* episcopi Ancyrensis. Photius fuit depositus in prima et secunda synodo Sirmiensi. Coepit blasphemias evomere anno 341 et obiit in Galatia anno 377 (cf. Berti *Brev Hist Eccl.*, t. I, saec. IV, c. III).

5.º *Sociniani* concedunt Christum fuisse a Deo missum, sed negant ipsum esse Deum; esse vero purum hominem tenent. Tanquam prophetam habent, et esse hominem virtutibus omnibus ornatum suaeque doctrina exemplisque genus humanum redemisse affirmant. Quapropter dignus qui honoribus divinis colatur a Deo fuit habitus.

6.º Nostris temporibus adsunt *Unitarii*, qui Christi divinitatem negant concedentes sicut Sociniani eum fuisse hominem a Deo missum tanquam exemplar nostrum perfectissimum; imo et Filium Dei dici posse docent et hominem divinum, non autem ei divinos honores convenire; sed esse a nobis imitandum dicunt. — Huic errori addicti hodie multi sunt inter Protestantes, praesertim in Gallia, Germania et America, quamvis non explicite Unitariorum sectae adhaereant (*Tanquery: Synopsis Theol. Dogm. De*

Divin Christi, c. I). Unde Minister aulicus Stöcker citatus a Fei (*de Deo Trino*, sect. I. a. I, n. 132) ait: « Ecclesia Evangelica Germaniae hisce diebus per gravissimam crisim (grösste krisis) transire coacta est, Theologia enim moderna, quae penetrat ubique, *Divinitatem* Jesu Christi et Trinitatem impugnat, negat supernaturalem Nativitatem Christi ejusque Ascensionem, atque biblicam Exchatalogiam rejicit » (Augsburger Postzeitung 15 Feb. 1902, n. 38).

7.º *Rationalistae* nostri temporis, qui multi sunt, cum divinitate negant etiam Christi divinam missionem. Concedunt tamen Christum fuisse virum sapientissimum virtute magna praeditum et perfectissimum. Doctrinam autem ejus esse doctrinam antiquorum philosophorum praecipue Graecorum et Romanorum magis imo et plurimum expolitam adserunt. — Rationalista Harnack Christi divinitatem negat; dicit tamen ipsum esse Dei Filium non quidem proprie, quasi scilicet habeat eandem divinam naturam ac Deum, sed in hoc exclusivo sensu quod cognovit Deum tanquam Patrem et tanquam Patrem suum (1).

8.º Inter ipsos catholicos quidam motus incepit contra Christi Divinitatem quamvis eam negantes aut in dubium vertentes catholici dici non possint. Unde inter ipsos modernistas non desunt qui « Christum non esse Deum affirmant nihilque divini egisse » (2).

(1) « La coscienza, dice Harnack, che egli (Cristo) ha di essere il Figliuolo di Dio, non è dunque altro che la conseguenza pratica dell'aver conosciuto Dio come Padre e come il Padre suo ». HARNACK, *Essenza del Cristianesimo*. Traduzione Italiana dal Tedesco di A. Bongianni, pag. 128. Torino, Bocca, 1903.

(2) Cf. Encycl. Pii X Pascendi officium (8 Sept. 1907). — « Le même mouvement entraîne le catholicisme réformateur à faire de très importants changement dans la doctrine relative à la personne du Christ. Selon l'abbé Georgel, la personne du Verbe n'est pas la personne de Jésus. L'humanité du Redempteur est seulement unie à la présence divine.... Au moment où la présence du Verbe fit son entrée

120. **Errores circa Christi humanitatem.**—1.º Circa Christi humanitatem erraverunt *Gnostici*, *Docetae*, *Marcionitae* (saec. II), et *Manichaei* (saec. III), qui adserebant Filium Dei non assumpsisse verum corpus seu humanam carnem, sed phantasticam et apparentem: consequenter dictitabant ea quae Christo contigerunt de nativitate, passione, morte etc., non secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam contigisse.

2.º *Apollinaris* autem (saec. IV) docuit Christum assumpsisse corpus ex Virgine, sine anima; at postea errorem suum modificavit dicens Christum assumpsisse etiam animam; sed quae mente careret, ita ut *verbum divinum* esset loco mentis. Apollinaristae de errore in errorem procedentes alia plura absurda inde docuerunt: 1.º humanitatem fuisse consubstantiali divinitati et hanc fuisse passam, mortuam etc., 2.º divinitatem fuisse in carnem conversam, 3.º Verbum non assumpsisse carnem ex Maria Virgine, sed e coelo attulisse. Hic error fuit damnatus in concilio Romano sub Damaso anno 373, in Antiocheno a. 378 et in secundo Constantinop. a. 381.

3.º Circa Christi humanitatem erravit etiam *Valentinus* (saec. II), qui negabat Christum assumpsisse corpus ex B. Virgine Maria, sed illud attulisse a coelo adseruit, Beatam Virginem vero non fuisse nisi canalem.

4.º *Monothelitae* autem (saec. VII) negant in Christo esse duas voluntates adserentes non esse nisi voluntatem divinam.

5.º Tandem *Anabaptistae* (saec. XVI) negabant Christum ex Maria Virgine carnem assumpsisse.

dans la personne de Jésus, le Redempteur acquit la capacité d'un mérite infini * ». « Mais ceci doit s'entendre convenablement. La présence n'est pas active et ne produit aucune activité en dehors de trois personnes divines elles-mêmes. Elle n'est pas un principe actif ».

* Weiss — *Le Péril Religieux Traduit d'allemand*, chap. VII, ubi citantur *Annales de philosophie chrétienne* 42, 558-562.

121. Errores circa unionem humanitatis et divinitatis. — 1.º *Nestorius* Patriarcha Constantinopolitanus (saec. V) erravit circa unionem naturae humanae et divinae. Ipse posuit in Christo duas personas, et ideo duos esse Christos, unum filium Dei, alterum Filium hominis. Beatam Virginem Mariam esse matrem hominis, sed non matrem Dei, adserebat, eamque posse quidem vocari Christotochon, sed non Theotochon. Nestoriani etiam nunc adsunt licet pauci. Hanc haeresim damnavit synodus oecumenica V per canones XIV, *De Tribus capitulis*, (cf. Denzinger, *Enchir.* pag. 50 Neapoli 1856).

2.º *Eutiches* autem (saec. V), ut personae unitatem in Christo contra Nestorium propugnaret, in oppositam haeresim incidit negando in Christo esse duas naturas; dicebat enim naturam humanam fuisse in divinam commutatam, vel a natura divina fuisse absorptam; et ideo Christum ut Deum fuisse passum, mortuum etc. adserebat. Haec haeresis fuit damnata in synodo VI, Constantinopolitano III, a. 680 (cf. Denzinger *Enchir.* pag. 91). Ad hunc errorem revocantur alii primi duo errores Apollinaris n. antec. recensiti, quibus abseritur humanitatem fuisse consubstantialem divinitatem et hanc fuisse passam etc. et divinitatem fuisse in carnem conversam.

3.º Recentioribus temporibus fuerunt Lutherani, qui circa humanitatem Christi errantes docuerunt attributa divinitatis humanitati Christi communicari; et ideo humanitatem esse *ubique*, sicut divinitatem, dixerunt. Unde dicti sunt *ubiquistae*.

CAPUT IX.

De possibilitate et de facto Incarnationis divinae

122. Possibilitas Incarnationis. — De possibilitate Incarnationis specialiter et directe non agimus, quia directe et positive demonstrari non potest, per argumenta scilicet distincta ab iis quibus ipsum factum Incarnatio-

nīs probatur; non enim potest directe et positive probari per rationem naturalem praescindendo a divina revelatione, sed solum ex fontibus divinae revelationis in quibus ipsum factum adseritur. Et quamvis possit declarari quod hoc mysterium nullam involvit repugnantiam solvendo difficultates, quae ab adversariis contra ipsum moventur; quia tamen in decursu hujus tractatus difficultates et quidem non paucae, quae principaliores sunt, solvuntur, ideo neque declarationem possibilitatis hujus mysterii per solutionem difficultatum quasi per speciale caput agimus. Sed statim de ipso facto Incarnationis erit sermo.

123. **Quaestio.** — Nunc ergo movetur quaestio maximi momenti, an scilicet Deus fuerit incarnatus seu fuerit factus homo, carnem induendo. Haec quaestio resolvi non potest ex principiis puris naturalibus, cum agatur de facto quodam quod a Dei libera voluntate dependet et sit praeter exigentiam naturae; et ideo nonnisi ex fonte divinae revelationis seu nonnisi ex ipsa divina revelatione cognita ex motivis credibilitatis resolvi potest.

124. **Punctum quaestionis.** — Sed oportet determinare punctum quaestionis ut facilius possimus procedere in nostra quaestione solvenda. Igitur quaestio nostra ad hoc reducitur ut determinetur an revera fuerit aliqua persona quae fuerit, non metaphorice, sed vere et proprie homo et Deus simul, idest habens veram naturam divinam et humanam simul.

125. **Quid doceant catholici et quid Judaei, et generatim quid osores Incarnationis adserant.** — Catholici docent non solum aliquem hominem vere et proprie fuisse Deum; sed etiam determinant quinam fuerit talis homo, dicentes Jesum Christum verum hominem verumque Deum fuisse. Judaei autem antiqui negabant Christum fuisse verum Deum, quamvis adsererent Deum in carne fuisse venturum. « Quod, ut notat Cardinalis Zigliara (Prop. l. III, c. XII, V. 5), vel ipsis gentilibus innotuit: *Quidam ex Christianis* (ajebat Celsus apud Origenem) *et Judaei disputant: hi*

quidem in terram descensurum esse Deum quemdam, aut Dei Filium, hujus terrae incolas justificaturum, illi vero descendisse. (Orig., Contra Celsum, lib. IV, n. 2; Ed. Maur. 1733, pag. 502) ».

Si ergo probabitur quod Christus, qui, concedentibus rationalistis, certe fuit verus homo, fuerit etiam verus Deus, probatum erit etiam Deum fuisse incarnatum.

126. Conclusio I. — *Ex veteri Testamento invicte probatur Christum esse virum a Deo promissum Judaeis ut mittendum, seu esse Messiam a Deo promissum, verumque Deum.*

Prob.: In Veteri Testamento est sermo de adventu futuro alicujus magni viri a Deo promissi qui est ut objectum et finis totius Veteris Testamenti, et dicitur: 1.º Messias idest mittendus antonomastice; 2.º dicitur Espectatio gentium seu *desideratus cunctis gentibus*; 3.º Salutare Dei; 4.º Oriens, justus, Salvator; 5.º vocatur Dominus exercituum, Redemptor, Deus omnis terrae; 6.º dicitur Admirabilis, Consiliarius, Pater futuri saeculi, Princeps pacis, Deus, Emmanuel, quod significat nobiscum Deus; 7.º ei tribuitur aeternitas tum sine principio, tum sine fine, et potestas aeterna; 8.º dicitur Sanctus Sanctorum et per ipsum adduci justitia sempiterna; 9.º et quod dominabitur a mari usque ad mare et usque ad terminos terrae, et proinde quod adorabunt eum omnes reges terrae et omnes gentes servient ei. Quae omnia nonnisi vero Deo convenire possunt si simul sumantur; imo quaedam etiam singillatim sumpta. Atqui haec omnia conveniunt Christo, et nulli alii conveniunt aut convenire possunt. Ergo Christus Jesus est verus Messias promissus verusque Deus.

Prob. maj.: 1.^a Moyses populo Israelitico (*Deut.*, XVIII, 15) ait: *Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies.* — Quibus verbis patet hujusmodi prophetam futurum esse etiam legislatorem; nam dicitur quod erit sicut Moyses, (*sicut me*) et ipsi populo dicitur *ipsum audies*; insuper Moyses

promittit non plures prophetas, qui certe plures fuerunt in populo Israelitico jam inde ab Abraham et post ipsum Moysen, sed *unum* qui veluti omnibus superemineret; et quem ipsemet Moyses expectabat quasi ipso inferior; unde ait (*Exod.* IV, 13): *Obsecro Domine mitte quem missurus es.* De quo propheta et etiam plus quam propheta mittendo jam praedixerat Jacob (*Gen.*, XLIX): *Non auferetur sceptrum de Juda et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium* (cf., *Introd.*, P. II, n. 328). Et idem Moyses (*Exod.*, IV, 13) orat Deum ut mittat Messiam, dicens: *Obsecro, inquit, Domine, mitte quem missurus es* (cf., *Isa.*, XVI, 1; et *Habac.*, II, 3). — Item 2.º (*Aggaeus*, c. II, 8): *Movebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus* (1). — 3.º Ipsemet Jacob. (l. c. 18) ait: *Salutare tuum expectabo Domine.* — 4.º (*Zach.*, III, 8): *Ecce ego adducam servum meum Orientem.*, et (ib. IX, 9): *Exulta satis filia Sion, jubila, filia Jerusalem: Ecce rex tuus venit tibi justus et Salvator.* — 5.º *Isaias* postquam multa praedixit de Messia venturo, subdit (c. LIV, 4-5): *Noli timere.... Quia dominabitur tui qui fecit te: Dominus exercituum nomen ejus Redemptor tuus Sanctus Israel Deus omnis terrae vocabitur.* — 6.º Et supra (c. IX, 6) dixerat: *Parvulus enim natus est nobis et filius datus est nobis et factus est principatus ejus super humerum ejus; et vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri saeculi, Princeps pacis.* Et prosequitur: *Multiplicabitur ejus imperium et pacis non erit finis; super solium David et super regnum ejus sedebit ut confirmet illud et corroboret in judicio et justitia, amodo et usque in sempiternum* (quae verba nonnisi de regno spirituali intelligi possunt): et subdit: *Zelus Domini exercituum faciet hoc:* idest zelus illius qui *Deus* supra dictus est et qui regnabit et corroborabit regnum David usque in sempi-

(1) In textu habraico dicitur: *Usquequo veniat siloh, et ei obedientia populorum.* Targum Onkelos: *Et ei obedient populi.* Targum Hierosolymitanum: *Et ei subiicientur tandem omnia regna terrae.*

ternum; qui supra dictus est, *Admirabilis, Fortis, Deus, Princeps pacis, puer* etc. Hujus enim pueri *conceptio* dicitur signum seu portentum: portentum autem in conceptione de qua est sermo non apparet nisi per hoc quod ex *virgine* sine viro concipitur et quod Deus est qui concipitur (1): dicitur enim (ib., VII, 10-14): *Et adiecit Dominus loqui ad Achaz dicens: Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni sive in excelsum supra. Et dixit Achaz: Non petam et non tentabo Dominum. Et dixit: Audite ergo domus David: Nunquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet et pariet Filium et vocabitur nomen ejus Emmanuel;* (hoc est: **Nobiscum Deus**. Unde Baruch (III, 36 seq.) dicit: *Hic est Deus noster et non aestimabitur alius adversus eum. Hic adinvenit omnem viam disciplinae, et tradidit illam Jacob puero suo et Israel dilecto suo. Post haec in terris visus est et cum hominibus conversatus est.* Quae verba conveniunt etiam cum iis quae habet Isai. (c. XXV, 9): *Et dicit in illa die: Ecce Deus noster iste expectavimus eum....* Et (c. XXXV, 4 seq.): *Deus vester ultionem adducet retributionis; Deus ipse veniet et salvabit vos. Tunc aperientur oculi coecorum et aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus claudus et aperta erit lingua mutorum.* — Unde Jeremias ait XXXI, 22): *Creavit Dominus novum super terram; foemina circumdabit virum.* — 7.º Michaea huic viro, idest Messiae tribuit aeternitatem dicens (*Mich.*, V, 2):

(1) « S. Justinus martyr (dial. cont. Tryphonem) ut advertit ZIGLIARA, *Proped.* l. III, c. XIII, 73). arguit etiam ex traditione hebraica conservata in versione LXX. Vos autem, inquit, in his quoque adulterare translationes seniorum vestrorum qui apud regem Aegypti Ptolomaeum fuere, audetis; allegantes non habere Scripturam sicut illi vertunt: Ecce virgo etc., sed: Juvenula in utero concipiet. Quasi vero magnae quidquam rei designaretur (sicut revera designatur ab Isaia), si mulier ex concubitu paritura esset, quod quidem juvenulae mulieres pleraeque faciunt omnes ».

Et tu Bethalem Ephrata, parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel et egressus ejus ab initio, a diebus aeternitatis. Daniel loquens seu prophetizans de Messia venturo qui in visione ei repraesentabatur ait (VII, 13-14): « *Ecce cum nubibus coeli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit; et in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem et honorem et regnum; et omnes populi, tribus et linguae ipsi servient; potestas ejus potestas aeterna, quae non auferetur; et regnum ejus, quod non corrumpetur.* Et inde Daniel (IX, 24 et seq.) — 8.º determinat tempus quo ipse venturus erat; vocat ipsum *Sanctum Sanctorum* et in suo adventu dicit adduci *justitiam sempiternam*. En verba: *Septuaginta hebdomadae abbreviatae sunt super populum tuum et super urbem sanctam tuam, ut consummetur praevaricatio et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas et adducatur justitia sempiterna et impleatur visio et prophetia, et ungatur Sanctus Sanctorum.* Et inde prosequitur Daniel praedicens occisionem *Christi* idest *Ucti* et alia plura. — Pro aliis autem cf., *psal.*, LXXI, 11. — *Prob. minor*: De viro in Veteri Testamento promisso ut vero Messia et vero Deo, ut patet ex praecitatis locis, praeter ea quae adlata sunt, dicuntur alia plura ex quibus simul sumptis optime cognosci potest quinam sit; nam non solum determinatur locus nativitatis et tempus, et dicitur esse legislator et rex cui scilicet populi obedient (cf. supra in *prob. maj.*, 1, 2, 7, 8), sed et ejus vita, licet tunc futura, describitur quoad particularia etiam: unde est sermo de ejus passione et morte, imo in specie ejus flagellatio describitur; ejus mors in cruce; tamen dicitur quod voluntarie passus et mortuus est, idest quia ipse voluit. Atqui haec omnia in Christo sunt adummissim et plenissime verificata, neque invenitur historice alius vir, de quo verificentur aut possint verificari sive in praeteritis temporibus sive in praesenti, sed neque in futuro invenietur.

Prob. simul major et minor afferendo quaedam eorum quae

quasi historice narrantur seu praedicuntur a prophetis veteris Testamenti, et ea quae narrantur historice ab evangelistis et a traditione nostra retinentur de Christo. Impri-
mis dicitur: *Corpus meum dedi percutientibus et genas meas vellentibus: faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me* (1). Describitur Christi humiliatio inter duos latrones his verbis: *Et cum sceleratis reputatus est* (2). Insuper per prophetam ait: *Foderunt manus meas et pedes meos; dinumeraverunt omnia ossa mea* (3); et prosequitur dicens: *Diviserunt sibi vestimenta mea et super vestem meam miserunt sortem* (4); *et dederunt in escam meam fel; et in siti mea potaverunt me aceto* (5). Sed praeter divisionem vestimentorum inter milites factam, et potionem aceti datam Christo, narratur etiam quod et derisus et blasphematus est, dicitur enim: *Omnes videntes me deriserunt me locuti sunt labiis, et moverunt caput. Speravit in Domino eripiat eum* (6). Christus orare dicitur pro transgressoribus (7), et causa mortis ejus adsignatur: dicitur etiam quod ipsemet voluntarie mortuus est propter nos, et mortis ejus effectus adsignantur; *vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit.... Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra; disciplina pacis nostrae super eum cujus livore sanati sumus* (8)..., *oblatus est, quia ipse voluit* (9), *et non aperuit*

(1) ISA., I. VI. — MATTH., XXVI, 67; XXVII, 29, 30. — MARC., XIV, 65; XV, 18, 19. — LUC., XXII, 63, 65. — JOAN., XIX, 1, 3.

(2) ISA., I. XII. — MATTH., XXVII, 38. — MARC., XV, 27. — LUC., XXII, 33. — JOAN., XIX, 18.

(3) PSAL. XXI, 17, 18. — Ibid.

(4) Ib. 19. — MATTH., XXVII, 35. — MARC., XV, 24. — LUC., XXIII, 34. — JOAN., XIX, 23, 24.

(5) PSAL. LXVIII, 22. — MATTH., XXVII, 48. — MARC., XV, 23, 3. — LUC., XXIII, 36. — JOAN., XIX, 29, 30.

(6) PSAL. XXI, 8, 9. — MATTH., XXVII, 39, 43. — MARC., XV, 29 seq. — LUC., XXIII, 35, 37.

(7) ISA., LIII, 12. — LUC., XXIII, 34.

(8) Ib., 4, 5. — I. COR. XV, 3. — JOAN., X, 15.

(9) Ib., 7. — JOAN., X, 17, 18.

os suum; sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum (1). Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen ejus longævum, et subditur: Pro eo quod laboraverit anima ejus videbit et saturabitur.... Ideo disperitiam ei plurimos.... pro eo quod tradidit in mortem animam suam (2); et jam dixerat: De angustia et de judicio sublatus est: generationem ejus quis enarrabit, quia abscissus est de terra viventium (3). Cf., quae retulimus supra ex Daniele de regno duraturo ejus; et psal. LXXI. Sed et pulcherrima et magnifica sunt quae de regno Messiae habentur pluribus in locis (psal. XXI, psal. LXVIII, psal. CVIII). Quae omnia in Christo verificata sunt; ut patet ex historia evangeliorum locis citatis (cf. etiam Clementem Romanum ep. I ad Corinth. c. XVI). Ipse nunc etiam regnat in cunctis nationibus; omnes enim populi et omnes gentes, non exclusis regibus, obediunt ei, idest legibus ejus, ipsumque aut ut Deum habent; aut saltem ut magnum virum cui nullus comparari possit, venerantur. — Neque vir expectandus qui ipsum aequet vel etiam a longe cum eo comparari possit.

Confirmatur: Ipsemet Christus sapientissimus inter omnes viros et virtuosissimus, magna simplicitate praeditus, veritatis amantissimus, honestissimus ab omni mendacio alienus, sicut etiam a gloria quaerenda vana hominum, adseruit ea, quae de Messia narrantur, seu praedicuntur in Veteri Testamento de semetipso esse praenuntiata. Atqui nullus vir vere sapiens, vere honestus, veritatis amator praeter Christum ausus est sibi appropriare tanquam de semetipso praenuntiata ea quae in Veteri Testamento de Messia dicuntur; neque erit vir qui id audebit

(1) Ib., 7. — Cf., quatuor evangelistas passionem et mortem mitissimi Jesu narrantes. — MATTH., XXVI, XXVII. — MARC., XIV, XV. — LUC., XXII, XXIII. — JOAN., XVIII, XIX. — ACT., VIII, 33.

(2) Ib., 10, 12.

(3) Ib., 8.

sine nota manifesta stultitiae quia impossibile omnino apparet talia verificari posse naturaliter et multo minus esse verificata de aliquo viro praeter Christum. Ergo Christus et solus Christus est, et esse potest Messias verus praedictus, de quo verificentur ea quae praedicta sunt in Veteri Testamento. — *Prob. minor* ex verbis ipsius Christi, qui sine ulla exitatione ulloque timore, sed secure, fortiter Judaeos redarguens, de semetipso praedicta interpretrabatur verba Veteris Testamenti Messiam respicientia: « *Nolite putare, ajebat, quia ego accusaturus sim vos apud Patrem; est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit* (1). Et: *Congregatis autem phariseis, interrogavit eos Jesus, dicens: Quid vobis videtur de Christo; cujus filius est? Dicunt ei: David. Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum dominum dicens: dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Et nemo poterat ei respondere verbum* (2). Insuper Christus ait Judaeis: *Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere; et illae sunt quae testimonium perhibent de me* (3). Et: Scio, ait Samaritana, quia Messias venit (qui dicitur Christus); cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. **Dicit ei Jesus: Ego sum qui loquor tecum** (4). Insuper discipulos euntes in Emmaus Christus redarguit dicens: *O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus quae locuti sunt prophetae! Nonne haec oportuit pati Christum et ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse et omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis quae de ipso erant* (5).

127. **Obj. I.** — Ea quae habet Isaias supra relata (c. VII, 10, 16) intelligenda sunt vel de Filio Isaiae, vel de filio

(1) JOAN., V, 45, 46.

(2) MATTH., XXII, 41, 46.

(3) JOAN., V, 39.

(4) JOAN., IV, 25, 26.

(5) LUC. XXIV, 25-27; 44-45.

Achaz, sicut de filio Achaz intelliguntur ea quae idem Isaias habet infra c. IX, 6, 7. — Quod sic debeant intelligi patet ex contextu (1).

Resp.: Ad ea quae relata sunt ex c. VII, 10, 16 jam responsum est supra in nota ex S. Justino (n. 97). — Et insuper praeter quam quod « hoc nullum fuisset signum », ut idem S. Thomas animadvertit, dicimus quod « Filius Isaiæ non fuit Dominus Judææ, cum tamen dicatur infra (VIII, 8) terra Judææ esse Emmanuel », idest pueri supra promissi dicti *Emmanuel*. — Quoad filium Achaz regis, idest Ezechiam praeter datam responsionem, aliam tradit S. Thomas contra quosdam Judæos dicens: « Ezechias erat viginti quinque annorum quando coepit regnare (IV, Reg. XVIII, 2). Et Achaz (*pater ejus*) regnavit sexdecim annis (IV, Reg. XVI, 2). Ergo Ezechias erat decem annorum, quando pater suus incepit regnare. Et sic non promittitur hic nasciturus » (2) idest regi Achaz ab Isaia. Si enim natus erat, quomodo promittebatur nasciturus? Insuper Isaias dicit de hoc puero (VIII, 4): *Antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam auferetur fortitudo Damasci et spolia Samariae coram rege Assyriorum*. « Sed, ut observat S. Thomas, quomodo nescivisset (*Ezechias*) vocare patrem et matrem, cum sexto anno regni ejus (IV, Reg. XVII, 6; XVIII, 1) capta fuerit Samaria »? (3) cf. Zigliara, (*Prop.*, l. III, c. XIII, 2, 3) qui adfert etiam argumentationem S. Justinii martyris, et S. Irenæi. — Neque minus absurde de Ezechia intelliguntur a Castelli ea quae retulimus ex c. IX, 6, 7: nam quomodo a viro propheta qualis erat Isaias poterant ea quae propria Dei sunt de ipso Achaz praedicari? Hyperbolice loqui poterat, non tamen ita absurde et insipienter! Optime tamen intelligi possunt, imo et debent, de illo ipso prae-

(1) Ita arguit rationalista CASTELLI: *Il Messia secondo gli Ebrei*, parte I, § IV.

(2) In ISA., c. VII.

(3) L. c.

dicta de quo loquitur Michea, Baruc, Daniel etc. (cf. quae ex eis retulimus in prob. n. 6, 7). Imo nonnisi de ipso verificari possunt. Sed tamen ipsimet rationalistae explanationem sufficientem dari non posse ab eis, confitentur. Unde Castelli hunc locum (VII, 14, 16) dicit esse *satis obscurum*(1).

128. **Obj. II.** — Ea, quae ex Isaiae c. LIII, 4 et seq. relata sunt, de populo Israelitico intelligi debent. Ergo nihil probant pro Messia et Christo. — *Prob. antec.*: Citata verba applicantur servo Dei ab Isaia, (ut patet ex c. LII, 13). Atqui idem Isaia per servum Dei intelligit populum Israeliticum. Ergo. — *Prob. minor*: Isaia inducit Deum dicentem (XLIX, 3): *Servus meus es tu, Israel quia in te gloriabor*; unde ex ipsis verbis Isaiae habetur quod per servum Dei intelligitur populus Israeliticus; nihil enim securius quam interpretatio ex ipsis verbis scriptoris. Ita arguit Dav. Castelli (2).

Resp.: *Nego antec. et 1.^{am} conseq.* Ad *prob. dist. maj.*: Applicantur *servo Dei* cuicumque ita, idest *servo Dei*, dicto, *nego*; *servo Dei* determinato cui vere illa conveniunt, *conc.*; et *dist.* pariter *min.*: Isaia per servum Dei intelligit populum Israeliticum quandoque, *conc.*; semper, *nego*. — *Ad prob. min. distingo*: In loco citato idest, c. XLIX, 3, et in quibusdam aliis locis, *conc.*; in omnibus locis, praecipue in loco objecto, *nego*. — Hoc nomen *serrus* non est proprium, sed commune, insuper potest sumi proprie et metaphorice. Nomina autem communia rebus distinctis applicantur, imo et rebus omnino diversis quando ex sensu proprio ad sensum metaphoricum transferuntur. Unde ex hoc quod idem nomen commune ab eodem auctore adhibetur non sequitur quod ad eandem rem significandam ab eo usurpetur, licet in eodem opere. Et hoc multo ma-

(1) L. c.

(2) L. c., p. I, § V, pag. 137. Qui, suae soli auctoritati parum confusus, in nota addit quod haec interpretatio est non solum sua, sed etiam Qimhi, Abrabanel, Rosenmüller (2.^a edit.); Hitzig, Ewald, Hendewerk, Knobel, Luzatto e Seinecke.

gis valet in poësi, et in stylo prophetico quam maxime. — Ideo non sufficit solum nomen; sed totus contextus diligentissime examinandus est. Unde argumentum adlatum valde est deficiens in concludendo, utpote ex sola communitate nominis et, quod pejus est, metaphorice accepti, procedens. Et non solum est deficiens argumentum, sed conclusio est evidenter absurda: nam ea quae Isaias in illis duobus locis tribuit *servo Dei*, uni eidemque servo convenire non possunt, utpote contradictoria. Nam in loco a nobis intellecto de Messia, magnifica dicuntur; inter alia, praecipue ejus *innocentia* commendatur, ita scilicet ut non pro peccato suo, sed propter peccata populi Israelitici dicatur ab Isaia vulneratus et attritus, nam Isaias in persona populi loquebatur dicens: *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra*; dicitur insuper ex propria voluntate oblatus: *Oblatus est quia ipse voluit et non aperuit os suum*; imo Deus inducitur dicens: *Propter scelus populi mei percussi eum*. Populus autem Dei, juxta prophetas omnes est populus ipse Israeliticus, pro quo scilicet ipse servus Dei, certe a populo ipso distinctus, passus est. — Populus autem Israeliticus ut plenus sceleribus et iniquitatibus describitur (cf. cap. I, per totum, item c. LIX). — Tandem argumentum adlatum esse sophisticum patet etiam ex eo quod in cap. XLIV, 1, XLV, 4 et XLVIII, 20 etiam *Jacob* Deus vocat servum suum, 14, 15 etc., sed et Isaias et omnis homo qui Dei mandata observat dici potest servus Dei; unde Deus ab eodem Isaia inducitur loquens pluraliter de *servis suis* (c. LXV, 8, 9, 14, 15).

129. **Obj. III.** — Quae habentur in psalmo supra citato LXIV non referuntur ad Christum; nam vehementes imprecationes quae habentur vers. 26, 29, Christo tribui non possunt cum in cruce pendens oraverit pro crucifixoribus dicens: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*. Ita arguit David Castelli (1).

(1) L. c., p. I, § II.

Resp.: Nego assertum; ad rationem dico quod oratio quam Christus obtulit Patri pro suis crucifixoribus est signum misericordiae ipsius Christi; sed in Christo non solum misericordia ponenda est, sed etiam justitia, et ideo ea quae obijciuntur ex psalmo cit. v. 26, 29 sunt signa justitiae in eos, qui obstinate usque ad mortem in peccato et in mala voluntate perseverant, exercendae ab eodem Christo qui iudex omnium constitutus est (cf. infra n. 130 *Prob.* 2.º) Unde justissime Juda in sua malitia perseverans punitus fuit (Cf., *Act. Apost.* I, 18, 20). Christus ipse quandoque phariseos fortiter redarguit ob ipsorum nequitiam (1); et hortatus est gentes ad timendum eum qui potest corpus et animam perdere in gehennam ignis (2). Ille autem qui perdit animam et corpus impiorum in gehennam ignis certe est Deus quem Christus patrem suum dicebat (3), et simul cum quo omnia opera operabatur Christus ut ipse testatur (4).

130. **Obj. IV.** — Filius hominis a Daniele in visione adspetus non est aliud quam personificatio symbolica populi Hebraei. Ergo non est Messias personalis, idest Christus. — *Prob. antec.* ex eo quod sicut alia regna a Daniele in eodem capite (VII, 5-12) repraesentantur sub similitudine seu forma brutorum, ita populus Hebraeus repraesentatur sub forma et similitudine hominis (ib. v. 13).

Resp.: Nego antec. et *conseq.* Ad *prob. nego* suppositum. Nam supponitur fieri comparisonem a Daniele inter quatuor regna sub similitudine belluarum designata et regnum temporale populi Hebraei, cum nullus habeatur sermo de regno temporali seu materiali populi Hebraei. Sed est sermo de regno Sanctorum Altissimi ut habetur ex v. 18; regnum autem temporale et materiale Hebraeorum dici nequit regnum Sanctorum Altissimi a Daniele; nam po-

(1) Matth., XXIII, 14, 29.

(2) Ib., X, 28.

(3) Joan. V, 14.

(4) Joan. XVI, 15, XVII, 10.

testas hujus regni dicitur aeterna quae non auferetur et quod hoc regnum non corrumpetur; insuper quod omnes populi et tribus et linguae ad hoc regnum pertinebunt (VII, 14). Quae omnia populo Hebraeo tribuere Daniel non potest: cum haec omnia ut quasi propria regni Dei habeat solis sanctis Dei aliquomodo communicanda, ait enim: *Regnum autem et potestas et magnitudo regni quae est subter omne coelum detur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum, regnum sempiternum est, et omnes reges servient ei et obedient* (VII, 27). Et (ib. v. 18): *Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi et obtinebunt regnum usque in saeculum et saeculum saeculorum*. Haec enim regnum spirituale designant, non autem regnum materiale et temporaneum quale erat regnum Hebraeorum; insuper ipsemet Daniel non loquitur certe de populo Hebraeo sicut de populo sancto; sed ipsum impium et scelestum omnino describit (IX, 5-20) atque Dei misericordiam super ipsum humiliter deprecatur; quomodo ergo potuit in capite praecedenti antequam praecipue oraret super peccata immania populi Hebraei implorans miserationes, quomodo potuit, inquam, eidem populo tam magnifica tribuere? — Insuper aliorum regnorum reges describuntur sub variis similitudinibus; rex autem populi sanctorum non describitur. At si rex aliorum regnorum describitur, et proprietates et distinctivum et id quod praecipuum est designatur, quare non debuit describi rex populi sanctorum? Imo tanto rationabilius describitur quanto superat alios in dignitate. Quia ergo alio loco non designatur, dicendum est designari v. 13, per *Filium hominis*. Et hoc praecipue adserendum est, quia per designationem regis implicite designatur etiam populus sanctorum; rex enim sine populo correspondenti concipi nequit, quamvis populus haberi absolute possit sine rege. — Et hoc confirmatur quia in v. 18 et 27 explicite designatur ipsemet populus, implicite solummodo inclusus in v. 13. Apparet enim evidentissime, praecipue, ex capite IX, quod intentus principalis Danielis est desi-

gnare Sanctum sanctorum ungendum (v. 24) qui esse non potest nisi rex populi sanctorum (cf. v. 18 et 29), et qui ut *Filius hominis* in visione exhibetur Danieli et per quem finem accipiat peccatum et deleatur iniquitas et adducatur Justitia sempiterna. — Nihil naturalius post visam potestatis ablationem quasi virtute divina a bestiis seu regnis, quae Danieli apparuerunt in visione, quam repraesentari ei *regem* populi Sanctorum sub forma humana qui a Deo potestatem accipiat spiritualem, praecipue regni sanctorum non quos supponat, sed sanctorum quos ipsemet sua virtute et directione tales efficiat. Unde optime dicitur quod Deus Filio homini « *dedit potestatem et honorem et regnum et omnes populi, tribus et linguae ipsi serrient; potestas ejus potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur* (VII, 14). Quae potestas est contra peccatum et iniquitatem, utpote ab Justitia sempiterna proveniens et a Sancto Sanctorum, in quo completur visio et prophetia. Idest in quo omnes prophetiae veteris Testamenti complementum habent, et in quo earum significatio populo Israelitico prius obscura, manifesta fit.

CAPUT X.

Sequitur de facto Incarnationis, seu de Christi Divinitate

131. **Conclusio.** — *Christum esse Deum et ideo Deum esse incarnatum probatur invicte ex Novo Testamento.* — Haec conclusio tanquam doctrina Ecclesiae est retinenda. Unde inter propositiones a S. Officio damnatas (1) hae recensentur (27^a): « Divinitas Christi ex Evangeliiis non probatur; sed est dogma quod conscientia Christiana e no-tione Messiae deduxit ». Et (30^a) « In omnibus textibus

(1) In decreto: *Lamentabili*, die 3 Julii 1907.

evangelicis nomen *Filius Dei* aequivalet tantum nomini Messias, minime vero significat Christum esse verum et naturalem Dei Filium ».

Prob. 1.º ex eo quod scriptores sacri Nov. Testamenti pluribus in locis testantur Christum esse Deum, quod imoportat Deum subsistere in carne seu in humana natura Christi, quam assumpsit. Et imprimis dicitur (Joan., I): *In principio erat Verbum.... et Deus erat Verbum.... et Verbum caro factum est....* Unde Angelus dixit Mariae (Lucae, I. 31-22): *Paries Filium et vocabis nomen ejus Jesum. Hic erit magnus et Filius Altissimi vocabitur.* Similiter dicitur (I. 34) de Christo: *Quia hic est Filius Dei.* Et Matth. (III, 17) loquens de Baptismo Jesu ait: *Et ecce vox de coelis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Et Petrus dixit Christo (Matth., XVI): *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Haec confessio a Christo adprobatur ut a Patre coelesti revelata. Quae verba non sunt intelligenda de Filiatione adoptiva, sed naturali: nam 1.º Filii Dei adoptivi multi sunt, Christus autem dicitur *unigenitus* (Joan., I, 14), quod non potest intelligi nisi de generatione et ideo filiatione naturali (1). — 2.º Apostolus Paulus (Haeb., 5-6) dicit: *Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Angeli autem sunt filii Dei adoptivi: ergo Christus non dicitur filius filiatione adoptiva, sed *naturali*. Tandem Joannes dicit (Ep., I, c. 20): *Hic est verus Deus et vita aeterna;* et Apost. (Rom., IX, 5) dicit: *Christus secundum carnem qui est super omnia Deus benedictus in saecula.* Quae verba ultima tum Joannis, tum Pauli *proprissime* intelligi debere patet ex contextu evidentissime.

(1) Hoc nomen *Deus* Christo tribui *proprissime* in Novo Test. ex eo etiam colligitur quod ei tribuitur modo absoluto in numero *singulari* et sine addito, sicut et nomen Jehovah soli vero Deo tribuebatur in Test. vet. Unde nulli unquam, excepto Christo, tribuitur praedicto modo, sed vel in plurali adhibetur, sicut cum dicitur *Ego dixi: dñi estis*, vel cum aliquo addito.

2.º *Prob. ex eo quod ea, quae soli Deo conveniunt, Christo in Sacra Scriptura tribuuntur.* Nam tribuitur ei cum divinitate 1.º aeternitas, 2.º omniscientia, 3.º immensitas, 4.º suprema majestas, 5.º remissio peccatorum propria potestate, 6.º iudicium omnium hominum et retributio pro operibus, 7.º cultus patriae soli Deo debitus, 8.º vita aeterna hominum sicut et Patri, 9.º origo et principium et finis omnium. Ergo Christus est verus Deus incarnatus. — *Prob. antec. :* 1.º Tribuitur aeternitas, et ipsa Divinitas; nam dicitur (Joan. I): *In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*, quod postea dicitur factum esse caro et esse Christus, de quo etiam dicitur: (E. I. 20) *Hic est verus Deus et vita aeterna.* In principio autem significat quando mundus et simul cum mundo tempus factum est. Idest Verbum erat ante tempus, quod est esse in aeternitate. Unde Joannes loquens de Verbo vitae, idest de Christo ait (I ep. I, 1-2): *Et vita manifestata est, et vidimus et testamur et annuntiamus vobis vitam aeternam, quae erat apud Patrem, et apparuit nobis.* Et ipsemet Christus ait (Joan., XVII, 5): *Clarifica me tu, Pater, apud te ipsum, claritate quam habui, priusquam mundus esset.* Ante mundum autem nonnisi aeternitas erat. Unde Christus locutus est quandoque ut in aeternitate existens quasi ei non conveniret nisi praesens (cf. vol. I, n. 127); nam cum dixisset Judaeis (Joan., VIII, 56 et seq.): *Abraham Pater vester exultavit ut videret diem meum, vidit et gavisus est, dixerunt ergo Judaei ad eum: Quinquaginta annos nondum habes et Abraham vidisti? Dixit eis Jesus: Amen dico vobis: antequam Abraham fieret, ego sum.* Non dixit *eram*, sed *sum* quasi diceret: Ego sum in aeternitate existens quae totum tempus etiam praeteritum complectitur; unde antequam Abraham fieret, *ego sum*, idest ego sum a tempore antequam Abraham fieret idest priusquam mundus (cf. Joan. XVII, 5) et tempus esset a tota aeternitate (cf. vol. I, n. 126). — 2.º Christo tribuitur *omniscientia*: Apostolus Paulus loquens de Christo (Coloss. II, 3)

ait: *In quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi*. Et ipsemet Christus (Joan., V, 20) dicit: *Pater diligit Filium et omnia demonstrat ei*. Et (Matth., II, 27): *Nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit nisi Filius*. Et (Joan., X, 15): *Sicut novit me Pater, et ego agnosco Patrem*. Quibus auctoritatibus patet Filium cognoscere omnia quae cognoscit Pater et quod Filii cognitio parificatur cognitioni Patris. — 3.º Christo convenit immensitas, nam ipsemet dicit (Joan., III, 13): *Nemo ascendit in coelum nisi qui descendit de coelo, Filius hominis qui est in coelo*. Quibus verbis Christus adserit se esse in coelo et in terra simul, quod est proprium immensitatis. — 4.º Christo summa majestas tribuitur, nam Joannes Baptista de Christo dicit (Joan., III, 31): *Qui de coelo venit, super omnes est*; et Apostolus (ad Hebr., I, 3) dicit quod Christus « *sedet ad dexteram majestatis (Dei) in excelsis* ». Idem Apostolus ponit Christum super omnia omnino, et omnia ponit subjecta sub pedibus ejus (cf. ad Eph., I, 19 et seq.). In Apocal. (XIX, 16) dicitur quod Christus habet in vestimento et in femore suo scriptum: *Rex regum et Dominus dominantium*. — 5.º Tribuitur remissio peccatorum (Haeb., I, 3): *Purgationem peccatorum faciens*. Et (Matth., IX, 6): *Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata ecc.* (cf., Act. Apost., X, 43). — 6.º Tribuitur judicium universale omnium et retributio pro operibus. Nam (Joan., V, 22) Christus dicit: *Neque enim Pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit Filio*. Et (Matth., XXV, 31-32): *Cum venerit Filius hominis in majestate sua.... et congregabuntur ante eum omnes gentes*. Et (Rom., XIV, 10): *omnes enim stabimus ante tribunal Christi* (Cf., Act. X, 42, et XVII, 31). Et Christus ait (Apoc., V, 23): *Dabo unicuique vestrum secundum opera sua*. Et (Joan., X, 28), idem Christus dicit: *Et ego vitam aeternam do eis; et non peribunt in aeternum*. Et (Joan., VI, 40): *Haec est autem voluntas Patris mei qui misit me ut omnis qui videt Filium et credit in eum*

habeat vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. — 7.º Christo tribuitur cultus latrae soli Deo debitus (1); nam dicitur (Joan., V, 22): *Pater.... omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem. Qui non honorificat Filium non honorificat Patrem.* Et Apostolus ait (Hebr., I, 6): *Adorent eum omnes Angeli Dei.* Et (Phil., II, 10): *In nomine Jesu omne genu flectatur coelestium terrestrium et infernorum.* Et (Apoc., V, 11): *Audiri vocem Angelorum multorum.... et erat numerus eorum millia millium dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est accipere virtutem et divinitatem* (2). — 8.º Christo tribuitur esse vitam aeternam hominum, nam ipse ait: « *Haec est vita aeterna ut cognoscant te et quem misisti Iesum Christum* ». — 9.º Christus est origo et principium et finis omnium; nam (Joan., I, 3): *Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil.* Et (ib., V, 10): *Mundus per ipsum factus est.* Et (Col., I, 16): *In ipso condita sunt universa in coelis et in terra visibilia et invisibilia, sive throni etc. omnia per ipsum et in ipso creata sunt* (cf., Hebr., I, 2-3; et V, 10; et Col., I, 17). Insuper etiam miracula a Christo sunt; nam (Marc., V, 41) ait puellae mortuae: *Puella (tibi dico) surge.* Et (Joan., V, 21) sicut Pater suscitatur mortuos et vivificat; sic et Filius quos vult vivificat. Et (Joan., V, 19): *Non potest Filius a se facere quidquam nisi quod viderit Patrem facientem, quaecumque enim ille fecerit haec et Filius similiter facit.* Et (Joan. VIII, 24-25): *Dixi vobis quia moriemini in peccatis vestris; si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Dicebant ergo ei: Tu quis es?* Dixit eis Jesus: **Principium, qui et loquor vobis.** Et (Apoc., XXII, 13): **Ego sum Alpha et Omega, primus et novissimus, principium et finis.**

(1) Cf., Lucae, IV, 8; et Matth. IV, 10, et Act. XIV, 14, Apoc. XIX, 10.

(2) In textu graeco dicitur πλοῦτον hoc est divitias. Cf. *L'Unità Cattolica*, a. 1905, 14 Maggio n. 112.

3.º *Prob. ex ipsius Christi Domini testimonio*: Christus pluries, imo saepe affirmavit se esse Deum; miraculis probavit se esse Deum, et proprio sanguine, morte appetita, confirmavit se esse Deum. Atqui 1.º impossibile est quod homo purus, si sit compos sui, serio asserat se esse Deum cultum divinum sibi arrogans; 2.º impossibile est quod miraculis probet se esse Deum, praecipue cum miracula a solo Deo esse possint (1), et cum non possint fieri ad probandum et confirmandum errorem et falsitatem et praecipue errorem tam nefastum, idest aliquam puram creaturam esse Deum (2); 3.º impossibile est quod homo prudens et sapiens et mitis etc. qualis fuit Christus tanta obstinatione substinuerit se esse Deum tam turpiter mentiendo. Ergo Christus vere et proprie erat et est Deus. — *Minor argumenti certa omnino est.* — *Prob. maj.* quoad triplicem suam partem:

1.^a *Christus pluries, imo saepe affirmavit serio se esse Deum in sensu proprio*: — nam quaerens ab Apostolis (Matth., XVI, 13-17): *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* et inde responsione accepta, non contentus de responsione quae dabatur communiter; aliam responsionem, quam inde approbavit, expectans, adiecit: *Vos autem quem me esse dicitis?* Simon Petrus respondit: *Tu es Christus filius Dei vivi*; quam responsionem Christus dixit esse ei a Patre specialiter revelatam. Neque est sermo de filiatione adoptiva per gratiam sanctificantem, nam Christum esse gratum Deo per gratiam sanctificantem, non ambigebatur, imo supponebatur etiam ab aliis qui aliter responderant, idest: *Alii Heliam, alii Hieremiam, aut unum ex prophetis.* Adde hoc nomen *Filius Dei* in singulari sine ullo addito et praecipue cum articulo, sicut est in textu Graeco (3), nulli un-

(1) Cf. Introd. ad Sac. Theol., p. I c. XXI, n. 142.

(2) Cf. ib., p. II, c. VI, n. 228.

(3) In testu Graeco dicitur emphatice: *Σὺ εἶ ὁ Χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.* Et quamvis Salomon etiam dicatur Filius Dei, non tamen sine addito et simpliciter neque per se, sed cum addito, ita enim

quam tribui. Insuper ipsemet Christus vocat se (Joan., III. 16) *Filium Dei unigenitum*; quod non potest intelligi de filiatione adoptiva (cum multi sint filii Dei adoptivi), sed naturali, quae sola *una* est respectu Dei.

Confirmatur ex eo quod Christus sibi appropriabat potentiam faciendi omnia quae facit Deus (1), quem dicebat patrem suum, et adserabat se esse in Deo *Patre* et Deum *Patrem* in ipso (2) et esse unum cum *Patre* (3); et aequallem *Patri* se faciebat (4), et se dicebat esse Deum: propterea *Judaei* volebant ipsum lapidare (5).

2.º *Christus se esse Deum probavit miraculis directe.* — Directe quidem, quia ipse adseruit opera ejus, idest miracula esse ordinata ad probandum se esse unum cum *Patre* et verum Deum; sic enim adloquebatur *Judaeos* (Joan., X, 25-37): *Loquor vobis et non creditis; opera quae ego facio in nomine Patris mei, haec testimonium perhibent de me.... vitam aeternam do.... Pater meus quod dedit mihi majus omnibus est.... ego et Pater unum sumus. Substulerunt ergo lapides Iudaei ut lapidarent eum.... et responderunt ei Iudaei: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Respondit eis Iesus:... Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio et si mihi non vultis credere, operibus credite, quia Pater in me est et ego in Patre, scilicet per unitatem naturae divinae, ut patet ex contextu et ex iis quae attulimus in probatione praecedenti. Ad opera etiam alibi se appellat, ut credatur ejus aequalitas cum *Patre* et unitas in natura (cf. Joan., X, 36-38, et XIV, 11-12). In-*

dicitur: Ego ero ei in Patrem, et ipse erit mihi in filium, idest ita me geram ac si esset meus filius. Insuper haec dicuntur de Salomone ut typo Christi, ut testatur Apost. (Hebr., I, 5) cf. FRANZELIN (de Verbo Incarnato th. 3), qui plura habet.

(1) Joan., V, 17, et X, 30.

(2) XIV, 8-14.

(3) X, 30.

(4) V, 18-19.

(5) X, 33.

super affertur speciale miraculum ad Christi divinitatem probandam factum cum Christus publice utebatur potestate sua divina ad dimittenda peccata, et Scribae et Pharisaei intra se indignabantur dicentes (Matth., IX, 5, seq. Marc. II, 9-10): *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* — Ipse ut cognovit.... *cogitationes eorum, dixit ad illos: Quid est facilius dicere: dimittuntur tibi peccata, an dicere: surge et ambula?* Quasi diceret: si ego operor miracula, quare miramini si dimitto etiam peccata? Nonne solius Dei est etiam operari miracula? Nonne ideo operor miracula, quia ego et pater unum sumus? (Ioan., X, 30). *Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi* (ib. 37) etc. Unde concludit: *Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico): surge, tolle lectum tuum et vade in domum tuam.* Quae verba probant Christum habere auctoritatem non ministerialem sed propriam, tum quia apud Iudaeos nulla notio omnino erat auctoritatis ministerialis remittendi peccata, cum soli Deo competere putarent et dicerent. Si autem Christus loqueretur de auctoritate ministeriali, incubisset ei officium declarandi illis ne aut se et auctoritatem acceptam committeret ludibrio, aut ne falsam de se cognitionem audientibus ingereret et ne falsum confirmaret; unde miraculum non potuit esse factum nisi ad probandam potestatem illam esse in Christo quam ipsi intelligebant idest proprie divinam, quae soli Deo convenit. Proinde nullam declarationem adiecit, sed *simpliciter* voluit probare et confirmare se potestatem dimittendi peccata habere. Insuper cum pluries Christus sive directe sive indirecte affirmavisset se esse Deum, illud miraculum non poterat esse ordinatum nisi ad probandam potestatem dimittendi peccata convenire sibi ex propria potestate, et ideo esse verum Deum. — Sed et aliud miraculum idest resurrectionem Lazari ad suam divinitatem comprobendam Christus ordinavit; nam ideo Lazarum excitavit a mortuis ut populus crederet se esse a Deo missum; praemisit enim (Joan., XI, 42): *Ego autem sciebam quia semper me audis,*

sed propter populum, qui circumstat dixi, ut credant quia tu me misisti. Quibus verbis probare intendit et confirmare esse vera quae praedicabat et praecipue quae divinitatem et suam missionem a Deo respiciebant. Cum ergo praedicaret se esse a Deo missum ut unum cum Patre et Patri aequalem etc. et Deum, sequitur confirmasse per tale miraculum se esse Deum.

132. **Obj. I.** — Argumenta ex Novo Testamento adlata probant Christi divinitatem si supponatur quantum evangelium, ex quo praecipue textus adlati sunt, esse a S. Joanne evangelista discipulo Domini scriptum. Atqui quantum evangelium non fuit a S. Joanne scriptum, ut probant recentiores critici. Ergo Christi divinitas non probatur ex testimoniis Novi Testamenti.

Resp. 1.º : *Nego maj.* : nam etiam praescindendo a quo fuerit scriptum quantum evangelium, Christi Divinitas invicte probata manet per universaliora principia innixa motivis credibilitatis; unde et nos probavimus, (*Introd. ad sac-theol.*, p. II) in libris tum Vet. tum praecipue Novi Testamenti omnibus ibi recensitis, quos inter evangelium quantum, epistolas S. Pauli etc. (cf., ib., c. XVI et XVII) recensuimus, contineri divinam revelationem authenticæ, et esse vera omnia quae in eis continentur adserta quae Deum et mores, sed praecipue quae Deum respiciunt.

2.º Christi Divinitatem non solum ex Evangelio quarto deduximus, sed etiam ex aliis capitibus. Etenim ex ipsis evangeliiis synopticis evidentissime elucescit ut unusquisque facile perspicere potest, sed tamen ob rei gravitatem in sequentibus etiam ex synopticis specialiter probabitur.

3.º Authenticitas Evangelii S. Joannis antiquissimis et validissimis testimoniis probatur, et insuper in Ecclesia ejusdem authenticitas semper retenta est sine interruptione, et argumenta quae in contrarium adferuntur non probant, sed in falsis praejudiciis fundamentum habent, praecipue in aprioristica negatione ordinis supernaturalis de cujus existentia diffuse egimus in nostra Introductione.

4.º Evangelium S. Joannis certe ut antiquissimum monumentum catholicae veritatis semper fuit habitum et certissime est retinendum. Unde Patres fere omnes ne dicam omnes etiam antiquissimi eo usi sunt ut instrumento veritatis divinitus revelatae. Imo plures explicitè S. Joanni ipsum tribuunt defenduntque, quos inter recensetur S. Hieronymus, S. Joannes Chrysostomus (1), S. Augustinus (2), Origenes (3), Clemens Alexandrinus (4), S. Irenaeus (5); qui non solum dicit S. Joannem scripsisse quartum Evangelium, quo utitur contra haereticos illius temporis ipsa verba referendo, sed vocat infelices haereticos illos et abscissos ab Ecclesia et ab Evangelio qui ea quae continentur in quatuor evangeliis, rejiciunt, et de evangelio quarto dicit: « Alii ut donum Spiritus Sancti frustrentur quod in novissimis temporibus secundum placitum Patris effusum est in humanum genus, illam speciem non admittunt quae est secundum Joannis evangelium in qua Paraclitum se missurum Dominus promisit, sed simul et evangelium et propheticum repellunt Spiritum. Infelices vere etc. » (6). S. Irenaeus autem S. Polycarpum agnovit et audivit qui fuit discipulus S. Joannis Evangelistae Ecclesiae Smyrnensis ab eo constitutus episcopus (cf., S. Iren., *adv. haer.*, l. III, c. III, 4); et de quo idem S. Irenaeus dicit (*ibid.*): « Sunt qui audierunt eum dicentem quoniam Joannes Domini discipulus in Epheso iens lavari, quum vidisset intus Cerinthus exilierit de balneo non lotus, dicens quod timeat ne balneum concidat cum intus esset Cerinthus inimicus veritatis ». Cerinthus autem Christi divinitatem negavit cum suis asseclis multas blasphemias proferens. Haeresis Cerinthis dicitur fuisse moti-

(1) *Proem. in Hom. in Joann.*

(2) *Tract. 36 in Evang. sec. Joann.*

(3) *Hom. I in Evang. Joann.*

(4) *Apud Euseb. Hist. Eccl., VI, 4.*

(5) *Adv. haer., l. III, c. I.*

(6) *Ib., c. XI, 8, 9.*

vum quod induxit S. Joannem ad Evangelium scribendum. Ex quo habetur ratio quare in evangelio S. Joannis praecipue Christi divinitas exponatur et probetur, multaque explicite tradantur sublimia et altissima de mysterio S. Trinitatis prae caeteris evangelistis, quibus non erat intentus, erroribus adhuc non ortis, doctrinam circa mysterium SS. Trinitatis exponere; sed Christi divinam missionem exponere, filiationem Dei et Divinitatem simpliciter statuere, praecipue ex his quae Christus sua divina virtute egit (1).

133. **Obj. II.** — Admissa Christi Divinitate, inexplicabile omnino est quare synoptici ita parce locuti fuerint de Christi divinitate et non conceptus sublimes sublimesque explicationes tradiderint, et accuratius sermones divinos a Christo prolatos non retulerint sicut contingit in Evangelio secundum Joannem. Ergo Christi divinitas ex synopticis non probatur; quinimo sequitur etiam quantum evangelium quod Joannis dicitur non referat Christi historiam, sed potius ea quae posteriori tempore retinebantur de Christo exaggerata et adinventata ex imaginatione.

Resp.: Nego antec. et conseq. Supposita Christi divinitate, admittendum est omnino Deum sua speciali providentia intervenisse in compositione instrumentorum, in quibus authentice conservetur divina revelatio. Si enim Deus de omnibus providentiam et curam habet, ut probant philosophi et docet fides (cf. *Phil.*, v. II, n. 200-374, et *Theol.*, v. I, n. 377); quanto magis imo quam specialissime dicendum est Deum intervenisse sua providentia in productione illorum instrumentorum quibus conservatur fides seu revelatio propter quam ipsemet venit ad nos factus homo, juxta illud (Joan., XVIII, 33): *Ego in hoc natus sum et ad hoc veni in mundum ut testimonium perhibeam*

(1) De autenticitate Ev. S. Joan. plura habet period. *La Civiltà Cattolica*, qu. 1280 — 17 octobr. 1903, pag. 170 et seq. — Et novissime a. 1907 strenuissime eandem autenticitatem defendit M. Lepin in opere quod inscripsit: *L'origine du Quatrième évangile*.

veritati. (1) At si Deus intervenit, certe disposuit ut instrumenta talia per viam simpliciore, accomodatior et faciliorem finem intentum consequerentur, inducendi scilicet fidem in Christum sicut in verum Deum. Via autem simplicissima omnibus sapientibus et rudibus hominibus accomodata et facillima est illa qua Christus usus est per synopticos; nam tres statuit testes qui modo et stylo historico referrent ea facta, opera et verba ex quibus quasi implicite et indirecte ex effectibus Christi divinitas historice optime comprobetur; et simul exponantur ea quae sunt necessaria ad ipsum Christum ut ultimum finem consequendum per morigeratam vitam. — Divinate autem hoc modo sapientissime statuta, eadem divina providentia exigebat ut etiam explicite adsereretur Christi divinitas et notitiae determinatiores et sublimiores, traderentur. Quod provisum est sufficienter per quartum evangelium. Nihil enim naturalius est, admissa Christi divinitate ejusque filiatione naturali cum Patre ex tribus testibus historicis effectus referentibus visibiles et palpabiles quibus Christi divinitas infertur, quam admittere ea quae in quarto evangelio narrantur de Christo ut vero Deo; hujusmodi enim evangelium quasi ut consequentiam sequitur fuisse scriptum, Deo ita disponente. Et tanto credibilis apparet hoc quanto sublimiora sunt et inaccessibilia intellectui humano quae ibi de Christo Deo narrantur (cf. *Introd.* nostram P. I, C. XVII). — Unde quartum evangelium dici potest vera synopticorum evangeliorum confirmatio, explanatio seu declaratio et amplia expositio circa Christi missionem et Divinitatem. Homines autem ad fidem praestandam huic evangelio ex synopticis veluti manuducuntur. — At si omnia evangelia sublimia exponerent sicut et quartum, omnia inaccessibilia fierent. Quod ex ipsis rationalistis nostri temporis praecipue confirmatur summo opere, qui non solum falsa esse dicunt ea quae sublimia sunt in quarto evangelio, sed neque ullam vel ad summum

(1) Cf. *Introd. ad sacr. theol.*, p. II, c. XIV-XVII.

minimam auctoritatem historicam ei tribuunt (1). E contra historicitas aliorum evangeliorum et auctoritas admittitur etiam a rationalistis in magna saltem parte, quamvis tamen quidquid supernaturalitatis sapere videtur, veluti a priori, quia scilicet ipsum putant impossibile, rejiciant (2). Verum procedunt illogice satis, cum multa concedant cum quibus supernaturalia quaedam logicam habeant connexionem. — Imo addimus quod sublimitas conceptuum et particularis enarratio eorum quae Christus egit et dixit est optima confirmatio quod ab aliquo qui cum Christo familiariter usus est fuerint scripta, idest ab aliquo apostolo cui ipsemet Christus concessit ut prae caeteris posset ea referre. Quid enim? posita Christi divinitate, ut revera ponenda est et probatur ex synopticis, non potest rationabiliter admitti Christum de seipso et Patre suo sublimia quaedam non protulisse; et si sublima protulit, admitti ne rationabiliter potest quod saltem praecipua ad futuras generationes per suos apostolos non transmiserit? Nonne propter omnes venit? nonne ad omnes etiam futuros loquebatur? — Ni fallor, haec sunt splendida confirmatio eorum quae scribit S. Irenaeus (3).

134. **Obj. III.** — Evangelia et alia opera Novi Testamenti non sunt opera historica, sed potius sunt opera ad propagationem ordinata. Atqui opera quae non sunt

(1) Cf. HARNACK qui ait: « Il quarto evangelio, benchè contenga qualche traccia della tradizione, a dir vero, assai difficile a scoprirsi, come fonte della storia di Gesù serve poco o nulla ». *Essenza del Crist.*, l. c., p. 20.

(2) Ipsemet HARNACK docet: « Sessant'anni or sono Davide Federrigo Strauss credette di aver quasi compiutamente risolta la questione della storicità dei tre primi Evangelii. Il lavoro storico-critico di due generazioni riuscì a ricostituirli in gran parte ». *Essenza del Crist.*, confer. II, p. 20.

(3) S. IRENAEUS, recensitis auctoribus synopticorum, dicit: « Postea et Joannes discipulus Domini qui et supra pectus ejus recumbat et ipse edidit evangelium Ephesi Asiae commorans ». *Adv. haeres.*, l. III, c. I, 1, fine.

historica, sed ad propagationem ordinata, non merentur fidem in omnibus, sed in quibusdam tantum, unde longe inferiorem fidem merentur quam opera pure historica. Ergo ex iis quae referuntur in Novo Testamento historica certitudine non licet arguere ad probandam Christi Divinitatem (1).

Resp.: Nego primam partem majoris; et secundam partem *distinguo*: Sunt opera ad propagationem facti historici supernaturalis (idest Deum factum esse hominem) ordinata per facta historica et naturalia et supernaturalia *conce.*, sunt opera ad propagationem idearum subjectivarum seu conceptuum subjectivorum qui a proprio cerebro vel allucinatione scriptorum parti sunt, *nego. Transeat minor*; et *nego consequentiam*. — Haec objectio etiam in aprioristica negatione ordinis supernaturalis fundamentum habet et in subjectivismo Kantii. Nam, non supposita a priori negatione seu falsitate ordinis supernaturalis, ipsa facta quae historice etiam supernaturalia a testimoniis fide dignis referuntur accipienda sunt, dummodo talia sint quae sub sensibus cadere possint, ut e. g. sanatio infirmi, resuscitatio mortui etc., et ex his adsurgendum est ad alia etiam supernaturalia inferenda cum quibus connexionem logicam habent. — Unde historicus eodem jure quo ex factis naturalibus ad quaedam naturalia inferenda procedit, etiam ex factis supernaturalibus narratis procedit ad supernaturalia. — Insuper quando afferuntur facta ad aliud factum historicum, cum quo connexionem habent, inferendum, extra campum historicum non egredimur quoad finem, neque falsitas admisceri potest si testes sint fide digni, nisi in ipsa logica deductione sit sophisma, quod per reflexionem ex legibus logicae optime cognosci potest. — Insuper Christi divinitas quam apostoli et evangelistae inferre intendebant non potuit esse purus conceptus subjectivus ex mendacio vel allucinatione proveniens; sicut etiam ipsa

(4) Hoc argumentum videtur insinuare Harnach, l. c., pag. 20.

miracula narrata; nam apostolos eorumque successores neque dementes fuisse probari potest, neque ita stolidos ut passiones, verbera, obprobria, carceres, tormenta et ipsam mortem amplaxati libenter fuerint pro mendacio rei tam absurdae, aut pro partu imaginationis. Quomodo enim, quaeso, incipere atque ita constanter et invicte prosecui hominem cruci affixum esse Deum potuissent praedicare tum apud Judaeos, tum apud gentes cum omnium tormentorum et ipsius mortis periculo, imo cum certitudine mortis, ut rem probavit eventus, nisi signis evidentissimis fuisset eis illius viri divinitas manifestata? Cf., Zigliara, (*Propr.*, l. III, c. XV, β , 5-8) qui plura prosequitur circa hoc argumentum (1). — Apostolos eorum discipuli perfectissime imitati sunt, ut S. Polycarpus martyr, S. Ignatius, etc.

Resp. 2.º: Christi divinitas seu Deum se fecisse hominem quamvis sit factum historicum, non tamen sufficit ipsum referre simpliciter ut simplex factum historicum ad hoc ut ii quibus refertur ut factum historicum cum certitudine retineant; et ideo oportet ut illi qui tale factum ipsum nescientibus serio narrant, et in eorum notitiam ducere student in eis causando adsensum certum seu firmum, motiva comprobantia et confirmantia historice certa proferant. — Imo, cum agatur de re tanti momenti, non solum unum motivum, sed plura etiam, si adsint, afferre negotium erit excellens; et reprobabilis foret omnino ille qui cum Christum esse Deum uti certum haberet, hanc notitiam per motiva credibilitatis quae praesto ei essent (non tamen per mendacium quod divinitati opponitur) non praedicaret. Sed omnino absurdum est et contra historiae et certitudinis criteria adserere quod illi qui motiva comprobantia factum quoddam historicum afferunt non sint digni fide sicut ii qui simpliciter sine confirmatione facta historica narrant, intentione scilicet persuadendi hujus-

(1) Cf., *Nostram Introd.*, p. II, c. XXIII, XXIV.

modi factum ad quod confirmandum motiva inducunt. — Unde dico quod ipsemet spiritus propagationis in operibus agentibus de Christi divinitate auget motivum certitudinis, cum sit signum intimae persuasionis veritatis habitae ab ipso scriptore, praecipue parato ad poenas et mortem subeundam pro testanda divinitate. Et vere quomodo potuerunt apostoli et evangelistae indifferenter narrare sine spiritu propagationis Christi divinitatem de qua intime eis esset persuasum? Talis narratio historica ipsum narrantem de mendacio vel dementia redargueret, nisi fortasse fieret illis quibus jam Christi divinitas intime persuasa esset.

135. **Conclusio I.** — *Christum esse Deum invicte probatur ex Evangelio S. Matthaei.*

Prob.: Ex Evangelio S. Matthaei, (c. I, 18-23) 1.º habetur Christum Jesum esse Messiam promissum et prophetatum in veteri Testamento, idest nasciturum ex Virgine cujus nomen *Emmanuel interpretatur nobiscum Deus*, et quem ex ipso Isaia et ex aliis prophetis veteris Testamenti apparet manifeste esse verum Deum, ut supra ostendimus (c. IX): unde ipsemet Christus saepe inducitur loquens et vocans se *Filium* hominis, sicut a Daniele vocabatur, et tribuens sibi potestatem aeternam in omnes gentes, sicut ab eodem Daniele tribuebatur ei; insuper, 2.º multa tribuuntur Christo, quae soli Deo competere possunt utpote propria Dei; 3.º ipsemet Christus inducitur probans se esse Messiam et Deum. Ergo ex evangelio S. Matthaei invicte probatur Christum Jesum esse Deum. — *Conseq. patet:* *Prob. antec.* quoad triplicem suam partem:

1.^a pars quidem patet ex illis verbis: (Matth., I, 18-28): *Cum esset desponsata mater ejus (Jesu) Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu Sancto.... Hoc autem factum est ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: Ecce virgo in utero habebit et pariet filium; et vocabunt nomen ejus Emmanuel. (Isa. VII, 14; cf. etiam supra c. IX) etc. Et (Matth. 41-43):*

Mittet Filius hominis angelos suos et colligent.... et mittent eos in ignem aeternum (1).

2.º Quoad secundam partem multa tribuuntur Christo quae soli Deo competere possunt, utpote propria Dei. — Nam 1.º Christo tribuitur esse objectum fidei quod soli Deo competit, ait enim ipsemet Christus (Matth., X, 32-33): *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus confitebor et ego eum coram Patre meo qui in coelis est. Qui autem me negaverit* etc. — 2.º Christus inducitur tanquam objectum diligibile super omnia quasi scilicet habens rationem ultimi finis, quod soli Deo competit, nam nullus praeter Deum dicere potest (ib. X, 37): *Qui amat patrem aut matrem plusquam me non est me dignus, et qui amat filium aut filiam plusquam me non est me dignus*; et (ib. 39; XVI, 25): *Qui perdiderit animam suam propter me inveniet eam*; et (ib. XIX, 29): *Qui reliquerit domum vel fratres aut sorores, aut patrem aut matrem aut uxorem, aut filios aut agros propter nomen meum centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit*. — 3.º Christus inducitur tanquam

(1) (MATTH. XXV, 31-46): « Cum autem venerit Filius hominis in maiestate sua et omnes Angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suae. Et congregabuntur ante eum omnes gentes et separabit eos ad invicem sicut pastor segregat oves ab haedis.... Tunc dicet rex his qui a dextris ejus erunt: venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.... Tunc dicet his qui a sinistris erunt: discedite a me maledicti in ignem aeternum qui paratus est diabolo et angelis ejus.... Et ibunt hi in supplicium aeternum, justi autem in vitam aeternam ». Quae verba designant potestatem aeternam **Filii hominis** in omnes gentes (cf. ib. XIII, 41-43; XVI, 27; XIX, 28). Audiatur Daniel qui ipsum praeviderat (VII, 13-15): « Adspiciebam ergo in visione noctis et ecce cum nubibus coeli quasi *Filius hominis* veniebat et usque ad antiquum dierum pervenit et in conspectu ejus obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem et honorem et regnum; et omnes populi, tribus et linguae ipsi servant; potestas ejus potestas aeterna quae non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur. Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum » (cf. ib. III, 100; IW, 31; MICH., IV, 7).

supremam potestatem habens in natura, quasi ei omnia obediunt ad nutum, ut patrator miraculorum ad placitum ejus, non ut minister et instrumentum, sed ut Dominus, imo aliis communicat potestatem operandi miracula. Nam dicitur (VIII, 26-27): *Tunc surgens imperavit ventis et mari; et facta est tranquillitas magna. Porro homines mirati sunt dicentes: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei!* Et (XV, 28): *O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut tu vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.* Et (ib. v. 30-31): *Accesserunt ad eum turbae multae habentes coecos, mutos, claudos.... et curavit eos, ita ut turbae mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, coecos videntes.* Et inde narrat Matthaeus quod Christus accipiens septem panes et pisces et gratias agens fregit et dedit discipulis suis et discipuli dederunt populo. *Et comederunt omnes et saturati sunt et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas. Erant autem qui manducaverunt quatuor millia hominum extra parrulos et mulieres* (cf. Matth., XIV, 19 et XVI, 10-11). — Dedit discipulis potestatem operandi miracula dicens eis (X, 8): *Infirmos curate, mortuos suscite, leprosos munda, doemones eicite.* Et (XXI, 21-22): *Amen dico vobis, si habueritis fidem et non haesitaveritis, non solum de ficulnea facietis* (quod arescat: cf. ib. v. XIX), *sed et si monti huic dixeritis: Tolle et jacta te in mare, fiet.* — 4.º Christus se dicit majorem prophetis, idest Jona et Salomone (cf. c. XII, 41-42), et non solum prophetis, sed etiam templo (ib. v. 6); et dicit se esse Dominum etiam Sabbati, idest (ib. v. 8) esse supra legem divinam; hoc autem proprium Dei est. Et Joannes, de quo Christus dixerat (ib. II, 11): *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista;* et: *Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam qui praeparabit viam tuam ante te,* Joannes, inquam, ita loquitur de Christo (Matth., III, 11-12): *Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam; qui autem post me venturus est fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare, ipse vos*

baptizabit in Spiritu Sancto et igne. Cujus ventilabrum in manu sua et permundabit aream suam et congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Tunc venit Jesus a Galilaea in Jordanem ad Joannem ut baptizaretur ab eo. Joannes autem prohibebat eum dicens: Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me? Respondens autem Jesus dixit ei: Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam. Quibus verbis Christus approbat suam superioritatem supra Joannem. — 5.º Facit se aequalem Patri dicens (XI, 27): Omnia mihi tradita sunt a Patre meo (1), et nemo novit Filium nisi Pater; neque Patrem quis novit nisi Filius et cui voluerit Filius revelare. Quae ultima verba non sunt intelligenda de revelatione exteriori quae est communis omnibus, sed interiori, utpote speciali, quae puro homini competere non potest, et tamen Christus dicit eam de seipso cujus proprium esse ait cognoscere Patrem, sicut proprium Patris, idest Dei, cognoscere ipsum Filium, idest Christum: unde parificat se Patri, idest Deo in ipsa cognitione et in objecto cognitionis, et omnia a Patre esse sibi tradita asserit et ad libitum ejus pertinere admittere homines ad Dei regnum, idest ad cognitionem Patris. Inde prosequitur (ib. v. XXXVIII): Venite ad me omnes, et ego reficiam vos. Quis autem praeter Deum potest omnes ad se vocare omnesque reficere? Nam taliter loquens se habere potestatem adserit non solum quoad exteriora, sed etiam quoad ea quae sunt interiora omnium hominum, quod solius Dei est; unde infradicat idem Christus (XXVIII, 18-20): Data est mihi omnis potestas in coelo in terra. Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Filius autem non est nisi ipsemet, ut etiam magis patebit ex dicendis. — 6.º Haec autem potestas est propria Dei, nam Christus ipse est qui omnes judicabit et mittet homines justos in horreum suum, idest in coelum dando vitam aeternam, et malos condemnabit, et igne inextinguibili

(1) Cf. JOAN. VI, 46; VII, 28-29; VIII, 10-15.

puniet, ut patet ex verbis Joannis Bapt. supra relatis et ex eo quod dicit Jesus (Matth. XIII, 41): *Mittet Filius hominis Angelos suos et colligent de regno ejus omnia scandala et eos qui faciunt iniquitatem. Et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc justii fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi audiat. Et* (XVI, 27): *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, et tunc reddet unicuique secundum opera ejus. Et* (XIX, 28): *Amen dico vobis quod vos... cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae, sedebitis et ros etc.*; et (XXV) dicit: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum*; et (ib. v. 41) *dicet his qui a sinistri ejus erunt: discedite a me maledicti in ignem aeternum etc.* (cf. supra). Quibus verbis adseritur etiam potestas Christi aeterna. — 7.º Christus innuit etiam in ipso Matthaeo quod praeexistit prophetis, et quod ipsemet misit eos; dicit enim (Matth., XXIII, 37): *Jerusalem, Jerusalem, quae occidis prophetas et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina etc.* Ex quibus verbis patet Christum praeexistisse prophetis, nam quoties ipsi missi sunt, ipsemet Christus voluit congregare etc. quibus innuitur ipsum misisse prophetas etc. (1). — 8.º Christus ex evangelio Matthaei apparet manifeste filius Dei naturalis, idest proprie et vere, non metaphorice sensu Harnachiano (2) aut simili. Nam Jesu baptizato (Matth. III, 16-17) *aperti sunt ei coeli; et vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam et venientem super se. Et ecce vox de coelis dicens: Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui* (3). Quae verba intellecta sunt de filiatione naturali quae importat eandem naturam cum Patre; unde pluries, patratis operibus miraculosis quae sunt et habebantur ut opera propria divinitatis, gentes exclamarunt (Matth. XIV, 33): *Vere Filius Dei es*;

(1) Cf. JOAN., (VIII, 58): *Antequam Abraham fieret, ego sum.*

(2) Cf. supra n. 119, 7.

(3) Cf. LUC., III, 21, et IX, 35.

et (c. XXVII, 54): *vere Filius Dei erat iste*: et ipsemet Satan tentator (Matth. IV, 3, 6) *dixit ei: Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*. Quae verba esse prolata de filiatione naturali patet ex effectu miraculoso quem Satan petebat a Christo ut ab habente potestatem ad libitum operandi miracula. Insuper ipsemet Christus volens testificare quis ipse esset, et quod esset Filius Dei (Matth. XVI, 13-17) interrogabat discipulos suos dicens: *Quem dicunt homines esse Filium hominis? At illi dixerunt: Alii Joannem Baptistam: alii Jeremiam, aut unum ex prophetis. Dicit illis Jesus: vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus filius Dei vivi*. Quam Petri responsionem adprobavit Christus dicens illam fuisse ei a Patre suo qui in coelis est revelatam. — Et inde promisit se daturum Petro *claves regni coelorum* et potestatem *quodcumque ligandi et solvendi super terram*. Quod solus verus Deus facere potest. Unde nonnisi de filiatione naturali vera et propria in praesenti sermo esse potest. Insuper Christus eo quod se Filium Dei esse dicebat, morti condemnatus fuit et inde crucifixus; omnes enim de filiatione naturali ipsum loqui intelligebant, unde et blasphemare vocans se filium Dei dicebatur; blasphemia autem nulla fuisset, si improprie intellexisset adserere se esse *Filium Dei*, neque proinde morti ipsum condemnassent Judaei, neque ipsemet passus esset quod morti traderetur ob aequivocum verbum prave intellectum; neque filiatio Dei improprie accepta fuisset motivum sufficiens ut sua confessione se morti exponeret et traderet. Sed neque Princeps sacerdotum, nisi de filiatione naturali fuisset quae-stio, tam solemmniter ipsum sciscitasset dicens (Matth. XXVI, 63): *Adiuro te per Deum vivum ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei?* Quibus verbis Christus non solum affirmative respondet, dicens: *Tu dixisti*, sed etiam inter statum illum suum tunc praesentem secundum corpus passibile et Dei filiationem naturalem, quamdam oppositionem, quae esse videbatur, remove curat his verbis: *Verumtamen*

dico vobis : modo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei et venientem in nubibus coeli, quasi dicat: et quamvis nunc me videatis abjectum et humiliatum, verumtamen dico vobis etc. Quibus auditis, Princeps sacerdotum seidit vestimenta sua dicens : blasphemavit ; et adstantes dixerunt : Reus est mortis (cf. Lev. XXXIV, 16). Blasphemia autem in eo consistit quod Deus dicatur creatura, aut creatura dicatur Deus.

3.º Ipsemet Christus inducitur non solum adserens, sed probans se esse Messiam et Deum. — Haec est tertia pars syllogismi nunc probanda : nam (Matth. XI, 2, seq.) *Joannes mittens duos de discipulis suis, ait illi (Christo) : Tu es qui venturus es, an alium expectamus ? Cui interrogationi Christus non puris verbis respondit, sed factis quae probarent ipsum esse Messiam ; nam respondens Jesus ait illis : Euntes renuntiate Joanni quae audistis et vidistis : Caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur ; et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me (1). Et infra (v. XXVII) : Omnia mihi tradita sunt a Patre meo etc. Et (Matth. XVII) : Assumpsit Jesus Petrum et Jacobum et Joannem fratrem ejus et duxit illos in montem excelsum seorsum, et transfiguratus est ante eos ; et resplenduit facies ejus sicut sol ; vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.... Et ecce vox de nube dicens : Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Tandem ipsemet Christus probat miraculo evidenti Judaeis se habere id quod ipsi solius Dei esse pro certo habebant, idest potestatem remittendi peccata, nam dixit paralytico (Matth. IX, 2, seq.) : Confide, fili ; remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se : Hic blasphemat. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit : Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris ? Quid est facilius dicere : Dimittuntur tibi peccata tua, an dicere : Surge et*

(1) Cf. JOAN. I, 15 et seqq.

ambula? Ut autem sciatis quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum et vade in domum tuam. Et surrexit et abiit in domum suam. Quae verba clare Christum esse Deum ostendunt; nam persuasio erat illis gentibus solum Deo convenire potestatem remittendi peccata. Ergo per hoc quod Christus dicebat se habere potestatem dimittendi peccata significabat se esse Deum; et multo magis hoc sequitur si addatur quod per argumenta seu per effectus, qui sunt proprii divinae virtutis, idest per miracula id probare intendebat, nam secus miraculis confirmasset falsum respectu ipsorum audientium. Sed et ea quae in sequentibus (eod. cap. et seq.) narrantur a Matthaeo confirmant Christum divina virtute seu potentia esse praeditum, cum etiam aliis communicet potestatem patrandi miracula.

136. Conclusio II. — *Ex Evangelio secundum Marcum probatur invicte Christum esse Deum.*

Prob.: Ille est verus Deus 1.º *qui propria auctoritate operatur miracula (1); et confert aliis auctoritatem seu potestatem operandi miracula et ejiciendi doemones, 2.º qui miracula operatur ad probandum sibi competere potestatem quam adstantes soli Deo tribuunt, 3.º qui est Dominus regum independentium, angelorum et etiam legis divinae, idest a Deo latae, 4.º qui filius Dei naturalis est. Atqui in Evangelio secundum Marcum narratur 1.º Christum ita propria auctoritate miracula operari et doemones ejicere ut, 2.º etiam aliis potestatem operandi miracula et ejiciendi doemones in nomine ipsius conferat; imo 3.º narratur et miracula operari ad probandum sibi competere potestatem quam adstantes soli Deo tribuunt; 4.º insuper narratur etiam in eodem S. Marci evangelio Christum esse Dominum regum independentium et angelorum et legis divinae, idest, a Deo latae, et 5.º narratur Christum esse Filium Dei naturalem. Ergo ex evangelio secundum Marcum probatur*

(1) Cf. *Introd. ad Sac. Theol.*, p. I, c. XXI.

Christum esse Deum. — *Prob. minor* quoad singulas partes.

1.º Narratur Christum operari miracula propria auctoritate et doemonia ejicere. — Nam (Marci III, 10-11) dicitur quod Christus *multos sanabat, ita ut irruerent in eum, ut illum tangerent quotquot habebant plagas. Et spiritus immundi, cum illum videbant, procidebant ei et clamabant, dicentes: Tu es Filius Dei.* Et (IV, 37-40) dicitur quod *facta est procella magna venti, et fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens; et excitant eum, et dicunt illi: Magister, non pertinet ad te, quia perimus? Et exurgens comminatus est vento, et dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus, et facta est tranquillitas magna....* Capite V narratur factum expulsionis legionis doemonum, quibus inde permisit ut intrarent in porcos, et sanatio mulieris quae patiebatur fluxum sanguinis et puellae resuscitatio cui dixit: *Puella, surge; et statim surrexit puella.* Item (c. VI, 35-44) narratur miraculum quo saturati sunt quinque millia hominum quinque panibus et duobus piscibus, et inde *substulerunt reliquias fragmentorum, duodecim cophinos plenos, et de piscibus.* Narratur et ambulatio ejus supra mare. In fine autem capitis dicitur quod (ib., v. 56) *quocumque introibat (Christus), in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, et deprecabantur eum ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent; et quotquot tangebant eum salvi fiebant.*

2.º Potestatem faciendi miracula et ejiciendi doemonia dedisse discipulis suis narratur in eodem evangelio, nam (Marc. III, 15) dicitur: *Et dedit illis potestatem curandi infirmos et ejiciendi doemonia.* Et (c. VI, 7) dicitur quod Christus: *vocavit duodecim et coepit eos mittere binos et dabat illis potestatem spirituum immundorum....* et (ib. 13) *doemonia multa ejiciebant et ungebant oleo multos aegros et sanabant.* — Quae omnia in Christi potestate seu nomine operabantur discipuli. Unde ipsemet Christus ait (Marc. XVI, 17): *Signa autem eos qui crediderint haec se-*

quentur: *In nomine meo demonia ejicient; linguis loquentur novis, serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit; super aegros manus imponent et bene habebunt.* Et subditur quod Dominus, scilicet Christus, sedens a dextris Dei cooperabatur eis praedicantibus, et sermonem eorum confirmabat signis, idest miraculis, quae scilicet per ipsos apostolos fiebant. Dicitur enim (Marc. XVI, 19-20): *Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis assumptus est in coelum et sedet a dextris Dei* (1). Illi autem profecti praedicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis. — Quibus verbis patet Christum Jesum considerari ut principale agens in cooperatione praedicationis apostolicae et in patrandis miraculis, apostolos vero ut instrumenta: solius autem Dei est cooperare, praecipue ut agens principale, in operationibus liberis apostolorum et operari miracula ut agens principale.

3.º Christus operatus est miraculum ad probandum sibi competere potestatem quam adstantes soli Deo tribuebant, — quod patet ex cap. II, 5, ubi dicitur: Cum autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: *Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Erant autem illic quidam de Scribis sedentes et cogitantes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur? blasphemat. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Quo statim cognito Jesu spiritu suo quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum et ambula? Ut autem sciat is quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam. Et statim surrexit ille, et sublato grabato, abiit coram omnibus, etc.*

4.º Narratur etiam in eodem Evangelio S. Marci Christum esse Dominum regum independentium et angelorum et legis divinae, — nam postquam ipsemet confessus fuerat

(1) Cf. MARC. XII, 35.

se esse *Christum* imponens Petro ne cui diceret (Marc. VIII, 29-30), et comminans spiritibus immundis dicentibus: *Tu es Filius Dei...*, ne manifestarent illum (Marc. III, 11-12), ait Christum esse filium David et *Dominum* ejusdem David, cujus filius dicitur: David autem erat rex ab aliis regibus independens; non enim erat sicut Herodes qui erat rex dependens ab Augusto imperatore, sed erat rex autonomus omnino. En verba Christi (Marc. XII, 35-37): *Respondens Jesus dicebat docens in templo: Quomodo dicunt Scribae Christum Filium esse David? Ipse enim David dicit in Spiritu Sancto: Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo David dicit eum Dominum. Et unde est Filius ejus?* (1) Insuper describitur ut Dominus angelorum, nam tanta esse dicitur ejus potestas, ut sub se habeat angelos quos mittat ad nutum; nam ipsemet Christus inducitur loquens (Marc. XIII, 26-27): *Tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa et gloria. Et tunc mittet angelos suos et congregabit electos suos* (idest per angelos qui sunt ministri ipsius) *a quatuor ventis a summo terrae usque ad summum coeli.* — Sed dicitur etiam Dominus legis divinae; nam ipsemet ait (Marc. II, 28): *Itaque Dominus est Filius hominis etiam sabbati.*

5.º Tandem in Evangelio S. Marci narratur et probatur Christum esse Filium Dei *naturalem*, non metaphorice. — Et revera cap. I, incipit: *Initium Evangelii Iesu Christi Filii Dei*; de quo Joannes Baptista, vocatus a Christo plusquam propheta et major inter natos mulierum, dicit (Marc. I, 7-8): *Venit fortior me, cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus*, et adsignat differentiam inter se et Christum subjungens: *Ego baptizavi vos aqua: ille vero baptizabit vos Spiritu Sancto.* Quae differentia in verbis Joannis adsignata evidenter indicat S. Marcum, dicendo *Initium Evangelii Iesu Christi Filii Dei*,

(2) Cf. ACT. XXII, 44; LUC., XX, 42.

loqui de filiatione naturali, in qua sola, non autem in filiatione metaphorice dicta, habetur potestas baptizandi in Spiritu Sancto, idest conferendi gratiam, nam solus Deus confert gratiam et dat Spiritum Sanctum. Unde nisi in Christo esset natura eadem cum Patre, et nisi Filius Dei naturalis esset, non posset dici baptizare in *Spiritu Sancto*. Quis enim potest baptizare in Sp. Sancto nisi ille solus, qui dat et mittit Sp. Sanctum? — Quae nostra argumentatio ex sequentibus confirmatur: etenim Christi filiatio dicitur adserta et confirmata evidenti signo e coelo delapso; dicitur enim (ib., v. 9-11) quod *Jesus vidit coelos apertos et Spiritum tanquam columbam descendentem et manentem in ipso. Et vox facta est de coelis: Tu es filius meus dilectus in te complacui*. Inde angeli dicuntur ei ministrasse in deserto; unde ejus ministri, et ideo eo inferiores et ei obsequentes inducuntur. Quae interpretatio confirmatur etiam ex hoc quod spiritus mali *procidebant ei et clamabant dicentes: Tu es Filius Dei. Et Christus vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum*, idest quod esset Filius Dei sicut dicebant, et quidem Filius naturalis; nam notum erat communiter Christum habere ea quae exterius conveniunt filiis Dei metaphorice seu improprie dictis, idest et Dei specialem cognitionem, et gratiam seu sanctitatem et donum prophetiae et miraculorum propter quae alii filii Dei improprie, prout scilicet non importatur filiatio naturalis, dicuntur. Ergo *filiatio* quam Christus nolebat per doemones manifestari, non potest esse nisi filiatio naturalis. Eadem vox de nube testificata est Christi filiationem divinam, quando Christus assumpsit Petrum, Jacobum et Joannem, et duxit illos in montem excelsum et transfiguratus est ante eos. — Quod factum tam solemniter a Christo praeparatum non potest esse ordinatum ad simplicem filiationem Christi divinam metaphorice dictam manifestandam (cf., Marc., IX, 1 et seq.) (1). Et hoc magis confirmatur etiam ex eo quod Chri-

(1) Cf. MATTH. XVII, 1; LUC., IX, 28.

stus inde locutus est (v. 8) de sua morte, et resurrectione ex qua certe prout narratur ab evangelistis etiam singillatim sumptis Christi divinitas probatur; et ideo ejus filiatio naturalis confirmatur. — Tandem ultimum argumentum ad probandum Christum se dici et confiteri filium Dei naturalem desumi potest ex hoc quod interrogatus a summo sacerdote an Filius Dei esset, affirmative respondit (Marc. XIV. 55, seq.): *Summi sacerdotes et omne concilium* (in quo convenerant omnes sacerdotes et scribae et seniores, ut dicitur ib. v. 53) *quaerebant adversus Jesum testimonium ut eum morti traderent, nec inveniebant. Multi enim testimonium falsum dicebant adversus eum dicentes: Quoniam nos audivimus eum dicentem: Ego dissolvam templum hoc manufactum et per triduum aliud non manufactum aedificabo. Et non erat conveniens testimonium illorum. Et exsurgens summus sacerdos in medium, interrogavit Jesum, dicens: Non respondes...?... Rursus summus sacerdos interrogabat eum, et dixit ei: Tu es Christus, filius Dei benedicti? Jesus autem dixit illi: Ego sum; et videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei et venientem cum nubibus coeli. Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam: Quid vobis videtur? Qui omnes (idest omnes sacerdotes, scribae, et pharisaei) condemnaverunt eum esse reum mortis. — Quibus positis ita conficitur argumentum: Omnes sacerdotes, scribae et pharisaei condemnaverunt Christum reum esse mortis propterea quod dixit se esse Filium Dei, quatenus scilicet putabant esse blasphemiam quod homo se faceret Dei filium, et ideo Christus mortem subiit et voluit subire mortem ut testificaret se vere esse Filium Dei. Atqui ipsi intellexerunt Christum loqui de filiatione naturali et proinde Christus filiationem suam naturalem adseruit et testatus est, et propter hoc testimonium mortem subiit. Ergo Christus loquebatur de sua filiatione divina naturali. — *Prob. minor*: Ideo condemnarunt Christum quia putabant eum blasphemasse faciendo se filium Dei; blasphemia autem*

nulla est in hoc quod aliquis homo se facit filium Dei adoptivum, vel alio sensu improprio: nam blasphemia in eo consistit quod ea quae creaturae conveniunt ut propria Deo tribuantur, unde dicere quod Deus est creatura et consequenter quod aliqua creatura sit Deus est vera blasphemia, quae apud Judaeos erat delictum quod morte puniebatur (1). Sed nullus puniri poterat poena mortis per hoc quod se faceret filium Dei metaphorice, idest per hoc quod quis faceret se prophetam vel quod adsereret se Deum modo speciali cognoscere, vel gratiam sanctificantem habere et esse Deo gratum et charum vel etiam se esse a Deo specialiter missum; nulla enim lex erat sub poena mortis id prohibens. — Imo ipsemet Christus in multis aliis accusatus est, ut patet ex verbis supra ex Marco relatis, et tamen dicitur quod testimonia convenientia non erant. Sed in hoc fuit accusatus per varios testes quod dixisset: *Ego dissolvam templum hoc manufactum et per triduum aliud non manufactum aedificabo*. Quae verba certe Christus protulerat, et certe designabant Christum voluisse adserere se virtute divina specialiter sibi communicata a Deo, operari; et tamen haec ratio insufficiens omnino habita est, quamvis falsa esse haec Christi verba putarent. Quare? quia haec verba blasphemiam contra Deum non important ab homine prolata. Unde summus sacerdos interrogavit Jesum *an esset Filius Dei* confidens posse ipsum accusare de blasphemia contra Deum. Quam accusationem certe Christus respuisset si Filius Dei naturalis non esset, neque ob verba male et falso intellecta morti se tradi passus esset. Secus sanguine et morte sua falsum testatus fuisset,

(1) En lex in cuius nomine condemnarunt Christum reum esse mortis: *Qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur, lapidibus operimet eum omnis multitudo sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur. Levit., XXXIV, 16.* — JOANNES, XIX, 7 refert quod Judaei: *Responderunt ei [Pilato]: Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit. Et: Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.*

quod est viro honesto omnino indignum, et maxime Christo, qui et sapientissimus et honestissimus fuit. Sed et ipsa Christi responsio clara est, ut patet legenti.

137. Conclusio. — *Christi Divinitas probatur invictè ex Evangelio secundum Lucam.*

Prob. 1.º Solus Deus operatur miracula et ejicit doemonia propria auctoritate, idest ut Dominus, conferens etiam aliis potestatem operandi miracula et ejiciendi doemonia in nomine suo. et miraculis probat se habere potestatem remittendi peccata. 2.º Solus Deus disponit et confert regnum aeternum hominibus et punit eos igne inextinguibili, idest aeterno. 3.º Solus Deus est Dominus etiam regum independentium et angelorum et legis divinae, et habet omnia quae habet Deus ipsum aequando in cognitione. 4.º Solus Deus dici potest Dei filius filiatione naturali et propria prout filiatio importat eandem naturam cum Patre. Atqui in evangelio secundum Lucam 1.º habetur quod Christus propria auctoritate ut Dominus operatur miracula et ejicit doemonia; 2.º confert etiam aliis auctoritatem operandi miracula et ejiciendi doemonia in nomine suo; 3.º miraculis probat se habere potestatem remittendi peccata; 4.º judex supremus est et disponit et confert regnum aeternum hominibus justis, et punit impios igne inextinguibili; 5.º habetur quod Christus est Dominus omnium hominum, etiam regum independentium et angelorum et legis divinae, et quod habet omnia quae habet Pater suus quem faciebat Deum, et cui aequalem se faciebat in cognitione; 6.º habetur quod Christus est Filius Dei naturalis eandem naturam habens cum Patre cujus se filium faciebat. Ergo ex Evangelio secundum Lucam invictè Christi divinitas probatur. — *Prob. minor* quoad singula:

1.º Christus propria auctoritate operatur miracula et ejicit demones. Haec 1.^a pars habetur multis locis evangelii S. Lucae; quaedam loca citanda sunt inter alia: cf. c. VI, 18 seq.; VII, 14-22; VIII, 24-56; IX, 12 seq.

2.º Dicitur quod Christus dedit potestatem aliis operandi miracula et ejiciendi doemones in nomine suo. (Cf. Luc. IX, 12-54; X, 17-19).

3.º Dicitur quod Christus ut Dominus miraculis probat se habere potestatem remittendi peccata. (Cf. V, 20 seq.) Hanc autem potestatem Judaei soli Deo convenire putabant, ut patet ex loc. cit.; et ideo si Christus Deus non fuisset, miraculo probasset falsum et non obtinuisset intentum ad quod fecit miraculum.

4.º Judex supremus dicitur et disponit et confert regnum aeternum hominibus justis, et puniet impios igne inextinguibili (cf. Luc. XII, 40; XXI, 27; XXII, 29-30; III, 16-17).

5.º Habetur quod Christus est Dominus omnium, etiam regum independentium et angelorum et legis divinae, et quod habeat omnia quae habet Pater suus quem faciebat Deum. Nam imprimis Elisabeth vocat ipsum *Dominum* suum jam in utero Beatae Mariae Virginis existentem, et dicitur quod regnabit in domo Jacob in aeternum et vocabitur Altissimi Filius (cf. I, 30, 35, 43). Et a rege David, qui a nullo alio rege dependebat utpote autonomus, Christus dicitur Dominus ejus (XX, 41-44; IX, 26; XX, 36; VI, 5; X, 22-24).

6.º Tandem ex eodem S. Lucae evangelio habetur quod Christus est Filius Dei naturalis proprie et vere; nam dicitur (I, 31) *Altissimi Filius*, cujus Filiatio a Deo Patre miraculose testificata est, nam Jesu baptizato et orante (III, 22): *vox de coelo facta est: Tu es Filius meus dilectus in te complacui mihi*. Quod etiam solemnitus, Christo disponente, accidit ut ejus filiatio divina confirmaretur quando adsumpsit Petrum et Jacobum et Joannem et adscendit in montem in quo transfiguratus est, et apparuerunt Moyses et Elias, et *vox facta est de nube dicens: Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite*. Quae verba esse intelligenda de filiatione naturali et propria, quae importat eandem naturam cum Patre, quem Christus dicebat Deum, patet, 1.º ex solemniter

miraculosa manifestatione, quasi scilicet evidenti miraculo confirmata, cum enim a Deo miracula fiunt ad confirmandam aliquam adsertionem, illa adsertio quae est objectum confirmationis miraculosae, proprie intelligenda est prout verba sonant; de caetero confirmatio miraculosa non fuisset necessaria ad probandum Christum esse simpliciter gratum Deo, aut esse prophetam, aut Deum cognoscere speciali modo; jam enim haec omnia nota erant sufficientissime Apostolis ex operibus Christi: neque esset ratio quare aliquos apostolos tantum assumpserit Christus in monte, si sibi convenire vellet adserere ea quae ad filiationem improprie dictam pertinent et ut quoddam arcanum illis solis committeret. 2.º Confirmatur quod sit sermo de filiatione naturali ex hoc quod S. Lucas prosequitur suam narrationem quasi volens confirmare veram et propriam esse filiationem Christi enumerans quaedam de Christo quae solius Dei sunt propria, nam dicit 1.º quod die sequenti descendens de monte doemonium propria potestate eiecit, quem discipuli ejus non potuerunt ejicere. Unde dicitur quod propterea *stupebant omnes* in magnitudine Dei; 2.º advertitur in eodem cap. (IX, 47) quod Jesus videbat cogitationes eorum; et quod discipuli dixerint Jesu (v. 49): *Praeceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem demonia et prohibuimus eum*; et cum Samaritani non recepissent Jesum, discipuli putantes se esse veluti instrumenta divinae virtutis, qua Christus operabatur miracula, dicunt ei (ib. v. 54): *Domine, vis, dicimus ut ignis descendat de coelo et consumat illos? Et conversus increpavit illos, dicens...: Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare*. Et cap. seq. (X, 1) dicitur: *Post haec designavit Dominus et alios septuaginta duos et misit illos... Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis ut mittat operarios in messem suam*. Sed, quaeso, quis est Dominus messis, idest hominum, seu humani generis, qui mittat operarios in messem suam, nisi Deus? Et tamen Christus ipse est qui mittit operarios, ut patet ex verbis relatis. Unde ipsemet Chri-

stus ostendens se esse Dominum messis, subjungit (ib. v. 3): *Ite, ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos*. Et (ib. v. 17) notetur quod septuaginta duo qui missi fuerant a Christo certe in messem suam ut a Domino, *reversi sunt* dicentes: *Domine, etiam doemonia subjiciuntur nobis in nomine tuo*. Et Christus inducitur dicens (ib., v. 18, 19): *Videbam Satanam sicut fulgur de coelo cadentem: Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones et super omnem virtutem inimici; et nihil vobis nocebit*. Sed etiam (X. 22) facit se aequalem Patri Deo dicens: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* (1). *Et nemo scit quis sit Filius nisi Pater, et quis sit Pater nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare*. Non est sermo de revelatione exteriori, quia hac revelatione omnibus revelat eam omnibus praedicet, sed interiori; revelare autem revelatione interiori solius Dei est, sicut et augere fidem quod Apostoli a Christo petierunt (cf. XVII, 5). 3.º Insuper confirmatur esse sermonem de filiatione naturali vera et propria, quae importat eandem naturam cum Patre, ex eo scilicet quod ipsi doemones filiationem hujusmodi intelligebant, et hanc intellexerunt qui Christum morti condemnarunt (2), quam proinde Christus suo sanguine se esse Filium Dei filiatione naturali vera et propria firmavit: nam dicitur in eodem evangelio S. Lucae (IV, 3 seq.) quod diabolus dixit illi: *Si Filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat*. Ex quibus patet diabolum supponere quod, si esset *Filius Dei*, sicut dicebatur, posset ex propria voluntate et potestate operari miracula, quod solius Dei est; unde supponitur Christum esse verum Deum, et ideo est sermo de filiatione naturali (cf. etiam ib. v. 41). Sed et seniores plebis et principes sacerdotum et scribae et alii ad concilium

(1) Cf. Joan., XVI, 15; XVII, 10.

(2) Joan. refert. [XIX]: *Responderunt ei [Pilato] Judaei: Nos legem habemus et secundum legem debet mori quia Filium Dei se fecit*. Unde Pilatus: *Cum audisset hunc sermonem magis timuit*. Cf. supra n. 135, pag. 134 in nota.

pertinentes intellexerunt de filiatione naturali quando Christus respondit se esse Filium Dei, et proinde eum morti condemnarunt; neque potuissent ullo modo morte condemnare si Christus non dixisset se esse Filium Dei naturalem (cf. Marc. IX, 23 et Lucae XXII, 66, 71).

138. **Christus non progressu temporis, ut volunt Harnack et Loisy, acquisivit conscientiam se esse Messiam.** — Ex dictis patet contra Harnack et Loisy falsum omnino esse Christum progressu temporis acquisivisse conscientiam se esse Messiam; si enim Christus, uti probavimus, verus Deus est, impossibile est non cognovisse se esse missum a Patre suo. Hanc conscientiam Christum acquisivisse cum reciperet baptismum, ait Harnack, quamvis dubitando id adserat, sed hoc esse falsissimum non deducitur solum ex Christi divinitate evidentiissime probata ex omnibus evangeliiis et ex traditione antiquissima Ecclesiae, sed etiam ex illo Lucae habetur, in quo Christus adhuc aetatis annorum duodecim Patrem suum dicebat Deum et responsa plena sapientiae doctoribus dabat. Qua aetate suam missionem divinam confessus est cum parentibus suis dolorem ipsi manifestantibus et quasi questum facientibus eo quod eos reliquerat ut ad templum pergeret, respondit (Lucae II, 49): *Quid est quod me quaerebatis? Nesciebatis, quia in his quae Patris mei sunt oportet me esse?* Et subjungitur (ib. v. 50): *Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos.* Quae ultima verba confirmant Christum loqui de sua missione divina. — Plura afferri possent contra hunc errorem ex evangelio S. Joannis etc. cujus authenticitas immerito omnino ab Harnack negatur, cum fundamentum hujus negationis non sit aliud quam aprioristica negatio ordinis supernaturalis, quem existere latissime probavimus in Introductione ad Sacr. Theol. — Unde etiam inspirationem omnium quatuor evangeliorum etc. probavimus cum aliis libris tum Novi tum Veteris Testam. Sed neque veretur Harnack universali traditioni totius Christianismi (cujus fundamentum et

gloria praecipua est fides in Christi divinitatem in cujus testimonium sanguis et vita ipsorum apostolorum et plurimorum sanctissimorum hominum ab apostolis usque ad nos data est), non veretur, inquam, proponere ratiunculam deductam ex qua nescio traditione a quibusdam haereticis relicta et communiter ignota. Quare ipsemet non interrogat potius « apostolorum successores », idest episcopos, et praecipue Romanum Pontificem ad quos appellat S. Irenaeus martyr, antiquissimus scriptor saeculi II (f. a. 177)? qui agens contra haereticos sui temporis ait: « Traditionem Apostolorum in toto mundo manifestatam in omni Ecclesia adest respicere omnibus qui vera velint videre et habemus enumerare eos qui ab Apostolis instituti sunt episcopi in Ecclesiis et successores eorum usque ad nos, qui nihil tale docuerunt neque cognoverunt quale ab illis deliratur ». Nam etiam tempore S. Irenaei erant qui delirabant, sicut delirant rationalistae nostri temporis, quatenus ex negata D. N. Jesu Christi divinitate, ipsum Deum logice negare coguntur sicut et revera plerique negant. Et quamvis certe nunc difficile sit omnium particularium Ecclesiarum ab apostolis fundatarum, imo et impossibile, enumerare successores (quod non impossibile neque difficile erat tempore S. Irenaei); possunt tamen enumerari successores Ecclesiae Romanae ab Apostolis Petro et Paulo fundatae. Unde jure concludimus cum eodem S. Irenaeo: « Eam quam habet ab Apostolis traditionem et annuntiatam hominibus fidem per successores Episcoporum pervenientem usque ad nos indicantes, confundimus omnes eos qui quoquo modo vel per sibi placita vel vanam gloriam vel per coecitatem et malam sententiam praeterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam (Romanam scilicet) propter potiolem principalitatem necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos qui sunt undique fideles, in qua semper ab his qui sunt undique, conservata est ea quae est ab Apostolis traditio ». Lib. III adv. haer. c. III, 1-2. — Multa prosequitur S. Irenaeus contra haereticos sui

temporis doctrinam et traditionem Romanae ecclesiae defendens, imo ad eam appellat contra illos. Et non solum ad Ecclesiam Romanam appellat ut societatem Christi et apostolorum doctrinam conservantem, sed in speciali, appellat etiam ad membra ipsius Ecclesiae nobilissima per quae Ecclesiae doctrina transmissa est et quae sanguinem et vitam pro defensione fidei dederunt, quae inter recenses S. Polycarpum, de quo ait: « Et Polycarpus autem non solum ab Apostolis edoctus et conversatus cum multis ex iis qui Dominum nostrum viderunt, sed etiam ab Apostolis in Asia in ea quae est Smyrnis Ecclesia constitutus Episcopus quem et nos vidimus in prima nostra aetate (multum enim perseveravit et valde senex gloriosissime et nobilissime martyrium faciens exivit de hac vita), haec docuit semper quae ab Apostolis didicerat, quae et Ecclesiae (cui praefuit in Asia) tradidit et sola sunt vera. Testimonium his perhibent quae sunt in Asia Ecclesiae omnes et qui usque adhuc successerunt Polycarpo » (l. c. n. 4). Et capite IV ita prosequitur: « Tanta igitur ostensiones quum sint, non oportet adhuc quaerere apud alios veritatem quam facile est ab Ecclesia sumere, quum Apostoli quasi in depositarium dives plenissime in eam contulerint omnia quae sint veritatis, uti quicumque velit sumat ex ea potum vitae. Haec enim est vitae introitus, omnes autem reliqui fures sunt et latrones. Propter quod oportet devitare quidem illos, quae autem sunt Ecclesiae cum summa diligentia diligere et apprehendere veritatis traditionem. Quid enim? Et si de aliqua modica quaestione disceptatio esset, nonne oporteret recurrere in antiquissimas Ecclesias, in quibus apostoli conversati sunt et ab his de praesenti quaestione sumere quod certum et re liquidum est? Quid enim si neque apostoli scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis quam tradiderunt in quibus committebant Ecclesias? » (Ib. c. IV, n. 1).

CAPUT XI.

Sequitur de Christi Divinitate ex traditione

139. **Conclusio I.** — *Christum esse Deum probatur ex documentis I saeculi.*

Prob. 1.º ex opella continente doctrinam duodecim apostolorum, quae dicitur Didachè (1); in qua haec habentur (c. XIV, 3): « Hoc est verbum Domini (*hoc est Jesu Christi*): *In omni loco et in omni tempore offer mihi sacrificium mundum* »; et (c. VII, 1, 3): « Baptizate in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ». Per Filium autem intelligitur Jesus Christus, cujus nomen est Filius Dei (cf., etiam, c. IX). Quibus verbis Christus attribuit sibi quod ad solum Deum pertinet; quod certe Christus non auderet si esset creatura. Insuper Filius, idest Christus, ponitur medius inter Patrem et Spiritum Sanctum et aequalis dignitatis; unde haec verba sunt testimonium SS. Trinitatis (cf. vol. I, n. 457).

2.º In epistola S. Barnabae tributa certe I. saec. scripta dicitur (c. VI): « De nobis Scriptura dicit, **loquente Patre ad Filium: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram** ». De Filio autem (cap. V) dixerat quod « dum in terris degit obstenderet quod facta resurrectione esset judicaturus. Et ad extremum docens Israellem atque etiam magna prodigia et signa faciens praedicavit ac illum summe dilexit ». Et: « Nisi enim venisset in carne, quomodo servati fuisset nos homines »? Et paucis interiectis, prosequitur: « Filius itaque Dei ideo in carne venit, ut summam imponeret peccatis eorum qui ad mortem persecuti

(1) Haec opella adinventa est anno 1883 a Philotheo Bryennios. Titulus ejus est: Διδαχὴ Κυρίου διὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῖς ἔθνεσιν.

sunt prophetas illius ». Et cap. VII dicitur quod « Dei Filius, qui est Dominus, judicaturus est vivos ac mortuos ». Haec autem manifeste ostendunt Christum, idest Filium Dei, praeexistisse conditioni rerum cum Patre aeterno cum quo produxit creaturam. Imo in Pastore Hermæ (1) dicitur explicite quod « Filius ejusdem Dei omni creatura antiquior est, ita ut in consilio Patri suo adfuerit ad condendam creaturam ». Dicitur etiam quod « Juravit enim Dominus per Filium suum ». (Ib. Lib. I. visio II. c. II). Juramentum autem non fit per creaturam a Deo. Et ideo supponitur Filium Dei esse verum Deum.

3.º S. Ignatius qui, incluso S. Petro, fuit tertius episcopus Antiochenus, et sub Trajano (a. 98-117) belluis obiectus Romae martyr occubuit (2), ait (epist. ad Ephesios, c. XVIII): « Deus enim noster Jesus Christus in utero gestatus est a Maria »; et (epist. ad Magnes. VIII) dicit quod Jesus Christus « est Verbum ipsius (*Dei*) aeternum »; et (epist. ad Rom. III) scribit: « Deus quippe noster Jesus Christus in Patre existens magis apparet »; et (ib., c. V): « Sinite me, ait, imitorem esse passionis Dei mei ». Idem S. Martyr in epistola ad Smyrnaeos (c. I) dicit: « Glorifico Jesum Christum Deum qui tanta vos sapientia donavit »; et (ib. c. II) ait quod Christus « vere passus est, sicut et vere seipsum resuscitavit »; et (epist. ad Polycarpum VIII in fine) ait: « Opto vos valere semper in Deo nostro Jesu Christo, in quo permaneat in unitate Dei » (3).

(1) Cf., Pastor Hermæ Lib. III. Pant. Mellier 1844, similitudo 9. c. 12.

(2) Cf., Orig. Hom. 6 in Luc. — Eus., Hist. eccl. III, 22, et Chron. post a. Abr. 2123. Uterque citatus est a Dr O. Bardenhewer Patrologia, vers. Ital. Angel. Mercati, v. I, § 9.

(3) S. Ignatius martyr has epistolas scripsit in itinere dum scilicet Romam deferebatur Antiochia. Et quamvis eas forte scripserit initio II saeculi, quia tamen fere totam vitam duxit saeculo I, ideo ut testem saeculi I attuli.

4.º S. Clemens Romanus (1) magnitudinem Christi supra omnes angelos non ex missione vel ex alio officio deducit, sed ex nomine *Filiationis*, quamvis Angeli sint filii Dei adoptivi Deum prout est in se cognoscentes. Ait enim de Christo (c. XXXVI): « Qui cum sit splendor majestatis ejus, tanto major est Angelis, quanto excellentius nomen sortitus est. Ita quippe scriptum est: *Qui facit Angelos suos spiritus et ministros suos flammam ignis*: De Filio autem suo sic dixit Dominus: *Filius meus es tu; ego hodie genui te. Postula a me et dabo tibi gentes haereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae*. Et iterum dicit ad eum: *Sede a dextris meis; donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* ». Quae omnia ostendunt manifeste Christum esse filium Dei naturalem, prout scilicet filiatio importat eandem naturam cum Patre. Idest S. Clemens loquitur de ea filiatione Christi de qua loquitur S. Ignatius martyr (in cit. epistol.) qui Filium Dei Deumque Christum saepissime vocat. Unde ipsemet S. Clemens eam gloriam quam Deo soli tribuit etiam Christo tribuit, nam postquam (XLIII) notavit quod Moyses « ita instituit ut glorificaretur nomen veri et solius Dei », subjungit: « Cui gloria in saecula »: quae ultima verba, idest « ipsi (*idest Deo*) gloria in saecula » repetit pluries ut c. XXXVIII, et XLV; et c. L de eodem Christo ait: « Beatitudo contingit electis a Deo per Jesum Christum Dominum nostrum; cui gloria in saecula saeculorum ». Et concludit epistolam: « Gratia Domini nostri Jesu Christi sit vobiscum et cum omnibus ubique vocatis a Deo, et per ipsum, per quem ei gloria, honor, potentia, majestas et solium aeternum a saeculis in saecula saeculorum ».

5.º S. Polycarpus qui vixit ab anno 69 usque ad annum 155 (cf. n. 137), dicit (epist. ad Philipp., c. XII antiqua version. lat.): « Deus autem et Pater Domini nostri Jesu

(1) Fuit S. Clemens Romanus quartus Pontifex seu tertius successor S. Petri; gubernavit autem Eccl. ab. 92-101 (cf. Bardenhewer Patrol. 1. c., § 8).

Christi, et ipse sempiternus Pontifex Dei Filius Christus Jesus aedificet vos in fide et veritate etc. ». Quibus verbis Christus et Filius Dei dicitur et simul cum Patre dicitur esse auctor fidei, veritatis etc. Insuper (c. II) dicit quod Deus Christo « dedit gloriam, ac sedem ad dexteram suam, cui subjecta sunt omnia coelestia et terrestria, cui omnis spiritus servit, qui venit iudex vivorum et mortuorum ». Idem S. Polycarpus eandem gloriam tribuit Deo Patri et Christo (Epist. Eccl. Smyrnensis de martyrio S. Polycarpi, c. XIV).

140. **Conclusio II.** — *Christum esse Deum probatur ex documentis II saeculi.*

Prob. 1.º ex S. Justino qui (Apol. II, n. 6) dicit de Christo: « Porro Filius ejus, qui solus proprie dicitur Filius, Verbum simul cum illo (*idest Patre*) existens et nascent per quod cuncta condidit et creavit ». Et in dialogo cum Tryphone (n. 36) dicit quod ex prophetiis vult ostendere « quod Christus et Deus et Dominus exercituum et Jacob in parabola (*idest quia Jacob Messiae figura fuit*) a Spiritu Sancto appellatus sit ». Unde n. 37 de Christo dicit esse praenuntiata quae habentur (psal. XLVI, 5 et seq.), et pluribus vaticiniis prolatis, concludit (n. 126): « Si dicta prophetarum intellexissetis, non inficiati essetis illum (Christum) esse Deum, singularis et ingeniti ineffabilisque Dei Filium »; et (n. 128) addit: « Christum Dominum et Deum esse ». Sed etiam consubstantialitatem Filii, *idest Christi*, cum Patre aeterno explicite et clarissime docet S. Justinus (cf. n. 61 et n. 126, cit. a Knoll, p. I. sect. II, c. II, a. II, 2).

2.º Auctor epistolae ad Diognetum a quibusdam tributae S. Justino ait: « Deus qui est omnipotens et omnium Conditor ac invisibilis e coelis veritatem ac verbum sanctum ac incomprehensibile inter homines locavit — non quemadmodum aliquis conjicere possit, misso hominibus ministro aliquo, aut Angelo, aut principe, sed ipso Opifice et Creatore omnium.... Hunc ad eos misit tan-

quam rex mittens Filium, misit tanquam Deum, ad homines misit.... Filium suum unigenitum, misit.... qui ab initio erat ».

3.º In Epist. S. Clem. Roman. tributa (scripta non post saec. II ad Corinth. c. I) dicitur: « Ita sentire nos oportet de Jesu Christo tanquam Deo, tanquam de iudice vivorum et mortuorum ».

4.º Tatianus Syrus S. Justini discipulus, qui ad fidem se convertit (circa 163-167) dicit (Adv., Graecos, n. 21): « Non desipimus, o Graeci, neque nugae vobis proferimus Deum sub hominis forma natum annuntiantes ».

5.º Athenagoras (leg. pro Christ. n. 10) ait: « Filius Dei est Verbum Patris in idea et efficacia; ab ipso enim et per ipsum facta sunt omnia cum Pater et Filius unum sint, ita ut Filius sit in Patre et Pater in Filio per unionem Spiritus, siquidem mens et Verbum Dei Filius Dei est » (1).

6.º S. Irenaeus (2) (lib. I, adv. haer. c. X, 1) scribit: « Christo Jesu Domino nostro et Deo et Salvatori et Regi secundum placitum Patris invisibilis omne genu curvetur »; et (lib. III, c. VIII, n. 2) ait: « Sed nec quidquam ex his quae constituta sunt et in subiectione sunt, comparabitur Verbo Deo per quem facta sunt omnia, qui est Dominus noster Jesus Christus »; et (ib. 3): « Ita ut is quidem qui omnia fecerit, cum Verbo suo juste dicatur Deus et Dominus solus » (cf. ib. c. VI, et IX, X) (3).

7.º Theophilus Antioch. dicit (l. 2 ad Ant. n. 10; cit. a Knoll, l. c.): « Deus existens λόγος, utpote ex Deo progenitus ».

8.º Clemens Alexandrinus (cohortat. ad Gentes, c. I) dicit: « Hoc igitur Verbum Christus ut non solum olim

(1) Athenagoras scripsit Apologiam circa a. 176-180; (cf. Patrologiam, l. c., § 20).

(2) S. Irenaeus natus est circa a. 140.

(3) Cf., Natal. Alex. qui plura refert de S. Irenaeo et defendit (Hist. Eccl. saec. II, diss. VII).

essemus causa fuit (nam ille tum erat in Deo), sed idem etiam bene esse nobis dedit et jam nuper hominibus apparuit qui solus uterque Deus et homo est » (cf., etiam. l. 4, Strom., c. 7; et l. I. Pedagog. c. V et alibi passim) (1).

141. Conclusio III. — *Christum esse Deum probatur ex documentis III saeculi.*

Prob.: 1.º Tertullianus (2) (Adv. Praxeam, c. 13) dicit: « Solum autem Christum potero Deum dicere unius et individuae substantiae cum Patre » (cf. etiam, c. 19 et 25) Tertullianum recte sensisse de Filio Dei late probatur et defenditur a Natal. Alex. l. c., diss. IX, a. III.

2.º Origenes (3) loquens contra eos qui criminabantur Christianos eo quod Christum ut Deum colerent, dicit (lib. III, cont. Celsum, n. 4): « Sciant isti criminatores quem ab initio Deum Deique Filium credimus eum esse Verbum ipsum, veritatem ipsam, sapientiam ipsam » (cf. etiam, l. 8, n. 12).

3.º S. Cyprianus (epist. VII) ait: « Habemus advocatum et deprecatorem pro peccatis nostris Jesum Christum Dominum et Deum nostrum » (cf. etiam, epist. LVI circa finem, et epist. LXXVII, in principio) (4).

4.º Dionysius Alexandrinus Origenis disceipulus († circa a. 265) scribit: « Unus est Christus qui est in Patre coeternum verbum, una ejus persona, Deus invisibilis et visibilis factus. Deus enim apparuit in carne natus ex muliere qui erat ex Deo Patre genitus ex utero ante luciferum ». (Epist. ad Paul. Samos).

(1) Cf. Natal. Alex. l. c., diss. VIII, ubi a calumniis defendit Clem. Alexandrinum.

(2) Tertullianus natus est a. 160, et conversus est ad Christianam fidem inter a. 193-197; sed circa 202 factus est haereticus Montanista.

(3) Origenes natus est a. 185 vel 186.

(4) S. Cyprianus natus est circa annum 200, et conversus ad fidem circa a. 246, et circa a. 249 factus episcopus Carthaginis.

5.º Lactantius Arnobii discipulus (Div. inst., l. 4, c. 29) ait: « Cum dicimus Deum Patrem et Deum Filium, non diversum dicimus, nec utrumque sacernimus, quia nec Pater sine Filio esse potest, nec Filius a Patre secerni.... una utique mens, unus spiritus, una substantia est ».

142. **Conclusio IV.** — *Christum esse Deum probatur*
 1.º *ex cultu divino eidem Christo publice primis Ecclesiae saeculis exhibito*, 2.º *ex ore haereticorum*, 3.º *ex Concilio I. Nicaeno confirmatur.*

Prob. 1.º ex cultu Christo exhibito: nam 1.º Plinius (in epist. 97 ad Trajan. Imper.) ait: « Affirmabant autem, (*Christiani*) hanc fuisse summam vel culpaе suae vel erroris quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum invicem ». Scripsit autem Plinius hanc epistolam ineunte primo Ecclesiae saeculo; cf., Zigliara (*Prop.*, l. III, c. XVII, a. II).

2.º Celsus relatus ab Orig. (cont. Celsum, l. III) dicit: « Deridetis eos, qui Jovem adorant, quia ejus sepulchrum Cretae visitur; attamen vosmetipsi hominem illum qui sepultus est qua Deum adoratis » (Cf., etiam Orig. c. Cel., l. IV, n. 2).

3.º Tertullianus (Adv. Judaeos, c. VII) dicit quod Christus « ubique creditur, ubique regnat, ubique adoratur.... omnibus rex, omnibus judex, omnibus Deus et Dominus est ».

4.º In act. Martyrum Scyllitanorum qui martyrium passi sunt a. 180 (1) dicitur: « Honorem Caesari reddimus, timorem autem et cultum Christo Deo vero praestamus ».

5.º S. Symphorosa (saec. II) ait judici: « Dii tui me in sacrificium accipere non possunt; sed si pro nomine Christi Dei mei incensa fuero, illos doemones tuos magis exuro » (Act. Symphorosae et filiorum).

(1) Cf. Patrol., l. c., § 59, 6.

6.º Petrus Lampsanacenus (circa a. 200) dicit: « Oportet me magis Deo vivo et vero Regi saeculorum Christo sacrificium offerre orationis, deprecationis, compunctionis et laudis » (1).

Prob. 2.º ex testimonio haereticorum: Imprimis ita objicit Thrypho Judaeus S. Justino, (Dialog: cum Thryphone n. 68): « Rem incredibilem et quae omnino fieri non possit, demonstrare aggredieris, Deum nasci et hominem fieri dignatum non esse ». Et S. Justinus non respondet hanc esse doctrinam falso tributam Christianis, sed affert auctoritates ex Sacra Scriptura ad hanc doctrinam probandam ut verissimam.

2.º Judaeus quaerit quasi jocando (Orig. c. Celsum, l. I, n. 66) quare Christus timens mortem in Aegyptum fugerit; dicit enim: « At metus mortis in Deum non cadit; an non potuit magnus ille Deus qui jam duos propter te angelos miserat, te proprium filium suum domi tutum praestare? » Origenes autem non negat Christum esse Deum proprie et vere, sicut certe proprie acceptam divinitatem impugnare intendebat objiciens; sed eam confirmare satagit duplicem naturam, idest divinam et humanam distinguendo etc. — cf. etiam Tertullianum (2) et Arnobium (3) qui similia habent.

3.º Qui Christi Divinitatem in primis ecclesiae saeculis negarunt semper ut haeretici a Christi Ecclesia habiti sunt. Ita ut haereticus habitus est Cerinthus a S. Iraeneo (l. III, c. 5), et ab aliis ecclesiasticis antiquis scriptoribus ut ab Eusebio, a Theodoreto; item ut haereticus fuit habitus Ebion, et Carpocrates (4) qui Christum esse purum hominem docebant. — Contra Paulum Samosatenum Episcopum Antiochenum fuit celebratum concilium Antio-

(1) In act. Petri, Andreae et aliorum.

(2) L. III, cont. Marc.

(3) L. I, c. gentes.

(4) Cf., Knoll., l. c.

chenum, a. 264, a quo fuit damnatus eo quod adserebat Christum ante Mariam non fuisse, neque esse Deum. Post damnationem errorem suum Paulus retractavit subdole; sed inde iterum eundem errorem professus est; ad quem profligandum Concilium alterum Antiochenum a. 270 fuit congregatum, in quo haereticus ille a sede sua episcopali fuit depositus. Sed et Patres Concilii Alexandrini eundem haereticum damnarunt ad traditionem appellantes. Item trecenti et duodecim episcopi in concilio Nicaeno I adunati Arianam haeresim damnarunt Christi divinitatem clarissime exponentes et definientes; episcopi autem Ariani vix numerum viginti attigerunt, quorum tamen major pars proposito symbolo subscriptionem apposuerunt. Episcopi catholici qui Christi divinitatem defendebant ad antiquos Patres, idest ad traditionem appellabant; quam appellationem constat Arianos declinasse, quamvis eorum quidam fuerint in historia versatissimi, unde S. Alexander Alexandrinus episcopus (Apud Theod. l. I, c. 1) ait de Ario ejusque asseclis: « Nullos ex antiquis sibi comparari volunt, nec eos quibus nos ab ineunta aetate magistris usi sumus, coaequari sibi patiuntur. — Solos dogmatum inventores, solos se esse jactantes, sibique solis ea esse revelata, quae nemini mortalium in mentem venerint ». — Et S. Athanasius post Nicaenam Synodum ita contra Arianos loquitur (l. de decr. Nic. Syn.): « Ecce nos demonstramus vobis nostram sententiam a Patribus ad Patres transiisse, vos autem, o novi Judaei, quos Patres qui vestris oculis favent, exhibere potestis? nullum certe profertis, omnes a vobis abhorrent ». — Unde ex ipsa Ariana haeresi desumi potest argumentum ad Christi divinitatem probandam; et proinde immerito et frustra hanc haeresim objeiciunt Christi divinitatis osiores; nam hanc Arianam doctrinam novam fuisse vel ex quibusdam haereticis jam ab ecclesia damnatis et horrore habitis, derivatam patere potest tum ex dictis, tum etiam ex eo quod certe constet S. Alexandrum, Alexandriae Antistitem Christi divinitatem praedicasse antequam

propagaretur ab Ario contraria doctrina, omnesque in hac fide divinitatis Christi consensisse, Ario excepto (1). Fidem autem in Christi divinitatem communem fuisse et universalem confirmatur etiam ex eo quod plerique Aarii aeseclae ambiguis formulis abusi sunt fallacique vocabulorum involuero ut eorum doctrinam propagarent sensim et sensim sine offensione aurium catholicorum. — Cf. Knoll (2), qui plura habet circa praesentem materiam.

Confirmatio nostrae thesisi et damnatio Arianæ doctrinae habetur sollemnis ex Concilio Nicaeno I, anno 325 celebrato, a quo haec statuta sunt: « Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem omnium visibilium et invisibilium factorem. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei natum ex Patre, Unigenitum, hoc est ex substantia Patris, Deum ex Deo, Lumen ex Lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantiali Patri, per quem omnia facta sunt.... ». Et in fine concludit: « Eos autem qui dicunt: erat tempus quando non erat, et quia ex nullis extantibus factus est, aut ex alia substantia dicunt esse aut mobilem aut mutabilem filium Dei, anathematizat sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia ». Et S. Sylvester Papa paulo post in concilio quod Romae habuit, adunatis 284 episcopis, ita decrevit: « Quidquid in Nicaea Bithyniae constitutum est ad robur sanctae matris Ecclesiae Catholicae a sanctis sacerdotibus 318, nostro ore conformiter confirmamus et omnes qui ausi fuerint definitionem magni et sancti Concilii dissolvere anathematizamus — Et dixerunt omnes: P'acet ».

(1) In Epist. ad Alex. Byzant., apud Theodoretum, l. I, c. 4.

(2) P. I, sect. II, c. XI, a. 2.

CAPUT XII.

Solvuntur difficultates:

1.º ex insufficentia miraculorum;2.º ex verbis Sacrae Scripturae; 3.º ex Patribus.

143. **Obj. I.** — Miracula quae fiebant a Christo dependebant ex fide eorum qui adstabant, et ideo erant facta vires naturae non excedentia. Ergo probari non potest ex Christi miraculis ejus divinitas. — *Prob. antec.*: 1.º ipsemet Christus non poterat operari miracula nisi adstantes crederent, ut patet ex Matth. (XIII, 58); 2.º quia miracula si accipiantur ut infractiones ordinis naturalis non sunt possibilia (1).

Resp.: *Dist.* 1.^{am} *partem antec.*: Miracula quae fiebant a Christo dependebant a fide adstantium, sicut a causa efficiente, *nego*; sicut a fine, *conc.*; *nego* 1.^{am} illationem antecedentis; et *nego consequ.* Ad 1.^{am} *prob. dist.*: Christus non poterat operari miracula etc. ex defectu virtutis in ipso Christo, *nego*; non poterat operari miracula.... ex defectu finis proprii miraculorum ex hominum mala voluntate proveniente, *conc.* — Ad 2.^{am} *prob. nego* omnino. — Finis proprius miraculorum est inducere fidem vel eam confirmare. Et quia ex sapientia divina unaquaelibet res ad proprium finem ordinatur, ideo quidquid Deus agit oportet ut ad finem proprium tendat. Neque Deus consequenter res producere potest nisi vel ad proprium finem vel ad finem excellentiorem ordinet, neque eas potest producere, si sciat quod aut finem proprium aut alium convenientem non consequantur; non quasi in Deo non sit virtus operativa sufficiens ad res producendas, sed quia Deus vane insipienter, inordinate et coeco modo agere non potest. Unde

(1) Ita objicit Harnack, l. c., pag. 26 et 28.

merito et sapientissime dicitur Deus aut Christus non potuisse facere miracula apud illos quorum nullos praevidit credituros, vel pauca fecisse, quia postquam illi pauci qui erant dispositi ad credendum crediderunt, frustra ulterius alia fecisset miracula, cum fides inducenda aut confirmanda sit finis proprius miraculorum; neque alius finis superior possit adsignari a Christo intentus ut obtinendus. Quod autem fides inducenda aut confirmanda sit finis miraculorum probari potest multipliciter ex Novo Testamento: nam 1.º ipsemet Christus ad hoc venit ut fidem ingereret et confirmaret, ait enim (Joannis XVIII, 37): *Ego in hoc natus sum et ad hoc veni in mundum ut testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam*; et (ib. X, 38): *Si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis et credatis quia Pater in me est et ego in Patre*. Unde saepe legitur in evangelistis quod Christus, quando ab eo petebant opus miraculosum, volebat ut crederent in ipsum, non ut ex fide ipsorum quasi ex suggestionem illata, expectaret vim faciendi opus miraculosum, sed ut fidem in seipsum eis ingeret (1). Quid e. g. prodesse potuit fides quasi suggestio circa opus faciendum illata parentibus, quando quaerebant ut Christus sanaret eorum filios? ut narratur a Marc. (IX, 17-24 et alibi.), Cf. etiam nostram *Introd. ad Sac. Theol.* (p. I, c. XXII) ubi ratione naturali probatur quinam sit finis proprius miraculorum. Haec ad primam probationem. — Ad secundam probationem sufficiat animadvertere quod supposita Dei existentia, (quam negare absurdum et stultum est, juxta illud psal. XIII, 1: *Dixit insipiens in corde suo: non est Deus*) omnino absurdum et contradictorium est negare possibilitatem miraculorum prout miracula proprie sumuntur pro infractione ordinis naturalis seu pro derogatione legibus naturalibus. Quod late probant philosophi catho-

(1) Joan. III, 28; VI, 29; X, 38; XI, 15; XIV, 1; XVII, 21; XX, 31 etc. item Marc. XIII, 32. Et alia sunt plura loca Sacrae Scripturae quae possent citari.

lici et theologici et nos etiam probavimus in nostra *Introd.* etc. (p. I, c. XIX, n. 126 et seq.) (1).

144. **Obj. II.** — Miraculum non est sufficiens et certum testimonium divinae revelationis. Ergo argumentum deductum ex miraculis non probat Christi divinitatem. — *Prob. antec.* 1.º quia miraculum non est evidens ut tale nisi per fidem, 2.º quia factum miraculosum amplius non continet quam factum naturale ordinarium (2), neque in facto ordinario aliquid minus quam in miraculo continetur (3).

Resp. : Nego antec. et conseq. — Ad *prob.* 1.^{am} *nego antec.* simpliciter loquendo, nam miraculum est factum sensibile quod sub sensibus cadere potest. Unde late probavimus posse certissime cognosci (cf. nostram *Introd. ad Sac. Theol.*, p. II, c. VI, n. 229 et seq.); et Conc. Vaticanum (Sess. III, c. 4, III, can. 4) definit: « Si quis dixerit miracula certo cognosci nunquam posse, nec iis divinam religionis christianae originem rite probari; a. s. ». — Ad 2.^{am} et 3.^{am} rationem *nego* etiam, nam miraculum est tale factum quod relationem et connexionem cum virtute divina continet, quatenus a solo Deo fieri potest, et ideo talis est naturae ut certissime ducat in cognitionem virtutis divi-

(1) Proinde absurdissime loquitur Harnack cum adserit: « quod miracula, si accipiantur ut infractiones ordinis naturalis non sunt possibilia » l. c., p. 26; et verbis ludere videtur cum pag. 29-30 subiungit: Non de miraculis agendum est, sed de capitali quaestione an omnia fatali necessitati obediant, vel an existat Deus, mundum gubernet legesque naturae temperare possit. — At quaeso quomodo moveri et resolvi potest quaestio an existat Deus qui leges naturae moderare et temperare possit, nisi agatur de suspensione et infractione legum naturae et de miraculis? Quomodo adseri potest extra discussionem esse quod miracula non sunt possibilia; et inde Dei gubernatoris mundi et moderatoris legum naturalium existentium inter quaestiones capitales recensere?

(2) Ita arguitur in *Revue du Clergé français* [die 15 Martii 1900]: art.: *Les preuves et l'économie de la Révélation.*

(3) Epistola Blondel in *Annales de philosophie chrétienne*, 1896. Cf. *Civiltà cattol.*, quad 1262, pag. 422, a. 1903, 21 Februarii.

nae specialiter, e. g. in confirmationem fidei, operantis (1). Unde miracula habent in se ut sint signa certissima divinae revelationis: quod ordinariis et naturalibus factis non convenit. Unde Concil. Vatic. (Sess. III, c. III *De fide*) ait: « Ut fidei nostrae obsequium rationi consentaneum esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa jungi revelationis suae argumenta, facta scilicet divina atque imprimis *miracula* et prophetias, quae cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, divinae *revelationis signa* sunt *certissima* et omnium intelligentiae accomodata. Quare tum Moyses et Prophetæ, tum ipse maxime Christus Dominus multa et *manifestissima* miracula et prophetias ediderunt ». Ex quibus patet adsertiones quibus antecedens probatur opponi doctrinae Concilii Vaticani, et rectae rationi.

Dices: Ut miraculum ducat certe in cognitionem revelationis divinae debet in se continere aliquid supernaturale, quod proinde ab intellectu humano debet naturali virtute cognosci. Atqui virtus naturalis intellectus creati non potest per se attingere seu cognoscere objectum supernaturale. Ergo intellectus creatus sua naturali virtute non potest cognoscere opus miraculosum quantum ad id per quod certe cognoscitur divina revelatio.

Resp.: *Dist. maj.*: Ut miraculum.... debet continere aliquid supernaturale quoad efficientiam, *conc.*; quoad cognoscibilitatem, *nego*. Et *contrad. min.*, *nego conseq.* Supernaturale est duplex: 1.º quoad cognoscibilitatem, sicut objectum quod a nobis cognoscitur per revelationem divinam, e. g. mysterium SS. Trinitatis; et hoc cognosci non potest sine divina revelatione; 2.º supernaturale quoad efficientiam sicut miraculum; e. g. mortui suscitatio. Et hoc in se cognosci potest quoad existentiam facti et quantum ad hoc quod a solo Deo fieri potest, sicut etiam virtute naturali intellectus sciri potest quod non potest mi-

(1) Cf. quæ diffuse dissernimus in nostra *Introduct. ad Sac. Theol. par. II, c. VI*; et p. I, c. XXII.

raculum ad testificandum falsum ordinari. — Quae cognitio sufficit. — Miraculum comitatur etiam aliquid quod excedit vires intellectus humani quod proinde virtute sola naturali cognosci non potest, idest modus quo fit miraculum a Deo; modus enim huiusmodi dici potest supernaturalis quoad cognoscibilitatem: sed modus quo miraculum a Deo producitur non requiritur ut cognoscatur ad inferendam simplicem existentiam divinae revelationis. De coetero modus huiusmodi potius ex parte divinae virtutis se tenet quam ex parte miraculi.

145. **Obj. III.** — *Ex verbis Sacrae Scripturae:* Christus petit a Patre ut ejus discipuli eandem habeant unitatem, quam Christus habet cum Patre; ait enim (Joan. 17, 11): *Serva eos ut sint unum, sicut et nos.* Atqui unitas quam pro discipulis petebat, erat unitas accidentalis per gratiam. Ergo etiam unitas Christi cum Patre est accidentalis per gratiam.

Resp. : Dist. maj. : Christus petit a Patre... eandem unitatem quam ipse habet cum Patre secundum capacitatem discipulorum, *conc.*; omnino eandem unitatem quam ipsemet habet cum Patre, *nego. Conc. min. et dist. conseq.:* Exclusive accidentalis per gratiam, *nego*; accidentalis per gratiam, quae tamen supponit in Christo aliam unitatem excellentiorem, idest per naturam divinam cum Patre, et per unionem hypostaticam utriusque naturae humanae et divinae in eadem Christi persona, *conc.* — Imprimis neque ipsimet adversarii eodem modo omnino dicunt Christum uniri Deo et ejus discipulos uniri Deo et inter se; et hoc evidentissime ipsamet Scriptura testatur, ut patet legenti. Ergo unitas quam petit Christus pro discipulis non aequatur unitati quam ipsemet habet cum Patre, cui nos dicimus sicut et probavimus, non solum nexu gratiae accidentalis Christum conjungi, sed sublimiori nexu cujus discipuli non sunt capaces utpote longe inferiores; ob hanc autem sibi propriam unionem solus ipse dicere poterat abstantibus (Joan. XIV, 9): *Qui videt me videt et Patrem*

meum : et eidem Deo Patri (XVII, 10) : *Mea omnia tua sunt et tua mea sunt*, (XVI, 15) *omnia quaecunque habet Pater mea sunt*. Quis enim haec direre ausus est aut audebit ? (1) Hanc autem unionem Christus non petit neque petere potuit pro suis discipulis.

146. **Obj. IV.** — Christus ipse, ne a Judaeis lapidaretur, declaravit seipsum dixisse Deum improprie his verbis (Joan. X, 34) : *Nonne scriptum est in lege vestra : Ego dixi, dii estis ? Si illos dixit Deos....quem Pater sanctificavit et misit in mundum, vos dicitis etc.* Ergo Christus proprie non est Deus.

Resp. : Nego adsertum *antec.* ; ad probationem ex Sacra Scriptura adlatam, dico nihil probari ex ea contra nostram conclusionem. Imo potius firmatur nostra conclusio. Nam Christus arguit a minori ad majus, quasi dicat : si illi ad quos sermo Dei factus est dii ab ipsa Sacra Scriptura dicuntur, quanto magis, idest quam modo excellentiori et magis proprie Deus dicendus est quem Pater sanctificavit et misit in mundum ? — Unde ad opera appellat quae sunt propria Dei, ut credant se vere esse Deum et Filium Dei propriissime, res enim ex propria operatione cognoscitur. Unde subdit : *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio etc.* (2).

Instabis : Christus dicitur filius Dei quia specialiter missus a Deo ; unde filius Dei idem est ac Messias. Et sic intelligebatur ab Judaeis.

(1) Cf. *Concil. Lateran. V*, c. II, ubi explicantur verba objecta pulcherrime.

(2) Ex quibus patet etiam quam insulsa sit altera Harnackii objectio dicentis Christum nunquam se Deum vocasse ; nam terminis aequivalentibus se Deum esse dixit, ut patet ex probationibus. Insuper si Christus in terminis non dixit : *Ego sum Deus*, hoc ex aeconomia prudentiae, ne scilicet illos a se averteret qui adhuc non erant dispositi, sed tamen disponendi erant ad hoc ut in ipsum crederent et ne odium incredulorum in se etiam magis incitaretur, fecit. Unde sapientissime Christus aliis verbis usus est ad suam divinitatem inculcandam curans potius eam probare operibus quae sunt propria divinitatis quam eam in terminis adserere.

Resp.: Haec interpretatio est 1.º arbitraria et violenta in se, cum *missus* non significet *filium* neque in se, neque ex contextu Sacrae Scripturae. 2.º Est contra interpretationem et intellectionem eorum qui Christum audierunt; nam Judaei etiam ipsum esse Messiam negarunt morti condemnantes; alii vero qui ipsum secuti sunt ut verum Deum habuerunt et inde communiter haec talis persuasio propagata et transfusa est ut patet ex probationibus adlatis. 3.º Est contra intentum divinae sapientiae; non est possibile quod Deus miserit aliquam personam tam solemniter in commune bonum generis humani et nulli vel fere nulli hominum intellexerint vim talis missionis, ac turpiter erraverint omnes aut non agnoscendo Christi divinam missionem vel turpiter exaggerando ut ipsum Deum fecerint. 4.º Ipsemet Christus *missus* a Deo turpiter egisset praebendo occasiones et rationes ita turpiter errandi circa suam missionem. Unde non virtuosus et sine peccato fuisset sed potius impostor. 5.º Christus praeter missionem specialem a Deo importat originem a Deo tamquam Verbum a mente divina conceptum, per quod omnia facta sunt (1) (cf. supra c. X) habens aequalitatem cum Deo et Dei formam seu naturam (2) ac aeternitatem (3). Conveniunt insuper ei omnia quae Deo ipsi conveniunt (c. supra l. c.; et vol. I, n. 457).

147. **Obj. V.** — Christus dicitur Filius Dei ex modo miraculoso, idest ex hoc quod ex virtute Altissimi conceptus est; nam S. Lucas ob hanc rationem concludit: (I, 35) *Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum vocabitur Filius Dei.*

Resp.: *Dist. antec.*: Christus dicitur Filius Dei ex modo miraculoso seu ex hoc quod ex virtute Altissimi conceptus est, quatenus in ipsa conceptione importatur conjunctio humanae et divinae naturae in eadem persona Christi

(1) Joan. I, 3, V, 10, 18 — Coloss. I. 16.

(2) Coloss. II. 6.

(3) Joan. V. 20.

concepti, *conc.*; solummodo ex modo miraculoso quo concipitur sine opera viri, *nego.* — Quod ita debeat intelligi antecedens eruitur ex ipsa conclusione, additis iis quae supra retulimus.

148. **Obj. VI.** — Christus moriturus in cruce exclamavit (Matth. XXVII, 46): *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Haec autem verba a puro homine, non autem a Deo prolata esse possunt. — Insuper Christus dicitur Patri subjectus ab Apostolo (I, Cor. XV, 28): *Cum autem, ait Apostolus subjecta fuerint illi omnia: tunc et ipse Filius subjectus erit ei qui subiecit sibi omnia.* Quibus verbis Apostolus adserit: 1.º quod Christo non omnia nunc subjacent, quod de Deo dici nequit; 2.º quod nunc non est adhuc plene subjectus Patri et quod in futuro erit Patri subjectus: quae duo vero Deo repugnare manifestum est.

Resp. ad 1.^m quod Christus illa verba in cruce protulit ut obstenderet se vere dolore mortis affici in humana natura reali non phantastica existens, et hoc ut suam erga nos summam dilectionem obstenderet seu magis confirmaret; et ut haereticos quos cognoverat ei verum corpus et veram carnem negaturos, confunderet; et tamen etiam moriendo signa suae divinitatis dedit: unde (Lucae XXIII, 44 seq.) dicitur quod in morte Christi *Tenebrae factae sunt in universam terram* etc. Et Centurio exclamavit dicens (Marc. XV, 39): *Vere hic homo filius Dei erat.* — Ad 2.^m dico quod Christi subjectio Patri adseritur ratione humanae naturae, in qua Christus est Patri inferior sub forma servi existens. Sed per hoc non excluditur aequalitas ejus cum Patre quam Christo habere cum eodem Patre ex ipso Christo et Apostolo ostendimus ratione naturae divinae. — Insuper Christo ut Deo omnia semper subjecta sunt: et ipsemet Christus ut homo consideratus in sua individua et singulari natura semper est Patri plenissime subjectus, cum ejus voluntas humana sit semper conformis voluntati divinae, et cum neque peccatum, ne-

que diabolus, neque passiones dominium aliquod in ipsum exercean, at solus Deus. Sed Christus non solum est considerandus ut est singularis homo, in sua scilicet natura humana individua, sed etiam in sua humana natura considerandus est ut exemplar transfundendum in alios homines. Et sic non potest dici plene Deo subjectus nisi postquam fuerit actu transfusus, ita perfecte ut homines in quos est transfundendus tamquam exemplata, fuerint omnino absoluti et liberati a dominio tum peccati, tum diaboli, tum passionum. Tunc enim non solum Christi humanitas erit subjecta ipsi Christo, sed etiam humanitates aliorum in quibus Christus regnabit perfecte, et cum quibus magnam unitatem habebit, erunt ei subjectae. Et Christus qui tunc subjecerit sibi omnia ut unum existens cum hominibus in quibus regnabit, subjectus erit ei, idest Patri, qui subjecit ei omnia etiam ut homini. Unde Christus ut homo erit subjectus Patri quatenus etiam perfectionem suae humanitatis actu transfundet et communicabit praedestinati, qui proinde erunt Deo subjecti ob subjectiorem quam Christus ut homo habet Patri, suam perfectionem, quam habet a Patre, illis communicans. Et tunc erunt omnia Christo subjecta etiam alia non solum ut Deo considerato, sed etiam ut homini; erit enim regnans in justis quibus omnia subjecta erunt; unde subdit Apostolus: « Ut sit Deus (idest Christus) omnia in omnibus. » Unde dicitur (Dan. VII, 18): « Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi, et obtinebunt regnum usque in sempiternum ». Et (ib. v. XXI): « Venit Antiquus dierum et iudicium dedit sanctis et tempus advenit et regnum obtinuerunt sancti ». Tunc etiam illud verificabitur (psal. CIX): *Ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*. Alias diffice. invenies solutas vol. I, c. XLIV, et seq.; item apud Natal. Alex. Hist. Eccl. saec. I, diss. XXVII, a. 1.

149. Pro solutione difficultatum ex Patribus. — Quidam Patres objiciuntur quasi negaverint Filio aeternitatem et aequalitatem, et quasi admiserint Filium fuisse causa-

tum. Sed hujusmodi difficultates de facili solvuntur si intelligatur aeternitatem ipsi Filio non secundum se spectato objectos Patres negasse, sed secundum suam manifestationem exteriorem respectu creaturarum. Unde Tertullianus, qui inter alios objicitur, ait (1): « Quid ergo sibi voluit dum dixit, tunc perfecte genitum Filium cum dixit Deus: *Fiat lux*; nisi tunc externe manifestatus? » Et S. Hippolytus, qui etiam objicitur, dicit (2) de Deo Patre: « *Verbum sine quo non erat ante mundi constitutionem* cum in se haberet essetque mundo creato inaspectabile fecit adspectabile, emittens priorem vocem et lumen ex lumine generans ». Quibus verbis duplicem generationem dixisse apparet: interiorem qua in Patre habetur Verbum aeternum, et exteriorem qua Verbum manifestur. Item negatio aequalitatis intelligatur non de perfectionibus divinis sed de ordine, inquantum Pater est primus, Filius secundus, et inquantum Pater dicit esse ingenum et a nullo derivatum: Filius autem quoad personam est a Patre genitus et ab eo derivatus. Item quando Filius dicitur causatus vel factus, significat quod est genitus seu productus, ex substantia scilicet Patris: non autem ex nihilo sicut creatura. (Cf. vol. I. n. 458-462).

CAPUT XIII.

De convenientia et necessitate Incarnationis

(S. Th., p. III, qu. I, cum Comm.; CAJET, SYLVII, JOANN. a S. THOMA, BILLOT, SATOLLI, JAUSSENS. — Cf. GONET, disp. III-IV, BILLUART, diss. III. a. 1, 2.)

150. **Ratio capitis.** — Determinato seu probato facto Incarnationis, agendum est de convenientia ejusdem. Igitur convenientiam et necessitatem Incarnationis expendimus in praesenti capite.

(1) Cf. Prax., c. VIII.

(2) C. Haer. Noëti, c. X.

151. **Quaestio.** — Duo ergo quaeruntur in praesenti: an Incarnatio Verbi divini fuerit conveniens et an fuerit necessaria.

152. **Consideratio convenientiae et necessitatis in hac quaestione.** — Convenientia potest considerari tum ex parte Dei et ex parte hominis, tum etiam ex parte totius universi; similiter potest considerari ex parte temporis in quo peracta est Incarnatio. — Insuper necessitas duplex in praesenti distingui potest: 1.º necessitas convenientiae, quae nihil est aliud quam major convenientia relate ad ejus oppositum, et dicitur necessitas ad melius esse, sicut *equus* quandoque dicitur alicui necessarius ad iter longum perficiendum, quamvis tale iter possit perficere etiam pedester; 2.º necessitas medii ad finem consequendum, quae tunc habetur quando finis sine *tali* medio obtineri non potest, sicut cibus dicitur necessarius ad sustentationem vitae, et *navis* dicitur necessaria ad transfretandum.

153. **Sententiae circa convenientiam et necessitatem Incarnationis.** — Convenientiam Incarnationis sicut et possibilitatem negant rationalistae quando arguunt contra hoc mysterium. — Vielefius (Trialog. I, 3, c. 24), docuit Deum ex necessitate fuisse incarnatum ita ut non potuerit non incarnari. Raymundus Lullus autem admisit necessitatem Incarnationis ex parte Dei, sed supposito quod mundum creare voluerit. Illi omnes, qui, admittentes factum Incarnationis, sententiae Leibnitianae de mundi optimismo (cf., vol. I, n. 615 et seqq.) adhaerent, oportet ut necessitatem incarnationis admittant, supposito decreto de mundi creatione. Alii vero docuerunt, supposito peccato hominis, Deum ex necessitate fuisse incarnatum ad redimendum genus humanum. His sententiis relatis, variis conclusionibus respondetur quaestioni propositae.

154. **Conclusio I.** — *Deum incarnari fuit conveniens tum ex parte Dei, tum ex parte hominis* (l. c., a. I).

Prob.: 1.º Per Incarnationem Dei monstratur Dei bonitas, sapientia, justitia et potentia vel virtus, et quidem summo-

pere. Sed illud per quod hujusmodi divinae perfectiones monstrantur est summopere conveniens, et quidem Deo et homini, cum sit valde conveniens ut manifestentur perfectiones divinae, et cum homini sit valde conveniens perfectiones divinas participare; in hoc enim ejus bonitas et perfectio consistit. Ergo fuit conveniens Deum Incarnari. — *Prob. maj.*: Monstratur Dei *bonitas*, quia Deus non despexit proprii plasmatis infirmitatem, sed eam sublevavit communicando ei seipsum; monstratur Dei *justitia* quoniam, homine victo, non alio quam homine fecit vinci tyrannum, neque vi eripuit ex morte hominem; *sapientia* vero, quoniam invenit difficillimi pretii decentissimam solutionem; *potentia* sive *virtus infinita*, quia nihil est majus quam Deum fieri hominem.

2.º Deo convenit communicare suam bonitatem et homini est conveniens ut bonitas divina ei communicetur, imo conveniens est Deo communicare suam bonitatem secundum ultimum gradum quo est ei possibile; nam cum unicuique rei sit conveniens id quod ei competit secundum suam naturam, et cum bono competat se diffundere et communicare, Deo qui est essentia bonitatis et ideo summum bonum, conveniens est communicari secundum summum gradum, prout possibile est. Atqui per Incarnationem Deus communicat se secundum ultimum gradum, nam in Incarnatione Deus communicat se naturae humanae secundum esse personale, ita scilicet ut Deus fiat verus homo; unde sequitur etiam quod *homo sit verus Deus*, quo nihil majus fieri potest, nam et bona naturalia et bona gratuita, et bona beatifica, idest visio et dilectio Dei sunt bona inferioris ordinis. Ergo conveniens fuit Deum incarnari (1).

155. *Obj. I.* — Quae sunt in infinitum distantia inconvenienter junguntur. Sed Deus et caro in infinitum

(1) Cf. CONTENSON, *Theol. mentis et cordis* I, 9, diss. praemb. c. I, spec. 3.

distant. Ergo inconueniens fuit quod Deus carni uniatur.

Resp. : Dist. maj. : Distantia secundum spatium, *conc.*; distantia secundum perfectionem, *subd.* : Si unum horum non possit comparari ad aliud sicut perficiens, *conc.*; secus, *subd.* : Non est conueniens ex parte perficientis, *nego*; ex parte alterius rei quae perficitur, *subd.* : Active quasi ad communicandum se alteri cui unitur, *conc.*; passive, idest ad recipiendam bonitatem ab alio cui unitur sibi communicandam, *nego*. — Uniri Deo in unitate personae non fuit conueniens carni humanae secundum conditionem suae naturae, quasi scilicet ipsa caro habeat ut communicet aliquid suae bonitatis et perfectionis ipsi Deo; neque ipsa proinde habet exigentiam aliquam ut Deo uniatur, nam exigentia fundatur in bonitate et perfectione, uniri autem Deo est supra dignitatem ipsius, cum solummodo passive se habeat humana caro ad talem unionem. Conueniens tamen fuit Deo secundum infinitam excellentiam bonitatis ejus, ut sibi eam uniret pro salute humana; et fuit conueniens carni humanae quatenus bonum erat ei communicari divinam bonitatem. (Cf. l. c. ad 2.^m).

156. **Obj. II.** — Inconueniens est ut qui excedit magna contineatur in minimo, et cui incumbit cura magnorum ad parua et minima se transferat. Atqui Deus est maximus et habet curam magnorum. Ergo est inconueniens ut carni uniatur.

Resp. : Dist. 1^{am} partem maj. : Inconueniens est ut qui mole excedit magna sit in minimo, *conc.*; ut qui excedit magna excessu virtutis et perfectionis, *subd.* : Passive, quasi vere comprehensum et dependens, ab illo, *conc.*; active ut continens et regens ipsum, *nego*. Et *dist.* etiam 2.^{am} partem : Cui incumbit cura magnorum si non est sufficiens ad magna et parua simul administranda et regenda, *conc.*; si est sufficiens ob suam virtutem ad magna

et parva simul administranda et recte regenda, *nego*. Et *nego conseq.* — « Non habet, ait S. Aug. (ep. ad Volusian.), hoc Christiana doctrina quod ita sit Deus infusus carni humanae ut curam gubernandae universitatis vel deseruerit vel amiserit, vel ad illud corpusculum quasi contractam transtulerit. Deus non mole, sed virtute magnus est. Unde magnitudo virtutis ejus nulla in angusto sentit angustias ». — Ubi enim est, totus est (cf. v. I, n. 47 et 106.)

157. **Obj. III.** — Divinae perfectiones obscuratae videntur per Verbi incarnationem, cum Deus sit passus, mortuus etc. Ergo.

Resp. : Nego antec. : Natura divina in se considerata clarissima est et semper manet, cum Deus sit in omnibus rebus etiam infimis; nam Deus immobilis est in sua perfectione et claritate, neque proinde inficitur per hoc quod est in rebus, sicut sol non inficitur per hoc quod infima et sordida etiam illuminat, sed eis communicat suam claritatem. Si autem Deus consideretur quoad nostram cognitionem nonnisi ex effectibus innotescit; cum igitur Deus in carne assumpta effectus proprios divinitatis operatus sit quales nunquam fuerit operatus, sequitur quod neque quoad nos sint obscuratae divinae perfectiones, sed magis clarificatae. Unde per Christum perfectior Dei cognitio ad homines pervenit. (Cf. supra arg. de Christi divin. et Introd. ad sacr. Theol. p. II, c. XXIII, n. 336). Imo in ipsis humiliationibus humanitatis Christi semper aliquis splenduit « fulgor divinitatis, ait Billuart. Concipitur in carne, sed de Spiritu Sancto; nascitur, sed de Virgine; jacet in praesepio, sed a regibus adoratur; fugit in Aegyptum, sed ibi idola subvertit; vivit pauper, sed miracula patrat; rapitur a militibus, sed eos prius prosternit; crucifigitur, sed terra concutitur; moritur, sed sol obscuratur; sepelitur, sed propria virtute resurgit ». (De Conv. Incarn. diss. III, a. 1).

158. **Conclusio II.** — *Non fuit conveniens Deum incarnari ab initio mundi. (l. c. a. V).*

Prob. concl.: Nam non fuit conveniens Deum incarnari ante peccatum, quia medicina non datur nisi infirmis. Unde ipse Dominus (Matth. IX, 12-13) dicit: *Non est opus valentibus medico, sed male habentibus, non enim veni vocare justos, sed peccatores.* Nec fuit conveniens Deum incarnari statim post peccatum: 1.º quidem quia cum peccatum provenisset ex superbia eo modo erat homo liberandus, ut humiliatus recognosceret se liberatore indigere; 2.º propter ordinem promotionis in bonum secundum quod ab imperfecto ad perfectum proceditur. Unde Apost. (I, Cor. XV, 46-47) dicit: *Non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de coelo coelestis;* 3.º propter dignitatem Verbi incarnati, cujus adventus per multas praedictiones propheticas praeparari debebat et per multa desideria expectari ut ejus adventus magni fieret; 4.º ne fervor fidei temporis prolixitate tepesceret, quia circa finem mundi frigescet charitas multorum. Unde (Lucae XVIII, 8) dicitur: *Cum filius hominis veniet, putas inveniet fidem in terra?* 5.º quia ab initio mundi non ita signa divinitatis respectu posterorum claruissent, neque ita ipsa notio divinitatis fuisset propagata, sicut suo tempore claruit et propagata fuit: unde si Christi divinitas nunc ab impiis hominibus cum magno periculo multorum hominum impugnatur, multo magis et perniciosius fuisset impugnata si incarnatio facta fuisset ab initio mundi.

159. **Obj. I.** — Charitas non tardat subvenire amico necessitatem patienti. Ergo conveniens fuit ut Deus statim post peccatum incarnaretur.

Resp.: Dist. antec.: Salva tamen negotiorum opportunitate et personarum conditione, et si mala majora non sint merito timenda, *conc.*; secus, *nego.* — Si medicus medicinam statim a principio aegritudinis daret infirmo, minus proficeret vel magis laederet quam juvaret: et simile accidisset in proposito (l. c. ad 1.^m).

160. **Obj. II.** — Plures salvati fuissent si Deus statim fuisset incarnatus. Ergo fuit conveniens ut statim incarnaretur.

Resp. : Id esse incertum, imo potest argui quod valde pauciores salutem fuissent consecuti in illa hypothese, ut erui potest ex dictis in probatione conclusionis.

161. **Conclusio III.** — *Non fuit necessarium Deum incarnari neque absolute, neque in hypothese creationis mundi, neque supposito peccato primis parentis.*

Prob. 1.^a pars ex eo quod Deus absoluta libertate praeditus est circa omnia, quae ab eo derivantur, seu circa alia a se, ut probavimus in tractatu de Deo uno (cf. v. I, n. a 262). Ergo libere omnino produxit hominem et quamlibet creaturam; et ideo non ex necessitate adsumpsit humanam naturam; potuisset enim eam etiam non producere.

Prob. 2.^a pars : Incarnatio Verbi non habet necessariam connexionem cum creatione mundi, nam ipsa est opus omnino distinctum imo et diversum et disparatum, cum sit alterius ordinis et rationis. — Insuper ideo ponitur necessitas incarnationis supposita creatione mundi, quia putatur Deus ex necessitate producere mundum inter possibles optimum. Sed haec sententia de optimismo mundi est falsa et absurda, ut ostendimus supra (vol. I, n. 617). Ergo.

Prob. 3.^a pars : Deus potuisset gratis remittere peccatum primi parentis. Ergo supposito peccato, non sequitur fuisse incarnatum ex necessitate ad remittendum peccatum. — *Prob. antec.* : Si homo potest dimittere injuriam in se latam non exigendo satisfactionem, multo magis potuisset Deus; nam Deus est supremus dominus et iudex omnium, e contra homo non est dominus omnium, imo a societate dependet, quae etiam offenditur dum offenditur privata persona. Adde quod non solum persona privata condonare potest iniuras, sed etiam persona publica sicut rex (cf. S. Th. infra qu. XLI, a. 2, ad 2).

Potuisset etiam Deus per suam omnipotentem virtutem humanam naturam multis aliis modis reparare (cf. S. Th. 1. c. a. 2, c.).

Prob. 2.º ex Patribus: S. Athanasius dicit (Or. 2 al. 3 c. Arian.): « Etiam sine ullo ejus (*Salvatoris*) adventu poterat Deus tantummodo dicere et ita solvere maledictionem ». — Et S. Augustinus ait (1. de agone Christ. c. 11): « Sunt stulti qui dicunt: Non poterat aliter Sapientia Dei homines liberare nisi susciperet hominem ». — Similia habet de Trin. (1. XIII, c. 10). — Idem docent alii Patres quos invenies citates a Knoll: *De Deo Redemptore* (c. V, a. II).

162. **Conclusio IV.** — *Fuit necessarium necessitate convenientiae quod Deus incarnaretur, idest ad hoc ut convenientius et melius natura humana sanaretur.*

Prob. 1.º ex S. Augustino relato a S. Thoma, dicente: « Verum etiam ostendamus non alium modum possibilem Deo defuisse, cujus potestati omnia aequaliter subjacent, sed sanandae miseriae nostrae convenientiorem alium modum non fuisse ».

2.º Major convenientia redemptionis humanae apparet dupliciter per incarnationem quam per alios modos. *Primo* quantum ad promotionem hominis in bonum. *Secundo* quantum ad remotionem mali. — Et quantum ad promotionem in bonum patet multipliciter: 1.º quia *fides* magis certificatur ex hoc quod homo Deo loquenti credit, 2.º quia spes maxime erigitur, 3.º quia charitas maxime excitatur, 4.º quia excellentissimum exemplum nobis exhibetur, 5.º quia divinitas ipsa plenissime humanae naturae communicatur. — Quantum vero ad remotionem mali etiam multipliciter apparet: 1.º quia homo instruitur ne sibi diabolus praeferat et eum veneretur, 2.º quia per hoc instruimur quanta sit nobilitas humanae naturae ne eam inquinemus peccando, 3.º quia per hoc praesumptio ab homine removetur, 4.º quia superbia hominis redarguitur, 5.º quin homo efficacissime a peccato liberatur. Sunt autem et aliae utilitates quae conse-

cutae sunt supra apprehensionem sensus humani (S. Th. 1. c. a. 2, c.).

163. **Conclusio V.** — *Dei Incarnatio fuit necessaria ad plenam et perfectam satisfactionem pro peccato.*

Haec conclusio est contra paucos theologos quos inter recensetur De Lugo (disp. V, sect. II), qui ait quod a pura creatura « licet difficillime et aegerrime, poterat tamen aliquando tota illa offensa (*idest offensa peccati mortalis*) compensari obsequiorum numero, excellentia, diuturnitate, praecibus et aliis hujusmodi ». — Ante probationem adverte etiam quod perfecta satisfactio potest esse talis solum ex parte *valoris materiae quae exhibetur*, quando scilicet adaequat debitum, et etiam ex parte modi seu ex parte formae justitiae, quatenus scilicet quod exhibetur est proprium debitoris et non est creditoris, et quando creditor acceptare tenetur etc. (cf. Billuart 1. c. diss. III, a. II, § II). Nostra conclusio est intelligenda ex parte *valoris materiae* tantum, sic enim eam probare intendimus: nam ex parte formae justitiae, ab omnibus conceditur, est enim evidentissima.

Prob. 1.º ex Patribus: S. Augustinus (*Enchir.* c. 108) ait: « Neque per ipsum liberaremur unum mediatorem Dei et hominum, hominem Christum Jesum nisi esset et Deus ». — S. Athanasius dicit (Or. de Incarn. Verbi): « Solus idoneus (*Filius*) fuit qui... pro cunctis apud Patrem intercederet ». — Et S. Leo (Serm. 1 de Nativ.): « Nisi, inquit, esset verus Deus, non afferet remedium; nisi esset verus homo, non praeberet exemplum ».

2.º Prob. ratione: Peccatum contra Deum commissum quamdam infinitatem habet ex infinitate divinae majestatis, tanto enim offensa est major quanto major est illé in quem delinquitur. Atqui valor nullus a creatura pura procedens et in creatura pura existens potest aequare offensae divinae tantam gravitatem. Ergo nulla creatura pura potest satisfactionem perfectam idest aequivalentem gravitati offensae Dei exhibere. — *Prob. minor:* Id quod homo exhibet

Deo non potest esse nisi aut charitas, aut effectus charitatis, quae quamvis habeat quamdam infinitatem *secundum quid* inquantum in infinitum excedit formas et perfectiones inferioris ordinis, tamen non adaequat infinitatem illam quae est in Dei offensa: nam charitas ordinat utique hominem, idest puram et vilem creaturam, ad Deum et ei eam subijcit; sed tamen exceditur in infinitum a Dei offensa qua Deus, idest summum bonum, subijcitur vilissimae creaturae a qua habetur divinae majestatis depressio et contemptus.

164. **Observatio.** — Homo justus potest satisfacere pro peccato veniali, quia homo justus non amittit gratiam per peccatum veniale, et ideo ex peccato veniali non fit vilissima creatura, neque aufert a Deo rationem ultimi finis, neque deprimit aut contemnit divinam majestatem quasi Deum vili creaturae subijciendo: sed per peccatum veniale habetur simplex retardatio motus in Deum sicut in ultimum finem; quae retardatio compensari potest per actum ferventioris charitatis.

CAPUT XIV.

De motivo seu fine Incarnationis.

(S. TH., p. III, qu. 1, a. 3, cum Comm. CAJET., SYLVII, SATOLLI, JANSSENS, BILLOT.
— Cf. GONET, l. c. disp. V., BILLUART l. c. diss. III).

165. **Quaestio.** — Agentes de motivo incarnationis, theologi quaerunt an si homo non peccasset Filius Dei fuisset incarnatus. Quod duobus modis potest intelligi: 1.º praescindendo a praesenti decreto, quo de facto Deus statuit incarnari, 2.º vi praesentis decreti. Si praescindamus a praesenti decreto, incertum est omnino quid Deus fecisset (1) ratione suae libertatis, potuisset enim incarnari et non incarnari. Igitur quaestio praesens ad

(1) Cf. S. Th., I. Tim. I, lect. IV, et GONET De Incar. dis. V. an. 1.

decretum praesens, quo Deus statuit incarnari restringitur. — Ad hoc autem reducitur tota quaestio: An ipsa Incarnatio in sua excellentia considerata vel prout ordinatur ad exaltationem humanae naturae, praescindendo ab hoc quod est redemptiva *de facto*, sit motivum proximum sufficiens decreti actualis divini. Dico *de facto*, quia certum est Deum potuisse decernere Incarnationem ob talem motivum solum.

166. **Sententiae.** — Theologi in hac quaestione dirimenda non conveniunt. Quidam enim putant motivum principale quod respicit decretum divinum, sine quo non fuisset tale decretum, fuisse redemptionem humanae naturae; pro hac sententia citatur S. Bonaventura, Capreolus, Cajetanus, Ferrariensis, Joannes a S. Thoma, Valentia, Petavius; inter recentiores autem Billot, Horatius Mazella etc. Alii distinguunt substantiam Incarnationis a modo ejus, et dicunt: si homo non peccasset, Deus fuisset incarnatus vi praesentis decreti, sed non in carne passibili. Dicunt enim quod ipsa excellentia Incarnationis, vel sublimatio naturae humanae fuit *de facto* motivum sufficiens decreti divini circa substantiam Incarnationis. — Sed motivum sufficiens circa modum idest Incarnationis Verbi *in carne passibili de facto* non fuit nisi *redemptio* generis humani. Hanc sententiam sequuntur Halensis, Albertus Magnus, Scotus, Suarez, et inter recentiores eam defendit P. Franciscus Risi (1). — S. Thomas in III sent. dist. I, qu. I, a. 3, probabilem censet et quod Deus fuisset incarnatus, et probabile quod non fuisset incarnatus, si homo non peccasset. — Hic autem in Summa (l. c.) dicit quod negantium opinioni « magis assentiendum videtur ». Huic sententiae magis et nos adhaeremus tanquam probabiliori.

(1) Putat Suarez quod « Deus non solum modum Incarnationis in carne passibili, sed absolute et simpliciter ipsam Incarnationem prout facta est voluit propter nostram redemptionem et in remedium peccati » tamen « consequenter et quasi oblaça occasione peccati ». SUAREZ, *De Inc.*, disp. V, sect. IV.

167. **Conclusio.** — *Si homo non peccasset, probabilius videtur quod Deus vi praesentis decreti non fuisset incarnatus.*

Prob. : 1.º Ea quae ex sola Dei voluntate proveniunt supra omne debitum creaturae nobis innotescere non possunt nisi quatenus in Sacra Scriptura traduntur per quam divina voluntas nobis innotescit. Unde cum in Sacra Scriptura ubique Incarnationis ratio ex peccato primi hominis assignetur, convenientius dicitur Incarnationis opus ordinatum esse a Deo in remedium contra peccatum, ita quod, peccato non existente, Incarnatio non fuisset. — *Prob.* autem quod in Sacra Scriptura ratio Incarnationis ex peccato adsignatur: longum esset afferre omnia tum ex Vet. tum ex N. Testamento (1). Afferam quaedam ex N. T. Christus (Lucae XIX, 10) ait: *Venit Filius hominis quaerere et salvum facere quod perierat*; Et (Joan. III, 17): *Misit Deum Filium suum, ut salvetur mundus per ipsum*. Et Apost. (I Tim. I, 15): *Non veni vocare justos, sed peccatores* (2).

2.º *Prob.* ex Patribus: S. Iren. (I, 5 cont. haeres. c. XIV) ait: « Si non haberet caro salvari, nequaquam Verbum Dei caro factum esset ». — Et S. Athanas. (Orat. II cont. Arian. n. 54): « Dominus non habuit causam ut esset Verbum, nisi quod Patris esset germen. Cum tamen homo efficitur, tunc causa substituitur cum eum oporteat carnem gestare, necessitas quippe indigentiaeque hominum... qua sublata, carnem non induisset ». — S. Cyrillus Alex. (dial. V, *De Trin.*): ait: « Si non peccassemus, neque factus esset nobis similis Filius Dei ». — S. Chrysost. (Hom. V, in Epist. ad Heb.): « Propter hoc carnem absumpsit nostram propter mi-

(1) Quoad v. Test. cf. GEN. III, 15; ISA. LXI, 1; DANIEL, IX, 24; ZACCH. III, 9; MICH. V, 5; AGG., II, 10 etc.

(2) Cf. MATTH. XIV, 13; et HEB. II, 14; digna est quae pensetur parabola de ove perdita (LUCAE XV, et MATTH. XVIII, cf. BILLOT, qu. I, Th. III).

sericordiam solam ut misereatur nostri, non enim est alia quaequam causa dispensationis quam haec sola ». — Et S. Aug. (Serm. VIII *De Verb. Apost.*) dicit : « Si homo non peccasset, Filius Dei non venisset ». Cf. Billuart (1) qui responsiones Scotistarum exēcutit. Sed et Concilium Nicaenum in symbolo quod canit Ecclesia ait : « Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis ».

3.º *Prob. ratione* : Quod Deus *vi praesentis decreti* incarnatus fuisset si homo non peccasset, non potest dici nisi vel quatenus decretum praesens respicit Incarnationem faciendam in carne passibili, vel quia respicit eam faciendam in carne impassibili, vel quia respicit eam fiendam quoad substantiam, tamen praescindendo a carne passibili et impassibili modo indeterminato. Sed 1.^m dici non potest, nam prout respicit Incarnationem faciendam in carne passibili nonnisi ex remedio peccati *vi praesentis decreti* obtineri potest; non 2.^m, quia si praesens decretum respiceret eam faciendam in carne impassibili suum effectum habuisset cum sit absolutum et efficax; non 3.^m, quia decretum absolutum et efficax actuale non praescindit a determinatione sui objecti, ut patet ex facto ipso Incarnationis et ex ipsa Sacra Scriptura, a qua ratio Incarnationis adsignatur liberatio a peccato.

Confirmatur : Decretum non multiplicatur, neque diversificatur in Deo subjective ex parte voluntatis aut intellectus divini, sed tota diversitas est ex parte objecti sicut et ipsa multiplicatio, ita scilicet quod decreta non debeant multiplicari nisi multiplicentur objecta. Ergo quia Incarnatio in carne impassibili facta non est, sed solum in carne passibili, in Deo non potest considerari et poni de facto nisi decretum Incarnationis in carne passibili. Ergo praesens decretum non refertur nisi ad carnem passibilem. Et ideo *vi praesentis decreti* Incarnatio in carne impassibili

(1) 1. c., a. 3.

facta non fuisset (cf. Billuart l. c. ; et Gonet disp. V, a. 1 ; et Billot l. c. ad 1.^m).

168. **Pro solutione difficultatum.** — Pro solutione difficultatum adverte quod Deus omnia decernit uno et simplicissimo actu vel decreto, quantum est de se : neque ulla prioritas est attendenda in actibus seu in decretis divinis, aut in objectis quatenus subsunt decreto divino ; sed Deus in eodem signo rationis decernit objectum cum omnibus circumstantiis et prout est connexum cum omnibus aliis ; unde falsum est omnino Deum prius voluisse seu decrevisse Incarnationem, et inde voluisse redimere genus humanum (cf. Billuart, Gonet, Billot locis cit. — cf. etiam quae scripsimus (vol. I, n. 425). — Insuper optime potest ordinari nobilius ad ignobilius ut ad finem intermedium, non ultimum, praecipue si aliunde etiam ignobilius sub alia ratione ad idem nobilius ordinetur in eodem instanti rationis. Neque sequitur Incarnationem esse bonum occasionatum, nam bonum occasionatum proprie debet esse praeter intentionem agentis, idest ex aliquo impraeviso ; secus improprie dicitur bonum occasionatum. — Quamvis Deus intenderit gloriam suam tanquam verum motivum Incarnationis et ipsam excellentiam Incarnationis ; tamen intentio divina et decretum divinum non respicit gloriam divinam indeterminate, sicut neque excellentiam Incarnationis indeterminate, sed tali modo, idest manifestationem gloriae suae per modum misericordiae et iustitiae per excellentissimum opus Incarnationis. — Unde voluntas divina libere fertur in totum complexum, ut ita dicam ; sicut, cum Deus decernit creationem animae rationalis, decernit dependenter a dispositione materiae quae habetur per actionem generativam parentum. — Ex quo infertur, etiam dato quod Deus principaliter intenderit excellentiam Incarnationis aut sublimationem humanae naturae, non sequi quod non existente peccato, fuisset incarnatus, sicut quamvis intendat principaliter animam quam quod corpus anima perficiat et informet, non sequitur quod Deus creas-

set animam si materiam non invenisset rite dispositam per generationem parentium.

169. **Quaestio secunda.** — Secundo quaeritur ad quae peccata delenda venerit Christus an originale tantum vel etiam actualia.

170. **Conclusio.** — *Christus principalius venit ad delendum peccatum originale; sed tamen etiam ad delenda actualia.*

Prob. 1.^a pars: 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Joan I): *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*: Quod exponens Beda dicit: « Peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod est commune totius mundi ».

2.º: Christus principalius venit ad delendum peccatum quod est simpliciter majus. Atqui peccatum originale est simpliciter et absolute majus quam peccatum actuale. Ergo Christus principalius venit ad delendum peccatum originale. — *Prob. minor:* Peccatum originale extensive et simpliciter est majus, quia inficit totam naturam humanam, quae proinde per peccatum originale est totaliter deperdita; sed peccatum actuale, quamvis intensive in persona in qua est sit majus quam originale, tamen non se extendit ad totam naturam, quae proinde non removetur tota a consecutione finis per actuale peccatum; imo multi sunt, idest omnes, qui ante usum rationis decedunt, et plures alii, qui non inficiuntur peccato actuali.

Prob. 2.^a pars: Joannes (I, II, 1-2) dicit: *Sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Et (ib. c. I, 7): *Sanguis Jesu Christi Filii ejus emundat nos ab omni peccato.* Ex quibus patet Christum venisse ad delenda etiam peccata actualia.

Dices: Verba Scripturae nimis probare videntur, idest quod omnes per Jesum Christum ab omni peccato mundemur.

Resp.: Dist.: Omnes quantum ad sufficientiam, *conc.*; quantum ad factum, *subd.*: Omnes absolute, *nego*; nos omnes

scilicet qui mundamur, *conc.* — Non est sensus quod omnia omnium hominum delentur peccata: sed hoc est propter defectum hominum, qui Christo non inhaerent ex eorum prava voluntate secundum illud (Joan. III, 19): *Venit lux in mundum et dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.* Igitur illa verba sunt intelligenda in hoc sensu « quia ipse, *idest Christus*, exhibuit quod sufficiens fuit ad omnium peccatorum delectionem ». Unde dicitur (Rom. V, 15-16): *Non sicut delictum, ita et donum.... nam iudicium ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in justificationem* (cf. S. Th. I. c. et Conc. Trid. sess. VI, c. II, III et seq., item Conc. Tolet. VI, can. 1).

CAPUT XV.

De modo unionis Verbi Incarnati quoad ipsam unionem

(S. TH. I. c. q. 2, cum COMM. CAJET., SYLVII, JOAN. a S. THOMA, SATOLLI, JANSSENS, BILLOT. — Cf. GONET, I. c. disp. VI, BILLUART, I. c. diss. IV.

171. Ratio capitis. — Statuta convenientia et necessitate Incarnationis, oportet disserere de modo, quo Verbum Dei unitum est humanae naturae. Potest autem modus quo Verbum Dei unitum est humanae naturae considerari tripliciter: 1.º quantum ad ipsam unionem, 2.º quantum ad personam assumentem, 3.º quantum ad naturam assumptam. In praesenti capite disserimus de modo unionis Verbi quantum ad ipsam unionem: de aliis vero erit sermo in sequentibus.

172. Quaestiones. — Prima quaestio quae solvenda occurrit de modo unionis circa ipsam unionem est: an unio Verbi incarnati sit facta in natura; secunda vero, utrum sit facta in persona, sive hypostasi; tertia quomodo sit intelligenda talis unio facta in persona.

173. Natura. — Natura significat essentiam rei secundum quod res exprimitur per definitionem et prout est principium quo remotum et radicale operationum et motus;

significatur autem nomine abstracto, ut e. g. *humanitas*. — Sed potest considerari dupliciter: 1.º in sua specie, prout scilicet exprimitur per definitionem; 2.º prout importat *singularitatem* et unitatem numericam. Primo modo consideratur cum e. g. dicitur *humanitas* praescindendo a mea, tua, vel sua; secundo modo accipitur cum dicitur e. g. *humanitas mea*; vel *humanitas tua*. — *Humanitas singularis*, e. g. mea, non distinguitur ab *humanitate* absolute seu primo modo sumpta, nisi per hoc quod importat quamdam determinationem seu quemdam modum essendi determinatum in me, quem non importat *humanitas* absolute seu abstracte sumpta; talis modus habetur per notas individuantes, idest per has carnes et haec ossa etc. (1). — Sed *humanitas etiam singularis* non est ille homo in quo est: e. g. *humanitas Petri* non est Petrus. — Non enim vera est haec propositio: *Petrus est sua humanitas*; sed tamen vere et proprie dici potest: *Petrus habet humanitatem*. Unde *humanitas Petri*, idest haec *humanitas*, quae e. g. est in Petro, consideratur ut pars Petri: et recte dicimus quod est Petri, est in Petro, ad Petrum pertinet, et etiam dicimus quod haec natura Petri est id quo Petrus est homo etc.; quae expressiones *de parte* respectu totius fieri possunt et recte, sed non *de toto* respectu totius. Petrus ergo ut quoddam totum consideratur et ineluctabiliter apprehenditur ab intellectu nostro et *humanitas* ejus idest natura, ut pars ejus: proinde Petrus a natura sua singulari distinguitur ut *totum* a sua parte. « *Essentia*, ait Angelicus, in substantiis materialibus non est idem cum eis *secundum rem*, neque penitus diversum cum se habeat ut pars formalis » (*De Pot.* qu. IX, a. I, c.). Et (3 dist. V, q. I, a. 3, c.) dicit: « Est ergo ratio personae quod sit subsistens distinctum et omnia comprehendens quae in re sunt, natura autem tantum essentialia comprehendit ».

(1) Cf. S. Th. p. I, qu. III, a. 3, cum Comm. Card. Cajet.

174. **Persona.** — Petrus sicut quodlibet individuum humanum est persona humana; et persona humana est semper quoddam individuum nomine concreto significatum, idest est vel *Petrus* vel *Paulus* etc. Igitur quia Petrus vel Paulus distinguitur a sua natura *singulari* nomine abstracto significata, sequitur quod distinguatur eodem modo, idest sicut totum quoddam a sua parte. — Unde dicimus quod natura est id quo persona, puta Petrus, est in sua specie determinata, et id quo remote operatur, non autem dicimus quod humanitas Petri est id quod operatur, sed Petrus ipse est id quod operatur. Similiter humanitas confert Petro esse hominem sicut albedo confert albo esse album; videlicet humanitas idest humana natura singularis communicat se Petro, dando ei per seipsam esse hominem, sed *Petrus*, idest persona humana, non potest communicare seipsum alicui dando esse proprium.

175. **Corollaria.** — I. Ex quibus patet naturam, licet singularem et completam idest humanitatem, quae constat ex duabus substantiis incompletis, videlicet ex anima rationali et corpore, significari ad modum formae, personam vero significari ut rem per se stantem, persona enim est id quod habet naturam, et dici potest habens naturam humanam, videlicet significat subjectum subsistens naturam humanam habens. Unde natura, licet singularis in Petro seu in persona habente ipsam, importat formam subsistentem non per se, sed in persona aliqua tanquam in habente ipsam. Unde natura humana singularis dici potest: *Substantia non in se, sed in hac persona humana subsistens ut pars et ut forma completa, et totalis ejus seipsam ei communicans.* — Persona vero definitur: *Substantia intellectualis (e. g. humana) in se perfecte subsistens sui juris et alteri incommunicabilis.*

II. Natura ergo humana, cum et subsistat in persona sicut in quodam toto, et ut pars ad personam comparetur cui per se et in se et complete convenit subsistere, non potest dici perfecte subsistens, sui juris et incommunica-

bilis, cum forma esse communicet et sit in re cui esse communicat.

III. Personae igitur solummodo convenit *in se et perfecte subsistere, esse sui juris et alteri incommunicabilem*.

IV. Id per quod substantia constituitur perfecte subsistens, sui juris et alteri incommunicabilis, dicitur *personalitas*. (Cf. Phil. I, n. 427-428 et seqq. ed. 2.^a).

V. Personalitas igitur est id per quod persona constituitur persona.

176. **Subsistentia.** — Illa quibus competit existere independenter a subjecto inhaesionis subsistere dicimus, sive existant in se et per se separata ab aliis, sicut anima humana separata a corpore, et personae seu hypostases; sive existant simul cum alia parte ad efformandum totum, sicut sunt formae incompletae, quae non sunt simpliciter loquendo *per se* subsistentes, sicut e. g. animae pure sensitivae (Cf. Phil. I, n. 423; et S. Th. p. III, a. II ad 3.^m cum com. Cajetani. *In responsione ad 3.^m nota ly* separatim etc.) (1). Unde aliud est subsistere aliud est subsistere *per se et in se*, stricte loquendo, nam *subsistere* competit cuilibet substantiae, etiam incompletae, ex hoc quod substantia est; sed *subsistere per se et in se*, stricte loquendo, importat separationem a quocumque alio; quamvis tamen quandoque, licet improprie, dicatur etiam de eo quod

(1) « Illa subsistere dicimus, ait Angelicus, quae non in alio, sed in se existunt » (p. I, qu. XXIX, a. II, c.). Quae verba *non in alio, sed in se existunt*, sunt intelligenda etiam per exclusionem simplicem subjecti inhaesionis (quidquid in contrarium adserat clar. BILLOT, *De ipsa un. Hypost. C. I. qu. II, § 1, 2*) ut declarat ipsemet S. Thomas (I, dist. XXII, qu. I, a. I, ad 3.^m) dicens: « Subsistere... dicitur aliquid inquantum est sub esse suo, non quod habeat esse in alio sicut in subjecto ». Et ad 2.^m clarius loquitur dicens: « Quamvis genera et species non substant nisi in individuis, tamen eorum *proprie subsistere est* et subsistentiae dicuntur ». Cf. *De Pot.* quaest. IX, a. I et II, ubi nihil oppositum invenies, quamvis quidam recentiores verba citent in oppositum quae ibi non inveni.

subsistit et existit cum alio tanquam comparte seu in toto. — Etiam hoc est proprie subsistere, sed imperfecte. — Subsistentia ergo abstracte et generice accepta est illud per quod substantia seu aliquid est subsistens; unde subsistentia dici potest perseitas independentiae: quae quadruplex distingui potest: 1.º Perseitas independentiae solum a subjecto inhaesionis, cum dependentia tamen a toto sicut accidit in formis, quae sunt substantiae omnino incompleteae et non per se subsistentes, sed subsistentes in toto in quo sunt et extra esse non possunt. 2.º Perseitas independentiae a subjecto inhaesionis et etiam a toto (tum concrete, tum abstracte accepto) quantum ad actualementiam, quamvis ad totum utrumque pertineat tanquam pars; sicut anima rationalis, quae potest existere separata a toto concreto, e. g. a Petro, tum ab humana natura singulari; vel, ut exactius loquar, potest esse in se sine materia et sine personalitate. 3.º Perseitas independentiae a subjecto inhaesionis et a toto formali abstracte accepto, sicut contingit in humana natura singulari quae non est pars alicujus totius formalis abstracte significati, quia ipsa est totum formale, cum aliqua dependentia tamen a toto concreto; nam natura singularis abstracto nomine significata est in toto concreto e. g. in Petro. 4.º Perseitas independentiae a subjecto inhaesionis, et a toto tum abstracte accepto tum concrete accepto, non solum quantum ad actualementiam, sed etiam, quantum ad aptitudinem ut sit in illo, sicut ipsum totum concretum quod est persona non potest esse in altero toto, licet concreto. Petrus e. g. non potest esse in Francisco, aut in alia substantia sicut pars. Solum perseitas hoc quarto modo accepta est completa et perfecta: praecedentes vero perseitates ordinantur ad hanc sicut imperfectum ad perfectum. Haec perseitas igitur est *subsistentia* perfecta, quatenus includit perseitates praecedentes — quae imperfectae in ratione perseitatis et subsistentiae considerari debent. — Haec perseitas quarto modo consi-

derata est *id per quod substantia fit perfecte subsistens, sui juris et alteri incommunicabilis*, et vocatur *personalitas proprie* (Cf. vol. I, n. 510).

177. **Hypostasis et suppositum.** — Nomine hypostasis intelligitur ipsa substantia quae perfecte subsistit et est omnino incommunicabilis, sive sit intellectualis naturae, sive non : idem intelligitur nomine suppositi. Tamen hypostasis frequenter sumitur pro ipsa persona: (cf. v. I, n. 508 et seq. et S. Th. p. I, qu. XXIX, a. 2, c. et a. 3, ad 2.^m et ad 3.^m).

178. **Corollarium.** -- Ex dictis patet evidentissime personam distingui a natura sicut totum a sua parte. Et ideo personalitas, quae communiter vocatur subsistentia modo explicato, intelligenda est ut quid omnino distinctum a natura singulari; complet naturam singularem non in ratione naturae, sed simul cum ipsa constituendo personam, et reddit ipsam naturam incommunicabilem, quatenus facit eam subsistere in persona quae resultat; vel quae supponitur, quando personalitas est ipsa persona in qua natura subsistit.

179. **Observatio.** — Theologi quaerunt etiam ulterius quid sit personalitas, seu in quo consistat, antequam unionem hypostaticam probent: sed tamen hoc videtur non necessarium, cum sufficiat agnoscere naturam distincti a supposito, sicut partem a toto et non includere in se personalitatem. Haec enim distinctio cum ab intellectu nostro referatur ineluctabiliter sicut referuntur distinctioes reales, ut realis admittenda esse videtur. — Aliae vero quaestiones quae inter theologos moventur in appendice hujus capituli breviter exponentur et examini subji-cientur.

180. **Punctum quaestionis magis declaratur.** — In Deo, ut fides nostra docet, et sicut in tractatu de Trinitate declaravimus, sunt tres personae et una natura. Una harum personarum, idest secunda, quae est Filius et dicitur Verbum, copulavit sibi humanam naturam, ideo

quaeritur, quomodo haec unio facta sit an in natura, vel in persona: idest quaeritur an natura divina et humana sint unitae inter se immediate; e. g. eo modo quo uniuntur anima et corpus ad efformandam unam tertiam naturam, idest humanam quae est ab anima et a corpore distincta, sicut totum a suis partibus; vel sint unitae mediante Verbo, quatenus Verbum univit sibi humanam naturam.

181. **Haereses.** — Nestorius docuit in Christo esse distinguendas duas personas, divinam et humanam, duos filios unum Dei, alterum hominis, Beatam M. Virginem non esse Matrem Dei, sed hominis, unde posse dici *Christotocon* idest Matrem Christi, sed non *Theotocon*, idest Matrem Dei: et proprietates utriusque naturae non posse *proprie* de se invicem praedicari. Unde negavit Verbum fuisse Incarnatum: sed posuit ipsum fuisse unitum homini Christo (quem dicebat purum hominem et puram creaturam) 1.º per quamdam inhabitationem, sicut in justis, tamen specialissimo modo; 2.º per conformitatem seu unitatem affectus; 3.º per operationem, sicut principale agens unitur instrumento; 4.º secundum dignitatem honoris, quatenus disposuerat ut idem honor Christo tribueretur, ac sibi; tamen propter ipsum Verbum (cf. *S. Th.* I. c., a. 6). — Ad errorem Nestorii revocari potest error Gunterii et error Rosminii. Primus docuit unitatem Dei et hominis in Christo esse tantum dinamicam, idest per operationem, quatenus persona divina agat in humanam. — Docuit etiam personam nihil aliud esse quam conscientiam sui; unde cum in Christo sint duae conscientiae, humana scilicet et divina sequitur in eo esse duas personas. — Secundus autem docuit quod « In humanitate Christi humana voluntas fuit ita rapta a Spiritu Sancto ad adhaerendum esse objectivo idest Verbo, ut illa integre tradiderit regimen hominis, et Verbum illud personaliter assumpserit ita sibi uniens humanam naturam. Hinc voluntas humana desiit esse personalis in homine et cum

sit persona in aliis hominibus, in Christo remansit natura » Prop. inter damnatas 27.^a

Eutyches autem ut errorem Nestorii evitaret in oppositum errorem incidit: nam volens ponere unam tantum personam in Christo, posuit unam, duntaxat naturam dicens unionem factam esse in natura, et post unionem naturam humanam et divinam in unam naturam coaluisse vel utriusque confusione, sive per conversionem unius in alteram, idest humanae in divinam, sive per compositionem utriusque ad modum quo uniuntur partes imperfectae, e. g. sicut anima rationalis et corpus; quem modum sequuti sunt Armeni nimis litteraliter accipientes verba symboli Athanasiani, idest: « Sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus ». Unde Eutyches negabat Christum seu Verbum subsistere et esse in duabus naturis, quamvis concederet esse ex duabus naturis. Ex quo multi errores sequebantur, videlicet Christum non esse nobis consubstantialem seu ejusdem speciei; Divinitatem esse passam, mortuam etc. (cf. Billuart l. c. disp. IV, a. 1; et ib. disp. I historica et II; cf. etiam Tournely *De Inc.* q. I, a. IV; item *De Lugo*, dist. IX, § 1) (1).

182. **Conclusio.** — *In Christo sunt duae naturae, humana et divina unitae in eadem persona Verbi inconfusae indivisae, distinctae ad invicem; videlicet unio non est facta in natura, sed in persona.* (S. Th. l. c. a. 1, et 2). — Haec conclusio est dogma fidei definitum et confirmatum in pluribus conciliis. Concilium Chalcedon. (IV, an. 451) dicit: « Sequentes igitur sanctos Patres unum eundemque con-

(1) S. THOMAS docet ejusdem erroris Eutychetis et Nestorii eandem fuisse radicem (III, dist. 5, q. I, a. 3): « Nestorius, qui ponit duas in Christo personas ex hoc deceptus fuit ut dicit Boetius (in Lib. de duab. nat.) quia credidit idem esse personam et naturam: unde credidit cum sint duae naturae in Christo quod sint duae personae, et ex eodem fonte processit error Eutychetis qui cum audivit unam personam in Christo aestimavit unam naturam ».

fiteri Filium et Dominum nostrum Jesum Christum consonanter omnes docemus eundem perfectum i. Deitate et eundem perfectum in humanitate Deum vere euminem vere eundem ex anima rationali et corpore, consubstantiali Patri secundum Deitatem, consubstantiali nobis eundem secundum humanitatem per omnia nobis similem absque peccato.... eundem Christum Filium Dominum unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata naturarum differentia propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturae et in unam personam atque subsistentiam concurrente ». Et in epist. Dogmat. 28 Leonis Papae ad Flavianum adversus Eutychen dicitur: « Agitur utraque forma (*divina et humana, Domini et servi*) cum alterius communione quod proprium est; Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit injuriis. Et sicut Verbum ab aequalitate paternae gloriae non recedit, ita caro naturam nostri generis non reliquit » (1). Et in Synodo oecumenica V Cpl.^{na} II, can. VIII definitum est: « Si quis ex duabus naturis Deitate et humanitate confitens unionem factam esse, sed ex hujusmodi vocibus unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi introducere conetur, talis anathema sit ». Et prosequitur: « Propter quod et unus est Christus idem Deus et homo, consubstantialis Patri secundum deitatem et consubstantialis nobis idem secundum humanitatem » (2).

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura, in qua dicitur (Joan. I, 14): Et verbum caro factum est, idest homo factus est: quod dici non posset si caro, idest humana natura, non mansisset post unionem. Christus duo asserit: 1.º Ego et

(1) Cf. DENZINGER, *Enchir.*, pag. 37 seq.

(2) Cf. etiam Conc. Later. sub. Mart. I, can. 6-9; Conc. General. VII, Act. 7; Nicaen. II; Act. 7 in definitione fidei.

Pater unum sumus, (cf. supra pag. 112-2.º), 2.º *Pater major me est* (Joan. XIV, 15) quod non potest intelligi nisi in eo ponatur humana natura a divina distincta. Et (Joan. VIII, 40) idem Christus dicit: *Quaeritis me interficere hominem, qui veritatem vobis locutus sum*. Et Apost. (Rom. IX, 5) ait: « *Ex quibus est Christus secundum carnem qui est super omnia Deus benedictus in saecula*. Et (Philipp. II, 6-7) dicitur de Christo: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus et habitus inventus ut homo*. (cf. Joan. Epist. I, c. I, 1).

2.º *Prob. ex Patribus*: S. Ignatius M. Christum vocat (Epist. ad Flav. c. 3) « in homine existentem Deum ». — Clemens Alexand. (*Paedag.* l. I, c. III) dicit: « In omnibus juvat Dominus et tanquam homo et tanquam Deus ». Tertullianus (*De carne Christi*, c. V) dicit quod Christus « utriusque substantiae census hominem et Deum exhibuit; hinc... carneum, inde spiritalem etc. ». — S. Athan. (l. *De Incarn.* adv. Apollin.) dicit: « Appellabitur perfectus Deus et perfectus homo Christus ». — S. Ambrosius dicit (l. II, *De fide* c. I): « Servemus distinctionem divinitatis et carnis. Unus in utroque loquitur Dei Filius quia in eodem utraque est natura » (cf. etiam l. *De Incarn.* c. IV). — Sanctus Joan. Chrysost. dicit (Hom. in psal. 44): « Neque carnem a divinitate separat, neque divinitatem a carne, non quod substantias confundat (absit) sed ut unionem ostendat ». — Et S. Aug. (Tract. 78 in Joan. n. 3) ait: « Agnoscamus geminam substantiam Christi divinam scilicet qua aequalis est Patri, humanam, qua major est Pater » (cf. l. I, *De Trin.* c. VII, n. 14).

3.º *Prob. ratione*: Si unio naturae humanae et divinae facta est in natura, aut 1.º facta est eo modo quo uniuntur duae substantiae seu naturae integrae et perfectae, quae post unionem remanent; vel, 2.º facta est unio eo

modo quo uniuntur duae naturae perfectae quae post unionem transmutantur, ita ut habeatur tertia natura, sicut ex oxigenio et hydrogenio habetur aqua; vel, 3.º facta est unio eo modo quo uniuntur imperfectae naturae, quae in ipsa unione remanent, sicut ex anima rationali et corpore habetur homo. Atqui non *primo modo* unitae sunt humana natura et divina, 1.º quia talis unio est accidentalis, sicut est unio in acervo lapidum, vel in partibus domus; 2.º quia ex tali unione non fit unum simpliciter, et sic Christus non esset unus in natura ut ipsi volunt; non *secundo modo*, quia natura divina est omnino imutabilis; insuper Christus non esset ejusdem naturae neque cum Patre. neque cum matre, sicut aqua non est neque oxigenium, neque hydrogenium, et etiam quia non potest fieri commixtio eorum quae nimium distant; sed neque *tertio modo* facta est unio naturae humanae et divinae, quia utraque natura secundum suam rationem perfecta est; insuper natura divina non potest esse forma alicujus, et multo minus ~~materialis~~ aut pars quantitativa, cum sit omnino spiritualis et actus purus, cui repugnat recipi in potentia vel materia: imo si natura divina Christi esset forma materiae, posset multiplicari, cum de ratione formae sit posse multiplicari. Unde essent plures Christi. Tandem Christus non esset neque naturae humanae neque divinae, sed naturae compositae resultantis.

183. **Conclusio II.** — *Unio Verbi divini cum humana natura facta est in persona, ita scilicet ut non duae personae existant in Christo, sed una tantum, idest divina.* (S. Th. l. c. a. 2). — Haec conclusio sicut praecedens est fidei dogma in pluribus conciliis decisum contra Nestorium. Imprimis patet ex symbolo Apostolorum in quo dicitur: « Credo.... et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, qui conceptus est de Spiritu Sancto natus ex Maria Virgine ». Et ex Symbolo Nicaeno dicente: « Credo.... Deum verum de Deo vero.... consubstantialem Patri.... qui propter nos homines et propter nostram salu-

tem descendit de coelis et incarnatus est de Sp. S. ex Maria Virgine et homo factus est ». Et Synodus oecumenica V, can. II, definit: « Si quis non confitetur Dei Verbi esse duas nativitates unam quidem ante saecula et sine tempore ex Patre incorporaliter, aliam vero ejusdem in ultimis diebus descendentis de coelo et incarnati ex Sancta et gloriosa *Dei genitrice* semperque Virgine Maria, qui natus est ex ea, talis anathema sit ». Et can. III dicitur: « Si quis dicit alium esse Deum Verbum qui miracula fecit et alium Christum qui passus est vel Deum Verbum cum Christo esse dicit quando ex muliere nascebatur vel in ipso esse ut alterum in altero, et non unum eundemque D. N. J. Chr. Dei Verbum incarnatum atque ejusdem miracula et passiones quas sponte passus est in carne, talis anathema sit ». Et proseq. per plures can. in quibus sive explicite sive implicite eadem veritas contra haereticos definitur. Cf. etiam *Concil. Lat.* sub Martino I, an. 649 celebratum ubi plures canones statuuntur; et *Later.* IV, c. I, an. 1215; et alia concilia.

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura in qua dicitur: *Verbum caro factum est*. Quae verba clara et decisiva sunt, nam ut arguit S. Thomas expositus a Ferrariensi (c. g. IV, c. XXXIV, arg. 3): Verbum Dei est homo, quia quod factum est aliquid, est illud; sed duorum differentium in una persona aut supposito aut hypostasi, unum de altero non potest praedicari, sicut non potest dici quod Sortes sit Plato, aut aliquod aliud singulare. Ergo impossibile est ut Verbi Dei et illius hominis sint duae personae vel duo supposita (cf. I Joan. *Epist.* c. I, 1-3). — Apost. Paulus (*Phil.* II, 6-8) dicit de Christo: « *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens in similitudinem hominum factus et habitus inventus ut homo, humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem.* Quibus verbis patet illum ipsum, idest Christum, qui *inventus ut homo humiliavit semetipsum usque ad mortem*, jam praeexistisse et accepisse

formam servi etc. idest humanam naturam, in qua scilicet exinanivit semetipsum *factus obediens* usque ad mortem; igitur ille homo qui factus est obediens etc. est in forma Dei aequalis Deo (cf. *c. Gent.*, l. IV, c. XIX, 22). Unde ipsemet dicit (Joan. VI, 38): *Ego sum qui de coelo descendi* (ib. VIII, 58): *Antequam Abraham fieret ego sum* (ib. X, 30): *Ego et Pater unum sumus*. Unde Apostolus Paul. ait (I, Cor. VIII, 6): *Nobis est.... unus Dominus J. Chr. per quem omnia*. Tandem hic afferri possent omnia illa quae supra attulimus ad probandum hominem Christum esse Deum. Cf. S. Thomam l. c., ubi probat nostram conclusionem ex Scriptura viginti septem rationibus.

2.º *Prob. ex Patribus*. S. Ignatius M. (*Epist. ad Eph.* n. 20) ait: « Convenite in una fide et in uno Jesu Christo secundum carnem ex genere David, Filio hominis et Filio Dei »; et (ib. n. 18) dixerat: « Deus noster J. C. in utero gestatus a Maria secundum carnem ex semine David, Filio hominis et Filio Dei ». — S. Irenaeus sic incipit caput XVI (lib. III, adv. haer): « Probatio quod unus idemque Jesus Christus Filius Dei unigenitus verus Deus et verus homo sit ». — Clemens Alex. (*Cohort.: ad Gent.* c. I) dicit: « Hoc igitur Verbum Christus ut olim essemus causa fuit.... qui solus uterque Deus et homo est ». — S. Athanasius (*Orat.* IV, n. 36) ait: « Christus est Deus homo. Unus et idem est qui ante saecula ex Patre, et in ultimis diebus ex Virgine exortus est ». — S. Basilius (*Contra Eunom.* I, 4) scribit: « Non duos dicimus, Deum seorsim et hominem seorsim, unus enim erat ». — S. Joan. Chrys. (*Ad Caesar. Monach.*) dicit: « Esi duplex sit in ipso natura, est tamen indivisibilis et indissipabilis unitio in una filiationis confitenda persona et una subsistentia ». Alios Patres omitto brevitatis gratia (1).

(1) Contra Nestorianam haeresim strenue dimicarunt CASSIANUS (in lib. VII, *De Incarn.*) PROCLUS (*Orat. et Epist.* II, *De fide*); S. PROSPER (*Epist. Nestor.*); S. LEO M. (*Epist. ad Elavian.* et alibi); BOE-

3.º *Prob. ratione* : Certum est humanam naturam esse unitam Verbo divino, idest Filio Dei. Atqui non est ei unita in natura, idest divina: ergo unita est ei in persona. Quidquid enim alicui unitur, sive pertineat ad naturam ejus quam habet, sive non, unitur ei in persona.

Confirmatur 1.º: Hujusmodi unio non est simplex inhabitatio per gratiam, nam per gratiam non solum Filius, sed tota Trinitas hominem inhabitat, et homo potest dici templum totius Trinitatis; imo per gratiam hominem inhabitare magis appropriatur Spiritui Sancto quam Filio. Insuper inhabitatio per gratiam respicit omnes justos secundum illud Apostoli (II. Cor. VI, 16): *Vos estis templum Dei viri sicut dicit Dominus, quoniam inhabitabo in illis*; neque potest dici Incarnatio Dei talis unio.

Confirmatur 2.º: Si in Christo duae personae esse dicantur, sequitur nullam esse nostram redemptionem et satisfactionem ad Deum, nam non satisfecit persona divina, quia persona divina in sola natura divina neque mori, neque pati, neque mereri potest; non satisfecit persona humana, idest homo Christus, quia si ponatur purus homo, ejus meritum et satisfactio omnino insufficiens est pro peccatis nostris (cf. supra n. 163).

184. **Obj. I.** — Ex variis locis Sacrae Scripturae eruitur Verbum divinum seu Deum humanae Christi naturae esse unitum unione morali, idest per gratiam, sicut est in justis. Ergo humana natura non fuit unita Verbo Dei hypostatice, idest in unitate personae, sed propria personalitate gaudebat.

Resp. : Dist. antec. : Ex variis locis sacrae etc. per gratiam habitualement ita ut excludatur unio hypostatica, idest in persona facta, *nego*; ita ut non excludatur, *conc.*

TIVS (1. *De duabus nat. et una pers.*); **S. JOANN DAMASCENUS** (*Adv. Nest. haeres*).

— Cf. Period. *Gli studi religiosi* (a. 1904, gennajo-febbraio, fasc. I) pag. 96 et seq.

Et nego conseq. — Non negamus Verbum divinum seu Deum uniri humanae naturae Christi per gratiam habitualement erui ex Scripturis; sed adserimus ex iisdem Scripturis, sicut et ex aliis argumentis erui Verbum Dei humanitati Christi strictiori etiam nexu uniri, idest unione hypostatica seu personali. Neque contendimus ex omnibus locis Sacrae Scripturae unionem hypostaticam probari: sed tamen ex pluribus, ut ex probationibus patere potest.

185. **Obj. II.** — Patres unionem naturae humanae et divinae *mixturam* vocant (1).

Resp.: Patres duas naturas agnoscere in Christo distinctas, et inconfusas quarum unam scilicet non esse alteram; et *mixtionis* nomen ad designandam intimam et substantialem unionem in eadem persona accepisse. Ita explicat S. Cyrillus: « Mixtionis nomen posuerunt nonnulli etiam SS. Patres, sed quod metuere te dicis neque confusio contigisse existimetur, ad instar liquidorum, quae inter se mutuo commiscentur, libero te hoc metu. Non sic illi senserunt, minime, sed voce sunt usi cum summam unionem ostendere studuerunt ». S. Augustinus monet ut lector « recedat a consuetudine corporum qua solent duo liquores ita commisceri ut neuter servet integritatem suam ». Et omnes Patres, qui mentionem faciunt de commixtione, docent duas naturas integras et inconfusas esse in Christo.

186. **Obj. III.** — S. Cyrillus Alex. dicit (Ep. I ad Successum): « Post unionem non dividimus naturas a se mutue, neque in duos secamus filios illum qui unus et individuus: sed unum dicimus Filium et quemadmodum locuti sunt Patres unam naturam Verbi Dei incarnatam ». Et similiter caro a Damasceno dicitur deificata.

Resp.: S. Thomas docet « quod propter identitatem quae in divinis est inter naturam et hypostasim quandoque na-

(1) Tertullianus (Apolog. c. 21); S. Cyprianus l. de idol. vanit.; S. Augustinus (Epist. 138 ad Volusian. c. 3).

tura ponitur pro persona vel hypostasi. Et secundum hoc dicit Aug. naturam divinam esse conceptam et natam, quia scilicet persona Filii Dei est concepta et nata secundum humanam naturam » (Infra qu. XXXV, a. I ad 1.^m). Unde in hoc sensu dicitur etiam natura divina incarnata. Quod etiam rationabilius dici potest, quia *vere* natura divina est carni seu naturae humanae unita in persona Verbi (cf. S. Th. hic ad 1.^m). Theodoretus (Dial. 2) observat quod « qui unam Christi naturam incarnatam agnoscit duplicem in Christo naturam confitetur, alia est enim, quae carnem assumat, alia vero carnis assumptae ». Sed ipsemet S. Cyrillus (Epist. 2, ad Successum) se explicat dicens « Christum, cum sit unus ac solus filius, eundem Deum esse et hominem ut in Deitate, ita etiam in humanitate perfectum ». Et alia plura explicativa profert (cf. Knoll, l. c. p. III, sect. I, c. II, a. 2).

187. **Obj. IV.** — In symbolo Athan. dicitur: « Sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus ». Sed anima rationalis et caro uniuntur in natura constituentes unam naturam, idest humanam. Ergo etiam natura divina et humana conveniunt in constitutione alicujus naturae.

Resp.: *Dist.* sensum comparisonis institutae: quantum ad unitatem personae, *conc.*; quantum ad unitatem naturae, *nego*. Et *dist.* etiam *min.*: Conveniunt in una natura, et etiam in una persona, *conc.*; in una natura et non in una persona, *nego*. — Ex anima et corpore constituitur in unoquoque nostrum duplex unitas, *naturae* et *personae*; naturae quidem secundum quod anima unitur corpori formaliter perficiens ipsum, ut ex duobus fiat una natura, sicut ex actu et potentia, vel materia et forma; et quantum ad hoc non attenditur similitudo; quia natura divina non potest esse corporis forma. Unitas vero personae constituitur ex eis inquantum est unus aliquis subsistens in carne et anima. Et quantum ad hoc attenditur similitudo, unus enim Christus subsistit in divina natura et humana.

188. **Obj. V.** — S. Augustinus (De Civ. Dei l. XI, c. 2) dicit Verbum divinum assumpsisse hominem; idem dicunt alii Patres. Sed homo significat habentem humanitatem, idest personam. Ergo in Christo sunt duae personae, idest assumens et assumpta.

Resp. S. Augustinum et alios Patres per *sineddochen* fuisse locutos sumendo totum pro parte, idest hominem pro humanitate. Unde non proprie sunt locuti. S. Augustinus declarat sensum (Enchir. c. 36) dicens: « Filius Dei non gratia, sed natura suscepit hominem tanta unitate, ut *idem* esset Filius hominis » (cf. etiam l. De Praed. SS. c. 15).

189. **Obj. VI.** — SS. Patres in Christo distinguunt *aliud* et *aliud* (1), distinguunt duo; et insuper dixerunt Christum hominem (2) instrumentum divinitatis.

Resp. ad 1.^m SS. Patres in Christo distinguere aliud et aliud propter duplicem naturam ut sit sensus: in Christo aliud est natura divina, aliud natura humana; et in hoc sensu in Christo duo praedicta distinguuntur. Si in Christo essent duae personae, Christus deberet dici alius et alius (cf. vol. I, n. 578; et S. Th. p. I, qu. XXXI, a. 2, c. et ad 4.^m ad 2.^m): dicendum est ergo hominem sumi pro humanitate, ut dictum est in praecedenti responsione, et esse instrumentum Verbi divini non ab eo separatum, sed ei conjunctum (cf. S. Th. infra qu. XIX, a. I; et. Nat. Alex. H. Eccl. saec. 2, diss. 6, 7, 8 et 9, art. 3 et ar. 4 prop. 2, diss. 16 in Hist. 3 saec. art. 2; et dissert. 19).

190. **Obj. VII.** — Persona Verbi non est aliud a natura ipsius. Si ergo unio non est facta in natura, neque est facta in persona.

Resp.: Dist. antec.: Persona Verbi non est aliud a natura Verbi secundum rem, *conc.*; secundum rationem et

(1) S. Aug. Enchir., c. 35.

(2) Epist. 28 ad Flavian.; 3. Damasc. l. 3 de fide, c. 14.

modum significandi, *nego*. Et *nego conseq.* — Non dicimus quod humana natura non sit unita naturae divinae, nam ex hoc quod est unita *Verbo* seu personae divinae identicae cum natura etiam naturae unita est; sed dicimus unionem non esse factam in *natura*, quia unionem fieri in *natura* significat humanam naturam et divinam uniri illis modis impossibilibus supra refutatis in probatione; sed potest dici quod utraque natura simul unita est, sine confusione et deterioratione, in persona, quatenus scilicet Deus seipsum communicavit naturae humanae non secundum omnem suam perfectionem et formalitatem directe, sed secundum formalitatem subsistentiae secundae personae, idest Filii. Hoc est, unitur *Verbo* natura humana secundum illud in quo ab aliis duabus personis distinguitur, non autem secundum illud in quo cum illis convenit. De coeterno divina attributa inter se non distinguuntur secundum rem, sed tantum secundum rationem et modum significandi; ita intellectus et voluntas, justitia et misericordia, etc.: et tamen nullus unquam dixit: Deus punit misericordia, parcit autem justitia.

191. **Obj. VIII.** — Dignitas naturae attenditur ex personalitate. Atqui natura humana in Christo non est minoris dignitatis quam in nobis. Ergo sicut in nobis natura humana habet propriam personalitatem, ita et in Christo.

Resp. : Dist. maj. : Dignitas.... attenditur ex personalitate propria vel aliena, *conc.*; semper propria, *nego. Conc. min.* et *nego conseq.* — Dignius est alicui quod existat in aliquo se digniori quam quod existat in se. Et ideo ex hoc ipso humana natura dignior est in Christo quam in nobis, quia per se existens in nobis propriam personalitatem habet, in Christo autem existit persona Verbi; sicut etiam esse completivum speciei pertinet ad dignitatem formae; tamen sensitivum nobilius est in homine, propter conjunctionem ad nobiliorem formam completivam, idest intellectivam, quam in bruto animali in quo est forma completa sen-

sitiva. Ita etiam brachium majorem habet dignitatem ex eo quod unitur homini, ac in eo subsistat, quam ex eo quod per se subsistat ab homine separatum, idest ut habet rationem suppositi.

192. **Obj. IX.** — *Persona*, ut ait Boetius, est *rationalis naturae individua substantia*. Sed Verbum Dei assumpsit naturam non universalem, sed singularem, et ideo individuum. Ergo humana natura suam habet personalitatem, et sic non unitur Verbo in persona.

Resp.: Definitio allata admitti debet, tamen indiget explicatione. Igitur dico cum S. Thoma, non quodlibet individuum in genere substantiae etiam in rationali natura habere rationem personae, sed solum illud quod per se et in se existit, non autem illud quod existit in altero perfectiori. Unde manus Socratis, quamvis sit quoddam individuum, non tamen est persona aut suppositum; quia non per se et in se existit, sed in quodam perfectiori, scilicet in suo toto. Licet ergo haec humana natura sit quoddam individuum in genere substantiae, quia tamen non per se separatim existit, sed in quodam perfectiori, scil. in persona Dei Verbi, consequens est quod non habeat personalitatem propriam.

193. **Obj. X.** — De ratione substantiae est quod per se subsistat. Atqui humanitas Christi est substantia. Ergo humanitas Christi non subsistit in persona Verbi, sed per se.

Resp.: *Dist. maj.*: De ratione... ut per se subsistat per exclusionem inhaesionis quae convenit accidenti, *conc.*; ut per se subsistat incommunicabiliter, sui juris et non alterius, *nego.* — Igitur de ratione substantiae est ut alteri non inhaereat sicut subjecto, et ideo dicitur non existere in alio, sed per se; non tamen est de ratione substantiae esse omnino separatam ab alio et non esse alterius, ut patet de brachio, de anima humana etc. quae sunt substantiae, et ideo alteri non inhaerent sicut subjecto, sed tamen existunt sive subsistunt in alio, idest in composito; unde subsistunt

subsistentia compositi; quod non competit accidenti; nam accidens dici recte potest existere in altero, non tamen subsistere in altero. Potest afferri aliud exemplum, quod licet undequaque non teneat, tamen magis videtur esse congruum aliis ad hanc difficultatem enodandam; hoc est: ramus insertus trunco arboris alterius speciei est substantia, imo est substantia completa, existit in trunco, non tamen inhaeret trunco, habet vitam a trunco; per influxum enim ipsius trunci viveas servatur, neque dici potest ipsum ramum cum trunco tertiam quamdam naturam efficere, sed uterque propriam habet naturam (1). — Aliae moventur difficultates, praecipue ex ratione generationis personae, sed hae de facili solvuntur advertendo ad rationem generationis, et ideo ad hoc ut aliquis possit dici pater et aliqua possit dici mater, sufficere communicare alicui supposito naturam ejusdem speciei, sive illud suppositum in se consideratum praeextiterit, sive non. Nam per hoc terminus generationis, ut quod, est ipsum suppositum; et vi generationis efficitur in illa natura subsistens ac ipsam terminans, et ideo ab ea denominatur. Unde ad rationem generationis nihil refert ipsum suppositum esse aeternum in se consideratum aut non, vel esse divinum.

APPENDIX AD CAPUT XV.

194. **Difficultates ex ratione.** — Praeter adlatas difficultates et similes, alias difficultates movent praecipue rationalistae ex ratione. Sed hujusmodi difficultates de facili solvi possunt si prae mente habeantur ea quae de distinctione personae et naturae exposuimus (n. 173 et seq.). Natura enim et substantia potest esse in altera substantia, non quidem tanquam in subjecto, sed sicut

(1) Cf. S. Th. III. Dist. I. q. 1. a. 1. c.

in aliquo toto se digniori, sicut anima est in homine seu in vivente, et caput vel pes est in corpore. Sed ad majorem rei explicationem exponendae sunt sententiae variae circa constitutivum personae, ut appareat magis solutio difficultatum quae ex confusione *naturae* et *personae* moventur.

195. **Quaestio.** — Communiter theologi docent personam non esse omnino idem cum natura in homine; et ideo Deum potuisse adsumere naturam humanam ut haec in ipso existeret sicut in persona: sed tamen non conveniunt in adsignando in quo differant persona et natura. De hoc agitur ergo in praesenti quaestione.

196. **Sententiae theologorum.** — Doctissimus Cajetanum novem sententias exponit (1); et Gregorius de Valentia octo quas dicit praecipuas. Hujusmodi autem sententiae, quas clare invenies expositas in Period. *Dirus Thomas* (2), ad tres principales revocari possunt. Quidam enim dicunt distinctionem inter naturam et suppositum seu personam esse rationis tantum, vel in negativo consistere; hanc sententiam docent Gaudavensis, Scotus, Tiphanius, Franzelin etc. Alii vero cum Capreolo admittunt distinctionem realem in aliquo positivo extrinseco, puta in existentia, quae non est a natura, sed a principio extrinseco. Alii tandem cum Cajetano, Suarez, De Lugo, Gregorio de Valentia, Ferrariensi, Joanne a S. Thoma, Gonet, Gotti, Satolli etc. admittunt distinctionem realem inter essentiam seu naturam singularem et suppositum in aliquo positivo, quod est ab ipsa natura.

197. **Sententia Scoti.** — Docuit Scotus personam non addere ipsi naturae singulari nisi negationem assumptionis a superiori natura, seu ut ajunt, consistit in *negatione dependentiae tum actualis tum aptitudinalis* quam natura aliqua habet ex hoc ipso quod est completa et non assumpta a

(1) Cf. Comm. ad praes. art. S. Th.

(2) A. XXI (1901) ser. 2, vol. II, fasc. IV, pag. 371.

superiori natura. Hanc sententiam sequuntur non pauci etiam recentiores, quos inter Claudius Tiphanius, et Franzelin (1).

198. Sententia Capreoli. — Secunda sententia est Capreoli quam sequuntur plures recentiores quos inter clar. Billot (2). Et consistit in hoc quod, supposita reali distinctione inter essentiam et existentiam, dicit *subsistere* non esse nisi per se et in se existere. Unde quia suppositum vel persona constituitur talis per subsistentiam, ideo constituitur talis per hoc quod habet esse per se et in se. Idest *esse* proprium naturae substantialis completae constituit ipsam in ratione personae. Hanc sententiam dicunt esse S. Thomae cujus multa adferunt testimonia et directa et indirecta; inter alia haec duo subjicimus: « Esse pertinet ad ipsam constitutionem personae, et sic quantum ad hoc se habet in ratione *termini*, et ideo unitas personae requirit unitatem ipsius esse completi et personalis ». (P. III, qu. XIX a. 1 ad 4.^m. — Et: « Esse est id in quo fundatur unitas suppositi; unde esse multiplex praejudicat unitati essendi ».

199. Sententia Cajetani. — Cajetanus autem non solum distinguit existentiam ab essentia, sed etiam subsistentiam ab essentia et ab existentia, dicens subsistentiam esse quemdam modum substantialem a natura singulari realiter distinctum et se habere in ipsa natura singulari ut ejus terminum per quem natura fit perfecte subsistens, sui juris et omnino incommunicabilis alteri, ita ut persona habeatur, cui competit habere esse non quasi ad ejus constitutionem pertinens, sed consequenter; nam subsistentia, qua persona constituitur « oritur a substantia completa tanquam *modus illi intrinsecus*; existentia vero ut res pure ab extrinseco et accidentaliter illi conveniens » (3). Insuper

(1) De Verbo incarnato Thes. 29 et 30.

(2) L. c. qu. II.

(3) Cf. Per. D. Th. I. e. pag. 559.

S. Thomas quodl. 2 a. V ad 2.^m dicit: « Licet ipsum esse non sit de ratione suppositi, quia tamen pertinet ad suppositum et non est de ratione naturae, manifestum est quod suppositum et natura non sunt omnino idem in quibuscumque res non est suum esse ». Et (p. III, qn. XVII, a. 2) dicit: « Esse.... pertinet ad hypostasim sicut ad id quod habet esse. Ad naturam autem sicut ad id quo aliquid est ». Et ad 1.^m ait: « Esse.... personam sive hypostasim *consequitur* sicut habentem esse ».

200. Modus quo in sententia Scoti explicatur unio hypostatica et hujus sententiae refutatio. — In prima sententia quae est Scoti unio humanae naturae ad Verbum, immultiplicata persona, explicatur per hoc quod quamvis humana natura sit idem realiter ac persona, tamen in hoc quod adsumitur a superiori amittit rationem personae, quae consistit in pura negatione assumptionis. — Sed haec explicatio merito rejicitur a plurimis theologis; nam personalitas seu subsistentia complete accepta praecipue, non potest esse aliquid negativum, cum importet esse sui juris et negationem dependentiae seu indigentiae ab alio, idest independentiam ab alio ut sit: quae perfectionem et aliquid positivum important. Insuper subsistentia Verbi quae est quid non negativum, sed positivum, certe naturam humanam univit sibi in eo quod positivum est supplendo per suum positivum subsistentiam creatam naturae humanae: at quaeso quomodo id, quod est positivum et increatum, posset supplere aliquid negativum? Quomodo dici posset cum Patribus et Conciliis: « Verbum divinum communicasse tali humanitati subsistentiam suam, consumpta creata, idest, ut explicat S. Thomas, impedivisse ne humana natura propriam personalitatem haberet »? (Cf. Period.: Div. Th. l. c. fascic. 6 pag. 543 et seq.). Addi potest quod persona exhibetur menti ineluctabiliter ut quoddam totum, natura vero etiam singularis, ut pars ipsius, ita ut non possit fieri praedicatio in recto sine repugnantia quadam; non enim dici potest: Petrus est sua humanitas; sed Petrus habet humanitatem.

Atqui negatio non potest communiter menti exhiberi ineluctabiliter ut componens cum alia parte aliquid ineluctabiliter conceptum tanquam totum. Ergo personalitas, seu id per quod natura trahitur ad esse personae, non potest esse aliquid negativum (1).

(1) *Dices* 1.º: SS. Patres unanimiter docent omnem realitatem substantialem quae est coeterorum hominum a Verbo esse assumptam juxta illud commune principium: « Quod non est assumptum non est salvatum ».

Resp.: SS. Patres expresse asserunt Verbum assumpsisse naturam humanam, non autem personam. Hoc autem falsum esset omnino si personam non distinguerent a natura ut importantem aliquid quod non importatur in natura. Unde quando dicunt e. g. « omnia quae veteris nostrae humanitatis erant, assumpsit », intelligendi sunt de *omnibus* constituentibus naturam ut distinctam a persona, idest ut non importantem personalitatem seu *subsistentiam* distinctam ab ipsa natura. — Nec habet minus in *ratione naturae* humanitas Christi praeter alias subsistentias, idest substantias rationales, imo habet nobilitatem quam non habent aliae substantiae quia ipsa unitur personalitati divinae (cf. S. Th. hic. a. II ad 2.^m). Ad principium vero in objectione positum respondeo: ad salutem generis humani sufficiens fuisse Christum assumpsisse humanam naturam quoad suum constitutivum essentiale ut natura est. Forsan quia non assumpsit foemineum sexum, foemineum sexum non est salvatum? — S. Thomas hoc ipsum objicit quasi Verbum debuerit adsumere naturam humanam in omnibus individuis. Et respondet: « Non oportet ut si haec natura individua non adsumitur quod suppositum hujus naturae non curetur ». (III dist. II quaest. I a. 2).

Dices 2.º: S. Thomas (III. dist. V. qu. III. a. ad 3.^m) docet « quod separatio dat utrique partium totalitatem... unde supposito quod hominem deponeret (*Verbum*) subsisteret homo ille per se in natura rationali et ex hoc ipso acciperet rationem personae ». Ergo natura juxta S. Thomam non distinguitur realiter a persona.

Resp.: S. Thomas in locis innumeris etiam in summa theol. quae est ejus ultimum opus, expressis verbis docet naturam in rebus creatis distingui realiter a persona. Igitur ad summum dici posset quod retractavit hanc opinionem, si haec verba oppositum continerent. Supra sententias enim scripsit adhuc juvenis. Tamen haec responsio non est necessaria ad salvandam doctrinam D. Thomae, cum nihil oppositum contineant praedicta verba. Ex ipsis verbis patet solutio, dummodo integer textus referatur. Haec enim sunt verba: « Separatio dat

201. **Modus quo in Capreoli et Caietani sententiis explicatur unio hypostatica.** — In sententia Capreoli unio hypostatica ita explicatur: Persona humana non habetur nisi per hoc quod natura est sub propria existentia, quae omnino requiritur ad constituendam personam: cum ergo natura distinguatur ab existentia distinctione reali, a Verbo

utrique partium totalitatem et in *continuis dat etiam utrique esse in actu*: unde supposito quod hominem deponeret, subsisteret homo ille per se in natura rationali et ex hoc ipso acciperet rationem personae » (III. dist. V, qu. III, a. III. ad 2.^m). Attende ad verba et in *continuis dat etiam utrique esse in actu*: nam juxta S. Thomam in *continuis*, idest in rebus corporeis quantitate continua praeditis, *partes* non habent esse proprium, sed existunt per unum esse actuale totius, ipsae vero non habent esse nisi in potentia, inquantum sunt a toto separabiles. Quia ergo natura humana in Christo est sicut pars in toto, ideo non habet esse proprium, sed esse a Verbo communicatum; in Christo enim, ut docet S. Thomas (p. III, qu. XVII a. II.) est *unum esse* tantum, quod certe est esse Verbi. Igitur quia natura humana est substantia corporea quantitate praedita, si separetur a Verbo ita ut in propria realitate conservetur, ex hoc ipso quod separatur et in propria realitate conservatur habebit esse proprium et sub ipso subsistet et propterea vel per *esse* quod acquirit et quod juxta S. Thomam ab ipsa distinguitur, persona constituitur (in sententia Capreoli), vel per illum modum substantialem qua terminatur (juxta opinionem Caietani); nam separatio dat etiam subsistentiam iis quae ad totum pertinent, sicut partes. — In c. art. S. Th. ex quo verba obiciens desumpsit et ex resp. ad 2.^m magis elucet veritas responsionis a nobis traditae (l. c.), dicitur enim: « Quod adsumitur trahitur ad aliquod completius ipsum *incompletum existens*, ut patet ex praedictis; et hoc est contra rationem personae quae maximam completionem importat ». Et addit quod Verbum divinum consumpsisset personam si ante assumptionem extitisset: « Dicendum quod consumere dicitur *proprie* destruere quod existit; et secundum hoc persona consumpsisset personam, si persona Verbi assumpsisset hominem primo existentem. Sed improprie dicitur etiam consumi quod impeditur ne fiat ». Ex quibus patet etiam quod quando dicit S. Thomas: « Humana natura in Christo non est persona, *quia est assumpta a digniori* » non est sensus quod ipsa assumptio sit causa formalis quare natura humana non sit persona, sed est causa et ratio quare non *subsistat sub proprio esse*: ex quo sequitur non habere propriam personalitatem. Neque difficultatem ingerunt verba quae habet S. Doctor (p. III, qu. IV, a. II ad 2.^m) ubi dicit: « Naturae assumptae

divino assumpta est natura humana singularis sine propria et connaturali existentia. Unde existit in Verbo per ipsam Verbi existentiam ei a Verbo communicatam. Et ita in Verbo sunt duae naturae, divina quae realiter a Verbo non distinguitur, et humana quae a Verbo est realiter distincta. Unde Verbum in his duabus naturis subsistit.

non deest propria personalitas propter defectum alicujus quod ad perfectionem humanae naturae pertinet, sed propter additionem alicujus quod est supra humanam naturam quod est unio ad divinam personam ». Haec verba, inquam, non ingerunt difficultatem, nam defectus excluditur ab humana natura Christi in ratione naturae; non autem in ratione personalitatis, nam, ut jam diximus ex Angelico (III dist. V, qu. III, a. 3, c.): « quod adsumitur trahitur ad aliquod completius ipsum incompletum existens.... et hoc est contra rationem personae quae maximam completionem importat ». Imo addi potest quod natura humana unita verbo est perfectior quam separata, quia subsistit subsistentia Verbi et existit existentia illius; quod certe dignius et melius est naturae humanae quam subsistere subsistentia propria in se (cf. p. III, qu. II, a. V, ad 1.^m).

Dices 3.º: Humana natura in Christo fuit creata seu producta in tempore prius quam Verbo unita. Ergo habuit existentiam propriam.

Resp. 1.º: *Nego antec.*: Nam quamvis concedatur aliud esse produci, aliud uniri; quia tamen tum produci, tum uniri a Deo est, dici potest utrumque esse simul, non enim apparet repugnantia quod aliquid producatur a Deo et uniatur simul ipsi.

Resp. 2.º: Doctissimi theologi (quos inter Contensonus) docent assumptionem includere eminenter creationem, et afferunt testimonia Patrum in confirmationem, ut S. Leonis Papae dicentis (Epist. II ad Julian.): « Natura nostra non sic assumpta est ut prius creata, potestea adsumeretur, sed ut ipsa assumptione crearetur ».

Respondet Gonet: « Licet actio productiva humanitatis Christi ab ejus assumptione distinguatur, non sequitur tamen illam prius natura fuisse productam quam assumptam et Verbo unitam » (De Incarn. disp. VI in resp. ad 4.^m; cf. etiam disp. VIII, a. 2, ad 3.^m). — *Clar. Billot respondet*: « Creatio proprie non attribuitur nisi subsistentibus.... Et ideo.... magis proprie dicitur Filius Dei factus vel creatus secundum carnem seu humanitatem, quam humanitas facta vel creata; et hoc modo loquitur Apostolus (Rom. 1-3): « De Filio suo qui factus est ei secundum carnem ex semine David ». l. c. qu. II de ipsa un. hypost. ad tertiam object. Tiphanii.

In sententia vero Cajetani *subsistentia* seu *personalitas* distinguitur realiter a natura humana et ab ipsa existentia: et ideo Verbum divinum potuit et absumpsit humanam naturam singularem sine subsistentia ejus connaturali, et loco hujus subsistentiae surrogata est subsistentia Verbi. Unde Verbum divinum terminat naturam humanam singularem loco connaturalis subsistentiae. Ita Verbum subsistit in natura divina cum qua realiter est idem, et in natura humana a qua realiter distinguitur, et ita est verus Deus utpote habens naturam divinam, et verus homo utpote subsistens in natura humana. Insuper quia *esse* non convenit naturae ut quod est, sed supposito, ideo *esse* Verbi divini communicatur humanae naturae, quae proinde existit existentia divina (1).

202. **Conclusio** — Utraque sententia salvat distinctionem personae et naturae singularis sicut totius et partis conformiter ad ea quae supra innuimus. Quaenam harum duarum sententiarum sit veritati conformior lector judicet.

203. **Corollaria** — I. Christus potest dici persona composita, non quasi in se accepta persona Christi constet ex partibus, nam sic est omnino una et simplex, sed in hoc sensu quod subsistit in duabus naturis distinctis quibus communicat esse proprium. Nam in persona Christi, « licet sit ibi unum subsistens, est tamen ibi alia et alia ratio subsistendi. Et sic dicitur *persona composita* in quantum unum duobus subsistit » (S. Th. hic. a. IV, c. ; cf. Billuart l. c. diss. IV, a. 2). Et in hoc sensu intelligi debent SS. Patres cum dicunt Christum esse personam compositam. Unde Concilium Gen. VI, act. 11 in eodem sensu dicit: « Unam ejus subsistentiam compositam dicimus ».

II. Sequitur etiam ex dictis quod cum Christus ad-

(1) Suarez non admittit distinctionem realem inter naturam et existentiam humanam; et ideo subsistentia (in ejus sententia) sequitur existentiam sicut sequitur naturam.

sumpserit naturam humanam, in eo « fuerit anima corpori unita; et contrarium est haereticum, utpote derogans veritati humanitatis Christi » (ib. a. 5).

III. Sequitur insuper naturam humanam fuisse Verbo Dei unitam non accidentaliter, sed substantialiter, quia, quamvis adveniat Verbo divino, quod per se habet esse completum, tamen trahitur in comunem illius esse completi, quod est hypostasis vel personae; licet tamen talis unio non possit dici essentialis, quia non est ad unum esse prout est naturae. (Cf. S. Th. ib. a. 6, ad 2.^m, et Comm. Cajetani circa medium, ubi dicit: « Ad cujus aliqualem perceptionem.... etc. »)

IV. Sequitur insuper contra Scotum, Suaresium et quosdam alios « quod in unione humanae naturae ad divinam (*et a fortiori ad Verbum*) nihil potest cadere medium *formaliter* unionem causans cui per prius humana natura conjungatur quam divinae personae: sicut enim inter materiam et formam nihil cadit medium in esse quod per prius sit in materia quam forma substantialis; alias esse accidentale esset prius substantiali, quod est impossibile, ita etiam inter naturam et suppositum non potest aliquid dicto modo medium cadere cum utraque conjunctio sit ad esse substantiale » (III dist. II, quaest. II, art. 2, quaest. III, sol. I, et ad 3.^m; cf. Billuart I. c. a. 3).

V. Tamen inter humanam naturam et naturam divinam sequitur aliqua relatio, quae est effectus assumptionis humanae naturae a Verbo: haec relatio est realis in humana natura, quae immutatur seu nobilitatur per assumptionem; in Deo autem est solum relatio rationis sicut et omnes relationes Dei ad creaturas rationis sunt (cf. vol. I, n. 496) (1). Unde « inter humanam naturam et divinam necesse est cadere unionem mediam, *non sicut causam*, sed sicut effectum conjunctionem naturarum consequentem » (III, dist. I. c. sol. III).

(1) Cf. Comm. Caj. ad hunc art.

VI. Unio differt ab assumptione: nam unio potest accipi pro relatione, ut in precedenti corollario accepta est, et tunc patet distingui ab ea, quia « *Assumptio* est tamquam fundamentum unionis: Ex eo enim quod Deus assumpsit, et natura humana assumpta est in unitatem personae divinae, pullulat relatio naturarum sic unitarum ad invicem et haec relatio dicitur unio » (1). Insuper si unio sumatur pro actione uniente seu *unitione*, sic etiam differt, quia *unitio* importat tantum coniunctionem extremorum, unde aliquis vere unit etiam quae sunt extra ipsum; sed *assumptio* importat *relationem* ad assumptam seu ad *unientem*, quatenus uniens ad *se* sumit vel trahit. Unde etiam Pater et Filius et Spiritus Sanctus idest tota Trinitas unire dicitur: sed solus Filius assumere (ib. a. 8).

VII. Terminus totalis actionis unitivae Verbi cum humanitate est ipsemet Christus; terminus formalis quo est ipsa Verbi personalitas, quatenus terminans humanitatem; terminus materialis est ipsa humanitas a Verbo terminata. Nam Christus est compositum resultans; Verbi personalitas ut terminans habet rationem actus et perfectivi, non enim se habet passive quamvis dicatur substans, sed active; humanitas vero habet rationem perfectibilis, et potentiae (cf. Billuart, l. c., diss. IV, a. III. coroll.).

VIII. Unio naturae divinae et humanae in Christo est omnium maxima, si consideretur ex parte ejus in quo fit, idest ex parte vinculi, si ita loqui fas est; nam id in quo fit unio est Verbum divinum quod habet maximam unitatem: at si consideretur ex parte eorum quae uniuntur est minima, quia natura humana et divina in infinitum distant in nullo convenientes si considerentur in se (ib. a. 9).

(1) V. Porr. ad hunc art. coroll.

CAPUT XVI.

De causa incarnationis

(S. Th., qu. II, a. XI, cum Comm. CAJET., SYLVII etc. — Cf. GONET, l. c. disp. VII, BILLUART, l. c. diss. V.).

204. **Solus Deus est causa efficiens physica Incarnationis.** — Praeter Deum nullam esse posse causam efficientem illius unionis ineffabilis patet ex eo quod illud opus est omnino miraculosum sive, ut dicit Angelicus, est miraculum miraculorum, et ideo excedit vires totius naturae creatae, a qua proinde nequit produci ut a principali agente: sed nec a natura produci potest ut a causa efficiendi instrumentali, nam de ratione instrumenti est ut (S. Th. 1.^a p. q. XLV a. 5) agat praedispositive ad effectum principalis agentis; et ideo aliquam dispositionem efficienter deberet instrumentum causare sive in humanitate ut fieret apta ad unionem illam, sive in Verbo ut reciperet humanitatem ipsam; quod est impossibile; quia humana natura non unitur Verbo per aliquam dispositionem intermediam, sed immediate per semetipsam, recipit enim esse substantiale ipsius Verbi a quo immediate terminatur; neque Verbum potest esse terminus receptivus operationis alicujus creaturae; et ideo nec beata Virgo univit efficienter illam humanitatem Christi Verbo divino; sed materiam praestavit ac suo modulo disposuit quantum necesse erat ut in ea ratio matris salvaretur, ad recipiendam animam; et secundum hoc dici potest causa instrumentalis incarnationis, late accipiendo instrumentum.

205. **Quaestio.** — Sed nunc quaeritur de causa morali. Nomine causae moralis in praesenti intelligimus causam meritoriam; et ideo quaerere de causa morali incarnationis est idem ac inquirere an fuerit vel saltem esse potuerit aliquis merens ipsam unionem, et idem est ac quaerere

an aliqua merita praecesserint incarnationem ob quae fuerit facta Incarnatio; vel saltem intuitu meritorum ipsius Christi facta fuerit (cf. *Summam Theol.*, p. III, q. II, a. XI).

206. **Quid meritum.** — Meritum intelligitur opus retributione sive praemio dignum: aliud dicitur *de condigno*, et est opus quod habet aequalitatem vel saltem est ejusdem ordinis cum premio, et ideo praemio ipsi proportionatur; aliud dicitur *de congruo*, et hoc non habet aequalitatem cum praemio, sed est inferioris ordinis, unde nihil aliud importat quam decentiam sive congruitatem quamdam ut praemium tribuatur. Haec decentia vel congruitas aut in misericordia pura Dei fundatur sine ullo jure ex parte operis, aut e contra fundatur in *amicitia* Dei sive in opere procedente a gratia; et sic meritum importat quoddam debitum non tamen strictum, sed large acceptum quod ad convenientiam reducitur in amicitia fundatam.

207. **Duplex consideratio Incarnationis.** — Incarnatio dupliciter potest considerari: 1.º in se et quoad substantiam, idest prout importat exclusive unionem humanitatis ad Verbum; 2.º quoad circumstantias puta temporis, aut loci, e. g. nasci de populo judaico, de virgine, magorum adorationem etc. Circumstantiae vero alia praecedunt ipsam incarnationem, quaedam eam comitantur, et aliae sequuntur.

208. **Conclusio I.** — *Incarnatio quoad substantiam non fuit facta ob aliqua merita ipsam praecedentia.*

Prob.: Si incarnatio facta fuisset ob aliqua merita ipsam praecedentia, haec vel fuissent merita ipsa SS. Patrum qui ante incarnationem vixerunt, vel aliqua merita ab ipsa humanitate Christi adepta antequam Verbo uniretur. Alia hypothesis fieri nequit. Atqui neque SS. Patres qui ante Christum vixerunt, neque ipsa humanitas Christi antequam Verbo uniretur egerunt opera meritoria in ordine ad ipsam incarnationem obtinendam. Ergo incarnatio non fuit facta ob aliqua merita ipsam praecedentia. — *Prob. minor*: Et primo SS. Patres non egerunt

opera meritoria in ordine ad incarnationem obtinendam; nam ipsis gratia quae est principium meriti data est a Deo intuitu meritorum Christi, et ideo tam gratia quam merita omnia ipsorum incarnationem futuram idest a Deo determinatam supponunt; unde non propter ista merita facta est incarnatio. — Praeterea humanitas Christi nulla merita habuit antequam Verbo uniretur. Nam si merita habuit priusquam Verbo uniretur, hoc vel fuit prius prioritate temporis, vel naturae; *non prius prioritate temporis*, etenim humana natura Christi non fuit prius prioritate temporis creata et postea Verbo unita; secus fuisset prius purus homo quam homo Deus; nam haec humanitas a Verbo separata habuisset propriam personalitatem et subsistentiam; quod fuit in Nestorio ac in Photino dannatum a Concil. Ephesino, et Chalced; *non prius prioritate naturae*; etenim nulla operatio meritoria incarnationis potest intelligi progredi ab humana natura, cum natura non possit concipi operari nisi ut existens in aliquo supposito, substantia enim prius subsistit quam operetur; et insuper quia valor meritorius operationum Christi non ex humanitate, sed ex supposito divino est. Et ideo nullo modo possunt merita in humanitate considerari nisi ut est supposito divino unita per incarnationem. (S. Th. I. c.)

209. **Conclusio II.** — *Christus nullo modo meruit incarnationem per opera meritoria ipsam subsequentia.*

Prob.: Hanc conclusionem theologi communiter concedunt, imo addunt Christum non solum non meruisse incarnationem suam, sed nec potuisse eam mereri de lege ordinaria, tamen quidam adserunt potuisse de potentia absoluta. Thomistae vero contendunt Christum neque de potentia absoluta potuisse eam mereri. En argumentatio: Absolute repugnat ut aliquid sit causa sui ipsius. Atqui si incarnatio haberetur per merita Christi, esset causa sui ipsius. Ergo repugnat incarnationem factam esse per merita Christi. — *Maj. patet* in quocumque genere causae. — *Minor vero prob.:* Quia incarnatio, cum sit

principium formale omnium meritorum Christi est causa ipsorum, ab ipsa enim procedunt; si ergo merita Christi sunt vel possunt esse causa incarnationis, sequitur incarnationem esse vel posse esse causam incarnationis, idest sui ipsius, juxta illud: *causa causae est causa causati*. Adde: merita Christi, si essent causa incarnationis, nonnisi ut futura essent causa; nihil enim in puro ordine possibilitatis potest habere rationem causae; unde Deus non potest praemiare aliquem propter opera ejus mera possibilia, sicut nec punire. Atqui merita Christi ut futura supponunt futuritionem incarnationis; nisi enim Deus jam decrevisset incarnationem exequendam, merita Christi non essent futura. Ergo non possunt ejus esse causa; nihil enim potest esse causa ejus quod praesupponit (cf. Billuart l. c.).

210. **Conclusio III.** — *Christus non meruit eas circumstantias vel quae necessario ipsam incarnationem comitantur utpote cum ea necessario connexas; aut eas quae sunt aliquo modo ipsius incarnationis causa.*

Prob.: Haec propositio potius declaratione quam probatione indiget post argumentum allatum ad probandam propositionem praecedentem; nam merita Christi non solum incarnationem ipsam supponunt ut eorum principium, sed etiam illud quod eam comitatur ac est necessario cum ea connexum, multo magis illud quod est principium aut causa incarnationis. Insuper hae circumstantiae, utpote necessario cum incarnatione connexae, sunt a Deo determinatae vi decreti incarnationis. — Idest merita Christi futura, ut futura, praesupponunt incarnationis et circumstantiarum decretum cui innituntur et ideo supponunt incarnationem futuram (cf. Billuart, l. c.).

211. **Conclusio IV.** — *Christus meruit eas circumstantias incarnationis quae necessario incarnationem non comitantur sive quae non necessario consequuntur.*

Prob.: Christus meruit quidquid potest habere rationem praemii; hoc enim ad ejus nobilitatem pertinet. Cum igitur

dictae circumstantiae rationem praemii possint habere, dicendum est Christum eas meruisse.

212. **Conclusio V.** — *SS. Patres non meruerunt incarnationem ex condigno neque ex congruo, merito proprie sumpto, idest prout importat quoddam debitum in amicitia fundatum.*

Prob.: 1.º Quia secus SS. Patres meruissent aliquid quod Christus non meruit et quidem maximum. — 2.º Quia merita SS. Patrum non habebant efficaciam et vim nisi ex meritis Christi praevisis, et ideo si SS. Patres meruissent incarnationem, prius meruisset eam Christus, quod absurdum esse ostendimus. — 3.º Quia opera SS. Patrum ex charitate procedentia ipsorum nullam habent proportionem cum ipso opere incarnationis utpote excellentioris ordinis; et sic excludunt meritum de condigno; insuper charitas sive amicitia SS. ad Deum nullum fundare poterat debitum ad Deum in ordine ad incarnationem obtinendam; nam ipsa nonnisi ex meritis Christi a Deo illis fuerat collata, et ideo vi incarnationis jam futurae.

213. **Conclusio VI.** — *Si meritum ex congruo accipitur late et improprie prout importat opus Deo gratum cum desiderio obtinendi quod Deus ex se se promiserat, tunc SS. Patres meruerunt incarnationem nec congruo.*

Prob. « Quia congruum erat ut Deus eos exaudiret qui ei obediebant » (S. Th. I. c.)

Dices.: S. Thomas (1) ait: « Ex congruo tamen meruerunt sancti Patres incarnationem desiderando, et petendo ». Atqui haec intelligenda sunt de merito ex congruo stricte sumpto. Ergo falsa est quinta propositio vel saltem non est ad mentem S. Thomae.

Resp.: *Nego min.* Nam 1.º S. Thomas in corpore citati articuli ait absolute incarnationem non cadere sub merito, quia est principium merendi; quae ratio valet et pro merito de condigno et ex congruo stricte sumpto, ut patet ex dictis.

(1) Qu. II, a. XI, c.

2.º Quia certe S. Thomas quantum ad rationem meriti non plus tribuit SS. Patribus quam B. Virgini Mariae quae juxta ipsum proprie non meruit incarnationem; ait enim « B. Virgo dicitur meruisse portare dominum omnium, *non quia meruit ipsum incarnari*, sed quia meruit ex gratia sibi data illum puritatis et sanctitatis gradum ut congrue posset esse mater Dei » (1).

CAPUT XVII.

De modo unionis ex parte personae assumentis
et ex parte naturae assumptae,
tamen singillatim sumpto utroque extremo.

(S. TH., p. III. q. III — IV, cum Comm. CAJET, SYLVII, JOANN. a S. THOMA,
SATOILLI, JANSSENS, BILLOT. — Cf. GONET l. c. BILLUART l. c.)

214. **Ratio capitis.** — Hucusque consideravimus unionem humanae naturae et divinae personae in se prout scilicet respicit utrumque extremum simul, oportet ergo considerare unionem ex parte utriusque termini singillatim sumpti. — Unio si consideretur active ex parte suppositi seu personae divinae dicitur assumptio; tamen non est omnino idem unio et assumptio, ut diximus in praecedenti capite (n. 203, VI); nam unio dicit relationem et actionem; assumptio dicit actionem tantum in se spectata.

215. **Assumptio.** — Assumere importat actionem quamdam, et est idem ac ad se sumere. Ille ergo assumere dicitur qui aliquid ad se sumit seu trahit. Assumere ergo importat actionem assumentis et terminum hujus actionis, qui est ipsemet assumens (l. c. e. I).

(1) Ib. ad. 3.^m

216. **Conclusio I.** — 1.º *Propriissime persona dicitur assumere*; 2.º *secundario dici potest quod etiam natura assumpsit ad sui personam* (l. c. a. I).

Prob.: Persona divina, quae est Verbum Dei, est propriissime principium quod actionis, quae dicitur assumptio et terminus ejus. Atqui illud quod est principium quod actionis, quae est assumptio et ejus terminus, propriissime dicitur assumere (cf. n. 215). Ergo propriissime persona quae est Verbum Dei dicitur assumpsisse. — *Prob. maj.* Ex eo quod personae propriissime est agere, assumptio autem facta est per actionem divinam, et persona divina idest Verbum est terminus assumptionis.

217. **Corollaria.** — I. Quia etiam natura divina est actionis assumptivae idest assumptionis principium et quidem secundum seipsam, cum ejus virtute assumptio facta sit, et quia ipsamet est identica realiter cum termino assumptionis, idest cum Verbo Divino, secundario dici potest quod etiam natura divina assumpsit naturam ad sui personam; et secundum hunc modum dicitur natura incarnata. Unde Damascenus dicit: « Dicimus naturam Dei incarnatam esse secundum beatos Athanasium et Cyrillum » (ib. a. 2).

II. Non tamen aliae duae personae divinae dici possunt assumpsisse, quia quamvis id quod est *actionis* in assumptione sit commune tribus personis ob naturam communem, tamen sola secunda persona, idest Verbum, est *terminus* assumptionis ut est realiter persona distincta ab aliis duabus personis (ib. a. 4). Unde Conc. Tolet XI (a. 675) in confess. Fidei, ait: « Incarnationem Filii tota Trinitas operasse credenda est, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis; solus tamen Filius formam servi accepit in singularitate personae, non in unitate naturae divinae, in id quod proprium est Filii non quod Trinitati commune est ». (Cf. Denzinger Ench. l. c. pag. 87).

III. Sed aliae duae personae possunt assumere naturam humanam, nam virtus divina communiter et in-

differenter se habet ad omnes personas divinas, et ideo potest ad omnes actionem suam terminare. Unde Pater et Sp. S. potuerunt carnem assumere sicut et Filius. (ib. a. 5).

IV. Quia tum virtus personae divinae ut est principium unionis est infinita, tum etiam virtus personae divinae in terminando seu substantando est infinita, ideo Verbum praeter humanitatem quam assumpsit potest etiam aliam numero humanitatem et alias in infinitum adsumere (ib. a. 7, cum Comm. Caj.).

V. Proprium est tamen personae divinae propter ejus infinitatem assumere naturam creatam; unde nulla persona creata potest aliquam naturam adsumere, nam cum subsistentia et esse cujuslibet rei creatae ab ipsa re ad quam pertinet, speciem et determinationem sortiatur, subsistentiam et esse alterius rei supplere non potest, nam ex hoc ipso quod est e. g. humanae naturae, habet ut sit humana; unde sicut natura quaelibet habet ut non sit alterius naturae (l. c. a. 1 ad 2.^m; cf. Billuart, l. c. diss. VI, a. 1).

218. **Conclusio II.** — *Convenientius fuit Filium incarnari quam alias personas divinas.*

Prob. 1.º: Verbum Dei, quod est aeternus ejus conceptus, est similitudo exemplaris totius creaturae, omnia enim in ipso et per ipsum facta sunt (Rom. XI, 36 et Joan, I, 10). Atqui artifex per formam artis conceptam seu per exemplar quo artificiatum condidit, ipsum, si collapsum fuerit, restaurat. Ergo sicut per participationem hujus similitudinis, idest Verbi, res sunt in propriis speciebus institutae sed mobiliter; ita per unionem Verbi ad creaturam non participatam, sed personalem, conveniens fuit reparari creaturam in ordine ad aeternam et immobilem perfectionem.

2.º *Prob.* ex eo quod Verbum Dei est conceptus aeternae sapientiae a qua omnis sapientia hominum derivatur.

3.º Conveniens fuit ut per eum, qui est filius Dei naturalis, homines participarent similitudinem hujus filiationis secundum adoptionem (ib. a. 8).

219. **Quid significet assumptibile.** — Assumptibile aliquid dicitur in praesenti, quasi aptum assumi a divina persona. Quae aptitudo non potest intelligi secundum potentiam passivam naturalem, quae non se extendit ad id quod transcendit ordinem naturae, quem transcendit unio personalis creaturae ad Deum. Sed debet intelligi vel secundum potentiam obedientialem, si assumptibilitas consideretur exclusive in ordine ad omnipotentiam divinam, vel secundum congruentiam, si consideretur ex parte naturae humanae.

220. **Conclusio III.** — *Si assumptibilitas attendatur ex parte potentiae obedientialis, quaelibet natura creata est assumptibilis a persona divina.* — (cf. *S. Th.*, c. qu. IV a. 1 ad 1.^m et ad 3.^m).

Prob.: Non repugnat neque ex parte naturae creatae cujuscumque assumi a persona divina, neque ex parte personae divinae adsumere. Ergo si assumptibilitas attendatur ex parte potentiae obedientialis, quaelibet natura potest adsumi a divina persona. — *Prob. antec.*: Non repugnat ex parte cujuslibet naturae creatae, quae potest destitui propria subsistentia vel personalitate, quae a natura ipsa distinguitur, ut patet ex dictis supra (n. 178); sed neque repugnat ex parte personae divinae, quae, utpote continens eminenter formaliter subsistentias omnium creaturarum, potest naturas omnium terminare.

Confirmatur: Deus non inficeretur si sua subsistentia terminaret quamlibet naturam etiam ignobilissimam, sicut non inficitur per hoc quod unitur naturae humanae. Quando enim res superexcedit sua nobilitate modo eminentissimo res quibus conjungitur, non inficitur, sicut radii solis non inficiuntur quaecumque objecta illuminent. Deus autem infinite omnem naturam excedit. — Insuper Deus de facto assumpsit substantiam irrationalem, nam in triduo mortis Christi corpus mansit personae divinae hypostatice unitum, ut docent theologi (cf. *S. Th.*, infra qu. L, a. 2). — Plura habet Gonet (disp. IX, *De natura*

assumpta) et Billuart (l. c. diss. VII, a. 1) qui solvunt varias difficultates.

221. **Conclusio IV.** — *Secundum congruentiam sola natura humana est assumptibilis* (ib. a. 1).

Prob.: Congruentia assumptionis attenditur ex parte dignitatis et ex parte necessitatis. Atqui haec dignitas et necessitas soli naturae humanae conveniunt. Ergo sola natura humana est assumptibilis. — *Prob. minor*: Humana natura inquantum est rationalis seu intellectualis nata est attingere aliquo modo ipsum Verbum per suam operationem, cognoscendo scilicet et amando ipsum; insuper humana natura indigebat reparatione cum subjaceret peccato originali. — Haec autem duo soli humanae naturae conveniunt. Nam creaturae irrationali deest congruitas dignitatis, naturae angelicae deest congruitas necessitatis, quia etsi natura in aliquibus peccato subiaceat, est tamen ejus peccatum irremediabile (ib. c. et ad 3.^m).

222. **Conclusio V.** — *Humana natura non fuit assumpta propria personalitate terminata.* (S. Th. ib. a. 2).

Prob.: Nam vel illa personalitas in ipsa assumptione fuit destructa, et hoc non fuit conveniens, inutiliter enim Verbum eam assumpsisset; vel post assumptionem remansit; et hoc est contra fidem, nam esse duas personas in Christo fuit in Nestorio damnatum. — Praeterea Verbum divinum assumere humanam naturam in unitatem personae divinae, ejus personalitate retenta, est omnino impossibile; nam tunc natura humana sic assumpta esset sui juris in se et pro se subsistens et simul esset alterius, idest Verbi divini assumptis et in ipso subsistens. Atqui esse sui juris et in se subsistens et pro se ac esse alterius et in alio importat contradictionem. Ergo est omnino repugnans ut humana natura assumatur a Verbo in unitate personae propria personalitate retenta.

223. **Conclusio VI.** — *Proprie loquendo et in rigore non potest dici Verbum Dei assumpsisse hominem.*

Prob.: Homo significat habentem humanitatem. Atqui

Verbum Dei non assumpsit habentem humanitatem, nam in ipso non est aliud habens humanitatem praeter ipsum. Ergo Verbum Dei proprie et in rigore non potest dici assumpsisse hominem. — Unde si in Patribus talis locutio adinveniatur, non est extendenda, sed pie exponenda; ita scilicet ut cum dicunt Verbum Dei assumpsisse hominem talis fiat sensus: assumpsit humanam naturam ut esset homo. (S. Th. ib. a. III).

224. **Conclusio VII.** — *Non fuit decens ut Verbum Dei assumeret humanam naturam abstractam ab omnibus individuís, idest omni materia expertem.*

Prob.: Quia talis natura non datur nisi in intellectu vel divino vel humano. Et sic prout est in intellectu divino est ipsa natura divina, quae ab aeterno fuit Verbo unita utpote cum ipso identica; prout vero est in intellectu humano non est nisi idea humanitatis, non vero ipsa humanitas; vel assumi humanam naturam prout est in intellectu humano nihil est aliud quam intelligi ab intellectu humano Verbum assumpsisse humanam naturam; quod falsum esset si eam ut in re non assumpsisset.

CAPUT XVIII.

De modo unionis partium humanae naturae

(S. TH., qu. V, cum Comm., CAJET., SYLVII, JOAN. a S. THOMA, SATOLLI, JANSSEN, BILLOT. — Cf. GONET l. c. BILLUART l. c. diss. VI).

225. **Haereses.** — Valentinus (saec. II) docuit Christum non corpus terrenum, sed coeleste seu aethereum assumpsisse, seu de coelo apportasse, nihilque de virgine matre accepisse, sed per eam quasi per aqueductum transiisse (1). Manichaei vero (saec. III), putantes naturam corpoream esse malam, adserebant Verbum non reale, sed

[1] Cf. S. TH. c. g. l. IV, XXX.

phantasticum corpus assumpsisse. Arius et Ariani (saec. IV) docuerunt Verbum in utero virginis solam carnem sine anima assumpsisse: hanc doctrinam amplexus est Apollinaris adserens Verbum carni esse unitum loco animae, sed postmodum testimoniis evangelicis victus confessus est in Christo fuisse animam sensitivam, sed sine mente, cujus loco posuit Verbum Dei (1).

226. **Conclusio I.** — *Verbum Dei* 1.º *assumpsit verum corpus*, 2.º *non coeleste, sed terrestre et carneum*; 3.º *assumpsit veram animam mente praeditam*. — Haec conclusio quoad triplicem suam partem est de fide in variis Conciliis decisa. Nam in symbolo Nicaeno dicitur de Filio Dei Patri consubstantiali: « Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis et incarnatus est de Sp. S. ex Maria virgine et homo factus est ». Et in symbolo S. Athanasii dicitur: « Christus perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens ». Et in Conc. oecum. Chalcedonense Patres dicunt Christum « perfectum in Deitate et eundem perfectum in humanitate, Deum vere et hominem vere eundem ex anima rationali et corpore » etc.

Prob. 1.^a pars: 1.º ex S. Scriptura. Dicit Christus (Marci XIV, 8): *Prae-veni ungere corpus meum in sepulturam*. Et (Joan. II, 2) dicitur: *Ille autem dicebat de templo corporis sui*. Et (Matth. XXV, 58) dicitur quod Joseph ab Arimathaea petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus. Et accepto corpore, involvit illud in syndone munda et posuit illud in monumento. Et post resurrectionem ait ipsemet Christus discipulis (Luc. XXIV, 39): *Videte manus meas et pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere*. Unde S. Joannes (I. Ep. IV, 2 et seq.) dicit: *Omnis spiritus*

(1) Cf. S. TH. c. g. l. IV, c. XXIX, et seq.: item cf. BERT. Eccl. H. Brev. t. I, resp. saec. — Cf. SOCRATEM l. II, Hist. c. XVI; et THEOD. l. IV, haer. fabul. cap. VIII.

qui confitetur Jesum Christum in carne venisse ex Deo est, et omnis spiritus qui solvit Jesum ex Deo non est; et hic est antichristus (cf. etiam ib. c. V, 7). Multa alia afferri possent ex Scripturis.

Prob. 2.º ex Patribus. S. Ignatius (Ep. ad Smyrn. n. 2) ait de Christo: « Vere passus est sicut et vere semetipsum resuscitavit, non ut quidam infideles dicunt secundum apparentiam ipsum passum esse ». — S. Irenaeus ait (l. V. adv. haer. c. I): « Vani sunt qui putative dicunt Christum apparuisse. Si autem cum homo non esset, apparebat homo.... neque veritas quaedam erat in eo ». — Patres posteriores non affero brevitatis gratia.

Prob. 3.º ratione: Sequerentur tria inconvenientia si Filius Dei non assumpsisset verum corpus: 1.º quod non fuisset verus homo et non assumpsisset humanam naturam (cf. n. 182); 2.º sequeretur ejus passionem mortem et similiter ea omnia, quae ab evangelistis narrantur ipsum gessisse, non esse vera sed phantastica; et ita neque esset vera salus hominis, neque redemptio; oportet enim effectum causae proportionari; 3.º sequeretur quod ipsa veritas factis et verbis fuisset mentita: quod absurdum est (1).

Prob. 2.^a pars: 1.º ex S. Scriptura. Joan. (I, 14) dicit: *Verbum caro factum est*; caro autem non est corpus coeleste. Et Apost. (Rom. I, 3) de Christo ait: *Qui factus est ei ex semine David secundum carnem*. Et (ib. IX, 5): *Ex quibus, idest ex Patribus, est Christus secundum carnem*. — Et idem Apostol. (Gal. IV, 4): *Misit Deus Filium suum factum ex muliere* (2). Et Angelus jam dixerat Mariae (Luc. I, 31): *Ecce concipies et paries Filium*.

(1) Cf. Tertullian. (l. de carne Christi).

(2) Super haec verba Beda dicit: « Neque audiendi sunt qui legendum putant: natum ex muliere factum sub lege, sed factum ex muliere, quia conceptus ex utero virginali carnem non de nihilo, sed materna traxit ex carne alioquin neque vere Filius hominis diceretur qui originem non haberet ex homine ».

Prob. 2.º ex Patribus. S. Ignatius (Ep. ad Smyrn. n. 1) ait: « Cognovi vos perfectos in fide immota.... plene persuasos in D. nostrum vere existentem de genere Davidis secundum carnem ». — S. Irenaeus (l. III *advers. haer.* c. 32) dicit: « Si non accepit Christus ab homine substantiam carnis, neque homo factus est, neque filius hominis.... Coeterum supervacua est in Mariam descensio ejus ». — S. Gregorius Naz. (Ep. 101 ad Cled. n. 4) scribit: « Si quis Christum per virginem tanquam per canalem fluxisse, non autem in ea divino simul et humano modo formatum esse dixerit, *divino* quia absque viri opera, *humano* quia humani conceptus lege, aequae atheus est ».

Prob. 3.º ex Conciliis. Can. 10 contra Origenem (Synodo V) dicitur: « Si quis dixerit Domini corpus post resurrectionem fuisse aethereum.... A. S. ». A fortiori non fuit aetereum ante mortem dum erat passibile. Et in citato symbolo Athan. dicitur: « Deus est ex substantia Patris ante saecula genitus et homo est ex substantia Matris in saeculo natus ». In Conc. Florentino Eugenius IV in decreto pro unione Jacobit. Ait: « Sacrosancta Ecclesia anathematizat Valentinum asserentem Dei Filium nihil de virgine matre cepisse etc. ». Cf. Conc. Tol. I (anno 400) cap. 21 in profess. fidei.

Prob. 4.º ratione: Si corpus Christi fuisset coeleste 1.º non salvaretur veritas humanae naturae in Christo, quia tale corpus non haberet carnem et ossa, quae requiruntur ad humanam naturam habendam; 2.º sequeretur quod Christus non fuisset passus, neque mortuus etc., nam corpus coeleste prout intelligebatur a Valentino et aliis haereticis erat impassibile; 3.º derogaretur veracitati Christi qui se ostendebat ut corpus carneum et terrestre habentem.

Prob. 3.^a pars 1.º ex Sacra Scriptura. Dicit (Joan. X, 17) Christus: *Ego pono animam meam ut iterum sumam eam. Nemo tollit a me, sed Ego pono eam a meipso, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum*

sumendi eam. Et (Joan. XIX, 20): *Inclinato capite tradidit spiritum.* Et (Matth. XXVI, 38): *Tristis est anima mea usque ad mortem.* Tristitia autem nequit esse nisi in anima rationali, non enim in Deo esse potest. Insuper dicitur (Lucæ II, 52): *Jesus proficiebat sapientia et ætate.* Evangelistae narrant quod miratus est Jesus et iratus et contristatus et desiderii affectus. In Veteri autem Test. de Christo dicitur (Isa. XI, 2): *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus consilii* etc. Quae omnia probant in Christo fuisse animam intellectu praeditam.

Prob. 2.º ex SS. Patribus. S. Athanasius dicit de Christo (lib. I adv. Apollinar. n. 15): « Quo pacto igitur dolebat, anxius erat, perturbabatur? — Haec autem neque carnis mente carentis, neque immutabilis Deitatis, sed animae intelligentia praeditae, dolentis, conturbatae, anxiae, quam intra proprium corpus esse testatus est ipse Christus cum dixit: *Pono animam meam* ». — S. Ambrosius (Comm. in Luc. lib. 10, n. 61) ait: « Tristis est non ipse (Deus) sed anima. Non est tristis sapientia, non divina substantia, sed anima ». — S. Greg. Naz. (Ep. 101 ad Cled. I, n. 7) scribit: « Si quis in hominem mente carentem sperat amens profecto est ». Et n. 8: « At inquit (haereticus) divinitas mentis loco sufficebat. Quid autem ad me? Divinitas enim cum sola carne homo non est ». — S. Augustinus contra Apollinaristas (Tract. 47 in Joan. n. 9): « Videte absurditatem, inquit, et insaniam non ferendam! Animam irrationalem eum (Christum) habere voluerunt, rationalem negarunt: dederunt ei animam pecoris, subtraxerunt animam hominis ».

Prob. 3.º ex Conciliis: Concilium Const. num II Generale V can. 4 anathematis poena percellit eos « qui non confitentur unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationali et intellectuali secundum compositionem sive secundum subsistentiam factam ».

Prob. 4.º ratione theologica: Pluries probatum est Christum esse verum et perfectum hominem. Atqui verus et

perfectus homo sine anima rationali non habetur. Ergo in Christo est ponenda anima intellectiva seu rationalis quam verbum assumpsit.

227. **Corollaria.** — I. Verbum assumpsit hypostatice omnes partes integrantes humanae naturae, nam partes integrantes non subsistunt nisi subsistentia totius seu subsistentia qua subsistit natura cujus sunt.

II. Verbum assumpsit hypostatice etiam sanguinem, ut communiter nunc docent theologi; ratio est quia sanguis pertinet vere ad humanam naturam ut pars integrans. Sed potest confirmari haec veritas ex ipsa Sacra Scriptura dicente (I, Joan I, 7): *Sanguis Jesu Christi Filii ejus emundat nos ab omni peccato*. Quibus verbis redemptio nostra tribuitur sanguini Christi: hoc autem non potest esse ratione simplicis oblationis, secus etiam de lacrymis id dici posset. Ergo est ratione unionis hypostaticae. Insuper de sanctis dicitur (Apoc. VII, 14): *Laverunt stolas suas et dealbaverunt eas in sanguine Agni: ideo stant ante thronum Dei*. — Apostolus (Hebr. II, 14) dicit: *Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini et ipse similiter participabit eisdem*. Quibus patet glorificationem Sanctorum tribui virtuti sanguinis, cui certe non convenit nisi ratione unionis hypostaticae, et insuper idem valor ab Apostolo tribuitur carni et sanguini; et ideo sicut caro ita sanguis unitus est hypostatice Verbo. (Cf. Gonet., *Tract. de Inc.*, disp. IX, a. VI, § II, III).

228. **Obj.** — *Contra* 1.^m *partem concl.*: 1.º Filius Dei (Rom. VIII, 3) dicitur *in similitudinem carnis peccati missus*. Ergo non secundum veritatem carnis. — 2.º Esse in corpore repugnat perfectioni et dignitati Dei. Ergo verbum non assumpsit corpus. — 3.º Christus damnavit carnem. Ergo.

Resp. ad 1.^m: Sacram Scripturam loqui de similitudine *specifica* scilicet « per modum quo omnes, qui vere in natura humana existunt, similes specie esse dicuntur », non autem de similitudine *phantastica* » patet ex sequen-

tibus: *factus obediens usque ad mortem mortem autem crucis* (ib. ad 1.^m). — Ad 2.^m dicendum perfectioni et dignitati Dei repugnat esse in corpore ut formam vel ut comprehensum et dependentem, non autem active et terminative uniendo sibi hypostatice corpus (ib. ad 2.^m). — Ad 3.^m dicendum Christum damnassee carnem infectam peccato et remanente in infectione peccati; sed non simpliciter. Unde ipsemet venit ad salvandum hominem ex anima et carne constantem.

Dices contra II corollarium de sanguine: Quod Verbum assumpsit nunquam dimisit. Sed sanguinem dimisit, nam quaedam partes servantur apud nos.

Resp.: Dist. maj.: Moraliter loquendo de partibus ad integritatem corporis necessariis, *conc.*; physice loquendo de partibus minimis sine quibus stat integrum corpus, *nego*. Ita intelligendus est S. Thomas infra qu. LIV, a. 2, ad 3 dum dicit totum sanguinem qui de corpore Christi fluxit in corpore Christi resurrexisse. (Cf. Billuart, l. c. diss. VII, a. II. *Dico* 7).

229. **Quaestio.** — Pro coronide eorum quae dicta sunt de unione humanae naturae ad Verbum quaeritur: **An** humanitas Christi constituatur vere, formaliter, proxime et proprie sancta sanctitate substantiali; vel solummodo remote et radicaliter, quatenus scilicet ipsa unio est radix et ratio gratiae sanctificantis, quae ad modum proprietatis consequitur et qua anima seu humana natura fit sancta.

230. **Conclusio I.** — *Humanitas Christi sanctificatur vere et proprie seu formaliter per gratiam unionis.* — (Cf. S. Th., p. III, qu. XXII, a. II, ad 3.) (1).

Prob. 1.º *ex Patribus.* S. Augustinus ait (In Joann. tract. 108, n. 5): « In quo (*idest in Verbo*) et ipse Filius hominis *sanctificatus* est ab initio creationis suae, quando

(1) Haec conclusio nunc fere communis est inter theologos. (Cf. Gonet, Billuart l. c. diss. VIII, item inter recentiores cf. Franzelin l. c. th. XLI, Billot l. c., et Tepe Prop. 78, n. 939).

Verbum factum est caro ; quia una persona facta est Verbum et homo. Tunc ergo sanctificavit se in se, hoc est, hominem se in Verbo se ; quia unus Christus Verbum et homo, sanctificans hominem in Verbo ». — Et S. Gregorius Nazianz. (Or. 30, n. 21) dicit : « Filius dicitur Christus propter divinitatem ; ea (divinitas) enim humanitatis unctio est, non operatione ut in aliis Christis, sed totius ungentis praesentia sanctificans ».

2.º *Prob. ratione* : Ut anima sive humana natura possit dici formaliter, idest proprie et vere, et non solum radicaliter sancta, debet habere conjunctionem amicabilem ad Deum in sua substantia fundantem talem conjunctionem ad Deum per rectam operationem. Atqui humanitas Christi per unionem hypostaticam ad Verbum habet conjunctionem amicabilem ad Deum in se fundantem conjunctionem ad ipsum per rectam operationem magis quam per solam gratiam habitualement. Ergo humanitas Christi ut Verbo hypostatice unita vi unionis formaliter, proprie, vere et sine ullo addito est sancta. — *Minor prob.* : Humanitas Christi per gratiam unionis trahitur ad esse substantiale divinum, et ideo maxime Deo conjungitur ; consequenter vi hujus conjunctionis est Deo summe grata, et ideo maxime ei amicabiliter conjuncta, non enim ista conjunctio est ratione alicujus similitudinis, seu per effectum, sicut unio per gratiam habitualement, sed immediata ad esse substantiale divinum. Insuper actiones humanae naturae in Christo utpote a Verbo ut a principio quod procedentes, vi unionis habent ut possint directe terminari ad ipsum Deum ut est in se. Ac propterea Christus etiam quantum ad operationes humanae naturae vi unionis constituitur haeres regni Dei. — Accedit quod tam conjunctio ad Deum, quam haereditas, non potest auferri propter absolutam impeccabilitatem illius ; quod per conjunctionem quae est per gratiam habitualement non habetur. Nam licet gratia habitualis habeat impossibilitatem cum peccato, tamen humana natura, licet gratia habituali exor-

nata, peccare potest amittendo gratiam. (Cf. Gonet l. c. disp. XI, a. I).

231. **Observatio.** — Humanitas ergo Christi est sancta formaliter vi unionis, non quidem sanctitate accidentali ipsam informante, sed sanctitate substantiali divina ipsam terminante intrinsece.

232. **Conclusio II.** — *Humanitas Christi non sanctificatur neque per modum unionis (cf. n. 203, IV), neque per personam divinam secundum quod virtualiter distinguitur a divina natura, sed per ipsam naturam divinam.*

Prob. 1.º per exclusionem: Humanitas Christi vel sanctificatur a modo qui quasi nexus intelligitur inter ipsam et Verbum, aut a persona Verbi praecise, aut a natura divina. Atqui non sanctificatur a modo qui velut nexus conjungens intelligitur; neque a persona Verbi ut distincta virtualiter a natura. Ergo sanctificatur a natura divina. — *Prob. minor:* Et 1.º ille modus ut conjungens humanitatem Verbo divino non datur. Insuper subjectum aliquod puta paries non dealbatur formaliter per unionem ad albedinem, sed per ipsam albedinem. 2.º Non a persona Verbi ut virtualiter distincta a natura divina; nam persona divina in eo quod superaddit naturae idest secundum quod virtualiter distinguitur a natura divina non importat perfectionem, ut multi theologi docent. Ergo nec sanctitatem, nam sanctitas est perfectio. Insuper sanctitas in Deo non est aliquid relativum, sed absolutum, est enim communis tribus personis, non enim alia est sanctitas Patris et alia sanctitas Filii. Ergo persona Filii secundum quod virtualiter distinguitur a divina natura non importat sanctitatem, ac proinde non potest ut sic humanitatem Christi sanctificare. (Cf. Billuart, diss. VIII, a. 1; et Gonet l. c. a. II).

CAPUT¹ XIX.

De gratia Christi prout est singularis homo

(S. Th., p. III, qu. VII, cum Comm. CAJ. SYLVII, SATOLLI, BILLOT, JANSSENS
Cf. GONET, l. c. disp. XII; BILLUART, l. c., disp. IX; KNOLL, l. c.)

233. Ratio capitis. — Hucusque locuti sumus de ipsa humana natura, quae et quatenus est assumpta a Verbo divino: sed in humana natura multa sunt vel esse possunt Igitur oportet ut disseramus etiam de his quae humanae naturae a Verbo Dei assumptae conveniunt aut convenire possunt. Haec autem aut ad perfectionem, aut ad defectum humanae naturae reducuntur. De utrisque agemus in ordine ad assumptionem. Unde dicendum est 1.º de gratia et de scientia Christi, 2.º de defectibus quos Christus in humana natura assumpsit. In praesenti capite erit sermo de gratia Christi, de aliis in sequentibus.

234. Triplex gratia in Christo. — In Christo triplex gratia distingui potest: 1.º gratia unionis quae est ipsum esse personale quod gratis divinitus datur humanae naturae in persona Verbi, quod est terminus assumptionis (1); 2.º gratia habitualis pertinens ad spiritualem sanctitatem illius hominis, Christi scilicet, quatenus est singularis persona; 3.º gratia Christi capitalis quae consideratur in eo prout est caput Ecclesiae justificans alios (2). De gratia unionis hucusque locuti sumus; nunc solum remanet dicendum de gratia Christi habituali quae est unum de coassumptis a Christo.

235. Quaestio prima. — Circa gratiam habitualement Christi quaeritur de ejus existentia, idest an in Christo vere fuerit vel sit, et insuper quaeritur etiam de virtutibus gratiae annexis et de donis Spiritus Sancti.

(1) S. Th. hic. qu. VI, a. 6, c.

(2) Cf. S. Th. l. c. et qu. VIII, a. 5.

236. **Quid doceant theologi.** — In Christo fuisse gratiam habitualement infusam « consentiunt, ait Franzelin, omnium scholarum veteres theologi, quamvis in modo probandi... non eadem sit omnium Doctorum conspiratio. Unde etiam oritur inter eos dissensio de gradu certitudinis qua de hac ipsa doctrina constet. Suarez quidem censet, doctrinam non modo esse theologice certam, sed omnino ad fidem pertinere. — Plerique alii (De Lugo, Maeratus, Petavius) temerarium, non tamen haereticum fore negare Christi animae gratiam creatam habitualement » (1). Et Gonet dicit: « Affirmans sententia communis est inter theologos; eam tenent commentatores D. Thomae in praesenti et scholastici cum Magistro in 3 dist. 13, oppositam ut haereticam vel erroneam aut saltem ut temerariam proscribentes » (2).

237. **Conclusio I.** — *In Christo certissime admittenda est gratia habitualis.*

Prob. 1.^a ex Scriptura: Isai. (LXI, 1) ait: Spiritus Domini super me eo quod unxerit dominus me. Haec verba Christus (Lucae IV, 18 seq.) de se dicta esse adserit. Et communiter exponuntur sic: Ideo Spiritum Sanctum esse in humanitate Christi per donum gratiae habitualis, quia per unionem hypostaticam unctus est gratia increata.

2.º S. Augustinus (lib. XV de trin. c. XXVI) loquens de donatione Spiritus Sancti per gratiam sanctificantem ait: « Dominus Jesus Spiritum Sanctum non solum dedit ut Deus, sed etiam accepit ut homo, propterea dictus est plenus gratia. Et manifestius de illo scriptum est in Actibus Apostolorum (c. X): *Quoniam unxit eum Deus Spiritu Sancto*: non utique oleo visibili, sed dono gratiae quod visibili significatur unguento, quo baptizatos ungit Ecclesia ».

(1) *De Verbo Incarnato*, Thesis, XLI, II.

(2) l. c. a. 1.

3.º *Prob. ratione*: Quanto aliquod receptivum est proximius causae influenti tanto magis de illius influxu participat. Atqui anima Christi est maxime proxima Deo qui est principium influens gratiam. Ergo anima Christi maxime recipit influxum gratiae habitualis.

Confirmatur: Unio ad Deum est ratio recipiendi gratiam habitualement ab eo. Ergo perfectissima unio qualis est unio animae Christi est ratio recipiendi maximam gratiam habitualement.

4.º Quamvis humanitas Christi sine gratia habituali, posset elicere actus supernaturales vi conjunctionis ad Verbum. non tamen posset illos elicere connaturaliter quasi inclinata in ipsos modo permanenti et habituali, quod tamen pertinet ad perfectionem naturae et ad convenientiam operationis. Ergo humana natura Christi ad connaturaliter eliciendos actus supernaturales indiguit gratia habituali. (S. Th. I. c. a. 1, cf. Gonet I. c.).

238. **Corollarium.** — Quia ex gratia unionis deducitur in Christo fuisse gratiam habitualement, ideo gratia habitualis consideratur tanquam proprietas sequens ex ea non quidem physice, sed moraliter; et ideo Christus in instanti suae conceptionis gratiam habitualement habuit.

239. **Conclusio II.** — *Omnes virtutes per se infusae sive morales sive theologicae fuerunt in Christo; excepta tamen fide, spe et poenitentia.*

Prob. 1. pars: Virtutes infusae sunt quaedam derivationes gratiae, idest derivantur a gratia tanquam a principio. Quanto autem aliquod principium est perfectius tanto magis imprimit suos effectus. Unde cum gratia Christi fuerit perfectissima, consequens est quod ex ipsa processerint virtutes ad perficiendum singulas potentias animae quantum ad omnes animae actus. Et ita Christus habuit omnes illas virtutes quae imperfectionem non important.

Prob. 2.^a pars: Anima Christi jam ab instanti suae creationis fuit beata. Atqui fides, spes et poenitentia cum statu

beatifico ab instanti creationis animae sunt omnino incompatibiles et ideo consistere nequeunt. Ergo in Christo non fuerunt. — *Maj.* est communis inter theologos; *minor* vero declaratur; nam fides est de non visis, spes est de non habitis ut habendis, tamen cum incertitudine, poenitentia vero est de peccatis propriis. Atqui in statu beatifico, Christi praecipue, nihil est non visum et inde videndum, nihil incertum, et nullum peccatum esse potest. Ergo, fides, spes et poenitentia cum statu beatifico consistere nequeunt. (S. Th., 1. c. a. 2, 3).

240. **Conclusio III.** — *In Christo non solum virtutes infusae, sed etiam morales per se acquisibiles fuerunt.*

Prob.: Virtutes morales per se acquisibiles sunt perfectiones appetitus sensitivi ita ut ipse sit natus naturaliter perfici ab illis. Atqui gratia non destruit naturam, neque perfectiones naturales, sed naturam in sua integritate perficit supernaturaliter. Ergo natura humana Christi habet omnes suas perfectiones quas naturaliter nata est habere; unde et virtutes morales acquisibiles; etenim etiam eas anima humana nata est naturaliter per viam acquisitionis habere (cf. Billuart 1. c. et Gonet 1. c.).

241. **Observatio.** — Cum in Christo non fuerint passionibus inordinatae (cf. infra n. 305), virtutes morales acquisibiles non fuerunt in eo ad eas refraenandas; sed ad faciliter, prompte et expedite operandum bonum honestum naturale.

242. **Quaeres:** An Christus habuerit tales virtutes per infusionem vel per acquisitionem.

Resp.: probabilius habuisse per infusionem, nam communiter docent theologii eas Christum in instanti suae conceptionis habuisse, non autem fuit possibile, secluso miraculo, ut eas unico instanti per proprios actus acquisiverit, non enim potuit simul actus omnium virtutum exercere. Si autem concedatur miraculose acquisivisse, tunc sequitur quod non connaturaliter habuit. Et sic ruit fundamentum contraria opinantium; etenim ratio quare propu-

gnant Christum eas virtutes per acquisitionem habuisse, in eo fundatur quod sit melius habere virtutes connaturaliter quam extra legem connaturalitatis (Of. Gonet l. c.).

243. Conclusio IV. — *In Christo fuerunt omnia dona Spiritus Sancti.*

Prob. ex Scriptura, quae (Isa. XI, 2) ait: Requiescit super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiae et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini.

Prob. ratione theologica: Dona Spiritus Sancti proprie sunt perfectiones quaedam potentiarum animae secundum quod sunt natae moveri a Spiritu Sancto. Atqui anima Christi perfectissime a Spiritu Sancto movebatur, secundum illud (Lucae, IV, 1): Jesus autem plenus Spiritu Sancto regressus est a Iordane; et agebatur a Spiritu in desertum. (S. Th., l. c. a. 5).

244. Timor Dei in Christo. — Ex auctoritate allata ex Sacra Scriptura habetur in Christo fuisse etiam donum timoris; tamen advertendum est timorem duo objecta respicere, quorum unum est malum terribile, aliud est illud cuius potestate malum potest inferri, sicut aliquis timet regem inquantum habet occidendi vel puniendi potestatem. Non autem timeretur ille qui potest nocere nisi haberet quamdam eminentiam potestatis, cui de facili resisti non possit, ea enim quae in promptu habemus repellere, non timemus. Et sic patet quod aliquis non timetur nisi propter eminentiam. Sic igitur in Christo fuit timor Dei non secundum quod respicit malum separationis a Deo per culpam, neque etiam secundum quod respicit malum punitionis pro culpa; sed secundum quod respicit ipsam divinam eminentiam, prout scilicet anima Christi quodam affectu reverentiae movebatur in Deum a Spiritu Sancto acta (S. Th. l. c. a. 6).

245. Conclusio V. — *In Christo fuerunt omnes gratiae gratis datae.*

Prob. ex Augustino (Epist. ad Dardan. cit. a S. Th. hic), ait enim : « Sicut in capite sunt omnes sensus, ita in Christo fuerunt gratiae ».

Prob. ratione S. Th. : Gratiae gratis datae ordinantur ad fidei et spiritualis doctrinae manifestationem. Oportet enim eum qui docet, habere ea per quae sua doctrina manifestetur ; alias sua doctrina esset inutilis. Sed spiritualis doctrinae et fidei primus et principalis doctor est Christus. Ergo in Christo oportet esse omnes gratias gratis datas. (S. Th. I. c. a. 7).

246. Prophetia in Christo. — Quantum ad prophetiam, an scilicet fuerit in Christo, dissensio est inter theologos. Sed tamen difficultas de facili solvitur, si consideretur quid proprie et secundum se pertineat ad rationem prophetiae. Propheta enim dicitur quasi procul fans vel videns, inquantum scilicet cognoscit et loquitur ea quae sunt procul ab hominum sensibus, idest et ab eo, et ab iis cum quibus conversatur ; defectu hujus secundae conditionis angelus non potest proprie dici propheta. Atqui Christus et sciebat et loquebatur ea quae erant procul et ab eo et ab iis cum quibus conversabatur ; nam Christus non solum erat comprehensor, sed etiam viator, et secundum hunc statum viatoris cum hominibus conversabatur, et multa erant ei procul, puta sua passio, mors, glorificatio corporis etc. Ergo in Christo vere et proprie erat prophetia.

Qui oppositum tenent moventur ex eo quod putant obscuritatem cognitionis esse de ratione prophetiae ; in Christo vero nulla fuit cognitio obscura. Sed dicendum est obscuritatem cognitionis non esse de ratione prophetiae, sed ei conjungi ratione subjecti, idest puri viatoris. (Cf. S. Th., I. c. a. 8).

247. Quaestio secunda. — Secundo quaeritur de gratiae habitualis Christi magnitudine, an scilicet in Christo fuerit plenitudo gratiae, et an gratia Christi habitualis possit dici infinita.

248. **Advertenda.** — I. Plene aliquid dicitur haberi quando totaliter et perfecte habetur. Totalitas autem et perfectio, et secundum intensionem, et secundum virtutem vel extensionem consideratur. Dicitur vero aliquid perfecte haberi secundum intensionem quando habetur secundum totam suam rationem, ita albedo dicitur perfecte haberi quando in aliquo secundum totam sui rationem reperitur. Secundum virtutem vero sive extensionem perfecte aliqua forma habetur quando ejus virtus ad omnes operationes sive effectus se extendit secundum suam rationem sibi proprios; ita vita in homine dicitur esse plene et perfecte, quia ad omnes operationes quae ad rationem vitae pertinent se extendit; in bruto vero non est plene et perfecte vita, quia ad quosdam tantum vitae operationes se extendit, non enim brutum intelligit.

II. Plenitudo gratiae alia est absoluta, alia respectiva; prima attenditur ex parte ipsius gratiae, secunda ex parte subjecti habentis gratiam. Plenitudo gratiae absoluta sive ex parte ipsius gratiae, habetur ab aliquo quando pertingit ad summum gratiae et quantum ad essentiam et quantum ad virtutem, quia scilicet habet gratiam et in maxima excellentia qua haberi potest, et in maxima extensione ad omnes gratiae effectus. — Plenitudo vero gratiae respectiva habetur ab aliquo quando quis habet eam secundum suam conditionem; et haec etiam attenditur et secundum intensionem, juxta terminum tamen ei prefixum a Deo; et secundum virtutem, inquantum habet facultatem gratiae ad omnia quae pertinent ad suum officium sive statum. (S. Th., l. c. a. IX).

249. **Conclusio I.** — *In Christo fuit plenitudo gratiae intensive et extensive.*

Prob. 1.º ex Scriptura dicente (Joan. I, 14): Vidimus eum plenum gratiae et veritatis.

2.º *Prob. ratione quantum ad primam partem, idest secundum intensionem. Quanto aliquod receptivum est propinquius causae influenti tanto abundantius recipit.*

Atqui anima Christi inter omnes creaturas rationales propinquissime conjungitur Deo qui est principium influens gratiam. Ergo anima Christi maximam recipit influentiam gratiae, et sic in ipsa est plenitudo gratiae (cf. S. Th., I. c. a. I, c.). Insuper principium transfusionis gratiae debet habere plenitudinem gratiae, sicut ignis qui est principium transfusionis caloris, habet plenitudinem caloris. Atqui anima Christi recipit gratiam ut principium transfusionis gratiae secundum illud (Joan. I, 16): *De plenitudine ejus nos omnes accepimus*. — Ergo anima Christi habuit plenitudinem gratiae (I. c. a. IX). Unde Damascenus (I. III, c. 22) ait: « Si caro (Christi) a primo statim ortu vere Deo unita est.... quid fieri potuit, ut non omnibus prorsus sapientiae et gratiae donis afflueret? »

Prob. 2.^a pars idest quantum ad extensionem sive virtutem: Christus habuit gratiam ad omnes operationes vel effectus gratiae. Ergo habuit plenitudinem quantum ad extensionem sive virtutem. — *Conseq. manifesta est: prob. antec.*: Gratia Christo collata est, ut cuidam universali principio in genere habentium gratiam. Atqui forma operativa universalis principii alicujus generis se extendit ad omnes operationes sive effectus illius generis, sicut forma operativa solis qui est universale principium generabilium se extendit ad omnes operationes generativas et ad omnia quae generantur. Ergo gratia Christi se extendit ad omnes operationes et effectus gratiae (cf. S. Th. I. c. a. IX). De plenitudine gratiae Christi ait Suarez « Existimo contrariam sententiam etiam erroneam et proximam haeresi esse, quia Scripturae testimonia adiunctis expositionibus Patrum et consensu doctorum omnium catholicorum sufficiunt ad hanc certitudinem praestandam » (disp. XXV, sect. I, ad finem: cf. Franzelin, I. c.).

250. Corollaria. — I. Ex dictis sequitur in Christo fuisse plenitudinem gratiae et absolutam et respectivam; absolutam, quia rationes adlatae id directe probant, ut patet intuenti; respectivam, idest ex parte subiecti,

quia plenitudo gratiae absoluta sine respectiva concipi nequit; major enim gratia quam plenitudo absoluta dari non potest.

II. Plenitudo gratiae absoluta fuit propria Christo, nam cum nulla creatura sit proxima Deo principio influenti gratiam, sicut anima Christi, non potuit habere tantam gratiam sicut ipsa; et praeterea nulli creaturae competit esse principium universale in genere habentium gratiam.

III. Tamen plenitudo gratiae respectiva, idest ex parte subjecti, communis est omnibus sanctis; quia quilibet sanctus habuit gratiam sufficientem ad proprium statum et secundum terminum praefixum a Deo quoad intensionem, et secundum quod requirebatur ad proprium officium, si consideretur extensive. Harum tamen plenitudinum una est plenior vel minor altera secundum quod aliquis est praeordinatus ad altiorem vel inferiorem statum. — Et sic in beata Virgine fuit gratiae maxima plenitudo per comparisonem ad puras creaturas (S. Th., l. c. a. 10 ad 1.^m).

IV. Gratia Christi superat omnem gratiam et hominum et angelorum, non solum si sumantur divisim, sed etiam collectim, idest omnes gradus gratiae creaturarum non possunt adaequare gradus gratiae Christi utpote universalis principii, sicut si omnis lux derivata a sole aggregetur, non potest adaequare lucem solis.

251. **Conclusio II.** — *Gratia habitualis Christi intensive non est infinita.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura in qua dicitur (Sap. XI, 21): Omnia in numero, pondere et mensura disposuisti.

2.º *Prob. ratione:* Gratia habitualis Christi est in anima Christi secundum animae capacitatem. Atqui capacitas animae Christi utpote creaturae non potest esse infinita, ut scilicet in ipsa possit esse perfectio infinita in actu. Ergo gratia habitualis animae Christi non est infinita.

Confirmatur ex hoc quod secus etiam lumen gloriae animae Christi, utpote gratiae proportionatum, esset infinitum,

et ideo anima Christi videret Deum quantum visibilis est, idest Deum comprehenderet et diligeret Deum quantum est diligibilis; quod est falsum, ut infra dicetur quando agetur de scientia animae Christi.

252. **Obj.** — Gratia Christi est immensa. Ergo infinita. — *Prob. antec.*: Joannes (c: III, 34) dicit: *Non enim ad mensuram dat Deus spiritum*, idest Filio.

Resp.: Verba S. Joannis tripliciter possunt exponi 1.º de dono quod Pater ab aeterno dedit Filio, idest de divina natura; 2.º de unione humanae naturae ad divinam personam; 3.º de gratia habituali Christi quatenus se extendit ad omnia quae sunt gratiae et quatenus moraliter habet quamdam infinitatem.

253. **Observatio.** — Licet gratia Christi intensive, idest in ratione entis et in ratione qualitatis, non sit infinita, tamen dici potest infinita in ratione gratiae moraliter, 1.º quia habet quidquid pertinet ad rationem gratiae, attempta potentia Dei ordinaria; 2.º quia data est ei gratia sicut universali principio gratificationis in humana natura, sicut si dicamus lucem solis esse infinitam secundum rationem lucis, quia habet quidquid ad rationem lucis pertinet; 3.º dici debet infinita propter valorem infinitum quem habet ratione unionis ad Verbum divinum, ratione ejus operationes ab ipsa procedentes habent valorem infinitum et Christus Deo satisfecit; 4.º esset sufficiens ad sanctificandos homines infinitos.

CAPUT XX.

De gratia capitali Christi

[S. TH. p. III, qa. VIII, cum Comm. CAJ., SYLVII, SATOLLI, BILLOT, JANSSENS ;
Cf., GONET, l. c. disp. XIV ; BILLUART, l. c. diss. XI].

254. **Quaestio.** — Quaestio quae nunc movetur plura determinanda continet; respicit enim gratiam Christi capitalem de qua tria praecipue quaeri possunt: 1.º an Christus sit caput Ecclesiae; 2.º an sit caput omnium hominum; 3.º an sit caput Angelorum.

255. **Corpus morale.** — Corpus morale dicitur per similitudinem ad corpus physicum, quatenus scilicet sicut corpus physicum coalescit pluribus membris ita ad invicem subordinatis ut unum sit superius, aliud inferius, unum influat vitam, aliud recipiat; ita etiam corpus morale ex pluribus coalescit velut membris, quorum unum inferius, aliud superius, unum influit, aliud recipit influxum. Corpus enim morale est multitudo ordinata in unum secundum distinctos actus vel officia. Sic igitur Ecclesia corpus morale dicitur sive mysticum. Sed quia corpori naturaliter correspondet caput, ideo corpus quodlibet morale proprium caput habet, sicut caput civitatis est rector, et caput regni est rex. Sic igitur et Ecclesiam proprium caput habere est necesse.

256. **Christus ut Deus et Christus ut homo.** — Christus dupliciter considerari potest: ut Deus et ut homo. Si consideretur ut Deus, patet ipsum esse caput Ecclesiae, nam ut Deus, est caput omnium; sed nunc quaeritur an ut homo dici possit et debeat caput Ecclesiae. Sensus ergo quaesiti est: utrum Christus, ut importat humanam naturam, sit caput Ecclesiae.

257. Conclusio I. — *Christus, ut homo, est caput Ecclesiae.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura, nam (Ephes, I, 20-21) Paulus loquens de virtute Dei ait: Quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in coelestibus, supra omnem principatum, et potestatem, ... Et omnia subiecit sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam. Patet autem in his verbis esse sermonem de Christo, ut homo est; suscitari enim a Deo etc. non convenit ei nisi ut homini.

2.º Prob. ratione theologica: Apost. docet quod (Rom. XII, seq. et I, Cor. XII) Christus dicitur caput Ecclesiae secundum similitudinem humani capitis. Atqui ea quae sunt propria capitis conveniunt Christo secundum similitudinem inquantum est homo. Ergo Christus inquantum est homo, est caput Ecclesiae. — Minor prob.: Tria sunt quae reperiuntur in capite naturali et ei soli competunt, scilicet ordo superioritatis ad alias partes corporis, perfectio singularis, et virtus, qua in alias partes influit. Atqui haec tria conveniunt Christo ut homini in ordine ad Ecclesiam. Ergo ea quae sunt propria capitis conveniunt Christo secundum similitudinem respectu Ecclesiae inquantum est homo. — Prob. minor: 1.º Christi enim gratia secundum propinquitatem ad Deum est altior et prior, etsi non tempore, quia alii omnes acceperunt gratiam per respectum ad ipsum secundum illud (Rom. VIII, 29): Quos praescivit, et praedestinavit conformes fieri imagini filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus; 2.º habet perfectionem gratiae secundum illud (Joan. I, 14): Vidimus eum plenum gratiae et veritatis; 3.º habet virtutem influendi gratiam in omnia membra Ecclesiae, secundum illud (Joan. I, 16): De plenitudine eius nos omnes accepimus (S. Th. I. c. a. 1).

258. Obj. I. — Caput est membrum corporis. Sed Christus non est membrum Ecclesiae. Ergo Christus non est caput Ecclesiae.

Resp.: Dist. Maj.: Caput est membrum corporis, in corpore physico, *conc.*; in corpore morali, *subdist.*: Si a corpore recipiat influxum, *conc.*; secus, *nego*; *transeat minor et nego* conseq. — In metaphoricis locutionibus non oportet attendi similitudinem quantum ad omnia; sic enim non esset similitudo, sed rei veritas. *Transmisi* vero *minorem*, quia sub aliquo sensu Christus potest etiam dici membrum Ecclesiae, idest si Ecclesia consideretur quatenus habet Deum ut caput, quia Christus ut homo recipit influxum a Deo.

259. **Obj. II.** — Unius corporis est unum caput tantum. Sed Deus est caput Ecclesiae. Ergo Christus non est caput Ecclesiae.

Resp.: Dist. Maj.: Corporis physici, *conc.*; corporis moralis *nego*. — Ratio disparitatis est, quia corpus physicum non est pars alterius corporis; sed multitudo ordinata in unum, quae est corpus morale, contingit ut sit pars alterius multitudinis, sicut familia est pars civitatis et civitas est pars regni.

260. **Advertenda.** — Inter alia discrimina quae inter corpus hominis naturale et mysticum quod est Ecclesia intercedunt, etiam hoc reperitur, quod membra corporis naturalis sunt omnia simul; membra vero corporis mystici non sunt omnia simul, neque quantum ad esse naturae, quia corpus Ecclesiae constituitur ex hominibus, qui fuerunt a principio mundi usque ad finem ipsius; neque quantum ad esse gratiae; quia eorum etiam qui sunt in uno tempore, quidam non habent gratiam, sunt tamen eam habituri, alii vero habent. Sic ergo membra corporis mystici accipiuntur non solum secundum quod sunt in actu, sed etiam in potentia. Quaedam tamen membra sunt in potentia, quae numquam reducetur ad actum, quaedam vero sunt in potentia quae reducetur ad actum. Et secundum triplicem gradum *primus* est per *fidem*, *secundus* per *charitatem viae*, *tertius* per *fruitionem patriae*.

261. **Conclusio II.** — *Christus est caput omnium qui ei uniuntur per fruitionem patriae, idest omnium hominum beatorum, et eorum qui ei uniuntur per charitatem viae, idest omnium viatorum qui ei per gratiam uniuntur, sive sint praedestinati, sive non.*

Prob.: Principium habens superioritatem, perfectionem et influentiam interioris vitae, habet veram rationem capitis in ordine ad ea ad quae habet superioritatem, perfectionem et influentiam, ut patet. Atqui Christus habet haec tria in ordine ad beatos, et ad viatores justos sive sint praedestinati, sive non, habet enim et eminentiam et perfectionem et influentiam, cum omnis vita gratiae sit per Christum. Ergo Christus est caput omnium et beatorum et viatorum justorum, sive hi sint praedestinati, sive non, et ideo sunt membra ejus. Unde in concilio Constantiensi (Sess. XV) tres sequentes propositiones Joannis Hus fuerunt merito damnatae: 1.^a « Unica est sancta universalis Ecclesia, quae est praedestinatorum universitas »; 2.^a « Praesciti non sunt partes Ecclesiae, cum nulla pars ejus ab ea finaliter excidat eo quod praedestinationis charitas quae ipsam ligat non excidit »; 3.^a « Praescitus, etsi aliquando sit in gratia secundum praesentem justitiam, tamen nunquam est pars Sanctae Ecclesiae; et praedestinatus semper manet membrum Ecclesiae, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia praedestinationis » (cf. S. Th. l. c. a. 3).

262. **Conclusio III.** — *Christus est caput omnium fidelium, etiam in peccato mortali existentium, verumtamen imperfecte et secundum quid.*

Haec propositio a quibusdam theologis negata est, sed docetur a S. Thoma, qu. VIII, a. III, ad 2.^m quoad utramque partem et nunc omnino est retinenda, ut ex dicendis patebit.

Prob. 1.º itaque quoad *primam partem*: Christus est caput eorum omnium qui ab eo recipiunt influxum alicujus

actus vitae in aliquo vinculo permanenti. Atqui fideles omnes recipiunt a Christo influxum alicujus actus vitae, idest credere, in aliquo vinculo permanenti, idest in fide quam habent ejus meritis. Ergo Christus est caput omnium fidelium.

2.º Christus est caput Ecclesiae. Ergo et omnium qui ut partes Ecclesiam constituunt. Atqui qui habent fidem, sive habeant charitatem, sive non habeant, Ecclesiam constituunt. Ergo Christus est caput omnium habentium fidem. — *Minor. subsumpta prob.* ex eo quod Ecclesia a theologis ex Nicolao pontifice et Innocentio definitur: *Collectio sive congregatio fidelium*. Insuper (Matth. XIII, 47): Ecclesia comparatur sagenae missae in mare *et ex omni genere piscium congreganti*, idest bonorum et malorum.... *et elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt*. — Et (c. XXV, 23) comparatur decem virginibus quarum quinque sunt fatuae, sine oleo charitatis, aliae prudentes.

Prob. secunda pars : Qui habent fidem sine charitate a Christo recipiunt influxum imperfectissimum et secundum quid, nam actus fidei qui est credere non potest dici actus *vitae* supernaturalis simpliciter; sed solum secundum quid, idest quatenus procedit ab habitu fidei qui fuit a *vita* supernaturali, idest a *gratia*, quae amplius in illis non est, vel etiam quatenus aliquo modo per Christum ordinatur homo ad habendam vitam aeternam (l. c. a. 3 ad 2.^m).

263. **Corollarium.** — Ex his colligitur merito fuisse damnatas, inter alias propositiones Quesnelli, quae sub numeris 77 et 78 recensentur. Sunt autem sequentes: 1.^a « Qui non ducit vitam dignam filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum et Christum pro capite »; 2.^a « Separatur quis a populo electo cujus figura fuit populus Judaicus et caput ejus Jesus Christus, tam non vivendo secundum evangelium, quam non credendo Evangelio ».

264. **Conclusio IV.** — *Infideles qui nunquam fuerunt baptizati, non sunt actu membra Christi, ideo nec Ecclesiae.*

Prob. : Quia tales nullum influxum recipiunt a Christo in aliquo vinculo permanenti.

265. **Conclusio V.** — *Christus non est caput haereticorum, sive sint publici sive occulti.*

Prob. : Haeretici, etiam occulti, nullum habent influxum a Christo in aliquo vinculo permanenti et vitali, nam sublata fide, nullum vinculum permanens et vitale remanet ad influxum recipiendum. Ergo haeretici, etiam occulti, cum non habeant fidem, non sunt membra Christi actu.

266. **Conclusio VI.** — *Christus est caput omnium angelorum proprie, non tamen ita perfecte sicut et hominum.*

Prob. 1.º ex Apostolo dicente (Coloss. II, 10) quod Christus, quem infra (ib. XII) dicit suscitatum a mortuis a Deo, *est caput omnis principatus et potestatis.*

2.º *Prob.* ratione theologica : Christus per respectum ad angelos habet omnes conditiones capitis. Ergo est vere et proprie caput angelorum omnium. — *Prob. antec.* : Tres sunt conditiones requisitae ad rationem capitis ; idest *superioritas, perfectio, virtus influendi.* Christus autem 1.º habet *superioritatem* respectu angelorum omnium, unde Apostolus dicit (Eph. I, 20-21) quod Deus Christum constituit *ad dexteram suam in coelestibus super omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem et omne nomen* etc., 2.º habet *perfectionem* super omnes angelos ; quod sequitur ex dictis, insuper habet plenitudinem gratiae super omnem creaturam ob propinquitatem ad Deum (cf. n. 221) ; 3.º influit in omnes angelos saltem gratiam accidentalem, nam et gaudium percipiunt ex salute quam per Christum homines consequuntur, et cognitionem mysteriorum habent per Christum, ut deducit S. Hieronymus ex verbis Apostoli (Eph. III, 10) : *Ut innotescat principatibus, et potestatibus in coelestibus per Ecclesiam multiformis*

sapientia Dei. Unde in opere S. Dionysio tributo (*De Coelesti Hierarch. c., VII*) docetur Christum angelos perficere, purgare et illuminare circa mysteria fidei. Influit etiam in eos gratiam ad adimplendum ministerium. (S. Th. I. c. a. 4).

Prob. 2.^a pars: Christus non influit in angelos ita perfecte sicut influit in homines. Ergo non ita est perfecte caput angelorum sicut et hominum. — *Conseq. patet. Prob. antec.:* Christus in angelos non influit gratiam et gloriam essentialem; nam Christus non venit propter angelos juxta illud quod ipsemet ait (Matth. IX, 12-13): *Non veni vocare justos, sed peccatores; non est opus bene habentibus meo, sed male habentibus.*

2.º Nulla est gratia per Christum, qua aliquis sanctificatur, ex morte Christi non derivata, nam ait Apostolus (Heb. V, 14): *Una oblatione, idest morte sua, consummavit in aeternum sanctificatos.* Atqui morte sua et passione Christus non sanctificavit angelos. Ergo angeli non habuerunt gratiam et gloriam essentialem a Christo. — *Prob. minor:* Christus non mortuus est pro angelis, ut communiter docent Patres quos inter S. Augustinus, qui (in Enchir. cap. LXI) ait: « *Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, non enim pro angelis mortuus est Christus.* Et tamen si Christus morte sua angelos sanctificasset, mortuus diceretur pro angelis. Insuper haec minor ex verbis Apost. deducitur clarissime, ait enim (I, ad Corinth V): *Unus pro omnibus mortuus est: ergo omnes mortui sunt,* idest omnes pro quibus Christus mortuus est, et ipsi mortui sunt, quod falsum est. (S. Th. ib.).

Dices. Quidam thomistae adserunt, secundum mentem S. Thomae, Christum influere non solum gratiam et gloriam accidentalem in angelos, sed etiam essentialem. Ergo propositio enunciata non est admittenda ut certa in doctrina S. Thomae.

Resp.: S. Thomam explicitis verbis negare Christum influere in angelos gloriam essentialem: et ideo de ejus

mente non licet dubitare. En verba quae habet (q. XXIX, de verit. a. 7, ad 5): « Angeli non sunt viatores quantum ad praemium essenziale, et ideo quantum ad hoc nihil meruit Christus: sunt autem aliquo modo viatores respectu praemi accidentalis, in quantum nobis ministrant, ad quod valet eis meritum Christi ». — Et (in III dist. XIII, q. 2, a. 2, quaest. I) ait: « Non influit angelis removendo prohibens, aut merendo gratiam, aut orando pro eis, quia jam beati sunt; sed in his quae ad actus hierarchicos pertinent secundum quod unus angelus illuminat alium, purgat et perficit ».

267. Quaeres. — Gratia qua Christus constituitur caput Ecclesiae est ne idem ac gratia habitualis quae ei competit prout est singularis homo?

Resp.: Gratia qua Christus est caput Ecclesiae eadem est realiter ac gratia ejus habitualis ut est singularis homo.

Prob.: Ratio capitis in Christo attenditur ex eo quod in membra influit, ut patet ex dictis, (n. 262) et ideo ea gratia est caput Ecclesiae quia influit. Atqui influit in membra Ecclesiae gratia habituali, quam habet ut est singularis homo. Ergo gratia habituali quam habet secundum quod est singularis homo est caput Ecclesiae. — *Minor probatur* ex eo quod Christus influit in omnia membra Ecclesiae per actiones infinite meritorias et satisfactorias non secundum quod ejus humanitas est instrumentum physicum divinitatis, secus non esset caput SS. Patrum qui eum praecesserunt. Actiones autem meritoriae et satisfactoriae a gratia habituali Christi processerunt, et ideo Christus hac gratia influit. (S. Th. 1. c. a. 5).

Insuper cum unumquodque agat in quantum est actu, forma qua est actu etiam agit. Atqui Christus est perfectissime in actu secundum humanam naturam per gratiam habitualement, cum eam receperit secundum maximam eminentiam. Ergo ea agit et influit in membra.

268. Observatio. — Quia tamen valor infinitus in operationibus quae a gratia habituali procedunt, esse non

potest nisi ratione suppositi divini ad quod tales actiones pertinent, ideo gratia habitualis non praecise, sed ut connotat gratiam unionis constituit Christum caput Ecclesiae (cf. Gonet l. c.).

CAPUT XXI.

De scientia animae Christi

(S. TH., p. III, q. IX, cum Comm. CAJ., SYLVII, SATOLLI, BILLOT, JANSSENS ;
Cf. GONET, l. c. disp. XV-XVIII ; BILLUART, l. c. diss. XII.)

269. **Scientia in Christo triplex.** — Sicut in Christo triplex gratia distinguitur, ut patet ex dictis, ita et triplex scientia, idest scientia *beata*, scientia *infusa* et scientia *acquisita*. Et quidem quantum ad existentiam scientiae beatae in Christo et scientiae infusae a nemine catholicorum dubitatur, neque dubitari licet, sed quantum ad scientiam acquisitam non desunt theologi eam in Christo negantes. Igitur de hac triplici scientia in hoc capite erit sermo, et *primo* de scientia *beata*, *secundo* de scientia *infusa*, et *tertio* de scientia *acquisita*.

270. **Quaestio prima.** — Nullus concedens Christum esse verum Deum negat in eo fuisse scientiam beatam ejus naturae divinae essentialiter convenientem. Sed quaestio est de anima ejus, an scilicet cognoverit Deum per essentiam ; et non solum an cognoverit ; sed etiam quando cognoverit, et insuper quomodo vel quantum cognoverit.

271. **Supponenda ante conclusionem de scientia beata.** — Supponimus in anima Christi fuisse intellectiorem creatam, etenim definitum est in sexta synodo contra Monothelitas act. IV omnia in Christo esse duplicia, idest duas naturas et *unamquamque proprietatem habere.... humanam omnia quae humana sunt absque ullo peccato*. Insuper hoc ipsum etiam recta ratio ostendit clarissime,

1.º quia anima Christi esset imperfectior animabus aliorum hominum, 2.º quia cum quaelibet res sit propter suam operationem, frustra haberet Christus animam intellectivam, si non intelligeret secundum illam, 3.º quia aliqua scientia seu cognitio pertinet ad animae humanae naturam, idest illa per quam cognoscimus prima principia. Sit igitur :

272. **Conclusio I.** — *Anima Christi habuit scientiam beatam, et ideo Christus ut homo fuit vere comprehensor.* (S. Th. 1. c. a. 1-2).

Prob. 1.º ex Scriptura; Christus enim (Joan., XVII, 24) ait: *Pater, quos dedisti mihi volo ut ubi ego sum et illi sint mecum, ut videant claritatem meam quam dedisti mihi.* Et (ib. III, 13) idem Christus dicit: *Nemo adscendit in coelum nisi qui descendit de coelo, filius hominis qui est in coelo*: esse autem in coelo idem sonat ac esse in paradiso, idest ac habere vitam aeternam, quae in visione Dei consistit. Insuper (ib. 31-32) ait Nicodemo sibi esse credendum, utpote testi oculato, his verbis: *Quod scimus loquimur et quod vidimus testamur. Qui de coelo venit super omnes est et quod vidit et audivit hoc testatur.* Et (Joan. I, 18): *Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius qui est in sinu Patris ipse enarravit.* Sed enarravit nobis de Patris et sui divinitate quando cum hominibus conversabatur in terris. Ergo tunc videbat Deum, et ideo beatus erat. Et quidem haec sunt intelligenda de eo ut homine, etenim ut homo loquebatur et testabatur. Ergo et ut homo et videbat et sciebat. Unde (ib. VIII, 55) ait de Patre: *Scio eum et sermonem ejus servo.* At sermonem servabat ut homo; ergo et eum sciebat ut homo.

2.º *Prob. ratione*: 1.º Homo est in potentia ad scientiam beatam, quae in visione Dei consistit, et reducitur ad eam actu habendam per humanitatem Christi; dicitur enim (Heb. II, 10): *Decebat eum propter quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.* Atqui omne quod

reducitur de potentia in actum, nonnisi per illud quod jam est in actu reducitur. Ergo anima seu humanitas Christi per quam homines ad Dei visionem perducuntur excellentissime habuit cognitionem beatam; 2.º humanitas Christi ad summum esse fuit evecta per unionem, et ideo fuit conveniens ut etiam ad summum operari eveheretur, quod est visio divinae essentiae; 3.º nulla creatura rationalis, quae est receptivum quoddam gratiae et gloriae, ita appropinquatur Deo principio influenti gratiam et gloriam, sicut humanitas Christi, et ideo maxime humanitas ejus inter omnes recipit Dei influxum et gratiae et gloriae, quae est visio beata (cf. S. Th., I. c.); 4.º Christo tribuendum est quod est dignius ac excellentius, dummodo fini redemptionis non repugnet. Cum igitur non repugnet fini redemptionis, et sit excellentius habere scientiam beatam, ea Christo tribuenda est.

273. **Corollarium.** — Ex his ultimis tribus rationibus patet etiam Christum habuisse scientiam beatam a primo instanti suae conceptionis, hoc enim etiam probant allata argumenta, ut patet legenti. Quod deducitur etiam ex plenitudine gratiae quam habuit ipsemet Christus. Unde recte Franzelin ait: « Ex gratiae plenitudine et ultima perfectione infertur seu potius in ea includitur visio et fruitio beatifica ». (Cf. l. cit., thes. XLI, III, 3).

274. **Obj.** — Dignius et excellentius est habere beatitudinem ex meritis quam sine meritis. Ergo Christus habuit beatitudinem sive scientiam beatam ex meritis. Atqui merita Christi per mortem fuerunt consummata. Ergo Christus habuit beatitudinem post mortem. Et hoc quidem Scriptura Sacra confirmat; dicitur enim (Lucae, XXIV, 26): *Nonne oportuit pati Christum et ita intrare in gloriam suam?*

Resp. : Dist. antec. : Dignius est.... ex meritis quam sine meritis ei qui non habet principium excellentissimum, vi cujus antecedenter ad merita debetur ipsa beatitudo conc., ei qui habet tale principium nego. Christus enim in se habet hoc principium propter unionem hypostaticam. (Cf.

n. 243). Verba vero Sacrae Scripturae allata, vel si quae alia adinveniantur similia, intelliguntur aut de glorificatione corporis Christi, aut de exaltatione proprii nominis, et divinitatis manifestatione, aut de resurrectione ejus.

275. **Conclusio II.** — *Cognitio beata animae Christi est perfectior cognitione beata cujuslibet alterius creaturae; non tamen est comprehensiva divinae essentiae.* — (S. Th. qu. X, ar. 1 et 4).

Prob. 1.^a pars: Cognitio beata, idest cognitio divinae essentiae in beatis est magis vel minus perfecta secundum majorem vel minorem participationem luminis gloriae. Atqui anima Christi magis participat de lumine gloriae quam quaelibet creatura, cum propinquius conjungatur ipsi Verbo a quo lumen gloriae derivatur simul cum gratia. Ergo animae Christi scientia, sive cognitio beata, est perfectior cognitione cujuslibet alterius creaturae. Unde dicitur (Joan. I, 14): *Vidimus gloriam ejus quasi unigeniti a Patre plenum non solum gratiae, sed etiam veritatis.* Et Apostolus (Eph. I, 20) ait: « *Constituens ad dexteram suam in coelestibus supra omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem et omne nomen quod nominatur non solum in hoc saeculo, se etiam in futuro.* »

Prob. 2.^a pars: Quod est finitum non potest comprehendere infinitum. Atqui anima Christi est finita et essentia divina absolute et undequaque est infinita. Ergo anima Christi non potest comprehendere essentiam divinam, et ideo cognitio beata animae Christi non est comprehensiva divinae essentiae. Unde in concil. Basileensi (sess. 22) damnata est sequens propositio Augustini de Roma: *Anima Christi videt Deum tam clare et intense sicut Deus videt seipsum.*

276. **Conclusio III.** — *Anima Christi cognitione beata non cognoscit omnia absolute; cognoscit tamen omnia quae sunt, aut fuerunt, vel etiam erunt; ac praeterea ea omnia quae sunt in potentia creaturae* — (qu. X, a. 2 et 3).

Prob. 1.^a pars: Idest anima Christi scientia beata, sive in Verbo non videt omnia absolute. Nam videre omnia

absolute est videre non solum ea quae sunt, fuerunt vel erunt, sed etiam omnia possibile ad quae potentia Verbi se extendit, idest omnia quae Deus facere potest. Atqui nulla creatura potest in Verbo cognoscere omnia ad quae Dei virtus se extendit. Ergo anima Christi in Verbo non potest cognoscere omnia absolute. — *Minor prob.* Qui cognoscit virtutem Dei in Verbo, ita ut cognoscat omnia ad quae ipsa virtus se extendit, comprehendit ipsam virtutem Verbi in se. Atqui nulla creatura potest comprehendere Dei virtutem, cum Dei virtus sit ipsa divina essentia realiter. Ergo nulla creatura potest in Verbo cognoscere omnia ad quae Dei virtus se extendit.

Prob. 2.^a pars : Idest animam Christi cognoscere in Verbo omnia quae sunt, fuerunt, vel erunt. Etenim nulli intellectui beato deest quin cognoscat in Verbo omnia quae ad ipsum spectant. Atqui ad Christum et ad ejus dignitatem spectant quodammodo omnia, inquantum ei subjecta sunt omnia. Ipse enim est omnium iudex constitutus a Deo, *quia filius hominis est*, ut dicitur (Joan. V, 27). — Ergo anima Christi in Verbo cognoscit omnia existentia secundum quodcumque tempus et etiam hominum cogitata quorum est iudex.

Prob. 3.^a pars : Anima Christi in Verbo cognoscit omnes creaturas et quidem cognitione comprehensiva. Atqui qui cognoscit aliquid comprehensive comprehendit etiam ejus virtutem, et consequenter ea omnia ad quae ejus virtus se extendit. Ergo anima Christi in Verbo cognoscit omnia ad quae virtus creaturarum se extendit, et ideo omnia quae sunt in potentia creaturae.

277. *Obj.* — Christus (Marci XIII, 32) dicit : *De die autem illa (idest judicii) nemo scit, neque Angeli in coelo, neque Filius, nisi Pater.* Ergo Christus non scit omnia.

Resp. : Christus dixit nescire, ut scilicet aliis communicaret. Unde S. Augustinus dicit : « Quia vero D. N. I. C. magister nobis missus est, etiam Filium hominis dixit nescire illum diem quia in magisterio ejus non erat ut

per eum sciretur a nobis » (in psal. 36, serm. I, n. 11 — cf. S. Th., I. c. ad 1.^m).

278. **Corollaria.** — I. Anima Christi scientia quam habet in Verbo cognoscit omnia quae Deus scit scientia visionis; et ideo parificatur scientiae visionis quam habet Deus in seipso quantum ad numerum scibilium; non tamen quantum ad claritatem cognitionis, sic enim scientia visionis Dei in infinitum excedit scientiam animae Christi.

II. Scientia Dei simpliciter loquendo, vel etiam scientia simplicis intelligentiae ejus excedit in infinitum scientiam animae Christi quoad numerum scibilium.

III. Anima Christi cognoscit infinita et scientia visionis et scientia simplicis intelligentiae; *scientia visionis quidem*, qua cognoscit omnia et quae sunt et quae fuerunt et quae erunt, etiam beatorum cogitationes, quae in infinitum multiplicabuntur per totam aeternitatem; *scientia simplicis intelligentiae*, qua omnia quae sunt in potentia creaturae cognoscit: haec vero infinita sunt. (Cf. Billuart I. c.).

279. **Quaestio secunda.** — Cum ergo gratia non destruat naturam, sed perficiat, ut ajunt theologi, visio beata animae Christi cognitionem ejus naturalem non destruit, sed e contra est ratio cur adaugeatur, igitur nunc quaeritur de cognitione animae Christi, quae est praeter beatam. Cognitionis autem praeter beatam in anima duplex esse potest: *infusa* a Deo et *acquisita*. In praesenti quaeritur de scientia Christi infusa.

280. **Advertenda.** — I. Anima humana duplicem habet statum, idest conjunctionis ad corpus et separationis; et in utroque statu suam habet cognitionem sibi convenientem; in statu quidem conjunctionis habet cognitionem rerum per species a phantasmatibus abstractas ope intellectus agentis; in statu vero separationis habet cognitionem rerum per species a Deo infusas, praecipue rerum intelligibilium. (Cf. S. Th. I. c. qu. XI, a. 1 ad 2.^m; et P. I. qu. LXXXIX, a. 1-2).

II. Species quae a phantasmatibus abstrahuntur possunt etiam a Deo infundi in intellectu humano sicut de facto infusae sunt Adae; istae tamen species naturaliter natae sunt acquiri, non infundi; et ideo si a Deo infundantur, dicuntur non *per se* infusae, sed *per accidens*; et *scientia etiam* infusa *per accidens* dicitur. At species quae angelis infunduntur et animae separatae, acquiri non possunt vi intellectus, et ideo *per se* infusae dicuntur, et talis scientia dicitur etiam *per se* indita vel infusa. (Cf. S. Th. p. I, qu. LIV, a. 4, et qu. LX, a. 2, et qu. LXXXIX, a. 1 ad 2.^m).

III. Veritatum quae scientia infusa cognosci possunt. quaedam sunt ordinis naturalis: quaedam vero ordinis supernaturalis; puta *gratia*, *visio beata* etc. Sit ergo.

281. **Conclusio I.** — *In anima Christi praeter scientiam beatam est scientia infusa per quam cognoscit res in propria natura.* † (S. Th. q. IX, a. 3).

Prob.: Anima Christi, utpote in termino, quia beata, erat in potentia ad cognoscendum per species infusas, sicut substantiae separatae, puta angeli vel animae separatae. Ergo anima Christi revera cognoscebat per species infusas. — *Prob. conseq.*: Quia secus Verbum Dei assumpsisset humanam naturam imperfectam, idest cum potentialitate non reducta ad actum, quod est inconveniens.

Confirmatur: In angelis duplex cognitio ponitur ab Augustino, idest scientia beata, qua cognoscunt res in Verbo et scientia indita qua cognoscunt res in propria natura. Ergo et in anima Christi est ponenda talis cognitio. Non enim minus debuit perfici intellectus animae Christi quam intellectus angelicus, etiam cognitione naturali.

282. **Conclusio II.** — *Anima Christi per scientiam infusam omnia cognovit et naturalia et supernaturalia.*

Adverte hanc propositionem non intelligi de possibilibus absolute, idest ad quae se extendit potentia Dei, neque de ipsa essentia divina, quae per nullam speciem creatam

videri quidditative potest juxta doctrinam S. Thomae (p. I, qu. XII, a. 2), sed intelligendam de existentibus in aliqua temporis differentia sive praesentibus, sive praeteritis, sive futuris. Itaque *prob. conclusio* : Anima Christi potest per scientiam inditam omnia cognoscere, naturalia quidem potentia naturali, supernaturalia vero potentia obedientiali. Atqui fuit conveniens ut potentia naturalis fuerit reducta ad actum per cognitionem naturalium, et potentia obedientialis per cognitionem supernaturalium ; nam si potentia naturalis animae Christi non esset reducta ad actum, anima Christi esset imperfecta ; idem dicendum de potentia obedientiali, quia ratione unionis hypostaticae et visionis beatificae talis potentia est animae Christi connaturalis. Ergo anima Christi per scientiam inditam omnia cognovit et naturalia et supernaturalia (S. Th., p. III, qu. XI, a. 1, cum Comm. Cajet.).

283. **Observatio.** — Anima Christi per scientiam inditam cognovit omnia quae cognosci possunt lumine intellectus agentis, idest omnes scientias humanas calluit et ea omnia quae angelus naturaliter cognoscit ; et omnia quae per divinam revelationem hominibus innotescunt sive pertineant ad donum sapientiae, sive ad donum prophetiae, sive ad quodcumque donum Spiritus Sancti, et quidem cognitione quidditativa. Insuper cognovit omnia singularia per istam scientiam, sive praesentia, sive praeterita, sive futura, nam licet cognitio singularium non pertineat ad perfectionem cognitionis speculativae, pertinet tamen ad perfectionem cognitionis practicae, quae in Christo fuit perfectissima, utpote caput omnium cui subiecta sunt omnia. (S. Th., l. c. ad 3.^m, cum Comm. Cajet.).

284. **Quaestio tertia.** — Scientia per se infusa sive indita animae est alterius rationis a scientia quae acquiritur vi luminis intellectus agentis per abstractionem a phantasmatibus ; et ideo nata est perficere animam secundum aliam rationem ac scientia infusa ; alia igitur videtur esse potentialitas animae quae completur per scientiam

infusam et per scientiam acquisitam. Quaeritur ergo an praeter scientiam beatam et infusam etiam acquisita sit ponenda in anima Christi. (S. Th. p. III, qu. IX, a. 4, ad 3.^m cum comm. Cajet.).

285. **Conclusio I.** — *In Christo fuit scientia propriis actibus acquisita.*

Prob. 1.º ex Scriptura in qua dicitur quod (Luc. II, 52) *Jesus proficiebat sapientia et aetate*: quae verba licet etiam per simplicem scientiam experimentalem vel etiam aliter exponi absolute possint, tamen longe melius explicantur si in Christo scientia propriis actibus acquisita ponatur.

Prob. 2.º: Christus cum assumpserit naturam humanam perfectam, etiam intellectum agentem assumpsit qui inter praecipuas facultates animae annumeratur. Atqui intellectus agens in Christo non fuit frustratus propria et praecipua ejus operatione, quae in abstractione specierum intelligibilium consistit. Ergo Christus vere abstraxit species intelligibiles a phantasmatibus, et ideo acquisivit scientiam propriis actibus. — *Minor prob.* Quia ad perfectionem facultatis pertinet reduci in actum circa propriam et praecipuam ejus operationem.

286. **Conclusio II.** — *Christus scientia acquisita scivit omnia illa quae possunt sciri per actionem intellectus agentis.* (S. Th. I. c. qu. XII, a. 1).

Prob.: Christus facillime potuit acquirere scientiam omnium quae naturaliter per virtutem intellectus agentis cognosci possunt; et aliquomodo ad perfectionem animae pertinet illarum rerum cognitio. Ergo talis cognitio revera fuit in Christo. Non enim socordia aliqua sine blasphemia in eo potest admitti. — *Prob. antec.*: Christus certe habuit nobilissimum ingenium; et ideo per experientiam quarundam rerum in cognitionem aliarum multarum quam facillime potuit pervenire, sicut et quilibet homo ex cognitione effectuum ad cognitionem causae et ex cognitione causae ad cognitionem effectuum, sicut etiam similia per similia et contraria per contraria cognoscuntur.

Sed et hoc advertendum Christum per scientiam infusam cognovisse etiam ea omnia quae a sensibus sunt remota, ac praeterea etiam phantasmata, quae de iis fieri ab imaginativa possunt; et quia phantasia naturaliter obedit rationi, ideo per talem scientiam potuit efformare phantasmata etiam remotarum rerum ad perfectam scientiam acquisitam habendam. Adde quod humanitas in omnibus suis actibus a Verbo divino dirigebatur ut a supposito proprio (cf. comm. Cajet l. c.).

287. **Obj.** — Christus scientia beata et infusa omnia cognoscit. Ergo frustra in eo ponitur scientia acquisita.

Resp.: Dist. antec. Omnia cognoscit secundum omnem modum se tenentem ex parte subjecti, *nego*; secundum aliquem modum, idest proprium talis scientiae vel beatae aut infusae, *conc.* — *Responsio* patet ex dictis, quia alius est modus cognoscendi per scientiam infusam, et beatam et acquisitam; unde multiplex ista scientia ponitur ad perficiendam diversam potentialitatem animae. Ad hoc declarandum adverte etiam unam conclusionem posse cognosci per duplex medium; et quamvis sufficienter per unum medium cognoscatur, tamen bonum est etiam ut cognoscatur per aliud medium. Ita etiam, licet anima Christi per scientiam beatam et infusam omnia cognoscat, quia tamen potest cognoscere etiam alio modo, idest per scientiam acquisitam, bonum est ei ut ita cognoscat.

CAPUT XXII.

De potentia animae Christi

(S. TH., p. III, qu. XIII, cum Comm., CAJET, SYLVII, SATOLLI, BILLOT, JANSSENS. Cf. GONET, l. c. disp. XIX. — BILLUART, l. c. diss. XIII.)

288. **Agens principale et agens instrumentale.** — Cum unaquaelibet res sit propter suam operationem, operatio vero sit ad aliquid producendum; unumquodque ens propriam potentiam habeat necesse est aliquid faciendi. Po-

tentia autem aliquid faciendi vel competit alicui rei vi propriae naturae, vel ei competit secundum quod adhibetur ad operandum ab alio agente; sicut serrae ex propria natura competit posse incidere, sed artificiose incidere non nisi virtute ab artifice communicata ei competere potest. Illud cui competit agere virtute propria, sive vi propriae naturae, dicitur principale agens; illud vero cui competit agere virtute communicata ab alio agente, dicitur agens instrumentale.

289. **Haeretici.** — Quidam Lutherani adseruere attributa divinitatis in Christo esse humanitati communicata; unde, ajebant, sicut divinitas est ubique, ita et humanitas; et ideo dicti sunt *Ubiquistae*. Eadem ratione aeternitatem et omnipotentiam fuisse ei communicatam ponebant. Unde Christus non solum ratione naturae divinae, sed etiam humanae dicebatur omnipotens.

290. **Advertenda.** — Concedimus hominem Christum non solum posse, verum etiam debere omnipotentem dici vi communicationis idiomatum, ut ex dicendis patebit; (cap. seq.) sed negamus id ei competere ratione humanae naturae. Adserimus tamen Christum ratione humanae naturae aliquam habere potentiam.

291. **Conclusio I.** — *Anima sive humanitas Christi non habuit omnipotentiam simpliciter.*

Prob. : 1.º Omnipotentia simpliciter absque ulla restrictione ad omne producibile se extendit. Atqui implicat ut potentia animae Christi se extendat ad omne producibile. Ergo implicat animam Christi habere omnipotentiam simpliciter. — *Maj. patet. Minor prob.* quia anima, sive humanitas Christi non potest saltem seipsam producere, neque ei, utpote creaturae, virtus creativa convenire potest, etiam de potentia Dei absoluta (cf. vol. I, n. 612 et seq.; cf. S. Th. p. I, q. XLIV, a. 5).

Prob. 2.º : Cum potentia sit proprietas naturae ex ipsa sequens, oportet ut ei proportionetur ita ut determinata natura in sua perfectione sit etiam determinata et li-

mitata potentia. Unde cum sola natura divina, quae est ipsum esse subsistens, plenitudinem essendi et ideo omnes perfectiones contineat, ei soli competit potentia nullo limite circumscripta, idest respectu omnium quae possunt habere rationem entis, quod est habere omnipotentiam.

292. **Obj.** — Qui habet scientiam omnium habet omnipotentiam. Atqui anima Christi habuit scientiam omnium. Ergo et omnipotentiam.

Resp. : Dist. maj. : Qui habet scientiam omnium possibilium habet omnipotentiam, *transeat* ; omnium in aliqua differentia temporis existentium, non tamen possibilium omnium, qui habet scientiam practicam, *conc.* ; pure speculativam *nego*. *Contrad. min.* scientiam omnium possibilium *nego* ; existentium in aliqua temporis differentia, *subd.* ; habet scientiam speculativam omnium, *conc.* ; habet scientiam practicam, *nego*. — « Anima Christi habuit et scientiam practicam, et speculativam. Non tamen oportet quod omnium illorum habeat scientiam practicam quorum habuit scientiam speculativam. Ad scientiam enim speculativam habendam sufficit sola conformitas vel assimilatio scientis ad rem scitam. Ad scientiam autem practicam requiritur quod formae rerum quae sunt in intellectu sint factivae ». (S. Th., l. c. ad 3.^m).

293. **Conclusio II.** — *Anima Christi non habuit omnipotentiam respectu immutationis creaturarum.* — (S. Th., l. c. a. III).

Prob. : Si animae Christi competeret omnipotentia respectu immutationis creaturarum, hoc esset vel ex propria virtute sive naturali sive gratuita, aut prout est instrumentum Verbi Dei sibi uniti. Atqui ex nullo istorum animae Christi competit omnipotentia. Et 1.^a quidem non ex virtute naturali aut gratuita ; etenim per talem virtutem habuit potentiam tantum ad illos effectus faciendos, qui sunt animae convenientes ; puta ad gubernandum corpus et ad disponendos humanos actus et ad illuminandum per gratiae

et scientiae plenitudinem omnes creaturas rationales ab ejus perfectione deficientes per modum quo est conveniens creaturae rationali. 2.º Non inquantum est instrumentum Verbi Dei sibi uniti; nam licet sic considerata habuerit instrumentalem virtutem ad omnes immutationes miraculosas faciendas ordinabiles ad incarnationis finem, qui est instaurare omnia sive quae in terris, sive quae in coelis sunt (cf. S. Th., c. g. l. IV, c. XLI, circa finem et l. c. Comm. Cajet.), non tamen potuit habere virtutem instrumentalem circa immutationes creaturarum secundum quod sunt vertibiles in nihil; vertere enim creaturas in nihil, est cessare a conservando eas in esse quod est proprium Dei; ad solum enim Deum pertinet res in esse servare, cum conservatio in esse sit continuata creatio, quae est opus solius Dei (cf. S. Th., p. III, q. XIII, a. 2: et p. I, q. XLV, a. 5).

294. **Conclusio III.** — *Anima Christi vi propriae virtutis circa dispositionem proprii corporis non habuit omnipotentiam; habuit tamen ut instrumentum Verbi Dei.*

Prob. 1.^a pars: Anima Christi non poterat immutare proprium corpus a naturali ejus dispositione. Ergo anima Christi non habuit omnipotentiam circa dispositionem proprii corporis. — *Cons. patet. Antec. prob.:* Anima Christi habuit determinatam proportionem ad proprium corpus, et ideo non potuit ipsum immutare a naturali ejus dispositione; insuper dispositio naturalis corporis humani attenditur secundum cursum et ordinem naturae, et ideo sicut nulla creatura potest propria virtute immutare corpora exteriora a cursu et ordine naturae, ita nec anima Christi dispositionem naturalem proprii corporis.

2.^a *pars* patet ex eo quod humanitas Christi est instrumentum divinitatis, sive Verbi Dei. Instrumentum autem Verbi Dei potest pertingere ad quodcumque opus miraculosum. Et ideo anima Christi ut instrumentum Verbi Dei habuit omnipotentiam circa dispositionem proprii cor-

poris. Quia tamen virtus actionis non proprie attribuitur instrumento sed principali agenti, talis potentia magis tribuitur ipsi Verbo Dei quam animae Christi. (ib., art. 3.º).

295. **Conclusio IV.** — *Quidquid voluit voluntate absoluta anima Christi per se adimplenda potuit, et ideo quantum ad hoc habuit omnipotentiam.* (S. Th. I. c. a. 4.º).

Prob.: Anima Christi non potuit velle voluntate absoluta per se adimplendum quod ipsa adimplere non posset; hoc enim insipientis est. Ergo quidquid voluit voluntate absoluta per se adimplendum, potuit. Et quidem si voluit aliquid per se adimplendum *propria virtute*, propria virtute potuit; si autem voluit adimplendum per se ut per instrumentum Verbi, ut instrumentum potuit. Et insuper si quid voluit adimplendum, quod nonnisi virtute divina adimplere poterat, per orationem potuit. Ideo quodcumque anima Christi voluit voluntate absoluta et efficaci per se ipsam adimplendum, revera adimpletum fuit. — An vero etiam quidquid voluit voluntate absoluta adimplendum per alios, fuerit adimpletum, controvertitur inter theologos; tamen pars affirmativa mihi videtur amplectenda utpote doctrinae divi Thomae et veritati conformior. Nam, ut ait S. Doctor (qu. XVIII, a. 5): « Christus per voluntatem quae est per modum rationis semper idem volebat quod Deus ». Et (qu. XXI, a. 4) « Christus nihil aliud voluit nisi quod scivit Deum velle. Et ideo omnis absoluta voluntas Christi etiam humana fuit impleta; quia fuit Deo conformis ».

296. **Obj.** — Dicitur de Christo (Marc. VII, 24): *Ingressus domum, neminem voluit scire et non potuit latere.* Ergo aliquid voluit quod non potuit.

Resp.: Voluit voluntate conditionata et inefficaci, et non potuit propria virtute animae latere, *conc.*; voluit voluntate absoluta et efficaci, et virtute instrumentali non potuit, *nego.*

CAPUT XXIII.

De defectibus assumptis a filio Dei

(S. TH. p. III, qu. XIV, cum Comm. CAJET., SYLVII, SATOLLI, BILLOT, JANSSENS.
— Cf. GONET, l. c. disp. VI, BILLUART, l. c. diss. IV.)

297. **Ratio capitis.** — In praecedentibus determinatum est filium Dei humanam naturam assumpsisse et quidem cum omnibus perfectionibus quae de facto naturae humanae conveniunt et non solum naturalibus, sed etiam supernaturalibus; at natura prout de facto in hominibus est, etiam defectus importat; et ideo in hoc capite determinandum est quos defectus assumpserit filius Dei. Defectuum autem humanae naturae quidam ad corpus pertinent; quidam vero ad animam. De utrisque ergo agendum est.

298. **Defectus in humana natura triplicis generis.** — Sunt quidam defectus in humana natura qui in omnibus hominibus communiter inveniuntur ex peccato primi parentis; sicut mors, fames, sitis et alia hujusmodi. Alii sunt defectus in humana natura qui non consequuntur totam naturam humanam propter peccatum primi parentis, sed causantur in aliquibus hominibus ex quibusdam particularibus causis, sicut lepra, morbus caducus et alia hujusmodi; qui defectus aliquando causantur ex culpa hominis, puta ex inordinato victu; quandoque vero ex defectu virtutis formativae. Horum autem defectuum quidam opponuntur perfectioni gratiae et scientiae, ut puta pronitas ad malum, difficultas ad bonum et mala dispositio corporis secundum facultates sensitivas ad scientiam acquirendam.

299. **Conclusio I.** — *Filius Dei assumpsit omnes defectus corporales provenientes ex peccato originali primi parentis qui in omnibus hominibus inveniuntur; iis exceptis qui perfectioni gratiae et scientiae repugnant.*

Prob. 1.^a pars 1.º ex Scriptura. Isaias (LIII, 3) in persona Patrum ait: Desideravimus eum despectum et novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem; et quasi absconditus vultus ejus et despectus; unde nec reputavimus eum.

Prob. 2.º ratione convenientiae ex fine incarnationis desumpta; idest quod convenienter assumpsit defectus 1.º ad satisfaciendum pro peccato; nam Filius Dei carne assumpta ad hoc venit in mundum ut pro peccato humani generis satisfaceret. Atqui modus naturalis satisfaciendi pro peccato alterius est suscipere in se poenam pro peccato alteri debitam. Cum ergo defectus corporales, qui in omnibus hominibus inveniuntur ex peccato primi parentis, sint poena humani generis pro peccato contracto, convenienter tales defectus Filius Dei assumpsit. Unde dicit Isai. (ib.): Vere languores nostros ipse tulit. — 2.º Convenienter assumpsit defectus ad fidem incarnationis adstruendam. Humana enim natura nobis innotescit prout hujusmodi defectibus subjacet, unde si hos defectus Filius Dei non assumpsisset videretur non fuisse verus homo nec veram carnem habuisse, sed phantasticam, ut Manichaei posuerunt. Unde et B. Thomas per aspectum vulnerum est ad fidem revocatus, ut dicitur (Joan. XX). — 3.º Fuit conveniens ut exemplum patientiae nobis exhiberet passionem et defectus humanos fortiter tolerando.

2.^a pars non probatione, sed declaratione indiget. Dictum est enim in Christo fuisse plenitudinem gratiae et scientiae, imo fuisse triplicem scientiam, beatam, inditam et acquisitam et quamlibet perfectissimam; consequenter et gratia et scientia in Christo quidquid est sibi oppositum excludunt; non enim opposita esse possunt in eodem. (S. Th. 1. c. a. 1).

300. Observatio. — Hos defectus quos Christus suscepit, Damascenus vocat *naturales et indetractibiles passionem*: naturales quidem, quia consequuntur communiter totam naturam humanam; indetractibiles autem

quia defectum scientiae et gratiae non important. — (S. Th. ib.).

301. **Conclusio II.** — *Defectus provenientes sive ex culpa hominis, sive ex defectu virtutis formativae non fuerunt in Christo.* (S. Th. 1. c. a. 4.º).

Prob. : 1.º quidem quia sufficientissime potuit obtinere finem incarnationis per defectus qui totam naturam consequuntur ex peccato primi parentis; 2.º quia ipse nihil inordinatum in regimine suae vitae exercuit, et caro ejus de Spiritu Sancto concepta est, qui utpote infinitae sapientiae et virtutis errare et deficere non potest. (Ib.).

302. **Conclusio III.** — *Defectus corporales, quos filius Dei assumpsit, non necessitate, sed libere assumpsit.*

Prob. ex Scriptura quae (Isa. LIII, 7.) ait : *Oblatus est quia ipse voluit.* Si igitur mors fuit spontanea et libera multo magis alii defectus fuerunt ei voluntarii et liberi. Unde et Damascenus dicit (De fide Orthod. 1. 3, c. 20) : « In Domino quae naturalia erant, voluntatem minime praevertabant. Neque enim coactum quid in eo conspiciatur, sed omnia voluntaria, volens enim fame, volens siti, volens morte affectus est ».

303. **Corollarium.** — Non potest dici Christum contraxisse defectus, nam illud dicitur contrahi, ait Angelicus, quod simul cum sua causa ex necessitate trahitur; causa autem defectuum humanae naturae fuit peccatum primi parentis; et ideo illi solum dicuntur contrahere defectus in quos incurrunt, qui contrahunt peccatum originale, quod in Christo nullo modo fuit (ib. a. 3.).

304. **Conclusio IV.** — *In Christo nullum fuit peccatum neque originale, neque actuale.* — Haec propositio est de fide, ut patere potest ex dictis (n. 249 et seq.); dictum est enim Christum habuisse plenitudinem gratiae a primo instanti suae conceptionis, imo fuisse beatum, ac proinde habuisse gratiam consummatam beatorum; haec autem cum peccato coexistere nequeunt.

1.º *Prob. Ex Scriptura*: Apostolus (Heb. IV, 15) ait: *Non enim habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato*; et (cap. VII, 26): *Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus*. Et Joan. (I Ep. III, 5) loquens de Christo ait: *Apparuit ut peccata nostra tolleret; et peccatum in eo non est*. Ipsemet Christus dicit (Joan. VIII): *Quis ex vobis arguit me de peccato?*

2.º *Prob. ex Patribus* quorum testimonia longum esset afferre et afferunt theologi; nos brevitatis gratia tantum quaedam transcribimus: S. Dionysius Alex. (in epist. synod. ad Paul. Samos.) ait: « Nullus peccati est expers nisi solus Christus, sicut et Pater Christi et Spiritus Sanctus ». — S. Gregorius Naz. (or. 38 de Chr. natali) ait de Christo: « Humana omnia, excepto peccato, suscepit ». — S. Augustinus (in ps. 34, serm. 2, n. 1) dicit: « Sed nec in ipsa quidem anima sancta et mente hominis quem sibi ad unitatem personae Verbum Dei cooptaverat: sed nec in ipso corpore peccatum ullum erat ».

3.º *Prob. ratione theologica* specialiter pro peccato originali. Tantum ii contrahunt peccatum originale qui ex Adam derivantur secundum seminalem rationem, ut docent theologi (cf. S. Th., 1.^a 2.^{ae} q. 81 a. 4). Atqui Christus non derivatur ex Adam secundum seminalem rationem, cum non fuerit conceptus ex virili semine, sed Spiritus Sancti virtute. Ergo Christus non contraxit peccatum originale. Et confirmatur magis haec ratio; quia Christus utpote verus Deus non potuit considerari ut membrum Adae a quo possit ei communicari peccatum; imo diximus eum esse caput omnium (cf. S. Th. loc. cit. a. 1.º et 3.º).

4.º *Sed prob. conclusio pro quocumque peccato*: Christus illos defectus non debuit assumere qui non ordinantur ad satisfactionem sed potius eam impediunt, neque eos qui non ordinantur ad comprobendam veritatem humanae naturae,

sed potius sunt contra naturam, neque eos denique qui opponuntur virtuti. Atqui peccatum non ordinatur ad satisfactionem, sed potius virtutem satisfactionis impedit; non ordinatur ad comprobendam veritatem humanae naturae, cum non pertineat ad naturam et sit contra naturam; ac denique opponitur virtuti. Ergo Christus non assumpsit peccatum. — *Minor patet. Maj.* vero probatur ex eo quod Christus defectus nostros assumpsit ut pro nobis satisfaceret, ut veritatem humanae naturae comprobaret, et ut nobis fieret exemplum virtutis.

305. **Conclusio V.** — *In humanitate Christi ut Verbo Dei unita repugnat omnino esse peccatum; et ideo vi unionis est impeccabilis Christus.* — Haec conclusio est contra Scotistas qui adserunt Christum esse impeccabilem solum ratione gratiae habitualis ita ut si Deus privaret (quod certe absolute posset facere) humanitatem Christi gratia habituali Christus posset peccare.

Prob. 1.º ex Patribus nostra propositio: Hilarius (10 de Trin.) dicit Christum peccare non potuisse « dum Christus est, eo quod qui Christus est non potuit amittere quod Christus est ». — S. Anselmus (lib. 2, *Cur Homo Deus* c. 10) loquens de Christo ait: « In quo peccatum esse non poterat, quia Deus erat ». — Et S. Aug. (in Ench. cap. 40) dicit « Christum esse impeccabilem per illam gratiam qua a principio factus est homo Christus ». — Et S. Dionysius loc. cit. (in praec. concl.) ait: « Si Christus non esset Deus, non esset alienus a potestate peccandi ». Unde patet ex sanctorum verbis quod etiamsi Christus amitteret gratiam sanctificantem, quia non amitteret esse Deum, foret semper impeccabilis.

2.º *Prob. ratione:* Ideo gratia habitualis non compatitur peccatum, quia unit sive conjungit Deo unione superexcedente quamlibet unionem naturalem ad ipsum; unde si consideretur in statu suae ultimae perfectionis ita subjectum, puta hominem, Deo conjungit, ut ratione suae perfectae conjunctionis sit ratio sufficientissima im-

pediendi quodcumque peccatum. Atqui humanitas Christi ita Deo unitur ut ejus unio in infinitum excedat quamlibet aliam unionem etiam beatorum, cum sit omnino ordinis superioris. Ergo si gratia consummata, idest beatorum, importat impeccabilitatem, multo magis importabit impeccabilitatem ipsa gratia unionis.

Confirmatur: Humanitas Christi maxime elongatur a peccato per hoc quod ipsi Deo substantialiter unitur; cum unio ejus ad Deum, idest ei cui directe opponitur peccatum, sit maxima inter omnes uniones. Atqui qui maxime elongatur a peccato non potest esse subjectum peccati. Ergo humanitas Christi vi unionis ad Verbum non potest esse subjectum peccati, et ideo impeccabilis est.

3.º Si humana natura Christi posset elicere actiones peccaminosas, sequeretur tales actiones tribui ipsi supposito divino; actiones enim sunt suppositorum, unde proprie loquendo non est oculus qui videt, sed homo, idest persona humana per oculum, sicut non natura operatur, sed suppositum per naturam, sicut neque natura in se et simpliciter existit sive subsistit, sed suppositum naturae. Atqui suppositum naturae humanae in Christo est suppositum divinum. Ergo si actiones peccaminosae procederent ab humanitate Christi, ipsi supposito divino tribuerentur. Et ideo suppositum divinum diceretur peccator in illa hypothesis, quod blasphemum est. (Cf. Billuart l. c.).

306. **Conclusio VI.** — *In Christo non fuit fomes peccati neque in actu secundo, neque in actu primo.*

Prob.: Fomes in actu secundo nihil aliud est quam motus inordinati appetitus sensitivi contra rationem; fomes vero in actu primo nihil est aliud quam ipse appetitus sensitivus non praecise, sed quatenus dicit inclinationem habitualement ad id quod est contra rationem, sive ut connotat privationem subjectionis ad rationem. Atqui in Christo neque motus inordinati appetitus sensitivi fuerunt, neque inclinatio habitualis in appetito sensitivo ad id quod est

contra rationem. Ergo in Christo neque in actu secundo, neque in actu primo fuit fomes peccati. — *Prob. minor*, idest non fuisse in Christo motus inordinatos, 1.º ex synodo V generali, collat. 8 can. 12 in qua damnatus fuit Theodorus Mopsuestenus quia dixerat: *Alium esse Dei Verbum, alium Christum a passionibus animae et desideriis carnis molestias patientem*, 2.º quia tales motus fuissent Dei Verbo imputabiles et peccaminosi utpote saltem interpretative ei voluntarii; praevidisset enim et potuisset eos impedire.

Sed probatur secunda pars, ex cujus probatione etiam prima probatur iterum: — Virtus moralis quae est in irrationali parte animae, ut temperantia, fortitudo, facit eam esse rationi subjectam. Ergo quo perfectior erit virtus, faciet partem irrationalem, idest appetitum sensitivum, esse magis rationi subjectam. Atqui in Christo fuit perfectissima virtus. Ergo perfectissime subiciebat appetitum sensitivum rationi.

Prob. 2.º: Qui maxime elongatur a peccato nullam habet inclinationem ad illud, ut patet ex terminis. Atqui Christus vi gratiae unionis maxime elongatur a peccato. Ergo nullam habuit inclinationem ad illud, et ideo in eo non fuit fomes peccati.

307. **Conclusio VII.** — *In Christo fuerunt animae passionēs.*

Ante probationem adverte animae passiones quasdam esse corporales, ut passio quae provenit ex corporis laesione, alias animales, ut sunt affectiones appetitus sensitivi; et hae proprissime dicuntur passionēs. Utrasque esse in Christo probat S. Thomas hac ratione: quoad primas: corpus Christi fuit passibile et mutabile; ergo necesse fuit ut anima ejus hoc modo passibilis esset. Quoad alias vero sic: affectiones appetitus sensitivi fuerunt in Christo sicut et coetera quae ad naturam hominis pertinent. Non tamen fuerunt in eo sicut et in nobis; 1.º enim in nobis quandoque feruntur ad illicita; quod in Christo non fuit; 2.º in

nobis frequenter praeveniunt usum rationis, in Christo autem omnes oriebantur secundum dispositionem rationis; 3.º in nobis quandoque non sistunt in appetitu sensitivo, sed trahunt rationem; quod in Christo non fuit (Cf. S. Th. loc. cit. a. 4).

308. **Corollarium.** — Ex his patet in Christo fuisse et *dolorem sensibilem*, et *tristitiam* et *timorem*. — Fuit *dolor sensibilis*, quia corpus ejus, utpote passibile et mortale, laedi poterat, et anima utpote potentiis naturalibus non destituta habuit sensum laesionis. — Fuit *tristitia* secundum illud (Math. XXVI, 38): *Tristis est anima mea usque ad mortem*; et patet etiam ratione, nam objectum tristitiae et motivum est nocivum et malum interius apprehensum sive per rationem sive per imaginationem. Potuit autem anima Christi interius apprehendere aliquid ut nocivum, et quantum ad se, sicut passio et mors ejus fuit, et quantum ad alios, sicut peccatum discipulorum vel etiam Judaeorum occidentium ipsum; et ideo potuit esse in eo vera tristitia; alio tamen modo ac in nobis secundum illa tria quae supra (n. praec.) adsignata sunt. — Fuit etiam *timor* in Christo ut importatur actus appetitus sensitivi refugientis malum apprehensum, ut puta mortem, et se contrahentis contra illud, unde dicitur (XIV, 33): *Coepit Jesus pavere et taedere*. — Fuit etiam *admiratio* in Christo et *ira*. *Admiratio* quidem, quia *admiratio* est intenta animi applicatio ad aliquid novum et insolitum. Hoc autem fuit in Christo, non quidem secundum scientiam beatam aut infusam secundum quam ei nihil novi accidere poterat, sed secundum scientiam acquisitam sive experimentalem; unde (Matth. VIII, 10), dicitur: *Audiens Jesus* (verba Centurionis) *miratus est*. — *Ira* vero fuit in Christo prout est appetitus vindictae secundum ordinem justitiae ex tristitia procedens quatenus scilicet aliquis ex malo sibi vel alteri illato tristatur; et per hoc appetit vindictam; non autem fuit in Christo appetitus vindictae contra ordinem justitiae, sic enim ira est peccatum. Ira autem prout

fuit in Christo vocatur etiam *zelus* juxta illud (psalm. LXVIII): *Zelus domus tuae comedit me.* (Cf. S. Th., l. c. a. 6, 7, 8, 9).

CAPUT XXIV.

De modo loquendi circa incarnationis mysterium

(S. TH., p. III, qu. 16, cum Comm. CAJET., SYLVII, SATOLLI, BILLOT, JANSSENS.
— BILLUART l. c. diss. XVI, KNOLL, p. III, sectio I c. III, a. I).

309. **Ratio capitis.** — Hucusque disseruimus de mysterio incarnationis et de consequentibus ipsum. Non solum autem catholicam veritatem exposuimus ac probavimus, sed etiam doctrinas falsas haereticorum catholicae fidei oppositas in medium attulimus, duce divo Thoma, et impugnavimus. Nunc ergo ne ex incuria loquendi in eorum errores incidamus, de modo loquendi hujus mysterii breviter disseremus; dico breviter disseremus, quia revera longum texere tractatum non est necesse; ea enim omnia quae de modo loquendi hujus mysterii possunt dici tanquam corollaria doctrinae superius expositae possunt considerari. — Titulus autem hujus capitis solet inscribi a theologis: *De communicatione idiomatum*. Ratio est quia *idioma* Graece idem est ac *proprietas*; et quia proprietates humanae naturae in Christo praedicantur de Deo, et viceversa proprietates divinae naturae praedicantur de homine Christo; ideo intelligitur fieri aliqua communicatio talium proprietatum. Unde per *communicationem idiomatum* in Christo nihil aliud intelligitur quam: « *naturae divinae et humanae earumque proprietatum de se mutua praedicatio* ».

310. **Advertenda.** — I. Prae oculis sunt habenda ea quae supra contra haereticos determinavimus, praecipue sequentia: In Christo sunt duae naturae, divina scilicet et humana distinctae, impermixtae, inconfusae, ac utraque natura perfectissima, et ideo cum omnibus suis

proprietatibus quae ad ipsam veluti consequi intelliguntur.

II. In Christo unum tantum fuisse et esse suppositum, idest divinum in utraque natura subsistens, identicum tamen cum natura divina, distinctum vero a natura humana. Praeterea advertendum quaedam convenire Christo ratione naturae divinae ut e. g. esse omnipotentem, aeternum etc.; quaedam vero ratione naturae humanae, ut puta, esse mortuum, crucifixum; quaedam vero ratione utriusque naturae, ut esse redemptorem, satisfacere plene justitiae divinae etc.

311. **Conclusio I.** — *Admittenda est communicatio idiomatum in Christo; idest ea quae dicuntur de filio Dei possunt praedicari de filio hominis et viceversa.*

Prob. 1.º ex Scriptura: Ipse Christus dicit se esse filium hominis; et tribuit sibi aliquid quod non potest ei convenire nisi quia est filius Dei; ait enim (Joan. VIII, 58): *Antequam Abraham fieret ego sum.* Unde ille ipse qui traditur in manibus peccatorum, quod ei convenit ratione naturae humanae, *est antequam Abraham fieret.* Similiter Apost. (I. Cor. II, 8) Dominum gloriae vocat *crucifixum*. Insuper in symbolo Apost. dicitur: Filium Dei conceptum de Spiritu Sancto, natum ex Maria Virgine, passum, crucifixum, mortuum. Insuper in concilio Ephesino contra Nestorianos definitum est Mariam Virginem vere esse matrem Dei per hoc quod ex ea natus est homo Jesus Christus.

2. *Prob. ratione:* Cum in Christo non sit aliud suppositum quam Divini Verbi, manifestum est dum dicimus *filius hominis*, aut *filius Dei* idem suppositum designari. Ergo eo ipso quo aliquid praedicatur de filio hominis, idest de supposito humanae naturae Christi, de supposito divini Verbi, idest de filio Dei praedicatur. Et ideo quidquid dicitur de homine Jesu, dicitur de Deo ut supponit pro Verbo divino, et viceversa.

3.º *Prob. ex Patribus.* S. Ignatius M. (Ep. ad Ephes. n. 7) dicit quod Christus « Medicus unus est carnalis et

spiritualis, factus et non factus, in homine existens Deus, in morte vita vera et ex Maria, et ex Deo, primum passibilis et tunc impassibilis J. Christus D. N. ». S. Gregor Nyss. (*Epist. ad Theophil. Ep. Alex.*) ait: « Propter exactam assumptae carnis divinitatis unitatem mutuo nomina permutantur ut quod humanum est divino, quod divinum est humano nuncupetur ». Et S. Ambrosius de Christo posse dici adserit (lib. *De Incar.* c. V, n. 36) quod « Idem patiebatur et non patiebatur, moriebatur et non moriebatur, sepeliebatur et non sepeliebatur, resurgebat et non resurgebat ». Idem docent omnes Patres. Tandem in anathematismo approbato a Concilio Ephesino dicitur: « Si quis duabus personis sive hypostasibus eas quae in evangelicis conscriptionibus sunt dividit voces vel ea quae de Christo a sanctis dicuntur vel ab ipso Christo de semetipso et aliquas quidem ex his homini applicandas crediderit, aliquas vero soli Verbo deputaverit, anathema sit ».

312. **Corollarium.** — Ex dictis sequitur tum concreta, tum abstracta nomina naturae divinae de Filio hominis praedicari, cum talia de Filio Dei praedicentur, sicut etiam concreta naturae humanae de Filio Dei; ratio est quia tam concreta naturae humanae quam concreta naturae divinae idem suppositum in Christo designant et cum eodem supposito identificantur; sicut etiam abstracta naturae divinae a supposito Christi, idest a Verbo seu a Filio Dei non distinguuntur realiter, sed cum eo sunt identica. Unde in rigore verae sunt sequentes propositiones: *Deus est homo; homo* (designato Christo) *est Deus; hic homo est aeternus, immortalis.* Item verae sunt sequentes in sensu identico idest: *hic homo* (idest Christus) *est divinitas, aeternitas; et aeternitas est hic homo.* Sic etiam: *Deus est natus de Virgine, Deus est passus, mortuus etc.*

313. **Observatio.** — Tamen advertendum est et prae oculis habendum qua ratione praedicatum tali subjecto idest supposito tribuatur, an ratione naturae humanae vel divinae.

314. **Conclusio II.** — *Nomina abstracta naturae humanae et divinae nequeunt de se invicem praedicari, neque abstracta naturae humanae de concretis naturae divinae.*

Prob. conclusio ex eo quod ad hoc quod unum praedicetur de alio requiritur identitas quae non habetur inter abstracta naturae humanae et abstracta aut concreta naturae divinae. Unde dici non potest: humanitas est divinitas, Deus est humanitas etc.

315. **Conclusio III.** — *Praedicata quae affirmantur de humana natura abstracte accepta importantia innovationem quantum ad esse absolute et simpliciter, de Filio Dei aut de Filio hominis, idest de Christo, dici non possunt.*

Prob. ex eo quod esse Filii Dei seu Filii hominis idest Christi absolute et simpliciter acceptum est esse divinum, aeternum, immutabile, sine innovatione; nam est esse Verbi divini; unde de esse Filii Dei absolute et simpliciter accepti nihil importans innovationem dici potest. Quia tamen importat innovationem secundum humanitatem quam assumpsit Filius Dei in qua est innovatio, ideo possunt affirmari ea quae affirmantur de humanitate importantia innovationem, inquantum habet humanam naturam seu inquantum habet esse humanum. Unde non potest dici simpliciter et absolute: Filius Dei vel etiam hic homo, designato Christo, incepit esse, vel est creatura. Tamen dici potest: Filius Dei incepit esse homo; sicut etiam: Hic homo incepit esse secundum humanitatem. Quae ultima duo verba si explicite quandoque non inveniantur posita subintelliguntur. (S. Th. p. III, qu. XVI, a. IX).

CAPUT XXV.

De pluralitate voluntatum in Christo

(S. TH. p. III, q. XVIII-XIX a. 1 et 2, Comm. CAJET., SYLVII, SATOLLI, BILLOT, JANSSENS. — Conf. GONET, l. c. disp., BILLUAT, l. c. diss. XVIII, a. I, KNOLL, p. III. sectio I, cap. II, a. II, § 306).

316. **Haereses.** — Apollinaris, cum in Christo non poneret animam intellectivam, sed ipsum Verbum loco animae vel intellectus, cogebatur admittere unam tantum voluntatem in eo, idest divinam. Similiter Euthichen sicut et illos omnes qui unam tantum naturam in Christo ponebant unam voluntatem admisisse necesse est. In eundem errorem impexit Nestorius, qui licet naturas, sicut et personas, multiplicavit in Christo, quia tamen unionem naturae humanae et divinae factam esse secundum voluntatem et affectum adseruit, unam tantum voluntatem esse in Christo docuit. Postmodum (saec. VII) vero Macarius Antiochenus Patriarcha, Cyrus Alexandrinus et Sergius Constantinopolitanus et quidam eorum sequaces posuerunt in Christo unam voluntatem licet in eo ponerent duas naturas secundum hypostasim unitas; quia opinabantur quod humana natura in Christo nunquam movebatur motu proprio, sed solum secundum quod erat mota a divinitate. Hi omnes uno communi vocabulo *monothelitae* vocantur. (l. c., a. 1, c.).

317. **Conclusio I.** — *In Christo oportet ponere duas voluntates et duas operationes, humanam scilicet et divinam.*

Haec propositio est de fide in diversis conciliis definita. Tantum referam definitionem synodi VI Const.p.nae III, a. 680 celebratae, adprobatam etiam a conc. Florentino in decreto pro Jacob. Definitio synody VI haec est: *Duas naturales voluntates in Christo et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter inconfuse secundum SS. Patrum doctrinam praedicamus.* Et Eug. IV Papa in

eodem conc. Flor.: *Amplectitur, approbat et suscipit sanctam tertiam Constantinopolitanam synodum quae sexta est in ordine universalium synodorum, in qua definitum est in Domino nostro Jesu Christo duas esse perfectas integrasque naturas et duas operationes, duas etiam voluntates, licet esset una eademque persona cui utriusque naturae competere actiones, deitate agente quae Dei sunt et humanitate quae hominis sunt.*

1.º *Prob. ex Scriptura*, quae ait (Matth. XXVI, 39): *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste: veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis.* — Et (Luc. XXII, 42): *Pater, si vis, transfer calicem istum a me, veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.* — Et (Joan. VI, 38): *Descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.*

2.º *Prob. ex Patribus*: Agato Papa (Ep. ad Imp. lecta in conc. VI) dicit: « operationes et volitiones Christi quas catholici dicimus humanas, dicunt ne Monothelitae divinas, an negabunt esse divinas? Si divinae non sunt, jam eo ipso concedant oportet operationes Christi esse duplicis diversi ordinis, divinas alias, siquidem Christus Deus est, alias non divinas quarum proinde principium quo eliciuntur non est divina natura ». — Et Damascenus (*De fide orth.* l. III, c. XV) ait: « Duas in D. N. J. Chr. virtutes operatrices dicimus, nam et ut Deus ejusdem cum Patre substantiae divinam operationem habebat, et ut homo factus ejusdem nobiscum substantiae operatricem naturae humanae facultatem ».

3.º *Prob. ratione*: Filius Dei assumpsit humanam naturam perfectam. Atqui ad perfectionem humanae naturae pertinet voluntas quae est naturalis ejus potentia, sicut et intellectus. Ergo Filius Dei humanam voluntatem assumpsit in humana natura. Sic ergo in Christo fuit voluntas humana. Insuper per assumptionem humanae naturae nullam diminutionem passus est Filius Dei in his quae pertinent ad divinam naturam cui competit voluntatem habere. Ergo in Christo est etiam voluntas divina. Sic ergo in

Christo sunt duae voluntates, divina scilicet et humana. Et item sunt etiam in eo duae operationes, idest humanae et divinae naturae; natura enim sine propria operatione imperfecta est et frustra. (S. Th., I. c., a. 1).

318. **Corollarium.** — Ex dictis sequitur in Christo fuisse quasdam operationes quae sunt proprie et exclusive naturae divinae, ut est creatio, conservatio rerum in esse; quasdam vero quae sunt proprie et exclusive naturae humanae ut principii *quo*, sicut ambulare, comedere, bibere etc. Aliae autem sunt quae ab utraque natura procedunt, et ideo sunt utrique communes, diversimode tamen: nam a natura divina procedunt propria virtute sive vi propriae formae, a natura humana virtute tantum communicata, et ideo tanquam ab instrumento. Tales sunt resuscitatio Lazari, sanationes aegrorum etc. Tamen omnes hae operationes tribuuntur eidem principio *quod*, idest supposito divino sive Christo (S. Th. ib.).

319. **Obj. I.** — Voluntas in unoquoque habet rationem primi moventis. Atqui in Christo sola divina voluntas habet rationem primi moventis. Ergo in Christo est solum voluntas divina.

Resp. : Dist. maj. : Voluntas.... primi moventis absolute, *nego*; primi moventis in respectiva natura, *conc.* Et *dist. min. :* In Christo sola divina voluntas.... primi moventis absolute, *conc.*; relative ad naturam humanam, *nego.* — Ad rationem voluntatis non requiritur ratio primi moventis absolute, secus praeter voluntatem divinam nulla alia voluntas, non solum in Christo, sed in nulla creatura daretur (cf. S. Th. ib. ad 1.^m).

320. **Obj. II.** — Instrumentum non movetur voluntate propria, sed moventis. Atqui humana natura fuit in Christo sicut instrumentum divinitatis. Ergo natura humana in Christo non movebatur propria voluntate.

Resp. : Dist. maj. : Instrumentum non animatum anima rationali non movetur..., *conc.*; instrumentum animatum anima rationali, *nego* (ib. ad 2.^m).

321. Conclusio II. — *In Christi humana natura triplex voluntas ex parte actus est admittenda, idest voluntas ut natura, voluntas ut ratio seu ut voluntas, et voluntas per participationem, idest sensibilis appetitus.*

Prob.: Haec propositio potest considerari ut corollarium praecedentis propositionis. Dictum est enim in ejus probationem filium Dei humanam naturam perfectam assumpsisse et quia natura humana perfecta hanc triplicem voluntatem importat, ideo haec triplex voluntas admittenda est in Christo. Et re quidem vera voluntas sensualitatis nihil est aliud quam appetitus sensitivus inquantum est natus obedire rationi, sic enim consideratus dicitur et rationale per participationem, et etiam voluntas per participationem. Si autem voluntas rationis sive voluntas non per participationem, sed per essentiam dicta, accipiatur pro actu, oportet in Christo ponere duas voluntates, idest duas species actuum voluntatis. Voluntas enim et est finis, et eorum quae sunt ad finem, et alio modo fertur in utrumque; in finem quidem fertur simpliciter et absolute, sicut in id quod est secundum se bonum; in id autem quod est ad finem fertur cum quadam comparatione secundum quod habet bonitatem ex ordine ad aliud. Et ideo alterius rationis est actus voluntatis secundum quod fertur in aliquid quod est secundum se volitum, ut sanitas; et hic actus vocatur simplex voluntas, sive voluntas *ut natura*; et alterius rationis est actus voluntatis secundum quod fertur ad aliquid quod est volitum solum ex ordine ad alterum, sicut est sumptio medicinae; et talis actus vocatur voluntas *ut ratio*, sive voluntas *ut voluntas* (cf. S. Th. I. c. a. 2, 3).

322. Liberum arbitrium in Christo. — Ex his patet in Christo homine fuisse liberum arbitrium. Actus enim secundum quem voluntas ejus ferebatur in aliquid per ordinem ad aliud, est eorum quae sunt ad finem, et sic importat electionem, quae nonnisi a libero arbitrio esse potest. Unde dicitur (Isai. VII, 15): *Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum et eligere bonum*; et ib.

(LIII, 7): *oblatus est quia ipse voluit*. Et S. Augustinus (Tract. 119 in Joan.): « Quis ita dormit quando voluerit, sicut Jesus mortuus est quando voluit? quis ita vestem deponit quando voluerit, sicut se carne exuit quando voluit? » Idem docent S. Cyrillus (lib. 7 in Joan. c. 7). Chrysos. (in cap. 53, Isa.) et alii Patres.

323. **Obj.** — Liberum arbitrium se habet ad utrumque. Atqui voluntas Christi non se habuit ad utrumque, cum fuerit determinata ad bonum. Ergo in Christo non fuit liberum arbitrium.

Resp.: Dist. maj.: — Se habet ad utrumque conducens ad finem, *conc.*; abducens a fine, *nego*. Liberum arbitrium definitur: *Facultas electiva mediorum servato ordine finis*; unde liberum arbitrium respicit media, ea scilicet quae in finem conducunt, non ea quae a fine abducunt; ista enim non habent rationem medii; et ideo liberum arbitrium secundum suam rationem non fertur in malum, unde si in aliquo in malum fertur, hoc ad ejus imperfectionem pertinet; propter hoc in Deo perfectissime reperitur liberum arbitrium, quia Deus peccare non potest (cf. Phil. II, n. 94, Prob. 4.º).

324. **Quaestio.** — At movetur quaestio valde difficilis an scilicet cum praecepto quod Christus habuit a Patre de morte subeunda stare possit vera libertas moriendi in Christo.

325. **Supponenda.** — I. In hac quaestione supponimus Christum libere fuisse mortuum in cruce; nam ipsemet ait (Joan. X, 17, 18): *Ego pono animam meam ut iterum sumam eam*. Et: *Nemo tollit eam a me; sed ego pono eam a me ipso; et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam*. Unde S. Augustinus citatus a Tepe (l. c. n. 879, prop. 83) dicit quod Christus mortuus est « quia voluit, quando voluit, quomodo voluit ».

II. Supponimus etiam in Scripturis explicitis verbis adseri Christum habuisse praecepta a Patre; dicitur enim de Christo (Deut. XVIII, 18): *loqueturque ad eos omnia*

quae praecepero illi. Et ipsemet Christus ait (Joan. X, 18): *Hoc mandatum accepi a Patre*, idest ponendi animam meam. Et (ib. XV, 10) dicitur: *Si praecepta mea servaveritis.... sicut et ego Patris mei praecepta servavi* etc.

326 **Sententiae.** — Multae sunt theologorum explanationes ad conciliandam libertatem Christi in morte subeunda cum praecepto quod in Sacra Scriptura dicitur a Patre Christus recepisse. Quidam dicunt non agi de vero et stricto praecepto, sed vel de consilio vel de placito quodam voluntatis divinae, ut docet inter recentiores clarissimus Billot (de Verbo Incar. thes. XXIX). Alii dicunt quod Christo fuit impositum praeceptum de morte subeunda quoad substantiam tantum, sed non quoad circumstantias, puta temporis, crucis etc. Sunt autem alii qui dicunt Christo fuisse impositum praeceptum dependenter ab ejus voluntate qua ipsemet libere acceptavit, vel sub conditione ut si vellet posset dispensationem obtinere: quae interpretatio, quidam dicunt, habet fundamentum in illo Matth. XXVI: *An putas, quia non possum rogare Patrem meum et exhibebit* etc. Tandem thomistae docent praeceptum fuisse verum et proprie praeceptum non ex consensu voluntatis Christi traditum, neque sub conditione obtinendi dispensationem a Christo; et quidam non solum circa substantiam mortis, sed etiam circa circumstantias; Christum autem potuisse non mori in sensu diviso, idest praescindendo a praecepto, sed supposito praecepto Patris non potuisse non mori; et tamen libere mortuum esse.

327. **Quid intelligatur nomine praecepti.** — Nomine praecepti generice et proprie sumpti intelligitur: *Communicatio voluntatis superioris subdito ut voluntas subditi conformetur voluntati superioris, sive cum obligatione stricta idest morali se conformandi (quae scilicet supponat potentiam peccandi); sive sine tali obligatione;* et hoc secundum contingit quando superior certus est quod subditus propriam voluntatem submittet et conformabit voluntati ipsius

etiamsi superior non inducat obligationem moralem in ipsum; et multo magis cum voluntas superioris est tantae efficaciae ut possit obtinere et obtineat quod subditus suam voluntatem libere conformet voluntati superioris. Concedimus quod Christo non potuit dari praeceptum primo modo propter ejus impeccabilitatem. Potuit tamen dari praeceptum secundo modo. Unde dicimus quod in Deo potuit esse et fuit voluntas absoluta per modum praedefinitionis, ita scilicet ut Christo talem voluntatem ut homini communicaret et daret verum et absolutum praeceptum seu mandatum de morte subeunda etc. modo explicato: neque fuit necesse quod voluntati humanae Christi in primo instanti fuerit communicata seu manifestata voluntas divina ut absolute praedefiniens, sed potuit manifestari seu communicari ut sibi complacens in eo quod Christus agere debebat.

328. **Conclusio I.** — *Praeceptum quod dicitur Christo esse traditum de morte subeunda fuit proprium praeceptum non conditionatum, sed absolutum, etiam circa circumstantias mortis.*

Prob.: 1.º ex eo quod Sacra Scriptura eodem modo loquitur de praeceptis Apostolorum et de praeceptis Christi ut patet ex locis supra relatis et ex aliis. Ergo sicut propria et absoluta erant praecepta Apostolorum, ita etiam praecepta Christi.

2.º Sacra Scriptura non metaphorice, sed proprie accipienda est, nisi absurdum sequatur. Nullum autem absurdum et inconveniens sequitur si praeceptum datum Christo accipiat proprie independens ab ejus voluntate et absolutum. — *Prob. minor* ex hoc quod in Christo ex praecepto proprie accepto non inducitur necessitas nisi suppositionis quae libertatem non aufert, sed libertatem et indifferentiam in facultate volitiva supponit. — Adde quod praeceptum est aliquid extrinsecum ipsi voluntati, voluntatem autem in sua natura intactam relinquit et quantum est de se indifferentem, ut est potentia. —

Unde praeceptum non voluntatem ipsam respicit, sed actum voluntatis, cujus determinatio ex hoc ipso quod est a voluntate et per voluntatem quantum est de se liberam et indifferentem, nullam importat necessitatem quae libertati opponitur, sed solum necessitatem quamdam suppositionis.

Confirmatur : Deus supposita sua universalissima et efficacissima causalitate, vi cujus omnes actus futuri liberi processuri erant a voluntate Christi, certissime potuit dare praeceptum absolutum et verum quatenus certissime sciebat Christum ipsum certissime et liberrime adimpleturum. — Quod etiam ex hoc confirmatur quod Christi voluntas fuit semper conformis in omnibus voluntati divinae quamvis ex libertate ageret.

3.º Quamvis beati videntes voluntatem divinam volentem aliquod bonum, ipsi voluntati divinae firmiter adherere et ex necessitate dicendi sint, non tamen sequitur eos adhaerere objecto a divina voluntate voluto ex necessitate secundum se spectato, nisi objectum talis sit naturae, ut ipsamet voluntas tali objecto ex necessitate adhaereat. — Nam quamvis videns in se voluntatem divinam volentem aliquod objectum, ex necessitate adhaereat voluntati divinae, tamen ipsi objecto secundum se spectato adhaeret eo modo quo adhaeret ei voluntas divina, idest necessario vel libere, quamvis voluntas divina adhaereat ei libere libertate absoluta et imparticipata, voluntas autem creata libere libertate derivata et participata. — Unde et Christus ex necessitate adhaerebat voluntati divinae praecipienti mortem et morti ut praeceptae seu praedefinitae necessitate suppositionis, quae necessitas libertati non opponitur, unde morti libere omnino adhaesit (cf. Phil. a. II, n. 95; ed. I).

Confirmatur ex hoc quod actus libertatis proprie completur per iudicium liberum quod est actus intellectus; iudicium autem intellectus potest diversimode respicere objectum consideratum formaliter ut est volitum a Deo et ut

est in se, quando scilicet intellectus videt voluntatem divinam objectum volentem.

Dices : Si Christus non potuit non velle mortem ut a Deo praeceptam, sequitur quod non meruit moriendo; cum mortuus sit ex necessitate.

Resp. nego illationem ; non enim ad merendum requiritur ut possit agere contra voluntatem et praeceptionem divinam ; sed requiritur ut in se possit agere vel non agere, et quod agat accedente praecepto agendi, quamvis enim talis non sit liber circa transgressionem praecepti, est tamen liber circa agere et non agere in se spectatum seu simpliciter et absolute loquendo. Et hoc sufficit ad libertatem. — Hanc responsionem acceptare tenentur ipsimet adversarii qui contraria opinantur, cum et ipsi concedant voluntatem humanam Christi semper in omnibus fuisse conformem voluntati divinae, et non potuisse esse difformem in volito; et tamen admittunt voluntatem humanam Christi fuisse liberam et meruisse. Plura habet Billuart qui nostram conclusionem defendit (diss. XVIII, a. IV).

329. Conclusio II. — *Voluntas humana Christi fuit omnino conformis divinae voluntati in volito.* (S. Th. I. c. qu. XVIII, a. 6). — Non loquor de voluntate sensualitatis aut de voluntate ut natura, sed de voluntate ut voluntas est, sive ut ratio. Nam voluntas sensualitatis in Christo sicut et in nobis refugiebat naturaliter dolores sensibiles et corporis laesionem, quae tamen voluntas divina admittebat in Christi corpore; nam ex quadam dispensatione Filius Dei ante suam passionem permittebat carni agere et pati quae sunt ei propria; et etiam omnibus viribus animae. Similiter etiam voluntas ut natura repudiat ea quae sunt naturae contraria et quae sunt secundum se mala, puta mortem et alia huiusmodi; quae tamen fuerunt disposita per divinam voluntatem. Nos ergo loquimur de voluntate ut est voluntas sive ut ratio. His declaratis :

Prob. 1.º ex illo Christi (Matth. XXVI, 39): Non sicut ego volo sed sicut tu; et ex illo Apostoli (Heb. V, 8): Ingrediens mundum dicit: Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi: holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio; in capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam.

2.º *Prob. ex Synod. VI, act. 4; dicitur enim: « Cum duas autem naturas duasque naturales voluntates et duas naturales operationes confitemur in uno D. N. J. Chr. non contrarias eas, nec adversus alterutram dicimus, sicut a via veritatis errantes Apostolicam traditionem accusant. Absit haec impietas a fidelium mentibus ».* Et Concil. Lateran. sub Martino I celeb. can. 15 anathemate ferit eum qui dissensiones et divisiones insipienter inducit ex duabus voluntatibus et duabus operationibus Christi pie praedicatis.

3.º *Prob. ex Damasceno (de fide Ort. lib. 3 cap. 18) dicente: « Divinam ipsius voluntatem humana sequebatur eique obtemperabat ut quae propria voluntate ac sententia minime moveretur; verum ea demum vellet quae divinae ipsius voluntati placebant ».*

4.º *Prob. ratione: Voluntas qua aliquis Deum diligit super omnia, est semper conformis voluntati divinae, vel implicite et in dispositione animi si non cognoscantur ea quae Deus vult, vel explicite et formaliter si cognoscantur ea quae Deus vult. Atqui Christus voluntate sua humana diligebat Deum super omnia et cognoscebat quid voluntas divina vellet. Ergo voluntas humana Christi fuit semper conformis voluntati divinae.*

330. **Observatio.** — Sed vel hoc in praesenti praestat observari quod licet voluntas naturalis et voluntas sensualitatis in Christo aliquid aliud voluerit quam voluntas divina et voluntas rationis ipsius, non tamen fuit aliqua contrarietas voluntatum: 1.º quidem, quia neque voluntas naturalis, neque voluntas sensualitatis seu sensibilis repudiabat illam rationem, scilicet qua divina voluntas et vo-

luntas rationis humanae in Christo passionem volebat. Volebat enim etiam voluntas absoluta in Christo salutem humani generis: sed ejus non erat velle hoc in ordine ad aliud: motus autem sensualitatis ad hoc se extendere non valebat. 2.º Quia neque voluntas divina, neque voluntas rationis in Christo impediabatur, aut retardabatur per voluntatem naturalem aut per appetitum sensualitatis. — Similiter etiam nec e contrario voluntas divina vel voluntas rationis in Christo refugiebat aut retardabat motum voluntatis naturalis humanae et motum sensualitatis in Christo. Placebat enim Christo secundum voluntatem divinam et etiam secundum voluntatem rationis ut voluntas naturalis in ipso et voluntas sensualitatis secundum ordinem suae naturae moveretur. (Cf. S. Th. I. c. a. 6 c.).

CAPUT XXVI.

De operibus Christi meritoriis et satisfactoriis

(S. Th. p. III, q. XIX, a III et IV; q. XXII; q. XLIX; q. L, a. VI; cum Comm. CAJET.; SYLVII, SATOLLI, BILLOT, etc. — Cf. GONET, I. c. disp. XXI. BILLUART, I. c. diss. XIX, KNOEL I. c.)

331. **Ratio capitis.** — Agentes de his quae consequuntur unionem humanae naturae ad Verbum determinamus in Christo esse praeter voluntatem divinam etiam voluntatem humanam non solum ut naturam, sed etiam quatenus importat liberum arbitrium. Sub hoc respectu autem Christus potest considerari quadrupliciter: 1.º in ordine ad se, et 2.º in ordine ad nos, quatenus pro nobis per opera meritoria satisfecit apud Deum; 3.º potest considerari in ordine ad Patrem; 4.º per comparisonem ad nos quasi, ut ita dicam, passive prout est objectum nostrae adorationis. In praesenti capite agendum est de Christo in ordine ad se, et ad nos active quatenus pro nobis per opera meritoria satisfecit apud Deum. De aliis erit sermo in sequentibus.

332. **Quaestio prima.** — Quaeritur ergo in praesenti an Christus meruerit et pro quibus meruerit.

333. **Conclusio I.** — *Christus vere et proprie meruit.* — Haec conclusio ad fidem pertinet; est enim definita a Conc. Trid. (sess. VI, c. VII, et *De Justificatione* can. X, XXVI, XXXII). Verba can. XXVI haec sunt: « Si quis dixerit justos non debere pro bonis operibus.... expectare et sperare aeternam retributionem a Deo per.... Jesu Christi meritum, anathema sit ».

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Isa. LIII, 10-11): Si posuerit pro peccato animam suam videbit semen longaeuum. Et pro eo quod laboravit anima ejus videbit et saturabitur. Quibus verbis alludit Isaias ad Christi fructus per labores, idest per passionem obtinendos seu per opera meritoria. Sed explicitius loquitur Apostolus (Philip. II, 8-10) dicens: Humiliarit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltavit illum et donavit illi nomen etc.

2.º Prob. ratione qua utitur Gonet (Compend. Theol. De Incarn. tract. I, c. XVIII, § I): Omnes conditiones ad meritum requisitae Christo conveniunt. Ergo Christus meruit. — Conseq. patet. Prob. antec.: 1.º Christus perfecta libertate gaudebat ut supra (n. 293) obstensum est; 2.º ejus humanitas erat Deo grata tum gratia unionis, tum gratia habituali; 3.º omnes ejus actiones ex objecto et circumstantiis erant bonae, ut ipsemet testatur (Joan. VIII, 29) dicens: Ego quae placita sunt ei facio semper; 4.º per opera charitatis omnia bona sua in Deum referebat, juxta illud (Joan. VIII, 50): Ego non quaero gloriam meam; et (Joan. V, 30): Non quaero voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me; 5.º aderat etiam promissio Patris de remunerandis ejus actionibus et passionibus, ut constat ex illo (Isa. LIII, 10): Si posuerit pro peccatis etc.; 6.º Christus erat viator, quia carebat beatitudine corporis, unde dicitur (Jerem. XIV, 8): Quasi colonus futurus es in terra et quasi viator declinans ad manendum.

334. **Corollaria.** — I. Christus meruit in primo instanti suae conceptionis, quia in eo instanti habuit omnes conditiones ad meritum cum habuerit gratiam et cognitionem perfectam (cf. c. XVIII, XX), et cum plena libertate obtulerit se Patri ut victimam et redemptionem generis humani, nam, ut ait Apostolus (Heb. X, 5-10): *Ingrediens mundum dixit hostiam et oblationem noluisti.... corpus autem aptasti mihi.... tunc dixi ecce venio.... in qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis.*

II. Non tamen meruit post mortem, quia deerat conditio requisita, idest viatoris a qua lege ipsemet declarat se non fuisse dispensatum, ait enim (Joan., IX, 4): *Me oportet operari opera ejus qui misit me donec dies est; venit nox quando nemo potest operari.* Ubi per diem intelligitur tempus vitae, per noctem tempus mortis, ut interpretatur S. Hieron., S. Chrysost., S. Aug., Origenes in psal. XXIV. — Neque ob eandem rationem, Christus meruit in instanti mortis, neque a fortiori per ea quae acciderunt in ejus corpore post mortem, quamvis meruerit ante mortem illa omnia Deo offerendo. Ratio est quia in instanti mortis mors verificatur de ipso, non autem vita, et ideo neque status viatoris. (cf. Gonet, l. c. ex quo corollaria haec desumpsi; et S. Th., infra qu. L, a. 6, c.).

335. **Conclusio II.** — *Christus meruit gloriam corporis et ea quae pertinent ad exteriorem ejus excellentiam, ut est ascensio, exaltatio sui nominis, veneratio etc.* (S. Th., l. c. a. 3, sed cont. et c.) — Haec conclusio est contra Calvinum (1).

Prob. 1.º ex ipso Christo dicente (Lucae, XXIV, 25): Nonne haec oportuit Christum pati et ita intrare in gloriam suam? Idest in gloriam corporis sui, quia gloriam animae jam possidebat. Et Apostolus (Philip., II, 8-10) ait: Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltavit illum et donavit

(1) Inst. l. II, c. XVII.

illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum etc. Et (Hebr., II, 9) dicitur : *Vidimus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum.*

2.º *Prob.* ratione : Quod est nobilius est Christo tribuendum. Sed habere gloriam corporis, exaltationem nominis et coetera in conclusione recensita per meritum est nobilius quam ea habere sine merito. Ergo dicendum est Christum illa omnia in conclusione recensita meruisse. — *Prob. minor* : Quia habere aliquid per meritum est habere illud per se, idest est esse aliquomodo causa illius cum ipso Deo cooperando, quod nobilius est quam ea habere ab alio, mere passive se habendo (cf. S. Th., I. c, a. 3, c.).

336. **Obj.** — In Concilio Ephesino c. X damnatum fuit adserere quod Christus sit mortuus pro se aut seipsum pro se obtulerit. Sed omnia merita Christi per unam oblationem, idest per mortem ipsius consummata sunt. Ergo nihil Christus pro se meruit.

Resp. : Concilium damnavit adserere quod Christus sit mortuus aut obtulerit pro se ex primaria intentione et pro peccatis propriis ; unde idem Concilium subjungit Christum non eguisse oblatione, quia peccatum non fecit. Christus ergo pro genere humano venit et mortuus est, sed hoc non impedit quominus suas actiones ordinaverit secundo ad merendum bonum quod nondum habebat, e. g. gloriam corporis etc. quam habuit postea duplici titulo, idest titulo connaturalitatis ob unionem hypostaticam et gratiam perfectam sanctificantem et titulo praemii. — Imo dici nequit simpliciter et *sine addito* Christum esse mortuum pro se, quia significatur esse mortuum pro se primaria intentione.

337. **Conclusio III.** — *Christus nec gratiam, nec scientiam, nec beatitudinem animae, nec divinitatem meruit.*

Prob. : Quod est melius est Christo tribuendum. Sed melius est Christo habere gratiam, gloriam essentialem et

divinitatem sine merito quam per meritum. Ergo dicendum est Christum haec omnia habuisse sine merito, non vero per meritum. — *Prob. minor*: Meritum non potest esse nisi ejus quod nondum habetur, respicit enim aliquid tanquam praemium conferendum. Unde si Christus illa omnia habuisse dicatur ex merito, sequitur iis aliquando caruisse; hoc autem magis diminuit dignitatem Christi quam augeat meritum. Ergo (cf. S. Th., ib.).

Confirmatur: Meritum procedit a gratia habituali sicut a principio et causa, gratia autem habitualis in Christo est ut proprietas sequens moraliter unionem hypostaticam. Sed principium et causa meriti non cadit sub merito tanquam praemium et effectus, nam secus *idem* esset principium et principiatum, seu causa et effectus secundum idem; idest esset effectus sui ipsius, quod contradictorium est (cf. Gonet et Billuart. l. c.).

338. Conclusio IV. — *Christus non solum sibi, sed etiam nobis omnibus meruit.* — (S. Th., l. c., a. 4). — Haec conclusio est definita in variis conciliis, idest Milevitano confirmato ab Innocentio I, Arausicano II et Tridentino in quo (Sess. V, *Decr. De peccato originali*) statuitur Adae peccatum non per aliud medium tolli « quam per meritum unius Mediatoris Domini N. J. C. qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, factus nobis justitia, sanctificatio et redemptio »; et (ib. c. VII) dicitur quod D. N. J. C. est causa meritoria nostrae justificationis: et (can. XXVI) decernitur bona opera nostra esse per Jesu Christi meritum, et similiter can. XXXII, (cf. etiam cap. XVI et alibi passim).

Prob. 1.º ex Apostolo dicente (Rom., V, 18): *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitae.* Sed condemnatio derivatur in omnes per demeritum Adae. Ergo etiam justificatio derivatur in omnes per meritum Christi.

2.º *Prob. ratione theologica*: In Christo non solum fuit

gratia sicut in singulari quadam persona, sed etiam sicut in capite totius Ecclesiae, cui omnes uniuntur sicut capiti membra ex quibus constituitur mystice una persona. Atqui de ratione veri capitis est influere in omnia membra. Ergo Christus per gratiam quam accepit, mediantibus suis operibus ex gratia procedentibus, influit in homines qui sunt membra Ecclesiae. Vide supra (c. XX).

339. **Conclusio V.** — *Christus hominibus meruit omnia bona spiritualia, idest tum gratiam, tum gloriam, tum alia ad gratiam et ad gloriam pertinentia.* — Haec conclusio ex locis citatis *Conc. Tridentini* eruitur manifeste, imo in canone XXXII citato fere expresse continetur. Insuper habetur ex Apostolo (Eph. I, 3) dicente: *Benedictus Deus et pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo*, idest per Christum, ut Patres interpretantur. Unde S. Bernardus (Serm. XIII in cant.) dicit: « Quidquid virtutis, quidquid sapientiae habere confidis.... deputa Christo ». Et Ecclesia quidquid petit semper *per Christum Dominum nostrum* petit.

340. **Quaeres.** — Christus est ne causa meritoria nostrae praedestinationis?

Resp.: Si consideretur nostra praedestinatio ex parte actus praedestinantis, negative respondendum est; nam eodem actu Deus praedestinavit Christum, merita Christi et nos; sed si consideretur praedestinatio secundum suum terminum, tunc affirmative respondendum est, quatenus scilicet Deus praedestinavit Christum et merita ejus, et ut per ejus merita justificationem, opera meritoria et gloriam consequeremur. « Sub praedestinatione enim aeterna non solum cadit id quod est fiendum in tempore, sed etiam modus et ordo secundum quem est complendum in tempore », ait Angelicus (cf. qu. XXIV, a. 4).

341. **Quaestio secunda.** — Dicunt Sociniani Christum non proprie, sed improprie et metaphorice pro nobis satisfecisse, idest praedicatione, consilio, exemplo; quae omnia

praeexiguntur, juxta illos, ad gratiam justificationis habendam a nobis; sed aliud non requiri, et ideo Deum nos justificare de facto sine ulla satisfactione ex parte Christi. Quidam ex modernistis eandem ac Sociniani doctrinam amplectuntur (1). Igitur quaestio movetur cum Socinianis et aliis an vere Christus satisfecerit divinae justitiae pro nobis.

342. **Conclusio I.** — *Christus proprie et vere satisfecit pro nobis apud Deum.* — Haec conclusio ad fidem pertinet, nam Conc. Trid. (sess. V, can. 3) decernit: « Si quis hoc Adae peccatum quod... inest unicuique proprium... per aliud remedium asserit tolli quam per meritum unius mediatoris D. N. J. C., qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo factus nobis justitia, sanctificatio, redemptio... anathema sit. Quia non est aliud nomen sub coelo datum in quo oporteat nos salvos fieri. Unde illa vox: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi ». Et (ib. c. 7) explicite Concilium dicit quod Christus « sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit et pro nobis Deo Patri satisfecit ».

Prob. 1.º conclusio ex ipso Christo dicente (Matth. XX, 28): Filius hominis venit dare animam suam redemptionem pro multis. Et Apost. (I. Cor. VI, 20) ait: Empti estis pretio magno. Et (Eph. I, 7): In quo (in Filio Dei) habemus redemptionem per sanguinem ejus remissionem peccatorum secundum divitias gratiae ejus. Et (I. Timoth. II, 6): Qui dedit redemptionem (graece redemptionis pretium ἀντίλυτρον) semetipsum pro omnibus. Et (Gal. III, 13): Christus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. Et (I Petri I, 17-18): Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis... sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi et incontaminati. Unde (Isai. LIII, 4) dicitur: Vere languores nostros ipse tulit et dolores no-

(1) Cf. Weis: *Le Péril religieux*, cap. VII, qui citat Sifflet: *Les sept mystères chrétiens* (3), 635 s. Apud Turinaz, *Les îles de la foi*, 45.

stros ipse portavit; et (ib. v. 5): *Ipse vulneratus est propter iniquitates nostras* etc.; et (I. Petri, II, 24): *Peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, justitiae vivamus: cujus livore sanati sumus*. Quibus verbis patet Christum solvisse pretium et quidem magnum pro nobis, dedit enim proprium sanguinem, imo seipsum qui est verus homo et verus Deus. Atqui qui dat pretium magnum, praecipue superexcedens, satisfacit pro eo quem liberat. Ergo Christus satisfecit.

2.º Christus fuit verus sacerdos qui obtulit donum et sacrificium seu victimam incontaminatam infiniti valoris ad Deum pro peccatis totius generis humani. Atqui sacerdos qui offert Deo victimam incontaminatam infiniti valoris pro peccatis satisfacit justitiae divinae; nam sacerdos, seu, ut ait Apostolus (Heb., V, 1) *Omnis pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum ut offerat dona et sacrificia pro peccatis*. Ergo etc. — Major prob. ex illo Apostoli, in quo dicitur (Haeb. VII, 26-27) de Christo: *Talis decebat ut nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus et excelsior coelis factus, qui non habet necessitatem quemadmodum sacerdotes, pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi; hoc enim fecit semel seipsum offerendo*.

Confirmatur argumentatio: Christus est verus salvator et redemptor, et vere pro nobis mortuus est. Sed sola praedicatio et exemplum non sufficiunt ad hoc ut aliquis dicatur salvator et redemptor eo sensu vero, quo Christus adseritur in Sacris Scripturis et ab Ecclesia; nam secus etiam sancti, doctores et praedicatores dici possent vere et proprie nostri salvatores et redemptores. Ergo in Christo, praeter praedicationem et exemplum, est admittendum aliquid, quo ipse sit vere salvator et vere redemptor: hoc autem non potest esse nisi ipsa satisfactio per sua opera meritoria et praecipue per passionem et mortem.

Dices: Christus dicitur mortuus pro nobis, quia morte sua testimonium perhibuit suae doctrinae.

Sed contra: Etiam miraculis perhibuit testimonium suae doctrinae et divinitatis, et tamen redemptio non tribuitur miraculis, sed morti et sanguini.

Prob. ex Patribus: Origenes dicit (In Num. homil. XXIV, n. 1): « Si non fuisset peccatum, non necesse fuerat Filium Dei agnum fieri, nec opus fuerat eum in carne positum jugulari; verum quoniam introivit peccatum in hunc mundum.... necessarium fuit provideri hostiam pro peccatis ». — S. Ambrosius ait quod Christus (de Joseph Patriarch. c. IV, n. 19): « Pretio nostrum debitum, non sua aera contraxit, chirographum substulit, foeneratorem removit, exuit debitorem; unus exsolvit quod ab omnibus debebatur ». — S. Hieronymus (in Isa. c. LIII, v. 5-3) scribit de Christo: « Quod nos pro nostris debebamus sceleribus substinere, ille pro nobis passus est pacificans per sanguinem crucis suae, sive quae in terris, sive quae in coelis sunt ». — Et S. Augustinus contr. Faust. Manich. (l. XIV, c. IV) dicit: « Suscepit autem Christus sine reatu supplicium nostrum, ut inde solveret reatum nostrum, et finiret etiam supplicium nostrum ».

343. Quaestio tertia. — Haec quae statuta est conclusio militat contra haereticos; sed nunc inter ipsos theologos catholicos movetur quaestio, an scilicet Christus ex se satisfecerit sufficienter ex intrinseco valore operum, quae scilicet habuerint ex se condignitatem, vel e contra ex Dei acceptance.

344. Sententiae. — Tres sunt sententiae circa praesentem quaestionem. Scotus, quem non pauci secuti sunt, docuit (in 3 dist. 19) quod « meritum Christi.... quomodo-cumque circumstantionatum, finitum erat ». Et quaerens: « Quantum ergo valuit illud meritum ad sufficientiam? » respondet: « Dico quod.... sic meritum illud tantum bonum erat pro quanto acceptabatur ». Et in responsione ad 4.^m dicit: « Pro tot valet (passio Christi) quantum et pro quot acceptatur a Deo ». — Alii docent actiones meritorias Christi habere valorem non ex extrinseca Dei acceptance,

sed ex hoc ipso quod procedunt ex persona Verbi; et ideo Christum plene, imo superabundanter satisfecisse. Haec sententia nunc communis est inter theologos. Horum multi addunt Christum non solum satisfecisse solvendo pretium aequivalens et superexcedens, sed etiam ex rigore justitiae. Hanc tertiam sententiam tenent omnes ex nostra schola (cf. Joann. a S. Thoma, Gonet, Billuart l. c.), quibus accedunt Suarez, de Valentia et alii multi. Sed, ut recte notat Cl. Tepe, qui huic nostrae sententiae adsentit, (l. c. prop. 87, n. 1030) « controversia haec habet multum de modo loquendi ».

345. **Conclusio I.** — *Opera meritoria Christi ex seipsis, independenter ab extrinseca acceptatione Dei, fuerunt condigna sufficienter, imo superabundanter ad satisfaciendum pro peccatis totius generis humani.*

Prob. 1.º nostra conclusio ex Scriptura in qua dicitur (I. Cor. VI, 20): *Empti estis pretio magno*. Quando enim pretium ex sua natura non est condignum, idest non aequivalet rei emptae, non habetur simpliciter emptio, sed partim emptio, partim donatio, ut docet S. Thomas (quodl. c. II, a. 2), et ideo pretium non est magnum, sed potius parvum; imo si non excedat satis rem quae emitur, non dicitur magnum. — Insuper esse magnum tale pretium patet ex aliis Sacrae Scripturae testimoniis in quibus dicitur Christus dedisse animam suam, suum sanguinem, et imo semetipsum, redemptionem, idest pretium redemptionis. Consule probationem concl. praec. Neque Christus potuisset vere et proprie redimere et emere genus humanum, nisi solveret illud magnum pretium quod solvit, idest nisi daret semetipsum qui certe est pretium condignum superexcedenter. Unde Apostolus testatur tale pretium superexcedens dedisse, sequentibus verbis (Heb. IX, 12): « *Neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa....* et (ib. v. 28): *Christus semel oblatus est ad multorum exhausti peccata....* (ib. X, 4). *Impossibile enim est, sanguine*

taurorum et hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam et oblationem noluit: corpus autem aptasti mihi.... Tunc dixi: ecce venio. (Cf. Rom. V, 9; Col. I, 19 et seq.; Gal. III, 13 et alibi passim).

2.º *Prob. ex Patribus:* S. Chrysostomus (hom. X, n. 2) dicit: « Longe plura quam debeamus solvit Christus, et tanto plura, quanto immensum pelagus ad stillam aquae collatum majus est ». Quae certe dici non possent nisi absurde, si ea quae Christus solvit non ex se, sed ex extrinseca Dei acceptatione valorem habuissent. — Et S. Cyrillus Alex. ait (ad reg. de recta fide, orat. altera n. 7): « Pretium pro universorum peccatis unus nequaquam persolvisset, si purus homo tantum extitisset. Quod si ut Deus incarnatus propriaque in carne mortem perpassus mente concipiatur, universa creatura modicum quid erit ipsi comparata, atque adeo ad humani generis liberationem unius carnis mors abunde sat fuerit: propria enim erat Verbi quod ex Deo natum est ». — Et S. Basilii (in psal. LVIII, n. 4) scribit: « Quid tanti potest homo invenire, ut det pro redemptione animae suae? Sed unum inventum est pro omnibus simul hominibus sufficientissimum, quod in pretium redemptionis animae nostrae datum est, sanctus ille ac pretiosus sanguis D. N. J. C. quem pro nobis omnibus effudit. Quam ob rem pretio etiam empti sumus ».

3.º Ea quae Christus obtulit Patri pro satisfactione generis humani habent valorem infinitum ex se se independentem ab extrinseca acceptatione voluntatis divinae. Ergo Christus sufficienter et superabundanter satisfecit pro genere humano. — *Conseq. patet. Antec. vero prob. 1.º* quia Clemens VI (Extrav. *Unigenitus*) docet merita Christi esse infinita; et addit quod una gutta sanguinis « propter unionem ad Verbum pro redemptione totius generis humani suffecisset ». Et Pius V Baji sequentem propositionem damnavit: « Opera justitiae et temperantiae, quae Christus fecit, ex dignitate personae operantis non traxe-

runt majorem valorem ». — Qui valor debet esse infinitus, nam valor operis ex dignitate personae desumptus eo major est quo major est dignitas personae. Dignitas autem personae divinae est infinita. Adde quod Christus obtulit seipsum *hominem-Deum*. Unde in hac oblatione habetur infinitas ex parte offerentis et ex parte rei oblatæ. Actio enim qua offertur theandrica est, utpote procedens a vero Deo et vero homine, sicut qui offertur est *homo-Deus*.

Dices : Si actio Christi habet valorem ex infinita dignitate personae Verbi, quaelibet actio est valoris infiniti. Ergo sufficit prima actio qua Christus in primo instanti suae conceptionis obtulit se Patri, et frustra passus et mortuus est.

Resp. : Aliud est simplex valor actionum Christi et aliud est ipsa satisfactio; oportet enim ut ipsae actiones ab eodem Christo ordinentur ad Deum ad satisfaciendum ut satisfactio habeatur; Christus autem potuisset ordinare unum opus tantum, et tunc certe suffecisset; et potuit ordinare omnia opera in eorum complexu considerata; et sic factum est. Et ideo neque passiones multae, neque mors fuerunt frustra. Unde S. Thomas ait (quod I. II, a. 2): « Si loquamur de redemptione humani generis quantum ad quantitatem pretii, sic *quaelibet passio* Christi etiam sine morte suffecisset ad redemptionem humani generis propter infinitam dignitatem personae.... Si autem loquamur quantum ad deputationem pretii, sic dicendum est quod non sunt deputatae ad redemptionem humani generis a Deo Patre et Christo aliae passiones Christi absque morte ».

346. *Quaeres* : — Quare ergo Christus tot dolores et mortem passus est si quodlibet opus suffecisset?

Resp. : Ob multas rationes fuisse id conveniens: 1.º ut Deus passione, morte et resurrectione nostram fidem magis certificaret, 2.º ut spem nostram magis erigeret, 3.º ut suum magnum amorem nobis ostendendo, nos ad ipsum

amandum magis incitaret; 4.º ut suo exemplo ad exercitium virtutum inter adversitates et dolores hujus vitae nos induceret etc.

347. **Conclusio II.** — *Christus pro nobis satisfecit plene secundum rigorem justitiae.* — Haec conclusio, quamvis non sit communis sicut praecedens, tamen a multis theologia docetur et videtur esse omnino admittenda, quia sufficienter conditiones omnes justitiae verificari videntur, quamvis quidam oppositum censeant; insuper eruitur ex Sacra Scriptura et ex Patribus.

Prob. 1.º Ex eo quod Sacra Scriptura utitur saepissime vocibus *emptionis, pretii* etc. ad indicandam satisfactionem Christi. Haec autem verba proprie accepta important satisfactionem secundum veram justitiam, neque adest ratio ad sensum metaphoricum talia verba detorquendi. Insuper Apost. (Rom. III, 25) de Christo dicit: *Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad obtensionem justitiae suae.* Et (ib. c. V, 18): *Sicut per unius delictum.... ita per unius justitiam in omnes homines in justificationem.*

2.º *Prob. ex Patribus.* S. Augustinus (*De Trin.* l. XIII, c. XIII, n. 17) ait: « Non autem diabolus potentia Dei, sed justitia superandus fuit ». Et (c. XIV, n. 18) dicit: « Quae est igitur justitia, qua victus est diabolus? Quae nisi justitia Jesu Christi? ». Et S. Leo (serm. XXII *De nativ.* c. III): « Verax misericordia Dei, cum ad reparandum genus ineffabiliter ei multa suppeterent, hanc potissimum consulendi viam elegit qua ad destruendum opus diaboli non virtute uteretur potentiae, sed ratione justitiae ». — S. Gregor. Papa (*Moral.* l. XXVII, c. XXX) dicit quod Christus « Fecit pro nobis sacrificium; corpus suum exhibuit pro peccatoribus, victimam sine peccato; quae et humilitate mori et justitia mundare potuisset ».

3.º *Prob. ratione:* Ad satisfaciendum plene secundum rigorem justitiae requiritur et sufficit 1.º condignitas, seu aequalitas valoris ex parte rei quae offertur vel datur,

2.º ut res quae offertur in suo valore considerata sit ex bonis propriis, 3.º ut non possit non acceptari, 4.º ut oblatio fiat ab ipso debitore vel fidei jussore ipsius, 5.º ut fiat ex indebitis, 6.º ut sit ad alterum. Atqui hae omnes conditiones verificantur in satisfactione Christi. Ergo Christus satisfecit pro nobis plene secundum rigorem justitiae. — *Major patet*; et conceditur. — *Prob. minor*: 1.º in Christi satisfactione habetur condignitas et quidem superexcedens, ut patet ex praecedenti conclusione; 2.º res quae offertur, in suo valore considerata est ex bonis offerentis, idest Christi ad quem pertinet id quod offert, et valor rei quae offertur tamquam ejus bonum; 3.º res quae offertur a Christo non potest non acceptari, tum quia a Christo vero Deo offertur, tum quia res quae offertur habet valorem ex ipsa Christi persona, imo ipsa Christi persona simul offertur; 4.º oblatio fit a Christo vero homine qui sibi assumpsit peccata nostra et est verus fidei jussor noster et sponsor ab ipso Deo statutus ut talis, juxta illud: *misit Deus filium suum*; 5.º fit ex indebitis et independentibus, nam res quae offertur est ipsemet Christus, quia in sua persona divina nullam habet dependentiam, insuper alia quae sunt Christi e. g. anima, sanguis etc. quamvis dependeant a Patre et Spiritu Sancto in suo esse et in hoc quod Verbo uniuntur, tamen sunt sub dominio particulari Verbi divini per liberum arbitrium humanum constituta, neque Verbum divinum tenebatur pati et mori in natura assumpta: habent valorem a verbo omnino mutuatum, et ideo valorem qui est Verbi. Non est autem debitum quod valor verbi divini communicetur et offeratur; 6.º oblatio est ad alterum, quia Christus offert Patri eique satisfacit, imo satisfacit Deo, tum considerato ut distincto in variis personis, tum Deo ut importat unitatem; et quamvis offerens sit verus Deus, tamen etiam sibi ipsi satisfacit, ita scilicet ut Verbum divinum satisfactionem exhibeat, et satisfactio Ei exhibeatur, sub diversa tamen ratione: nam est satisfaciens ut subsistit in

humana natura, et satisfactionem recipiens ut subsistens in natura divina. Ad hoc enim sufficit distinctio realis naturae divinae et humanae.

348. **Observatio.** — Quamvis Christus vere et proprie non solum sufficienter, verum et superabundanter satisfacerit, seu, ut ait Concil. Trid. (sess. VI, c. III), « etsi ille pro omnibus mortuus sit, non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt, sed duntaxat quibus meritum passionis communicatur ». Ad quod recipiendum plures requiruntur conditiones, ab eodem Christo sponsore nostro statutae et volitae, ut suo loco dicemus. Haec pro nunc innuisse sufficiat, ne quis inferat nostra opera bona non requiri ad salutem.

CAPUT XXVII.

De convenientibus Christo per comparisonem ad Patrem

(S. Th., p. III, qu. XX, eum Comm. CAJ, SYLVII, SATOLLI, BILLOT, JANSSENS
— Cf. GONET, l. c. disp. XXII et seqq. ; BILLUART, l. c., diss. XX)

349. **Ratio capitis.** — « Deinde considerandum est de his quae conveniunt Christo per comparisonem ad Patrem. Quorum quaedam dicuntur de ipso secundum habitudinem ipsius ad Patrem, puta quod est ei subjectus, quod ipsum oravit, quod ei sacerdotio ministravit. Quaedam vero dicuntur vel dici possunt secundum habitudinem Patris ad ipsum, puta si Pater eum adoptasset et quod eum praedestinavit » (ib. prol.).

350. **Conclusio I.** — *Christus est dicendus subjectus Patri.*

Prob. : Christus secundum humanam naturam, 1.º non est aequalis Patri, sed minor, 2.º omnia quae circa humanam naturam Christi acta sunt dispositione divina, consequenter dispositione Patris gesta sunt, 3.º Christi vo-

luntas fuit semper conformis mandatis Patris, idest voluntati Patris. Ergo Christus secundum humanam naturam triplici ratione dicendus est Patri subjectus. — *Conseq. patet. Prob. antec.* ex eo quod Christus hanc triplicem subjectionem ad Patrem de seipso confitetur. *Primam* quidem (Joan. XIV), per illa verba: *Pater major me est*, super quae verba S. Augustinus (*De Trin.* I, 7) ait: « Non immerito Scriptura utrumque dicit, et aequalem Patri Filium et Patrem Filio majorem; illud enim propter formam Dei; hoc autem propter formam servi sine ulla confusione intelligitur ». *Secunda* etiam subjectio Christo tribuitur, quia humana ejus natura a Deo per creationem habet esse et operari; et in esse conservatur, omnis autem creatura est subjecta Dei ordinationi subjectione servitutis secundum illud (Sap. XVI, 24): *Creatura tibi factori deserviens*. Et secundum hoc etiam Filius Dei (Philipp., II, 7) dicitur formam servi accepisse. *Tertiam* subjectionem attribuit sibi ipsi (Joan., VIII, 29) dicens: *Quae placita sunt ei facio semper*. Et haec est subjectio obedientiae Patri usque ad mortem. Unde dicitur (Philipp. II, 8) quod *factus est obediens usque ad mortem* (S. Th., I. c., a. 1, c.).

351. **Christus Dei servus et Dominus.** — I. Ex quibus patet Christum vere et proprie secundum humanam naturam dici posse *servum* Dei. Unde (Isa., XLII, 1) dicitur: *Ecce servum meum, suscipiam eum*; et (ib. LIII, 11): *Justificabit ipse justus servus meus multos*. — Et Apost. (Philipp. II, 7) dicit de Christo: *Formam servi accipiens*; et (Gal., IV, 4): *Misit Deus Filium suum factum sub lege*. Super quae verba clar. Berti (l. XXVII, c. V, prop. I) dicit: « Quid est autem, quaeso, fieri sub lege, accipere formam servi et subjectum esse, nisi esse servum? » — Unde S. Ambrosius (l. V, *De fide*, c. III) ait quod Christus « secundum susceptionem corporis Deo Patri servus est, quia formam servi accepit ». — Quibus concinit S. Hier. (in Isai.) dicens: « Nec mirum, si servus vocetur.... factus

sub lege... formam servi accipiens ». — Et S. Augustinus (*De Civit. Dei*, XVIII, 34): « Propter formam servi quafactus est homo, etiam servus Dei dicitur idem Dei Filius ». — Et Chrysost. (Hom. VII, in Ep. ad Phil.) dicit: « Si forma Dei perfectus Deus est, est et forma servi *perfectus* servus ». Nam unaquaelibet res vere et proprie denominatur a *forma* quam habet.

II. Christus dici potest vere et proprie *Dominus* et *servus*, non quasi in ipso sit pluralitas suppositi, vel personae (cf. n. 183), sed ob distinctionem et diversitatem naturarum. Tamen quia hoc nomen *Christus* est nomen personae sicut et hoc nomen Filius, ideo illa per se et absolute possunt dici de Christo, quae conveniunt ei ratione suae personae, quae est aeterna. Unde dicitur simpliciter *Dominus*, *maximus*, etc. Sed ea quae conveniunt sibi secundum humanam naturam sunt ei potius attribuenda cum determinatione ut dicamus e. g. quod sit *subjectus* vel *servus*, vel *minor* secundum humanam naturam. (ib. a. 2, c.).

Dices: Concilium Francofordiense negat servitutem esse in Christo (1). Ergo.

Resp.: *Dist. antec.*: Negat servitutem multiplicantem suppositum simul cum natura, *conc.*; servitutem quae habetur ex multiplicatione naturae modo explicato, *nego*; lege art. cit. S. Th. — Neque fieri potest instantia quod concilium neget adoptionem de Christo quocumque modo consideratam: nam disparitas est, quia adoptio Christo repugnat, cum haec non conveniat nisi ratione personae; subjectio et servitus vero ratione naturae, quae in Christo duplex est.

352. **Observatio.** — Inter theologos disceptatur an proprie Christus dici possit *servus*. Inter ipsos Patres quandoque affirmatur Christum esse servum, quandoque negatur. Adrianus Papa etiam negat cum citato Concilio.

(1) Epist. ad episc. Hispaniae contra Felicem et Elipandum.

Sed negationes Patrum et Adriani Papae et Concilii citati intelligi possunt de servitute quae multiplicaret suppositum in Christo, vel de servitute peccati, vel de servitute sumpta pro captivitate et servitute legali, vel etiam de servitute quae a persona Christi excluderet *dominium*; sed non possunt intelligi de servitute quae importat subjectionem, et quae vere et proprie salvatur in subjectione ipsa, quae est triplex in Christo, ut probatum est ex S. Thoma, qui Christo tribuit ratione humanae naturae « subjectionem servitutis secundum quod omnis creatura Deo servit ejus ordinationi subjecta »; et in responsione ad 1.^m (l. c.) ait: « Quamvis non proprie dicatur quod natura sit domina vel serva: potest tamen *proprie* dici quod quaelibet hypostasis vel persona sit domina vel serva secundum hanc vel illam naturam. Et secundum hoc nihil prohibet Christum dicere Patri subjectum vel *servum* secundum humanam naturam ». Adverte tamen quod S. Thomas vult ut non dicatur simpliciter servus, sed cum addito, idest *secundum naturam humanam*.

353. Conclusio II. — Christo competit orare.

Prob. 1.º Christus oravit et orat. Ergo Christo competit orare. — *Prob. antec.* ex Sacra Scriptura dicente (Lucae VI, 12): *Factum est autem in illis diebus exiit in montem orare et erat pernoctans in oratione Dei.* — Et (Rom. VIII, 34) de Christo Apostolus ait: *Qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Et ipsemet Christus dicit (Joan., XIV, 16): *Ego rogabo Patrem et aliam Paracletum dabit vobis.* (cf. Matth., XIV, 23; Lucae III, 21, et IX, 29, et XI, et Haeb. V, 7, et Joan. XI, 42).

Prob. ratione: Oratio est quaedam explicatio voluntatis propriae apud Deum, ut eam impleat. Atqui Christo convenit explicare propriam voluntatem Deo ut Deus eam adimpleat. Ergo Christo convenit orare. — *Prob. minor* ex eo quod in Christo praeter voluntatem divinam communem Patri et sibi per se efficacem, est etiam

voluntas humana qua Christus multa vult, puta salvare genus humanum a peccato etc.; quae voluntas humana per se non potest: unde multa quae Christus vult voluntate humana explicat Patri seu voluntati divinae ut adimpleantur.

354. **Corollarium.** — Christum etiam nunc orare pro nobis sequitur evidenter tum ex supra relato testimonio Apostoli, tum ex ratione adlata. Et quamvis quidam, ut Vasquez et Tommasinus interpellationem Christi (de qua Apostolus l. c.) sine ulla precatione et oratione fieri, sed consistere in sola repraesentatione assumptae naturae humanae et eorum quae passus est, putent: tamen cum S. Thoma quem sequuntur multi et gravissimi theologi (ut Suarez, Gonet, Billuart et communiter theologi nostri) dicimus quod Christus: 1.º « interpellat pro nobis primo humanitatem suam quam pro nobis assumpsit repraesentando »; 2.º « item sanctissimae animae suae desiderium quod de salute nostra habuit exprimendo cum quo interpellat pro nobis » (in Epist. ad Haeb. VII, lect. IV). Unde dicimus cum Jungma (*De Mysteriorum Redemptoris*, a. 3, n. 338). « Cum haec sententia.... nihil in se contineat quod minus rationi sit congruum simulque Scripturarum et Patrum effata eidem favere videantur, alteri opinioni eam praeferendam existimamus ».

Dices 1.º: Christus, utpote Deus, poterat per seipsum omnia facere. Ergo non convenit ei orare.

Resp.: Dist. antec.: Secundum quod Deus, *conc.* secundum quod homo *nego*; nam secundum quod homo non habuit omnipotentiam (cf. n. 262, 290 et seq.). Et *nego consequ.* vel *dist. consequ.* ad sensum *antec.* Nihilominus dici potest quod non habuit necesse orare, sed tamen ipse idem Deus existens et homo potuit et voluit ad Patrem orationem porrigere non quasi ipse esset impotens, sed propter nostram instructionem. *Primo* quidem ut ostenderet se esse a Patre. Unde ipse ait (Joan. XI, 42): *Propter populum qui circumstat dixi.* Unde S. Hilar. (in 10 *De Trin.*) dicit: « Non prece eguit,

pro nobis oravit ne filius ignoraretur ». *Secundo*, ut nobis exemplum orandi daret. Unde August. dicit (super Joan. tract. 104): Poterat Dominus in forma servi, si hoc opus esset, orare silentio; sed ita se Patri exhibere voluit precatorem ut meminisset nostrum se esse Doctorem (cf. S. Th., l. c. ad 1.^m).

Dices 2.º: Si Christo competit orare, dici potest: Christe, ora pro nobis. Hoc autem non videtur conveniens, imo Ecclesia dicit: Christe audi nos. Ergo.

Resp.: Quamvis dici posse quidam concedant absolute loquendo: *Christe, ora pro nobis*, eo quod *sempiternum habet sacerdotium semper vivens ad interpellandum pro nobis* (Haeb. VII, 23); tamen convenienter Ecclesia hunc modum orandi non adhibuit tum ob errorem Arii ponentis Christum esse puram creaturam et Nestorii ponentis duas personas in Christo, tum ut Christi absoluta et plena potestas mentibus fidelium inculcetur. Unde dicimus cum Billuart quod « ita orare maxime in orationibus publicis vetat Ecclesiae consuetudo propter vitandos errores Nestorianorum et Arianorum. Nec etiam in privatis orationibus existimamus has voces esse usurpandas, quia qui oratur potiori quo pollet attributo honorandus est ».

355. Observatio. — Quia voluntas Christi ut voluntas seu ut ratio fuit semper conformis voluntati divinae, quam Christus etiam ut homo certe cognoscebat, ideo oratio Christi, quae procedebat circa objecta volita voluntate absoluta rationis deliberatae fuit semper exaudita. Unde dicitur (Joan. XI, 22): *Quaecumque poposceris a Deo, dabit tibi Deus*. Et ipsemet Christus (ib. XLII) ait: *Ego autem sciebam quia semper me audis*. Et (Haeb. V, 7) dicitur: *Exauditus est pro sua reverentia*. Non tamen semper exauditus est circa objectum volitum voluntate sensualitatis aut voluntate ut natura, ut patet de oratione qua in horto petiit ut transferretur ab ipso calix passionis. Porrexit autem orationem ad nostram instructionem et exemplum (cf. S. Th., l. c., a. 3 et 4).

356. **Conclusio III.** — *Christus est vere sacerdos et hostia* (S. Th. I. c. a. 1, II).

Prob. 1.^a pars ex Sacra Scriptura dicente (psal. 109): Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Quae verba ad Christum pertinere ipsemet Christus testatur, ut patet (Matth. XXII, 42-46). Et (Hebr. IV, 14) dicitur: Habentes Pontificem magnum qui penetravit coelos, Jesum Filium Dei. Et (ib. V, 5): Christus non semetipsum clarificavit ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum.... Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech (cf., etiam ib. VII, 26).

2.º *Prob. ex Patribus. S. Polycarpus Smyrnensis episcopus discipulus Apostolorum ait: « De omnibus te laudo, te benedico, te glorifico per sempiternum Pontificem Jesum Christum Unigenitum tuum ».* (Cf. Cotelier.). — Et S. Justinus martyr (dial. cum Tryph.) ait: « Hic est eximius sacerdos et rex aeternus Christus utpote Filius Dei ». — Tertullianus appellat Christum « catholicum Patris Sacerdotem » (l. I c. Marcion. c. 9). — Et Lactantius (Just. l. 4, c. 14) scribit quod Christus « et Sacerdotis perpetui dignitatem et Regis summi honorem et iudicis potestatem accepit ». — S. Athanasius (Or. III c. Arian.) ait: « Verbum quod est opifex, postea factum est Pontifex cum induisset corpus factitium et creatum ». — S. Augustinus (Enarr. II in psal. 26, n. 2) de Christo dicit: « Unctus est enim ille ut Rex et Sacerdos ».

3.º *Prob. hac ratione: Proprie officium sacerdotis est esse mediatorem inter Deum et populum inquantum scilicet divina populo tradit; unde dicitur sacerdos quasi sacra dans, et iterum inquantum preces populi Deo offert, et pro eorum peccatis Deo aliquialiter satisfacit. Unde Apostolus dicit (Hebr. V, 1): Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his quae sunt ad Deum, ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. Atqui hoc maxime convenit Christo, nam per ipsum divina dona hominibus sunt collata, secundum illud (II Petri I, 4): Per quem sci-*

licet Christum, *maxima et pretiosa nobis promissa donavit ut per hoc efficiamini divinae consortes naturae*. Ipse etiam humanum genus Deo reconciliavit secundum illud (Coloss. I, 19): *In ipso, scilicet Christo, complacuit omnem plenitudinem inhabitare et per eum reconciliare omnia*. Adde quod Christus satisfecit plenissime pro peccatis nostris (cf. n. 313). Ergo Christo maxime convenit esse sacerdotem (S. Th. I. c. a. I, c.).

Prob. 2.^a pars ex Apostolo dicente (Eph. V, 2): Christus dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. — Et (Heb. IX, 12) de Christo dicitur: Neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa. — Et (ib. IX, 28): Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata (cf. etiam ib. c. VII, 26 et seq.).

2.º Per oblationem humanitatis Christi nobis proveniunt sequentia bona: 1.º nostra delicta deleta sunt secundum illud (Rom. IV, 25): *Traditus est propter delicta nostra*; 2.º gratiam nos salvantem per ipsum accepimus secundum illud (Hebr. V, 9): *Factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae*; 3.º per ipsum perfectionem gloriae adepti sumus (Heb. X, 19): *Habentes fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi*, scilicet in gloria coelesti. Atqui omne illud quod Deo exhibetur ad hoc quod spiritus hominis feratur in Deum potest dici sacrificium et hostia. Ergo ipse Christus, inquantum homo, non solum fuit sacerdos, sed etiam hostia perfecta, simul existens hostia pro peccato, et hostia pacifica et holocaustum (S. Th. I. c. a. 2, c.).

3.º S. Augustinus (de Trin. I. IV, c. XIV) ait: « Unus ipse erat qui offerebat et quod offerebatur »; et (*De Civ. Dei*, I. X, c. XX) dicit: « Sacerdos ipse Christus offerens ipse et oblatio, cujus rei Sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium ».

Confirmatur utraque pars ex Conc. Tridentino dicente (Session XXII, c. 1-2): « Oportuit, Deo Patre misericor-

diarum ita ordinante, sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere D. N. J. C. qui.... idem nunc offerens sacerdotum ministerio.... seipsum tunc in cruce obtulit ».

357. **Corollaria.** — I. Christi sacerdotium est aeternum, juxta illud supra relatum : *Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech* ; sed hoc intelligendum est quoad consummationem sacrificii : quod sic declarat S. Thomas (l. c. a. 5, c.) : « In officio sacerdotis duo possunt considerari ; primo quidem ipsa oblatio sacrificii ; secundo ipsa sacrificii consummatio ; quae quidem consistit in hoc quod illi pro quibus sacrificium offertur finem sacrificii consequuntur. Finis autem sacrificii, quod Christus obtulit non fuerunt bona temporalia, sed aeterna, quae per ejus mortem adipiscimur. Unde dicitur (Hebr. IX, 12) *quod Christus est assistens Pontifex futurorum bonorum* ratione cujus Christi sacerdotium dicitur esse aeternum ». Unde ipsemet Angelicus (ib. ad 1.^m) dicit : « Sancti qui erunt in patria non indigebunt ulterius expiari per sacerdotium Christi, sed expiati jam *indigebunt consummari* per ipsum Christum a quo gloria eorum dependet ».

II. Christus fuit sacerdos et hostia secundum naturam humanam, non tamen excluso supposito Divini Verbi ; nam « *omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur* » (Heb. V, 5), et « *per proprium sanguinem introivit semel in sancta* ». Quae conveniunt Christo ratione humanae naturae. Sed insuper Sacerdotium Christi est infinitae dignitatis et excellentiae, sicut et hostia est infiniti valoris, quod non potest esse nisi ratione suppositi Divini Verbi.

III. Effectus hostiae divinae immolatae fuit expiatio peccatorum et gratiae infusio, nam Christus satisfecit pro peccatis nostris patiendo et moriendo seu se ipsum offerendo. Ad expiationem autem peccatorum requiritur gratiae infusio (cf. S. Th. l. c. a. III).

CAPUT XXVIII.

De Christo mediatore et rege

(S. TH., 1. c., qu. XXII, a. 2, cum Comm., CAJET., SYLVII, SATOLLI, JANSSENS, BILLOT.
— Cf. GONET 1. c. 3 et 4. — KNOLL., p. III, vol. III, sectio. II, c. III, art. I.)

358. **Ratio capitis.** — Christum esse mediatorem inter Deum et homines manifestum est ex dictis, nam probavimus in praecedentibus ipsum pro nobis plene satisfecisse et esse verum sacerdotem qui offert Deo hostiam pro peccatis, quae duo includunt officium mediatoris; igitur determinandum remanet in praesenti an ipsi soli competat esse mediatorem vel etiam aliis hoc officium competere possit puta sanctis qui preces pro nobis Deo offerunt, et an ei competat esse mediatorem inquantum est homo, et an fuerit rex a Patre suo constitutus.

359. **Conclusio I.** — *Solus Christus est mediator Dei et hominum perfective homines Deo conjungendo.*

Prob. 1.º ex Apostolo dicente (I. Tim. II, 5): Unus enim Deus, unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus.

2.º *Prob. ratione:* Ad mediatoris officium proprie pertinet conjungere et unire eos inter quos est mediator, nam extrema uniuntur in medio. Atqui solus Christus unit homines Deo perfective, nam per solum Christum homines sunt Deo reconciliati, cum solus Christus auferat proprie peccata hominesque per gratiam perficiat Deo conjungendo, cum de ipso solo dicatur (Joan. I, 16): *De plenitudine ejus nos omnes accepimus et gratiam pro gratia*; unde Apostolus (II Cor. 19) ait: *Deus erat in Christo, mundum reconcilians.* Ergo solus Christus est perfective mediator Dei et hominum, inquantum scilicet sua morte humanum genus Deo reconciliavit; solus enim ipse dedit semetipsum redemptionem pro omnibus.

360. **Observatio.** — Alii tamen possunt dici mediatres inter Deum et homines secundum quid, prout scilicet cooperantur ad unionem cum Deo dispositive vel ministerialiter; ita et sacerdotes et prophetae etc. tum Veteris tum Novi Test. possunt esse mediatres; vel etiam per orationem quatenus a Christo obtinent ut ejus merita applicentur hominibus et ita Deo reconcilientur. Hoc modo esse mediatricem competit inter omnes excellentissime B. Mariae Virgini quae a Christo quidquid vult obtinet (Of. l. c. a. 1). Sed de B. Maria Virgine infra dicetur.

361. **Conclusio II.** — *Christo convenit esse mediatorem Dei et hominum secundum quod homo.*

Prob. 1.º ex S. Augustino (*De Civ. Dei*, l. IX, c. 15): « Non ob hoc, ait, mediator est Christus quia Verbum; maxime quippe immortale et maxime beatum Verbum longe est a mortalibus miseris, sed mediator est secundum quod homo ».

2.º *Prob. ratione*: Ad hoc ut aliquis vere sit mediator duo requiruntur: 1.º quod distet ab utroque extremo, 2.º quod conjungat extrema ab ipso medio aequaliter distincta. Atqui distare a Deo et ab hominibus qui Deo conjungi indigent non competit Christo secundum quod Deus, sed secundum quod est homo, nam secundum quod est homo est minor Deo et superior et major hominibus qui praecipue indigent Deo conjungi, et similiter secundum quod Deus non distinguitur ab utroque extremo conjungendo, quamvis differat ab uno, idest ab hominibus, sed differt ab utroque inquantum est homo, ratione scilicet humanae naturae ad tantam sublimitatem exaltatae. Ergo Christus non secundum quod est Deus, sed secundum quod est homo est mediator Dei et hominum.

362. **Conclusio III.** — *Christus non solum est mediator, sed etiam rex hominum a Patre suo fuit constitutus.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura in qua dicitur (Psal. II, 6): *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanc-*

tum ejus etc. Et (Jerem. XXIII, 5): *Ecce dies veniunt, dicit Dominus; et suscitabo David germen justum; et regnabit rex et sapiens erit.* Et Pilato interroganti (Joan. XVIII, 37): *Ergo rex es tu?* respondit Jesus: *Tu dicis quia rex sum ego.* Et (Apoc. I, 5) Christus dicitur: *Primogenitus mortuorum et princeps regum terrae.* Et (ib. XIX, 16): *Habet in vestimento et in femore suo scriptum: Rex regum et Dominus dominantium.* Alia plura afferri pos sent. Cf. ea quae attulimus tum ex Veteri, tum ex Nov. Test. ad probandam Christi divinitatem.

2.º *Prob. ex traditione:* S. Justinus mart. (Dial. c. Thryph.) dicit: « Hic est eximius sacerdos et rex aeternus Christus, utpote Filius Dei ». — Et S. Augustinus (Enarr. 2 in psal. 26, n. 2) scribit de Christo: « Unctus est enim ille Rex et Sacerdos » (cf. etiam. Tract. 115 in Joan., n. 2). — S. Greg. Nyss. ita orat S. Theodorum (Or. de S. Theodoro M.): « Intercede ac deprecare pro patria apud communem Regem ac Dominum » idest Christum.

3.º *Prob. ratione:* Christus habuit plenitudinem potestatis ex qua constituit regnum in terra et dedit claves hujus regni Petro cum plenitudine potestatis. Atqui ille qui habet plenitudinem potestatis constitutus super omnia et regnum statuit dando claves regni cum potestatis plenitudine est rex et plusquam rex. Ergo Christus est rex, imo et rex regum. — *Minor patet.: Prob. maj. ex illo Christi (Matth. XXVIII, 18): Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra. Euntes ergo docete etc.* Et (Phil. II, 9-10): *Dedit ei nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur terrestrium, coelestium et infernorum.* Et dicitur quod Deus constituit Christum (Eph. I, 21-22) *supra omnem principatum et potestatem et dominationem et omne nomen quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. Et omnia subjecit sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam.* — Unde ipsemet Christus dixit Petro (Matth. XVI,

18): *Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam* etc. (cf. Intr. ad sacr. theol., p. III, c. III et seq.).

363. **Corollarium.** — Ex quibus patet Christum esse regem super omnes reges constitutum et regnum ejus sive directe sive indirecte ad omnia omnino se extendere; et in aeternum regnare. Unde Daniel dicit (Dan. VII, 14) quod *Antiquus dierum dedit, idest Filio hominis, potestatem et honorem et regnum et omnes populi tribus et linguae ipsi servient: potestas ejus potestas aeterna quae non auferetur et regnum ejus quod non corrumpetur.*

CAPUT XXIX.

De Filiatione Christi

(S. TH., I. c., q. XXIII, cum Comm. CAJET, SYLVII, JOANN. a S. THOMA, SATOLLI, JANSSENS, BILLOT. — Cf. GONET I. c. disp. XXIII. BILLUART I. c. XXI.)

364. **Quaestio.** — Nunc movetur quaestio de Filiatione Christi. Sed haec quaestio bimembris est, et ideo duo quaeruntur: 1.º an Christus dici possit Filius Dei adoptivus, 2.º utrum possit dici: Christus secundum quod est homo, est praedestinatus Filius Dei.

365. **Sententiae circa 1.^m quaesitum.** — Circa filium saeculi octavi Felix episcopus Ungelitanus et Elipandus archiepiscopus Toletanus docuerunt Christum esse Filium Dei adoptivum distinguentes in Christo duplicem personam, videlicet purum hominem, quem dixerunt filium Dei adoptivum, et ipsum Verbum, eo modo quo Nestoriani distinxerunt. — Durandus autem agnoscens unicam personam in Christo docuit Christum posse dici cumulative et Filium Dei naturalem et simul adoptivum. Filium Dei naturalem ut Deum, filium Dei adoptivum ut hominem, idest ratione naturae humanae. Huic sententiae adhaeret etiam Scotus, qui tamen oppositam sententiam probabilem censet.

366. Advertenda. — Adoptio ita definitur communiter: « Gratuita et liberalis assumptio personae extraneae ad haereditatem ». Jnst. de Adoptionibus; et Concilium Francofordiense; item S. Thomas.

367. Conclusio I. — *Haereticum est adserere Christum esse Filium Dei adoptivum quasi in ipso sit suppositum mere humanum, vel praeter divinum.* — Haec conclusio patet ex dictis supra de Christi divinitate, et de unitate personae sive suppositi contra Nestorianos, sed insuper patet ex condemnatione haeresis Adoptianorum a Concilio Francofordensi facta quam Adrianus I confirmavit. En verba: « Invenimus in libelli vestri principio scriptum, quod vos posuistis. Confitemur et credimus Deum Dei Filium ante omnia tempora sine initio ex Patre genitum coaeternum et consubstantialem non adoptione, sed genere. Item post pauca eodem loco legebatur: Confitemur et credimus eum factum ex muliere non genere esse Filium Dei, sed adoptione, non natura, sed gratia. Ecce serpens inter pomifera Paradisi latitans ligna ut incautos quosque decipiat ».

368. Conclusio II. — *Nullo modo Christus dici potest Filius Dei adoptivus.* — Haec conclusio nunc communis est inter theologos contra Durandum et Scotum; et videtur omnino certa.

Prob.: Ad habendam adoptionem duo requiruntur: 1.º quod persona sit extranea ipsi adoptanti, et 2.º ut non habeat jus ad haereditatem ad quam adoptatur. Atqui Christus ut homo consideratus non est persona extranea Deo, et insuper habet jus ad haereditatem. Ergo Christus etiam ut homo non potest adoptari a Deo, et ideo non est Filius Dei adoptivus.

Dices: Christus est Deo extraneus ratione naturae humanae. Ergo.

Sed contra: adoptari non potest alicui convenire ratione naturae, sed personae: non enim natura potest dici filia, sicut dicitur esse dependens vel subjecta: filiatio enim

nonnisi personae convenire potest. Insuper natura humana ex hoc ipso quod est unita Verbo habet jus ad haereditatem.

Confirmatur : 1.º ex hoc quod Christus dicitur Filius Dei per naturam et per se : ex quo incapax est ut dicatur filius per adoptionem quasi scilicet participative, 2.º quia sequeretur quod esset filius suipsius (licet adoptivus) : cum filiatio adoptiva dicatur ad Deum ut est communis tribus personis. Quo nihil absurdius dici potest.

369. **Sententiae circa 2.^m quaesitum.** — Circa secundum quaesitum multi theologici quos inter Durandus, Paludanus, Toletus, Arriaga, Henno et inter recentiores Tepe negative respondent ; communius tamen, praecipue ex nostra schola, quos inter videri potest Billuart, Gonet, quibus assentit clar. Billot, respondent affirmative. Sententia affirmans innititur auctoritate Apostoli dicentis (Rom. I, 4) de Christo : *Qui praedestinatus est Filius Dei in virtute* ; sed praecipue auctoritate Patrum Latinorum. — Dico praecipue haec sententia innititur auctoritate Patrum latinorum quia Graeci aliter exponunt, scilicet : « *Qui declaratus est Filius Dei in virtute* ». Quae interpretatio textui Graeco omnino respondet, dicitur enim : τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει ; ὁρίζειν autem significat definire, confirmare et etiam declarare. Accedit quod etiam contextui haec interpretatio consona est.

370. **Punctum quaestionis determinatur.** — Propterea nos non quaerimus in praesenti expositionem illorum verborum : sed quaerimus an vere dici possit : *Christus secundum quod homo est praedestinatus esse Filius Dei.*

371. **Conclusio.** — *Christus secundum quod homo est praedestinatus esse Filius Dei naturalis.* (S. Th. qu. XXIV, a. II).

Prob. : Christus ut homo praedestinatus est ad id quod ei convenit ex gratia. Sed Christo ut homini per gratiam unionis convenit esse Filium Dei naturalem. Ergo Christus

ut homo praedestinatus est esse Filius Dei naturalis. — *Major patet* ; nam Christus ut homo distinguitur sicut subjectum praedestinationis ab eo quod ei convenit ex gratia unionis, sicut ab ejusdem praedestinationis termino. — *Minor prob.* : Christus ut est hic homo praecise non importat nisi personam divinam, Verbum ut subsistens in natura humana seu ut exercens rationem substantis in natura humana, non autem ut exercens rationem Filiationis : aliis terminis Verbum Divinum, 1.º unitum est naturae humanae ut terminus subsistens exclusive sub ratione formae hypostaticae, et ita habetur hic homo existens in humana natura, in qua inde incepit esse per gratiam unionis Filius Dei naturalis, quatenus 2.º unitum inde est ut exercet munus filiationis naturalis. Quocirca S. Thomas (Rom. I, lect. 3) ait : « Praedestinatio potest attribui personae Christi secundum quod subsistit in humana natura, licet non attribatur ei prout subsistit in divina ; unde et Apostolus prius Filium Dei incarnatum esse praemiserat, quasi dicat S. Thomas, ut prius intelligatur haberi hic homo per unionem Verbi praecise sub ratione terminantis per modum formae hypostaticae, (cf. vol. I, p. I, c. XLVI, n. 505), et postea praedestinationem ei attribuit ut intelligatur praedestinationem esse secundum quod factus est ex semine David secundum carnem ».

Dices 1.º Juxta hanc explicationem sequitur posse dici : *Christus est factus Filius Dei* : Quod non videtur esse simpliciter verum.

Resp. cum S. Thoma *neg. conseq.* et paritatem, nam fieri convenit rei secundum se, praedestinari autem prout est in apprehensione praedeterminantis ; et quia absolute non convenit personae Christi quod inceperit esse Filius Dei, convenit autem ei secundum quod intelligitur vel apprehenditur ut in humana natura existens, quia scilicet hoc aliquando incepit esse quod in natura humana existens, esset Filius Dei, ideo magis haec est vera : *Christus est*

praedestinatus Filius Dei, quam ista : *Christus est factus Filius Dei* (cf. S. Th., l. c. ad 1.^m).

Dices 2.º : Nullus praedestinatur ad id quod est alicui naturale. Sed esse Filium Dei est naturale Christo. Ergo.

Resp. cum S. Thoma : « Quamvis sit naturale illi personae secundum se consideratae quod sit Filius Dei in virtute, non tamen est ei naturale secundum humanam naturam, secundum quam hoc sibi convenit per gratiam unionis ».

Dices 3.º cum Tepe et aliis : Christus, subjectum scilicet praedestinationis, non distinguitur a Filio Dei, idest a termino. Ergo non potuit praedestinari ut esset Filius Dei.

Resp. : *Dist. antec.* : Non distinguitur formaliter seu virtualiter *nego* ; realiter *conc.* Inter subjectum quod praedestinatur et terminum ad quem praedestinatur concrete acceptum sufficit virtualis distinctio seu aequivalens virtuali. Unde sicut *Christus* ut homo est subjectum satisfactionis, et ut Deus est terminus cui fit satisfactio ob non realem, sed virtualement distinctionem, ita similiter accidit in proposito. Ratio est quia humana natura quae est subjectum quo praedestinationis, realiter distinguitur a Filiatione Christi, quae est terminus quo. (cf. Gonet l. c. de praed. Chr. disp. 24, a. 1 et Billuart l. c.).

372. **Observatio.** — Quidam dicunt sensum conclusionis ita esse accipiendum : « suppositum hujus humanitatis sic *vage* et indeterminate acceptum praedestinatum fuisse ad hoc ut esset Filius Dei ». Ita Billot (l. c. Th. XXXV) inter recentiores. — Sed respondetur cum Gonet quod haec explicatio non satisfacit, nam « praedestinatio, utpote pars providentiae, non circa universalia, sed circa singularia et determinata versatur ; unde sicut ex parte naturae ponitur singularitas, ita ex parte suppositi debet poni ; subindeque non minus absurdum est dicere subjectum praedestinationis Christi esse sub-

sistens vage hac vel illa subsistentia quam si diceretur naturam humanam in communi et abstractam ab individuís fuisse praedestinatam ut assumeretur a verbo » (l. c. § 4.º solut).

CAPUT XXX.

De Christi missione et reditu ad Patrem

(Cf., S. TH., p. III, qu. XLVII-LIX, cum Comm. CAJET., SYLVII etc.
— Cf. KNOLL, p. III, v. III, sectio. II, c. II, art. II et seq.)

373. Ratio capitis. — Agentes de Christo in ordine ad Patrem non sunt praetereunda ea quae ad missionem Christi a Patre pertinent et ea quae ad ejus reditum. Sed quia de Christi missione a Patre diximus in *Tractatu De Trinitate* (vol. I, c. LIII) et etiam in introductione, et ipsa Verbi Incarnatio missionem Verbi a Patre includit, ideo in praesenti solummodo ea quae respiciunt Christi reditum ad Patrem breviter exponenda sunt. Reditus autem Christi ad Patrem complectitur mortem, resurrectionem et ascensionem et ejus exaltationem.

374. Conclusio I. — *Christus passus et mortuus est a Patre traditus et propria voluntate.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Rom. VIII, 32) : Proprio Filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

Prob. 2.º : Christus passus et mortuus est voluntarie ex obedientia Patris (cf. supra n. 296). Ergo Pater tradidit Christum passioni et morti. Et hoc tripliciter contigit. Uno modo secundum quod Pater aeterna sua voluntate praeordinavit passionem et mortem Christi ad humani generis liberationem, secundum illud quod dicitur (Isai. LIII, 6) : Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Et iterum : Dominus voluit contere eum in infirmitate. — Secundo inquantum inspiravit ei volun-

tatem patiendi pro nobis infundendo ei charitatem. Unde ibidem sequitur: *Oblatus est quia ipse voluit.* — *Tertio* non protegendo eum a passione et morte, sed exponendo persequentibus. Unde et legitur (Matth., XXVII, 46) quod pendens in cruce Christus dicebat: *Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me?* Quia scilicet potestati persequentium eum exposuit, ut August. dicit de gratia *Novi Testamenti* (*Epist.* CXX, c. VI, et X, cf. S. Th., qu. XLVII, a. 3).

375. **Observatio.** — Christus secundum quod Deus tradidit semetipsum in mortem propria voluntate divina, idest eadem voluntate et actione qua et Pater tradidit eum; sed inquantum homo tradidit seipsum voluntate a Patre inspirata. Unde non est contrarietas in hoc quod Pater tradidit Christum et ipse tradidit semetipsum (S. Th., ib ad 2.^m).

376. **Quaeres 1.º** — In triduo mortis Divinitas fuit ne ab humanitate separata?

Resp.: Proprie loquendo et vere humanitas in triduo mortis, sicut etiam homo, non mansit: nam humanitas sicut et homo importat ipsum compositum quod resultat ex unione animae et corporis. In triduo autem mortis anima fuit a corpore separata. « Et ideo dicere Christum in triduo mortis hominem fuisse simpliciter et absolute loquendo »; et consequenter Verbum divinum habuisse humanam naturam, et Divinitatem fuisse unitam humanitati « erroneum est »; quamvis possit dici « quod Christus in triduo fuit homo mortuus » (cf. S. Th., qu. L, a. 4), nam, recedente anima, corpus quod remanet dicitur animal vel homo aequivoce; quod satis declaratur per additionem verbi *mortuus* (1). Unde humana natura nunquam remansit separata a Divinitate vel a Verbo; quamvis Verbum fuerit in triduo mortis sine humana natura. Tamen Verbum Dei in triduo mortis (consequenter etiam divinitas) mansit unitum carni seu corpori et etiam animae, et hoc patet ex symbolo fidei,

(1) Cf. S. Th., p. I, qu. LXXVI, a. 8, c.

in quo Filius Dei dicitur non solum passus et mortuus sed etiam *sepultus* : non autem Filius Dei posset dici sepultus nisi carni unitus post mortem mansisset, et similiter Filius Dei dicitur in eodem symbolo descendisse ad inferos, scilicet « quia anima ejus a corpore separata descendit ad inferos ». Unde S. Gregorius Nyss. (1) dicit : « Ut.... in morte corpus ab anima separaretur per dispensationem fecit. Coeterum divinitas quae dividi non potest in partes semel cum subjecto temperata et commixta, nec a corpore nec ab anima divulsa est » ; et S. Augustinus ad Dardanum (2) ait : « Sicut ergo potuit recte dici Dominus gloriae crucifixus, cum ad solam carnem illa passio pertineret, ita recte dici potest : *Hodie mecum eris in paradiso*, cum juxta humanam humilitatem per carnem in sepulcro, per animam in inferno illo die futurus esset » ; et S. Joan. Damascenus scribit (3) : « Quamvis Christus ut homo mortem objerit sanctaque ipsius anima ab immaculato corpore divisa sit, divinitas tamen a neutro hoc est, nec ab anima nec a corpore quoquo modo sejuncta est » (cf. S. Th., qu. L, a. 2, 3, 4, 5).

377. **Quaeres 2.º** — Quid operatus est Christus ad inferos descendendo.

Resp. cum S. Thoma quod Christus « in inferno damnatorum habuit hunc effectum quod descendens ad inferos eos de sua incredulitate et malitia confutavit ; illis vero qui detinebantur in purgatorio spem gloriae consequendae dedit ; sanctis Patribus, qui pro solo peccato originali detinebantur in inferno (*idest in limbo*) lumen gloriae infudit » (qu. LII, a. 2, c. et a. 5 et seq.).

378. **Conclusio II.** — *Christus a Patre suscitatus est et propria virtute resurrexit.*

Prob. 1.^a pars ex Sacra Scriptura dicente (Act. II, 24) de Christo : *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni ;*

(1) Epist. ad Eustat. et Ambros.

(2) Epist. 187.

(3) De fide orth., l. III, c. XXVII.

et (Rom. VIII, 11): *Qui suscitavit Christum a mortuis vivificabit et mortalia corpora nostra*. Insuper (in psal. XL) dicitur: *Tu autem, Domine, miserere mei et resuscita me*. Quae verba exponuntur de Christo.

2.º *Prob.* ex S. Clemente Rom. dicente (Epist. I ad Cor. XXIV): « Dominus.... primitias fecit Dominum Jesum Christum, suscitans eum a mortuis ». — Et S. Ignatius martyr ait de Christo (Epist. ad Rom. IX): « Qui et vere resurrexit a mortuis, resuscitante ipsum Patre ipse ». (Cf. Fei, Theol. v. III n. 175 seq. — Et. S. Polycarpus (Epist. ad Philip. XII, vers. Anteq. cf. c. I et II, ib.) ait: « Credituri.... in ipsius (*Christi*) Patrem qui resuscitavit eum a mortuis ».

Prob. 2.^a *pars*, quae potest considerari ut corollarium praecedentis probationis, nam Christus cum habeat eandem naturam divinam et virtutem etc. ac Pater et sit idem Deus cum Patre, per hoc quod virtute divina resurrexit a mortuis resurrexit, virtute propria. Sed directe:

Prob. ex illo Christi (Joan. X, 17, seq.): *Ego pono animam meam ut iterum sumam eam; et potestatem habeo ponendi eam, et iterum sumendi eam* (cf. Joan., V, 19).

2.º *Prob.* ex Patribus: S. Ignatius Martyr (Epist. ad Smyrnaeos II) ait: quod Christus « vere passus est, sicut et vere seipsum resuscitavit ».

S. Thomas quinque rationibus probat convenienter, imo et necessario necessitate convenientiae Christum fuisse a morte resuscitatum, 1.º ad commendationem divinae justitiae ad quam pertinet exaltare illos qui se propter Deum humiliant. Christus autem ob charitatem et obedientiam Dei se humiliavit usque ad mortem crucis; 2.º ad fidei nostrae instructionem, quia per ejus resurrectionem confirmata est fides nostra circa divinitatem Christi; 3.º ad sublevationem nostrae spei, quia speramus et nos resurrecturos ex Christi resurrectione; 4.º ad informationem vitae fidelium; ut scilicet nos in novitate spiritus ambulemus; 5.º ad complementum nostrae salutis, ut scilicet

nos promoveret ad bona juxta illud (Rom. IV, 25): *Resurrexit propter justificationem nostram* (cf. S. Th., q. LIII, a. 1, c. et a. 4).

379. **Conclusio III.** — *Christus ascendit in coelum.*

Prob. 1.º ex verbis Christi dicentis discipulis (Joan. IX, 2): *Vado parare vobis locum; et si abiero et praeparavero vobis locum, iterum venio et accipiam vos ad meipsum.* (ib. 28). *Si diligeretis me, gauderetis utique quia vado ad Patrem* (ib. XVI, 28). *Exivi a Patre et veni in mundum, iterum relinquo mundum et vado ad Patrem.* Et (Joan., XX, 17): *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum.* — 2.º S. Marcus evang. ait (XVI, 19): *Dominus Jesus postquam locutus est eis assumptus est in coelum* (cf. Luc. XXIV, 50, seq. Act. I, 9; Eph. IV, 8).

2.º *Prob. ex traditione*: In symbolo Apostolorum, etiam prout habetur sub forma antiquissima Romana certe non post initium saeculi I fidelibus proposito ut articulos fidei nostrae continente (1), dicitur quod Christus Jesus « ascendit in coelum ». Inde autem ascensio Christi in coelum fuit ut articulus fidei exposita etiam in symbolo Nicaeno, Cp.no et in aliis conciliis, sicut in Lateranensi IV. — Christi ascensionem profitentur Patres; unde S. Ignatius Martyr (Martyrium S. Ignatii, VII) ait: « Dominus Jesus Christus... ascendit in coelos unde venerat ». — Et Tertullianus dicit (l. de resurr. carn. c. 51) quod Christus « vexit in coelum pignus totius summae illuc quandoque redigendae... Si negent vos in Christo, negent et in coelo Christum qui vobis coelum negaverunt ». — S. Cyrillus Hier. (Cat. 4, n. 26) dicit: « Henoc translatus est, at Jesus ascendit... Christus ad Orientem torrentis Cedron in coelum elevatus est ». — S. Joan. Chrysost. (Hom. 2 in Act. Apost. n. 2): « Christus, inquit, Apostolis non videntibus resurrexit, sed, illis videntibus elevatus est etc. »

(1) Cf. *infra de Virginitate Mariae* in notis.

Idem docent alii Patres. (S. Aug. epist. 205 ad Cosentinum n. 2.; S. Ambrosius l. 4 de fide c. 1.; S. Leo M. Serm. I, de Ascens. c. IV etc.).

380. **Quaeres**: — Qua virtute Christus ascendit in coelum?

Resp. cum S. Thoma quod « Prima origo ascensionis in coelum est virtus divina », unde « Christus ascendit in coelum propria virtute, primo quidem virtute divina » utpote verus Deus, « secundo virtute animae glorificatae moventis corpus prout vult », nam « sicut corpus efficitur gloriosum participatione animae, ita participatione Dei fit anima beata » cui proinde corpus obedit ad nutum (cf. qu. LVII, a. III). — Tamen « sicut Christus dicitur propria virtute surrexisse, et tamen est suscitatus a Patre, eo quod eadem est virtus Patris et Filii, ita etiam Christus propria virtute ascendit in coelum, et tamen a Patre est elevatus et assumptus » eadem ratione. — S. Thomas (l. c. a. I c. et ad 3.^m et a. VI) recenset plures utilitates quae nobis obvenerunt ex Christi ascensione.

381. **Conclusio IV.** — *Christus in coelo sedet ad dexteram Patris.* — Vix advertere oportet non esse sermonem de sessione materiali, sed de sessione quae importat eminentiam conditionis et communicationem potestatis specialem, ut dicetur infra.

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Marc. ult. 19): *Dominus quidem Jesus, postquam locutus est eis, ascendit in coelum et sedet a dextris Dei.* Et (Hebr. I, 3) dicitur quod *Christus sedet ad dexteram majestatis in excelsis*: et (Rom. VIII, 34): *qui sedet ad dexteram Dei* (cf. psal. CIX, 1; et Matth. XXVI, 64; et Eph. I, 18).

2.º *Prob. ex traditione*: Imprimis ex symbolo apostolorum sub forma antiquissima etiam considerato, ubi dicitur de Christo quod *sedet ad dexteram Patris*. Item in Nicoeno-Cp.no idem dicitur. — Patres etiam eundem articulum fidei exponunt. S. Clemens Roman. (epist. I, Cor. XXXVI) ait: De Filio suo sic dixit Dominus: « *Filius meus es tu....* Et iterum

dicit ad eum : *Sede a dextris meis* etc. ». — S. Polycarpus (epist. ad Philipp. c. II) dicit : « Servite Deo in timore.... qui suscitavit D. N. I. Ch. a mortuis et dedit ei gloriam ac sedem ad dexteram suam cui subjecta sunt omnia coelestia.... qui venit iudex vivorum et mortuorum ». Alios Patres omitto brevitatis gratia.

3.º Declaratur conclusio ex sancto Thoma : In nomine sessionis possumus duo considerare ; *quietem* secundum illud (Lucae ult. 49) : *Sedete in civitate* ; et etiam *regiam* vel *judiciariam potestatem* secundum illud (Prov. XX, 8) : *Rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo*. Utroque ergo modo Christo convenit sedere ad dexteram Patris. Uno quidem modo inquantum aeternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quae ejus dextera dicitur secundum illud (ps. XV) : *Delectationes in dextera tua usque in finem*. Unde August. dicit : « Sedet ad dexteram Patris. sedere habitare intelligite ».... Alio modo Christus dicitur sedere in dextera Dei Patris inquantum Patri conregnat, et ab eo habet judiciariam potestatem sicut ille qui consideret regi ad dexteram, assidet ei in regnando et iudicando. Unde Augustinus dicit : « Ipsam dexteram intelligite potestatem quam accepit ille homo susceptus a Deo ut veniat iudicaturus, qui prius venerat iudicandus ». (Cf. S. Th., q. LVIII, a. I).

382. **Corollarium.** — Christo inquantum Deo convenit ex natura sedere ad dexteram Patris inquantum omnia, quae conveniunt Patri ratione naturae Divinae, conveniunt etiam Filio qui est in omnibus Patri aequalis ; nam sedere ad dexteram Patris nihil est aliud quam simul cum Patre habere gloriam Divinitatis et beatitudinem et judiciariam potestatem, et hoc immutabiliter et regaliter, quod convenit Filio inquantum habet eandem naturam divinam cum Patre. — Sed inquantum est homo convenit ei sedere ad dexteram Patris secundum gratiam unionis ; et sic designat unitatem suppositi in Christo qui est Filius Dei et Filius hominis, et habet eandem honoris aequa-

litem cum Patre in quantum eodem honore veneramur ipsum Filium Dei cum natura assumpta. — Et etiam potest intelligi secundum gratiam habitualement, quae abundantior est in Christo prae omnibus creaturis, in quantum quod ipsa natura humana in Christo est beatior ceteris creaturis et super omnes alias creaturas habens regiam et judiciariam potestatem. (Cf. S. Th. qu. LVIII, a. II, III).

CAPUT XXXI.

De Adoratione Christi

(S. Th., p. III, qu. XXV, cum Comm. CAJET., SYLVII, SATOLLI, JANSSENE, BILLOT
— Cf. BILLUART, l. c. diss. XXIII.)

383. **Ratio capitis.** — Juxta promissa in praecedentibus agendum est in praesenti de his quae pertinent ad Christum in comparatione ad nos, id est prout nos in Christum tendimus per nostros actus, et quomodo Christus nos Deo uniat. In Christum autem nos per adorationem tendimus, et Christus nos Deo conjungit ut mediator, et ideo de adoratione Christi dicendum est. Agentes autem de adoratione Christi etiam de cultu imaginum et Sanctorum erit sermo, cum haec omnia sint ad invicem connexa.

384. **Quid importetur in adoratione.** — Adorationis nomine communiter a theologis intelligitur: « honor exhibitus alteri propter superiorem ejus excellentiam in protestationem nostrae erga illum submissionis ». In adoratione sic accepta tres actus inveniuntur; 1.º apprehensio excellentiae, 2.º inclinatio voluntaria qua honor exhibetur personae excellenti in protestationem ejus excellentiae; 3.º actus exterior veluti signum protestativum excellentiae personae excellentis et nostrae submissionis, ut

genuflexio, prostratio corporis, inclinatio capitis etc. — Primus actus sine sequentibus non est adoratio; *secundus* actus importat veram adorationem, imo est maxime proprius et essentialis adorationi, tertius actus, si procedat ex secundo sive actualiter sive virtualiter, est vera adoratio.

385. **Corollarium.** — Adoratio plene haberi potest per actum exclusive interiorem sicut habetur in Angelo; imo etiam in homine haberi potest, licet homo teneatur etiam adorare actu exteriori. (Cf. phil. II, n. 584).

386. **Triplex species adorationis.** — Objectum formale adorationis, idest excellentia, est triplex: 1.º vel est *naturalis*, ut excellentia quae fundatur in potestate, e. g. regis, aut in dotibus mentis ut viri peritissimi sive in arte sive in scientia etc. et habetur adoratio quae dicitur *cultus civilis*, et sic Abraham adoravit populos Canaan (cf. Gen. XXIII, 7); 2.º vel est supra excellentiam naturalem et habetur cultus religiosus, seu religio; quae tamen etiam duplex distinguitur, idest increata et divina, et creata: adoratio quae habet pro objecto excellentiam divinam dicitur *latria* seu cultus *latriae*; quae vero habet excellentiam supernaturalem creatam dicitur *dulia*. Haec respicit sanctos; et quia beata Maria Virgo ob Dei maternitatem omnibus sanctis excellentia supereminet, ideo cultus *duliae* qua ipsa honoratur dicitur *hyperdulia*.

387. **Distinctio et diversitas in his adorationibus.** — *Latria* et *dulia*, si consideretur significatio prima quam haec nomina habent, idem significant, idest servitutem; et ideo eodem sensu sumebantur a SS. Patribus, sed postea theologi nomen *latriae* ad significandum cultum qui soli Deo debetur applicarunt exclusive, relicto nomine *duliae* ad cultum inferiorem qui sanctis exhibetur. Unde in his adorationibus, si considerentur quoad id quod est essentiale et praecipuum, maxima distinctio et diversitas habetur: nam adoratio quatenus est inclinatio voluntatis erga aliquam personam determinatur ab excellentia: unde oportet

tet quod secundum diversitatem excellentiae attendatur diversitas in ipsa adoratione; et quia excellentia Dei cum creaturarum excellentia analogice convenit, sequitur etiam quod cultus Deo debitus, idest cultus latriae, analogice conveniat cum adoratione quae exhibetur creaturis, idest cum dulia.

388. **Observatio.** — S. Thomas etiam in Deum duplicem adorationem distinguit: unam dicit latriam ob excellentiam Deitatis, et aliam duliā propter dominium quo gubernat creaturam (l. c. a. 2 c.). — Haec tamen dulia non est ejusdem rationis cum dulia communiter dicta, sed omnino diversae rationis, cum etiam B. Virgini ab Angelico non tribuatur dulia communiter dicta, sed hyperdulia (cf. S. Th., ib. a. 5, c.). Dulia vero qua adoratur Deus ut habet dominum quo omnia gubernat certe est eminentior dulia qua B. Virgo adoratur. Communiter tamen cultus Deo exhibitus dicitur *latria*.

389. **Corollaria.** — I. *Latria* est summa voluntatis submissio, prostratio seu inclinatio; quia sequitur apprehensionem summae excellentiae, idest divinae, quae est infinita et est principium et finis omnium rerum, quod soli Deo competit. — Tamen est summa prostratio voluntatis non absolute, sed relative ad alias prostrationes, scilicet cultus civilis duliae et hyperduliae. Ratio est, quia excellentia divina potest magis vel minus apprehendi juxta majorem vel minorem vim intellectus, et sic inclinatio voluntatis potest esse major vel minor, et hoc tum in ordine naturae tum in ordine gratiae. — *Dulia* superat cultum *civilem*.

II. Sed quoad actus exteriores difficilius est discernere quid ad latriam, quid ad duliā pertineat, imo ex lege naturae nulla videtur esse distinctio, sicut nec ex lege divina si oblationem sacrificii excipias; sacrificium enim soli Deo offertur; unde dicitur (XXII, 20): *Qui immolat diis occidetur praeterquam Domino soli*. Et ideo genuflexio, incurvatio, prostratio et fere omnes actus exteriores adhiberi possunt et adhibentur, nisi aliqua lex positiva pro-

hibeat, non solum in cultu qui Deo exhibetur, idest *latritiae*, sed etiam in cultu qui exhibetur sanctis, idest *dulitiae*, imo et in *observantia civili*. Unde Abraham prostravit se eodem modo adorando Deum (Gen. XVII, 3), angelos (ib. XVIII, 2) et homines (ib. XXIII, 7). Distinctio tamen habetur in actu interiori.

390. Adoratio absoluta et relativa. — Adoratio communiter sumpta dividitur etiam in *absolutam* et *relativam*; dicitur *absoluta* quando persona vel res adoratur propter seipsam; habetur adoratio *relativa* quando res adoratur propter aliud, idest propter excellentiam personae, vel rei ad quam habet habitudinem, vel ratione repraesentationis, sicut imago, vel ratione habiti contactus ut vestis, vel ratione intimae pertinentiae, ut caro etc. Primo modo sola natura intellectualis est adorabilis, quia in hac natura tantum potest esse excellentia, quae est fundamentum adorationis, quae importat submissionem et inclinationem intellectualis naturae: natura autem intellectualis non submittitur et non inclinatur nisi rei praeditae intellectu et voluntate. — Sed *relative* possunt adorari etiam res, quae non sunt intellectualis naturae, nam adoratio *relativa* non respicit rem propter seipsam, sed propter aliam, quae scilicet est naturae intellectualis et subsistens in se et per se. — Tamen ratio honoris seu adorationis potest esse aliquid non subsistens propter quod honoratur persona cui inest (cf. S. Th., 1. c. a. 2 et 3).

391. Quaestio prima. — Primo in hoc capite movetur quaestio de adoratione divinitatis et humanitatis Christi, an scilicet Christi humanitas eadem adoratione sit adoranda ac divinitas.

392. Conclusio. — *Eadem adoratione, idest latritia, adoranda est Christi divinitas et ejus humanitas.* — Haec conclusio est de fide, definita in Conc. oecum. V, can. 9, ubi dicitur: « Si quis.... non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum ejus carne adorat, juxta quod Sanctae Dei Ecclesiae ab initio traditum est, talis A. S. ». — Idem

definitum est in Concil. Later. sub. Martino I. Et in Nicaena II, oecum. synodo VII (a. 787) actu V, dicitur: « Cum adoratur Christus, non separatur humanitas a divinitate sed utraque ut unum adoratur latría » (cf. etiam. Conc. Nicaen. I adv. Paul. Samos. et Ephesin., part. III, c. VI).

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura (Joan. V, 23): *Omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium sicut honorificant Patrem.* Et (II. Philipp. VIII, 10) dicitur de Christo ut homine: *Deus exaltavit illum et donavit illi nomen quod est super omnem nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum.* — Et (Apoc. V, 12): *Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem et divinitatem.... omnes audivi dicentes: sedenti in throno et Agno benedictio et honor et gloria et potestas in saecula saeculorum.*

2.º Prob. ex Patribus: S. Athan. (epist. ad Adelphium Episc.) dicit: « Dominum rerum creaturarum incarnatum Deum Verbum adoramus.... Neque huiusmodi corpus a Verbo dividentes seorsim adoramus, neque Verbum adorare volentes ipsum longe a carne disiungimus ». — Et S. Epiphanius (in Ancor. n. 51) ait: « Nemo Unigenito dixerit: depone corpus ut adorem te. Quin potius ipsum adorat cum corpore Unigenitum increatum cum templo sancto quod veniens assumpsit ». — S. Augustinus dicit (Enarr. in psal. 98 n. 9): « Nemo illam carnem (*Christi*) manducat nisi prius adoraverit... et non solum non peccamus adorando, sed peccamus non adorando ». Et similiter alii Patres: Videsis S. Ambrosium (de Sp. S. l. III, c. 12) et S. Cyrillum Alex. (Epist. ad Monach. Aegypti, et in scolis de Incarn. Unig. c. 27).

3.º Prob. ratione: Unitas et pluralitas adorationis simpliciter et absolute desumitur ex unitate rei, cui per se et principaliter convenit adorari. Atqui in Christo illud cui per se et principaliter competit adorari est unum, idest Christus. Ergo, quamvis in eo sint plura quibus aliquo-

modo competat adorari, tamen omnia, etiam ipsa humanitas, adorantur eadem adoratione qua adoratur ipsemet Christus et Christi divinitas. — *Major patet*, quia omnia quae secundario et non per se adorantur, adorantur propter illud quod per se et principaliter adoratur, et ratione adorationis illius. — *Minor prob.* ex eo quod honor et adoratio proprie et per se exhibetur rei subsistenti, idest personae, non enim dicimus quod manus hominis honoretur, sed quod homo honoretur; et si contingat quandoque quod dicatur honorari manus vel pes alicujus, hoc non dicitur ea ratione quod hujusmodi partes secundum se honorentur, sed quia in istis partibus honoratur totum. In Christo autem est tantum unum subsistens per se, seu unum suppositum et una persona, quae est ipsa natura divina et quae distinguitur a natura humana, quae tamen est aliquid ejus. Ergo illud cui competit per se adorari est unum tantum.

393. **Observationes.** — I. Quamvis in ordine ad Christum ex parte ejus qui adoratur sit una et eadem adoratio, qua omnia in eo adorantur, tamen sunt in eo plures causae adorationis seu honoris, idest divinitas cum sua excellentia, et item humanitas cum propria excellentia: unde ex parte causae qua Christus honoratur possunt dici esse plures adorationes, ut scilicet alio honore honoretur propter sapientiam increatam et alio propter sapientiam creatam (cf. S. Th., I. c. a. 1, c.).

II. Christi divinitas tamen adoratur seu honoratur per se, tum quia realiter est unum et idem cum persona divina, tum quia ipsa concipitur ut per se subsistens et vere ei competit per se subsistere. Humana autem natura subsistit subsistentia Verbi (ib. a. 2).

394. **Corollaria.** — I. Quando apprehenditur Christi excellentia, quae ei convenit ratione divinae naturae ut Deus est, tunc adoratio quae Christo debetur ob talem excellentiam est adoratio latriae; unde qui cogitat Christum seu Verbum divinum *carne indutum* esse verum Deum,

si ex hoc movetur ad ipsum adorandum, tenetur ipsum adorare *latriae* cultu; et sic adoratur Verbum et caro ejus; sed ita adorare carnem Christi nihil est aliud quam adorare Verbum Dei incarnatum (ib.).

II. Quando autem apprehenditur Christi excellentia quae ei competit ratione humanitatis perfectae omnium munere gratiarum, praescindendo ab ejus divinitate, est adoratio *duliae*.

III. Unde una et eadem persona Christi adoratur in factis hypothesibus adoratione *latriae* propter suam divinitatem et adoratione *duliae* propter perfectionem humanitatis (cf. S. Th., 1. c. a. 2, c.). « Nec hoc est inconveniens, quia ipsi Deo Patri debetur honor *latriae* propter deitatem et honor *duliae* propter dominium quo gubernat creaturam » (cf. supra n. 387 et 388).

IV. Ex quibus verbis Angelici patet adorationem *duliae* quae debetur Christo ratione excellentiae humanae naturae, esse ejusdem rationis ac adorationem *duliae*, quae Deo debetur propter dominium quo Deus gubernat creaturam, sed non esse ejusdem rationis cum adoratione *duliae* communiter sumptae; quod confirmatur dupliciter: 1.º quia ipsi Filio ut homini data est omnis potestas in coelo et in terra, et omne iudicium collatum est ei a Patre; 2.º quia S. Thomas in responsione ad 1.^m citati articuli, dicit quod si humana natura esset separata a Dei Verbo « deberetur ei adoratio *duliae* non cujuscumque, puta quae communiter exhibetur aliis creaturis, sed cujusdam excellentioris quam *hyperdulia* vocant ». Ex quibus concludi potest quod humanae naturae unitae Verbo etiam excellentior *dulia* debetur, nam *hyperdulia* etiam B. Virgini competit: unde concludimus quod haec *dulia* de qua Angelicus loquitur in corpore articuli et qua adorari Christus dicitur ratione humanae naturae non potest esse nisi *dulia* specialissima quae Deo competit ratione dominii.

395. **Quaestio secunda.** — Sed specialiter quaeri potest in praesenti de adoratione partium humanae naturae;

unde quaeritur an partes humanae naturae Christi sint objectum adorationis, non quidem primum et per se, sed secundarium, licet directum, in ordine scilicet ad objectum primum cui per se competit et principaliter adorari, quod est Christus.

396. **Errores.** — Janseniani cum Gregoir Episc. Blois, et cum Ricci episcopo Pistoriensi negarunt cultum, praecipue latriae posse et debere exhiberi directe humanitati et partibus ejus.

397. **Advertenda.** — Ante responsionem ad quaestionem advertendum est: 1.º concedimus partes humanae naturae Christi non esse, ut objecta, quibus directe exhibetur cultus, nimis multiplicandas; neque esse multiplicandas ex arbitrio uniuscujusque, sed sub directione Ecclesiae, vel ex approbata consuetudine, vel directe ex ipsa auctoritate legitima, quae cautissime procedit, et abusus, quando opus est, reprobatur, ut pluries contingit.

398. **Punctum quaestionis.** — Igitur supposito ex dictis in praecedentibus quod Christi humanitas possit adorari et quidem eadem adoratione qua divinitas adoratur, praesens quaestio ad partes humanitatis restringitur; non tamen ad omnes, neque ad plures refertur, sed ad aliquam pro qua militat specialis ratio, et quae est ab Ecclesia approbata. Nostra quaestio ad cor Jesu tantummodo restringitur; per hoc tamen alia excludere non intendimus.

399. **Conclusio.** — *Cor Jesu rationabiliter adoratur adoratione latriae.*

Prob. 1.º conclusio ex damnatione oppositae doctrinae: nam Pius VI (Constit. Auctorem Fidei, 28 Aug. 1794, Prop. LXI.) ait: « Propositio quae adserit adorare directe humanitatem Christi, magis vero *aliquam ejus partem* fore semper honorem divinum datum creaturae: quatenus per hoc verbum *directe* intendat reprobare adorationis cultum quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi perinde ac si talis adoratio, qua humanitas ipsaque caro

vivifica Christi adoratur, non quidem propter se et tanquam nuda caro, sed prout unita divinitati, foret honor divinus impertitus creaturae, et non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur (*ex Conc. Cp.tno V Gen. can. IX*) falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus praestito ac praestando detrahens et injuriosa ». Et (Prop. p. LXII): « Doctrina quae devotionem erga Sacratissimum cor Jesu reiicit inter devotiones quas notat (*synodus Pistoriensis*) velut novas, erroneas aut saltem periculosas, intellecta de hac devotione qualis est ab Apostolica sede probata: falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in Apostolicam sedem injuriosam ». Insuper: « Item in eo quod cultores Cordis Jesu hoc etiam nomine arguit quod non advertant sanctissimam carnem Christi aut ejus partem aliquam, aut etiam humanitatem datam cum separatione aut praecisione a divinitate adorari non posse cultu *latriae*.... captiosa, in fideles Cordis Christi cultores injuriosa ».

2.º Ecclesia concessit celebrari officium et festum de Sacratissimo corde Jesu, et quidem de corde carneo, ut patet ex propositionibus damnatis contra Jansenianos et ex ipso officio approbato ab Ecclesia (cf. decret. S. Cong. 6 februarii 1764 ad episc. Polon.) juxta petitionem episcoporum Poloniae et Archiconfraternitatis in Urbe erectae, (cf. Blasium, prol. p. XV et XVI, citatum ab Horat. Mazzella *De Verbo Incar.* n. 225, nota). Et non solum Ecclesia concessit praedictis, sed etiam imposuit ut officium et missa propria recitetur a sacerdotibus quolibet anno in die festo et festum ad solemnitatem primae classis elevavit (per decretum SS. D. N. Leonis Papae XIII, a. 1901). — Idem Leo XIII felicitis recordationis (encycl. die 25 Maji a. 1899 edita) devotionem SS. Cordis tuetur et commendat edicitque ut supplicationes publice fiant et formula consecrationis recitetur eidem Cordi SS. Jesu. « Probatissimam, ait SS. Pontifex, religionis formam,

quae in cultu Sacratissimi Cordis Jesu versatur, sancte tueri ac majore in lumine collocare non semel conati sumus exemplo Decessorum Nostrorum Innocentii XII, Benedicti XIII, Clementis XIII, Pii VI eodemque nomine VII, ac IX; idque maxime per decretum egimus die XXVIII Junii mensis an. 1886 datum, quo scilicet Festum eo titulo ad ritum primae classis eveximus. Nunc vero luculentior quaedam obsequii forma obversatur animo.... » Et inde subdit quod « mandatum de cultu divini Cordis propagando beata Margarita Maria Alacoque *divinitus* acceperat.... ». Et concludit « Itaque edicimus ut.... supplicationes fiant etc. ».

2.º *Prob. ratione theologica*: Humana natura Christi est verum objectum adorationis nostrae et quidem mediante parte sensibili sui. Ergo saltem mediante illa parte quae est magis apta ad hoc quod adoratio dirigatur et ordinetur in Christum prout est objectum primum. Atqui cor est pars aptissima inter omnes partes, vel est certe inter partes aptiores ad honorem Christi naturae humanae et ipsi Christo exhibendum. Ergo rationale est ut cor Jesu adoretur ea adoratione qua adoratur Christi humanitas et ipsemet Christus. — Consequentia 1.^a patet.

Prob. antec.: Et quidem 1.^a pars probata est in praecedentibus; 2.^a vero pars ex eo probatur quod natura nostra humana exigit ut obsequia exhibeamus hominibus sive amicis, sive parentibus, sive aliis semper mediante aliqua parte. Unde aut manus deosculamus aut faciem etc.; item inclinationes, aut prostrationem regi vel alii personae nonnisi in parte anteriori seu in conspectu, hoc est ante vultum ejus perficimus: neque tamen ipsum vultum tantum aut partem anteriorem corporis solum, sed per partem ipsam anteriorem aut per vultum non ipsum corpus exclusive honorare intendimus, sed personam ipsam. Imo nec corpus nec pars corporis est objectum primum cui honor exhibetur, sed se habet ut medium ad ipsam personam, neque est ratio formalis quare honor personae

exhibeatur. Ergo etiam humanae naturae Christi nobis connaturale est exhibere honorem, idest adorationem mediante parte sensibili puta mediante corpore, vel parte corporis. — *Prob. minor*: Quando aliqua persona, cui honor vel obsequium exhibetur, est praesens, obsequium ei exhibetur per manum, aut per vultum, unum horum aut alterum vel utrumque deosculando, vel alio modo, quia obsequium facilius et aptius ad personam dirigitur vel ratione contactus vel ratione alterius sensibilis manifestationis: sed quando persona cui exhibetur obsequium est absens, vel a nobis non videtur, et ipsa oculis corporeis non videt nos, non est necesse ut mediante manu, aut mediante vultu honor ei exhibeatur: sed potest etiam per aliud medium et praecipue per ipsum cor exhiberi, imo per ipsum cor aptius exhibetur obsequium et honor, idest adoratio. Cor autem Jesu ex sua natura habet ut mentem nostram ducat imo actu applicet ad considerandam excellentiam Christi, quo nos movemur et inclinamur ad ipsum Christum adorandum; cum cor ut sedes amoris communiter ab hominibus habeatur; unde cor Jesu veri hominis et Dei cogitatum exhibetur menti nostrae quasi includens Christi erga nos infinitum amorem, humanum scilicet et divinum, nam Christus redemit nos per passionem et mortem suam (Philipp. II, 9-10, seq.) « *propter quod et Deus exaltavit illum et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine ejus omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur etc.* et propter quod (Apoc. V, 12) *Dignus est Agnus qui occisus est accipere virtutem et divinitatem etc.*

Confirmatur ratione adlata a Leone XIII (l. c.): « Quoniam inest in Sacro Corde symbolum atque expressa imago infinitae Jesu Christi charitatis, quae movet ipsa nos ad amandum mutuo, ideo consentaneum est dicare se Cordi ejus augustissimo; quod tamen nihil est aliud quam dedere atque obligare se Jesu Christo, quia quidquid honoris, obsequii, pietatis divino Cordi tribuitur vere et proprie

Christo tribuitur ipsi ». Merito igitur prosequitur ipsemet Leo XIII: « Itaque ad istiusmodi devotionem voluntate suscipiendam excitamus cohortamurque quotquot divinisimum Cor et noscant et diligant: ac valde velimus eodem id singulos die efficere; ut tot millium idem voventium animorum significationes uno, omnes tempore ad coeli templa pervehantur ».

400. **Observatio.** — Ratio ergo quare cordi carneo seu physico Christi exhibetur cultus latræ est quia in suo conceptu, prout communiter a Christianis concipitur, includit symbolice Christi amorem quo scilicet Christus dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis, pro nobis Deo satisfaciens et nos redimens a morte ipsemet patiendo et moriendo; quod fuit causa suæ excellentiæ nobis manifestatæ in hoc scilicet sensu quod *quia* (Philipp. II, 8) *humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, ideo* (ib. 9) *Deus exaltavit illum et donavit illi nomen quod est super omne nomen* etc. Unde adoratio cordis Jesu explicite vel implicite importat adorationem Christi crucifixi et ob suam crucifixionem exaltati cum nomine et excellentia divinitatis. Unde Pius VI (litt. ad Episcop. Pratopistoriensem 30 Junii 1781) ait: « Substantia devotionis SS. Cordis Jesu eo spectat, ut in symbolica Cordis imagine immensam charitatem effusumque amorem Divini Redemptoris nostri meditemur ac veneremur ». Ex quo cultu summopere homo incitatur ad Christum hominem Deum diligendum: proinde medium est aptissimum nostris temporibus ad charitatem erga Christum diffundendam.

CAPUT XXXII.

De cultu sanctorum

(KNOLL. p. V, vol. VI, sectio. II, c. IV, art. I.)

401. **Ratio capitis.** — Quia omnis excellentia et perfectio sive sanctitas, quae sanctis convenit, ex Christo eis convenit, sive ut homine redemptore ipsorum et Deo simul, sicut sanctis hominibus, sive saltem ut Deo, sicut convenit Angelis, ideo agentes de illis rebus quibus propter Christi excellentiam convenit adoratio, merito quaerimus de adoratione sive de cultu sanctorum antequam agamus de cultu imaginum etc.; nam, cum cultus sanctis tum absolutus tum relativus conveniat, agentes de cultu imaginum etc. Christi, praestat simul agere etiam de cultu imaginum etc. sanctorum. Ad hoc autem requiritur ut prius de cultu ipsorum breviter disseramus. Prae oculis habenda sunt quae exposuimus supra de cultu seu adoratione (cf. n. 386 et seq.).

402. **Error Protestantium.** — Protestantes non negant sanctos posse quadam grata memoria sicut honorantur parentes honorari, aut quodam cultu et observantia civili, sed negant posse eis tribui cultum religiosum, qui scilicet exhibetur ob quamdam praestantiam seu excellentiam ordinis supernaturalis; putant enim hunc cultum sanctis exhibitum esse veram idolatriam. Imo non desunt inter protestantes qui omnino reprobant orationes quibus sancti a fidelibus invocantur. Radix hujus protestanticae sententiae in eo videtur esse sita, quod putent corruptionem naturae humanae per peccatum habitam per perfectionem supernaturalem, quae gratia et justitia dicitur, a Deo non auferri, dicunt enim peccata non deleri, sed tegi tantum; et hominem justificatum, non per gratiam, seu per justitiam

sibi propriam et inhaerentem, a Deo ut donum collatam justificari, sed per justitiam Christi extrinsecam dici hominem justum, ut exponetur in tract. *De Gratia*.

403. **Conclusio.** — *Cultus religiosus sanctis tribui licite et pie potest, imo utile est sanctos invocare ut orationes ad Deum pro nobis effundant.* — Cultus tamen religiosus qui sanctis tribui potest cultu Deo tributo debet esse longe inferior, idest duliae, non latriae (cf. n. 386 seq.).

Prob. 1.^a pars ex veteri Testamento. Inter multa hoc testimonium Josue adorantis angelum sufficiat (Josue V, 14, 15): *Sum princeps, ait Angelus, exercitus Domini et nunc venio. Cecidit Josue pronus in terram. Et adorans ait: Quod Dominus* (idest Deus per angelum ut ejus legatum) *meus loquitur ad servum suum.* Ex Novo Testamento etiam apparet ex illo Elisabeth venerantis B. Mariam ut Matrem Domini Jesu Christi; dicit enim (Lucae I, 43-43): *Unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me?... Et beata quae credidisti quoniam perficientur ea quae dicta sunt tibi a Domino.* Quae, certe, bona et praerogativa supernaturalia erant quibus erat digna veneratione et cultu (cf. n. 385).

2.º *Prob. ex Traditione antiquissima Ecclesiae:* Impri-
mis afferatur testimonium Epistolae Eccl. Smyrnensis (de Martirio S. Polycarpi XVIII) in qua dicitur: « Nos postea ossa illius gemmis pretiosissimis exquisitoria et super aurum probatoria tollentes, ubi decebat, deposuimus. Quo etiam loci nobis ut fieri poterit congregatis in exultatione et gaudio praebebit Dominus natalem martyrii ejus celebrare ». Quantum ad Patres fere omnes adduci possunt ut testes cultus praestiti sanctis: sufficiat afferre in praesenti testimonium S. Augustini dicentis (Contra Faustum Manichaeum, l. XX, c. XXI): « Populus christianus memorias martyrum *religiosa* solemnitate concelebrat.... Colimus martyres eo cultu dilectionis et societatis quo et in hac vita coluntur sancti homines Dei. Sed illos tanto devotius, quanto securius post certamina superata: quanto etiam fidentiore laude praedi-

camus jam in vita feliciore victores quam in ista adhuc usque pugnantes. At illo cultu, qui graece latria (λατρεία) dicitur, latine uno verbo dici non potest, quum sit quaedam proprie Divinitatis debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi unum Deum ». Alia adsunt monumenta Traditionis ex quibus probatur 1.^a pars nostrae conclusionis, quae ad quinque capita reducit eruditissimus ac doctissimus Petavius: « Sunt praecipua, ait, illius honoris (Sanctorum) approbandi capita et indicia ista: *Primum* quod post illorum obitum veteris instituto Ecclesia et a maioribus accepta et perpetua traditione, memoria est illorum insigni honore celebrata: nec non eorum sepulchris idem religiosae observantiae impensum est officium. — *Deinde*, quod altaria supra eorum reliquias erecta nec non basilicae sive templa magnifico sumptu et apparatu in eorundem memoriam ac nomen Deo consecrata. — *Tertium* quod ad illos honorandos festi dies et conventus hilaritatesque ex antiquo christianis populis institutae. — *Quartum* quod sacrificia Deo in eundem oblata sunt finem ut illis ipsis honor haberetur. — *Prostreum* denique, quod eorum ad sepulcra et utique interventoribus ac sequestribus iis, multa divinitus et ingentia miracula sunt facta. Haec partim omnia simul, partim eorum aliqua testificant veteres » (*De Incarn.* l. XIV, c. XII, n. 1), idest patres et scriptores ecclesiastici. Ad haec addi possunt inscriptiones quae in antiquissimis monumentis adinventae sunt: in praesenti tria testimonia afferimus: 1.º illud in Gentiani epitaphio exaratum idest: « In orationibus tuis roges pro nobis, quia scimus te in *Christo* »; 2.º oratio quam parentes ad filiolum mortuum fuderunt his verbis: εὐχον ὑπὲρ ἡμῶν μετὰ τῶν ἁγίων; 3.º illud S. Damasi Papae in S. Agnetis epitaphio, idest:

O veneranda mihi sanctum decus alma pudoris.

Ut Damasi precibus faveas precor inclyta martyr (cf. De Groot Sum. Apologetica, q. XXII, a. 3).

3.º *Prob. ratione theologica*: Bonum et licitum est cultum exhibere iis qui excellentia quadam sive in potestate

seu dignitate, sive in scientiis, sive in artibus, sive in aliis bonis praediti sunt; et quidem si haec excellentia intra limites boni ordinis naturalis contineatur, bonum est exhibere cultum civilem, qui et observantia dicitur; si autem excellentia extra limites boni ordinis naturalis sit, et bona ordinis supernaturalis complectatur, cultus superior quam simplex observantia civilis esse poterit, imo esse debet alius a cultu civili, cum cultus excellentiae debeat esse proportionatus; alio enim modo honoratur rex et ejus minister etiam in ipsa observantia civili sistendo. Atqui excellentia quae convenit sanctis superat quamlibet excellentiam naturalem iu praesenti statu hominibus convenientem, cum ipsi bona divina participant et plenam perfectamque beatitudinem possideant. Ergo bonum et licitum est eos prosequi cultu superiori quam coluntur principes et reges et viri qui apud nos sive arte, sive scientia, sive aliis bonis sunt excellentes, qui cultus utpote superior et perfectior ipsa observantia civili, et utpote respiciens sanctos quatenus Deo immobiliter uniuntur in justitia, sanctitate, cognitione, et dilectione perfecta apte nomine speciali designatur, et dicitur *dulia*, et cultus religiosus.

Prob. 2.^a pars 1.º ex Sacra Scriptura; dicitur enim (Job. XLII, 7): Offerte holocaustum pro vobis: Job servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam ut non vobis imputetur stultitia, neque enim locuti estis ad me recta sicut servus meus Job (cf. etiam Gen. XX, 7-17). Apostolus Paulus (Rom. XV, 30) ait: obsecro vos fratres per D. N. J. Chr.... ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum. Quibus verbis patet nos posse juvari in hac vita orationibus fratrum nostrorum si justi sint: quanto ergo magis poterimus juvari orationibus illorum qui amici Dei immobiliter constituti sunt in sancta societate?

Confirmatur: Deus ob merita justorum qui e vita cessant et adhuc detinebantur in limbo a conspectu Dei adhuc longe existentes recordabatur eorum qui adhuc erant

in vita, juxta illud (Exodi XXXII, 13) Moysis volentis Dei iram mitigare et lenire: *Recordare, Domine, Abraham, Isaac et Israël, servorum tuorum*: et juxta illud trium puerorum (Daniel III, 35): *Neque auferas misericordiam tuam a nobis, propter Abraham dilectum tuum et Isaac servum tuum et Israël sanctum tuum*. Quanto ergo magis Deus recordabitur nostri si Sancti ante thronum Dei et Agni existentes suas preces Deo porrigent pro nobis? — Insuper Angelus (Zach. I, 12) orat pro populo judaico ita: *Domine exercituum, usquequo tu non miserebis Jerusalem et urbium Juda quibus iratus es?* — Si angeli orant pro nobis, multo magis homines sancti qui in coelo sunt post Christum.

2.º *Prob. ex Patribus*: Patres saeculi quarti et quinti fidem faciunt eo tempore invocationem sanctorum in universa Ecclesia fuisse communem et ut doctrinam Ecclesiae praesupponi ab omnibus, neque enim potuit aliquod novum dogma in Ecclesiam universam induci, praecipue falsum et superstitionem sapiens, nam, ut ait S. Augustinus (De Baptismo c. Donat. l. 4, c. 24) « quod universa tenet Ecclesia nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur ». Sancti enim Patres alienissimi erant ab aliquo novo dogmate inducendo; unde et in Concilio Chalcedonensi statuitur (can. 19) « secundum regulas Patrum bis in anno in unum convenire per singulas provincias episcopos, ubi singula quae emerserint corrigantur ». Cf. Jungman l. c. (de cultu et inv. sanct. n. 368 et seq.). Sed quaedam ex S. Patribus afferenda sunt. — S. Basilius (hom. 20) in quadraginta martyres ait: « Ecce quadraginta sunt concordem effundentes orationem. Ubi ergo quadraginta sunt, quis de Dei assistentia dubitat? » — S. Greg. Nyssenus ita orat S. Theodorum Martyrem (Orat. de S. Theodoro M.): « Intercede ac deprecare pro patria apud communem Regem ac Dominum ». — S. Ambrosius (lib. de Viduis, c. 9) dicit: « Obsecrandi sunt angeli pro nobis, qui nobis ad

praesidium dati sunt; Martyres obsecrandi.... possunt pro peccatis rogare nostris ». — Origenes (lib. de orat. n. 14) dicit: « Obsecratio et postulatio et gratiarum actio non absurde potest et sanctis offerri ». Et paulo infra: « Quodsi hominibus sanctis illae preces offerendae sunt, quanto magis Christo? ». — Et S. August. (lib. 7 de baptismo) orat S. Cyprianum dicens: « Adiuvet itaque nos in orationibus suis in istius carnis mortalitate ». — Eusebius (Praepar. Evang. l. 13, c. 7) ait: « Haec nos quotidie factitamus qui verae pietatis milites ut Dei amicos honorantes.... quorum intercessione ad Deum non parum juvari profitemur ».

4.º Probatur ex patribus Concilii Nicaeni II statuentibus: « Salutamus autem et dominicas et apostolicas voces per quas didicimus Sanctorum expetere intercessionem ». Et anathema iidem Patres eis dicunt « qui Sanctorum non postulant orationes tanquam fiduciam habentium pro mundo intercedere secundum ecclesiasticas traditiones ».

5.º *Prob. ratione S. Thomae*: Iste ordo est divinitus institutus in rebus, secundum Dionysium (c. 5 Eccles. hierarch.) ut per media ultima reducantur in Deum. Unde cum sancti qui sunt in Patria sint Deo propinquissimi, hoc divinae legis ordo requirit ut nos, qui manentes in corpore peregrinamur a Domino, in eum per sanctos medios reducamur; quod quidem contingit dum per eos divina bonitas in nos suum effectum infundit. Et quia reditus noster ad Deum respondere debet processui bonitatum ipsius in nos, sicut mediantibus Sanctorum suffragiis Dei beneficia in nos deveniunt; ita oportet nos in Deum reduci ut iterato beneficia ejus sumamus mediantibus sanctis. Et inde est quod eos intercessores pro nobis ad Deum constituimus et quasi mediatores dum ab eis petimus quod pro nobis orent. (Suppl. qu. LXXII, a. 2).

Prob. utraque pars ex Concilio Trid. (Sess. XXV, decreto de invoc. Sanctorum) dicente « bonum atque utile

esse suppliciter eos (Sanctos) invocare et ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus D. N. J. C., qui solus redemptor noster ac salvator est, ad eorum orationes opem auxiliumque confugere » (1).

404. **Modus orandi Sanctos.** — Aliter tamen orandi sunt sancti et aliter Deus, nam Deus orandus est ut ipse dona concedat, e. g. remissionem peccatorum, gratiam, virtutes etc.; sancti vero orandi sunt ut intercedant orando pro nobis. Sed tamen observat sapientissime Bellarminus (de Sanctor. beatitud. c. 17) quod « cum dicimus non debere peti a sanctis nisi ut orent pro nobis, nos non agere de verbis, sed de sensu verborum. Nam quantum ad verba licet dicere: S. Petre, miserere mei, salva me, aperi mihi aditum coeli; item da mihi sanitatem corporis, da patientiam, fortitudinem; dummodo intelligamus salva me et miserere mei orando pro me, da mihi hoc et illud tuis meritis ».

405. **Pro solutione difficultatum.** — Ad solvendas difficultates advertendum est 1.º quod cum in Sacra Scriptura vel etiam apud Patres quaedam inveniuntur quae cultum creaturae reprobare videntur, intelligenda sunt de cultu *latriae* quem soli Deo convenire diximus (cf. n. 386 et seq.). Imo claritatis gratia et ad tollendas aequivocationes potest hoc nomen *adoratio* solum designari cultus latriae soli Deo debitus, cultus vero inferior, idest *duliae*, nomine *venerationis* poterit designari, ut quidam theologi in usu habent. Advertendum est quod quamvis fortasse antiqui Patriarchae in limbo existentes nesciverint ea quae apud nos aguntur (Isa. LXIII, 16), tamen hoc omnino negandum est de sanctis, qui Deo fruuntur nunc in coelo, ut dicetur in 3.^a parte; imo neque de illis concedendum est. Vide Jungman (l. c. n. 377).

(1) Cf. inter alios cl. Albertum Dufourey qui plura et pulchra habet circa praesentem materiam in opella. *La conversione del mondo pagano al cristianesimo.* — III. Desclée, *Scienza e Religione.* — Roma, a. 1904.

CAPUT XXXIII.

De cultu sacrarum imaginum, et reliquiarum

(S. TH., p. III, q. IX, cum Comm. CAJ., SYLVII, SATOLLI, BILLOT, JANSSENS —
Cf. BILLUET, l. c. diss. XXIII, KNOLL. l. c. a. V et VI.)

406. **Quid significet sacra imago.** — Nomine sacrae imaginis intelligitur similitudo vel repraesentatio arte facta sive Christi sive alicujus sancti, sive facti religiosi. — Imago praecipue sacra omnino differt ab idolo, nam idolum vel etiam simulacrum non repraesentat sacram personam, imo neque personam repraesentat, sed est falsa similitudo. Unde Apostolus (I. Cor. VIII, 4) ait: *Nihil est idolum.*

407. **Haeretici.** — Iconoclastae (saec. VIII) cultum sacrarum imaginum impugnarunt summopere. Imperator Leo Isauricus edictum de abolendis sacris imaginibus edidit, et non solum sub ipso, sed etiam sub aliis imperatoribus post ipsum (omnium tamen primus sacris imaginibus Exidus rex Arabum bellum intulisse fertur) bellum magnum fuit gestum; quo factum est ut multi christiani, edictis resistentes in defensione catholicae doctrinae, martyrio fuerint coronati. Imperatrix Irenes ejusque Filius Constantinus pacem Ecclesiae reddiderunt. At nedum in Oriente, sed etiam in occidente cultus sacrarum imaginum, posterioribus tamen temporibus, plures habuit adversarios, idest (saec. IX) Claudium Taurinensem, (saec. XII) Petrobrusianos et Henricianos sectarios, (saec. XIII) Valdenses, Albigenses et (saec. XVI) Protestantes in plures sectas distributos, idest Lutheranos, Calvinianos etc. Hi non solum cultum imaginibus sanctorum, quos non esse colendos docent, sed imagini Christi denegarunt et denegant: quamvis nunc adsint non pauci inter protestantes qui aliquem respectum aut memoriam imaginum Sanctorum

esse habendam admittant sine cultu, imo quidam ipsorum imagini Christi etiam quamdam reverentiam cultumque exhibent.

408. **Conclusio.** — *Cultus sacrarum imaginum licitus et pius est.* — Haec conclusio est retinenda ut dogma fidei; nam. *Conc. Trid.* (Sess. XXV, Decret. de invoc. Sanct.) ait: « Imagines Christi, Deiparae virginis et aliorum Sanctorum in templis praesertim habendas et retinendas eisque debitum honorem et venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in eis divinitas vel virtus, propter quam sint colendae, vel quod ab eis aliquid sit petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda.... sed quoniam honor qui eis exhibetur refertur ad prototypa, quae illae repraesentant ita ut per imagines quas osculamur, vel coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus et Sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur.... Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit ».

Prob. itaque conclusio ex veteri Testamento, in quo quamvis imagines et sculptilia fuerint Judaeis prohibita ob magnum quod aderat periculum in populo Israelitico ad idolatriam; tamen cultus imaginum non erat illi populo omnino prohibitus, imo aliququaliter fuit eis praeceptus: unde Dominus ait Moysi (Exod. XXV, 8): Facientque mihi sanctuarium et habitabo in medio eorum; et (ib. v. 17-18) dicit: Facies.... duos quoque cherubim aureos et productiles facies ex utraque parte oraculi. De quibus S. Hieronymus (epist. ad Marcellam) ait: « Venerabantur quondam Judaei sancta sanctorum, quia ibi erant Cherubim et propitiatorium et arca testamenti, manna, virga Aaron et altare aureum ». Quod ex ipso facto narrato (Josue VII, 6) confirmatur, dicitur enim: *Josue scidit vestimenta sua et pronus cecidit in terram coram arca Domini usque ad vesperam tam ipse quam omnes senes Israël.* — Item de Salomone (III. Reg. VI, 32) dicitur: *Et duo ostia fecit (in templo) de lignis olivarum ei sculpsit in eis picturam Cherubim et palmarum species....*

et operuit tam Cherubim.... auro. Item serpens aeneus, quem Moyses exaltavit in deserto ex Dei jussu, (Num. XXI, 8) et quem esse figuram Christi ipsemet Christus testatur, (Joann. III, 14) aliqua veneratione certe ab Judaeis colebatur.

2.º *Prob. simul ex Traditione et ex SS. Patribus* qui inculcantes cultum imaginum vel loquentes de imaginibus Christi vel sanctorum ad traditionem appellant. S. Basilus Magnus (epist. ad Julianum citat. ab Adriano I, in Epist. ad Imperatores in VII synodo act. 2) ait: « Historias imaginum illorum honoro et palam adoro; hoc enim nobis traditum a Sanctis Apostolis non est prohibendum ». — Et S. Augustinus ait (de consensu Evangelist. l. I, c. 10): « Credo quod pluribus locis simul eos cum illo (*Petrum et Paulum cum Christo*) pictos viderent (*etnici*), quia merita Petri et Pauli etiam propter eundem passionis diem celebrius solemniter Roma commendat ». — S. Basilius (Epist. 300) scribit: « Characteres sacrarum imaginum honoro et exosculor eximie, cum hae traditae sint a sanctis Apostolis, nec sint prohibitae, imo in omnibus ecclesiis nostris depictae ». — Eusebius (Hist. Eccl. l. VII, c. 18) narrat statuam quamdam suo tempore existentem Christum repraesentantem fuisse jam ab antiquo in veneratione habitam. — S. Joannes Chrysostomus consuetudinem adorandi imagines supponens, ait (in liturgia): « Sacerdos ad imaginem Christi caput inclinet ». — Item alii Patres docent imaginibus esse cultum exhibendum, quos praetereo brevitatis gratia. — Haec omnia confirmantur auctoritate patrum variorum conciliorum asserentium consuetudinis adorationis imaginis antiquitatem, et definientium veritatem nostrae conclusionis: In Concilio Nicaeno II, oecumen. VII, act. VII contra Iconoclastas dicitur: « *Sequentes* divinitus inspiratum SS. Patrum nostrorum magisterium et *catholicae traditionem Ecclesiae....* definimus, sicut figuram pretiosae ac vivificae crucis ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas.... tam videlicet imagi-

nem Domini Dei et Salvatoris N. I. C. quam intemeratae Dominae nostrae Dei genitricis, honorabiliumque angelorum et omnium sanctorum. Qui adorat imaginem adorat in ea depicti subsistentiam ». — Nostra conclusio definita est etiam in synodo Romana sub Gregorio II, et in altera item Romana sub Gregorio III celebrata.

Confirmatur : Argumentum traditionis magis etiam confirmatur ex antiquissimis monumentis. Nam in Oratorii subterraneis quae in catacumbis etiam antiquissimis, ut sunt catacumbae Priscillae, Domitillae etc. inveniuntur picturae seu imagines Salvatorem repraesentantes; imo ex saeculo III etiam imagines B. Mariae Virginis et Apostolorum Petri et Pauli et quasdam etiam aureola decoratas. Cf. De Groot (Apolog. qu. XXII, a. III) qui plures auctores archeologos citat.

4.° *Probatur ratione theologica* : Per cultum sacrarum imaginum homo plures et magni momenti utilitates spirituales reportat. Ergo cultus sacrarum imaginum licitus et pius est. — *Conseq. patet : prob. antec.* dupliciter 1.° quidem quia evidenter apparet « per historiam mysteriorum nostrae redemptionis, picturis vel aliis similitudinibus expressas erudiri et confirmari populum in articulis fidei commemorandis et assidue recolendis; 2.° tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum, quia admonetur populus beneficiorum et munerum quae a Christo sibi collata sunt, sed etiam, quia Dei per Sanctos miracula et salutaria exempla oculis fidelium subjiuntur ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorum imitationem vitam moresque suos componant, excitenturque ad adorandum et diligendum Deum et ad pietatem colendam » (Concil. Trident., l. c.).

5.° Quodam cultu, scilicet civili, veneramur, et quidem jure meritoque imagines regum, imperatorum, parentum, amicorum etc. Ergo multo magis merito jureque veneramur imagines Christi, B. Virginis et Sanctorum; nam sicut imago regis etc. regem et ejus excellentiam propter quam

imago est digna veneratione seu cultu repraesentat, ita imagines Christi et Sanctorum horum personam et excellentiam repraesentant, ratione cujus proinde veneratione propria sanctorum digna sunt. — Confirmatur haec ratio ex eo quod nulla lege prohibetur cultus imaginum. — Si plura cupis Cf. Billuart, Franzelin et Jungman (l. c.).

409. **Obj. I.** — Dicitur (Exod. XX, 4) : *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quae in coelo desuper. Non adorabis ea, neque coles.* Ergo.

Respondeo cum S. Thoma « quod non prohibetur illo praecepto facere quamcumque sculpturam vel similitudinem, sed facere ad adorandum: unde subdit : *Non adorabis ea neque coles* » ; nam Deus ipse, ut supra diximus (prob. 1.^a), praecepit ut similitudines Cherubim in arca efficerent Judaei.

Dices cum *Calvino* gentiles non fuisse tam stupidos ut idola pro veris diis habuerint et adorarint: ergo Deus non adorationem idolorum, sed imaginum prohibuit.

Resp. : Nego antec. : Nam indubitatum historice est, gentiles idolis cultum tanquam diis exhibuisse; unde ipsemet Arnobius (cont. gentes l. 1) ait : « Venerabar, o coecitas, nuper simulacra modo ex fornacibus prompta, in incudibus deos et ex malleis fabricatos.... Tanquam inesset vis praesens adulabar, affabar et beneficia poscebam.... deos esse credebam ligna, lapides, ossa aut in hujusmodi rerum habitare materia ». Cf. S. Aug. (*De Civit. Dei* l. VIII, c. 23). — Insuper ex ipsa Sacra Scriptura patet gentiles adorasse idola (cf. psal. 114); et fuisse periculum ne ipsi Judaei in eundem errorem inciderent: unde Deuter. IV, 19 dicitur : *Ne forte.... errore deceptus adores ea et colas quae creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus.*

Instabis: Clemens Alexand. (stromat.) et Tertullianus (lib. de spectaculis c. 23 et lib. de Idolat. c. 2), dicunt hoc

praecepto omnes imagines prohiberi respectu nostri. Ergo nulla data responsio.

Resp.: Dist. antec.: Omnes imagines respectu nostri prohiberi, existente periculo idolatriae, vel etiam factas ad idolatriam, praecipue quando a gentilibus publice adorantur *conc.*, secus *nego*.

Urgebis: Concilium Francofordiense (an. 794) doctrinam Concilii Nicaeni II de cultu imaginum reprobavit. Ergo illa doctrina et nova erat in Christi Ecclesia et falsa.

Resp. 1.º standum esse magis concilio Nicaeno II, oecum. VII quam Francofordiensi, quod fuit approbatum et in Ecclesia receptum tantum in causa Felicis et Elipandi, imo ab Adriano fuit reprobatum simul cum synodo Parisiensi quoad praesentem materiam (cf. Billuart, l. c., et Compendium).

Resp. 2.º cum Jungman (l. c. n. 411) « errore quodam facti ex defectu versionis latinae evenisse ut Patres Francofordienses recipere nollent acta concilii Nicaeni.... : mox tamen cura Rom. Pontificis pax restituta est ». Cf. Jungman (l. c.). Error facti in hoc situs erat quod patres crediderunt a Nicaena synodo fuisse definitum imagines non secus ac Trinitatem esse adorandas cultu latriae.

410. Pro solutione aliarum difficultatum ex Patri-
bus adverte 1.º praxim colendi imagines non fuisse per modum praecepti statim in universam Ecclesiam inductam, sed ex aeconomia prudentiae paullatim magis vel minus juxta diversitatem locorum; cum enim gentiles colerent idola et simulacra, periculum erat ne ii qui convertebantur ad fidem, praecipue rudes et pueri in errorem inciderent, idest imagines ut idola et simulacra colerent ad modum gentilium. Imo, ut notat Billuart, aliquando irrepsit abusus in cultu imaginum qui ad idolatriam vergeret; et superstitionem certum est invaluisse apud quosdam Christianos, qui ad sepulchra defunctorum imagines ipsorum super-

stitioso cultu adorabant, contra quos scribit S. Augustinus (lib. I de Moribus Ecclesiae c. 34, n. 35). Et propterea non est mirum ob tale periculum in quibusdam locis ad tempus fuisse fortasse prohibitas, et reprobatas etiam a legitima auctoritate. — Unde nec est mirum si inveniuntur quidam Patres qui in quibusdam factis et locis particularibus, reprobarunt cultum imaginum innixi testimonio Sacrae Scripturae Veteris Testamenti. — 2.º Angeli et Deus non pinguntur ad eorum naturam seu formam repraesentandam, cum hoc sit omnino impossibile et absurdum, sed ad illam formam repraesentandam sub qua apparuerunt, vel sub aliqua forma sub qua a nobis imaginantur: res enim spirituales a nobis non possunt intelligi directe et per se, secundum scilicet modum intelligibilem, quem in se habent, sed per comparisonem ad sensibilia et mediante aliquo phantasmate; caute tamen procedendum est et illi modi et figurae sunt praeferendae sub quibus apparuerunt.

411. **Quaeres:** — Qua adoratione sunt adorandae imagines.

Resp.: Imago potest tripliciter considerari: — 1.º materialiter ut est quaedam res, puta ex ligno vel alia materia confecta: et sic exclusive considerata nulla adoratione digna est; — 2.º potest considerari formaliter ut est imago, idest ut est res sacra cultui divino deputata, et in honorem Dei et sanctorum instituta; et sic ob relationem quam habet ad prototypum cuius est imago veneratione et cultu digna est, non quidem eodem et ejusdem rationis ac prototypum, idest latriae aut duliae, sed cultu longe inferioris ordinis per analogiam conveniente cum latria aut dulia; — 3.º potest imago considerari formalissime ut actu exhibens ipsum prototypum; sicut cum quis habens ante se e. g. imaginem crucifixi recolens passionem, mortem Filii Dei ejusque excellentiam divinam; et tunc imago potest adorari eadem adoratione ac adoratur prototypum: sicut cum quis prosternit se ad pedes crucis quasi esset praesens ipsemet

Christus peccata sua flens et summa veneratione affectus, nonnisi enim unus motus habetur erga crucem et personam Christi, non tamen motus dirigitur ad crucem propter ipsam crucem, sed propter personam Christi cui per se competit adorari tali adoratione. Hac explicatione puto conciliari posse varias sententias theologorum, idest affirmantium simpliciter posse imaginem adorari eadem adoratione ac prototypum; et simpliciter negantium, quos inter Bellarminus (cf. Billuart, l. c.).

412. **Quid intelligatur reliquiarum nomine.** — Namine reliquiarum intelliguntur tum sensu strictiore defunctorum Sanctorum corpora, eorumque partes, membra, ossa ac cineres, tum sensu latiore objecta quae Sanctis dum vivebant propria erant, eorumque usu atque contactu sacrata sunt, uti e. g. vestimenta, instrumenta martyrii vel mortificationis, vincula, catenae, flagella atque cilicia. (Jungman l. c. a. 3). Sed inter reliquias mentione speciali digna est crux in qua Christus pependit.

413. **Haeretici.** — Primi qui negarunt reliquiis esse cultum exhibendum fuerunt Gnostici, et inde Manichaei. Posterioribus temporibus fuit Vigilantius, qui a S. Hieronymo fuit refutatus per opusculum ad hoc confectum. Inde secuti sunt ii omnes qui negaverunt cultum sacris imaginibus.

414. **Conclusio.** — *Reliquiae tum Christi, tum sanctorum sunt venerandae cultu religioso.* — Haec conclusio ad fidem spectat, nam in Concilio Tridentino dicitur (Sess. XXV, *De invoc. Sanct.* etc.): « Sanctorum quoque martyrum et aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quae viva membra fuerunt Christi et templum Spiritus Sancti ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur; ita ut affirmantes sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi omnino nunc etiam damnat Ecclesia ».

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura quae narrat ex conetatu sacrarum reliquiarum miracula patrata fuisse. Ergo et li-

citum et pium et utile est sacras reliquias in honore et veneratione habere. — *Prob. antec.* tum ex veteri, tum ex novo Testamento. 1.º Ex veteri; nam (IV, Reg. II, 14) dicitur quod Eliseus *Pallio Eliae percussit aquas et divisae sunt huc, atque illuc*; et (ib. XIII, 21) narratur: *Quidam sepe- lientes hominem viderunt latrunculos et projecerunt cadaver in sepulchro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei revixit homo et stetit super pedes.* Unde in populo Israelitico mos erat apud pharisaeos aedificandi sepulchra prophetarum et monumenta justorum decorandi (Matth., XXIII, 29). 2.º Ex Nov. Test. habetur: *Ecce mulier quae sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis.... Dicebat intra se: Si tetigero tantum vestimentum ejus, salva ero. At Jesus conversus et videns eam dixit: confide, filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora.* Et de Paulo Apost. (Act. XIX, 11-12) dicitur: *virtutesque, non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli; ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria et semicinctia et recedebant ab eis languores et spiritus nequam egrediebantur.*

Prob. ex traditione: In actibus martyrii S. Ignatii dicitur: « Solae duriores sanctarum ejus reliquiarum partes relictæ sunt, quæ Antiochiam delatæ sunt et in sudario depositæ, thesaurus sane inaestimabilis ob Martyris gratiam Ecclesiae relictus ». — De quibus reliquiis S. Joannes Chrysostomus ait: « Utilis igitur cunctis hic thesaurus est et refugium opportunum tam iis qui lapsi sunt ut a tentationibus liberentur, quam iis qui prospere et feliciter degunt, ut diu fruantur bonis ». — Corpus S. Cypriani a fidelibus « per noctem sublatum cum cereis et scolacibus, cum voto et triumpho magno deductum est » ut referunt *acta* proconsularia S. Cypriani apud Ruinart. — Et ex patribus, qui multi sunt, qui cultum reliquiarum supponunt ex traditione, præter Chrysostomum jam relatam, sufficiat afferre S. Hieronymi testimonium contra Vigilantium; dicit enim « Dolet: (*Vigilantius*) Martyrum reliquias pretioso operiri velamine et non vel pannis vel cilicio col-

ligari, vel proici in sterquilinum, ut solus Vigilantius ebrius et dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorum basilicas ingredimur?... omnes Episcopi non solum sacrilegi, sed et fatui judicandi, qui rem vilissimam et cineres dissolutos in serico et vase aureo deportarunt? Stulti omnium ecclesiarum populi qui occurrerunt sanctis reliquiis? »

Accedunt plura concilia quae cultum reliquiarum admi-
serunt, approbarunt et praeceperunt. Sufficiat enumerare Carthaginense V, Bracarense III, Concilium II Nicaenum, Oecumenicum VII. Haec enim habet inter alia: « Servator noster Christus fontes salutare Sanctorum reliquias nobis relinquit ».

3.º *Prob. ratione theologica*: « Si paterna vestis, ait S. Augustinus, (*De civ. Dei* l. I, c. XIII) et annulus ac si quid hujusmodi tanto carius est posteris, quanto erga parentes est major affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quae utique multo familiarius, atque conjunctius, quam quaelibet indumenta gestamus: haec enim ad ipsam naturam hominis pertinent ». Ex quo patet quod qui habet affectum ad aliquem, etiam ea quae de ipso post mortem relinquuntur, veneratur, non solum corpus aut partes corporis ejus, sed etiam aliqua exteriora, puta vestes et similia. Atqui non solum Christum in veneratione habere debemus, considerantes ipsum magis quam fratrem et Patrem et caput nostrum ob suam magnam dilectionem erga nos, sed etiam sanctos Dei tanquam membra Christi, Dei filios et amicos et nostros intercessores. Ergo non solum Christum et sanctos, sed etiam eorum reliquias qualescumque honore congruo in eorum memoriam venerari debemus; et praecipue eorum corpora quae fuerunt templa et organa Sp. Sancti (S. Th., l. c. a. a. 6).

415. **Specialia de cruce Domini afferuntur.** — Sed congruum est quaedam ex traditione argumenta de veneratione S. Crucis afferre. — Tertulliani imprimis affertur testimonium dicentis (l. *de Corona milit.* c. III): « Ad omnem

progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad vestitum, calceatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quaecumque nos conversatio exercet frontem crucis signaculo ferimus » : et (ib. c. IV) subdit: « Harum et aliarum disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies; *traditio* tibi praetendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, fides observatrix ». — Et Lactantius: « Flecte genu lignumque Crucis venerabile adora. Flebilis innocuo terramque cruore madentem ore » etc. (cf. Alexium Simmachum Mazochium). Imo crux in tanta veneratione habebatur ut non solum in altaribus, sed in omnibus locis cruces ponerentur: unde Chrysostomus (Hom. LXI) ait: « Reges deposito diademate crucem suscipiunt.... in purpureis vestibus crux inest: in diadematibus crux; in orationibus crux.... et ubique terrarum crux sole ipso clarius refulget ». Insuper gentiles Christianos calumniantur quasi omnes cruces in veneratione habentes. Hanc calumniam repellunt Tertullianus, Origenes et alii; de qua calumnia recte advertit Petavius (*De Incarn.* l. XV, c. IX. n. 4): « Non de nihilo apud gentes rumor iste percerebuerat cruces omnes etiam noxiarum a Christianis in honore cultuque haberi, neque hoc illis objicerent *nisi certas venerari ipsos viderent* ». — S. Joannes Chrysostomus (Hom. II, de Cruce et latr. n. 1) dicit: « Crux prius condemnationis et supplicii nomen erat, nunc res est venerabilis et desiderabilis ». — S. Ambrosius (orat. in funere Theodosii n. 43) de inventionem S. Crucis loquens ait: « Invenit ergo (Helena) titulum, regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis est error »; et infra addit: « Sapiens Helena quae crucem in capite regum locavit, ut crux Christi in regibus adoretur ». — Damascenus (*De fide Orth.* l. IV, c. XI) ait: « Venerabile lignum in quo se Christus pro nobis hostiam obtulit, uti sanctissimi corporis et sanguinis tactu sanctificatum jure debet adorari.... Figuram quoque vivificae ac pretiosae Crucis adoramus non quod materiam colamus (hoc avertat Deus), sed figuram, velut qua Christus de-

signatur ». — Et tandem in Concilio Trullensi can. LXXIII; et Nicaeno II oecum. VII, act. VII, cultus et veneratio imaginum proponitur et inculcatur, imo approbatur et definitur.

416. **Quaeres:** — Quae adoratio exhibenda est cruci et aliis sacris reliquiis ?

Resp. cum Billuart: « Si crux et aliae reliquiae Christi et Sanctorum apprehendantur simul cum eo cujus sunt reliquiae tanquam unum totale objectum eodem cultu adorantur: Christus quidem aut alius sanctus primario et propter se, reliquiae secundario et propter Christum aut sanctum, sicut, inquit S. Doctor (l. c. a. 4), eadem veneratione veneramur regem et ejus vestimentum. Unde concludit crucem qualemcumque adorari latria scilicet respectiva »: Quod confirmatur ex concilio Tridentino dicente (l. c.): « Honor qui eis (imaginibus) exhibetur ad prototypa quae illae repraesentant refertur ita ut per imagines quas osculamur et coram quibus caput operimus et procumbimus Christum adoremus et Sanctos veneremur ». Imo advertendum est cum eodem S. Thoma (l. c.) quod Crux, in qua Christus crucifixus est, a nobis est veneranda duplici ratione: 1.º inquantum repraesentat nobis figuram Christi extensi in ea: 2.º ex contactu ad membra Christi, et ex hoc quod ejus sanguine est perfusa.

417. **Corollarium.** — Crucem in qua Christus mortuus est adoramus ob contactum ad membra Christi, aliae vero cruces adorantur non praecise quia habent similitudinem ad crucem illam, sed quia habent similitudinem cum Christo in cruce extenso: unde adorantur quasi imagines Christi extensi; illa vero crux ut reliquia et ut quasi imago.

CAPUT XXXIV.

De Matre Christi

(S. TH. qu. XXXV, a. 4, cum Comm. CAJ., SYLVII, JANSSENS, SATOLLI, BILLOT.
Cf. KNOLL, P. V. SECT. II. c. III. a. IV).

418. **Ratio capitis.** — Agentes de Christo vero Deo et vero homine, generis humani redemptore, et hominum mediatore, oportet ut quaedam addamus de Matre purissima et sanctissima ejus inter omnes mulieres benedicta. Quodcirca dicendum est de ejus maternitate, de ejus sanctitate, de ejus perpetua virginitate, de ejus transitu ex hac vita et de ejus gloria. Et quidem de ejus maternitate in praesenti capite, de aliis vero in sequentibus erit sermo.

419. **Haeretici.** — Dorotheus episcopus et Anastasius presbyter ambo amici et discipuli Nestorii ad populum sermonem habentes, beatam virginem Mariam non esse dicendam Matrem Dei seu Dei-genitricem effutierunt, sed Matrem Christi (non Θεοτόκον sed Χριστοτόκον). Quod inde Nestorius adprobavit defenditque, et quidem cohaerenter ad suam doctrinam: nam distinxit in Christo duas personas, humanam, quae scilicet esset purus homo, et divinam, quae esset Deus: concessit tamen Mariam posse dici sensu lato et improprio matrem Dei; quatenus scilicet ille homo quem ipsa genuit, modo speciali Verbo Dei, juxta Nestorium, fuit unitus.

420. **Conclusio.** — *Beata virgo vere et proprie dicitur mater Dei.* — Haec conclusio est de fide decisa in synodo Ephesina oecumenica III (can. I — a. 431) his verbis: « Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel, et propterea Dei genitricem sanctam virginem... anathema sit ». — Et in synodo Cp.na II, oecumenica V, can. VI definitur: « Si quis abusive et non vere Dei genitricem

dicat sanctam, gloriosam semper Virginem Mariam; vel secundum relationem quasi homine puro nato, non autem Deo Verbo ex ea incarnato.... talis anathema sit ». — Item in synodo oecum. VII, Nicaena II, (a. 787) act. VII dicitur: « Confitemur autem et Dominam nostram sanctam Mariam proprie et veraciter Dei Genitricem quoniam peperit carne unum ex sancta Trinitate Christum Deum nostrum ».

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura in qua licet non inveniat expresse dictum quod beata virgo sit mater Dei, invenitur tamen expresse quod Jesus Christus est verus Deus, ut patet. (I. Joan. ult.) et quod beata Virgo est mater Jesu Christi, ut patet (Matth. I, 19-25). Unde sequitur necessario ex verbis Scripturae ipsam esse matrem Dei. Dicitur etiam (Rom. IX, 5) quod ex Judaeis est secundum carnem Christus qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Non autem est ex Judaeis nisi mediante beata Virgine. Unde ille qui est super omnia Deus benedictus in saecula est vere natus ex Beata Virgine sicut ex sua matre, quae proinde est Mater Dei vere et proprie (S. Th., l. c. ad 1.^m).

Prob. 2.º ex traditione: S. Ignatius martyr (a. 107 — epist. ad Eph. n. 18; apud Cotel.) dicit: « Deus noster Jesus Christus a Maria in utero gestatus »: et (ib. n. 7) de Christo ait: « Medicus unus est factus et non factus, in carne Deus et ex Maria et ex Deo ». Ergo si Deus non factus, est etiam factus, gestatus a Maria in carne et ex Maria, sequitur quod Maria juxta S. Ignatium sit Mater Dei. — S. Justinus Episc. Antioch. (f. a. 161) (1) dicit « Christum prius extitisse Filium Conditoris omnium ac Deum qui genitus est homo per virginem ». — S. Irenaeus Episc. Lugd. (natus a. 140) (2) dicit: « Verbum existens ex Maria, quae adhuc erat virgo recte accipiebat genera-

(1) Dial. c. Tryph. n. 100 et

(2) l. II, adv. haer. c. XXXI.

tionem Adae recapitulationis ». — Tertullianus (natus circa a. 160) ait : « Verbum delatum ex spiritu Dei Patris in virtute in Virginem *Matrem* carnem factum in utero ejus et ex ea natum hominem et esse Jesum Christum » (1). S. Dionys. Alex. (f. a. 247) (2) scribit : « Una sola Virgo, filia vitae genuit vivens verbum, et subsistens.... Quomodo ait tu hominem esse eximium Christum et non revera Deum.... incarnatum ex S. V. et *Deipara* Maria ? » Et resp. ad quaest. 5 Samosateni dicit : « Obstendit (Isai) *Dei Genitricem* Virginem quemdam concepisse.... » — S. Athanasius Episc. Alex. (f. a. 350) (3) ait Filium Dei seu verbum quod est Deus, « carne ex V. *Deipara* Maria assumpta hominem factum esse ». Alios patres praetereo brevitate gratia. Solum addam quod loquens pro omnibus S. Cyrillus (f. a. 415) ait (epist. ad Acac. Ep. Beraens.) : « Nemo opinor ex orthodoxorum numero *illam Mariam Deiparam* vocare dubitavit, quandoquidem verum est Emmanuel esse Deum ». — Insuper duo fautores Nestorii, idest Joannes Patr. Antioch. et Theodoretus (f. a. 434) testantur patres Mariam nominasse semper Matrem Dei. « Nomen hoc *Θεοτόκον*, ait primus, nullus unquam ecclesiasticorum doctorum repudiavit » (4). Haec traditio confirmatur ex definitionibus trium conciliorum supra ante probationes relatorum.

3.º *Prob.* ratione theologica : Beata Virgo est vere et proprie Mater Christi. Atqui Christus est vere et proprie Deus. Ergo Beata Virgo est vere et proprie Mater Dei.

Confirmatur 1.º Ex hoc aliqua mulier dicitur mater aliqujus quod eum concepit ac genuit. Atqui Beata Virgo vere et proprie concepit et genuit Deum incarnatum ; nam quidquid dicitur de natura humana Christi significata per nomen concretum, idest de homine Christo, potest praedicari

(1) Epist. synod. contra Paulum Samos.

(2) l. de praescript. c. XIII.

(3) Orat. III (al. IV). c. Arian. n. 29.

(4) Ap. Mansi Coll. Conc. T. 4. c. 1066.

de Filio Dei seu de Deo, scilicet de Verbo divino, cum idem sit secundum suppositum homo ille et Deus. Ergo B. Virgo est vere et proprie Mater Dei (cf. n. 312; et S. Th. l. c. et qu. 16).

Confirmatur 2.º Ex hoc solum negari posset Beatam Virginem esse Matrem Dei, si vel humanitas prius fuisset subjecta conceptioni et nativitati quam homo ille fuisset Filius Dei, sicut Photinus posuit, vel humanitas non fuisset assumpta in unitate personae vel hypostasis Verbi Dei, sicut posuit Nestorius (S. Thomas l. c.: cf. etiam supra n. 183).

421. **Obj.** — Christus dicitur Deus secundum divinam naturam. Sed divina natura non accepit initium essendi ex Virgine per generationem. Ergo beata virgo non est dicenda Mater Dei.

Respondet S. Thomas « quod illa est obiectio Nestorii: sed Cyrillus in quadam Epistola contra Nestorium eam solvit sic dicens: — Sicut hominis anima cum proprio corpore nascitur et tanquam unum reputatur, et si voluerit quispiam dicere quod est genitrix carnis, non tamen et animae genitrix, nimis superflue loquitur; tale aliquid gestum percipimus in generatione Christi, natum est enim ex Dei Patris substantia Dei Verbum; quia vero carnem assumpsit necessarium est confiteri quod natum est secundum carnem ex muliere. — Dicendum est ergo quod Beata Virgo dicitur Mater Dei; non quia sit mater divinitatis, sed quia personae habentis divinitatem et humanitatem est mater secundum humanitatem » l. c. ad 2.^m.

Instabis: Beata Virgo non produxit, neque genuit Verbum. Ergo sicut non est mater divinitatis, ita neque est mater Verbi.

Resp.: *Dist. antec.*: Non produxit Verbum ut tale, idest sub ratione Verbi *conc.*, non genuit Verbum ut est quoddam suppositum *subdist.*: Praecise consideratum sine humanitate, *conc.*, non genuit Verbum incarnatum seu hominem factum, *nego*. Et *nego conseq.* — Aliud est producere

aliquid, aliud est generare illud, nam illud quod proprie producit non erat antequam produceretur: et ideo quia Verbum Dei erat antequam nasceretur ex Maria Virgine, ideo proprie et simpliciter non potest dici ab ea productum; sed ad aliquid generandum sufficit ei communicare naturam, quamvis fortasse fuerit ante generationem. Unde per hoc quod alicui supposito communicatur ab aliqua muliere natura substantialis sua in eadem specie, habetur vera generatio. Et sic mulier dicitur mater ejus cui naturam communicavit. Quia ergo Beata Virgo communicavit in utero naturam humanam *Verbo Dei*, Verbum Dei factum est et genitum est et conceptum est homo verissime in utero Beatae Virginis, et ex ea natum est, ita ut possit et debeat dici verus Filius ejus; et beata virgo sit vere et proprie Mater Verbi divini; seu illius hominis qui est vere Verbum Dei.

CAPUT XXXV.

De sanctitate B. Mariae Virginis

(Cf. KNOLL, I. c.)

422. **Dignitas B. M. Virginis.** — Dignitas Beatae Virginis quamdam infinitatem habet, quatenus Beata Virgo est Mater Dei; ut enim ait S. Thomas, (I. dist. 44, qu. I, a. 3 solutio) dignitas creaturae recipit quamdam infinitatem ex infinito cui comparatur, sicut humana natura inquantum est unita Deo, et Beata Virgo inquantum est mater Dei, et gratia inquantum conjungit Deo.

423. **Corollaria.** — I. Humana natura Christi tamen inter omnes creaturas nobilissima est, quia per unionem hypostaticam comparatur ad Deum, « et post Beata Virgo, de cujus utero caro Divinitati unita assumpta est ». — (S. Th., ib.).

II. Beata Virgo non potuit mereri de condigno ut esset mater Dei; nam dignitas divinae maternitatis ad ordinem superiorem pertinet, idest ad ordinem unionis hypostaticae, ad quem ordinem non pertinet gratia sanctificans, sed est ordinis longe inferioris; ideo neque proportio, neque condignitas esse potuit in operibus, quae procedebant ex gratia ut per illa beata Virgo posset mereri dignitatem maternitatis Filii Dei.

III. Tamen de congruo meruit ut esset mater Dei; nam certum est ipsam magis quam omnes mulieres gratiae divinae correspondisse, et habuisse tantam plenitudinem gratiae, quam in progressu temporis merendo auxit, quantam nulla inter mulieres habuit; unde dictum est ei ab Angelo (Lucae, I, 28): *Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*: fuit autem congruum ut caro a Verbo Dei assumeretur ex ea inter omnes mulieres quae haberet majorem plenitudinem gratiae et magis gratiae divinae respondisset. Unde Elisabeth (Lucae I, 45) dixit: *Beata quae credidisti, quoniam perficientur ea quae dicta sunt tibi a Domino*. — Quod confirmatur ex Patribus, nam S. Hieronymus (epist. 22) ait: « Tantae puritatis Maria extitit ut mereretur effici Mater Dei »; — et S. Bernardus ait quod Beata Virgo « digna fuit Spiritus Sancti sacrarium fieri et habitaculum Filii Dei ». — Et Ecclesia canit in antiph. *Regina coeli: Quia quem meruisti portare, resurrexit*. — Merito ergo S. Thomas ait: « B. Virgo dicitur meruisse portare Deum omnium, non quia meruit ipsum incarnari, sed quia meruit ex gratia sibi data illum puritatis et sanctitatis gradum ut congrue posset esse Mater Dei ».

IV. Quia beata Virgo fuit gratia plena, ut patet per angelum salutantem (Lucae I, 28): *Ave gratia plena*; non quidem ex parte ipsius gratiae, quia non habuit gratiam in summa excellentia, qua potest haberi, nec ad omnes effectus gratiae; sed per comparisonem ad ipsam quia scilicet habebat gratiam sufficientem ad statum illum ad

quem erat electa a Deo ut esset mater Unigeniti Dei (1); ideo dici potest eam habuisse gratiam pene infinitam, quatenus (ib. a. 1 ad 1.^m) tantam gratiae plenitudinem habuit ut esset propinquissima auctori gratiae, ita ut eum qui est plenus gratia in se reciperet et eum pariendo gratiam ad omnes derivaret. Imo dici etiam potest aliquo sensu habuisse infinitam gratiam quoad effectus, idest in quantum opera meritoria procedentia ex gratia, participabant de infinita excellentia, quae beatae Virgini conveniebat ratione maternitatis divinae, ratione cujus ejus orationes semper a Deo exaudiri videntur.

V. Non solum ergo beata Virgo fuit gratia plena ut esset digna mater Dei per exclusionem omnium peccatorum mortalium, sed etiam venialium; secus enim non videtur quod fuisset simpliciter digna et idonea Mater Dei; tum quia honor parentum redundat in prolem, unde et per oppositum ignominia matris ad filium redundasset; tum etiam quia singularem affinitatem habuit ad Christum qui ab ea carnem accepit: tum etiam quia singulari modo Dei Filius qui est Dei sapientia, in ipsa habitavit, non solum in anima, sed etiam in utero. — Addi etiam potest tum ex eo quod beatae Virgini, licet alio modo, communicata est a Patre praerogativa concipiendi et generandi Verbum divinum, quod est ei consubstantiale secundum humanitatem; sicut Patri consubstantiale secundum divinitatem; unde quamdam affinitatem cum Patre contraxit; similiter quamdam affinitatem contraxit cum Spiritu Sancto, ex cujus virtute ineffabili concepit Filium sine corruptione. Unde et Sponsa Spiritus Sancti per quamdam analogicam similitudinem dicitur. Et ideo concludimus cum S. Thoma (p. III qu. XXVII, a. IV, c.): Fatendum est quod beata Virgo nullum actuale peccatum commisit, nec mortale, nec veniale, ut sic in ea impleatur quod dicitur (Cant. IV, 7): *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te*. Quod

(1) S. Th., p. III, qu. VII, a. VIII, ad 1.^m.

omnino ut certum retinendum est, praecipue post concilium Trid. definiens (Sess. VI, can. 23): « Si quis hominem semel justificatum dixerit... posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare nisi ex speciali Dei privilegio, *quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia*, anathema sit ».

VI. Beata Virgo habuit gratiae plenitudinem prae caeteris omnibus sive angelis, sive archangelis, sive Seraphim, nam quanto aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectum illius principii. Beata autem Virgo propinquissima fuit principio gratiae quod Christus est, auctoritative quidem ut Deus, instrumentaliter autem ut homo, cui gratia habitualis collata est sicut cuidam universali principio a quo in omnes ad quos derivatur transfunderetur. (Cf. S. Th., l. c. et bull. dogmat. Pii IX *Ineffabilis Deus*).

424. **Quaestio.** — Sed nunc movetur quaestio de immaculata ejus conceptione. Videlicet quaeritur an ipsa fuerit sanctificata in primo instanti suae conceptionis ita ut fuerit concepta sine peccato originali (1).

425. **Conclusio.** — *Beata Virgo Maria in primo instanti suae conceptionis fuit sanctificata, ita scilicet ut fuerit praeservata immunis ab omni originali culpa.* — Haec conclusio est dogma fidei definitum a Pio IX solemniter (Const. *Ineffabilis Deus* VI idus Dec. 1854) his verbis: « Ad honorem sanctae et individuae Trinitatis, ad decus et ornamentum Virginis Deiparae, ad exaltationem fidei catholicae et christianae religionis augmentum, auctoritate D. N. J. Christi, BB. Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra declaramus, pronunciamus et definimus doctrinam, quae tenet Beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae Conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Jesu Sal-

(1) Ecclesia Russa negat immunitatem a pecc. or. B. M. V. pro quo vide Ephemerid. Period.: « Rivista storico-critica delle Scienze Teologiche », a. I. Marzo 1905, fasc. III, pag. 188 et seq. et fasc. II.

vatoris humani generis ab omni originali culpae labe praeservatam immunem, esse a Deo revelatam, atque ideo ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam. Quapropter, si qui secus ac a nobis definitum est, quod Deus avertat, praesumpserint sentire, ii noverint ac porro sciant se proprio iudicio condemnatos, naufragium circa fidem passos esse et ab unitate Ecclesiae defecisse ».

Prob. 1.º conclusio ex Sacra Scriptura; nam in Genesi (III, 15) Deus inducitur loquens diabolo, (qui primos parentes seduxerat et seducendo totum genus humanum infecerat) his verbis: *Inimicitias ponam inter te et mulierem et semen tuum et semen illius; ipsa conteret caput tuum et tu insidiaberis calcaneo ejus.* — Quae verba in Christi Ecclesia tum a S. Patribus, tum a theologis omnibus semper intellecta sunt referri ad matrem Redemptoris futuri et ad ipsum Redemptorem, idest ad Christum; ut etiam in ipsa citata Constit. Pii IX dicitur et in Catechismo Concilii Trid. (p. I, a. 2, n. 3). — Adseritur autem 1.º quod inter diabolum et mulierem idest Beatam Virginem a Deo ponentur inimicitiae, et 2.º inter semen diaboli et semen mulieris (idest Beatae Virginis), quod est Christus. — Ex quibus sic procedimus ad probandam conclusionem: Inimicitiae non dicuntur prius poni inter semen diaboli et semen mulieris, et quasi consequenter inter diabolum et ipsam mulierem, sed dicitur prius quod inimicitiae ponentur inter mulierem et diabolum, et inde inter semen diaboli et semen mulieris, idest Christum. Haec autem prioritas certe non refertur ad mulierem sicut ad id quod est praecipuum, nam inimicitiae diaboli praecipue ad Christum, idest ad semen mulieris sunt; ad mulierem autem ratione seminis ejus, idest ratione Christi. Igitur illa prioritas non potest significare nisi inimicitias diaboli in ordine executionis et facti, quatenus scilicet prius futurae erant inimicitiae inter diabolum et B. Virg. quam inter semen diaboli et semen mulieris, idest Christum, quia nempe prius erat futura B. Virgo

quam Christus. — Sed hae inimicitiae tam solemniter pronuntiatae exercendae antequam exercerentur inimicitiae inter semen diaboli et semen mulieris, idest Christum, hoc est exercendae ante Conceptionem Christi, non possunt intelligi per puram sanctificationem supponentem maculam peccati in mente B. Mariae Virginis, nam haec sanctificatio nihil speciale continet ut fuerit praenuntianda a Deo tam solemniter ante ipsam Christi sanctitatem significatam per semen mulieris. Ergo nonnisi de immaculata conceptione et sanctificatione nullum supponente peccatum in Maria possunt intelligi.

Confirmatur ex eo quod sanctificari ante Christum non fuit proprium et singulare Mariae Virgini cum multi SS. Patrum V. Test. fuerint sanctificati non solum ante Christum, sed etiam ante ipsam; imo Hieremias et Joannes Baptista fuerunt sanctificati in utero antequam nascerentur. Ergo tam sollemnis praenuntiatio a Deo facta non potest significare nisi sanctificationem in instanti conceptionis ejusdem B. Mariae Virginis: idest significabant illa verba primam et plenam victoriam naturae humanae in ipsa beata Virgine quasi praeludium et praeparatio ad victoriam seminis ipsius super semen diaboli pro genere humano a captivitate diaboli per Christi, idest seminis Mariae victoriam liberando. — Breviter dicam: in illis verbis adseritur inimicitias incepturas inter diabolum et Beatam Virginem antequam in ipsa inciperet habitare per assumptionem humanae naturae Filius Dei, inde prosecuturas inter semen diaboli et semen Beatae Virginis in eo instanti quo Christus conceptus est et deinceps. Sed ante conceptionem Christi inimicitiae mulieris tam solemniter expressae, idest prius quam ipsae inimicitiae Christi exprimantur, non possunt significare simplicem sanctificationem supponentem peccatum in Beata Virgine, neque post nativitatem, neque ante, dum B. Virgo erat in utero; nam talis sanctificatio non fuisset aliquid speciale in ipsa, cum plures ante ipsam

habuerint. Ergo significant sanctificationem qua praeservata est a peccato originali.

Confirmatur haec interpretatio ex sequentibus, nam dicitur: *Ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus*. Nullus autem dicitur conterere caput serpentis per hoc quod mundatur a peccato originali. — Insuper haec verba proferuntur a Deo ut aliquid speciale et proprium Beatae Mariae Virginis, ita scilicet ut excludatur omnis subjectio, sed absoluta dominatio importetur: Hoc autem non esset si semen Beatae Virginis, vel ipsa Beata Virgo contraxisset peccatum originale.

2.º Alia plura habentur ex ipsa Sacra Scriptura; nam 1.º (Cant. II, 2) dicitur: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*; et (ib. VI, 7): *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te*; et (ib. VI, 9): *Quae est ista quae progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol?* et (Prov. IX, 1): *Sapientia aedificavit sibi domum*; et (Eccl. I, 9): *Creavit illam in Spiritu Sancto*. Quae verba Ecclesia jam ab antiquissimis temporibus in sua liturgia applicat ad Mariam Virginem et similiter Patres, quamvis etiam ad Ecclesiam convenient (cf. Constit. cit. *ineffabilis Deus*). — Insuper ab Angelo ita salutatur (Lucae I, 28): *Ave Maria gratia plena*; non dicit fuisti, aut eris, aut es; sed simpliciter *gratia plena*, ut includatur plenitudo temporis existentiae ipsius, idest etiam instans primum suae conceptionis. Unde in ipsa bulla definitionis dicitur: « Cum vero ipsi Patres Ecclesiaeque Scriptores animo menteque reputarent beatissimam Virginem ab Angelo Gabriele sublimissimam Dei Matris dignitatem ei nuntiante ipsius Dei nomine et jussu *gratia plenam* fuisse nuncupatam, docuerunt hac singulari, solemniique salutatione, nunquam alias audita, ostendi Deiparam fuisse omnium divinarum gratiarum sedem, omnibusque divini Spiritus charismatibus exornatam, immo eorumque charismatum infinitum prope thesaurum, abyssumque inexhau-

stam, adeo ut nunquam maledicto obnoxia et una cum Filio perpetuae benedictionis particeps ab Elisabeth divino acta Spiritu audire meruerit: *Benedicta tu inter mulieres et benedictus fructus ventris tui* ».

3.º *Prob.* 2.º ex traditione. Origenes (f. a. 230, Homil. I) ait: « Haec Mater virgo Maria digna Dei immaculata sancti immaculati una unius »; et infra addit: « Audite quod Virgo in utero accipiet; non ex desiderio partum concipiens, quae neque persuasione serpentis decepta est, neque ejus venenosis affatibus infecta ». — S. Dionysius Alexandrinus (f. a. 247 — Epist. adv. Paulum Samos.) dicit quod Verbum vitae Deiparam Mariam « Matrem incorruptam a pedibus usque ad caput benedictam servavit »; et deinde vocat ipsam *tabernaculum Christi non manufactum, sed Spiritu Sancto firmatum et virtute Altissimi protectum et semper laudatissimum*. — S. Ephrem Syrus (f. a. 362 — Orat. ad SS. Dei Genitricem) dicit eam esse: « Omnino immaculatam. — Dominam semper benedictam — sedem Dei puram, quae draconis nequissimi caput contrivit; quae semper fuit tum corpore tum anima integra et immaculata ». — S. Ambrosius (f. a. 370 — serm. 22, in psal. 118, n. 3) de Maria loquens ait: « Virgo per gratiam ab omni integra labe peccati ». — S. Hieronymus vel alius auctor breviarii, coëvus S. Hieron. (f. a. 385 — in psal. 77) dicit de B. Virgine: — « Nubes illa non fuit in tenebris, sed semper in luce ». — S. Joannes Chrysost. in lithurgia « Omni respectu a peccato immunem » vocat Mariam. — S. Augustinus (f. a. 429 — l. *de Natura et Gratia* c. 36) dicit: « Excepta Sancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccato agitur, haberi volo quaestionem; inde enim scimus quod ei plus gratiae collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quae concipere et parere meruit quem constat nullum habuisse peccatum ». — S. Idelphonsus (f. a. 657, l. *de Virgin. S. Mariae*) dicit: « Constat eam (*Mariam*) ab omni originali peccato immunem fuisse, per quam non solum maledictio matris Evae

soluta est etc. » ; et infra eam dicit « Incorruptam et incontaminatam et ab omni contagione primae originis alienam ». — Damascenus (f. a. 730 — Hom. I in Nativ. B. Virginis) ait : « Ad hunc paradisum (B. V. Maria) serpenti aditus non patuit » ; et (Hom. Annunt. B. Virg.) dicit eam « solam puram, solam sine macula ». — Patres et theologos posteriores praetereo brevitatis gratia : de coetero facile est eos invenire.

426. **Testimonium S. Thomae affertur.** — Plurimos theologos posterioris temporis adseruisse, imo et defendisse nostram conclusionem, idest Beatam Virginem fuisse immunem non solum a peccato actuali, sed etiam originali ex speciali privilegio inter omnes homines, facili negotio potest probari, ita ut supervacaneum putem eos afferre. Afferam solummodo S. Thomam de quo oppositum a quibusdam adseritur. S. Doctor igitur haec habet (I. dist. 44, qu. I, a. 3, ad 3.^m) : « Puritas intenditur per recessum a contrario ; et ideo potest aliquid creatum inveniri quo nihil purius esse potest in rebus creatis, si nulla contagione peccati inquinatum sit ; et talis fuit puritas beatae Virginis, quae a peccato originali et actuali immunis fuit. Fuit tamen sub Deo, inquantum erat in ea potentia ad peccandum » (1). Et (Comment. in psal. XVIII, 6) ait : « Christus corpus suum *posuit in sole*, idest in Beata Virgine, quae nullam habuit obscuritatem peccati juxta Cantic. IV, 7 ». Et (in epist. ad Galat. III, lect. 6) affert verba (Eccl. VII, 29) : « *Virum de mille unum reperi, mulierem de omnibus non inveni*, et explicat sic : « *Virum unum de mille unum reperi*, scilicet Christum, qui esset sine peccato, *mulierem* autem *ex omnibus non inveni*, quae omnino a peccato immunis esset ad minus originali vel veniali. Excipitur purissima et omni laude dignissima Virgo Maria, quae a peccato immunis fuit originali et veniali ».

(1) Cf. Billuart, Compend. cum additionibus a Rev.^{mo} Lectore Seminarii Clavarensis editum Genuae 1894 ; De peccato orig. dissert. unica c. V, ad 6.^m.

Ita legitur in 4 editionibus publicatis Parisiis annis 1525, 1529, 1532 et 1541; item in editione Veneta anni 1555. At anno 1546, idest post 4 editiones parisienses, F. Jacobus Albertus Castrensis in nova sua editione suppressit verba « Excipitur etc. ». « Castrensem secutus est Remigius Florentinus in sua editione Antuerpiensi anni 1590, et textus sic truncatus ad nos usque pervenit. Hic non modo habetur qua parte stet veritas, sed fraus est aperta cum nominibus falsatorum ». Haec ad litteram transcripsi ex Compend. Billuart a cl. Lectore Seminarii Clavarensis edito cum additamentis in quo quaedam difficultates contra mentem S. Doctoris solvuntur. Vide etiam opusculum scriptum a Patre Spada O. P., in quo propugnatur S. Thomam non negasse, sed admisisse nostram conclusionem; cf. etiam opusculum scriptum a Cl. Cornoldi qui idem defendit. — Non est tamen negandum in operibus S. Thomae prout nunc habentur esse non leves difficultates. Plures tamen de facili solvuntur si mente habeatur et rite applicetur distinctio peccati quoad mentem et quoad carnem, seu quoad materiale et quoad formale. Quae distinctio est S. Doctoris (cf. n. 56). An vero possint solvi omnes difficultates quae circa doctrinam Angelici moveri possunt, non est praesentis compendii definire.

Confirmatur argumentum traditionis ex eo quod plures Pontifices admiserunt Mariam Virginem a peccato originali fuisse omnino immunem, imo et ejus festum vel approbarunt vel confirmarunt. Sufficiat memorare Sixtum IV (a. 1476), Paulum V (a. 1616), Alexandrum VII (a. 1661), Greg. XVI. — Insuper Episcopi et Doctores adunati in concilio Basileensi (quod tamen diverterat in conciliabulum) in Sess. XXXVI, a. 1439 ita loquuntur: « Hactenus difficilis quaestio super Conceptionem ipsius gloriosae Virginis Mariae Matris Dei et exordio sanctificationis ejus facta etc. Nos diligenter inspectis auctoritatibus et rationibus quae jam a pluribus annis ex parte utriusque doctrinae allegatae sunt, aliisque etiam plurimis super hac re visis et

matura consideratione pensatis doctrinam illam disserentem gloriosam Virginem Mariam.... nunquam actualiter subjacuisse originali peccato, sed immunem semper fuisse ab omni originali et actuali.... tanquam piam et consonam cultui ecclesiae, fidei catholicae, rectae rationi et Sacrae Scripturae adprobendam fore tenendam et amplectendam definimus ». Quae verba, quamvis vim decretoriam et decisivam non habeant, quia hoc concilium in conciliabulum diverterat, tamen exprimunt quid tunc sentirent episcopi in concilio adunati. — Et Concilium Tridentinum (sess. V, in fine) ita loquitur: « Declarat tamen haec ipsa sancta synodus non esse suae intentionis comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam Dei Genitricem; sed observandas esse Constitutiones felicitis recordationis Sixti Papae IV sub poenis in ejus Constitutionibus contentis quas innovat ». Quae verba, quamvis nihil positive et directe determinent, tamen indirecte declarant omnes locutiones generales, sive S. Scripturae, sive SS. Patrum, quibus adseritur omnes homines peccatum originale incurrisset, posse sine violentia verborum intelligi cum exceptione Beatæ Mariae Virginis. Et ita Concilium vim magnam, quam habuisse videbatur opposita sententia ante definitionem dogmatis, disiecit.

Si alia testimonia cupis, vide Knoll (Theol., p. II, sect. I, c. IV, a. 8), Perrone de Immacul. B. V. conceptu, Mazzella (disp. V, de humanae naturae lapsu a. 9).

5.º *Prob.* ratione theologica quae in ipsa Constitutione affertur his verbis: « Decebat omnino ut perfectissimae sanctitatis splendoribus semper ornata fulgeret ac vel ab ipsa originalis culpa labe plane immunis amplissimum de antiquo serpente triumphum referret, tam venerabilis mater, cui Deus Pater unicum Filium suum, quem de corde suo aequalem sibi genitum tanquam seipsum diligit, ita dare disposuerat ut naturaliter esset unus idemque communis Dei Patris et virginis Filius et quam ipse Filius substan-

tialiter facere sibi matrem elegit et de qua Spiritus Sanctus voluit et operatus est ut conciperetur et nasceretur ille de quo ipse procedit ». Quae argumentatio desumpta est fere litteraliter ex S. Anselmo (de Conceptu virginali, c. XVIII).

Confirmatur: Obstensum est supra cum S. Thoma (n. 394) quod Beata Virgo fuit immunis non solum a peccato actuali mortali, sed etiam a peccato veniali, quia secus non fuisset dignum habitaculum Verbi Dei. Ergo ob eandem rationem a fortiori dicenda est immunis fuisse a peccato originali, quod est valde gravius actuali veniali; nam peccatum veniale non privat gratia sanctificante, sed peccatum originale privat.

427. **Obj. I.** — Si B. Virgo non contraxit peccatum originale, sequitur quod non indiguit redemptione per Christum; et ideo quod non fuit redempta. Sed hoc falsum est omnino. Ergo.

Resp.: *Dist. maj.*: Si B. Virgo non contraxit peccatum originale neque quoad factum, neque quoad debitum, *conc.*; si non contraxit quoad factum, contraxit tamen quoad debitum, non indiguit redemptione seu liberatione, *nego. Conc. min.* et *nego conseq.* — Beata Virgo non contraxit peccatum originale quoad factum, contraxit tamen quoad debitum, idest ipsa debebat contrahere peccatum originale, attenta lege quod illi, qui per seminalem rationem procedunt ex Adam, nasci debent sine justitia originali qua genus humanum privatum est per peccatum Adae. Quod debitum a quibusdam dicitur fuisse remotum, ab aliis autem proximum. Pro qua distinctione dici potest quod Beata Virgo potest considerari dupliciter: 1.º ut erat quaedam persona per generationem ex Adam, 2.º ut erat destinata ad hoc ut esset Mater Dei. Ti consideretur 1.º modo, certe in ea fuit debitum contrahendi peccatum originale; at si consideretur secundo modo, tale debitum in ea non fuisse dicendum est. Nam ipsa destinatio ad maternitatem Dei importat exemptionem a lege communi

contrahendi peccatum. Unde dici potest quod, quia Beata Virgo ex se se non habuit ut esset mater Dei, sed ex speciali gratia, ideo ex se se non habuit ut a peccato originali eximeretur, sed ex gratia speciali in ipsa scilicet electione ut esset Mater Dei implicite moraliter inclusa (1). Argumentum ergo adlatum quod est Divi Thomae, probat quod in Beata Virgine fuit debitum contrahendi peccatum. Unde dicitur: « Quod omnium hominum Christus est Salvator a peccatis eorum, intelligitur duobus modis. Et quocumque istorum modorum de aliquo homine verificetur, salvatur fides illa (idest quod Christus sit salvator omnium, non exclusa B. Virgine). Primus itaque modus est quod alicujus sub peccato actualiter existentis sit Salvator, idest de facto extrahens eum ex illo peccato. Secundus autem est quod alicujus in periculo cadendi in peccatum existentis sit Salvator, idest de facto retinens eum ne cadat in peccatum illud. Hos duos modos salvandi homines novit B. Thomas Ecclesiae S. Doctor eximius, ut ipse post D. Augustinum (in II-II qu. CVI, a. 2) manifestat ». Haec Porrecta (in III part. Summ. theol. qu. XXVII, a. 2, nota 3).

428. **Quaeres** : — In Beata Virgine fuit ne fomes peccati ?

Resp.: Omnes theologi tenent in B. Virgine numquam fuisse fomitem quantum ad actum. — Sed quantum ad habitum quidam negant absolute in ea fuisse. Alii vero dicunt in ipsa sanctificatione prima, in qua scilicet concepta est, fuisse ligatum; extinctum autem seu ablatum omnino in Incarnatione Verbi, idest cum Verbum ex ipsa conceptum est homo.

(1) Cf. Per. Div. Thom. XXIV (1903) Ser. II. vol. IV. fasc. III, pag. 334.

CAPUT XXXVI.

De virginitate B. Mariae Matris Dei

(Cf., S. TH. p. III, qu. XXVIII, cum Comm. CAJET., SYLVII, SATOLLI, JANSSENS.
— Cf. GONET, l. c. disp. VI, BILLUART, l. c. diss. IV.)

429. **Osores virginatis B. Mariae M. Chr.** — Inter primos osores virginatis B. Mariae Judaeos fuisse de facili intelligitur, cum Judaei Christum purum hominem sicut alios conceptum et natum adsererent. Praeter Judaeos inter antiquos recensentur Cerinthus, Ebion, Photinus; et plures alii addi possent qui Christum purum hominem esse dixerunt, et qui Mariam esse matrem Dei negarunt. Nonnulli tamen, ut Jovinianus (saeculo IV), quidam Pelagius (saec. VII), et alii Lolhardini appellati (saec. XIV) negarunt B. Mariam fuisse virginem in partu. Inter recentiores possunt numerari Sociniani, quibus accedunt rationalistae nostri temporis, qui vel inter fabulas narrationem evangelicam conceptus virginalis B. Mariae amandant, vel mythice exponunt. Protestantium quidam, quamvis concedant B. Mariam fuisse virginem in conceptione Christi, tamen negant virginem permansisse vel in partu vel post partum, affirmantes etiam alios filios inde generasse; alii vero Christi divinitatem negantes etiam B. Mariae Virginitatem in conceptione Christi rejiciunt (cf. supra n. 119). Qui tamen inter rationalistas merito computari possunt.

430. **Conclusio I.** — *B. Maria mater Christi fuit virgo ante partum.* — Haec conclusio est de fide, ut patet ex symbolo Apostolico, in quo dicitur de Christo: « Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine ». Et in symbolo Nicaeno: « Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine et homo factus est ». Et Concil. generale V, c. II, ita loquitur: « Si quis non confitetur Dei

Verbi duas esse nativitates, unam quidem ante saecula et sine tempore ex Patre incorporaliter, aliam vero ejusdem in ultimis diebus descendentis de coelo, et incarnati ex sancta gloriosa Dei genitrice semperque Virgine Maria, talis.... anathema sit ».

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Isai. VII, 10-14): Et adiecit Dominus loqui ad Achaz dicens : Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra. Et dixit Achaz : Non petam et non tentabo Dominum. Et dixit : Audite ergo domus David.... Dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Quae verba Matth. (I, 22-23) refert, ea applicando Beatae Mariae Matri Christi his verbis : Ecce virgo in utero habebit et pariet filium. Et Pius IX damnavit opus professoris Laur. Jenbiel eo quod praedictum vaticinium non esse de Christo et matre ejus intelligendum probare conabatur. Ex Novo Testamento praeter Matthaei testimonium affertur testimonium Lucae (I, 30, seq.) dicentis : Ait angelus : Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero et paries filium et vocabis nomen ejus Jesum : hic erit magnus et Filius altissimi vocabitur.... Dixit autem Maria ad Angelum : Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco ? Et respondens Angelus dixit ei : Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. — Quibus verbis ostenditur Beatam Virginem non solum non cognovisse virum, sed firmam et immobilem habuisse voluntatem virum non cognoscendi in posterum, quamvis Joseph desponsatam. Unde Angelus implicite ejus propositum approbans timorem omnem ab ea abiecit circa virginitatem, annuntians eam non concepturam filium per virum, sed per virtutem Spiritus Sancti. Ideo ipsamet timore pulso de amissione virginitatis respondit : Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum Verbum tuum; et (Matth., I, 18) dicitur de Christo : Cum esset desponsata Mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa

est in utero habens de Spiritus Sancto. Et ipsemet Angelus, Joseph volenti dimittere eam eo quod eam habentem in utero non ex ipso invenisset, apparens in somnio dixit (ib. XX): *Joseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum est de Spiritu Sancto est.*

2.º *Prob. ex traditione et ex consensu SS. Patrum simul:* S. Ignatius M. (a. 107, Epist. ad Eph. n. 18) ait: « Deus noster Jesus Christus.... Spiritu Sancto conceptus fuit.... Principem hujus mundi latuit Mariae virginitas et partus ipsius ». — S. Justinus (f. a. 161, Apol. I, n. 32) dicit: « Christus ex Virgine de semine Jacob.... per virtutem Dei conceptus fuit ». — S. Irenaeus (nat. a. 140) pluribus in locis refutat errorem oppositum nostrae conclusioni (cf., l. III, advers. haereses c. XXIV, XXV, XXVII, XXVIII, XXIX): et (c. XXII) haec habet: « Maria desponsatum sibi virum habuit, sed tamen virgo mansit ». — Tertullianus (natus a. 160 — l. de praescr. c. XIII) ait: « Regula est fidei (notetur quaeso: *regula est fidei*).... qua creditur.... Verbum Filium Dei appellatum.... delatum ex Spiritu Patris et virtute in Virginem Mariam »; et (de Carne Christi c. XVII et XVIII) refellit Ebionem virginitatem Mariae negantem. — Origenes (natus a. 185 vel 186, — l. I, de princip. n. 4) dicit quod Verbum « Corpus assumpsit nostro corpori simile eo solo differens quod natum ex Virgine et Spiritu Sancto est ». — S. Cyprianus (natus circa a. 200 — l. de idol. vanit.): « Dei Filius, inquit,... in Virginem illabatur, carne per Spiritum Sanctum induitur ». — Et S. Athanasius (f. a. 350 — *De Incarn. Verbi Dei* n. 18) dicit: « Verbum ex Virgine sibi ipsi corpus formavit ». — S. Epiphanius (f. a. 365 haeresi 27) scribit: « Neque de Joseph semine natus est Christus.... Dominus ipse dabit vobis signum: Ecce virgo concipiet ». - Alios patres brevitatis gratia omitto. - Ecclesia catholica semper retinuit et defendit statutam conclusionem. Inter alia possunt afferri testimonia plurium conciliorum, quorum quaedam ante probationem retulimus. Videri possunt con-

cilium Ephesinum, Chalcedonense, Cp.num 1.^m, 2.^m et 3.^m; Toletanum 1.^m, 6.^m, 11.^m, etc.

3.º *Prob. Ex ipso fine incarnationis* : Nam incarnatio ad hoc fuit ut homines renascerentur in Filios Dei non *ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo*, idest ex ipsa Dei virtute. Ergo etiam conceptio Christi fuit conveniens ut esset non voluntate *vir*i, sed ex Dei virtute, ut scilicet in Christi humanitate haberetur statim exemplar eorum quae facienda erant ex Dei virtute. Unde S. Aug. dicit (lib. de sancta virgin.): « Oportebat caput nostrum insigni miraculo secundum carnem nasci de virgine, quo significaret membra sua de virgine Ecclesia secundum Spiritum nascitura ».

431. **Obj.** — In Matth. c. 1, probatur Christum esse filium Abrahæ et David per hoc quod Joseph ex David descendit. Atqui hæc probatio nulla esset, si Joseph pater Christi non esset. Ergo Joseph fuit pater Christi verus et proprie.

Resp. : Non erat consuetum ut texeretur genealogia mulierum, sed virorum; per hoc autem quod texebatur genealogia virorum implicate et sufficientissime innuebatur origo mulierum, quae illis viris desponsatae erant, nam ex eadem tribu juxta legem conjugia contrahebantur, et ideo, probato quod Joseph ex Abraham descendit et ex David, jam probatur etiam Mariam ex illis patriarchis descendisse et Christum consequenter esse ex Abraham et ex stirpe David. Unde S. Augustinus dicit: « Fuit generationis series usque ad Joseph perducenda, ne in illo conjugio virili sexui utique potiori fieret injuria, cum veritati nihil deperit, quia ex semine David et Joseph erat Maria ». Cf. S. Th. I. c. a. 1 ubi alias difficultates solutas invenies.

432. **Conclusio II.** — *Christum esse conceptum de Virgine est conveniens.*

Prob. 1.º : Cum Christus sit verus et naturalis Dei filius, non fuit conveniens ut alium patrem haberet quam Deum, ne dignitas Dei patris transferretur ad alium.

2.º Non fuit conveniens quod conciperetur cum corruptione matris. Atqui si non ex virgine fuisset conceptus, fuisset conceptus cum corruptione matris. Ergo fuit conveniens ut conciperetur ex virgine. — *Prob. maj.*: Caro ex Maria sic fuit a Verbo Dei assumpta ut esset caro Verbi Dei; ergo fuit conveniens ut illa caro conciperetur, quantum fieri posset, eo modo quo concipitur Verbum Dei. Atqui Verbum Dei, quod est Dei filius a Deo missus, concipitur absque omni corruptione. Ergo et caro Christi fuit conveniens ut absque corruptione conciperetur.

433. **Conclusio III.** — *Mater Christi fuit virgo in partu.* — Haec conclusio est de fide sicut praecedens, nam in oratione habita in concilio Ephesino oecum. III (a. 431) a Theodoro Ancyrano et ab omnibus adprobata dicitur: « Neque enim nostrum Verbum, cum paritur, corrumpit mentem; neque Deus Verbum substantiale partum eligens peremit virginitatem ». Unde haec sancta synodus sequentem anathematismum S. Cyrilli inter alia suscepit et in acta retulit, idest (*Can. I*): « Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuelem, et propterea Dei genitricem (*esse*) sanctam Virginem, peperit enim secundum carnem, carnem factum Dei Verbum..., anathema sit ». Nam quae semel, etiam in partu, amisit virginitatem, non est amplius virgo.

Prob. 1.º ex Sacrae Scripturae supra (concl. I) relatis verbis (Isai.): *Ecce virgo concipiet et pariet Filium*, non enim solum dicitur concipiet virgo, sed etiam pariet. Cf. verba Matth. supra (ib.) relata.

2.º *Prob.* ex Patribus et simul ex traditione: S. Ignatius Martyr (Epist. ad Eph. XIX) ait: « Principem hujus mundi latuit Mariae virginitas et partus ipsius similiter et mors Domini, tria mysteria clamoris quae in silentio Dei patrata sunt » (cf. epist. ad Smyrn. I). — S. Irenaeus defendens textum adlatum Isai. dicit (lib. III advers. haer. c. 21, n. 5): « Promissionem divinam per partum Vir-

ginis nempe Mariae adimpletam fuisse ». — Et S. Ephrem (f. a. 362, Orat. de margarita pretiosa) de Maria ait : « Non perdidit sigillum naturae Virginis, Christo concepto, et ob id neque, eo generato, reserata est ut partum in lucem ederet.... Quapropter neque quod natum est sigillum virginitatis commovit, neque virgo laborem ac dolorem in partu sensit ». — S. Gregorius Nyssenus (f. a. 371 — Orat. de Nat. Christi) dicit quod « illa post partum Virgo incorrupta mater fovet filium ». — S. Augustinus (serm. 21 de temp.) ait quod Maria « Virgo genuit, quia virgo concepit. Inviolata peperit, quia in conceptu libido non fuit. Utrobique miraculum ; et sine corruptione gravida et in partu virgo puerpera ». — S. Ambrosius (a. 397) propugnavit hanc doctrinam et ex sententia Concilii Mediolanensis ad Siricius Papam scripsit epistolam quae haec inter alia continebat : « De via perversitatis produntur dicere : virgo concepit, sed non virgo generavit.... Haec est virgo quae in utero concepit virgoque peperit filium suum. Sic enim scriptum est : *Ecce virgo in utero accipiet et pariet filium*. Non enim concepturam tantummodo Virginem, sed et parituram Virginem dixit ». — Siricius autem Papa anno 390 Jovinianum virginitatem Mariae in partu negantem damnavit. Et S. Leo Magnus (a. 440) epistolam scripsit in qua haec verba continentur : « Conceptus est (*Christus*) de Spiritu Sancto intra uterum matris virginis, quae illum salva virginitate edidit, quemadmodum, salva virginitate, concepit ». Quam epistolam approbaverunt Patres Concilii Chalcedonensis oecum. IV (a. 451) numero sexcenti, qui in allocutione ad imperatorem Marcianum adseruerunt Filium Dei « suae Genitrici virginitatem post conceptum largitum esse, atque, ut Deo dignum erat, uterum ejus obsignasse ». — Sed insuper in symbolo Apostolico Christus dicitur *conceptus de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine*, quae ultima verba glossans (Enchir. c. 34 n. 10) S. Augustinus dicit : « Si per nascentem corrumpetur ejus (idest *B. Mariae*) in-

tegritas, non ille de virgine nasceretur, eumque falso, quod absit, natum de virgine tota confiteretur Ecclesia ». — In symbolo sub forma antiquissima scripto, idest vel in I saeculo, ut plures critici moderni etiam putant, vel saltem non post initium II saeculi, ut communiter a criticis conceditur, dicitur: « Credo in.... Christum.... qui natus est de Spiritu Sancto et Maria Virgine » (1).

Prob. ratione convenientiae quadrupliciter; 1.º quidem: Christus, utpote filius Dei, Dei Verbum concipitur non solum, sed etiam procedit absque omni corruptione. Ergo fuit conveniens ut etiam corpus ejus non solum conciperetur absque omni corruptione, sed ut procederet seu nasceretur pariter absque corruptione ex utero matris, ut esset filius patris non solum absque corruptione patris, sed etiam filius matris absque matris corruptione; 2.º *ex effectu incarnationis*: Ad hoc venit Christus ut nostram corruptionem tolleretur; ideo non fuit conveniens ut virginitatem matris nascendo corrumperet. Unde S. Aug. ait: « Fas non erat ut per ejus adventum violaretur integritas qui venerat sanare corrupta »; 3.º: Non fuit conveniens, ne matris honorem nascendo diminueret qui parentes praeceperat honorandos; 4.º: Sicut conceptio Christi fuit miraculosa, ita etiam ejus nativitas conveniebat ut per miraculum fieret. Atqui miraculum nullum esset in Christi nativitate, si mater ejus corrupta esset ex Christi nativitate: e contra non nisi per miraculum fieri potest ut quis nascatur sine corruptione.

434. **Conclusio IV.** — *Mater Dei sicut virgo concepit et virgo peperit, ita etiam et virgo post partum in sempiternum permansit.* (S. Th. I. c. a. III, c.). — Haec conclusio etiam sicut et praecedentes de fide est, nam semper in Christi Ecclesia et ubique ut dogma fidei habita est, et qui eam inficiarunt ut haeretici habiti: insuper in tribus

(1) Cf. D. r O. Bardenhewer, *Patrologia*, vers. ital. v. I, § 5. — Desclée, Roma, 1903. — Studi religiosi, Marzo-Aprile 1903, pag. 221.

canonibus concilii oecumenici V Maria *semper virgo* adseritur, quorum 1.^m (in ordine 2.^m) dicit: « Si quis non confitetur Dei Verbi esse duas natiuitates, unam quidem ante saecula et sine tempore ex Patre incorporaliter, aliam vero ejusdem.... ex Sancta gloriosa Dei genitrice *semperque Virgine Maria*.... A. S. »; item can. 6.º, et can. 14.º Unde in Concil. Lateranensi sub Martino I celebrato (a. 649) can. 3.º dicitur: « Si quis secundum SS. Patres non confitetur.... semper Virginem immaculatam Mariam utpote ipsum Deum Verbum.... absque semine concepisse ex Spiritu Sancto et incorruptibiliter eam genuisse indissolubili permanente et post partum ejusdem virginitate, condemnatus sit ».

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Ezech. XLIV, 2): *Porta haec clausa erit, et vir non transibit per eam; quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam, eritque clausa principi.* — Super quae verba dicit S. Ambrosius (de inst. virg. c. 7): « Quae est haec porta nisi Maria? ideo clausa, quia virgo, porta per quam Christus intravit in hunc mundum ». — Et S. Hieronymus (in Ezech.) ait: « Pulchre quidam portam clausam Mariam Virginem intelligunt, quae et ante partum et post partum virgo permansit.... virgo aeterna, ad confundendos eos qui arbitrantur illam post natiuitatem Salvatoris habuisse filios de Joseph ». — Et similiter exponit S. Augustinus illa verba et alii Patres, quos sequitur S. Thomas (hic. qu. XXVIII a. 3 sed contra). — Accedit concilium Mediolanense in citata epistola synodica (concl. praec.); ait enim: « quod haec porta est Maria, de qua scriptum est: Dominus pertransibit per eam et erit clausa post partum ». — Conclusio probatur etiam ex illis Verbis Mariae ad angelum qui ei annuntiavit eam esse concepturam et parituram Filium altissimi; nam ipsa respondit: *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco?* Quae verba certe non sunt de praeterito aut de praesenti, cum fiat sermo de concipiendo in futuro: unde sensus verborum est:

quoniam virum nunquam cognoscam. — Imo sensus est: quoniam virum non possum, quia non licet mihi, cognoscere; non quidem quasi non haberet virum, cum jam esset desponsata Joseph, sed quia ei non licebat ex voto virum cognoscere. Unde S. Augustinus super illa verba (l. *de sancta virginitate* c. 4) ait: « Annuntianti angelo Maria respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* — Quod profecto non diceret nisi Deo Virginem se ante vovisset ». Idem docent S. Gregorius Nyss., S. Anselmus, S. Bernardus et alii.

2.º *Prob.* conclusio ex traditione et ex Patribus simul: Jam quidam Patres relati sunt. Incipiamus ab Origene dicente (Comm. in Matth.): « Mariam semper Virginem permansisse, nec alium habuisse filium, praeter Jesum ». — S. Basilius (Hom. 25 in Chr. gen. n. 5) ait: « Christi amantes audire non substinent quod Deipara aliquando esse desierit virgo ». — S. Epiphanius dicit (haer. 78, n. I) quod Antidicomarianitae « eo temeritatis progressi sunt, ut SS. Mariam, post Christum in lucem editum, cum viro suo Josepho consuetudinem habuisse dicerent ». Et inde prosequitur: « Sancta Maria virgo nuncupatur, nec appellatio ista aliquando commutabitur; haec enim perpetuo incorrupta permansit ». — Et S. Cyrillus Alex. (l. II, *de recta fide ad Regim.*) de Maria ait: « Perpetuo illa virginitatem conservavit ». — Ad testimonia SS. Patrum, praeter Concilia supra citata, addi potest testimonium Ecclesiae, tum per lithurgicos libros expressum, tum per plura alia concilia. Unde in Concilio Cp.no anno 389 celebrato et in concilio Thessalonicensi (a. 390) damnatus est Bonosus, qui Mariae perpetuam virginitatem negabat; quam damnationem Summus Pontifex Siricius approbavit.

3.º *Prob.* ratione convenientiae quadrupliciter cum S. Thoma, qui ait: Absque omni dubio detestandus est error Helvidii qui dicere praesumpsit Matrem Christi post partum a Joseph esse carnaliter cognitam. Hoc enim 1.º de

rogat Christi perfectioni et dignitati; qui sicut secundum divinam naturam unigenitus est Patris tanquam perfectus per omnia filius ejus; ita decuit ut esset unigenitus Matris, tanquam perfectissimum germen ejus; 2.º hic error injuriam facit Spiritui Sancto, cujus sacrarium fuit uterus virginalis, in quo carnem Christi formavit. Unde non decebat quod de coetero violaretur per commixtionem virilem; 3.º derogat dignitati et sanctitati Matris Dei, quae ingratissima videretur si tanto filio contenta non esset, et si virginitatem, quae in ea miraculose conservata fuerat, sponte perdere vellet per carnis concubitum; 4.º etiam ipsi Joseph esset ad maximam praesumptionem imputandum, si eam quam, revelante Angelo, de Spiritu Sancto Deum concepisse cognoverat, polluere attentaret. Et ideo simpliciter est asserendum quod Mater Dei, sicut virgo concepit et virgo peperit, ita etiam et virgo post partum in sempiternum permansit (ib. a. III, c.).

435. **Obj. I.** — Dicitur (Matth. I, 18): *Antequam convenirent* (Joseph et Maria) *inventum est in utero habens de Spiritu Sancto*. Non autem Evangelista diceret: *Antequam convenirent*, nisi de conventuris. Nemo enim dicit de non pransuro, antequam pranderet. Ergo quandoque conveniunt carnali copula Joseph et beata Maria.

Resp. cum S. Hieronymo contra Helvidium dicente: « Intelligendum est quod haec praepositio *ante*, licet saepe consequentia indicet, tamen nonnunquam ea tantum quae prius cogitabantur ostendit: nec necesse est ut cogitata fiant, cum ideo aliud intervenerit ne ea quae cogitata sunt fierent: sicut si quis dicat: antequam in portu pranderem, navigavi, non intelligitur quod in portu prandeat postquam navigavit, sed quia cogitabatur in portu pransurus ». Et similiter Evangelista dicit: *Antequam convenirent, inventum est in utero habens de Spiritu Sancto*, non quia postea conveniunt, sed quia, dum viderentur conventuri, praeventi conceptio per Spiritum Sanctum; ex quo factum est ut ulterius non convenirent.

Dici etiam potest quod praepositio *antequam* adhibetur ad significandum non esse factum ab aliquo quod communiter solet fieri; et quia solet fieri quod desponsati conveniant, ideo de illis qui conveniunt vere dicitur *antequam* convenirent si contingat aliquid quod sive physice sive moraliter impediatur quod conveniant. Unde de iis qui matrimonium contrahunt vere dicitur: *antequam* convenirent mortui sunt, etiam si non cogitaverint convenire. Hic enim est modus loquendi communis, et potest verissime adhiberi, quamvis nesciatur an illi qui mortui sunt cogitaverint simul convenire.

436. **Obj. II.** — Angelus dixit Joseph (Matth. I, 25): *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam*. Atqui conjugium consummatur per carnalem copulam. Ergo videtur quod quandoque carnalis copula intervenerit inter Mariam et Joseph, et Maria virgo non permanserit.

Resp.: Ut aliqua vocetur conjux sufficit desponsatio fidei; unde S. Aug. dicit: « Conjux Joseph vocatur Mater Dei ex prima desponsationis fide, quam per concubitum non cognoverat nec fuerat cogniturus ». Et S. Ambrosius: « Non virginitatis ereptio, sed conjugii testificatio nuptiarum celebratio declaratur ».

437. **Obj. III.** — Ibidem (Matth. I, 25) dicitur: *Et accepit conjugem suam et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum*. Ergo postquam Beata Virgo peperit Filium non permansit virgo, nam eam Joseph cognovit per coitum.

Resp. negando *consequens*; nam, ut dicit S. Hieronymus, particula *donec* quandoque designat certum tempus determinatum, ut patet ex illo (Galat. III, 19): *Propter transgressionem posita est (lex), donec veniret semen cui promiserat*. Quandoque vero designat indefinitum tempus secundum illud (psal. CXXII): *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri*; item (psal. CIX, 1) dicitur: *Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*. Ex quo non est in-

telligendum quod post impetratam misericordiam oculi avertantur a Deo et quod postquam Deus posuerit inimicos scabellum pedum ejus, ipsemet Dominus cessaverit esse a dextris Dei. Et ita sunt intelligenda verba relata. Unde sicut oculi eorum qui consecuti sunt misericordiam a Deo, non propterea intelliguntur a Deo averti post consecutam misericordiam, sed multo magis ad Deum convertuntur ob gratiarum actionem, et sicut Dominus non cessat esse a dextris Dei postquam inimici ejus positi fuerit etc.; ita per hoc quod dicitur Maria Mater Dei non esse cognita usque ad partum, multo magis debet intelligi non esse cognita post partum, quia nova ratio obstabat, ut patet ex probatione conclusionis (Cf. S. Th., l. c. ubi alias explicationes etiam affert et solvit).

438. **Obj. IV.** — Primogenitus dici non potest aliquis nisi habeat fratres. Sed Christus dicitur primogenitus B. Mariae Virginis (Matth., l. c.). Ergo B. Maria habuit alios filios ex Joseph post Christum.

Resp.: Nego maj.: Nam in consuetudine Scripturarum habetur quod primus qui nascitur, sive postea sequantur fratres, sive non sequantur, dicatur ex hoc ipso primogenitus, et ideo etiam Christus potuit dici primogenitus. Unde jura primogeniti, etiam si alii fratres non procrearentur, transmittabantur, et propterea dici poterat primogenitus, neque enim antequam diceretur primogenitus expectabatur ut nasceretur secundus et tertius, sed statim primogenitus vocari poterat et vocabatur, neque, si forte alius frater inde non nascebatur, nomen primogeniti amittebat; unde intra *annum* et post *ensem* primogenita redimi mandantur secundum legem.

439. **Obj. V.** — In Sacra Scriptura fit mentio de fratribus domini. Ergo Christus habuit fratres, et ideo B. Maria non remansit virgo, ut videtur.

Resp.: S. Hieronymus per fratres intelligit consobrinos. Quatuor autem modis fratres dicuntur in Scripturis: 1.º natura, 2.º gente, 3.º cognatione, 4.º affectu. Unde dicimus

quod illi fratres dicebantur *cognitione*, sive consobrini essent, sive non.

440. **Votum virginitatis emissum a B. Maria Matre Dei.** — Quoad votum virginitatis Beatae Mariae Virginis nullo modo est dubitandum. Plures enim rationes persuadent Beatam Mariam Virginem votum virginitatis emisisse; 1.º quidem deducitur ex illis verbis ejusdem B. Mariae quibus Angelo nuntianti parituram filium, respondit: (Lucae I, 34): *Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco?* Videlicet quoniam mihi virum cognoscere non licet? (cf. supra n. 434); 2.º quia id docent communiter theologi et docuerunt Patres (cf. supra l. c.); 3.º quia virginitas magis laudabilis est, sicut generatim magis laudabilia sunt opera perfectionis, si servatur ex voto quam sine voto. (cf. S. Th., p. III, qu. XXVIII, a. 4; et Billuart l. c. diss. XIII, a. 3).

Dices: 1.º Votum virginitatis videtur opponi illi praecepto (Deut. VII, 14): *Non erit apud te sterilis utriusque sexus*. 2.º Beata Maria non vovit virginitatem ante matrimonium, quia secus non contraxisset matrimonium; neque post matrimonium, quia non licebat ei defraudare virum suum. Ergo.

Resp.: Ad 1.^m quod in illis verbis Deuteronomii non continetur verum praeceptum, ut communiter interpretantur theologi. Unde etiam in veteri Testamento plures virginitatem coluerunt, ut Elia, Daniel etc. — Insuper ex iis quae sequuntur patet relata verba nullum continere praeceptum, nam est sermo non solum de hominum sterilitate, sed etiam gregum: unde dicitur: « Non erit apud te sterilis utriusque sexus, *tam in hominibus quam in gregibus tuis* ». — Ad 2.^m dico Beatam Mariam antequam matrimonium contraheret cum Joseph emisit votum quasi implicitum et conditionatum, verum tamen, ex instinctu Spiritus Sancti scilicet ex magno fervore dilectionis qua jugiter se ordinabat in Deum ei seipsam totaliter offerendo, ex qua vehementissima in Deum conversione nausea et quaedam

continua aversio a delectationibus carnis in ipsa erat; et quia illa vehementissima et *assidua* conversio in Deum quae erat in Beata Maria sine virginitate stare non poterat, juxta illud (I, Cor. VII, 33-35): *Qui autem cum uxore est sollicitus est quae sunt mundi, quomodo placeat uxori et divisus est; et mulier innupta et virgo cogitat quae Domini sunt ut sit sancta corpore et spiritu; quae autem nupta est, cogitat quae sunt mundi quomodo placeat viro*, ideo in Beata Virgine Maria erat vehementissimum desiderium permanendi in sua virginitate, quam proinde Deo offerebat et Deum eam acceptare deprecabatur; ita scilicet ut ex ipsa B. Maria esset vera virginitatis promissio, licet non absoluta, quatenus scilicet ipsa nesciebat an status matrimonialis aut status virginitatis Deo gratus foret. Quod virginitatis vehementissimum desiderium et oblationem acceptavit Deus mirifice disponendo ut status matrimonialis in ipsa conjungeretur cum statu perfectissimae virginitatis: nam providit ut desponsaretur tali sponso qui etiam esset virginitatis amator sicut et ipsa; inspiravitque utrique ut ex communi consensu votum virginitatis emitterent. Quo factum est ut sponsus B. Mariae fuerit ejus virginitatis fidelissimus custos et status matrimonialis fuerit securissima custodia ejusdem virginis.

441. **Quaestio.** — Sed cum B. Maria Dei Mater fuerit virgo et semper virgo permanserit, dubia menti sponte occurrunt duo: 1.º an *vere* fuerit Joseph desponsata, et 2.º an fuerit conveniens ut Christus de desponsata nasceretur; nam dignitas Christi videtur quod magis apparuisset exterius si non de desponsata, sed de virgine fuisset natus. Ad has difficultates solvendas duae conclusiones subjiciendae et probandae sunt.

442. **Conclusio I.** — *Inter Mariam et Joseph verum matrimonium extitit.* Ante probationem aliqua sunt caute advertenda. Matrimonium sive conjugium dicitur verum ex hoc quod suam perfectionem attingit. Duplex est

autem rei perfectio, idest *prima* et *secunda*. Prima quidem rei perfectio consistit in ipsa forma ex qua speciem sortitur; secunda vero perfectio consistit in operatione rei per quam res aliquam suum finem attingit. Forma autem matrimonii consistit in quadam indivisibili conjunctione animorum per quam unus conjugum indivisibiliter alteri fidem servare tenetur. Finis autem matrimonii est duplex, idest prolis generanda, et educanda. Ad horum finium primum pervenitur per concubitum conjugalem seu per copulam carnalem, quae matrimonii primam et essentialem perfectionem supponit; ad secundum vero, idest ad prolis educationem pervenitur per alia opera viri et uxoris quibus sibi invicem obsequuntur ad prolem nutriendam. Conclusio ergo est intelligenda de matrimonio quantum ad primam perfectionem, qua habita, verum matrimonium eo ipso subsistit, ut patet in iis qui matrimonium contrahunt, cum sint veri conjuges antequam inter eos copula carnalis intercedat, imo et sine copula carnali omnino.

Prob. conclusio 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Matth., I, 18): Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, et (ib. v. 20): Angelus Domini apparuit ei dicens: Joseph, fili David noli timere accipere Mariam conjugem tuam, et (ib. v. 24): Ioseph.... accepit conjugem suam, idest Mariam. Insuper Joseph (ib.) pluries dicitur vir Mariae et cum Maria habitasse et voluisse eam dimittere eo quod sine ejus opera concepisse animadvertit. — Item probari potest ex eo quod B. Joseph dicitur pater Jesu; nam (Lucae II, 48) Maria dicit Filio: Ecce pater tuus et ego dolentes quaerebamus te; et (ib. v. 33) dicitur: Erat pater ejus et mater mirantes.

2.º *Prob. ex Patribus, qui difficultates solvunt contra verum matrimonium inter Mariam et Joseph. S. Ambrosius ita respondet (l. de instit. Virg. c. VI): « Non defloratio virginis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique cum jungitur puella conjugium est, non cum virili*

admixtione conjungitur ». — Et S. Augustinus: « Quibus, vero, inquit, placuerit ex consensu ab usu carnalis concupiscentiae in perpetuum abstinere, absit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur; imo firmitus erit quo magis ea pacta secum inierint, quae carius concordiusque servanda sunt, non voluntariis nexibus corporum, sed voluntariis affectibus animorum ». Alii Patres conveniunt.

3.º *Prob. ratione* : Certum est Mariam cum Joseph simul habitasse, fuisse matrem et non fuisse habitam ut adulteram. Atqui si non fuisset desponsata ut vera conjux per verum matrimonium fuisset habita ut adultera. Ergo dicendum est matrimonium verum fuisse inter Mariam et Joseph.

443. **Conclusio II.** — *Conveniens fuit Christum de desponsata Virgine nasci.*

Prob. 1.º ex parte Christi quadruplici ratione. Primo quidem ne ab infidelibus tanquam illegitimus natus abjiceretur; *secundo* ut consueto modo ejus genealogia texeretur vel describeretur per virum; *tertio* ad tutelam pueri nati ne diabolus vehementius contra eum nocumenta procuraret; *quarto* ut per virum, idest per Joseph, nutriretur; unde Joseph pater ejus dictus est quasi nutritius.

Prob. 2.º ex parte Virginis triplici ratione, primo quia per hoc mater reddebatur a poena immunis, ne scilicet lapidaretur a Judaeis tanquam adultera; *secundo* ut per hoc ab infamia liberaretur; *tertio* ut ei ab Joseph ministerium et adiutorium exhiberetur.

Prob. 3.º ex parte nostra quadruplici ratione; primo quidem quia testimonio Joseph comprobatum est Christum ex virgine natum; *secundo* quia ipsa verba virginis matris magis credibilia redduntur suam virginitatem adserentis; *tertio* ut tolleretur excusatio virginibus quae propter suam incautelam non vitant infamiam; *quarto* quia per hoc significatur universa ecclesia, quae cum virgo sit, desponsata tamen est uni viro Christo. Cf. S. Th., p. III, qu. XXIX, a. 1 ubi confirmat has rationes ex Patribus.

CAPUT XXXVII.

De transitu et gloria Beatae Virginis Mariae

(Cf. BILLUART, l. c. diss. XIV; et KNOLL, l. c.).

444. **Dubium quorundam de morte B. M. Virginis.**

— Inter antiquos quidam de morte M. Virg. dubitarunt, inter quos recensetur S. Epiphanius (cf. Adv. haeres. l. III, haer. 68, n. 11, Migne P. G.; t. XLII, c. 716); quod dubium videtur duplici ratione fulciri: primo in conceptione ejus immaculata, secundo in ejus gloriosa assumptione, de qua in praesenti dicendum est. Sed tamen utrumque optime conciliari potest cum morte B. Mariae Virginis, ut satis apparere videtur ex dictis et magis apparebit ex dicendis.

445. **Gloria B. Mariae Virginis.** — De gloria B. Mariae Virginis nullus, ut puto, nisi haereticus unquam dubitavit, cum in Ecclesia semper retentum sit ab omnibus Christi fidelibus cum Filio suo in coelo regnare. Sed cum gloria sit duplex, animae scilicet et corporis, et cum in coelo multiplex gradus gloriae distinguere possit, ut probatur a theologis in tractatu de visione beatifica et a nobis suo loco dicetur, cum scilicet agatur de altera vita; ideo agentes de gloria Beatae Mariae Virginis, duo quoad praesens quaeri possunt: 1.º quinam sit gradus gloriae quoad animam ejus, 2.º an solum quoad animam Beata Virgo beatitudinem possideat, vel etiam quoad corpus; idest quaeri potest de ejus assumptione in coelum. His quaestionibus variis conclusionibus respondendum est, praemissa tamen conclusione circa ejus transitum seu mortem.

446. **Conclusio I.** — *Beata Virgo Maria mortua est.* —

Haec conclusio est admittenda, quia communiter semper fuit retenta in Christi Ecclesia tum apud Patres, tum apud theologos, tum apud fideles, non tamen proposita est vel proponitur ut revelata. Unde.

Prob. 1.º ex eo quod Patres loquuntur de transitu B. Mariae Virginis mortem nomine transitus intelligentes, et etiam rationes afferunt ipsorum quidam ut probent convenientiam mortis ejus. Cf. Damascenum (Or. de virg. dormit.). — Insuper in sacramentario S. Gregorii in missa scilicet assumptionis dicitur « Veneranda nobis hujus diei festivitas.... in qua S. Dei Genitrix mortem subiit temporalem etc. ».

2.º Prob. ratione theologica: Beata Virgo, quamvis fuerit praeservata a peccato originali, hoc tamen habuit ex speciali privilegio, ita ut non fuerit concepta sine peccato originali vi conceptionis. Atqui ille qui nascitur secundum seminalem rationem ex Adam, etiamsi ex speciali privilegio liberetur vel praeservetur a peccato, mortalis seu morti obnoxius nascitur, cum legi communi naturae subjiciatur. Ergo Beata Virgo mortem subiit.

Confirmatur: Mors non solum est poena peccati, sed est etiam conditio naturae humanae in praesenti statu. Ita ut hominibus conveniat mori ex lege naturae: quae lex potest remanere, quamvis ab hominibus ex speciali Dei misericordia auferatur peccatum. Ergo ex hoc quod B. Virgo fuit a peccato praeservata immunis, non sequitur quod legi mortis non fuerit subjecta. Ergo nisi rationes vere oppositum probantes afferantur, est dicendum ipsam mortem subjissee.

Confirmatur 2.º: Mors sequitur passibilitatem, afflictiones, dolores senectutem etc. corporis; unde Adam non solum immortalis, sed etiam impassibilis, liber ab aerumnis etc. fuit a Deo conditus. Cum ergo B. Virgo fuerit passibilitati, doloribus, aerumnis, senectuti etc. etiam morti subjecta fuit; praecipue quia etiam Filius ejus fuit morti subjectus licet voluntarie, quia anima ejus, cum esset gloriosa, poterat corpus reddere impassibile ex redundantia gloriae. — Unde etiam quia Christus ex Matre Virgine nascitur mortalis, non potest admitti eam, quae ipsum genuit, fuisse immortalem.

447. **Modus quo mortua est B. Virgo Maria** — Mors tamen B. Virginis Mariae potius transitus dicenda est ex vita praesenti ad vitam gloriae quam mors; vel etiam dulcis somnus. Rationabile videtur mortem ejus fuisse effectum amoris. Fortasse enim Deus seipsum ei ostendit facie ad faciem et, iuxta illud (Exod. XXXIII; 20.) *Non videbit me homo et vivet*, idest vita naturali, anima B. Virginis ita absorta fuit ut communicare vitam corpori naturalem, idest virtute sua naturali desierit; et inde dispositione divina factum sit ut anima ejus gloria induta vitam supernaturalem quae convenit corporibus gloriosis communicaverit.

448. **Conclusio II.** — *Gloria B. Mariae Virginis superat gloriam omnis purae creaturae, tam hominum scilicet, quam Angelorum.* — Haec conclusio inter theologos communis esse videtur, imo et penes fideles communiter retinetur tanquam certa; unde S. Anselmus ait (De excellentia virg.): « *Tota christianitas* novit, quae illam super omnes coelos exaltatam extollit incomparabiliter »; ita ut possit dici doctrina Ecclesiae. Unde in ipsa liturgia dicitur (Off. Assumptionis): « Exaltata est sancta Dei Genitrix super chores angelorum ad coelestia regna ».

Prob. 1.º ex Patribus. Verba S. Anselmi jam relata sunt, quae afferunt totam Christianitatem ut testimonium. S. Bernardus (Serm. I de Assumptione n. 4) ait: « Quam laetis amplexibus suscepta Filio et super omnem exaltata creaturam cum eo honore quo tanta Mater digna fuit, cum ea gloria quae tantum decuit Filium!... Quantum enim gratiae in terris adepta est prae coeteris, tantum et in coelis obtinet gloriae singularis ». Alios Patres omitto brevittatis gratia, praecipue quia conclusio conceditur communiter sine controversia.

2.º *Prob. ratione:* Gloria proportionatur gratiae quae tribuitur a Deo cuique secundum quod congruit proprio statui. Atqui gratia sanctificans quam B. Maria Virgo accepit superat incomparabiliter gratiam cujuslibet creaturae tum

humanae, tum angelicae, cum hoc exigat status maternitatis ejus (cf. supra n. 423). Ergo B. Virginis gloria superat gloriam cujuslibet creaturae.

3.º Gloria cujuslibet beati attenditur secundum statum quem occupat; status autem B. Mariae universalitatem et relationem peculiarissimam ad omnes beatos importat, nam ipsa est Mater omnium hominum in persona Joannis a Christo constituta (Joan. XIX, 26-27), et cum sit Mater Christi qui est caput et rex omnium non solum hominum sed etiam angelorum, ut regina omnium habenda est, et ideo omnes tenentur ei exhibere honores regales et ut ejus subditos et inferiores se habere; et merito quidem, nam si ipsemet Christus verus Deus dum degebat in terris ipsi obedivit et fuit subditus (Lucae II, 51); quanto magis subdi debent illi qui a Christo ei traditi sunt ut filii, et illi quorum Christus caput et rex est constitutus?

4.º Beata Virgo concepta est praeter legem communem sine peccato originali, in vita sua fuit Mater et Virgo miraculose contra legem naturaliter servata, et 3.º supra omnem legem naturae fuit Mater Dei. Atqui glorificatio debet correspondere et proportionari statui hujus praesentis vitae. Ergo B. Maria Virgo supra omnem modum communem glorificata dicenda est a Filio suo Christo. Unde S. Bernardus (serm. in Domin. infra octav. Assumpt.) ait: « Jure Maria sole perhibetur amicta, quae profundissimam divinae sapientiae, ultra quam credi valeat penetravit abyssum, ut quantum sine personali unione creaturae conditio patitur, luci illi inaccessibili videatur immersa ». Quae verba ita intelligenda sunt quod in praesenti rerum ordine nullus status major statu maternitatis divinae concipi possit (praeter unionis hypostaticae statum), qui exigat majorem gloriam.

449. **Conclusio III.** — *Beata Maria Virgo cum corpore in coelum assumpta est.* — Haec conclusio, quamvis non sit dogma fidei, tamen, ait Suarez (dist. VII, sect. 2)

« est jam nunc tam recepta haec sententia, ut a nullo pio et catholico possit in dubium revocari, aut sine temeritate negari », et quidem sine magna temeritate, praecipue nunc. — Nam non solum apud theologos, sed apud totum populum fidelem tanquam indubitata admittitur. Cujus signum sunt et petitiones factae in Concilio Vaticano, de quibus videbimus infra, et apud SS. Pontificem a fere bis centum Patribus. Et nostris etiam diebus motus non indifferens extitit et extat pro petitione facienda ut definiatur veritas conclusionis.

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura: Verba Genesis (c. III, 15) Inimicitias ponam inter te et mulierem et semen tuum et semen illius: ipsa (vel ipse) conteret caput tuum indicant completam victoriam tam per mulierem quam per semen illius esse ferendam super diabolum et peccatum, unde Christus non solum sine peccato fuit, sed etiam a mortuis resurrexit et in coelum adscendit. Atqui si beata Virgo non resurrexit et in coelum non fuit assumpta, non reportavit perfectam victoriam; nam quoad corpus peccato et ideo diabolo subjecta permansit in hac hyphothesi. Ergo dicendum est eam a mortuis resurrexisse et in coelum fuisse assumptam.

2.º *Prob. ex traditione scripta*, cujus tamen authentica testimonia explicita et formalia ante saecul. VI non ascendunt:

1.º Inter scriptores ecclesiasticos primus invenitur S. Gregorius de Tours (544-593), qui ita scribit (Ed. Migne, t. LXXI, c. 708): « Dominus susceptum corpus Virginis sacratissimum in paradisum deferri jussit, ubi nunc, resumpta anima cum electis ejus exultans, aeternitatis bonis nullo occasuris fine perfruitur »; et infra subdit: « Maria vere gloriosa.... in paradisum.... translata est.... Hujus festivitas sacra mediante mense undecimo celebratur ». Quibus verbis patet non solum eo tempore fidem haberi, sed etiam festivitatem celebrari, quod supponit fidem jam diu viguisse. Posteriorum temporum te-

stimonia traditionis abundant usque ad nos. Afferri potest ut documentum antiquitatis collecta quae Gregoriana nuncupatur, idest: « Veneranda nobis Domine hujus diei festivitas opem conferat salutarem, in qua sancta Dei genitrix mortem subijt temporalem, nec tamen *mortis nexibus deprimi potuit*, quae Filium tuum de se genuit incarnatum ». Verba autem *mortis nexibus* non possunt intelligi ut ex contextu patet, nisi de nexibus mortis *temporalis* seu *corporalis*. Insuper secus de omnibus justis verificarentur illa verba.

2.º Inter Patres citari possunt S. Joan. Damascenus Homil. in dormit. B. M. V. (P. G. t. XCVI, c. 716, 720). S. Petrum Dam. (+ 1027 — sermo XL de Assumpt. B. M.) S. Anselmus (+ 1109 — Orat. LX ad S. V. M.) S. Bernardus (+ 1153 — Serm. XXXV in Cantic. n. 5).

3.º Praeter hos Patres multi scriptores ecclesiastici citari possunt quos inter S. Modestus patriarcha Jerosolymitanus (+ 634), S. Andreas Archiepiscopus Cretensis (+ 720), S. Germanus Patriarcha Cp.nus (+ 733), Strabo Fuldensis (+ 738), S. Theodorus (+ 826), S. Joseph Siracusensis (+ 883). Alii videri possunt citati longa serie in disert. Theologica Pauli Renaudin cujus titulus est: *Definitio Dogmatica Assumptionis R. Virg.*; et in versione Italica cl. Doctoris Henrici Falaschi.

4.º Quantum ad theologos sufficiat afferre testimonium S. Thomae qui opusculo VIII dicit quod maledictio « tertia fuit communis viris et mulieribus, scilicet ut in pulverem reverterentur. Et ab hac immunis fuit B. Virgo, quia cum corpore assumpta est in coelum. Credimus enim quod post mortem resuscitata fuerit et portata in coelum » (cf. etiam hic qu. XXVII, a. 1 sed contra, et IV dist. 43, q. I, a. 3). S. Thomae, praeter scholasticos theologos omnes usque ad nos, adiungendi sunt Patres circiter biscentum in Concilio Vaticano qui petierunt a Summo Pontifice ut Assumptio B. M. Virg. tanquam dogma definiretur. — Haec testimonia explicita sunt. Sed praeter haec alia etiam ha-

beri possunt implicita et indirecta quae certe sunt signum traditionis oralis praeexistentis. S. Epiphanius (f. a. 365) de morte Virginis Mariae dubitat (Adv. haereses l. III, haer. 68, n. 11). At si dubitabatur eo tempore de morte B. M. Virginis, hoc esse non potuit nisi quatenus supposebatur eam esse secundum corpus translatam in gloriam. Sed et Jovinianus (saec. IV) haereticus de Assumptione B. M. mentionem facit apud Sozomenum; et aliud testimonium ante concilium Ephesinum (431) invenitur in manuscriptis siriacis ad Museum britannicum pertinentibus publici juris factis a D. Wright; in quibus tamen sunt quaedam quae veritati consona non sunt.

Prob. 3.^a ratione theologica: Beata Virgo fuit praeservata a peccato originali ex speciali privilegio: ergo etiam ab ejus effectibus. Ergo ipsa non mortua est ob peccatum originale; sicut etiam non ob peccatum originale fuit subiecta poenalitibus; neque ob peccatum originale habuit corpus passibile; sed haec omnia a divina providentia disposita sunt ut Maria conformaretur Filio, ut scilicet in omnibus ei adsimilaretur; cum Christo adsimilari ad praedestinos pertineat. Atqui putrescere in sepulchro post mortem in hominibus est effectus peccati originalis, resurgere autem a morte cito antequam corpus putrescat et in coelum assumi, importat adsimilationem ad Christum. Ergo omnino dicendum est B. Virginem cito a mortuis resurrexisse et fuisse assumptam in coelum.

Confirmatur: Fuit conveniens ut B. Virgo in omnibus Filio suo quantum fieri potuit adsimilaretur, solum exceptis iis quae humanae naturae Filii conveniunt ratione unionis hypostaticae, ratione capitis, et universalis principii influentis in omnes gratiam; unde B. Virgo fuit Christo adsimilata in immunitate a peccato, in virginitate, in doloribus et etiam in morte, et in gloria animae: ergo etiam statim in resurrectione et in gloria corporis per assumptionem, antequam corpus putresceret in sepulchro.

Prob. consequentia ex eo quod licet resurgere a mortuis *propria virtute* et adscendere in coelum sit proprium Christi et nulli alteri conveniat, imo non possit alteri communicari; tamen resurgere a mortuis virtute divina et assumi in coelum multis convenire potest.

450. **Beata V. Maria mediatrix.** — Beata Virgo Maria potest dici aliquo vero sensu mediatrix et corre-dentrix, non tamen eodem sensu ac Christus, sed sensu diverso omnino; nam Christus dicitur Mediator per hoc quod ipse propriis operibus Deo satisfecit dando seipsum ut veram hostiam expiatrix omnino dignam; et fuit verus sacerdos; unde sine ipso nulla omnino fuisset nostra redemptio; et potuisset sine B. Virgine Maria aliunde corpus sumere et esse mediator et redemptor (cf. n. 331-348). — E contra B. Virgo dici potest *mediatrix* quatenus remote cooperata est ad nostram salutem, idest edendo Christum, quod tamen ei convenit ex specialissima gratia Filii Dei, et etiam quatenus suis praecibus et meritis, quae vim habent ex meritis Christi, obtinet nobis a Deo reconciliationem ut nostra advocata. Et secundum hanc distinctionem intelliguntur Patres quando adserunt hominem per B. Virginem esse redemptum. Quo sensu dixit S. Bernardus de B. Virgine (Serm. de Aquaed.): « Per te coelum repletum, infernus evacuatus, instauratae ruinae coelestes »; et (Hom. 3 sup. Salv.): « De hac et ob hanc et per hanc homo redemptus est ». Et (Serm. in Apocal. 12, 1) idem Bernardus ait: « Opus est mediatore ad mediatorem, nec alter nobis utilior quam Maria ». Ipsa enim quidquid petit obtinet. Circa hanc materiam plura habet Godts in opere *De definibilitate Mediationis universalis Deiparae*.

451. **Cultus Beatae Mariae.** — Determinatis iis quae ad dignitatem et excellentiam Beatae Mariae Virginis pertinent, aliquid innuendum est breviter de cultu ipsius. Circa quod S. Thomas quaerit an possit adorari B. Virgo adoratione latrae; et respondet quod Mater Dei non debet

adorari adoratione latriæ; ratio est, quia latria soli Deo debetur, nulli enim creaturæ debetur latria prout creaturam secundum se veneramur. — Et licet creaturæ insensibiles non sint capaces venerationis secundum seipsas, creatura tamen rationalis est capax venerationis secundum seipsam. Unde quamvis creatura insensibilis possit adorari latria, quia ex hoc ipso quod non est capax adorationis, si ipsa adoratur, propter Christum eo ipso intelligitur, non propter se, adorari; tamen nulla creatura rationalis potest adorari cultu latriæ cum creatura rationalis secundum se sit capax adorationis. Unde cum beata Virgo sit creatura rationalis, non potest adorari latriæ cultu, sed cultu inferiori idest *dulia*. Eminentius tamen quam coeteris creaturis rationalibus debetur cultus seu veneratio, inquantum ipsa est Mater Dei; et ideo non qualiscumque *dulia* ei debetur sed *hyperdulia*.

452. **Epilogus eorum quæ in tractatu de Incarnatione exposita sunt.** — Creatura peccato infecta, idest homo, non reducitur in Deum nisi per Verbi Filii Dei Incarnationem, hoc est per Jesum Christum; quia, ut ait Apost. Petrus (Act. IV, 72), *non est in aliquo alio salus. Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri.* Agentes autem de Incarnatione Verbi Dei merito ejus possibilitas, factum, convenientia exponitur; sicut etiam modus unionis cum his quæ unionem ipsam consequuntur. Nomine vero Incarnationis intelligitur: *Unio humanæ naturæ cum divina in una et eadem persona Verbi Dei.* Unde in Incarnatione Verbi Dei habentur duæ naturæ, divina et humana, et una persona. Contra hoc mysterium plures fuerunt hæretici; quidam enim in Christo divinam, alii humanam naturam negantes, vel utramque miscentes, alii vero personas multiplicantes; unde filium Dei et filium hominis in Christo posuerunt Christum dividentes. Et non solum ipsum factum Incarnationis sicut ponitur ab Ecclesia, sed ipsam possibilitatem quidam ausi sunt negare. Utrumque ergo merito in

tractatu de Incarnatione suscipitur probandum. Ideo statuitur Christum esse Messiam verumque Deum; et hoc tum ex Veteri, tum ex Novo Testamento, ex quolibet scilicet Evangelio, et ex ipsa traditione multipliciter. Unde non solum certum, sed certissimum est ipsum factum Incarnationis; et non solum factum, sed etiam Incarnationis convenientia, ac necessitas est ponenda, non ad peccatum originale tantum delendum, sed etiam actuale. Quoad modum unionis Incarnationis sedulo prae oculis distinctio personae et naturae habenda est ut profiteamur unionem naturae humanae et divinae non in natura, sed in persona fuisse factam, sine scilicet permixtione et confusione. Unde contra Eutichen duae naturae in Christo sunt ponendae, et contra Nestorium una persona quae divina est; unica ergo subsistentia est in Christo quae est ipsa subsistentia seu personalitas Verbi, qua humana natura Christi subsistit; et proinde haec propria, idest humana personalitate destituitur, sed modo dignori subsistit. An vero personalitas qua destituitur humana Christi natura sit aliquid negativum vel positivum, an sit existentia vel aliquid modus substantialis sequens ipsam naturam disceptant ipsi theologi. — Solus autem Deus est causa illius ineffabilis unionis, quae est opus omnino miraculosum totius naturae creatae vires excedens; sed neque ulla causa meritoria ei adsignari potest, cum illa unio omnium meritorum sit principium et causa. — Et quamvis Deus et ideo ipsa natura divina sit causa vera Incarnationis, tamen sola persona et quidem secunda SS. Trinitatis dici potest absumpsisse humanam naturam, quae sola inter naturas creatas absumpta est et sola secundum congruentiam est absumptibilis; non tamen propria personalitate terminata absumpta fuit, neque ab omnibus individuis abstracta, sed ipsa natura completa, quatenus scilicet verum corpus carneum et veram animam rationalem importat. — Triplex autem Gratia in Christo seu in humana natura Christi distinguitur, videlicet: Gratia unionis, gratia habitualis et

gratia capitalis; imo ipsa plenitudo gratiae absoluta cum omnibus virtutibus, excepta fide, spe et poenitentia, fuit et est in ipso. Similiter triplex scientia in Christi humanitate admittenda est, videlicet *beata*, *infusa*, *acquisita* et quidem unaquaelibet perfectissima. Quoad potentiam vero, licet anima seu humana natura Christi non fuerit omnipotens, tamen potuit quidquid voluit voluntate absoluta. — Sed cum perfectionibus etiam defectus humanae naturae Christus absumpsit, illos tamen dumtaxat qui ex peccato originali in hominibus inveniuntur et gratiae ac scientiae perfectioni oppositionem non habent. Unde in Christo fuerunt etiam passiones licet omnino rationi subiectae, nam corpus Christi passibile fuit, atque facultatibus sensitivis anima ejus erat praedita. — Quia in Christo seu in Dei Verbo, quod est verus Deus, fuerunt et sunt duae naturae distinctae ac perfectae, et Christus seu Verbum Dei est verus Deus et verus homo, utpote vere habens naturam divinam et humanam, et simul Filius Dei et Filius hominis, ideo ea quae dicuntur de Filio Dei dici possunt de Filio hominis et viceversa. Neque dubium aliquod rationale in mente nostra exurgere potest de duplici in Christo voluntate, cum utraque natura in eo fuerit et sit perfecta cum propria operatione; voluntas tamen humana, licet libertate praedita, fuit semper conformis voluntati divinae. Christus ergo, utpote vera voluntate humana libera praeditus et vere viator, meruit nobis et sibi; nobis quidem gratiam, gloriam et bona alia spiritualia, sibi vero gloriam corporis, non animae, et ea quae pertinent ad exteriorem ejus excellentiam; et quia Christi meritum infinitatem habuit ex dignitate personae Verbi Dei, ideo satisfecit plene et superabundanter pro nobis omnibus. — Si Christus consideretur per ordinem ad Patrem, vere est ei subjectus, et ejus servus ratione humanae naturae, unde competit ipsi etiam eidem Patri porrigere preces supplicationesque pro nobis; est etiam vere sacerdos et hostia, sicut etiam mediator Dei et ho-

minum quorum etiam rex existit. Non tamen est Filius Dei adoptivus, sed naturalis tantum, per generationem scilicet aeternam ac aliquomodo per praedestinationem secundum quod homo. Christus, completa sua missione, ad Patrem rediit vitam praesentem relinquens per mortem ac a mortuis resurgens et ad coelum adscendens, ubi ad Patris dexteram nunc sedet aequalis ipsi secundum divinitatem, minor eo secundum humanitatem. Unde simul cum Patre adoratur adoratione latriae, non solum ipsa divinitas, sed etiam humanitas, cum adoratio ipsa humanitatis ad ipsum Verbum referatur; adorare enim humanitatem Christi non est aliud quam adorare ipsum Verbum Dei incarnatum seu humanatum; imo ipsi cordi Jesu Christi exhibetur recte haec adoratio. — Ex Christi participatione etiam sanctis exhibetur cultus et adoratio seu veneratio, non tamen eodem modo ac Christo, sed modo inferiori; cultus enim sanctorum cultus duliae dicitur. Unde licitum est atque utile sanctos invocare et orare ut preces ad Deum ipsi pro nobis effundant. Licitus ac utilis est etiam cultus sanctorum, imaginum sicut et reliquiarum.

— Quia Christus, cui exhibetur cultus latriae utpote vero Dei Filio et Deo, est etiam vere Filius hominis, ideo oportet ut habeat veram matrem, quae proinde dicitur et est Mater Dei; ipsa autem est Beata Virgo Maria cui ex hoc ipso quod fuit mater Dei, convenit ut esset gratia plena. Fuit etiam convenientissimum ut ab instanti suae conceptionis usque ad mortem ab omni labe peccati praeservaretur immunis ex Dei specialissima gratia et privilegio; sicut fuit conveniens, imo convenientissimum, ut ipsamet fuerit et manserit virgo per totum tempus vitae suae. Non enim conveniebat ut Christus de corrupta conceiperetur, aut nasceretur, sicut etiam non fuit conveniens ut corrumperetur illud sacratissimum corpus ex quo corpus Verbi Dei formatum est et in quo moram duxit ipsum Verbum incarnatum. Fuit tamen conveniens ut Christus de desponsata nasceretur, quae cum suo sponso votum virginitatis

emisit. Et quamvis beata Virgo Maria nullam peccati labem contraxerit, tamen ipsa convenienter mortem subijt temporalem, ut etiam in hoc Christo adsimilaretur; tamen mortis nexibus deprimi non potuit; unde et in coelum cum corpore assumpta est, ac super omnem chorum angelorum exaltata cujuslibet creaturae purae dignitatem ac magnitudinem superexcedens. — Unde merito ipsi cultus tribuitur superior cujuslibet creaturae, quem hyperduliam vocant.

DE REDUCTIONE CREATURARUM IN DEUM - TRACTATUS DE GRATIA

CAPUT XXXVIII.

Notiones praeviae de gratia, et synopsis
praecipuorum errorum qui Dei gratiae opponuntur

(Cf. BILLUART, *Trat. De Gratia* diss. I praeamb. — GOTTI, *Theol. Tom. III. Tract. De Divina Gratia* Quaestio I., — DE MEDICIS, *Super 1-2 Summae. S. TH. q. 109 - Appendix ad tractatum De Gratia, Diss. I. et seqq.*)

453. Ratio et divisio eorum quae sunt disserenda.

— Gratia in nobis consideratur tanquam fructus meritorum Christi, praecipue passionis et mortis eius; insuper etiam ut fructus ipsius resurrectionis. Unde Apostolus ait (Rom. VII, 25): *Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum*; per cujus obeditionem, quae fuit usque ad mortem, multi constituentur justi (l. c., c. V, 18) participantes de justitia ipsius juxta illud (Joan. I, 14): *De plenitudine ejus nos omnes accepimus et gratiam pro gratia*. Ideo, postquam locuti sumus de ipso Christo a quo gratia procedit ad nos, efficienter principaliter quidem ut a vero Deo, efficienter instrumentaliter ab humana ejus natura, et meritorie ab eo ut a vero homine, merito explicandum suscipimus hunc tractatum. Dividitur autem in quatuor partes; in quarum prima de necessitate gratiae est sermo, in se-

cunda de ejusdem gratiae natura secundum varias divisiones, in tertia parte de causa ipsius et in quarta de effectibus.

454. **Notio gratiae juxta varias acceptiones.** — Nominine *gratiae*, generice loquendo, in praesenti intelliguntur dona gratis a Deo collata naturae rationali. Haec dona triplicis generis esse possunt, idest aut est ipsa natura, aut aliquid ipsi naturae superadditum ordinis naturalis, idest naturam non excedens, eique proportionatum, ut scientia etc., aut denique aliquid ipsi naturae superadditum et eam excedens, utpote superioris ordinis. Hinc gratia tripliciter accipi potest: 1.º late et minus proprie, idest pro ipsa natura liberaliter nobis a Deo concessa, 2.º magis proprie, non tamen propriissime, idest pro beneficio aliquo ipsi naturae superaddito naturae ipsi proportionato et eam non excedente, 3.º strictissime seu propriissime pro beneficio per Christum naturae liberaliter concessio ei indebito ipsamque superexcedente. Per tale beneficium homo ordinatur ad opera meritoria patranda in ordine ad vitam aeternam consequendam. Unde talis gratia habet rationem auxilii ad operandum, sive per modum permanentis detur, ut *habitus*, sive per modum transeuntis ut *motio* et *inclinatio* ad bonum. De gratia hoc tertio modo accepta loquimur in praesenti; quae definiri potest: *Donum indebitum supernaturale naturae rationali seu intellectuali a Deo liberaliter concessum, quod ordinat naturam cui datur ad vitam aeternam, vel est ipsa vita aeterna*. Haec dicitur *gratia supernaturalis*, ut ab aliis donis naturalibus distinguatur.

455. **Gratia habitualis et gratia actualis.** — Gratia quae datur per modum permanentis ut *habitus* dicitur *gratia habitualis*; quae vero datur per modum transeuntis ut *motio*, *inclinatio*, *excitatio*, dicitur *gratia actualis*. Utriusque gratiae natura intimius explicabitur infra; nunc vero innotuisse sufficiat.

456. **Diversae gratiae denominationes.** — Verum gratia non solum munus auxiliandi seu adjuvandi et in-

clinandi ad recte agendum exercet, sed et alia munia. Proinde plures suscipit denominationes; idest: *Elevans, sanans, movens, auxilians*. Dicitur *elevans*, utpote hominem ad ordinem supernaturalem evehens seu ducens, et hoc vel per modum simplicis dispositionis, vel per modum habitus. Dicitur *sanctificans*, quatenus animam sanctam reddit, justam, gratam Deo, eam a peccato emundans. Appellatur *sanans*, quia revera vires animae deordinatas, infectas per peccatum, ordinat, rectificat, sanat. Dicitur *movens*, quia movet animam ad actus supernaturales eliciendos; vocatur *auxilians*, quia hominem adjuvat et ei vires suppeditat ad agendum ut ultimum suum finem homo consequatur. — Haec est gratia de qua loquitur Sacra Scriptura et Ecclesia, et de ipsa loquuntur SS. Patres et theologi.

457. Praecipui errores circa gratiam recensentur.

— Haeretici qui circa gratiam erraverunt in duas classes commode dividi possunt. Ad primam classem pertinent qui vires naturae extollentes negarunt gratiae necessitatem et existentiam: hi dicti sunt *Pelagiani* et *Semipelagiani*. Alii circa gratiam per excessum errarunt dicentes hominem per solum liberum arbitrium sine gratia nullum omnino bonum facere posse. Hunc errorem docuerunt Lutherus, Calvinus, Bajus, Jansenius et eorum adseclae; non tamen eodem modo hi omnes errarunt.

458. Pelagianismus. — Circa gratiam error Pelagianorum fuit certe celeberrimus et primus. Pelagiani dicti sunt a Pelagio, qui negationis necessitatis gratiae fuit praecipuus propugnator et propagator, adserens hominem viribus naturalibus posse finem suum ultimum consequi. Verum quidam theologi initium hujus erroris ab Adam vel etiam a Lucifero repetunt, uterque enim voluit propriis viribus naturalibus beatitudinem obtinere. Pelagio praeiverat Simon Magus, Marcion, Basilides et alii, sed et Origenes doctrinam Pelagii praedocuisse dicitur; unde S. Hieronymus Pelagium adloquens ait (Epist. ad Ctesiphontem): « Doc-

trina tua Origenis ramusculus est ». — Pelagius natione Britannus professione monachus fuit, qui vita exterius ad pietatem composita a S. Augustino vir sanctus et non parvo profectu christianus fuit appellatus. « Post paucissimos dies, ait (lib. III de peccat. mer. c. I), legi Pelagii quaedam scripta, viri, ut audio, sancti, et non parvo profectu christiani » (cf. etiam ib. c. III, et l. 2 retract. c. 33). Sed idem S. Doctor, postquam ex ejus scriptis melius ipsum cognovit, pestiferam haereticum nominare non dubitavit. Praecipui discipuli Pelagii fuerunt Coelestius et Julianus Ecclanensis episcopus.

459. **Opera Pelagii.** — Praecipua opera Pelagii in quibus suos errores docet, sunt: Tres libri *de Trinitate*, *Commentaria in epistolas S. Pauli*, Epistolae duae una *ad Paulinam*, altera *ad Constantium episcopum*, primam anno 405 scripsit, alteram anno 408. Anno vero 413 scripsit *ad Virginem Demetriadem* epistolam erroribus et adulationibus refertam. (Cf. Billuart l. c., et De Medicis formal. explic. Summae tom. 5 appendix c. I, a II).

460. — **Errores Pelagii et Pelagianorum.** — Pelagius 1.º erravit circa peccatum originale, 2.º circa vires liberi arbitrii, 3.º circa naturam gratiae, circa existentiam ejus et necessitatem. *Quantum ad primum* docuit sex: *Primo* Adamum fuisse creatum mortalem, ac proinde sive peccaret, sive non, fuisse moriturum; *secundo* peccatum Adami ipsi soli nocuisse, non autem iis qui ab ipso descendunt, nisi fortasse imitatione, ratione scilicet mali exempli; *tertio*, infantes qui nunc nascuntur in eo esse statu in quo fuit Adam in statu innocentiae; *quarto* infantes, etiam si non baptizentur, vitam aeternam habere; *quinto* concupiscentiam et libidinem non esse malas, non supplicia, non poenas naturae, sed naturae primordia; *sexto* baptismum non esse parvulis necessarium ad peccati remissionem et ad vitam aeternam, sed ut sanctificentur a Christo, ut adoptentur in filios, ut regni coelestis haeredes fiant. Et hoc propter illud Joannis testimonium (Ioan. III, 5): *Nisi quis re-*

natus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei. Pelagiani ergo distinguebant inter vitam aeternam et regnum coelorum.

Quantum ad secundum, idest ad vires liberi arbitrii, Pelagius cum suis adseclis docuit tria: *primo* in posteris Adae liberum arbitrium aequae sanum, aequae integrum, aequae perfectum, validumque fuisse ac in ipso Adam in statu innocentiae, *secundo* per vires liberi arbitrii naturales ad eam perfectionem hominem pervenire posse ut sine passionibus vivat et absque ullo prorsus peccato, ex quibus consequitur *tertium*, quod explicite docuit Julianus, idest infideles propriis naturae viribus posse habere virtutes perfectas et veras, imo abundantiam virtutum quibus et sancti et iusti simpliciter sint et dicantur.

Quoad tertium vero, idest quoad gratiam, Pelagius primum nullam admisit gratiam, sed solum naturam; docuit enim vires liberi arbitrii naturales sufficere ad tentationes vincendas, ad extirpandas passiones, ad acquirendam virtutem, ad vitam aeternam consequendam. — Verum hanc doctrinam exhorruere catholici, et Pelagiani, ut ab eorum se subtraherent accusationibus, necessitatem gratiae se non negare affirmabant, at gratiae nomine naturam ipsam subdole intelligebant, quatenus scilicet et natura quam habemus donum Dei est et gratia. At vero Catholici urgebant Pelagianos ut gratiam a natura distinctam agnoscerent. Pelagiani autem a Catholicis pressi id non omnino respuebant, at gratiae nomine *legem* ac doctrinam a Deo datam intelligebant. Sed Catholici adhuc Pelagionos premebant, quia secus Christus frustra passus ac mortuus pro hominibus fuisset. Igitur Pelagiani ad Christi imitationem recurrerant et exemplum, idest sicut Adam nobis ad peccandum fuit exemplo, ita Christus ex singulari gratia nobis fuit exemplo ad operandum bonum. Postea tamen Pelagiani admittebant remissionem peccatorum, sed hanc gratiam nullam vim conferre ad peccata praecavenda futura. Insuper remissionem peccatorum ex me-

ritis concedi adserebant (cf. Billuart et De Medicis loc. cit.).

461. Aliquid gratiae tamen concedebant Pelagiani. — Tamen Pelagiani aliquam gratiam interiorem admiserunt, quam in quibusdam mentis illustrationibus reponebant, ita ut homo per eam facilius mandata divina adimpleret, nusquam vero admiserunt gratiam quae adiuvet voluntatem. Insuper gratiam quam ipsi adserebant, secundum merita nostra dari dictitabant. Ipsi negabant gratiam actualem; sed theologi disputant an Pelagiani admiserint gratiam habitualement, quamvis tamen omnes conveniant in adserendo Pelagianos gratiam habitualement, si quam admiserunt, non admisisse eo modo quo admittenda est. (Cf. Billuart et De Medicis l. c.).

462. Contra haeresim Pelagianam. — Contra haeresim Pelagianam summopere dimicavit S. Augustinus qui multa contra eam scripsit; sed hoc notandum quod disceptatio inter S. Augustinum et Pelagianos fuit potissimum de gratia actuali. — In condemnatione pelagianae haeresis spatio decem et novem annorum, viginti et tria concilia fuerunt congregata. Insuper multi ex summis Pontificibus hanc haeresim damnarunt (cf. citatos auctores l. c.).

463. Semipelagianismus. — Semipelagiani ex eo sunt appellati quod in quibusdam Pelagianis consentiebant, in quibusdam vero dissentiebant. Contra Pelagianos, et peccatum originale et gratiae necessitatem admittebant ad opera salutis; sed tamen concedebant gratiam non esse necessariam ad initium salutis, insuper adserebant hominem non indigere gratia ad perseverandum. His positis fundamentis, sequentia docebant Semipelagiani:

I. Praedestinationem sive ad gloriam, sive ad gratiam non esse gratuitam, sed ex praevisis meritis: Deum enim omnes homines sive praedestinos sive reprobos eodem affectu prosecui ac omnibus eandem gratiam afferre; illos vero ad gratiam suam praedestinasse quos suae gratiae praevidit consensuros, quos autem praevidit in gratia sua

usque in finem perseveraturos praedestinasse ad gloriam. Quantum vero ad parvulos qui ante usum rationis decedunt, illos praedestinasse ad gloriam quos praevidit (per scientiam conditionatorum futurorum) gratiae suae consensuros si viverent, alios vero quos praevidit non consensuros, ad mortem idest ad damnationem destinasse. — Docebant etiam :

II. Initium salutis, ad quod necessariam esse gratiam negabant, in quodam credulitatis affectu, in pulsatione, in petitione, in desiderio salutis, vel etiam in acceptione vel consensu gratiae oblatae consistere. Haec enim, juxta eos, opera salutis non sunt, sicut desiderare, petere medicum non est opus sanitatis. — Insuper:

III. Perseverantiam, ad quam juxta eos gratia non requiritur, in eo reponebant ut quis Deo cooperanti vel gratiam offerenti suum consensum constanter praebeat. — Igitur, sicut initium salutis in hoc consistit quod quis incipiat consentire gratiae, ita perseverantia in eo quod quis constanter usque in finem consentiat; et quidem quantum ad utrumque propria naturali virtute. — Haec vero docebant tribus rationibus moti: 1.º quia licet liberum arbitrium ex peccato originali debilitatum agnoscerent, non tamen penitus fuit extinctum; unde, sicut in statu innocentiae gratia juvabat operantem, ita post peccatum juvat volentem; 2.º quia secus Deus esset personarum acceptor, injustus, si nullis praecedentibus meritis, quibusdam gratiam conferret, non autem aliis; 3.º quia gratiam victricem et praedestinationem gratuitam ad gratiam et ad gloriam, quam S. Augustinus docuit, libertatis excidium esse, et inducere fatalem necessitatem, sicut etiam correptionis utilitatem auferre existimabant.

IV. Sed tamen Semipelagiani, initio fidei non attribuebant vim merendi ex *condigno*, sed ad summum ex *congruo*, imo tamquam ex occasione tantum. Et hoc patet ex Fausto et ex Cassiano. Cf. Gennadium (in vita Fausti) et Cassianum (lib. Collat. c. 14). Hujus haeresis fautor fuit inter

alios Vitalis Carthaginensis (cf. S. Aug. epist. 107) et Cassianus; Gennadius presbyter Massiliensis etiam huic errori adhaesit. (cf. Billuart et Medici l. c.).

464. **Impugnatores Semipelagianorum.** — Impugnatores Semipelagianorum multi fuerunt. S. Augustinus contra eos sub finem vitae suae circa annum 429 duos scripsit libros, unum: *De Praedestinatione SS.*; alterum: *De dono perseverantiae*. Anno 433 S. Prosper Cassianum refutavit. Anno vero 494 Gelasius Papa in synodo Romana libros Cassiani et Fausti damnavit et opera S. Augustini et S. Prosperi commendavit. Anno 520 monachi Scythae Fausti doctrinam refutarunt et ejusdem libros ad Africanos episcopos in Sardinia exules transmiserunt, ut de illis sententiam pronunciarent; episcopi autem illi anno 523 ut haereticos damnarunt. S. Caesarius Arelatensis episcopus edidit librum: *De gratia et de libero arbitrio* adversus Fausti errores, doctrinamque S. Augustini commendavit; invocavit insuper adversus Semipelagianos Felicis III Romani Pontificis opem, quam obtinuit, et in synodo II Arausicana anno 529, ipso Coesario praesente, 25 canones in damnationem Semipelaginismi confecti sunt. Bonifacius II Felicis successor hanc damnationem confirmavit anno 530. Insuper synodum Arausicanam confirmarunt Synodus Valentina anno 840, et Tridentina (sess. VI, c. I, II, III) anno 1546. — Qui plura cupit de haeresi Pelagianorum et Semipelag. potest consulere Billuart et Medici pluries in hac synopsi citatos, ex quibus haec breviter perstrinximus.

465. **Rationalistae, Sociniani, Unitarii et Protestantes dicti liberales circa gratiam.** — Rationalistae ordinem supernaturalem negantes purum naturalismum agnoscunt, imo negant existentiam Dei personalis, saltem multi, et ideo ipsam Dei gratiam rejiciunt. Sociniani et protestantes, qui liberales dicuntur sicut etiam Unitarii nomine Dei gratiam admittere videntur, sed re tollunt, cum ordinem supernaturalem totis viribus eliminare studeant et admittere recusent.

466. **Error Lutheri et Calvini.** — Lutherus et Calvinus docuerunt omnia opera quae fiunt sine fide justificante esse peccata; unde sequitur quod ea omnia opera quae fiunt ab infidelibus etiam ex speciali gratiae auxilio sint peccata. Haec doctrina erronea innititur alio errore, quo scilicet praedicti haeretici putant humanam naturam per peccatum originale esse substantialiter corruptam (cf. n. 54).

467. **Error Baji et Iansenii.** — Bajus et Iansenius « docent: 1.º Gratiam habitualement ita necessariam esse ad quod libet opus bonum morale, ut omnia peccatorum opera sint peccata, ut patet ex hac propos. 35 Baji: *Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.* Docent 2.º Omnes infidelium virtutes vera esse vitia; et omnia eorum opera vera esse peccata; sic docet Bajus, prop. 25 et 27: *Omnia infidelium opera sunt peccata et Philosophorum virtutes sunt vitia. Liberum arbitrium sine gratiae Dei adiutorio non nisi ad peccatum valet.* Et Jansenius (l. 4 de statu naturae lapsae c. VII in tit. idem docet quoad substantiam). — Paschasius Quesnellus oratorii Iesu Presbyter in libro reflexionum moralium in Novum Testamentum multos errores in Bajo et Iansenio damnatos » inseruit. Sed. « Clemens XI anno 1713 librum et 101 propositiones ex eo excerptas damnavit celebri constitutione *Unigenitus* » (cf. Medici l. c. dissert. VIII, a. 2, Brevis synopsis etc.).

CAPUT XXXIX.

De necessitate gratiae ad cognoscendum verum

(S. TH., I-II, qu. c. IX, cum Comm. CAJET, SYLII, JOAN, a S. THOMA. — Cf. GONET, CLYPUS THEOL. Tract. *De Gratia*, Disp. I, *De necessitate gratiae* a. 1. et 2.; BILLUART, Tract. *De Gratia*, Disp. III, a I et II.; GOTTI Theol. Tract. *De Gratia*, Quaestio I. *De necessitate Gratiae*, Dubium II. et III.; GOUDIN Tract. *De gratia*. De MEDICIS l. c. disp. X. a. I., II.)

468. Ratio capitis. — Juxta ea quae (n. 453) promissimus, incipimus agere de gratiae necessitate, quae in homine attenditur per ordinem ad consecutionem ultimi finis. Ut autem homo suum ultimum finem consequatur, duo generice requiruntur: 1.º cognitio veri, 2.º operatio boni. Haec in genere. Et quoad operationem boni, ad species quasdam descendendo requiritur: 1.º observantia praeceptorum, 2.º Dei dilectio super omnia, 3.º Meritum vitae aeternae. — Quae tria homo sine gratia Dei habere non potest. ut probabitur in sequentibus. — Sed quia praeterea homo, cum quandoque sit in peccato, a peccato resurgere debeat, et inde vitare peccatum, et facere bonum et in bono seu gratia perseverare; ideo etiam de his omnibus agendum erit, an scilicet homo sine gratia Dei haec omnia habere possit. In praesenti tamen capite de necessitate gratiae exclusive ad cognoscendum verum erit sermo.

469. Tria in cognitione veri distinguenda seu consideranda sunt. — In cognitione veri tria oportet considerare in praesenti, idest: 1.º intellectum seu potentiam et vim intellectivam, 2.º objectum, idest verum cognoscibile, et 3.º motivum quo intellectus movetur seu adsentit vero cognoscibili.

470. Potentiae intellectivae duplex consideratio. — Potentia intellectiva, seu efficacia intellectus in ordine ad cognitionem, dupliciter considerari potest: *physice* et *mora-*

liter. Potentia intellectiva physice considerata est ipsa facultas intellectiva in se accepta praecisa a circumstantiis a quibus aliququaliter distrahi et impediri potest in sui exercitio. Potentia intellectiva moraliter accepta est eadem facultas ac intellectus prout est in homine passionibus agitato et distracto, sensibilibus addicto, negotiis occupato, ignaviae ac pigritiae sicut etiam morbis et brevitati vitae obnoxio.

471. **Verum naturale et verum supernaturale.** — Verum duplex distingui potest: *naturale* et *supernaturale*; verum *supernaturale* illud dicitur quod excedit vires intellectus humani simpliciter, quatenus scilicet intellectus humanus non habet ad ipsum actuaalem et naturalem proportionem, ut est Trinitas divinarum personarum, Incarnatio Verbi et multae aliae veritates quas existere probavimus (in genere) in nostra Introductione ad Sacram Theol. (p. I, c. XVII); et quas existere docet Ecclesia etiam in specie. Verum *naturale* illud dicitur simpliciter loquendo, quod vim intellectus humani non excedit; et proinde est id ad quod intellectus humanus proportionem habet, quatenus scilicet in primis principiis naturaliter notis virtualiter continetur. Ad hoc pertinent objecta sensibilia et veritates in sensibilibus contentae, sicut etiam veritates, quae ex sensibilibus deduci possunt utpote cum his connexae, ut sunt existentia unius Dei, veritates morales etc. Veritates aliae sunt speculativae, ut e. g.: Deus est aeternus; aliae practicae, quae scilicet important opus, vel in universali, ut: malum est fugiendum, res aliena ablata est restituenda; vel in particulari, ut e. g. hoc objectum ablatum nunc est restituendum, Deus a me nunc est diligendus.

472. **Motivum quo intellectus veritati adsentit est duplex.** — Motivum quo intellectus humanus potest veritati adsentire duplex distinguitur: idest motivum *naturale* et *supernaturale*; *naturale* est *evidentia* objecti, vel immediata, ut qua habetur adsensus primis principiis, vel me-

diata, ut conclusionibus, quibus per evidentiam primorum principiorum intellectus adsentit (cf. Phil. I, n. 175), vel etiam evidentia extrinseca ut per fidem humanam; *motirum* vero supernaturale in praesenti statu est auctoritas Dei dicentis seu revelantis veritates quibus intellectus per lumen fidei interius infusum ob auctoritatem infallibilem Dei adhaeret.

473. **Observatio.** — Objectum quod secundum se excedit vires intellectus humani naturales, dicitur *supernaturale quoad substantiam, et etiam quoad modum* dicitur supernaturale, quatenus scilicet modo supernaturali cognoscitur: sed objectum quod secundum se non excedit vires intellectus humani, si cognoscatur modo supernaturali, idest per divinam revelationem, dicitur supernaturale *solum quoad modum*.

474. **Quaestio.** — Quaerimus ergo an homo possit sine gratia cognoscere aliquod verum, et quodnam verum: supponimus tamen non posse cognoscere verum supernaturale, quod excedit intellectum quemlibet creatum, sine divina revelatione. Hoc enim etiam Pelagius concedebat, et de coetero evidenter absurdum est hoc negare. — Insuper concedimus hominem posse cognoscere verum, imo multas veritates sine gratia habituali, nam etiam gentiles plurimas veritates cognoverunt, licet gratia habituali sint et fuerint destituti. His positis, varias conclusiones subnectimus.

475. **Conclusio I.** — *Homo lapsus sine gratia speciali Dei propriissime accepta* (c. n. 454) 1.º *potest cognoscere quasdam veritates naturales, 2.º non tamen potest sine influxu generali Dei; 3.º qui influxus, licet toti naturae non sit gratia specialis, 4.º est tamen gratia specialis, sumpta gratia minus proprie, illis quibus tribuitur.*

Prob. 1.^a pars: 1.º Apostolus dicit (Rom. II, 14): *Gentes quae legem non habent naturaliter ea quae legis sunt faciunt ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis* (cf. Rom. I, 18, seq.).

2.º *Prob. ex Patribus*: S. Augustinus (lib. I ad Simplic. q. II) ait: « Non solum bonum ingenium, sed et honestas et utiles disciplinas comparari ante gratiam salutarem » (cf. S. Prosperum cont. collat. c. X, n. 3).

3.º *Prob. ratione*: Quaelibet natura considerata in se sine donis gratuitis ipsam excedentibus habet propriam formam seu perfectionem sibi connaturalem per quam tendit in actum tali formae proportionatum et consentaneum; sic sol illuminat, ignis comburit etc. Atqui in homine est intellectus quasi forma et perfectio ejus secundum quam est naturaliter ordinatus ad cognoscendum verum, et quae dicitur intelligibile lumen, quod, licet fuerit obscuratum per peccatum, non tamen fuit extinctum, imo quantum ad suam perfectionem naturalem totaliter mansit (cf. n. 104-109), nam homo solum gratuitis donis fuit expoliatus. Ergo homo per intellectuale lumen quod nunc habet aliquas veritates cognoscere potest, idest illas in quarum notitiam per sensibilia possumus devenire, non ultra.

Prob. 2.^a pars ratione S. Thomae: Quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere nisi moveatur a Deo; et non solum a Deo est omnis motus sicut a primo movente, sed etiam ab ipso est omnis formalis perfectio sicut a primo actu. Ergo actio intellectus sicut et cujuscumque entis creati dependet a Deo quantum ad duo: uno modo inquantum ab ipso habet perfectionem sicut formam per quam agit; alio modo inquantum ab ipso movetur ad agendum. (I-II, qu. CIX, a. 1. c.).

Prob 3.^a pars: Haec motio divina naturae humanae non est gratia specialis, nam, cum quaelibet natura sit propter suam operationem, operatio autem propria humanae naturae sit intelligere verum, oportet ut naturaliter natura humana aliquas veritates cognoscat ne dicatur frustra a Deo producta.

Prob 4.^a pars, idest illis qui moventur, talis motio est gratia specialis, sumpta gratia minus proprie (cf. n. 454). Nam

intellectus humanus talis naturae est ut possit falli, ac proinde saepe fallitur, imo contingere potest et contingit de facto ob conditionem naturae humanae quod multi homines nunquam in hac vita veritatem consequantur, ut patet de infantibus qui usu rationis carentes e vita decedunt; neque eis ulla fit injuria a natura ipsa, cum id exigat ipse ordo naturae. Unde quod homines ad usum rationis perveniant, et ulterius vivant veritatemque consequantur quoddam privilegium est a Deo, a quo est ordo naturae, quibusdam prae aliis concessum, ac proinde merito gratia Dei specialis dici potest. — Haec tamen gratia est ordinis naturalis.

476. **Conclusio II.** — *Homo lapsus absque gratia speciali non potest, saltem potentia morali, cognoscere omnes veritates naturales tam speculativas quam practicas collective sumptas.* — Quidam putant hominem neque physice posse cognoscere praedictas veritates; quae sententia multis theologis videtur probabilis, sed, quidquid sit de potentia physica, certum tamen est de potentia morali.

Prob: Potentia multipliciter impedita non potest attingere objectum suum modo perfecto, sicut potest potentia expedita ad agendum sine impedimentis. Sed intellectus hominis lapsi est multipliciter impeditus, nam impeditur passionibus, morbis corporis cui conjungitur, negotiis, indigentia rei familiaris etc. Ergo non potest, moraliter loquendo, omnes veritates cognoscere naturales (cf. Introd. ad S. Theol. p. II, c. III, n. 202).

2.º Intellectus humanus seu homo sine gratia speciali non cognoscit finem suum ad quem tendit (cf. n. 104-107). Atqui ex cognitione ultimi finis summopere dependet rectitudo judicii practici, praecipue circa actus morales. Ergo homo in praesenti statu sine gratia non potest cognoscere omnes veritates morales, praecipue practicas.

Confirmatur ex poenis inflictis homini ob peccatum originale; nam, ut ait S. Thomas, « Inter spirituales poenas) est debilitas rationis ex qua contingit quod homo

difficulter pervenit ad veri cognitionem et de facili labitur in errorem et appetitus bestiales omnino superare non potest, sed multoties obnubilatur ab eis » (c. g., l. IV, c. 52).

477. **Conclusio III.** — *Homo non potest adsentire veritatibus divinitus revelatis ex motivo supernaturali, idest sicut oportet, sine gratia speciali.* — Haec conclusio ad fidem pertinet; nam in Concilio Arausicano II, a. 529, celebrato, can. 5 dicitur: « Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsumque credulitatis affectum quo in eum credimus qui justificat impium.... non per gratiae donum.... sed naturaliter inesse dicit, Apostolicis dogmatibus adversarius approbatur » Cf. can. VII. — Et Concilium Trid. (sess. VI, can. 3) ait: « Si quis dixerit sine Spir. S. inspiratione atque ejus adiutorio hominem credere.... posse.... A. S.).

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura; ait enim Christus (Matt. XI, 27): *Nemo novit Filium nisi Pater, neque Patrem quis novit nisi Filius et cui voluerit Filius revelare.* Et ipsemet Christus adloquens Petrum Filiationem ejusdem Christi profitentem ait (Matth. XVI, 17): *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in coelis est.* Et (Matth. XI. 25): *Confiteor tibi Pater.... quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis. Ita Pater quoniam sic fuit placitum ante te.* Et (Joan. VI, 29): *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille.* Et (ib. v. 44) dicit Christus: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum.* Quae omnia gratiam interiorem significant manifeste, non solum exteriorem revelationem per signa confirmatam; nam haec non solum Petro et parvulis fit, sed etiam aliis, imo magis fit sapientibus quam parvulis, qui inepti sunt ad arguendum ex signis. Insuper credere in eum quem misit Pater dicitur opus Dei, et quod tractio Patris necessaria est ad hoc ut homo ad Christum accedat; accessus autem ad Christum est per fidem. Unde ipsemet Christus (ib. v. 65) ait:

Sunt quidam ex vobis qui non credunt. Et prosequitur (v. 66): *Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me nisi fuerit ei datum a Patre meo.* « Quid est, ait S. Augustinus, *ad me veniet*, nisi credet in me? Sed ut fiat, Pater dat » (De Praed. SS. c. VIII, 13). — Et Apostolus (Eph. II, 8) dicit: *Gratia estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est.* Et (Phil. I, 29): *Vobis donatum est pro Christo non solum ut in eum eredatis, sed etiam ut pro illo patiamini.* Et (I. Cor. IV, 7): *Quis te discernit, quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Et (II. Cor. III, 5): *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Super quae verba S. Augustinus (De Praed. SS. c. 2, n. 3) ait: « Attendant hic et verba ista perpendant qui putant ex nobis esse fidei coeptum et ex Deo esse fidei supplementum. Quis enim non videat prius esse cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliquid nisi prius cogitaverit esse credendum »; et inde prosequitur: « si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra qua credere incipiamus ex Deo est ». Cf. etiam act. Apost. (XIII, 48, et XVI, 14).

2.º *Prob. ex Patribus.* S. Ambrosius dicit (lib. de fuga saeculi c. I, n. 1): « Non in potestate nostra est cor nostrum et nostrae cogitationes ». — S. Gregorius Naz. (Or. 41, n. 8 al. or. 44, n. 11 in Pent.) de fide loquens et ejus confessione dicit: « Qui primum dedit, dabit et secundum ». — S. Cyrillus (Catech. 13, n. 8) ait: « Sine gratia praedicatis veritatibus assentiri non possumus ». — S. Joan. Chrysost. (Hom. 12, in I, ad Corinth.) dicit: « Nihil ex te habes, sed a Deo accepisti.... Non enim haec tua recte facta sunt, sed ex Dei gratia proveniunt. Si fidem dixeris, ex vocatione illa venit ». Et (Hom. 4 in Epist. ad Eph.) super illud: *Gratia salvati estis per fidem* etc. scribit: « Ne

fides quidem, ex nobis.... Quare nec fidei donum est nostrum, sed Dei ». — Ex S. Aug. innumerae citationes possent afferri (cf. de Praed. SS. l. c., et per totum librum, et alibi passim).

3.º *Prob. ratione*: Actus fidei, quo scilicet homo, sicut oportet, ex motivo divinae revelationis adsentit veritatibus divinitus revelatis, est supernaturalis. Atqui actus supernaturalis non potest elici a facultate seu a virtute naturae, nisi sit elevata et idonea et proportionata facta ad talem actum per influxum supernaturalis agentis Dei. Ergo intellectus humanus non potest adsentire sicut oportet ex motivo supernaturali veritatibus divinitus revelatis sine auxilio supernaturali.

478. **Corollarium.** — Auxilium supernaturale ad actum fidei eliciendum non solum ex parte intellectus requiritur, sed etiam ex parte voluntatis; nam intellectus rebus divinitus revelatis, utpote obscuris, non adsentit ex evidentia objecti intrinseca, neque immediata, neque mediata, sed ob auctoritatem Dei revelantis, quae est criterium extrinsecum, et quae non videtur ab intellectu ut est actu revelans, quamvis adsint quaedam signa exteriora seu extrinseca ipsam confirmantia. Et ideo intellectus nonnisi motus a voluntate firmiter adhaerere potest veritatibus divinitus revelatis quatenus revelatis. Atqui voluntas non potest ex sola propria vi naturali movere intellectum ad actum supernaturalem et ad finem supernaturalem. Ergo requiritur etiam ex parte voluntatis gratia specialis. — Quod confirmatur ex hoc quod si voluntas sine gratia, ex sua vi naturali posset movere intellectum ad actum fidei supernaturalem, sequeretur quod initium salutis esset a natura sine gratia, quod est a variis Conciliis damnatum contra Semipelagianos.

CAPUT XL.

De necessitate gratiae in ordine ad bonum faciendum

(S. TH., p. I-II, qu. CIX, a. 2, cum Comm. CAJET., SILVI, JOANN. a S. TH. — Cf. GONET l. c. a. 3 et seq., BILLUART l. c. a. 3 et seq.; GOTTI l. c. Dabium IV; GOUDET Tract. *De Gratia*: DE-MEDICIS l. c. a. III, et seq.)

479. **Varia hominis consideratio.** — Homo in se acceptus potest considerari quoad praesens, secundum statum naturae integrae, quoad statum naturae lapsae et quoad statum naturae reparatae per gratiam habituales, a qua homo justus efficitur. In ordine autem ad bonum potest considerari dupliciter; idest ad bonum supernaturale et ad bonum naturale. Nam, cum homo fuerit a Deo elevatus ad finem supernaturalem consequendum, nonnisi agendo opera supernaturalia finem suum consequi potest; opera enim habent rationem medii, idest sunt media ad finem, media autem debent esse fini proportionata, et ideo ejusdem ordinis. Sed quia gratia supponit naturam ipsamque perficit non autem destruit, ideo etiam bona, idest opera naturalia considerari debent in homine. Et proinde homo consideratur in praesenti tum in ordine ad agendum bonum supernaturale, tum naturale.

480. **Error.** — Pelagius (cf. n. 460) adseruit hominem posse operari sine gratia omne bonum opus, quod requiritur ad vitam aeternam, idest ad ultimum hominis finem consequendum. Semipelagiani autem adserebant hominem sine gratia posse incipere opus bonum in ordine ad salutem, seu ad finem suum, et ideo initium fidei viribus naturae sine gratia tribuebant. — Calvinus autem et Lutherus oppositam viam tenientes docuerunt nullum opus bonum fieri posse ab homine etiam justificato seu reparato per gratiam, et ideo omnia opera etiam justorum et praedestinatorum esse peccata. — Sed Bajus aliquantulum miti-

gans sententiam Calvinii et Lutheri docuit non omnia justorum opera esse peccata, sed tamen esse peccata adserebat omnia opera in peccato existentium; putabat enim ad opus bonum agendum requiri gratiam habitualement et imperium charitatis. — Jansenius vero sententiam Baji mitigasse videtur, dicens infidelium opera omnia esse peccata; putavit enim gratiam saltem fidei requiri ad bonum opus patrandum. Contra hos errores variae conclusiones statuendae et probandae sunt. Sed imprimis, ut evitentur aequivocationes, stabilienda est conclusio circa hominem in statu naturae integrae consideratum. Quae conclusio ab omnibus admittitur ab etiam, auctoribus relatis.

481. **Conclusio I.** — *Homo in statu naturae integrae quantum ad sufficientiam operativae virtutis poterat per sua naturalia velle et operari bonum suae naturae proportionatum.* — Haec conclusio potius declaratione quam probatione indiget, est enim fere ex terminis nota.

Declaratur: Natura quaelibet integra et sana in illud bonum potest per suam naturalem virtutem ad quod ejus virtus naturaliter sufficienter ordinatur; hoc autem est bonum ipsi naturae proportionatum, et ideo homo in statu naturae integrae consideratus poterat per suam naturalem virtutem tale bonum operari. — Sed tamen secundum quemcumque statum « natura humana indiget auxilio divino ad faciendum vel volendum quodcumque bonum ». (S. Th., l. c.) — Haec de statu naturae integrae; sed quaestiones et dissensiones, inter nos catholicos scilicet et haereticos, sunt circa statum naturae qualis nunc est post peccatum primi parentis, sive hujusmodi status consideretur prout reparatur per gratiam Christi, sive sine Christi gratia. — In statuendis conclusionibus in hoc capite potius ordinem logicum doctrinae sequi ducimus quam chronologicum haeresum. Unde sit.

482. **Conclusio II.** — *Non omnia opera justorum sunt peccata.* — Haec conclusio de fide est contra novatores a concilio Tridentino definita his verbis (Sess. VI, can. XXV):

« Si quis in quolibet bono opere justum saltem venialiter peccare dixerit, aut (quod intolerabilius est) mortaliter, atque ideo poenas aeternas mereri tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem, anathema sit ».

Prob. ex Sacra Scriptura qua abutuntur haeretici et in qua 1.º dicitur (Job. I, 8): Numquid considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra, homo simplex et rectus ac timens Deum et recedens a malo? Quae omnia sine aperta absurditate homini in omnibus operibus peccanti tribui non possunt. — 2.º Insuper Dominus ait (III, Reg. XIV, 6) Jeroboam: Non fuisti sicut servus meus David qui custodivit mandata mea et secutus est me in toto corde suo faciens quod placitum esset in conspectu meo. Si autem omnia justorum opera sunt peccata, quomodo David fecit quod placitum est in conspectu Dei? 3.º Christus ita hortatur homines (Matt. V, 16): Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum qui in coelis est. Si omnia opera justorum sunt peccata, quomodo dicuntur a Christo bona? quomodo Christus potest hortari homines ad operandum? Quomodo opera nostra glorificant Deum? 4.º Apostolus loquitur de corona bonis suis operibus a Deo conferenda; ait enim (Timoth. IV, 8): Bonum certamen certavi.... de reliquo reposita est mihi corona justitiae quam reddet mihi Dominus in illa die. Et non solum ipse coronam bonorum operum recipiet, sed etiam alii, nam, ut ipsemet dicit (I. Cor. V, 10): Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit sive bonum sive malum. — Alia argumenta non profero, quia exponentur infra, tum in sequentibus conclusionibus; tum dum agetur de merito justi etc.

483. **Obj. I.** — Dicitur (Eccl. VII, 21): *Non est enim homo justus in terra qui faciat bonum et non peccet.* Et (Isa. LXIV, 6): *Et facti sumus ut immundi omnes nos et quasi pannus menstruatae universae justitiae*

nostrae ; et (Rom. III, 12): *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.*

Resp. ad 1.^m sensus est quod in terra nullus est justus qui aliquando non peccet non quidem mortaliter, nisi desinendo esse justus, sed venialiter. — Ad 2.^m *omnes*, et *universae* sumuntur pro magna vel etiam majori parte quasi per syneddochen. Et ideo non de omnibus individuis intelligenda sunt illa verba, neque de omnibus operibus, sed de pluribus. Unde S. Aug. (lib. de un. Eccl. c. 12) ait : « Plerumque sermo divinus impias turbas Ecclesiae.... sic redarguit tanquam omnes tales sint et nullus omnino bonus remanserit. Ratio vero talis exprobatationis fuit quia maxima pars populi corde Deum reliquerat, licet prosequeretur opera quaedam patrare quae justitias reputabat; et secundum *apparentiam exteriorem* opera justitiae dici poterant; sed interius erant maculata ex intentione finis. — Ad 3.^m dicendum quod homines describuntur quales sunt ex peccato originali seu vitiata origine sine gratia Dei reparante; et insuper considerantur in ordine ad vitam aeternam, quae est hominis finis, respectu cujus (idest finis) consequendi et manifestationis gloriae divinae, sicut homini elevato congruit, homines omnes inutiles dicuntur facti; cum nullus possit operari bonum ducens scilicet ad vitam aeternam. — Sed aliter dicendum est de homine per Christi gratiam renovato; unde ipsemet Apostolus (Eph. II, 20) eum vocat creatum in operibus bonis.

484. **Conclusio III.** — *Homo sine gratia sanctificante opus morale et honestum patrare potest, et quandoque patrat; et ideo non omnia peccatorum opera sunt peccata.* — Haec conclusio est contra Bajum et pertinet ad fidem, nam dicitur a Conc. Trid. (sess. VI, can. 7): « Si quis dixerit omnia opera quae ante justificationem fiunt quacumque ratione facta sint, vere esse peccata, anathema sit ».

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura ex qua habetur, quod peccata redimuntur seu remittuntur et purgantur eleemo-

synis, juxta illud (Daniel. IV, 24): *Peccata tua eleemosynis redime et iniquitates tuas misericordiis pauperum*; et (Tob. XII, 9): *eleemosyna a morte liberat et ipsa est quae purgat peccata et facit invenire misericordiam et vitam aeternam*. Atqui peccata non redimuntur, seu non remittuntur et non purgantur per peccata a peccatore. Ergo non omnia opera peccatoris sunt peccata. — Adde quod peccatores ad eleemosynas et ad alia opera Sacra Scriptura hortatur, ut patet ex l. cit. Daniel, et ex Luca (XI, 41): *Date eleemosynam et omnia munda sunt vobis*; non autem hortatur peccatores ad peccandum (cf. etiam Apoc. III, 1-4).

2.º S. Augustinus (de Spiritu et littera c. 28) ait: « Sicut non impediunt a vita aeterna justum quaedam peccata venialia, sine quibus vita haec non ducitur, sic ad salutem aeternam nihil prosunt aliqua bona opera sine quibus difficillime vita cujuslibet pessimi hominis invenitur ». Et S. Joan. Chrysostomus (hom. 67 ad populum) ait: « Non potest malus omnino malus esse, sed evenit ut aliquid habeat boni, neque bonus esse omnino bonus, sed nonnulla solet habere peccata ».

3.º *Prob. ratione*: Tam jure naturali quam jure divino et humano quaedam opera peccatori praecipiuntur; e. g. restituere rem alienam, succurrere indigenti, sperare in Deum, ipsum diligere, honorare parentes. Ergo possunt a peccatore bene fieri; et ideo ex hoc quod procedunt a peccatore non sequitur ea esse peccata, secus dicendum vel quod peccatori nulla dentur praecepta, vel quod praecepta dentur ei ad peccandum.

Confirmatur: Natura in peccatore non est totaliter, imo neque substantialiter corrupta, neque in malo obstinata. Ergo aliquod opus bonum ab ea procedere potest.

485. **Obj. 1.** — Dicitur (psal. XLIX, 16): *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas et adsumis testamentum meum per os tuum?*

Resp.: Quamvis peccator non peccet in omnibus suis operibus, tamen saepissime peccat etiam opera bona ex

sua specie operando prava intentione, et ita agentem Deus non improperat.

486. **Obj. II.** — Omnes actus peccatoris ordinantur in bonum privatum sicut in ultimum finem. Ergo omnes actus peccatoris sunt deordinati et ideo mali.

Resp.: Dist. antec.: Omnes actus legi oppositi *conc.*, legi non oppositi *nego.* — Plures actus a peccatore fiunt ad bonum communitatis, et implicate saltem ordinantur in Deum, imo hoc habent ex propria natura, cum sint boni et honesti; sufficit enim quod finis ultimus non excludatur. Item multi actus qui fiunt ad bonum privatum ordinantur in Deum ut finem ultimum naturalem ex propria natura, utpote secundum suam speciem boni; sufficit autem quod a peccatore agente ob bonum privatum non excludatur Deus a ratione finis, cum et ipsum bonum privatum in Deum ordinetur naturaliter sicut in finem.

487. **Obj. III.** — S. Augustinus (de gratia et lib. arb. I, 15) dicit quod quidquid homo facit sine charitate nullo modo fiat bene. Ergo.

Resp.: S. Augustinus loquitur de bonitate supernaturali, idest de opere bono salutari ad vitam aeternam ducente vel ordinante; cf. *prob.* 2.^{am}.

488. **Conclusio IV.** — *Homo sine gratia fidei potest aliquod opus bonum morale facere.* — Haec conclusio non solum contra Bajum est, sed etiam contra Jansenium.

Prob. 1.º ex condemnatione propositionis sequentis Baji facta ab Ecclesia, idest: « Omnia infidelium opera peccata sunt et philosophorum virtutes vitia ».

2.º *Prob.* ex Sacra Scriptura quae infideles hortatur ad quaedam opera, ut patet ex Daniele (l. c. praec. conclusione); sed Sacra Scriptura non hortatur ad agendum opera mala. Ergo. — Insuper in eadem Sacra Scriptura quaedam opera infidelium dicuntur fuisse a Deo remunerata. Atqui Deus non remuneratur peccata. Ergo. *Prob. major.* ex Exodo (I, 20-21) ubi dicitur Deum aedificasse domos obstetricibus aegyptiis ob beneficium praestitum Israe-

litis; item ex Ezech. (XXIX, 18 seq.) ubi dicitur Nabuchodonosor mercedem sui operis recepisce. Et S. Augustinus docet (*de civ. Dei*, l. V. c. XII, XIII, etc.) Deum remuneratum fuisse Romanos pro moralibus virtutibus (cf. S. Aug. de spir. et litt. c. XXVII, et ea quae ex ipso retulimus supra praec. concl.).

3.º *Prob.* ratione S. Thomae: Infidelitas, licet privet gratia gratum faciente, non tamen tollit bonum naturae. Sed res in qua est aliquod bonum naturae potest aliquod bonum naturale agere. Ergo quamvis infideles non possint operari opera bona supernaturalia, quae sunt ex gratia, possunt tamen bona opera quaedam ad quae virtus et bonum naturae sufficit (2-2, qu. X, a. 4, c.). Insuper ut idem Angelicus ait: « cum aliquis infidelis ex dictamine rationis aliquod bonum facit non referendo ad malum finem, non peccat » (in epist. ad Rom. XIV, lect. 3). Atqui per infidelitatem non corrumpitur totaliter ratio in infidelibus, quin remaneat in ipsis aliqua veri cognitio per quam facere possint aliquod opus de genere bonorum et ipsum ordinare in honestum finem, et quin aliqua prava circumstantia vitietur. Ergo non omnia opera infidelium peccata dicenda sunt (cf. concl. praec.).

489. **Obj. I.** — Apostolus (Rom. XIV, 23) ait: *Omne quod non est ex fide peccatum est*; et (Heb., XI, 6): *Sine fide impossibile est placere Deo*. Item Christus dicit (Matth. VII, 18): *Non potest arbor mala bonos fructus facere*.

Resp.: Ad 1.^m *dist.*: Quod non est ex fide, idest ex conscientia seu secundum conscientiam, *conc.*: Quod non est ex fide, idest ex virtute theologica, *subd.*: Si est contra fidem, *conc.*: si non est contra fidem, *nego.* « Omne quod non est ex fide, ait Angelicus (in epist. ad Rom. l. c.) peccatum est, sic est intelligendum: omne quod est contra fidem vel contra conscientiam peccatum est, etsi ex genere suo bonum esse videatur, puta si paganus ad honorem suorum Deorum virginitatem servet vel eleemosynam det, hoc ipso peccat ». Ad 2.^m dico Apostolum loqui de

personis; vel si intelligatur de actionibus, exponendus est in ordine ad vitam aeternam consequendam. Ad 3.^m respondetur Christum loqui de doctrinis falsis prophetarum falsorum; qui non possunt sanam doctrinam docere, licet tamen ea quae docent non sint omnia falsa, tamen multa vel saltem plura falsa sunt; unde a fine hominem averunt. — Insuper Christus non intendit adserere quod arbor mala absolute nullum fructum bonum omnino facere potest: nam sunt plures arbores vitiatæ quae aliquos fructus bonos producant; insuper ipsaemet arbores sylvestres e. g. non inoculatae, quamvis non producant fructus tantæ bonitatis sicut aliae, tamen fructus aliqualis et inferioris bonitatis producant. Unde neque ab omnibus actionibus hominum peccatorum Christus intendit excludere quamlibet bonitatem, licet excludat bonitatem supernaturalem.

490. **Obj. II.** — S. Augustinus (contr. Julian. c. III) dicit: 1.º « Opera omnia infidelium sunt peccata », et 2.º « Nul-
lum opus sine fide est bonum », et 3.º « virtutes philosophorum non fuerunt (virtutes), sed vitia ».

Resp. 1.º S. Augustinum quoad 1.^m sumere peccatum late prout idem est ac *defectus*: unde sensus est: opera omnia infidelium sunt deficientia, quia scilicet deficiunt ab hoc quod perducant et ordinent hominem ad finem supernaturalem ad quem homo ordinatur. Ad 2.º similiter dico S. Aug. loqui de opere bono bonitate supernaturali ducente vel ordinante ad finem supernaturalem. Ad 3.^m respondeo S. Aug. loqui per comparisonem ad virtutes infusas, et sumere vitium lato sensu pro habitu deficiente ratione habitus a quo sunt opera perducentia ad finem supernaturalem.

Resp. 2.º ad haec tria objecta, quod si S. Augustinus stricte accipiat peccatum, bonum, virtutem, loqui per syneddochen, idest sumendo omnia vel omnes pro pluribus, vel plurimis. Quae interpretatio etiam ab ipso Jansenio, admittenda est cujus sunt hae difficultates; nam S. Augustinus loquitur de fide formata charitate, ut patet ex

sequentibus (lib. IV, c. III, cont. Julian.): « Disce, ait, eum qui non facit opera bona intentione fidei bonae, hoc est ejus quae per dilectionem operatur, totum quasi... tenebrosus esse, hoc est plenum nigredine peccatorum ». Unde sequeretur contra ipsum Jansenium non solum infidelium, sed etiam peccatorum omnia opera esse peccata.

491. Observatio. — Tamen verum est quod omnia bona quae fiunt ab hominibus, ex gratia Dei procedunt; quamvis enim natura humana specificè et communiter accepta exigit ex divina sapientia ut moveatur a Deo quandoque, imo et saepe ad bonum, tamen si consideretur in individuo determinato, id non exigit, cum Deus possit permittere ut quodlibet individuum naturae humanae singillatim acceptum deficiat non solum a consecutione sui ultimi finis, sed etiam a consecutione boni particularis quod est bonum secundum rationem, ut e. g. contingit in dementibus, vel in illis qui ante usum rationis decedunt etc. Unde recte dicimus quod in homine individuo quaelibet actio etiam ordinis naturalis a Deo est ex speciali gratia ejusdem ordinis (cf. Billuart *De Gratia*, diss. III, a. 3 § III; cf. etiam cap. praec. concl. I).

492. Conclusio V. — *Homo nullum opus bonum salutare ad vitam aeternam ducens facere potest sine gratia actuali Christi.* — Haec conclusio ad fidem pertinet, fuit enim contra Pelagium definita in variis Ecclesiae conciliis. In concilio Trid. (sess. VI, can. II) definitum est: « Si quis dixerit sine praeveniente Spiritus Sancti inspiratione atque ejus adiutorio hominem credere, sperare, diligere aut poenitere posse sicut oportet ut ei justificationis gratia conferatur A. S. »; et (can. III): « Si quis dixerit ad hoc solum divinam gratiam per Christum Jesum dari ut facilius homo juste vivere ac vitam aeternam promereri possit quasi per liberum arbitrium utrumque, sed aegre tamen et difficulter possit, A. S. ».

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura. Christus (Joan. XIV, 6) dicit: *Ego sum via, veritas et vita, nemo venit ad Patrem*

nisi per me. Et (ib. XV, 1-5): Ego sum vitis vera et Pater meus agricola est.... Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me et ego in eo, hic fert fructum multum; quia sine me nihil potestis facere. Quibus verbis patet hominem nihil boni omnino facere posse nisi in virtute a Christo ei communicata; operari autem in virtute a Christo communicata non competit homini ex sua natura, sed ex Dei gratia, 1.º quatenus Christus a Deo missus est, quod fuit gratia specialissima; 2.º quatenus Christus actu exercet influxum in homine ad operandum bonum, qui influxus supernaturalis est, utpote hominem ducens ad finem supernaturalem, idest ad vitam aeternam.

2.º Probari potest conclusio ex traditione, nam de gratiae necessitate agunt antiquissimi Patres Ecclesiae quos inter consuli possunt S. Justinus (+ intra 161-167 — Apol. II, n. 10), S. Irenaeus (circa a. 177 — I. III, advers. Haeres. c. XVII, n. 2), S. Ciprianus (f. a. circa a. 248), Euseb. episc. Caesar. (f. a. 325 — in psal. XVI), S. Athanasius (f. a. 350. — in psal. CXVIII et passim in alios psal.); item possunt consuli S. Basilius, S. Ambrosius, S. Gregor. Nazanz. Sed praecipue de necessitate gratiae egit S. Augustinus contra Pelagianos, citans antiquos Patres. Tempore S. Augustini et post ipsum in variis conciliis a Patribus gratiae necessitas ad omnia opera salutaria admissa et definita est dogmatice; unde post S. Augustinum fere omnes Patres et theologi nostram conclusionem ut doctrinam revelatam non solum agnoverunt, sed scriptis defenderunt.

3.º *Prob. duplici ratione theologica. Primo* ex eo quod fides est fundamentum omnium bonorum operum salutarium; fides autem haberi non potest sicut oportet sine Dei gratia, ut probatum est in praecedenti conclusione. *Secundo* probatur ex eo quod opus salutare ad vitam aeternam conducens debet esse vitae aeternae proportionatum.

Cum ergo vita aeterna sit supernaturalis, et ideo excedens vires naturae, etiam opus salutare debet esse supernaturale, idest excedens vires naturae: et ideo non potest esse a viribus naturae sine speciali Dei gratia; quae proinde necessaria est ad operandum bonum opus salutare (cf. S. Th., *infra* qu. CIX, a. 5).

493. **Conclusio VI.** — *Homo sine gratia interiori Spiritus Sancti non potest incipere aliquod salutare opus.* — Haec conclusio est contra Semipelagianos (cf. n. 462); et est de fide definita in Concilio Arausico. II, can. V, in quo dicitur: « Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsumque credulitatis affectum.... non per gratiae donum, idest per inspirationem Spiritus Sancti...., sed naturaliter nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur ».

Prob. 1.º Conclusio ex Sacra Scriptura in qua dicitur (II, Cor. III, 5): *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Cogitatio autem est id quod primo occurrit in omni opere salutari. — Unde S. Augustinus hujusmodi verba perpendens (lib. de praed. SS. c. II) ait: « Attendant hic et verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei coeptum et ex Deo esse fidei supplementum. Quis enim non videat prius esse cogitare quam credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitaverit credendum »: et inde, paucis interiectis, concludit: « Quocirca sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcumque opus bonum...., ita nemo sibi sufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est, quoniam fides si non cogitetur nulla est, et non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est ».

2.º Ad probandam praesentem conclusionem afferri possunt ea quae attulimus tum ex Scriptura, tum ex Patribus etc. pro probatione praecedentis conclusionis (n. 492).

3.º *Prob. ratione*: Opus salutare ideo non potest esse a viribus naturalibus sine gratia quia est ordinis supernaturalis. Atqui non solum in suo complemento, sed etiam in suo initio est ordinis supernaturalis. Ergo neque initium operis salutaris potest esse a viribus naturae non praeventae a gratia. *Prob. minor*: Opus salutare dirigit, ordinat et fert ad finem supernaturalem non solum per sui complementum, sed etiam per sui initium; ergo debet esse etiam in sui initio supernaturale.

494. **Objiciunt** haeretici plura ex Sacra Scriptura: 1.º ex Prov. (XVI, 1) ubi dicitur: *Hominis est animam praeparare et Domini gubernare linguam*; et (ib. v. IX): *Cor hominis disponit viam suam; sed Domini est dirigere gressus ejus*; 2.º Zaccarias (c. I, 3): *Convertimini ad me ait Dominus exercituum; et convertar ad vos*; 3.º psal. LXXXVII, 13): *Mane oratio mea praeveniet te*; et 4.º Apostolus (Rom. VII, 18) ait: *velle adiacet mihi, perficere autem bonum non invenio*.

Resp.: His et similibus quae ex Sacra Scriptura obiiciuntur intenditur significari quod tam homo operatur ad suam salutem quam Deus; unde et hominis libertas et Dei gratia innuitur et commendatur. Adhibetur autem hic modus dicendi quia est expeditior ad utramque simul affirmandam, idest hominis libertatem, cooperationem et Dei gratiam. Non tamen fuit aut potuit esse intentus adserendi aliquid esse ab homine quod non sit ex gratia Dei. Unde ad 1.^m *dist.*: Hominis est praeparare animum ope gratiae praeventientis *conc.*, sine Dei gratia *nego*. Sensus est quod homo ope gratiae praeventientis animam suam praeparat ad ulteriorem gratiam specialem ut recte eloquatur et fructuose. Ad 2.^m respondet Tridentinum (sess. VI, c. V) « In sacris, litteris cum dicitur *Convertimini ad me et ego convertar ad vos*, libertatis admonemur. Cum respondemus: *Converte nos, Domine, ad te et convertemur*, nos gratia Dei praeveniri confitemur ». Unde hoc ipsum quod nos ad

Deum convertimur ex Dei gratia praeveniente est. Ad 3.^m dicitur quod *praeveniet* significat etiam *cito veniet*, idest maturabit ad te tendere, quod nonnisi ex Dei praeveniente gratia fit, ut docet Apostolus (Rom. VIII, 26) dicens: *Spiritus enim adiuvat infirmitatem nostram, nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*; idest facit nos postulare, ut explicat S. Thomas in comment. Ad 4.^m dicendum est Apostolum loqui de se jam in gratia habituali constituto, et ideo habentem voluntatem operandi bonum, saltem indeterminate et in genere, nam sine voluntate operandi bonum saltem virtualiter et interpretative in habente usum rationis gratia habitualis esse nequit; talis gratia tamen ad operandum bonum Apostolo non sufficebat, et ideo aliam gratiam exoptabat et petebat. Insuper ipsemet Apostolus ipsum velle gratiae Dei tribuit, dicens (Philip. II, 13): *Deus est enim, qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate*.

495. **Corollarium.** — Deus gratias distribuit non ex meritis aut ex dispositionibus naturalibus adinventis in hominibus; sed ex sua pura bonitate et misericordia; et in homine nulla est exigentia ad gratiam Dei habendam qua salutem consequitur.

Dices: Deus talenta, idest gratias, juxta Christum (Matth. XXV, 15) distribuit « *unicuique secundum propriam virtutem* ». Ergo.

Resp. dicendum vel quod in illis verbis est sermo de gratiis gratis datis, quibus scilicet hominibus in Ecclesia varia officia adsignantur e. g. praedicationis, doctoratus, inspectionis, iurisdictionis etc.; vel, si est sermo de gratia salutari, illa verba intelligenda sunt de gratia non praeveniente et disponente, sed de gratia, quae dispositiones habitas per gratias praevenientes et disponentes supponit.

CAPUT XLI.

De necessitate gratiae ad observanda
praecepta naturalia.

(S. TH., qu. CIX. a. III et IV, cum Comm. CAJET., SILVII, JOANN. a S. TH. — Cf. GONET l. c. disp. I. a. III-VIII, BILLUART, l. c. diss. III, a. V, GOTTI l. c. dub. IV X. DE-MEDICIS l. c. Diss. X. a. IV-VI).

496. **Distinctio praeceptorum.** — Praecepta naturalia quaedam sunt negativa, ut: *non furtum facies, non occides* etc.. quaedam sunt affirmativa seu positiva, ut e. g. *indigenti est subveniendum*. Praecepta negativa *semper* obligant et *pro semper*, idest quolibet instanti homo tenetur ad ea observanda; e contra praecepta positiva obligant *non pro semper*, quamvis dici possit quod obligant *semper*, nam quamvis praeceptum semper vigeat, tamen homo non tenetur ad ejus observantiam quolibet instanti, sed circumstantiis id exigentibus.

497. **Adimpletionis praeceptorum duplex consideratio.** — Implere mandata seu praecepta legis contingit dupliciter. Uno modo quantum ad substantiam operum, prout scilicet homo operatur justa et fortia et alia virtutis opera. Alio modo possunt impleri mandata seu praecepta legis non solum quantum ad substantiam operis, sed etiam quantum ad modum agendi, ita ut opus sit salutare ad vitam aeternam ducens, ut scilicet ex charitate fiat (S. Th. l. c. a. IV, c.).

498. **Multiplex hominis consideratio.** — Homo multipliciter potest considerari, idest vel in statu naturae integrae, vel in statu naturae corruptae, idest in peccato existens, et in statu naturae reparatae per gratiam (cf. vol. I, n. 861); insuper potest considerari etiam gravibus tentationibus pulsus.

499. **Punctum quaestionis.** — Quia ille qui praecepta legis non adimplet peccat, ideo quaerere an homo possit observare praecepta legis naturalis sine gratia idem est

ac quaere an homo possit abstinere a peccato sine gratia; nam peccare nihil aliud est quam transgredi divina mandata (cf. S. Th. I. c.).

500. **Conclusio I.** — *Homo in statu naturae integrae potuit omnia mandata legis implere quoad substantiam operis sine dono gratiae superadditae.*

Prob. 1.º: Homo in statu naturae integrae, sicut etiam quaelibet res quae habet naturam integram, potest facere bonum suae naturae proportionatum quoad substantiam operis. Atqui omnia mandata legis, si considerentur quoad substantiam operis, sunt naturae humanae in sua integritate consideratae proportionata. Ergo homo in statu naturae integrae potuit omnia mandata legis implere quoad substantiam operis sine dono gratiae superadditae.

Confirmatur ex eo quod alioquin homo non potuisset in statu naturae integrae non peccare, cum nihil aliud sit peccare quam transgredi divina mandata.

2.º Natura humana in statu integritatis considerata importat voluntatis adhaesionem ad finem ultimum naturalem naturaliter ei exhibitum ab intellectu, nam peccatum non intrinsece corrumpit vires naturae, sed extrinsece tantum, quatenus tollit et corrumpit debitum ordinem voluntatis ad finem et bonum, et intellectus ad verum (cf. n. 103 seq.). Atqui homo qui operatur per voluntatem adhaerentem ultimo fini naturali, qui ab intellectu naturaliter ei exhibetur, potest mandata legis quoad substantiam operis adimplere sine dono gratiae superadditae. Ergo homo in statu naturae integrae etc.

501. **Observatio.** — Per hoc tamen non excluditur quod homo in illo statu indigeat auxilio Dei moventis ad operandum bonum, nam « quantumcumque natura aliqua corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere nisi moveatur a Deo » (1). Unde conclusio procedit quantum ad sufficientiam operativae virtutis (2).

(1) S. Th. I-II, qu. CIX, a. I, c.

(2) Cf. ib. a. II, c.

502. **Conclusio II.** — *Homo in statu naturae corruptae, seu in peccato existens, non potest omnia legis praecepta implere, seu diu manere non potest quin mortale peccatum committat.* — Nota illam particulam *diu*, nam antequam hominis ratio, in qua est peccatum mortale, reparetur per gratiam justificantem, potest homo singula peccata mortalia vitare et secundum aliquod tempus, quia non est necesse quod continuo peccet, imo nullum instans singillatim sumptum potest adsignari in quo homo lapsus necessario peccet, quamvis, si plura instantia considerentur simul. prout important diuturnitatem temporis, concludi possit quod homo lapsus aliquando peccabit. (S. Th. l. c. a. VIII, c.)

Prob. 1.º Homo sine gratia justificationis non potest praecepta divina, idest decalogi adimplere. Ergo diu non potest etc. — *Prob. antec.* ex Concilio III Carthag. in quo definitum est (can. V): « Placuit ut quicumque dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam tanquam et si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possemus etiam sine illa divina implere mandata. anathema sit ». Cf. etiam epist. synodicam Concil. II Carthag. ad Innoc. I in qua Pelagiani dicuntur damnati quia dixerunt per liberum arbitrium hominem posse legem naturalem implere.

2.º *Prob.* ex S. Gregorio (super Ezech. citato a S. Thoma) dicente: « Peccatum quod mox per poenitentiam non deletur suo pondere ad aliud trahit ».

3.º *Prob. ratione*: Homo in peccato existens est a Deo, idest ab ultimo fine, aversus, et ideo non habet cor suum in Deo tanquam in fine ultimo firmatum ut firmiter velit ei adhaerere tanquam regulae suarum operationum. Atqui ille qui Deo per voluntatem rectam tanquam ultimo fini firmiter non adhaeret non potest diu manere in tali statu quin agat contra ipsum Deum seu contra ultimum finem, cum in vita multa occurrant opposita ultimo fini ad quae homo valde proclivis est, et quae homo nonnisi ob adhae-

sionem quam habet Deo tanquam ultimo fini vitare intendit, sicut sunt e. g. pravae cogitationes, mala desideria etc. Ergo homo in peccato existens diu manere non potest quin contra Deum agat graviter peccando (cf. S. Th. ib.; cf. etiam Bellarminum de Grat. et libero arb. l. V, c. 5).

503. **Corollarium.** — In statu naturae corruptae homo indiget gratia habituali sanante naturam ad hoc quod omnino a peccato abstineat. Quae quidem sanatio primo fit in praesenti vita secundum mentem appetitu carnali nondum totaliter reparato. Unde Apostolus (Rom. VII, 25) in persona hominis reparati dicit: *Ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.*

504. **Conclusio III.** — *Homo justus ad operandum bonum seu ad observanda praecepta, et ideo ad evitandum peccatum, indiget gratia Dei actuali.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura: Apostolus loquens de seipso, qui certe erat justificatus per gratiam, dicit (Rom. VII, 23): *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae* (hoc est legi naturali) *et captivantem me sub lege peccati, quae est in membris meis.* Et inde exclamat: *Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* et respondet: *Gratia Dei per Jesum Christum.* Quibus verbis patet Paulum apostolum confiteri necessitatem gratiae Dei ut ipse, et ideo ut homo justificatus legem naturae contra carnis concupiscentiam observet. — Quod confirmatur ex illo (Sap. VIII, 21): *Sciri quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det.*

2.º *Prob. ex Conciliis:* Concilium Arausicanum II (a. 529) inter multa circa praesentem materiam ait (Can. 9): « Quoties bona agimus Deus in nobis atque nobiscum operatur »; et (can. 20) dicit: « Nulla facit homo bona quae non Deus praestat ut faciat homo ». Et Concilium Trid. (Sess. VI, c. 16) ait quod « Christi virtus bona eorum opera semper antecedit et comitatur et subsequitur, et sine qua nullo pacto Deo grata et meritoria esse possunt ».

3.º *Prob.* ex Patribus: S. Augustinus (Epist. ad Valentin. CCXV, n. 4) dicit quod fides sana catholica libero arbitrio « neque tantum tribuit ut sine gratia Dei valeat aliquid sive ut ex malo convertatur in bonum, sive ut in bono perseveranter proficiat, sive ut ad bonum sempiternum perveniat ». Similia habet lib. de Gratia c. X.

Prob. ratione; et 1.º ratione generali, scilicet ex eo quod nulla res creata potest in quemcumque actum prodire nisi virtute motionis divinae; 2.º ratione speciali propter conditionem status humanae naturae, quae quidem, licet per gratiam sanetur quantum ad mentem, remanet tamen corrupta et infecta quantum ad carnem per quam servit legi peccati, ut patet ex verbis Apostoli relatis supra. Remanet etiam quaedam ignorantiae obscuritas in intellectu secundum quam dicitur (Rom. VIII, 26): *Quid oremus sicut oportet nescimus*; propter enim varios rerum eventus, et quia etiam nos ipsos non perfecte cognoscimus, non possumus ad plenum scire quid nobis expediat secundum illud (Sap. IX, 14): *Cogitationes mortalium timidae, et incertae providentiae nostrae*; et ideo necesse est nobis ut a Deo dirigamur et protegatur qui omnia novit et omnia potest

505. **Obj.** — Si justus per gratiam habituales quam habet non potest facere bonum et vitare peccatum, videtur talis gratia ei frustra data vel imperfecta, et quod Spiritus Sanctus non sit in justo.

Resp. quod donum habitualis gratiae non ad hoc datur nobis ut per ipsum non indigeamus ulterius divino auxilio, indiget enim quaelibet creatura ut a Deo conservetur in bono quod ab eo accepit. Unde homo etiam in statu gloriae indiget auxilio divino; multo magis in praesenti statu in quo gratia est imperfecta et hominem non totaliter sanat. — Insuper operatio Spiritus Sancti quae nos movet et protegit non circumscribitur per effectum habitualis doni quod in nobis causat, sed praeter hunc effectum nos movet et protegit simul cum Patre et Filio. (Ib. ad 1.^m et 2.^m.)

506. **Pro solutione aliarum difficultatum.** — Ad solvendas alias difficultates quae moventur tum contra II, tum contra III conclusionem sive ex Scriptura, sive ex ratione, adverte quod *homo* potest quaedam praecepta, praecipue per aliquod tempus, implere; insuper Dei gratia sufficiens qua homo possit servare mandata et evitare peccatum nulli deest; unde quamvis sine gratia non possit, tamen simpliciter et vere potest homo, si velit, servare mandata. (Cf. vol. I, n. 292).

507. **Conclusio IV.** — *Homo in gratia constitutus sine speciali privilegio diu omnia peccata venialia non vitat.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Eccl. VII, 21): Non est homo justus in terra qui faciat bonum et non peccet. — Et (Jacob III, 2): In multis offendimus omnes. Et (I. Joann. I, 8): Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis non est. — Quae verba esse accipienda ut sonant, patet ex Concilio Milevitano (can. 6) dicente: « Placuit quod ait S. Joannes Apostolus: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipso seducimus, et veritas in nobis non est, quisquis sic accipiendum putaverit ut dicat propter humilitatem non oportere dici nos non habere peccatum, non quia veritas est, anathema sit ». Et (can. VII): « Quicumque dixerit in oratione Dominica ideo dicere sanctos: Dimitte nobis debita nostra ut non pro seipsis hoc dicant... sed pro aliis qui sunt in populo peccatores... anathema sit ». Et concilium Trid. (sess. VI, can. 23) dicit: « Si quis hominem semel justificatum dixerit... posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet Ecclesia; anathema sit ». — Et S. Augustinus non dubitat dicere (De Nat. et Gratia, c. XXXVI, n. 42): « Excepta Sancta Virgine Maria... si omnes illos sanctos et sanctas cum hic viverent, congregare possemus et interrogare utrum essent sine peccato... nonne una voce clamassent: Si dixerimus quia peccatum non habemus nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est? »

508. **Obj.** — Aut homo justus potest vitare omnia peccata venialia, vel non potest. Si potest; tunc non potest concludi quod justus universaliter sumptus non vitat omnia peccata venialia; si autem non potest, tunc sequitur quod peccata hujusmodi ei non imputentur, et proprie non sint peccata.

Resp. iustum absolute loquendo posse vitare omnia peccata venialia singillatim considerata, quia quodlibet opus vires suas physicas non superat, non tamen potest omnia collective sumpta; neque dicimus non posse potentia physica, sed potentia morali. Impotentia autem moralis stare potest cum libertate, cum non importet nisi quamdam difficultatem. Insuper hominem justum non vitare diu omnia peccata venialia potiusquam ex logica deductione sciamus, scimus per revelationem divinam et ex ipso facto. (cf. Billuart l. c. diss. III, a. VI).

509. **Conclusio V.** — *Homo lapsus non potest sine gratia Deum diligere super omnia amore perfecto sicut oportet.*

Prob. 1.º ex Concilio Arausicano II (can. ult.) dicente: « Prorsus donum Dei est diligere Deum. Ipse ut diligetur dedit qui non dilectus diligit. Displicentes amati sumus ut fieret in nobis unde placeremus. Diffundit enim caritatem in cordibus nostris Spiritus Patris et Filii... Hoc et praedicare debemus et credere, quod per peccatum primi hominis inclinatum et attenuatum fuerit liberum arbitrium ut nullus postea diligere Deum sicut oportuit aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est possit nisi eum gratia misericordiae divinae praeveniat ».

2.º *Prob. ratione theologica:* Homo lapsus non potest habere neque fidem, neque initium fidei sine gratia Dei, ut supra late probavimus. Ergo multo minus potest Deum diligere amore perfecto super omnia. — Sed haec conclusio intellecta de dilectione perfecta quae requiritur ad Deum consequendum nullam apud theologos patitur difficultatem, sequitur enim evidentissime ex dictis.

510. **Quaeres:** — Homo lapsus amore naturali potest ne Deum diligere super omnia sine Dei gratia?

511. **Sententiae.** — Molina et Sotus, quibus inter recentiores consentit Mazzella (disp. II de actualis gratiae necessitate, a VII) affirmative respondent. — Bellarminus autem, Suarez, Gonet, Biluart et plures alii oppositum censent.

512. **Conclusio VI.** — *Videtur quod homo lapsus, idest in peccato existens, praecipue si careat cognitione fidei, sine Dei gratia non possit Deum diligere super omnia amore naturali perfecto efficaci.*

Prob. ratione S. Thomae: Natura corrupta non potest habere operationem praestantissimam quae convenit naturae integrae non corruptae et sanae. Atqui natura hominis per peccatum est corrupta si consideretur praecipue per ordinem ad finem, et dilectio Dei super omnia est operatio praestantissima quae naturae integrae convenit. Ergo homo in peccato existens etc. (cf. n. 104-105 et seq.).

513. **Conclusio VII.** — *Homo lapsus non potest etiam victoria sterili, non ordinata scilicet ad salutem, vincere graves tentationes sine gratia.* — Adverte verba victoria sterili etc. quia nihil salutare facere posse hominem lapsum sine gratia patet ex dictis (n. 492). Insuper concedimus hominem lapsum posse vincere tentationem gravem aliquam cedendo tentationi gravi oppositae supervenienti, sicut ex inclinatione ad avaritiam potest superare tentationem libidinis; nam ab uno objecto pravo magis potest moveri quam ab opposito.

Prob. conclusio 1.º ex Sacra Scriptura in qua dicitur (psal. XVII, 29): *In te eripiar e tentatione.* Et (psal. CXVII, 13): *Impulsus eversus sum ut caderem, et Dominus suscepit me.* Et (Matth. XIV, 38): *Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem.* Circa quae Christi verba ait S. Hieronymus (l. II, cont. Pelag.) haereticis Pelagianis: « Debuisset dicere juxta vos, surgite, resistite, liberum enim habetis arbitrium, et semel vobis concessa a Domino potestate nul-

lius alterius indigetis auxilio ». Et S. Augustinus dicit (l. de perfectione justitiae c. ult.): « Quisquis negat nos orare debere ne intremus in tentationem (negat autem hoc, qui contendit ad non peccandum gratiae Dei adiutorium non esse homini necessarium; sed sola lege accepta humanam sufficere voluntatem) ab auribus omnium removendum et ore omnium anathematizandum esse non dubito ».

2.º *Prob. ex Conciliis*: In concilio Diospolitano haec Pelagii proposito damnata fuit: « Victoria nostra non est ex Dei adiutorio, sed libero arbitrio ». Et in Arausicano II (a. 529 celebrato can. IX): « Divini est muneris cum et recte cogitamus et pedes nostros a falsitate et injustitia continemus ».

3.º *Prob. ex Pontificibus*: Innocentius I (epist. ad concil. Carthagin.) dicit: « Nisi magnis precibus gratia in nos implorata descendat, nequaquam terrenae labis et mundani corporis vincere conamur errores, cum pares nos ad resistendum non liberum arbitrium, sed Dei solum facere possit auxilium... necesse est enim ut quod auxiliante vincimus, iterum non adiuvante vincamur ». cf. Coelestinum Papam (Epist. ad Episc. Galliae c. III).

514. **Observatio.** — Quamvis ad vincendam quamlibet tentationem singillatim sumptam sufficiat gratia actualis, absolute loquendo; tamen de facto ad tentationes vicendas perseveranter, idest in eorum multiplicitate consideratas requiritur etiam gratia habitualis propter inconstantiam et inclinationem voluntatis ad malum ex statu peccati derivatam, juxta illud (Thren. I): *Peccatum peccavit Ierusalem, propterea instabilis facta est* (cf. supra n. 503).

515. **Conclusio VII.** — *Ad perseverandum finaliter specialis Dei gratia requiritur.* — Ante probationem adverte quod nomine perseverantiae 1.º potest intelligi ipse habitus mentis per quem homo firmiter stat ne removeatur ab eo quod est secundum virtutem, 2.º potest intelligi habitus quidam secundum quem homo habet propositum perseverandi usque in finem; et haec perseverantia includitur in

ipsa gratia habituali; et de hac in praesenti non loquimur, sed potius eam supponimus in iis qui perseverant usque in finem, 3.º perseverantia sumitur propriissime pro ipsa continuatione in bono usque ad finem vitae; et de hac procedit nostra conclusio: quae ita intellecta ad fidem pertinere videtur, nam Concil. Trid. (sess. VI, can. XXII) decernit: « Si quis dixerit justificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta justitia *perseverare posse*, vel cum eo non posse A. S. ».

Prob. conclusio 1.º ex Scriptura; Christus enim sic orat (Joann. XVII, 11): Pater sancte, serva eos in nomine tuo quos dedisti mihi. Et Apostol. (Phil. I, 6) dicit: Confidens hoc ipsum quod qui coepit in vobis opus bonum perficiet usque in diem Christi Jesu.

2.º *Prob. ex traditione, idest ex Patribus, et Conciliis. S. Cyprianus hortans fideles ut pericula caveant ne ab Ecclesia separentur et ne a salute consequenda impedian- tur, concludit (epist. XL in fine): « Opto vos, fratres car- rissimi.... circa Domini misericordiam exorandam continuis nobiscum praecibus insistere ».* — S. Ephrem ita Deum orat (Serm. de Marg. pret.): « Solummodo gratiam depono, con- fitens quod per te servabor, si quidem servabor ».

— S. Augustinus non solum adserit, sed etiam ex orationibus Ec- clesiae probat conclusionem nostram concludens (De dono persev. c. I, n. 1): « Adserimus ergo donum Dei esse perseverantiam, qua usque in finem perseveratur in Chri- sto » (cf. infra c. II, n. 3). — Trid. (sess. VI, c. XIII) dicit: « De perseverantiae munere de quo scriptum est: *Qui perseveraverit usque in finem hic salvus erit*; quod quidem aliunde haberi non potest nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere ut perseveranter stet ». Idem docet Conc. Arausicanum II (can. 10).

3.º *Prob. ratione: Donum perseverantiae usque in finem importat conjunctionem gratiae praesentis vitae cum gloria, et id per quod electi seu praedestinati distinguuntur a reprobis. Atqui conjunctio gratiae cum gloria et id per*

quod electi seu praedestinati distinguuntur a reprobis est specialis gratia et donum Dei.

516. **Observatio.** — Donum perseverantiae non consistit in aliquo uno indivisibili aequaliter omnibus perseverantibus concessio; nam quibusdam Deus donat perseverantiae donum auxiliis extrinsecis vel accelerando mortem ne cadant, vel subtrahendo pericula, e. g. tentationes removendo aut eas temperando; aliis vero subvenit auxiliis intrinsecis, e. g. augendo vires ad superandas tentationes et ad amovenda pericula ut firmiter stent usque in finem. Imo dici potest quod Deus quibusdam subvenit specialiter auxiliis tum intrinsecis, tum extrinsecis (cf. vol. I, n. 203-307; item cf. Billuart, Tract. de Gratia diss. III, a. 10).

CAPUT XLII.

De essentia gratiae

(S. Th., I-II, qu. CX, cum Comm. CAJET. SYLVII, JOANN. a S. THOMA. — Cf. GONET, Tract. *De Gratia*, Disp. II, BILLUART, *De Gratia* Diss. IV.; GOTTI. *De Divina Gratia* Quaestio III., DE MEDICIS l. c. diss. XI., MAZZELLA — *De Gratia Christi* disp. V. a III-V.)

517. **Quaestio de natura gratiae quadripartita.** — Supra de necessitate gratiae disseruimus. Adserta autem gratiae necessitate, probata manet etiam ejus existentia; nam sicut natura in necessariis non deficit, ita a fortiori Deus, qui naturae auctor est. Ideo supervacaneum ducimus specialem questionem movere de gratiae Dei existentia praecipue quia saepissime in decursu hujus tractatus occurrunt testimonia probantia Deum nobis gratiam suam largiri. Unde statim proponimus quaestionem de gratiae essentia vel natura. Quocirca de gratiae essentia seu natura in praesenti capite quatuor determinanda sunt: 1.º an gratia Dei ponat aliquid in anima, 2.º an gratia Dei sit qualitas,

3.º an sit participatio physica naturae divinae, 4.º an gratia sit virtus nempe charitas.

518. **Notio generica gratiae.** — Gratia in communi usu loquendi tripliciter sumitur: 1.º Pro dilectione alicujus, sicut cum dicimus istum militem gratiam regis habere; hoc enim significat regem eum militem habere gratum, 2.º sumitur pro aliquo dono gratis dato. Et sic dicimus: hanc gratiam facio tibi, 3.º sumitur pro recompensatione beneficii gratis dati, secundum quod dicimur agere gratiam beneficiorum. Quorum trium *secundum* dependet ex *primo*, ex amore enim quo aliquis habet alium gratum, procedit quod aliquid ei gratis impendat. Ex *secundo* procedit *tertium*, quia ex beneficiis gratis exhibitis gratiarum actio consurgit. (S. Th., 1. c., a. 1. c.).

519. **Duplex Dei dilectio.** — In Deo duplex dilectio consideratur in ordine ad creaturas: *una* communis secundum quam diligit omnia quae sunt, ut dicitur Sap. II, secundum quam esse naturale rebus creatis largitur. *Alia* specialis secundum quam trahit creaturam rationalem supra conditionem naturae ad participationem divini boni, secundum quam dilectionem dicitur aliquem diligere simpliciter, quia secundum hanc dilectionem vult Deus simpliciter creaturae bonum aeternum, quod est ipse. (S. Th. ib.).

520. **Errores.** — Calvinistae et Lutherani adserunt Dei gratiam nihil ponere in anima, sed esse tantum quemdam favorem extrinsecum, quatenus Deus non imputat peccatum peccatori. Unde peccator juxta hanc doctrinam per gratiam non mutatur intrinsece, sed remanet sicut prius erat antequam gratiam haberet.

521. **Conclusio I.** — *Gratia Dei gratum faciens importat aliquod donum animae divinitus concessum et quidem ordinis supernaturalis.*

Prob. conclusio 1.º ex Scriptura (Ezech. XXXVI, 25) in qua dicitur: *Effundam super vos aquam mundam.* Et sequitur (ib. v. 26 27): *Dabo vobis cor carneum et spiritum*

novum ponam in medio vestri. Et (II, Petri I, 4): *Maxima et pretiosa promissa nobis donavit, ut per haec efficiamini consortes divinae naturae.* Et (Rom. V, 51): *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis.* Et (I. Tim. IV, 14): *Noli negligere gratiam quae est in te.* Et (II Corinth. I. 22): *Signavit nos et dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Et (Joan. I, Ep. II, 9): *Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet.*

Prob. 2.º ex Conc. Trid. (sess. VI, can. XI) definiente: « Si quis dixerit homines justificari, vel sola imputatione justitiae Christi, vel sola remissione peccatorum exclusa gratia et charitate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur atque illis inhaereat, aut etiam gratiam qua justificamur esse tantum favorem Dei, anathema sit ».

3.º *Prob. ratione:* Nullus habet Dei gratiam nisi a Deo diligatur et quidem dilectione speciali secundam quam trahit creaturam rationalem supra conditionem naturae ad participationem divini boni. Atqui quamlibet Dei dilectionem sequitur aliquod bonum in creatura a Deo quandoque causatum (cf. vol. I, n. 350), licet non dilectioni Dei, quae aeterna est, coeternum. Ergo per hoc quod quis habet Dei gratiam intelligitur aliquod bonum, idest donum ei a Deo collatum; quod quidem donum supernaturale est si ex Dei speciali dilectione procedat.

522. *Advertenda pro resolutione secundi quaesiti.*

— Gratiae donum consideratur in ordine ad vitam aeternam, idest ad ipsum Deum consequendum; unde habet in se rationem auxilii; donum vero quod habet rationem auxilii potest intelligi ut alicui conferatur a Deo vel per modum transeuntis, vel per modum permanentis. Conferitur per modum transeuntis dum anima hominis movetur a Deo ad aliquid cognoscendum, vel volendum, vel agendum; et tale donum dicitur gratia actualis. Conferitur autem per modum permanentis cum anima vi talis doni fit Deo gra-

ta, accepta et sancta et homo fit filius Dei adoptivus. Tale donum vocatur *gratia sanctificans* vel *gratia gratum faciens*.

523. **Conclusio II.** — *Gratia gratum faciens est qualitas animae, idest donum habituale ei inhaerens.* — Haec conclusio satis probatur ex auctoritatibus Sacrae Scripturae supra adductis in probatione conclusionis praecedentis. Ac insuper ex verbis ipsius Concili Trid. ibidem relatis; adserit enim Concilium gratiam cordi *inhaerere*; sed.

Prob. 1.º ex eodem Conc. (cap. XVI) dicente: « Justitia nostra dicitur quia per eam nobis inhaerentem justificamur ».

2.º *Prob. ratione S. Thomae:* Non est conveniens quod Deus minus provideat his quos diligit ad supernaturale bonum habendum quam creaturis quas diligit ad bonum naturale. Sed creaturis naturalibus sic providet ut non solum moveat eas ad actus naturales, sed etiam largitur eis formas et virtutes quasdam quae sunt principia actuum ut secundum seipsas inclinentur ad hujusmodi motus; et sic motus quibus a Deo moventur fiunt creaturis connaturales et faciles secundum illud (Sap. V, III, 1): *Disponit omnia suaviter*. Ergo multo magis illis quos movet ad consequendum bonum supernaturale aeternum infundit aliquas formas seu qualitates supernaturales secundum quas suaviter et prompte ab ipso moveantur ad bonum aeternum consequendum. Hae vero formae sunt gratia et virtutes quae cum gratia infunduntur et veluti ex ea procedunt.

524. **Obj.** — S. Thomas (q. XXVII, *de verit.*, a. 2, ad 7), ait gratiam non esse proprie habitum. Ergo.

Resp.: S. Thomas negat gratiam esse habitum immediate operativum; non vero negat eam esse habitum simpliciter et universaliter sumptum; et hoc patet ex ratione quam ipsemet ibidem tradit, ait enim: « Quia non immediate ordinatur ad actum, sed ad quoddam esse spirituale quod in anima facit ».

525. **Punctum quaestionis circa 3.^m quaesitum.** —

Charitas est physica participatio divini amoris; lumen gloriae participatio formalis physica divini luminis. Nunc igitur quaeritur de gratia, an scilicet etiam ipsa sit participatio divinae naturae; et quidem loquimur de participatione formali et physica, non tamen substantiali, sed accidentali. Etenim natura divina essentialiter seu substantialiter communicatur ad intra tribus personis, non vero ad extra.

526. **Sententiae.** — Omnes theologi concedunt gratiam esse participationem naturae divinae, non tamen omnes eodem modo explicant. Quidam enim adserunt talem participationem non esse formalem et physicam, sed moralem tantum consistentem in rectitudine voluntatis et imitatione sanctitatis et justitiae Dei in suis operibus. Alii vero theologi docent gratiam esse formalem et physicam participationem naturae divinae, idest donum a natura divina distinctum ab ea formaliter derivans ac analogice eam imitans et imperfecte, eo ferme modo quo charitas ad amorem divinum se habet, et lumen gloriae ad lumen divinum. Haec sententia excellentiam gratiae magis tuetur, ut patet.

527. **Conclusio.** — *Gratia habitualis est physica et formalis participatio naturae divinae.*

Prob. 1.º ratione quae ex Sacris Scripturis eruitur; nam suppositum intellectualis naturae quod est ex sua natura ad imaginem et similitudinem Dei modo imperfecto, per gratiam habitualement fit ad imaginem et similitudinem Dei modo perfectiori (cf. vol. I, n. 835), ita ut possit dici et dicatur per ipsam fieri filius Dei, juxta illud (Joan. I, 12): *Dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine ejus.* Unde qui gratiam Dei habitualement recipiunt dicuntur regenerati, renovati et renati juxta illud (Joan. III, 5): *Nisi qui renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei,* et (I. Joan. III, 9): *Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit* (cf. etiam ib. V, 18). Imo

non solum filii Dei dicuntur, sed etiam dii appellantur gratiam Dei habentes, juxta illud (psal. LXXXI, 6): *Ego dixi: Dii estis*; et (Joan. X, 34): *Nonne scriptum est in lege vestra: Quia ego dixi: Dii estis? Si illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi scriptura* etc. Atqui ratio formalis imaginis, similitudinis Dei et filiationis, et multo magis Deitatis importat cum natura divina convenientiam aliquam quae haberi non potest nisi per participationem formalem physicam ejusdem naturae divinae. Ergo gratia habitualis est physica et formalis participatio naturae divinae.

Confirmatur ex illo (I. Petri I, 4): *Per quem* (idest per Christum) *maxima et pretiosa nobis promissa donavit; ut per haec efficiamini divinae consortes naturae*. Consortes autem naturae divinae fieri non possumus nisi aliquam similitudinem veram, idest physicam et formalem ejusdem naturae divinae participemus.

2.º *Prob. ex Patribus*, qui ponunt in eo qui gratiam habituales habet, imaginem et similitudinem supernaturalem ad ipsum Deum, quae similitudo et imago non potest esse nisi quaedam physica participatio Deitatis, idest naturae divinae. Age porro: S. Irenaeus (cont. Haer. l. III, c. 18. Ed. veneta, 1734) ait: « Quod perdideramus in Adam, idest secundum imaginem et similitudinem Dei esse, hoc in Christo Jesu per sanctificationem recipimus ». — S. Ambrosius (l. VI, Exam. c. 7) dicit: « Illa anima bene pingitur quae habet in se virtutum gratiam renitentem, splendoremque pietatis; secundum hanc imaginem erat Adam ante peccatum; sed ubi lapsus est, deposuit imaginem coelestis ». Similia habet S. Cyrillus (in Joan. l. XII, c. 20) et alii Patres.

3.º *Prob. ratione*: Ita se habet gratia habitualis ad naturam divinam sicut virtutes infusae, puta charitas, lumen gloriae ad divina attributa correspondentia, idest ad charitatem Dei et ad lumen intellectus divini; et similiter sicut actus virtutum, e. g. actus charitatis ad actum dilec-

tionis quo Deus se diligit et actus visionis beatificae quo beati Deum vident ad actum quo se Deus cognoscit. Atqui charitas et lumen gloriae in intellectu creato infusum sunt participationes physicae formales (in ordine supernaturali) charitatis divinae et luminis intellectus divini, et similiter actus dilectionis qua creatura in gratia existens Deum diligit et actus quo eadem creatura Deum prout est in se cognoscit et beatificatur sunt participationes physicae et formales actuum correspondentium divinatorum, idest dilectionis qua Deus se diligit, et cognitionis qua seipsum intuetur. Ergo etiam gratia habitualis est physica et formalis participatio naturae divinae. *Major probatur ex hoc quod sicut essentia divina est velut radix divinatorum attributorum et actuum praedictorum, ita gratia habitualis in nobis est radix tum charitatis, tum luminis gloriae, tum actuum quibus creatura beatificatur, dilectionis scilicet et cognitionis Dei.*

528. **Sententiae circa quartum quaesitum.** — In filio Dei adoptivo simul cum gratia etiam virtutes sunt, ut pluries diximus. Inter huiusmodi virtutes, charitas, quae nobilissima est inter omnes, recensetur. Sunt igitur quidam theologi putantes charitatem esse ipsam gratiam sanctificantem ac ab ea nihil differre secundum rem. Inter hos theologos recensentur Magister sententiarum, S. Bonaventura, Scotus, Durandus et alii. E contra S. Thomas quem sequuntur omnes ejus discipuli et multi extra ejus scholam, docent gratiam non esse virtutem, sed principium ex quo sunt virtutes, et ideo distingui realiter a charitate. Sit ergo.

529. **Conclusio IV.** — *Gratia sanctificans a charitate realiter distinguitur.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura quae ut duas res distinctas enumerat, nam (II. Cor. XIII, 13) dicitur: Gratia Domini nostri Jesu Christi et charitas Dei. Et (I. Tim. I, 14): Superabundavit gratia Domini nostri cum fide et dilectione.

2.º *Prob. ex conc. Moguntino* (anno 1549) c. 7, dicente : *Gratia cum venia peccatorum accipitur et per Spiritum sanctum cum fide charitas*. Trident. can. 11, definit hominem, non justificari *exclusa gratia et charitate*. Et alibi distinguit gratiam a donis et virtutibus quae ipsam sequuntur. Ad haec accedit auctoritas S. Augustini dicentis (*de dono persever.* c. XVI): *Gratia praevenit charitatem*.

3.º *Prob. ratione*: Sicut se habet virtus naturalis ad esse naturale hominis, ita se habet virtus supernaturalis ad esse supernaturale. Atqui virtus naturalis supponit hominem perfectum in esse naturali, idest supponit eum in sua natura jam constitutum (cf. *Phil.*, II, n. 36). Ergo et virtus supernaturalis, puta charitas, supponit hominem in esse supernaturali constitutum seu ad finem supernaturalem per esse supernaturale elevatum; quae elevatio per gratiam sanctificantem fit.

530. **Pro solutione difficultatum contra IV conclusionem.** — Objectiones quae contra hanc nostram conclusionem moventur ex illis auctoritatibus procedunt in quibus iidem effectus videntur tribui gratiae et charitati, ut est illud (Joan. epist. I, 4): *Omnis qui diligit ex Deo natus est. Et: Qui manet in charitate in Deo manet et Deus in eo*. Et alia similia. — Sed de facili respondetur his difficultatibus. Nam 1.º charitas est ultima dispositio ad gratiam, imo potest considerari veluti gratiae proprietas; iidem autem effectus solent tribui ultimae dispositioni et formae; vel 2.º dici potest tantam esse connexionem gratiae et charitatis ut una sine altera esse naturaliter non possit. Unde existentia unius adserta, etiam existentia alterius implicite affirmatur; et ideo etiam ejus effectus formales possunt enumerari, 3.º gratia ex charitate notificatur sicut ex effectu et ab ea denominatur.

531. **Corollarium ex IV conclusione.** — Ex IV conclusione sequitur gratiam sanctificantem subjectari non in potentiis animae, sed in animae essentia. Etenim perfectio potentiae est virtus activa; at gratia non est virtus activa,

sed est prius virtute; nam dat esse supernaturale ipsi naturae.

532. Corollarium hujus capitis. — Ex dictis in hoc capite sequitur gratiam sanctificantem recte definiri: *Donum Dei supernaturale intrinsecus inhaerens per modum habitus quo homo formaliter redditur justus, sanctus, Deo gratus, filius Dei adoptivus ac vitae aeternae haeres.* Unde. ut ait Trident. (sess. VI, c. 7) contra Lutheranos et Calvinistas, « Justificatio.... non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum. Unde homo ex injusto fit justus, ex inimico amicus, ut sit haeres secundum spem vitae aeternae ». Et postea idem Conc. dicit: « Demum unica formalis causa (*justificationis*) est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit: qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostrae et non modo reputamur, sed vere justi nominamur et sumus, justitiam in nobis recipientes ».

CAPUT XLIII.

Gratiae divisiones traduntur

(S. Th., I-II. qu. CXI, cum Comm. CAJET, SILVIL, JOAN. a S. TH. — Cf. GONET — l. c. Disp. III., BILLUART l. c. Diss. V., GOTTI l. c. quaest. II., DE-MEDICIS l. c. Disp. XII., MAZZELLA Disp. I.)

533. Ratio capitis. — In praecedenti capite locuti sumus de essentia gratiae in genere, et in specie de essentia gratiae habitualis; igitur remanet dicendum de essentia gratiae actualis. Quod perficiemus varias gratiae divisiones adsignando et explicando varias species gratiae.

534. Definitio gratiae. — Gratia, ut diximus in praecedenti capite, est donum animae divinitus collatum, et definitur: « Donum supernaturale gratis a Deo concessum

creaturae rationali intuitu meritorum Christi in ordine ad salutem aeternam ».

535. **Gratia externa et gratia interna.** — 1.^a Divisio gratiae fit in *externam* et *internam*. Gratia quae hominem non intrinsece, sed tantum extrinsece afficit, ut lex divina, evangelii praedicatio, miracula, exempla Christi, *externa* seu *exterior* dicitur. Gratia vero quae in ipsa anima directe recipitur ac ipsam afficit *interna* seu *interior* vocatur. Talis est gratia habitualis, virtutes infusae, illustrationes intellectus, piaae motiones, seu inspirationes intellectus et voluntatis.

536. **Gratia gratis data et gratia gratum faciens.** — 2.^a divisio, et est subdivisio gratiae internae, fit in gratiam *gratis datam* et in gratiam *gratum facientem*: *prima* ea est quae per se primario ad salutem aliorum, *secunda* ea quae per se primario ad salutem recipientis ordinatur.

537. **Subdivisio gratiae gratum facientis.** — Gratia gratum faciens subdividitur in *habitualem* et *actuaalem*. Habitualis est duplex: una qua subjectum constituitur simpliciter in esse supernaturali et qua formaliter sanctificatur, et ista est gratia habitualis de qua in praecedenti capite diximus: altera est *sanctificans* complete et disponit proxime ipsum subjectum ad eliciendas actiones supernaturales. Et sic sunt virtutes infusae. Gratia vero actualis ea est quae efficienter ad justificationem concurret, quatenus per ipsam Deus movet ad vitam pie instituendam et ad opera salutaria efficienda quibus vel ad gratiam habituaalem disponimur, aut eam conservamus vel meremur ejus augmentum.

538. **Gratia operans et gratia cooperans.** — Gratia gratum faciens subdividitur in gratiam operantem et cooperantem. — Quia operatio alicujus effectus non attribuitur mobili sed moventi, in illo effectum in quo mens nostra est mota et non movens, solus autem Deus movens operatio Deo attribuitur; et secundum hoc dicitur *gratia operans*. In illo autem effectum in quo mens nostra et movet et mo-

vetur, operatio non solum attribuitur Deo, sed etiam animae. Et secundum hoc dicitur *gratia cooperans*. Est autem in nobis duplex actus. Primus quidem interior voluntatis; et quantum ad istum actum voluntas se habet ut mota, Deus autem ut movens, et praesertim cum voluntas incipit bonum velle, quae prius malum volebat. Et ideo secundum quod Deus movet humanam mentem ad hunc actum dicitur *gratia operans*. Alius autem actus est exterior, seu distinctus ab actu voluntatis; et cum actus distinctus ab actu voluntatis a voluntate imperetur, consequens est quod ad talem actum operatio attribuitur voluntati. Et quia etiam ad hunc actum Deus nos adiuvat et interius confirmando voluntatem ut ad actum perveniat (cf. vol. I), et exterius, idest potentiis a voluntate distinctis facultatem operandi praebendo, respectu actuum talium potentiarum dicitur *gratia cooperans* (cf. S. Th., I. c., a. II).

539. **Corollaria.** — I. Sic igitur si gratia accipiatur pro gratuita Dei motione qua movet nos ad bonum meritorium, convenienter, dividitur gratia per operantem et cooperantem, et dicitur *operans* inquantum movet seu applicat voluntatem ad bonum agendum, dicitur *cooperans* quatenus Deus bonum nobiscum seu cum voluntate operatur. — Si vero gratia accipiatur pro habituali dono, sic dicitur *operans* inquantum animam sanat vel justificat sive gratam Deo facit; dicitur vero *cooperans* inquantum est principium operis meritorii quod ex libero arbitrio procedit (cf. S. Th., ib.).

II. Homo per gratiam operantem adiuvaritur a Deo ut bonum velit tanquam finem, et praesupposita ordinatione in finem per gratiam, consequens est ut gratia cooperetur et adjuvet ad finem consequendum per media. Unde gratia operans respicit finem, gratia cooperans respicit media (ib. ad 3.^m).

III. Eadem gratia potest esse et est simul operans et cooperans; est operans quatenus movet voluntatem ad

finem; et cooperans quatenus prosequitur movere eamdem voluntatem ad finem ipsamque confirmat ut per media ad finem perveniat. Confirmat autem voluntatem interiorius ipsam movendo, sed etiam exteriorius praebendo facultatem operandi aliis potentiis quas voluntas movet. « Gratia operans et cooperans, ait S. Thomas, est eadem gratia, sed distinguitur secundum diversos effectus » (ib. ad 4.^m.)

IV. Primus motus voluntatis qui habetur per gratiam operantem non est meritorius, quia voluntas non se habet ut movens, sed ut mota, et iusuper non habetur deliberatio, est enim motus voluntatis in bonum sine deliberatione et sine libertate.

V. Sed tamen ille ipse actus voluntatis respiciens bonum sine deliberatione sub ratione finis fit liber respectu medii quo voluntas utitur ad consequendum finem; primum autem medium quod respicit voluntas et per quod habetur libertas in actu, seu in suo actuali exercitio, formaliter est iudicium practicum ad quod voluntas intellectum movet et quod est de aliquo bono.

VI. Actus ergo voluntatis fit meritorius per iudicium practicum a quo determinatur, quatenus voluntas mota ad finem per gratiam et confirmata per prosecutionem motionis in finem habet in sua potestate iudicium practicum ad quod intellectum movet et per quod se ipsam, idest actum suum respicientem finem et bonum, determinat (cf. supra n. 83, Dices; et vol. I, n. 316-319) deliberate, 1.º quidem ad ultimum finem, idest ad Deum obscure, idest per cognitionem fidei exhibitum, 2.º autem ad alia bona particularia quibus homo ad Dei consecutionem pervenit, in quibus bonis eligendis consistit observantia praeceptorum.

VII. Ad haec autem bona particularia eligenda voluntas est sufficiens quantum est ex parte ipsius vi motionis, seu vi gratiae qua inclinatur in finem, idest in Deum, quia eodem actu ipsa inclinatur in finem et in ea quae sunt ad finem (cf. vol. I, n. 312).

VIII. Tamen requiruntur illustrationes supernaturales ex parte intellectus quatenus objecta particularia exhibentur voluntati ut importantia ordinem ad ultimum finem. idest ad Deum et ut convenientia.

IX. Objecta ita voluntati exhibita, idest sub lumine supernaturali voluntatem afficiunt novamque causant dispositionem quasi complacentiam ad bonum ut instrumenta virtutis divinae, idest sub lumine divino apprehensa.

X. Unde fit quod voluntas ita affecta a bono exhibito retrahat intellectum a considerando oppositum in cuius electione consistit peccatum, et facilius prosequatur applicare intellectum ad bonum considerandum, quod per illustrationem Dei supernaturalem exhibetur, ita ut voluntas determinet se movendo intellectum ad iudicium practicum.

XI. Potest tamen voluntas ponere obstaculum illustrationibus divinis et inspirationibus, seu affectionibus quae causantur in ea per intellectus illustrationes, et ita contingere potest peccatum (cf. vol. I, l. c.).

XII. Deus tamen potest impedire talem defectum quando-cunque velit, tanta enim et talis potest esse illa affectio ad bonum particulare, vel etiam talis motio ad Deum sicut ad finem etc. (339-341) ut infallibiliter obtineat quod voluntas se determinet movendo intellectum ad iudicium practicum. Haec tamen determinatio voluntatis ex ipsa motione divina repetitur qua scilicet Deus prosequitur movere voluntatem usque ad iudicium practicum. (Cf. vol. I. n. 339-341.)

540. **Gratia praeveniens et gratia subsequens.** — Gratia dividitur etiam in *praevenientem et subsequentem*. Quae divisio habetur ex psalmo (LVIII, 10) ubi dicitur: *Misericordia ejus praeveniet me*. Et ex alio psalmo (XXII, 6): *Misericordia tua subsequetur me*. — Quinque effectus gratiae adsignantur; quorum *primus* est ut anima sanetur; *secundus* ut bonum velit; *tertius* est ut bonum quod vult efficaciter operetur; *quartus* ut in bono perseveret; *quintus* est ut ad gloriam perveniat. Igitur gratia secundum quod

causat primum effectum vocatur praeveniens respectu secundi effectus; et prout causat in nobis secundum, vocatur subsequens respectu primi effectus. Et sicut unus effectus est posterior uno effectu et prior alio, ita gratia potest dici praeveniens et subsequens secundum eundem effectum. Et hoc est quod Augustinus dicit (in libr. *de natura et gratia* cap. XXXI): « Praevenit ut sanemur, subsequitur ut sanati vegetemur; praevenit ut vocemur, subsequitur ut glorificemur ».

541. **Gratia sufficiens et gratia efficax.** — Tandem dividitur gratia in *sufficientem* et *efficacem*. Gratia *sufficiens* ea est quae dat posse agere; gratia vero *efficax*, quae dat ipsum agere. Unde gratia sufficiens non est sufficiens simpliciter et absolute, sed est sufficiens in aliquo genere tantum, nam praeter eam ad actum requiritur aliquid aliud, idest gratia efficax, quae undequaque simpliciter et absolute sufficiens est. Sed in suo genere omnino sufficiens est, idest quoad posse, nam ipsa dat posse expeditum ad bene agendum. Augustinus gratiam sufficientem vocat *auxilium sine quo*, gratiam efficacem *auxilium quo*. (Cf. vol. I, n. 299 et seq.) (1).

542. **Subdivisiones gratiae gratis datae.** — Gratia gratis data multipliciter ab Apostolo subdividitur; dicitur enim (I, Corint. XII, 8 et seq.): *Alii per spiritum datur sermo sapientiae, alii autem sermo scientiae secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alii gratia sanitarum in uno spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.* — Congruitas autem hujus divisionis sic probatur: Gratia gratis data ad hoc ordinatur ut homo cooperando alterum reducat in Deum, non quidem interiorius movendo, hoc enim solius Dei est, sed exteriorius docendo, vel persuadendo. Et cum docere debeat etiam ea quae sunt su-

(1) cf., Per. Div. Th. A. XXIV (1903). — Ser. II., vol. IV., pag. 525.

pra rationem, tria requiruntur: 1.º quod homo sit sortitus plenitudinem cognitionis divinorum, 2.º ut possit confirmare vel probare ea quae dicit, 3.º ut ea quae concipit possit convenienter auditoribus proferre.

Quantum ad 1.^m tria ponuntur: idest *fides*, *sermo sapientiae*, *sermo scientiae*. Quia enim qui debet alium instruere in aliqua scientia oportet ut 1.º principia illius scientiae sint ei certissima, ponitur *fides*, quae est certitudo de rebus invisibilibus, quae supponuntur ut principia in catholica doctrina; 2.º quia oportet ut recte se habeat circa principales conclusiones scientiae, ideo ponitur quantum ad hoc *sermo sapientiae* quae est cognitio divinorum; 3.º quia oportet ut abundet exemplis et cognitione effectuum per quos oportet interdum manifestare causas; et quantum ad hoc ponitur *sermo scientiae*, quae est cognitio rerum humanarum.

Quantum ad 2.^m ponuntur quatuor, quibus veritas praedicata rationem naturalem excedens confirmatur, idest 1.º *gratia sanitarum*, quae ordinatur ad salutem corporum, qua recepta, facillime infideles reducuntur ad fidem; 2.º *operatio virtutum*, idest operatio illorum effectuum qui a solo Deo ut a principali causa provenire possunt, sicut quod sol stet aut tenebrescat, vel quod mare dividatur. Deus autem nequit esse testis falsitatis; 3.º ponitur *prophetia*, quae importat cognitionem futurorum contingentium quae solus Deus cognoscere naturaliter potest; 4.º ponitur *discretio spirituum* secundum quod occulta cordium manifestantur, quod etiam solius Dei est.

Quantum vero ad tertium duo ponuntur; 1.º *genera linguarum*, 2.º *interpretatio sermonum*; quatenus scilicet facultas pronunciandi potest attendi vel quantum ad idioma in quo aliquis potest intelligi, vel quantum ad sensum eorum quae sunt proferenda (l. c., a. 4).

543. **Quaestio.** — At nunc quaeritur de nobilitate gratiae gratis datae in ordine ad gratiam gratum facientem; an scilicet gratia gratis data sit nobilior gratia

gratum faciente an viceversa. Ad quam quaestionem respondeo :

544. **Conclusio.** — *Gratia gratum faciens nobilior est gratia gratis data.*

Prob. 1.º ex Apost. (I ad Corinth. XII, 31) qui, enumeratis gratiis gratis datis, subdit loquens de charitate: *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.*

2.º Prob. ratione: Excellentia ejus cujus est ordinari ad finem desumitur ex excellentia finis, ita ut illud sit excellentius cujus est ad finem excellentiorem ordinari. Atqui gratia gratum faciens ad finem excellentiorem ordinatur quam gratia gratis data. Ergo gratia gratum faciens nobilior est gratia gratis data ac excellentior. — *Prob. min.:* Gratia gratum faciens immediate ordinat hominem ad ultimum finem; gratiae vero gratis datae ordinant ad quaedam praeparatoria ad finem ultimum, sicut per prophetiam et miracula homines inducuntur aut disponuntur ut ultimo fini conjungantur.

CAPUT XLIV.

De gratia sufficienti

(Cf. SILVIUM in I-II, Div. Th. qu. CXI, a. III. quaeritur III., GONET l. c. Disp. III. a. III, BILLUART Disp. V. a. I-II., GOTTI l. c. quaest. II. dub. IV).

545. **Quaestio.** — Divisimus gratiam in sufficientem et efficacem. Sufficientem eam esse diximus quae dat posse expeditum ad agendum; efficacem vero eam quae dat ipsum agere. Nunc igitur de gratiae sufficientis existentia et natura inquirimus.

546. **Quid Jansenius circa gratiam sufficientem senserit.** — Jansenius, posita distinctione inter statum innocentiae et statum naturae lapsae, docuit fuisse in Deo pro statu innocentiae voluntatem antecedentem salvandi om-

nes homines; et eandem antecedentem voluntatem non esse pro statu naturae lapsae. In statu igitur innocentiae posuit Jansenius Deum collaturum fuisse omnibus hominibus, si in eo statu natura humana permansisset, gratias sufficientes dependentes omnino quoad eventum a voluntate eorum; ita ut eorum agere ab ipsorum consensu, qui ab ulteriori gratia non procederet, dependeret; ac insuper possent et in sensu diviso et composito dissentire gratiae oblatae. In statu vero naturae lapsae, negata, ut dictum est, in Deo voluntate antecedente salvandi omnes homines, consequenter negavit a Deo omnibus hominibus dari gratiam sufficientem, idest gratiam, qua quilibet homo possit operari bonum et peccatum vitare. Attamen concedit Jansenius dari in hoc statu naturae lapsae parvas gratias quae hominem ad bonum aliquo modo moveant, atque in eo quaedam desideria imperfecta excitent et quibus homo resistat; at hujusmodi gratiae nullo modo in sistemate Jansenii dici possunt sufficientes, etenim neque dant agere, neque *expeditum posse* ad agendum.

547. **Conclusio I.** — *In statu praesenti vere datur gratia sufficiens.*

Haec conclusio ad fidem pertinet post condemnationem ab Innocentio X latam (a. 1653) et ab Alexandro VII (a. 1656) sequentis propositionis Jansenii ut haereticae, idest: « Aliqua Dei praecepta hominibus justis volentibus et conantibus, secundum praesentes quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia qua possibilia fiant ». Item damnata est etiam ab eodem Innocentio X alia ejusdem Jansenii propositio ut haeretica, idest: « Interiori gratiae nunquam resistitur » (cf. Trid. sess. VI, can. XVIII).

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura; dicitur enim (Prov. VIII, 24): *Vocavi et renuistis; extendi manum meam et non fuit qui aspiceret.* Et (Isa. V, 3, seq.): *Quid est quod debui ultra facere vineae meae et non feci ei? An quod expectavi ut faceret uras et fecit labruscas?* Quae verba exprobativa

indicant manifeste Deum dedisse et dare potestatem bene agendi hominibus, secus irrationalis esset omnino haec exprobatio. — Insuper Apostolus (II, Cor. VI, 1) ait: *Hortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Haec autem gratia quae in vacuum recipi potest, non est gratia efficax, quae fructus bonorum operum importat: ergo est alia gratia quae est pura potentia bene agendi, et ideo est gratia ipsa sufficiens.

2.º Concilium Trid. (sess. VI, c. XI) dicit: « Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet quod facere possis et petere quod non possis et adjuvat ut possis »; et in eodem capite monet quod nemo debet « temeraria illa et Patribus sub anathemate prohibita voce uti, Dei praecepta homini justificato ad observandum esse impossibilia ». Inter Patres autem videri potest S. Irenaeus (adv. haer. l. IV, c. XXXIX, n. 3), S. Ambros. (serm. 19 in psal. CXVIII, n. 40), et alii qui peccatum et defectum non Dei adiutorio tribuunt, sed unice voluntati liberae, quae plene habet dominium sui actus.

3.º In Deo est vera et sincera voluntas salvandi omnes homines, ut probavimus in tractatu de Deo uno (vol. I, n. 273, seq.). Sed vera et sincera voluntas salvandi omnes homines, in Deo non esset nisi Deus gratiam sufficientem tribueret. Ergo omnibus hominibus, etiam illis qui salutem non consequuntur, gratia sufficiens a Deo confertur.

548. **Obj.** — Gratia quam Thomistae vocant sufficientem juxta ipsos effectum habet. Atqui gratia quae habet effectum est efficax. Ergo gratia sufficiens Thomistarum efficax est.

Resp.: Dist. maj.: Effectum habet principalem et perfectum, *nego*; effectum minus principalem et imperfectum qui ad alium, idest ad perfectum, ordinatur, *conc.* Et *contradd. min.* Quae habet effectum principaliorum et perfectum, *conc.*; minus principalem, *nego*; vel etiam *subd.*: Est efficax secundum *quid*, idest in ordine ad effectum minus principalem et imperfectum, *conc.*; simpliciter, *nego*.

549. **Pro solutione difficultatum ex S. Aug.** — Pro solvendis difficultatibus quae ab Jansenistis moventur ex S. Augustino, advertendum est: 1.º cum Augustinus inducit gratiae efficacis necessitatem ut homo *possit* velle et operari bonum, intelligendus est de potentia consequente et conjuncta cum actu sive de potentia futuritionis, non vero de potentia possibilitatis prout importat expeditum posse ad actum, qui tamen actus non sequitur ex culpa voluntatis; 2.º Augustinus duo ponit discrimina inter statum innocentiae et naturae lapsae: *unum* essenziale et praecipuum, et consistit in hoc quod in statu naturae lapsae requiritur gratia sanans, non autem in statu innocentiae; *aliud* quoad factum, et, ut ita dicam, accidentale, et in eo consistit quod in statu innocentiae homo tantum gratiam sufficientem recepit, in statu vero naturae lapsae recipit etiam gratiam efficacem.

550. **Gratia sufficiens et efficax juxta Molinistas.** — Molinistae docent gratiam sufficientem eam esse quae dat verum posse ad agendum, ita scilicet ut homo, ea habita, sine ulteriori et nova gratia per facultatem naturalem tali gratia sufficienti informatam seu actuatam in actu primo procedat ad agendum opus salutare. — Deum autem per scientiam mediam scire a tota aeternitate an homo gratia sufficienti informatus actum salutarem sit operaturus nec ne. — Gratia autem efficax non distinguitur a gratia sufficienti per additionem novae gratiae, quasi scilicet praeter ipsam alia gratia ad agendum requiratur, sed ipsa gratia sufficiens est efficax quatenus homo per liberum arbitrium gratiae sufficienti consentit seu actum salutarem producit.

551. **Gratia sufficiens et efficax juxta Thomistas.** — Thomistae docent gratiam sufficientem eam esse quae dat verum posse, idest qua homo potest agere opus salutare; sed praeter eam requirunt aliam gratiam qua homo de facto operetur seu agat opus salutare; et haec gratia quae additur sufficienti dicitur efficax; unde in sententia Thomi-

starum gratia non redditur efficax ex libero arbitrio seu ex ipsa facultate, sed est efficax ex se se, idest ab intrinseco, quatenus aliquid additur quod in gratia sufficienti non est inclusum.

552. **Observationes.** — I. Quidam dicti Congruistae repetunt efficaciam gratiae ex circumstantiis, quatenus scilicet Deus ponit hominem in circumstantiis congruis in quibus praevidit eum suae gratiae consensurum. Haec tamen sententia quoad substantiam non differt a prima, idest a Molinistica, quia repetit gratiae efficaciam ab extrinseco, intrinsece autem nihil amplius ex parte Dei ponitur praeter gratiam sufficientem. Unde Deus non est causa efficiens efficax et directa ut voluntas operetur effectum, idest opus salutare meritorium, licet sit causa concurrens ad opus ipsum producendum, sed circumstantiae agunt in ipsam voluntatem ut ipsa opus salutare producat; Deus autem est causa, quatenus ponit hominem in huiusmodi circumstantiis.

II. Thomistae per hoc quod docent gratiam non reddi efficacem ex libero arbitrio non intendunt adserere liberum arbitrium sub Dei gratia ad opus salutare passive se habere; sed docent liberum arbitrium et gratiam Dei non esse veluti duo agentia partialia aut duo principia actionis salutaris ex aequo ad actionem se habentia; sed constituere unum agens completum ad agendum, ita scilicet ut intellectus se habeat in ratione principii remoti, gratia vero tum habitualis, tum actualis in ratione principii proximi, eo ferme modo quo anima se habet remote ad operationem intellectivam vel alias operationes vitales, et intellectus sive alia facultas se habet proxime ad propriam operationem. Unde sicut anima et sua facultas est principium et causa operationis vitalis; ita intellectus, voluntas, et gratia est principium actionis salutaris. Et sicut actio vitalis ab anima habet quod sit vitalis, et per facultatem determinatam habet quod sit talis, e. g. per intellectum habet quod actio vitalis sit intellectio, et per sensum quod

sit sensatio etc., neque tamen anima excluditur a causalitate, sed praesupponitur: ita actio salutaris habet ut sit vitalis et meritoria a libero arbitrio, et ut sit supernaturalis, salutaris et meritoria vitae aeternae habet a gratia. Aliud exemplum simile, licet deficiens, habetur etiam in fructibus qui procedunt a ramo inserto in truncu arboris alterius speciei.

III. Neque negant Thomistae circumstantias exteriores agere in intellectum et in voluntatem ita ut actus salutaris ex eis etiam aliquo modo dependeat, juxta illud Apostoli: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi* etc.; imo dicunt etiam haec ad gratiam Dei referri; et agere et influere ex participatione divinae causalitatis quasi praeparando suo modo ad gratiam interiorem vel remote, vel proxime secundum quod sub divina causalitate aut naturaliter aut supernaturaliter operantur.

IV. Docent tandem divinam causalitatem in sua universalitate accepta, prout scilicet ipsa agit in omnibus et omnia agentia agunt in virtute ipsius, esse causam efficacissimam omnium quae fiunt sive in ordine naturali, sive in ordine supernaturali, cum efficaciter in omnia influat, et omnia in virtute ipsius agant, 1.º quatenus habent ab ea vim agendi in actu primo; idest facultatem seu potentiam participando; et habent etiam omnia quae requiruntur ad hoc quod facultas operativa fiat expedita ad agendum, 2.º quatenus ipsa eorum virtus seu facultas per influxum ejus constituitur in actu secundo.

553. **Conclusio.** — *Gratia sufficiens intrinsece considerata distinguitur a gratia efficaci etiam intrinsece considerata sicut imperfectum distinguitur a perfecto.*

Prob.: Per gratiam efficacem homo in statu perfectiori, perfectione supernaturali nova constituitur quam esset cum, ante efficacem, haberet gratiam pure sufficientem. Atqui status perfectior perfectione supernaturali, constituitur per formam perfectiorem ordinis supernaturalis. Ergo gratia efficax importat formam perfectiorem intrinsece supernatu-

ralem quam gratia mere sufficiens; et ideo gratia sufficiens intrinsece considerata distinguitur a gratia efficaci intrinsece considerata, sicut imperfectum a perfecto. *Minor patet. Declaratur major* ex hoc quod gratia efficax in homine importat opus salutare meritorium vitae aeternae, quod non importat gratia mere sufficiens.

Confirmatur : Homo habens gratiam sufficientem, idest qua potest agere et actu non agit, non est determinatus, sed adhuc est indifferens et in potentia ad *labruscas*, idest ad opus malum et bonum producendum, ut patet ex Isaia (cf. *probat. concl. praec.*), habens autem gratiam efficacem non est in potentia ad *labruscas*, idest ad opus malum, sed est in actu in ordine ad opus bonum salutare et supernaturale. Est autem in statu perfectiori, et quidem per formam et actum perfectiorem et supernaturalem, ille qui actu habet opus bonum salutare supernaturale, quam ille qui est indifferens et in potentia ad illud. Ergo gratia pure sufficiens intrinsece considerata se habet ad gratiam efficacem sicut imperfectum ad perfectum, et ideo ab ea distinguitur sicut imperfectum a perfecto.

554. **Corollarium.** — Gratia efficax, ut distincta a sufficienti, est a Deo, et a Deo habet ut a sufficienti distinguatur, nam omnia quae gratiam intrinsece constituunt et distinguunt, a Deo esse debent et sunt.

555. **Observatio.** — Gratia efficax interior, si consideretur ex parte voluntatis, idest prout in ea recipitur, nihil est aliud quam influxus supernaturalis quo Deus inclinatur voluntatem in seipsum sicut in objectum supernaturale, influxus, inquam, non praecise, sed quo Deus prosequitur movere voluntatem et vi cuius voluntas de facto movetur intellectum ad iudicium liberum practicum quo ipsa formaliter determinatur. Haec prosecutio motionis divinae in voluntatem humanam praesupponit gratiam sufficientem in qua includuntur inspirationes et piaefectiones circa bonum praecipue supernaturale prosequen-

dum, quae ad hoc dantur ut voluntas prosequatur applicare intellectum ad objectum bonum considerandum et removeatur ab applicando intellectum ad considerandum malum (cf. vol. I, nn. 227, 340 et 341).

II. Unde gratia efficax duplicem motionem importat; physicam et moralem; physica est qua Deus physice inclinatur voluntatem in seipsum sicut in finem seu objectum supernaturale. Haec inclinatio primo est indeliberata ex parte hominis, sed inde fit deliberata, quatenus voluntas sub Dei motione physica perseverante et vi talis motionis physicae antecedentis movetur intellectum ad iudicium liberum practicum circa bonum hoc vel illud, quod per illustrationem a Deo exhibetur. Motio autem moralis in eo consistit quod Deus exhibendo objectum allicit voluntatem ipsam, quatenus objectum in virtute communicata a causalitate divina sive in ordine naturali, sive in ordine supernaturali (quod secundum propriissime ad gratiam pertinet) aliquam impressionem seu affectionem in ipsam voluntatem causat; vi hujus impressionis seu affectionis voluntas retrahit intellectum a consideratione mali seu boni apparentis quod bono agendo et fini opponitur; et ita aufertur obstaculum ut voluntas physice moveri prosequatur a Dei gratia ad bonum et finem supernaturale, et ita ad iudicium practicum liberum; ita scilicet ut actus quo voluntas tendit in finem ex Dei motione fiat deliberatus.

556. **Obj.** — Gratia thomistice sufficiens, licet sit sufficiens ad posse, tamen ad ipsum actum est omnino insufficiens. Atqui gratia quae homini datur debet esse sufficiens non solum ad posse, sed etiam ad ipsum agere. Ergo gratia thomistice sufficiens admitti nequit.

Resp. : Dist. maj. : Gratia thomistice sufficiens.... est ad actum insufficiens si consideretur praecisive et sine ordine ad gratiam efficacem, *conc.*; si consideretur prout ad gratiam efficacem ordinatur, *subdist.*: Est insufficiens defectu sui, *nego*, defectu voluntatis liberae, *concedo*. — Gratia thomistice suffi-

ciens ad gratiam efficacem ordinatur, et nisi voluntas resistat sufficienti, efficax confertur; unde licet gratia thomistica sufficiens ad actum non sit sufficiens in se considerata ut praecisa a gratia efficaci, tamen ratione ordinationis ad efficacem potest dici quantum est de se sufficiens ad ipsum actum, licet per accidens, idest per voluntatem, possit impediri quominus gratiae efficaci jungatur. Unde gratia thomistica sufficiens dupliciter potest dici sufficiens: 1.º quia dat ipsum posse expeditum ad agendum, et 2.º quia in se habet ut ei jungatur gratia quae dat ipsum actum nisi ex parte voluntatis sequatur impedimentum. (cf. vol. I, n. 307 IV, V; et 330).

CAPUT XLV.

De gratia efficaci

(Cf. SYLVIVM l. c., GONET l. c., BILLUART l. c., GOTTI l. c. DE-MEDICIS l. c.)

557. **Quaestio prima.** — Existere gratiam efficacem nullus negat catholicorum. Sed inter theologos quaestio movetur valde difficilis: undenam scilicet sit repetenda gratiae efficacia.

558. **Sententiae.** — Circa hanc quaestionem diversae sunt sententiae: 1.º Molinistae efficaciam gratiae ab eventu repetunt; unde juxta eos non dantur nisi gratiae ex se sufficientes, quae efficaces redduntur a consensu voluntatis. 2.º Congruistae efficaciam gratiae repetunt ex directione scientiae mediae quatenus scilicet quidam homines prae aliis ponuntur a Deo in congruis circumstantiis in quibus Deus praevidit suae gratiae sufficienti consensuros. 3.^a Sententia quae est Thomistarum docet gratiae efficaciam ex intrinsicis ipsius gratiae esse repetendam; idest ex omnipotentissima Dei voluntate sive ex supremo dominio quod Deus habet in hominum voluntates quae a Deo de malo in

bonum possunt converti in quocumque instanti, in quacumque circumstantia positae; unde infallibilitas effectus non solum ex scientia, sed praecipue ex causalitate divina, qua, ut ita dicam, infallibilitas scientiae divinae circa futura innititur. Sit ergo:

559. **Conclusio.** — *Gratiae efficacia repetenda est ab omnipotentissima Dei voluntate quatenus absolutum et plenum dominium habet in hominum voluntates.*

Prob. 1.º ex Scriptura (Esther. XIII, n. 9): Mardochaeus confugit ad omnipotentissimam Dei voluntatem ac ad ejus dominium absolutum ut obtineat conversionem regis Assueri: *Domine rex, ait, omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita et non est qui possit resistere tuae voluntati si decreveris salvare Israel.... dominus omnium es, nec est qui resistit majestati tuae.* Et (XIV, 12-13) regina Esther sic orat: *Domine rex Deorum et universae potestatis.... transfer cor illius in odium hostis nostri.* Et (XV, 11): *Convertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem.* Quae verba expendens S. Aug. (I. ad Bonif. cap. 20) ait: « Cor regis.... occultissima et efficacissima potestate (*Deus*) convertit et transtulit ab indignatione ad lenitatem ». Item (Prov. XXI, 1) dicitur: *Sicut divisiones aquarum ita cor regis in manu Domini; quocumque voluerit inclinabit illud.* Et (Eccles. XXXIII, 13) homo in manu Dei comparatur luto in manu figuli; et (Isai., cap. X) comparatur virgae, baculo, securi, divisioni aquarum in manu hortulani etc. Quae comparationes non sunt hyperbolice intelligendae, sed proprie, imo valde diminute et insufficientissime exprimunt dependentiam voluntatis humanae a Deo a quo omnis creatura dependentia absoluta et plenissima dependet quanta in nulla re creata esse potest ad aliam rem creatam, neque per aliquod exemplum exprimi.

Prob. 2.º ex novo Testamento. Apost. (I, Cor. 4) ait: Quis te discernit? Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Si autem gratia non esset efficax ex se se antecedenter ad ipsum consen-

sum, sed ex ipso consensu voluntatis humanae effectum suum sortiretur, homo ab alio se discerneret, haberet aliquid, idest actuale consensum quem a gratia non accepisset, posset gloriari contra alium; nam unus se discerneret ab alio per hoc quod eidem gratiae sibi et alii oblatae adsentiretur, alius autem non adsentiretur; insuper consensus non esset nova et distincta gratia, saltem intrinsece, gratia enim sufficiens constituit in potentia ad actum salutarem tam illum qui gratiae consentit quam illum qui gratiae non consentit, neque ponit distinctionem quantum est de se; sed unus distinguit se ab alio gratiam sufficientem reddens positive efficacem sine gratia ulteriori distincta a sufficienti, quae etiam est in alio. Insuper idem Apost. (Rom. IX, 15) refert verba Domini Moysi prolata (Exod. XXX, 19); ait enim: *Moysi enim dicit: Miserebor cujus miserebor, et misericordiam praestabo cujus miserebor.* In his verbis patet esse sermonem non de eo cui misericordia communiter exhibetur, cum omnibus misericordiam Deus exhibeat, sed specialiter de eo qui misericordiam consequitur. Unde non dicit miserebor ejus qui consentiet, sed *miserebor cujus miserebor, et misericordiam praestabo cujus miserebor.* Et ex hoc concludit Apost. loco citato: *Igitur non est volentis*, idest velle, *neque currentis*, idest currere, *sed miserentis Dei.* Quasi dicat: homo vult quia Deus miseretur, ita ut misericordia Dei sit causa cur homo velit, neque Dei misericordia consensum hominis expectat quasi homo positive habeat ut concurrat non praeventus ab influxu divino, et non vi hujus influxus divini antecedentis vi cujus se reducat de potentia ad actum, secus enim, sicut Apostolus ait: *Non est volentis etc. sed miserentis Dei*, ita posset dicere: Non est miserentis Dei, sed volentis hominis. Sicut enim homo non potest velle nisi expectando concursum Dei; ita etiam Deus non posset *velle* hominis producere nisi expectaret concursum sive consensum hominis. Hoc argumentum est S. Augustini qui expendens illum Apostoli textum (Enchir. c. 32) ait: « Si

propterea dictum est *non volentis, neque currentis sed miserentis est Dei*, quia ex utroque fit, id est, ex voluntate hominis et misericordia Dei, ut sic dictum accipiamus non volentis, neque currentis sed miserentis est Dei tanquam diceretur, non sufficit sola voluntas hominis si non sit etiam misericordia Dei: non ergo sufficit sola misericordia Dei si non sit etiam voluntas hominis; ac per hoc si recte dictum est, non volentis hominis, sed miserentis est Dei, quia id voluntas hominis sola non implet, cur non et e contrario recte dicitur non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, quia id misericordia Dei sola non implet? Porro si nullus christianus dicere audebit: Non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, ne Apostolo apertissime contradicat; restat ut propterea recte dictum intelligatur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, ut totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam et praeparat adiuvandam et adjuvat praeparatam ».

3.º *Prob.* ex S. Augustino; qui Christi gratiam (*De gratia Christi*, c. XXIV) vocat « internam, occultam, mirabilem ac ineffabilem potestatem, qua Deus operatur in cordibus hominum non solum veras revelationes, sed etiam bonas voluntates »; et (lib. 1, cont. 2, Epist. Pelag., c. 20) « Occultissimam et efficacissimam voluntatem ac potestatem, quae convertit et transfert corda hominum ab indignatione ad lenitatem »; et (lib. de corrept. et gratia, cap. 8) ad gratiae Dei intrinsicam efficaciam recurrit, non ad consensum aut ad circumstantias ad fidem Petri indefectibilem adstruendam; sic enim arguit contra Pelagium: « Si ad liberum arbitrium hominis quod non secundum Dei gratiam, sed contra eam defenditur, pertinere dicis ut perseveret in bono quisque vel non perseveret, non Deo donante, si perseveret, sed humana voluntate faciente; quid moliturus es contra verba dicentis: *Rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua?* — An audebis dicere etiam rogante Christo, ne deficeret fides Petri,

defecturam fuisse si Petrus eam deficere voluisset, hoc est si eam usque in finem perseverare voluisset? vel quasi aliud Petrus ullo modo vellet quam pro illo Christus rogasset ut vellet. Nam quis ignorat, tunc fuisse perituram fidem Petri si ea qua fidelis erat (*idest consensus aut concursus ad actum in systemate Molinistico*) voluntas ipsa deficeret, et permansuram si eadem voluntas maneret? Sed quia praeparatur voluntas a Domino (*idest antecederet ad ipsum consensum et quidem efficaciter ad operandum*), ideo pro illo Christi non posset esse inanis oratio. Quando rogavit ergo ne fides ejus deficeret, quid aliud rogavit nisi ut haberet in fide liberrimam, fortissimam, invictissimam, perseverantissimam voluntatem? » Quae ultima verba obstandunt a Dei gratia ipsum consensum fieri liberrimum, invictissimum, fortissimum, perseverantissimum. Quae omnia non ex circumstantiis provenire possunt, nam circumstantiae voluntatem relinquunt indifferentem et in potentia quantum est de se, et ideo pronam ad bonum et ad malum. Est ergo gratia interior quae efficaciter ad bonum movet et sic efficit eam invictissimam, fortissimam, etc. Et concludit: « Ecce quemadmodum secundum gratiam Dei, non contra eam, libertas defenditur voluntatis, voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiam, sed gratia potius libertatem, et ut perseveret delectabilem perpetuitatem et insuperabilem fortitudinem ». Prosequitur vero dicens quibusdam dari gratiam qua voluntas liberrima, invictissima, perseverantissima redditur, aliis vero non dari; at non recurrit ad consensum voluntatis humanae, sed ad judicia Dei inscrutabilia. Et (de praed. SS. cap. 10) ait: « Et si faciunt homines bona quae pertinent ad colendum Deum; ipse facit ut illi faciant quae praecepit, non illi faciunt ut ipse faciat quod promisit, alioquin ut Dei promissa compleantur non in Dei, sed in hominum est potestate », idest praestando aut negando consensum. (Cf., vol. I., n. 435, VII, et seq.).

Prob. ratione: Quidquid causalitatis, effectus et entitatis est in causa secunda, voluntate humana non exclusa, cum

sit participatio causalitatis divinae sub quacumque ratione positiva consideretur, oportet esse derivatum a prima causalitate, quae proinde est causa efficax illius. Atqui consentire gratiae, sive accipiatur absolute et simpliciter, sive accipiatur conditionate per modum concursus, importat aliquid positivum in ratione entitatis, effectus et etiam in ratione causalitatis. Ergo consentire gratiae, etiam conditionate sumptum per modum concursus ex parte voluntatis humanae, oportet ut ab efficacia actuali divinae causalitatis derivetur; et ideo causalitas divina quatenus habet dominium plenum et absolutum voluntatis humanae, sicut et cujuslibet causae secundae, est causa efficax consensus etiam per modum concursus tum naturalis, tum multo magis supernaturalis voluntatis humanae. (Cf. *Phil.*, v. II, n. 395 et seqq.)

560. Sententia Augustinensium. — Alii theologi, Augustinenses dicti eo quod profitentur se constanter S. Augustini doctrinam sequi, admittunt gratiae efficaciam ab intrinseco cum Thomistis, sed aliter explicant. Nam ipsi docent efficaciam gratiae consistere in quadam coelesti delectatione, quae dicitur victrix eo quod ita superat delectationem carnalem oppositam, ut effectum suum semper consequatur. « Constat, ait cl. Berti (I, 14, c. 8, n. 5) omnem gratiam, quantumvis minimam, esse in se ad opera salutaria sufficientem, ut alibi diximus; sed non efficere actus salutares propter obicem carnalis et robustioris delectationis, cum tamen tribuat voluntati posse eam superare si velit. Ut autem velit, requiritur in hoc statu sancta delectatio victrix, quae a nullo duro corde respuitur; et hanc nos dicimus gratiam esse efficacem.... nec solum dat posse agere, sed efficit ipsam actionem ».

561. Conclusio — *Efficacia gratiae non videtur repetenda ex delectatione victrice.*

Prob.: Homo quandoque ad operandum a Deo per timorem inducitur, sed tunc non operatur ex delectatione victrice. Ergo gratiae efficacia non est repetenda ex de-

lectatione victrix. *Consequentia* patet. *Antec. prob.* ex Scriptura, in qua (Eccles. I, 27-28) dicitur: *Timor Domini expellit peccatum. Nam qui sine timore est non poterit justificari.* Et (Jerem. XXXII, 40): *Timorem meum dabo ei in corde eorum ut non recedant a me.* Et (Matth. X, 28): *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.*

2.º *Prob. ex S. Aug.* (Serm. 248, al. 213 de temp.): « Cum timetur, ait S. Doctor, poena quam Deus minatur, discitur amari praemium quod pollicetur, ac sic per timorem poenae bona vita retinetur, per bonam vitam bona conscientia comparatur ut per bonam conscientiam nulla poena timeatur ».

3.º *Prob. ex Concil. Trid.* dicente (sess. VI, 6): « Disponuntur autem ad ipsam justitiam dum excitati divina gratia et adiuti fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum.... dum peccatores se esse intelligentes a divinae justitiae timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tamquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt; ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem, hoc est per eam poenitentiam quam ante baptismum agi oportet: denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare bonam vitam et servare divina mandata. De hac dispositione scriptum est: *Accedentem ad Deum oportet credere.... Et timor Domini expellit peccatum* ».

4.º *Prob. ex facto:* Nos non semper sequimur majorem delectationem indeliberatam. Ego efficacia gratiae non est reponenda in delectatione indeliberata victrix. *Prob. ant.* ex S. Aug., ait enim (conf. l. 8, c. 8): « Non faciebam quod incomparabili affectu amplius mihi placebat ». S. Augustinus his verbis loquitur de delectatione indeliberata, secus non diceret: non faciebam.

5.º *Prob. denique ratione* : Quaedam opera salutaria a nobis fiunt cum summa difficultate; oppositum autem esset si fierent cum delectatione, ut patet ex experientia, imo majorem habet saepe aliquis propensionem delectationis in opera mala quam in bona, et tamen bona operatur. Ut e. g. cum quis orat cum maxima ariditate vel dum quis tentationibus sive concupiscentiis carnis resistit debili voluntate, aut nullo modo peccat, aut solum venialiter peccat. Atqui in talibus operibus patrandis aut nulla delectatio est, praecipue indeliberata, aut valde minor est opposita delectatione. Ergo efficacia gratiae in his casibus non est repetenda ex delectatione indeliberata victrice. — Concedimus tamen delectationem coelestem, quando adest, conferre non parum ad actum eliciendum.

562. **In quo consistat gratia efficax determinatur.** — Gratia efficax non consistit in aliquo indivisibili si in sua totalitate, ut ita dicam, consideretur; nam importat gratiam ipsam sufficientem et aliquid aliud addit supra ipsam. Unde importat 1.º motionem voluntatis ad bonum, videlicet ad finem supernaturalem non solum ante deliberationem per rationem (quod ad gratiam sufficientem pertinet), sed usque ad deliberationem et iudicium ultimum practicum ad quod vi talis motionis voluntas movet et applicat intellectum. Haec tamen motio praesupponit alia, quae vel praecedunt vel comitantur ad hoc quod voluntas rite recipiat praedictam divinam motionem; ut e. g. illustrationes, excitationes: imo et delectationes circa objectum bonum quandoque magis vel minus adjunguntur, et ponitur in debitis circumstantiis, ut habeatur praesentia objecti quo Deus utitur ad excitandam voluntatem etc. — Distinctivum tamen gratiae efficacis a gratia sufficienti est ipsa prosecutio motionis divinae supernaturalis in voluntatem (vi cujus voluntas tendit in finem supernaturalem) usque ad iudicium liberum seu practicum, in quo completur electio, et ipsa productio iudicii practici a

Deo sicut a causa prima facta simul cum intellectu humano (cf. vol. I. n. 324, 340, 341).

563. **Quaestio secunda.** — Determinata existentia et natura gratiae efficacis, quaeritur an sub ipsa salvetur libertas humana.

564. **Errores circa libertatem voluntatis sub gratia.** — Lutherus, Calvinus et alii negato libero arbitrio ob peccatum originale (cf. n. 81, seq.), posuerunt gratiae efficaciam consistere in quadam vi physica necessitante voluntatem ita ut voluntas mere passive sub Dei gratia se haberet. — Jansenius vero gratiae efficaciam dicit in quadam delectatione coelesti consistere ex necessitate trahente voluntatem ad consensum; voluntatem autem dicit esse immunem a necessitate coactionis sub gratia, sed non a necessitate, quae dici potest libentiae et spontaneitatis. Unde damnata est ab Ecclesia ejus 3.^a propositio: « Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione ». Ipse dicit libertatem in eo consistere quod voluntas non trahatur semper a delectatione carnali aut coelesti, sed modo ab una, modo ab altera, secundum quod una alteri praeponderat, et quidem ex necessitate. (cf. Billuart, l. c. diss. V, a. IV).

565. **Conclusio.** — *Voluntas gratiae efficaci non consentit ex necessitate, sed libere omnino.* — Haec conclusio ad fidem pertinet, nam in Concilio Trid. (Sess. VI, *De Justif.* can. IV) definitum est voluntatem sub gratia cooperari Deo assentiendo et posse dissentire: quod non esset si ex necessitate consentiret vel traheretur. En verba Conc. Trid. « Si quis dixerit liberum hominis arbitrium a Deo motum et excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti... neque posse dissentire si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere mereque passive se habere; A. S. ».

Prob. conclusio ex S. Scriptura in qua de viro justo et bonum agente et observante divina mandata, certe per gra-

tiam efficacem (cf. n. 471 et 510) dicitur (Eccl. XXXI, 8, et seq.): *Beatus vir qui inventus est sine macula.... qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit*. Si ergo potuit et non fecit mala, sequitur quod non ex necessitate fecit bonum sub gratia. — Insuper argumenta quae attulimus (cf. n. 83) ex Sacra Scriptura, ex Patribus et ex conscientiae testimonio pro omnibus hominibus valent non solum pro agentibus malum, sed etiam pro agentibus bonum ex gratia Dei. — Addi potest quod gratia a Deo non datur ad hoc quod natura corrumpatur, aut destruat, sed ut perficiatur, praecipue in eo quod inter nobilissimas hominis naturales perfectiones recensetur, sicut est libertas arbitrii: ergo liberum arbitrium potius perficitur per Dei gratiam. Unde S. Augustinus (l. de Sp. et litt. c. XXIII) ait: « Vult autem omnes homines salvos fieri.... non sic tamen ut eis adimat liberum arbitrium quo bene vel male utentes justissime judicetur ». Ita tamen ut uti bene in ordine ad meritum vitae aeternae a gratia Dei repetatur, uti autem male a natura.

566. Pro solutione difficultatum. — Pro solutione difficultatum quae moventur sive ex Sacra Scriptura, sive ex Patribus, sive ex ratione adverte quod Deus est causa universalissima et efficacissima non solum ut res sint, et ut agant, sed etiam ut sint tali vel tali modo, et ut agant sive necessario sive libere, Deus enim attingit non solum res, sed etiam modum rerum et quidquid est positivi in rebus sive pertineat ad rationem essendi sive ad rationem causandi. Consule ea quae disseruimus vol. I, c. XXV, et c. XXXI, ubi diffuse explicatur modus qua libertas salvatur sub Dei motione.

CAPUT XLVI.

De causa gratiae habitualis.

(S. Th., I-II qu. CXII, cum Comm. CAJET, SYLVII, JOANNIS a S. TH. — Cf. GONET
I. c. Disp. IV., BILLUART, I. c. Diss. VI., GOTTI, I. c. — quaest. III.
dub. VII-VIII).

567. **Species causarum recensentur.** — Multiplex causa distinguitur a philosophis et a theologis; idest materialis, formalis, exemplaris, efficiens, finalis; Efficiens autem est: principalis, instrumentalis, ministerialis, meritoria. Finalis distingui potest in praesenti, in proximam, remotam, ultimam. (Cf. ph. I, c. XXI, XXII, XXV).

568. **Causa finalis gratiae.** — Causa finalis proxima gratiae est salus aeterna habentis illam, remota Christus, ultima ipsemet Deus. Patet ex Apostolo (I, Cor. III, 22, 23): *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei*. Et (Eph. I, 5): *Praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum secundum propositum voluntatis suae in laudem gloriae gratiae suae*. Et Trid. (sess. VI., c. VII) ait: « Justificationis causae sunt, finalis quidem gloria Dei et Christi ac vita aeterna ».

569. **Causa materialis gratiae et causa formalis.** — Causa vero materialis, idest subjectum gratiae, est ipsa animae essentia a cujus potentia obedientali educitur per virtutem divinam. At causam *formalem* nullam habet cum ipsa sit forma quaedam spiritualis, simplex, supernaturalis, simplicis autem formae forma non est.

570. **Causa exemplaris gratiae.** — Causa exemplaris, principalis quidem est ipse Deus, secundaria vero est Christus. Primum patet; nam ea quae in nobis sunt ex ipsa gratia, ut justificatio, sanctitas etc. in Deo sunt essentialiter, ac insuper ipsa gratia nihil est aliud quam participatio essentiae divinae (cf. n. 527), ac proinde est exemplata

sub ipsa essentia divina. Secundum vero patet ex illo Apostoli (Rom. VIII, 29): « *Quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imagini filii sui ut sit ipse primogenitus in multis fratribus* ». Et Joan. (I, 16) ait: « *De plenitudine enim ejus nos omnes accepimus* ». Primum enim in unoquoque genere est causa exemplaris coeterorum quae ab eo derivantur.

571. Causa efficiens gratiae. — Causa autem efficiens gratiae est Christus et sunt sacramenta, diversimode tamen; nam Christus ut Deus est causa efficiens principalis gratiae, ut homo est causa instrumentalis ad modum instrumenti conjuncti, sacramenta vero sunt causa instrumentalis gratiae ad modum instrumenti separati. Causa ministerialis sunt Angeli et homines; Angeli illuminando et illustrando adjuvant nos ut ad gratiam perducamur, vel in ea perseveremus; homines vero sunt nobis causa gratiae multipliciter, instruendo, orando, impetrando et praecipue applicando signa efficacia idest ministrando.

Christus autem ut homo est etiam causa principalis gratiae, meritoria tamen (cf. S. Th., q. CXIV, a. 6). Hoc definitum est in Conc. Trid. (sess. VI, cap. VII). Eruitur etiam ex Apost. (Eph. I, 3) dicente: *Qui, idest Deus, benedixit nos in omni benedictione spirituali in coelestibus in Christo*. Et licet solus Christus sit causa meritoria principalis gratiae, tamen etiam homo justus potest esse causam principalis meritoria.

572. Quaestio. — Quaestio igitur nostra procedit de causa efficiente principali, an scilicet solus Deus sit causa principalis efficiens gratiae.

573. Conclusio. — *Solus Deus potest esse causa principalis efficiens gratiae.*

Prob.: Sacra Scriptura soli Deo tribuit nostram justificationem et quod a peccato mundemur. Atqui gratia et forma justificans est forma qua a peccato mundamur. Ergo solus Deus est causa gratiae. -- *Minor* conceditur neque in ea potest esse difficultas. *Prob. maj.*; nam dicitur (Job. XIX, 4):

Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nomne tu quis solus es? Et (Isa. XLIII, 25): Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates. Sed praeterea nostra conclusio habetur ex psalmo (LXXXIII, 12) ubi dicitur: Gratiam et gloriam dabit Dominus.

2.º *Prob. ratione theologica:* Nulla res potest producere quod est ultra suam speciem, idest aliquid nobilius se. Atqui gratia excedit in nobilitate et perfectione omnem creaturam. Ergo nulla creatura potest gratiam producere, ac proinde solus Deus est causa principalis efficiens gratiae. — *Maj.* evidens est per se. *Minor* vero ex dictis facile patere potest. Nam gratia est participatio supernaturalis naturae divinae sub conceptu naturae, ac proinde per ipsam homines fiunt dii participative ac filii Dei adoptivi. Unde ex hoc alia argumenta duo confici possunt sic:

3.º Nulla creatura potest nos adoptare in filios Dei. Atqui per gratiam sanctificantem adoptamur in filios Dei, vel efficimur filii Dei adoptivi. Ergo gratia sanctificans a nulla creatura produci potest ut a causa efficiente principali. — Adde quod per gratiam sanctificantem datur Spiritus Sanctus, imo tota Trinitas inhabitat in homine, nulla autem creatura potest esse causa principalis hujus inhabitationis.

4.º Solus Deus potest deificare communicando consortium divinae naturae physice per quamdam similitudinis participationem. Atqui producere gratiam nihil est aliud quam animam deificare ei communicando consortium divinae naturae. Ergo solus Deus potest ut causa principalis gratiam producere.

5.º Tandem si creatura aliqua posset producere gratiam ut causa principalis, aut hoc esset per virtutem naturalem, sed hoc est impossibile, ut patet, cum gratia sit donum omnino supernaturale; vel per virtutem supernaturalem a Deo ei superadditam. Sed et hoc est etiam impossibile. Ergo nullo modo potest creatura esse causa principalis efficiens gratiae. — *Prob. min.:* Haec virtus superaddita aut esset ipsa

gratia, aut aliqua qualitas gratia ipsa nobilitate superior. Sed non ipsa gratia, nam gratia non est gratiae operativa, secus quilibet justus posset gratiam causare, non alia qualitas ipsa gratia nobilitate superior, nam nihil gratia superior excogitari potest in rebus creatis, cum ipsa sit participatione supernaturalis naturae divinae.

574. **Obj.** — Ille est causa principalis alienjus formae qui est causa principalis dispositionis ad illam. Atqui homo est causa actus contritionis, qui est ultima dispositio ad gratiam. Ergo homo est causa principalis gratiae.

Resp.: Dist. maj.: Quando forma naturaliter resultat ex tali dispositione et educitur de potentia naturali subjecti, *conc.*; si ex tali dispositione non resultet naturaliter et educatur de potentia obedienciali subjecti, *nego*. Gratia, cum sit perfectio supernaturalis non educitur de potentia naturali hominis, sed obedienciali quae soli Dei subijcitur, neque resultat naturaliter ex dispositione ab homine posita.

Resp. 2.º: Dist. min.: Homo est causa actus contritionis ut est actus vitalis, *conc.*; ut est praeparatio infallibilis ad gratiam *nego*. — « Quaecunque praeparatio in homine, ait Angelicus (qu. CXII, a. 2), esse potest, est ex auxilio Dei moventis animam ad bonum. Et secundum hoc ipse bonus motus liberi arbitrii quo quis praeparatur ad donum gratiae suscipiendum est actus liberi arbitrii moti a Deo ». Et (art. 3.º c.) loquens de preparatione ad gratiam ait: « Potest igitur praeparatio dupliciter considerari. Uno quidem modo secundum quod est a libero arbitrio. Et secundum hoc nullam necessitatem habet ad gratiae consecutionem.... Alio modo potest considerari secundum quod est a Deo movente; et tunc habet necessitatem ad id ad quod a Deo ordinatur, non quidem coactionis, sed infallibilitatis.... ».

575. **Quaestio Altera.** — Quaeritur utrum gratia a Deo producat per creationem, aut producat per eductionem de potentia obedienciali ipsius animae, vel concreetur. Scotus, Alensis, S. Bonaventura, Durandus, Capreolus tenent gratiam habere esse per creationem. Ferrariensis

autem, Soto et quidam alii tenent gratiam concreari. At communis sententia Thomistarum est gratiam educi de potentia obedientiali animae, ac proinde juxta eos non habere esse per creationem. Cum quibus sit:

576. **Conclusio.** — *Gratia non habet esse per creationem, neque per concreationem, sed per educationem de potentia animae obedientiali.* — Nota imprimis nos non quaerere quid Deus de potentia absoluta facere possit, an scilicet possit de absoluta sua potentia gratiam producere per creationem. Hoc enim ut certum omnino videtur posse a Deo fieri. Sed tamen dico quod talis modus productionis non esset gratiae connaturalis. Itaque:

Prob. 1.^a pars conclusionis. Et in primis *Gratia non producit per creationem.* Nam gratia, cum sit accidens, non habet esse per se, sed in subjecto. Atqui illi quod non habet esse per se non competit fieri per se. Cum ergo quae per creationem fiunt per se fiant, sequitur quod gratia non habeat esse per creationem. — *Prob. minor:* « Cum fieri sit via ad esse, ait S. Thomas (1^oa p. qu. XC, a. 2, c.), hoc modo alicui competit fieri sicut ei competit esse ». Ratio est quia ea quae essentialiter ordinantur ad aliud ab illo ad quod ordinantur speciem sortiuntur et inter se distinguuntur, ac proinde iudicium de ipsis profertur secundum illud ad quod ordinantur. Fieri ergo per se aut non per se dicitur de illo quod est, aut non est per se; ac proinde de illo quod est subsistens, aut non subsistens.

Prob. 2.^a pars, idest non competit gratiae concreari. Nam illud dicitur concreari cum altero quod simul cum altero per eandem actionem creativam educitur de nihilo. Sed gratia non educitur ex nihilo per eandem actionem creativam, qua producit anima sive subjectum in quo est, nam secus eo ipso quo habetur anima, haberetur et gratia, quod falsum est; homo enim in peccato concipitur, ut fides docet. Non ergo gratia dici potest concreari.

Ex hoc sequitur probatio 3.^{ae} partis *idest quod educatur de potentia subjecti*, in quo est, non enim alius modus

productionis datur; sed non educitur de potentia naturali animae cum gratia sit omnino ordinis supernaturalis excedens in nobilitate et perfectione omne ens creatum. Ergo nonnisi de potentia obedientiali subjecti in quo est, educitur.

Mens S. Thomae. Hanc autem esse sententiam S. Thomae patet tum 1.º ex eo quod ratio adlata est desumpta ab eo (loc. cit., 1.^a p. q. XLV, a. 4., et XC, a. 2) a quo probatur universaliter quod accidentia non creantur, tum 2.º ex eo quod est constans doctrina ipsius nullam creaturam posse esse instrumentum in opere creationis, (1) e contra Christi humanitatem et sacramenta esse causam gratiae instrumentalem, (2) tum 3.º, quia de verit. (qu. XXVII, a. 3, c. *tertia ratio sumitur* etc. et ad 9.^m) et de virtutibus in communi (a. X, ad 13.^m) docet habitus infusos supernaturales educi de potentia obedientiali subjecti (cf. Billuart, *De essentia et divis. gratiae*, diss. IV, a. 8).

CAPUT XLVII.

De subjecto seu de causa materiali gratiae

(S. Th., I II. qu. CXII, cum Comm. CAJET, SYLVII, JOANN. a S. THOMAE. — Cf. GONET, I. c. a. III., BILLUART, I. c. a. III., GOTTI, *De essentia justificationis*, quaest. I. et II.)

577. Quaestio. — Agentes de causa materiali seu de subjecto gratiae, quaeritur quomodo homo seu anima ad gratiam se habeat, an scilicet dispositive, aut efficienter aliquo modo.

578. Advertenda. — I. Praesens quaestio de gratia habituali procedit per quam homo sanctificatur, nam ad recipiendam gratiam actualem nulla praeparatio ex parte hominis requiritur (cf. S. Th., I. c., a. 6 ad. 4.^m).

(1) P. I. qu. XLV, a. 5.

(2) P. III. Supp. qu. LXIV, a. 1.

II. Sed advertendum est etiam quod gratiam recipientum quidam sunt adulti usum rationis habentes et exercitium libertatis, quidam vero pueri qui usu rationis libertatisque carent et quibus per baptismum confertur gratia cum virtutibus infusis.

III. Certum est pueros non posse se praeparare ad gratiam per aliquam dispositionem liberi arbitrii utpote usu rationis carentes, ac proinde nulla ab eis exigitur ex hac parte dispositio ut gratiam recipient. Igitur loquimur in praesenti de adultis.

IV. Neque tamen quando dicimus an aliqua dispositio ex parte hominis requiratur ad gratiam, quaerimus de aliqua dispositione, quam homo ex suae naturae viribus possit habere ut gratia ei infundatur, sed per divinam gratiam excitatus et motus, necesse sit vi auxilii divini ut se disponat; et ita ipse sit qui se praeparet et velit, licet prius ejus voluntas praeparetur a Domino et sic ipsa praeparatio, licet hominis sit, in Deum tamen principaliter refundatur juxta illud (Prov. VIII): *Paratur voluntas a Domino*. Et illud (Jerem. XXXI): *Converte me et convertar quia tu Dominus Deus meus, postquam enim convertisti me, egipoenitentiam*.

V. Supponimus etiam de potentia Dei absoluta fieri posse ut gratia conferatur homini adulto sine ulla dispositione praevia ex parte liberi arbitrii sicut confertur pueris, non enim ulla apparet contradictio in hoc quod dicimus: Deum justificare dormientem aut hominem vigilantem, qui nihil de bono opere cogitat.

579. **Conclusio I.** — *Ut homini adulto gratia habitualis conferatur, requiritur juxta ordinarium providentiae cursum ut homo per actum liberi arbitrii se disponat, qui actus est ipsa contritio.*

Prob. 1.º ex Scriptura. Nam (I Reg. VII, 3) dicitur: Praeparate corda vestra Domino et servite illi soli. Et (Prov. XVI, 1): Hominis est animam praeparare. Et (Isa. XLVI, 8): Redite praevaricatores ad cor. (Zacch., I, 3): Convertimini ad me et convertar ad vos.

2.º *Prob. ex Conc. Trid. quod ait* (Sess. VI, c. VI): « Disponuntur autem ad ipsam justitiam dum excitati divina gratia atque adiuti, fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum »; et (ib. c. XIV) dicit: « Docendum est Christiani hominis poenitentiam aliam esse... eaque contineri non modo cessationem a peccatis et eorum detestationem aut cor contritum etc. ». Et (can. IX): « Si quis dixerit sola fide impium justificari ita ut intelligat nihil aliud requiri quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur et nulla ex parte necesse esse eum suae voluntatis motu praeparari atque disponi; anathema sit ».

3.º *Prob. ratione*: Forma completa et perfecta dans esse fixum et permanens non introducitur in subjectum nisi sit rite dispositum, et hoc tam in naturalibus quam etiam in supernaturalibus. Nam anima e. g. non introducitur in materiam nisi dispositam ad ipsam suscipiendam, et sic de aliis. Idem in supernaturalibus etiam verificatur, sic essentia divina non unitur intellectui beatorum sub ratione speciei intelligibilis ad videndum Deum, nisi intellectus disponatur per lumen gloriae. Atqui gratia est forma completa et perfecta dans esse fixum et permanens, quantum est de se, animae quae est ejus subjectum. Ergo non infunditur a Deo nisi anima sit rite disposita et praeparata.

Patet autem hanc praeparationem non consistere nisi in actu liberi arbitrii, nam conversio agentis liberi est per actum liberi arbitrii, ut patet, ac insuper homo est capax gratiae inquantum est homo, et ideo inquantum differt ab irrationalibus creaturis. « Differt autem ab irrationalibus creaturis in hoc quod est suorum actuum dominus », ut ait Angelicus (1-2, q. I, a. 1.º); ac proinde se praeparare ad gratiam convenit ei per liberum arbitrium.

580. **Quaestio altera.**— Nunc de natura hujus dispositionis inquiritur, an scilicet sit physica vel moralis tantum, et an actus liberi arbitrii, per quem homo ad gratiam disponitur, effective concurrat, vel dispositive tantum. — Suarez et

alii ajunt actus liberi arbitrii esse dispositiones pure morales, oppositum docent Thomistae, cum quibus sit :

581. **Conclusio.** — 1.º *Actus liberi arbitrii moti a Deo disponunt physice et ex natura rei ad gratiam sanctificantem.*
2.º *non tamen effective concurrunt, sed solum dispositive.*

Prob. 1.^a pars: Conradus hanc adfert rationem: Ordo et natura rei requirit ut qui per actualem motum gratiam amisit et a Deo aversus est se se per motum actualem ad Deum convertat et gratiam consequatur; et nisi talem motum habeat, non sit, aut non censeatur ad gratiam dispositus. Ergo talis motus est dispositio physica et ex natura rei, et non solum moralis et ex institutione divina.

Confirmatur : Motus actualis quo homo a Deo avertitur peccando per liberum arbitrium est physica indispositio ad gratiam; ergo et motus liberi arbitrii quo homo convertitur in Deum est physica dispositio.

2.º Omnis causalitas, ac proinde dispositio, moralis, aut est meritum, aut impetratio. Sed actus contritionis, neque est meritum, neque impetratio. Ergo non est dispositio moralis, sed physica.

Prob. 2.^a pars: Imprimis advertimus quod explicite docetur a S. Thoma (q. XXVIII, de verit. a. 8 ad 2 et ad 7.^m), ubi dicit quod « Motus liberi arbitrii non est causa efficiens infusionis gratiae : unde contritio non est causa efficiens remissionis culpae, sed virtus clavium vel baptismus ».

Prob. 1.º ex Conc. Trid. (sess. VI, c. 7): « Hujus justificationis, ait, causae sunt.... efficiens, misericors Deus.... instrumentalis sacramentum baptismi ». Ubi nulla est mentio de causalitate actus liberi arbitrii.

Prob. 2.º: Licet actus possit esse causa habitus qui est pura dispositio potentiae (et ideo dicitur quod ex repetitis actibus fit habitus), tamen numquam actus potest esse causa ipsius potentiae. Ratio est, quia actus omnino potentiam supponit, at non semper supponit habitum, ac proinde po-

tentia semper habet rationem principii in ordine ad actum. Atqui habitus supernaturales, praecipue gratia, non habent solum rationem habitus in ordine ad actum, sed etiam rationem potentiae. Ergo non possunt ullo modo produci ab actibus, sed omnino supponuntur a Deo infusi, ac proinde nullus actus potest habitum infusum, praecipue gratiam, producere. — *Minor* declaratur; quia habitus supernaturales ideo dicuntur supernaturales, quia ad actus supernaturales eliciendos ordinantur et reddunt ipsam facultatem naturalem aptam ad supernaturales actiones eliciendas; conferunt ergo facultati operativae virtutem agendi supernaturaliter, ac proinde habent rationem potentiae. Et licet gratia non sit virtus, tamen est radix virtutum supernaturalium, et ideo ipsa gratia habet rationem principii in ordine ad ipsas virtutes et a virtutibus praesupponitur, et a fortiori ab actibus. Si ergo actus non possunt causare virtutes supernaturales, multo minus ipsam gratiam.

582. *Quaeres* tandem : An necessario detur gratia se praeparanti ad gratiam, vel facienti quod in se est ?

Resp. cum S. Thoma, cujus verba transcribo ad litteram : « Praeparatio hominis ad gratiam est a Deo sicut a movente : a libero arbitrio sicut a moto. Potest igitur praeparatio dupliciter considerari. Uno quidem modo secundum quod est a libero arbitrio : et secundum hoc nullam necessitatem habet ad gratiae consecutionem ; quia donum gratiae excedit omnem praeparationem virtutis humanae. Alio modo potest considerari secundum quod est a Deo movente : et tunc habet necessitatem ad id ad quod ordinatur a Deo, non quidem coactionis, sed infallibilitatis : quia intentio Dei deficere non potest ; secundum quod Augustinus dicit.... *quod per beneficia Dei certissime liberantur quicumque liberantur.* Unde si ex intentione Dei moventis est quod homo, cujus cor movet, gratiam consequatur infallibiliter ipsam consequitur secundum illud (Io, VI, 45) : *Omnis qui audit a Patre et didicit venit ad me.*

583. **Quaestio tertia.** — Agentes de causa materiali seu de subjecto gratiae, quod potest magis vel minus disponi ex virtute divina ad suscipiendam gratiam, quaeri potest an gratia habitualis sit major in uno quam in altero subjecto, puta in hoc quam in illo homine.

584. **Duplex consideratio gratiae.** — Gratia dupliciter potest considerari: 1.º ex parte objecti seu finis ad quem ordinatur, 2.º ex parte subjecti in quo est. Ex parte objecti seu finis gratia non est major in uno quam in alio, et hoc manifestum est et clarum ex ipsa natura gratiae. Nam de ratione ejus est hominem summo bono, idest Deo conjungere. Unde objectum, ad quod ordinat, Deus est, qui est ultimus finis omnium et specialis hominum ratione charitatis. Igitur quaestio praesens procedit de gratia ex parte subjecti considerata, secundum quod subjectum magis vel minus participat de habitu inhaerente. Unde sit:

585. **Conclusio.** — *Gratia, si consideretur ex parte subjecti secundum quod unus habitus est magis vel minus intensus in subjecto, est major in uno quam in altero.* — Haec conclusio est contra Jovinianum qui aequalitatem virtutum et vitiorum dogmatizabat.

Prob. 1.º ex Scriptura (Luc. I). Angelus ad beatam virginem ait: *Ave, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus.* Quae verba significant beatam virginem superare omnes mulieres in gratia. — Insuper Christus dixit (Matth. XI, 11): *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista: qui autem minor est in regno coelorum major est illo.* Et (Luc. VII, 47) idem Christus ait: *Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum, cui autem minus dimittitur minus diligit.*

Nostram conclusionem uti certam supponit Trid. (sess. VI, cap. 10) cum dicit: « Sic ergo justificati et amici Dei ac domestici facti euntes de virtute in virtutem renovantur, ut Apostolus inquit, de die in diem, hoc est... in ipsa justitia... crescunt atque magis justificantur »; et can. 24

dicit: « Si quis dixerit justitiam acceptam.... non augeri coram Deo per bona opera.... anathema sit ».

Prob. ratione: Licet habitus sit simplex qualitas, tamen de ratione ejus est magis vel minus intendi juxta majorem vel minorem dispositionem subjecti. Atqui quidam sunt magis dispositi ad recipiendam gratiam quam alii, ut patet in illis qui per vehementiorem actum contritionis detestantur peccata. Ergo gratia ex parte subiecti, ut dicitur in conclusione posita, est major in uno quam in alio. — Advertit tamen Angelicus quod duplex ratio adsignatur hujus diversitatis, 1.^a quidem ratio, sive causa accipienda est ex parte Dei, qui diversimode suae gratiae dona dispensat ad hoc quod ex diversis gradibus pulchritudo et perfectio Ecclesiae consurgat; sicut etiam diversos gradus rerum instituit ut esset universus perfectus. Unde Apostolus (Eph. IV, 7) ait: *Unicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi*; 2.^a autem ratio accipitur ex parte se praeparantis ad gratiam inquantum liberum arbitrium praeparatur a Deo, ac proinde ille qui ex auxilio Dei moventis se magis praeparat plenior gratiam accipit.

CAPUT XLVIII.

De certitudine gratiae

(S. Th. I-II, q. CXII, a 5, cum Comm. CAJET., SYLVII, JOANN. a S. THOMA. — Cf. GONET, l. c. Disp. V, BILLUART, l. c. a. IV, GOTTI, l. c. *De Gratia*, qu. III. dub. IX).

586. Duplex certitudo. — Duplex certitudo distinguitur communiter; 1.º certitudo fidei, quae auctoritate Dei dicentis innititur, 2.º certitudo naturalis, quae multiplex esse potest; hoc tamen in quacunque certitudine reperitur commune ut excludat quaecumque errandi formidinem. Est enim certitudo: « Firmus adsensus alicui cognoscibili (qui

adsensus potest esse major vel minor) sine ulla errandi formidine » (cf. Ph. I, n. 108 et seq.).

587. **Sententiae haereticorum et quorundam catholicorum.** — Haeretici adserebant certitudine fidei immediata constare homini justo se habere gratiam, imo unumquemque debere credere certo se esse in gratia. Quidam theologi catholici, pauci tamen, quos inter Ambrosius Catharinus, docuerunt hominem justum certo, non tamen certitudine fidei immediata, posse scire se habere gratiam divinam, sed per quamdam illationem deductam ex duabus praemissis, quarum una sit nota per fidem, altera vero lumine naturali rationis. Sed alii aliter explicabant talem certitudinem. At sententia Catharini rejicitur ut erronea, sententia aliorum vero communiter ut falsa habetur.

588. **Advertenda.** — Per specialem revelationem aliquis potest scire se habere gratiam, revelat enim Deus hoc aliquando aliquibus, ex speciali privilegio ut securitatis gaudium etiam in hac vita in eis incipiat, et confidentius et fortius magnifica opera prosequantur et mala praesertim vitae sustineant, sicut Paulo dictum est (II ad Corint. XII, 9): *Sufficit tibi gratia mea*. Idem fuit revelatum mulieri peccatrici et aliis.

589. **Conclusio.** — *Nullus, secluso speciali privilegio revelationis divinae, scire potest certitudine fidei se habere gratiam.* — Haec conclusio est decisa in Concilio Trid. (sess. VI, c. 9) ubi dicitur: « Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet; sic quilibet dum seipsum suamque infirmitatem et indispositionem respicit de sua gratia formidare et timere potest; cum nullus scire valeat certitudine fidei cui non potest subesse falsum se gratiam Dei esse consecutum ». Ex quibus verbis satis patet sententiam Catharini esse erroneam. Sed praeterea id ipsum confirmatur ex eo quod Innocentius III (cap. *Accipimus*, l. 5, decr. Tit. 34 de Purg. can. — Apud Card. Mazzella: *de Gratia Christi*) damnat Archiepiscopum Bisuntinum quod vellet jurare se

immunem esse a criminibus de quibus fuerat diffamatus propterea quod poenitentiam egisset, ait enim sic jurare non esse parvae temeritatis.

Prob. 2.º ex Scriptura dicente (Iob., IX, 21): Etiam si simplex fuero: hoc ipsum ignorabit anima mea. Et (Eccl. IX, 1-2) dicit: Sunt justi atque sapientes et opera eorum in manu Dei; et tamen nescit homo utrum odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta. Ad haec verba S. Hieronymus ait: « Sensus est: inveni justorum quidem opera in manu Dei esse, et tamen utrum amentur a Deo an non, nunc eos scire non posse, et ambiguos fluctuare utrum ad probationem sustineant quae sustinent an ad supplicium.... Et quicumque adversa sustinent utrum per amorem Dei substineant, nunc habetur incertum ».

Confirmatur ex Apostolo (I, Corinth. IV, 4): Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum. Qui autem judicat me, Dominus est.

590. Conclusio II. — *Nullus est certus se habere gratiam absoluta certitudine morali excludente omnem formidinem.*

Prob. haec conclusio ex verbis citatis supra ex Concilio: dicitur enim: « Sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet; sic quilibet dum seipsum suamque propriam infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest ».

Prob. ratione: Certitudo non potest haberi de aliquo nisi possit dijudicari per proprium principium (cf. S. Th. hic). Atqui fides et gratia non potest judicari quantum ad ejus existentiam per praesentiam proprii principii. Ergo nullus potest judicare per certitudinem an habeat gratiam vel fidem. — *Prob. maj.:* Certitudo habetur de conclusionibus demonstrativis per indemonstrabilia universalia principia. nullus enim posset scire se habere scientiam alicujus conclusionis si principium ignoraret. *Prob. minor:* Principium gratiae est Deus, qui est etiam ejus objectum supernaturale,

et qui proinde ob sui excellentiam nobis est ignotus, unde (Job. XXXVI, 26) dicitur: *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram*. Atqui Dei praesentia in nobis ut objecti supernaturalis a nobis cognosci non potest secundum illud (Job. IX, 11): *Si venerit ad me, non videbo eum, si autem abierit non intelligam*. Ergo gratia non potest dijudicari per ejus principium.

591. **Conclusio III.** — *Homo potest conjecturaliter cognoscere se habere gratiam.*

Prob.: Potest aliquis in se habere aliqua signa gratiae, quae, licet absolute loquendo eo ferme modo (quamvis non omnino aequaliter) possint esse a natura, tamen verisimilins et verius a natura non sunt. Atqui cognoscens et experiens talia signa potest conjecturaliter cognoscere se habere gratiam. Ergo homo potest conjecturaliter scire se habere gratiam. — *Prob. maj.*: Aliquis potest percipere se de lectari in Deo et contemnere res mundanas, et insuper potest contingere ut aliquis non sit conscius sibi alicujus peccati mortalis. Unde dicitur (Apoc. II, 17); *Vincenti dabo manna absconditum.... quod nemo norit nisi qui accipit*.

CAPUT XLIX.

De culpa remissione

(S. Th., I-II, qu. CXIII, cum Comm. CAJET, SYLVII, JOANN. a S. THOMA. —

Cf. GONET, l. c. Disp. I. *De justificatione*, BILLUART, l. c. Disp. VII,

GOTTI, *De justificatione*, quaest. I.)

592. **Ratio capitis.** — Hucusque de natura gratiae habitualis locuti sumus atque de ejus causa, nunc ergo remanet ut de ejus effectibus loquamur. Et quidem de effectibus formalibus gratiae absolute consideratae etiam disseruimus, puta quod constituat hominem Deo gratum, filium Dei adoptivum etc. Igitur de effectibus gratiae in ordine

ad impium loquendum est in praesenti, in sequentibus vero de effectibus ejus sub ratione causae efficientis tandem erit sermo, idest de merito justī.

593. Iustificatio passive accepta. — Iustificatio passive accepta importat motum ad justitiam proprie loquendo, intelligendo nomine motus quemcumque transitum de potentia ad actum, sicut calefactio importat motum ad calorem, ea enim quae calefiunt calorem acquirunt.

594. Duplex acceptio justitiae. — Sed quia justitia importat quamdam ordinis rectitudinem dupliciter accipi potest; uno modo secundum quod importat ordinem rectum in ipso actu hominis. Et sic justitia est quaedam virtus specialis et dividitur in commutativam et distributivam; commutativa est quae ordinat actum hominis secundum rectitudinem in comparisonem ad alium singularem hominem, regulat autem emptiones, venditiones, ut contractus etc.; distributiva, quae etiam legalis dicitur, est quae ordinat secundum rectitudinem actus hominis in comparisonem ad bonum commune multitudinis. (cf., vol. I, n. 355). Alio modo justitia sumitur universaliter prout importat complexum omnium virtutum, et sic importat rectitudinem quamdam ordinis in ipsa interiori dispositione hominis; prout scilicet supremum hominis, idest ratio, subditur Deo et inferiores vires animae subduntur supremae, scilicet rationi. Iustitia ergo, de qua in praesenti loquimur, importat absolutam rectitudinem hominis ad Deum tamquam ad finem supernaturalem, ad proximum propter Deum et ad seipsum. Haec justitia dici potest « recta totius hominis dispositio erga Deum, erga seipsum et erga proximum ».

595. Justitia prout importat complexum omnium virtutum dupliciter consideratur. — Haec justitia in homine potest fieri dupliciter: 1.º quidem per modum simplicis generationis, qui est vel ex privatione ad formam, sicut cum quis, amissa gratia peccando, iterum gratiam acquirit, vel ex simplici negatione, ut cum subjectum ta-

lem formam non exigit secundum se spectatum quatenus subjectum ad finem talis formae ex se non habet ordinem; et hoc modo justificatio posset competere etiam ei qui non esset in peccato dum hujusmodi justitiam a Deo acciperet, sicut Adam dicitur accepisse originalem justitiam, et Angeli etiam, quia in statu peccati non praeexistentes fuerunt elevati ad finem supernaturalem justitiam sive gratiam a Deo accipiendo; 2.º autem potest fieri hujusmodi justitia in homine secundum rationem motus qui est de contrario in contrarium. Motus enim fit per hoc quod aliquid relinquunt terminum *a quo* et acquirit terminum *ad quem*. Et secundum hoc justificatio importat transmutationem quamdam de statu injustitiae ad statum justitiae praedictae. Unde inter justificationem Adami, Angelorum et justificationem impii haec est differentia, quod in justificatione Adami nihil fuit sublatum humanae naturae per additionem justitiae, sed in justificatione impii injustitia sive peccatum aufertur, ut probabimus infra contra haereticos.

596. **Conclusio I.** — *Iustificatio simpliciter loquendo neque est remissio peccatorum formaliter loquendo, neque remissionem peccatorum necessario includit...*

Delaturur: Nam justificatio, ut iam innuimus, potest esse in aliquo sine remissione peccatorum, imo fuit in primis parentibus, in Angelis, in Beata Virgine Maria, in Christo Domino, de cujus justificatione Angelicus (p. III, qu. XXXIV, a. 1, ad 3.^m) loquens ait: « Sanctificari (*justificari, fieri justum et sanctificari nunc idem significant*) » est aliquid fieri sanctum, fit autem aliquid non solum e contrario, sed etiam ex negative vel privative opposito, sicut album fit ex nigro et etiam ex non albo. Nos autem ex peccatoribus sancti efficimur; et ita sanctificatio nostra est ex peccato. Sed Christus quidem secundum hominem factus est sanctus, quia hanc gratiae sanctitatem non semper habuit, non tamen factus est sanctus ex peccatore, quia peccatum nunquam habuit, sed fa-

ctus est sanctus ex non sancto secundum hominem, non quidem privative, ut scilicet aliquando fuerit homo et non fuerit sanctus, sed negative, quia scilicet quando non fuit homo non habuit sanctitatem humanam, et ideo simul factus fuit homo et sanctus homo ».

597. Conclusio. — *Iustificatio impii, licet formaliter non sit remissio peccatorum, est tamen concomitanter.*

Prob.: Licet introductio novae formae non sit expulsio alterius prioris formaliter loquendo, tamen ad introductionem novae formae oportet ut forma opposita, vel quod se habet quasi forma opposita, simul expellatur a subjecto; nam contraria non possunt esse simul in eodem subjecto. Atqui peccatum est quasi, ut ita dicam, forma quae oppositionem habet cum justificatione, ac proinde simul cum ea stare nullo modo potest; nam peccatum reddit hominem Deo abominabilem, justificatio reddit ipsum Deo gratum. Ergo ex positione justificationis in aliquo subjecto sequitur in eodem instante expulsio sive destructio peccati, si peccatum in subjecto tali praeexistat. Haec autem justificatio, quia fit in subjecto quod ante erat impium, idest peccator, dicitur *iustificatio impii*. Sic S. Thomas (*De ver.*, qu. XXVIII, a. 1, c.) declarat nostram conclusionem: « Si... accipitur justificatio per viam mutationis sic aliam mutationem significat justificatio, scilicet justitiae generationem; et aliam peccatorum remissio scilicet corruptionem culpaе. Sic autem justificatio et remissio peccatorum non erunt idem nisi per concomitantiam. Utrolibet autem modo justificatio accipiat, oportet quod a tali justitia dicatur quae peccato cuilibet opposita sit. Nam et motus est de contrario in contrarium et generatio et corruptio se se concominantes contrariorum sunt ».

598. Falsa notio justificationis ab haereticis tradita.

— Lutherus Calvinus et eorum asseclae hanc vocem *iustificatio* sensu improprio accipiunt. Putant enim quod cum homo dicitur justificari in sacris litteris non debeat intelligi ut dicatur fieri justus ea justitia de qua locuti sumus,

sed solum declarari, reputari, pronunciari justum. Ac propterea in justificatione peccatoris non deleri, sed operiri, non auferri, sed tegi, non eradicari, sed radi peccata et remanere omnino; solummodo ergo dicuntur tegi, non imputari et condonari ob merita et gratiam Christi. Contra quos sit:

599. **Conclusio.** — *In justificatione impii peccata non teguntur quasi maneant in impio; sed vere ac formaliter remittuntur, delentur et auferuntur.* — Haec conclusio ad fidem pertinet, ut patet per Concilium Trid. (sess. V, can. V) definiens: « Si quis per. J. C. D. N. gratiam quae in baptismo confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit non tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet; sed illud dicit tantum radi aut non imputari; anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus; quia nihil damnationis est iis qui vere consepulti sunt etc. ». (cf. etiam ib. sess. VI, c. VII).

Prob. 1.º concl. ex Veteri Testam. quod ita clare loquitur circa praesentem materiam ut nullus, qui contra praefatos haereticos scripsit, clarius et explicitius locutus sit aut loqui potuerit. Utitur enim omnibus verbis quibus possit adseri nostra conclusio; ait enim peccata auferri, tolli, deleri, transferri, removeri, ita ut nihil damnationis sit in eo qui justificatur. Igitur ad rem veniamus. (Psalmo L, 3) Dicitur: Dele iniquitatem meam; et (Iob. VII, 21): Cur non tollis peccatum meum et quare non aufers iniquitatem meam? Et (II. Reg. XII, 13): Dominus transtulit peccatum tuum; et (Isa. XLII, 23): Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas; et (Psal. III, 12): Quantum distat ortus ab occidente; longe fecit a nobis iniquitates nostras. — Ex Novo Testamento (Ioan I, 29): Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi; et (Rom. VIII, 1): Nihil ergo damnationis est in iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant.

Prob. 2.º ex eadem Scriptura. Peccata dicuntur a Sacra Scriptura sordes, inquinamenta, maculae quia anima per peccata vere inquinatur, maculatur etc. Atqui anima per

justificationem ab eadem Sacra Scriptura dicitur *lavari, ablui, abstergi, mundari purgari* ab hujusmodi *sordibus, inquinamentis* etc. Ergo tales *sordes* seu *inquinamenta* etc. non remanent in ipsa post ipsam justificationem. — *Prob. mai.* (Jerem. II, 22): *Maculata es in iniquitate tua coram me.* (Apoc. XXII, 11): *Qui in sordibus est sordescat adhuc et qui iustus est, iustificetur adhuc*; et (Math. XV, 11): *Non quod intrat in os coinquinat hominem, sed quod procedit de ore.* — *Prob. min.* (Psal. L, 9): *Lavabis me et super nivem dealbabor*; et (Ezech. XV, I, 25): *Effundam super vos aquam mundam et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*; et Apostolus (I, Cor. VI, 10-11): *Nolite errare; neque fornicarii... neque adulteri regnum Dei possidebunt; et haec quidam fuistis, sed obluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis.*

2.º *Prob. ex patribus.* In praesenti nobis sufficiat afferre auctoritatem S. Augustini, qui (lib. 1.º cont. duas epistol. Pelag. c. XIII) ait: « Dicimus baptismum omnium dare indulgentiam peccatorum et auferre crimina, non radere, neque radices peccatorum in mala carne teneri, quasi rasorum in capite capillorum, unde crescant iterum resecanda peccata ». Sed digna sunt quae adferantur verba quae habet (in conc. II, in psal. XXXI), quibus convellit haereticorum fundamentum praecipuum ex Scripturis Sacris desumptum; nam exponens illud: « Beati quorum remissae sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata » dicit: « Nec intelligatis peccata cooperta esse quasi ibi sint et vivant et Deus tegat non tu: nam si tegere volueris erubescens, medicus non curabit; medicus tegit et curat: sub tegmine medici sanatur vulnus, sub tegmine vulnerati celatur vulnus ». Idem docent alii Patres. cf. Justin. (Diol. cum Tryph. n. 141); Chrysost. (l. III, de Sac. n. 6); S. Gregor. M. (l. II, Ep. XLV).

3.º *Prob. ratione:* Omnino falsum et absurdum est adserere 1.º hominem esse simul iustum et injustum, 2.º Deum diligere peccatorem, 3.º Ecclesiam non habere veram po-

testatem remittendi peccata. Atqui haec tria sequerentur si poneretur quod peccata non delerentur in iustificatione, sed tegerentur solum et non imputarentur. Ergo falsum et absurdum omnino est adserere peccata in iustificatione non deleri. — *Mai. patet. : minor Prob. :* 1.º sequeretur hominem esse simul justum et injustum : quia supponitur justificari, effectus autem justificationis est reddere hominem justum, sicut reddere calidum est effectus calefactioni, sequeretur esse injustum quia in homine remanerent peccata : 2.º Deus diligeret peccatorem et impium, nam Deus quam saepe ait se amare justos ; imo ideo justificat, quia amat, sed justi essent etiam peccatores si per justificationem non delerentur peccata, sed tantum tegerentur, etenim vere peccata remanerent in homine. — Neque dicas tegi peccatores ab iustitia externa Christi tamquam veste innocentiae, et sic tectos esse obiectum amoris divini. Nam amor respicit obiectum prout est in se, nisi sit error in intellectu diligentis ; in se autem tales homines vere peccatores essent in hipothesi, ac proinde immundi, maculati, coinquinati, sordibus affecti, quae omnia purissimae dilectioni divinae repugnant. — Adde quod intellectui divino nihil tegi potest, omnia enim nuda et aperta sunt oculis ejus. *Tertia pars* ab Ecclesia satis clara est, nam si peccata remanent. Ergo proprie non remittuntur. — Insuper Iustificatio fit per gratiam sanctificantem, ut in sequentibus probabitur. Atqui gratia sanctificans stare non potest cum peccato, ut patebit ex dicendis. Ergo in iustificatione vere delentur peccata.

CAPUT L.

De infusione gratiae requisita
ad culpae remissionem

[S. Th., 1. c., qu. CXIII., a. 2, cum Comm., CAJ., SYLVII, JOANN. a S. THOMA, —
Conf. GONET, 1. c. Tract. IX *de justificatione*, disp., l. a. I-V, BILLUART,
1. c. diss. VII. a. II., GOTTI 1. c. Tract. *De justificatione*, quaestio, 1.^a dub.
III.-VIII, DE MEDICIS, 1. c. diss. XIII. a. IV., MAZZELLA *De Gratia*
Christi, disp. V. a. II, et VI].

600. Haeretici. — Haeretici praecitati (c. praec.) docuerunt non solum peccata non deleri, non auferri, sed praeterea negarunt etiam impium justificari per formam intrinsece inhaerentem, idest per gratiam habitualement in ipsa anima receptam, et adserunt ipsum justificari vel per justitiam quam Deus justus est, vel per Christi justitiam ei extrinsece imputatam.

601. Condemnatio a Concilio Tridentino lata. — Sed haec sententia qua ponitur impium justificari per justitiam, qua Deus justus est, et per Christi justitiam extrinsece ei imputatam, damnata est a concilio Trid. dicente (sess. VI, can. X): « Si quis dixerit homines sine Christi justitia per quam nobis meruit justificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse; anathema sit ». Et can. XI: « Si quis dixerit homines justificari vel sola imputatione justitiae Christi vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et charitate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffunditur atque illis inhaereat aut etiam gratiam qua justificamur esse tantum favorem Dei; anathema sit ». Et c. VII: « Unica formalis causa (justificationis nostrae) est justitia Dei non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit, qua videlicet a Deo donati renovamur spiritu mentis nostrae, et non modo reputamur, sed vere justii nominamur et sumus justitiam in nobis recipientes unusquisque suam... in hac impii justificatione ». Et postea prosequitur: « Per

Sp. S. caritas Dei diffunditur in cordibus eorum qui justificantur atque ipsis inhaeret, unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum ».

602. **Conclusio.** — *Iustificatio impii, ac proinde remissio peccatorum non fit per justitiam Dei aut Christi extrinsece nobis imputatam, sed per internam justitiam qua interius renovamur et sanctificamur, quae est gratia ipsa habitualis.* — Haec prima pars conclusionis non solum certa est, sed de fide, ut patet ex iis quae ex concilio Trid. retulimus. Secunda pars certissima est etiam, licet non sit conceptis verbis definita, pro quo vide ea quae disseruimus de gratiae habitualis natura.

Prob. 1.º: Ex Scripturis possunt adferri omnia quae capite praec. retulimus. Insuper: In sacra Scriptura dicitur quod nos habemus gratiam, caritatem, justitiam: et quidem gratia est donum et caritas est donum et principium dilectionis, justitia est forma. Atqui donum Dei quod anima accepit a Deo, principium dilectionis et forma qua constituimur justi non potest esse ipsa justitia Dei, neque Christi extrinsece homini imputata, sed habituale donum animae inhaerens. Ergo. — Prob. maj. (Joan. I, 16) De plenitudine eius nos omnes accepimus et gratiam pro gratia (Rom. I, 5): Per quem accepimus gratiam. (Eph. IV, 7): Unicuique nostrum datum est gratia secundum mensuram donationis Christi. (Rom. V, 5): Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Sp. S. qui datus est nobis.

2.º *Prob. ex S. Aug. qui (lib. de Spiritu et litt. c. 32) dicit: « Charitas Dei diffunditur in cordibus nostris non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos; sicut justitia Dei qua justi ejus munere efficimur ». Et (c. 9.) explicans haec Apostoli verba: Iustitia Dei manifestata est, ait: « Non dicit Apostolus justitia hominis, sed justitia Dei, non qua Deus justus est, sed qua induit hominem cum justificat impium ».*

3.º *Prob. ratione*: Iustificatio impii est terminus sive objectum dilectionis divinae, cum Deus justificatos in quantum tales diligit. Atqui objectum sive terminus dilectionis divinae oportet ut sit aliquid reale ab ipsa dilectione divina effectum, cum dilectio divina non sit solum affectiva, sed effectiva etiam sui objecti. Ergo iustificatio est aliquod donum in anima impii existens ei inhaerens per quod ipsa anima fit intrinsece Deo justa et grata. Adde quod nostra iustitia non semper aequalis est, nam quandoque est major, quandoque minor (cf. supra cap. praec.).

603. **Obj.** 1.º — Nostra iustificatio fit formaliter per iustitiam Christi. Ergo. — *Prob. antec.* (Rom. V, 9): *Per unius obedientiam iusti constituentur multi*. Et. (ib. v. 18): *per unius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitae*.

Resp.: *Nego antec.* et *conseq.*; ad probat. dicendum quod verba Apostoli sunt intelligenda non in sensu formali, sed causali, nam, ut vidimus (n. 538), Christus est causa meritoria et efficiens nostrae iustificationis. Unde ibid. dicitur etiam *sapientia nostra*: et (Joan. XI, 25), *resurrectio nostra*. Et (Psal. CXVII, 14): *fortitudo mea Dominus*. Et Deut. Deus dicitur *vita hominum et longitudo dierum*.

604. **Pro difficultatibus solvendis ex S. Scriptura.** — Ad alia quae possunt opponi ex Scriptura adverte quod Scriptura intendit excludere saepe iustitiam qua homo per proprias vires naturales justus efficiatur, nam qui justus est, ex gratia Dei est, ac proinde per iustitiam a Deo derivatam per specialem benevolentiam; et ideo justus iustitia Dei dicitur. Adverte etiam quod iustitia hominis etiam per gratiam habita Dei infinitae iustitiae comparata est tanquam nihilum, praecipue quia amitti potest.

605. **Quaestio.** — Obstendimus in praecedentibus hominem per gratiam habitualement justificari, nunc autem inquiritur an sola gratia habitualis sit forma justificans, seu utrum homo per solam gratiam habitualement iustus coram Deo

formaliter constituatur, vel id etiam actus contritionis, vel actus charitatis praestent, aut saltem praestare possint.

606. Advertenda. — I. Quaestio praesens procedit de adulto, non de puero, qui non habens usum rationis justificatur per sacramentum baptismi; certum est enim talem puerum per solam gratiam habitualement justificari, cum non sit capax contritionis et actus charitatis.

II. Adultus potest justificari vel per susceptionem sacramenti, vel per actum contritionis aut charitatis cum voto suscipiendi sacramentum. Qui autem justificatur per susceptionem sacramenti vel habet attritionem, vel actum contritionis.

III. Certum est apud omnes susipientem sacramentum cum actu attritionis per solam habitualement gratiam justificari, cum in casu nullus sit actus impossibilis cum peccato.

IV. Certum est etiam gratiam infundi habitualement cum quis sive in susceptione sacramenti sive extra habens actum caritatis vel contritionis justificatur; solum quaeri potest an actus contritionis vel caritas concurrat formaliter ad justificationem inducendam ut causa partialis.

607. Punctum quaestionis. — Quaestio igitur praesens ad hoc decernendum reducitur: Utrum in illo qui justificatur, aut in susceptione sacramenti cum actu contritionis vel caritatis, aut extra susceptionem sacramenti cum actu contritionis vel caritatis, ipsemet actus contritionis vel caritatis, haberi debeat ut causa formalis saltem partialis justificationis vel remissionis peccatorum.

608. Sententiae. — Vasquez affirmative respondere videtur, ait enim (3 p. tom. 1.º disp. 2, cap. 7, num. 52): « Memini autem contritionis; quia in adulto qui justificatur extra sacramentum magis certum est eum justificari contritione quam gratia habituali, ut ostendimus (1-2 disp. 203, c. 3) ». — Hanc sententiam Suarez vocat temerariam et concilio Trid. parum consentaneam, et communiter theologo eam reiiciunt.

609. **Conclusio I.** — *De facto actus contritionis vel caritatis non est habendus uti causa formalis iustificationis, sed sola gratia habitualis.*

Prob. 1.º conclusio ex Concilio Trid. (sess. VI, cap. 7), quod adsignatis variis causis nostrae justificationis, loquens postea de ipsa causa formali. ait: « Demum unica formalis causa est justitia Dei, non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit.... justitiam in nobis recipientes ». Per justitiam autem concilium non intelligit aliquem actum transeuntem, ut esset actus contritionis aut caritatis, sed aliquam formam animae inhaerentem per modum permanentis et rationem habitus habentem, qua homo denominatur et fit vere justus.

Prob. 2.º ex eodem Conc.: Dispositio ad formam ab ipsa forma sive a causa formali distinguitur, ut patet. Atqui Concilium adserit actum contritionis esse dispositionem ad justitiam sive ad justificationem. Ergo actus contritionis non est causa formalis sive forma justificationis. — *Prob. minor:* Nam (sess. XIV, cap. 4) dicitur quod contritionis motus « fuit *quovis tempore* ad impetrandam veniam necessarius: et in homine post baptismum lapso ita demum praeparat ad remissionem peccatorum si cum fiducia divinae misericordiae et voto praestandi reliqua conjunctus sit ». Concilium his verbis non loquitur de contritione imperfecta solum, sed etiam de contritione in genere, et quam postea dividit in contritionem perfectam et in contritionem imperfectam: sed et ex ipsa definitione contritionis ab eodem concilio ibidem tradita patet, ait enim quod « sit animi dolor ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de caetero »: haec autem definitio et contritioni imperfectae et perfectae convenit, imo magis perfectae quam imperfectae. Adde quod contritio imperfecta seu attritio non quovis tempore fuit necessaria ad impetrandam veniam, nam etiam nunc homo potest justificari sine contritione imperfecta, imo de facto multi sunt qui sola perfecta contritione justificantur; ante

Christum autem contritio imperfecta neque necessaria erat, neque sufficiebat.

2.º *Prob ratione*: Causa formalis et adaequata justificationis oportet ut maneat in justificato quousque remanet justificatio ipsa; causa enim formalis non distinguitur ab effectu, ut causa efficiens, sed habet effectum per hoc quod proprium esse communicat. Atqui actus contritionis vel charitatis non potest jugiter permanere in homine dum diu manet justificatio. Ergo talis actus non potest esse causa neque totalis, neque partialis justificationis.

3.º Idem effectus formalis non potest habere causam formalem diversae rationis, nam causa formalis causat communicando proprium esse, sicut albedo facit album communicando seipsam. Atqui justificatio est eadem in omnibus, sive quis justificetur extra sacramentum, sive in sacramento susceptione, sive per actum contritionis sive attritionis, sive sine ullo actu, ut contingit in pueris. Ergo justificationis forma sive causa formalis est eadem in omnibus, ac proinde cum in pueris sit sola gratia habitualis, etiam in adultis idem contingit. (Cf. Gouet *De justificatione*, disp. I, a. III).

610. **Obj.** — Iustificatio fit per illam formam quae magis opponitur peccato essentialiter considerato. Sed actus dilectionis magis opponitur peccato essentialiter considerato quam gratia habitualis. Ergo justificatio fit formaliter per actum dilectionis. — *Prob. minor*: Quia in omni statu peccatum importat privationem dilectionis, non autem privationem gratiae, nam in statu naturae purae fuisset peccatum, et tamen non fuisset privatio gratiae.

Resp.: *Nego maj.* absolute consideratam. — Nam justificatio pro isto statu non fit per formam oppositam peccato tantum essentialiter considerato, sed debet fieri per formam oppositam illi rationi, quam peccatum principaliter in praesenti statu importat; peccatum autem pro hoc statu, in quo nunc sumus, importat principaliter privationem gratiae, quia in statu in quo nunc sumus ordinamur ad finem

supernaturalem; unde peccatum mortale habituale (de quo tantum hic loquimur) importat privationem illius principii in quo ordinamur ad finem supernaturalem, quod principium est ipsa gratia habitualis (cf. Gonet l. c.).

Resp. 2.º: Dist. min.: Dilectio Dei magis opponitur peccato idest actui peccaminoso, *conc.*, statui habituali qui ex actu peccaminoso resultat, *nego*. Post actum peccati, qui non remanet, homo remanet a Deo aversus sicut ab ultimo fine modo permanenti et quasi habituali; haec autem aversio aufertur per habitum a Deo infusum per quem homo in Deum sicut in finem inclinatur, et huiusmodi habitus est gratia habitualis quae hominem inclinat ad dilectionem Dei super omnia.

611. Conclusio II. — *Gratia habitualis natura sua expellit peccatum, imo talis ac tanta est repugnantia gratiae habitualis cum peccato, ut neque de potentia Dei absoluta possit esse simul in eodem subiecto.*

Prob. 1.^a pars 1.º ex Scriptura. Sacra Scriptura gratiam comparat luci et peccatum tenebris. Atqui lux natura sua realiter physice expellit tenebras, neque quidquam aliud requiritur. Ergo et gratia natura sua et sola expellit peccatum. — *Prob. maj.* (Eph. V, 8): *Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino.* Et (II. Corinth. VI, 14): *Quae participatio iustitiae cum iniquitate? quae societas lucis ad tenebras?*

2.º Prob ex Concilio Trid. Nam. (Sess. V. decreto De peccato originali) docet « Per Jesu Christi D. N. gratiam quae in baptismo confertur... tolli totum id quod veram et propriam peccati rationem habet »; ac insuper qui gratiam consecuti sunt, vi gratiae « veterem hominem exuentes (prosequitur concil.) et novum, qui secundum Deum creatus est induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii ac Deo dilecti effecti sunt, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi; ita ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli remoretur ». Si igitur gratia totum id quod rationem peccati habet, tollit ita ut homo per eam fiat haeres Dei,

cohaeres Christi, et nihil in eo sit quod ipsum ab ingressu coeli remoretur, patet quod gratia natura sua sola expellit peccatum, neque aliquid aliud requiritur.

3.º *Prob. ratione*: Per peccatum homo a Deo avertitur sive a Deo deordinatur, ut patet, per gratiam autem ad Deum convertitur et ordinatur. Nam gratia, cum faciat hominem Deo gratum, supponit dilectionem specialem in ipso Deo, ita ut faciat hominem capacem diligendi Deum supernaturali dilectione. Atqui conversio ad Deum excludit natura sua aversionem, ordinatio excludit deordinationem. Ergo gratia natura sua sola excludit et expellit peccatum.

Prob. 2.^a pars. 1.º Neque de potentia Dei absoluta fieri potest ut privatio formae sive perfectionis et ipsa forma opposita sint simul in eodem subjecto, ita e. g. non potest fieri ut aliquod subjectum simul et secundum idem careat albedine et habeat albedinem, careat vita et habeat vitam. Atqui peccatum habituale nihil est aliud quam privatio gratiae sanctificantis, nam homo, ut ait Angelicus, peccando « maculam incurrit inquantum privatur decore gratiae », quae macula est peccatum habituale. Ergo fieri non potest, etiam de potentia Dei absoluta, ut peccatum sit simul cum gratia in eodem subjecto.

2.º Per gratiam homo fit Deo gratus, ac proinde diligitur a Deo, ordinatur in Deum sicut in ultimum finem supernaturalem, habet jus ad haereditatem, quia filius Dei adoptivus constituitur; per peccatum autem fit Deo exosus, a Deo odio habetur, avertitur a Deo tanquam a fine et naturali et supernaturali, et fit indignus haereditate coelesti, imo dignus poena aeterna. Atqui etiam de potentia Dei absoluta fieri nequit ut homini tam opposita conveniant. Ergo etiam de potentia Dei absoluta fieri nequit ut gratia habitualis sanctificans et peccatum simul reperiuntur in eodem homine.

612. **Corollaria.** — I. Ex prima parte conclusionis et multo magis ex secunda sequitur quod ad remittendum peccatum, non solum quantum ad maculam, sed etiam

quantum ad rationem offensae et injuriae Dei in peccato contentae, praeter gratiam habitualement non requiritur favor novus Dei extrinsecus quo offensa condonetur.

II. Iustificatio impii importat non solum remissionem peccatorum, sed etiam sanctificationem et renovationem interiorum.

CAPUT LI.

De proprietatibus justificationis.

(Cf. DE MEDICIS, l. c. diss. XIII. a. VI; MAZZELLA, l. c. disp. V. a. XI).

613. **Haeretici.** — Putaverunt haeretici tres esse proprietates justificationis, nempe aequalitatem, inamissibilitatem et certitudinem. — Iovinianus docuit nullum posse proficere in justificationis gratia, ac unum esse altero sanctiorem non posse. Iovinianum secuti sunt Lutherus et Calvinus: Lutherus ait blasphemando (Serm. de Beat. Mar. Virg. Nativitate): « Omnes Christiani aequae magni sumus sicut Mater Dei et aequae sancti sicut ipsa ». Calvinus vero: « Aequalitas justificationis est qua Christi iustitia per fidem apprehensa, omnibus a Deo aequaliter imputatur etiamsi aliorum fides robustior, aliorum imbecillior est ». (Cf. Theol. Calvinist. Windelini lib. 1, c. 2, 4.). Quoad inamissibilitatem Calvinus docuit (lib. 3.º instit. cap. 2) eum qui semel justificationis gratiam adeptus est eam per nullum peccatum subsequens unquam amittere posse. Quoad tertium Lutherus docuit in suis thesibus publicis quemlibet fidelem posse esse certum certitudine fidei se esse iustificatum, imo id teneri credere fide divina. Idipsum docet Calvinus. Quoad aequalitatem et certitudinem justificationis vide quae supra diximus de aequalitate et certitudine gratiae ne bis de eadem re agamus (n. 583-590).

614. **Conclusio.** — *Iustificatio non solum amissibilis est, sed de facto amittitur per subsequens peccatum mortale.* — Haec conclusio ad fidem pertinet. Nam Concil. Trid. (Sess.

VI, Can. 23) sic decernit : « Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere : atque adeo eum qui labitur et peccat numquam vere justificatum fuisse, anathema sit ».

Prob. ex scriptura. Ezech. (XVIII, 26) : *Cum averterit se iustus a iustitia sua et fecerit iniquitatem, morietur in eis : in iniustitia quam operatus est morietur.* Et Apostolus (I. Cor. VI, 9) : *An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt ? Nolite errare : neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles.... neque fures, neque arari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.* At si quis per subsequens peccatum non posset amittere iustitiam acceptam, nihil impediret quominus praedicti iniqui possiderent regnum Dei. Adde quod Apostolus castigabat corpus suum ne reprobis efficeretur. (I Cor. IX, 27.)

2.º *Prob. ex patribus.* Hieron. (lib. 2.º adversus Jovinianum) inter errores Joviniani recenset sequentem « quod gratiam sanctificantem inamissibilem adsereret ». Et S. Aug. (de dono persever. cap. 13) dicit : « quosdam lapsos quousque redeant non exire de hac vita qui utique perirent, si antequam redirent, exirent ». Possunt ergo juxta Augustinum justis gratiam amittere.

3.º *Prob. ratione :* Putant haeretici praefati justificados non posse amittere iustitiam, quia iustitia, qua justis constituuntur, juxta eos, non est donum Dei inhaerens ipsi animae, sed ipsa Dei iustitia, vel Christi homini extrinsece imputata, ac proinde nullam habere gratitudinem intrinsicam apud ipsum Deum, unde ajunt haeretici peccata etiam praeterita remanere in homine justificato : ac proinde justificatio sive iustitia stare potest cum peccatis quantumcunque multiplicentur. Atqui uti ostendimus in praecedentibus talis naturae est justificatio ut sit omnino incompatibilis cum peccato. Ergo sicut justificatio tollit peccatum praeteritum habituale, ita etiam peccatum actuale mortale excludit justificationem.

615. **Obj. I.** — (I. Joan. III, 9): *Omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, nec peccare potest, quia ex Deo natus est. Ergo justitia semel habita inamissibilis est.*

Resp.: Conc. auctoritatem et Dist. sensum: Omnis qui natus est ex Deo *inquantum* ex Deo natus est et *inquantum* in ipso est *semen Dei*, idest gratia divina, peccatum non facit, *conc.*, omnis qui natus est ex Deo peccatum non facit, quasi ipsa gratia divina excludat ab homine *potentiam* peccandi, vel impediat absolute ut de facto non peccet, *nego.* — Certe qui natus est ex Deo et habet gratiam Dei in semetipso quousque permanet in eo gratia divina non peccat, neque vi gratiae peccare potest, sed tamen peccare potest amittendo gratiam et semen Dei. Unde S. Aug. (lib. de gratia Christi cap. 21) ait: « Charitas secundum quam ex Deo natus est non agit perperam, nec cogitat malum; cum ergo peccat homo non secundum caritatem, sed secundum cupiditatem peccat secundum quam non est natus ex Deo ».

616. **Obj. II.** (I. Cor. XIII, 8) Dicitur: *Caritas nunquam excidit.* Et (Cant. VIII, 7): « *Aquae multae non potuerunt extinguere caritatem* ». (I. Joan. II, 19): *Ex nobis, prodierunt sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.*

Resp. ad 1.^m: Sensus est quod caritas non est sicut alii habitus qui inter virtutes theologicas numerantur, et sicut gratiae gratis datae. Nam fides, et spes quandoque deficient, non enim erunt in patria, ut docet Apostolus et explicant theologi, sed caritas remanebit. Idem dicendum est de aliis donis, quae sunt gratiae gratis datae, puta prophetia, dona linguarum, interpretatio sermonum etc.; non autem vult Apostolus significare quod quis non possit amittere caritatem et gratiam qua justificatur. Patet hoc etiam ex Apoc. (II, 4) ubi Deus cuidam episcopo Ephesi exprobat: *Habeo adversum te quod caritatem tuam primam re-*

liquisti: memor esto unde excideris, et age poenitentiam et prima opera fac.

Ad 2.^m: Apostolus loquitur de quibusdam hominibus qui perseverarunt in gratia usque ad mortem fortiter agentes, pugnantes adversus tyrannos, puta de Apostolis, de martyribus. Non enim dicimus quod quilibet homo post acceptam justitiam, justitiam amittit. Tamen multi sunt, qui peccant et gratia justificante exuuntur, et omnes possunt etiam exui nisi ex speciali benevolentia Dei praeserventur. Unde Apostolus timebat de se cum dixit (I. Cor. IX, 27): *Castigo corpus meum et in servitutem redigo ne cum aliis praedicaverim ipse reprobus efficiar*: quod certe non dixisset si justitia semel accepta esset inammissibilis. Et Jesus (Lucae VIII, 13) dicit: *Ad tempus credunt et die tentationis recedunt*. Ad 3.^m autem dico quod per illa verba *non erant ex nobis* Joannes non vult negare illos fuisse fideles et vera membra ecclesiae, sed solum quod non fuerunt perseverantes et constantes, sicut coeteri christiani, sed socordes, leves, inconstantes. Nonne Judas fuit verus Apostolus et vere electus sicut ceteri? cum Christus dicat (Jon. VI, 71): *Nomne ego vos duodecim elegi et ex vobis unus diabolus est?*

617. Proprietates justificationis recensentur. — Ex dictis ergo in hoc capite et supra (n. 584-599) deducitur proprietates justificationis non aequalitatem, certitudinem et inamissibilitatem, ut haeretici adseruerunt, sed *incertitudinem, inaequalitatem, amissibilitatem* esse.

CAPUT LII.

De modo quo se habet fides ad justificationem
in adultis

(S. Th. I-II, qu. CXIII. -- GONET, l. c., a. VI VII; l. c. a. X)
BILLUART, diss. VII, a 4; GOTTI, l. c. quaest. II, et DE MEDICIS, l. c. diss. XIII.
a. VIII; MAZZELLA, l. c. a. X)

618. **Ratio capitis.** — In praecedentibus probavimus (n. 578) ad gratiam habitualement habendam requiri aliquam dispositionem ex parte hominis, quam dispositionem diximus esse motum liberi arbitrii (1). At motus sive actus liberi arbitrii multiplex esse potest; et non solum est actus contritionis; dicendum est ergo in praesenti de actibus omnibus ad gratiam justificationis requisitis.

619. **Quaestiones.** — Primus actus qui concipitur in homine disponens ad justificationem est actus fidei, unde ab actu fidei incipientes quaerimus: 1.º an fides requiratur ad justificationem adulti; 2.º quid sit fides de qua procedit quaestio; 3.º quodnam sit ejus objectum; et tandem 4.º an sola fides sufficiat, vel aliqui alii actus sive motus requirantur.

620. **Quid docuerunt haeretici.** — Duo circa fidei necessitatem communiter recensentur errores. Primus fuit Manichaeorum adserentium nihil omnino esse credendum,

(1) Haec habet Angelicus (l. c. a. 3, c.) de motu liberi arbitrii in genere requisiti ad justificationem: « Iustificatio impii fit Deo movente hominem ad justitiam. Ipse enim est qui justificat impium, ut dicitur (Rom. III). Deus autem movet omnia secundum modum uniuscujusque, sicut in naturalibus videmus quod aliter moventur ab ipso gravia et aliter levia propter diversam naturam utriusque. Unde et hominem ad justitiam movet secundum conditionem naturae humanae. Homo autem secundum propriam naturam habet quod sit liberi arbitrii. Et ideo in eo qui habet usum liberi arbitrii non fit motio a Deo ad justitiam absque motu liberi arbitrii ».

sed duntaxat esse adsentendum iis, quae naturali ratione demonstrari aut quoquomodo cognosci evidenter possunt. Abaelardus in hunc errorem incidit; et eo maxime delectantur rationalistae nostrae aetatis. Secundus error in eo situs est ut solus motus fidei sit necessarius ad justificationem obtinendam. Hunc secundum errorem docuit tempore Apostolorum Simon Magus, ut refert S. Aug. (lib. de fide et operibus c. XV), contra quem S. Petrus et S. Jacobus suas epistolas scripsisse dicuntur. Eundem errorem Lutherus et Calvinus iterum suscitaverunt; Lutherus tamen docet fidem qua justificamur esse firmam fiduciam qua peccator confidit ob merita Christi sibi peccata non imputari, ac proinde eam in voluntate reponit. Calvinus vero vult talem fidem esse actum quo certo credimus ob Christi merita omnia peccata nobis esse remissa.

621. **Triplicem fidem distinguunt haeretici.** — Triplicem tamen fidem distinguit Calvinus cum suis adseclis: 1.º Fidem qua credimus vera esse ea quae in Sacris Scripturis continentur, et hanc vocat *historicam*; 2.º Fidem quae idem est juxta eum ac facultas edendi miracula, et hanc *fidem miraculorum* vocat; 3.º Fidem qua credimus Dei promissiones veras esse de gratuita remissione peccatorum per merita Christi, et hanc *fidem promissionum* appellat. Fidem promissionum distinguunt in generalem et particularem. Generalem dicunt eam qua credimus Deum omnibus credentibus remissionem peccatorum promisisse et salutem. Specialem vero eam qua unusquisque credit sibi omnia peccata sua esse per Christum dimissa. Hanc tamen fidem cum fiducia confundit Calvinus, etenim adsignat pro objecto divinam benevolentiam (lib. III iustit. c. II), ac proinde videtur quoad rem cum Luthero convenire.

622. **Quid imponat Calvinus catholicis.** — In fide duo distinguuntur: 1.º perceptio rei revelatae, 2.º adsensus mentis eidem rei ob auctoritatem revelantis. Ait ergo Calvinus catholicos primum non exigere, sed solummodo secundum. Idest exigunt, juxta ipsum, catholici submissionem

et ad sensum mentis omnino coecum rebus revelatis, et nullo pacto exigunt ut fidelis teneatur percipere ea quae sunt divinitus revelata.

623. **Calvinisticae impositionis falsitas.** — Sed hoc est solemne mendacium. Utrumque enim exigunt catholici et perceptionem veritatis revelatae et ad sensum mentis illi veritati. Non tamen exigunt perceptionem, vel apprehensionem, sive notitiam omnium omnino veritatum revelatarum, secus enim nec unus quidem fidelis reperiretur. Quis enim etiam theologorum est qui omnia sciat omnino quae et in Sacra Scriptura et in traditione continentur divinitus revelata? Sufficit ergo perceptio, vel cognitio quarundam veritatum quae revelatae sunt, magis et minus tamen pro diversitate personarum. Unde in rudibus non requiritur certe ea cognitionis copia et perfectio revelatorum, quae in theologo reperitur, non enim omnes Christi fideles theologos esse necesse est.

624. **Fidei triplex consideratio.** — Fides in ordine ad justificationem tripliciter considerari potest: 1.º ut est ad eam praevia dispositio, qua scilicet homo ad justificationem per auxilium Dei se praeparat; 2.º ut est aliquid consequens justificationem, puta augendo vel conservando justitiam secundum quod scilicet habitus per actus corroborantur vel augentur; 3.º potest considerari fides sola sicut ab haereticis citatis consideratur; et 4.º tanquam causa formalis vel melius tanquam instrumentum, quo quasi apprehendens et veluti sibi applicans justitiam Dei, aut Christi, homo justificatur, quia talis justitia ei extrinsece imputatur. Haec sola (juxta haereticos) est quae justificat modo praedicto, licet sola non sit, sed comites virtutes habeat, quae, ut ait Calvinus, non justificant.

625. **Conclusio I.** — *Fides, sive aliquis actus fidei requiritur ad iustificationem adulti.*

Prob. 1.º ex Scriptura (Heb. X, 38): Justus autem meus ex fide vivit: quod si subtraxerit se non placebit animae meae; idest si subtraxerit se a fide, ut patet ex verbis

sequentibus, nam prosequitur (loc. cit. v. 39): *Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animae.* Et postea (cap. XI, 6) ait: *Sine fide autem impossibile est placere Deo.* Et (Marci XVI, 16): *Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit; qui vero non crediderit condemnabitur.*

2.º *Prob.* ex Trid. (sess. VI, c. VIII); explicans enim Concilium quomodo homo per fidem justificatur, ait: Per fidem ideo justificari dicamur, quia fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis. sine qua impossibile est placere Deo et ad filiorum ejus consortium pervenire.

3.º *Prob.* ex S. Augustino dicente: (serm. XX, de verbis Apostoli): « Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur ».

Prob. ratione: In justificatione homo per liberum arbitrium convertitur ad Deum ut ad finem supernaturalem. Atqui liberum arbitrium, sive voluntas, cum sit potentia coeca, non potest ad Deum converti nisi dirigatur ab intellectu, qui per fidem cognoscat Deum ut finem supernaturalem. Ergo fides est necessaria ad hoc ut homo justificetur, idest aliquis motus fidei est necessarius ad justificationem.

626. **Conclusio II.** — *Fides ad iustificationem necessaria non est sola fiducia qua credimus peccata nobis esse remissa; sed est adsensus mentis quo firmiter credimus esse vera ea quae divinitus revelata sunt; quarum quaedam captum rationis superant.*

Haec conclusio duas habet partes, ambas doctrinae Calvinianae oppositas; 1.^a pars negativa est, altera positiva.

1.^a *pars.* a Concilio Trid. ut de fide definita est; ait enim (*De Iustif.* can. XII): « Si quis dixerit fidem justificantem nihil esse quam fiduciam divinae misericordiae peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur; anathema sit ».

Prob. 1.º: Objectum fidei justificantis non potest esse nisi illud quod est certum fide divina. Atqui unicuique propria peccata esse remissa vel remitti non potest esse certum fide divina. Ergo peccata nobis esse remissa non potest esse objectum fidei justificantis, ac proinde fides sive fiducia, qua homo credit peccata sibi esse remissa, non potest justificare. — *Prob. minor* ex iis quae supra de incertitudine justificationis vel gratiae discussa a nobis sunt (n. 584).

Prob. 2.º ex ipso Calvino dicente (Inst. III, c. II, § XI): « Et si in fidem non illuminantur nisi qui praeordinati sunt ad salutem, experientia tamen ostendit reprobos interdum simili fere sensu atque electos affici ut ne suo quidem judicio quicquam ab electis differant ». Ergo homo juxta Calvinum incertus est an habeat veram fidem an non. Et (§ X, loc. cit.) dixerat: « Tot vanitatis recessus habet, tot mendacii latebris scatet cor humanum, tam fraudolenta hypocrisi objectum est ut seipsum saepe fallat ».

Prob. 2.^a pars ex verbis supra relatis (Heb. X, 38): *Justus ex fide vivit, quod si subtraxerit se non placebit animae meae* etc. Inde prosequitur: *Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*; quibus verbis patet Apostolum dicentem: *Justus ex fide vivit* etc., non loqui de fiducia, sed de fide sive de assensu quo credimus vera esse quae divinitus sunt revelata. Quod etiam magis patet ex sequentibus; determinat enim statim explicitis verbis objectum talis fidei, non enim dicit esse Dei benevolentiam, sed audi quid dicat: *Fide intelligimus aptata esse saecula Verbo Dei*. Et (Heb., XI, 6): *Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est*, etc. Item (Rom. X, 9): *Hoc est verbum fidei quod praedicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum et credideris in corde tuo, quod Deus suscitavit illum, salvus eris*; et (Marci XVI, 15): *Praedicate evangelium omni creaturae... Quis crediderit salvus erit*. (I. Corinth. XV, 1): *Notum vobis facio, fratres, Evangelium quod praedicavi vobis; quod accepistis*.

et per quod salvamini. Multa alia afferri possunt ex Sacra Scriptura, sed brevitatis gratia relinquimus.

2.º *Prob.* ex Tridentino (sess. VI, c. VI), ubi modum praeparationis ad gratiam describit dicens: « Disponentur ad ipsam justitiam dum excitati divina gratia et adiuti fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum credentes vera esse quae divinitus revelata et promissa sunt ». Ac proinde non sola fiducia, qua credimus peccata nobis esse remissa est principium nos justificans. Licet autem fiducia requiratur ut dispositio ad justificationem, tamen non sufficit, ut etiam melius ex dicendis patebit, et hoc nota, ut difficultates possis solvere haereticorum. Sed et hoc adverte quod fiducia requisita ut dispositio est spes obtinendi remissionem peccatorum, ac proinde ante remissionem peccatorum ipsa concipitur esse.

627. **Conclusio III.** — *Sola fides ad justificationem non sufficit, sed aliae dispositiones etiam requiruntur.* — Haec conclusio de fide est, nam Trid. (sess. VI, can. 9) sic decernit: « Si quis dixerit sola fide impium justificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse cum suae voluntatis motu praeparari atque disponi; anathema sit ». In sequentibus recensebimus actus quos Concilium requirit.

1.º *Prob. conclusio* ex Scriptura, dicitur enim (Eccl. I, 28): *Qui sine timore est non poterit justificari*; et (Prov. XXVIII, 25): *Qui sperat in Domino sanabitur.* — Et (Luca, XII, 3): *Nisi poenitentiam habueritis omnes simul peribitis.* Petrus Apostolus sic adloquitur Judaeos (Act. II, 28): *Poenitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum.* Et (Jac. II, 14): *Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum?* Et (ib. v. 24): *Videtis quoniam ex operibus justificatur homo et non ex fide tantum*; et licet haec epistola ut canonica non fuerit recepta ab haereticis, tamen Concilium Trid. (sess. VI),

inter canonicas scripturas vult esse habendam. Apostolus (I. Cor. XIII, 2) ait: *Si habuero omnem fidem ita ut montem transferam, caritatem autem non habuero, nihil sum*; et (Gal. V, 6): *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides quae per caritatem operatur*. Neque dicas quod fides habeat alias virtutes comites, quae non habent vim justificandi. Nam haec responsio excluditur evidentissime a Jacobo in verbis relatis, ut patet legenti; sed et etiam ex ratione quam ibi adducit manifesta est absurditas talis responsionis, ait enim: *Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est*. At si ipsa, et ipsa sola habet vim justificandi non potest dici mortua sine operibus, ipsa enim essentialiter et sola vitam includit. Adde: quo jure, quae cohaerentia haeretici ad virtutes comites fidei recurrunt? Nonne juxta ipsos omnia opera sunt peccata? (n. 480) At si omnia opera, etiam justi, peccata sunt, potest ne in justo considerari aliqua virtus? Insuper tota justitia juxta eos non consistit in aliquo habitu a Deo infuso. sed habitus infusi excluduntur omnino et homo per solam imputationem justitiae Dei aut Christi extrinsece imputatae justificatur; fides autem justificans non est aliud quam instrumentum quo veluti ipsam Dei justitiam sibi applicant per imputationem. — Praeterea vim justificandi Sacra Scriptura etiam aliis tribuit actibus, et alios actus requirit, sed hoc videbimus in sequentibus. Unde S. Aug. (serm. 237 de temp.) ait: « Interrogo te utrum credas? Dicis: credo: fac quod dicis, et fides est ». Et S. Bernardus (serm. 24): « Quid fidem tuam ab actu dividis? fidem perimis tuam, fides enim sine operibus mortua est », et, aliis interiectis, concludit: « Fidem ergo tuam animet dilectio, probet actio » (1).

(1) Iuverit maxime ad thesim confirmandam afferre quae habet S. Aug. (de fide et oper. cap. 14): « Excutiendum est, ait, a cordibus religiosis ne mala securitate salutem suam perdant si ad eam obtinendam sufficere fidem putaverint, bene autem vivere et bonis ope-

2.º *Prob. ratione*: Homo per peccatum est a Deo aversus, aversio autem hominis a Deo attenditur ex parte voluntatis primo et per se, cum peccatum nullum sit nisi sit voluntarium. Ergo ut a peccato per justificationem resurgat oportet ut per voluntatem convertatur in Deum. Atqui fides non pertinet ad voluntatem, sed ad intellectum et actus fidei consequenter formaliter elicitive est actus intellectus. Ergo requiritur praeter fidem aliquis motus conversionis ad Deum ex parte voluntatis, ac proinde sola fides ad justificationem non sufficit.

628. **Pro solutione difficultatum.** — Ad solvendas difficultates adverte nos non negare fidem requiri ad justificationem, imo dicimus quod fides justificat, quae tamen per dilectionem operatur; et fides est radix et fundamentum et initium omnis nostrae justificationis. Tamen :

629. **Obj I.** — Apostolus affirmat fidem sine operibus justificare. Nam (Rom. III, 21) ait: *Arbitramur hominem justificari sine operibus legis.* (Eph. II, 8): *Gratia estis salvati per fidem non ex operibus.*

Resp.: Solutio ex ipsis verbis Apostoli habetur; non enim Apostolus dicit simpliciter sine operibus, sed sine operibus *legis*; unde per hoc excludit necessitatem observationis caeremoniarum et sacramentorum veteris legis: nam lex vetus per Christi mortem abolita fuit, ac proinde *in Christo Jesu*, ut ait idem Apostolus (Gal. V, 6), *neque circumcisio aliquid valet, neque praeputium, sed fides quae per caritatem operatur.* Per hoc ostenditur etiam Apostolum non excludere absolute opera, quando ait hominem justificari *sine operibus*, licet non addat *legis*. Non enim potuit sibi ipsi tam aperte contradicere; ac proinde vel

tribus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam subsecuris sententiis Apostoli Pauli, hoc enim quidam arbitrati sunt dicere.... Quoniam ergo haec opinio tunc fuerat exorta, aliae Apostolicae Epistolae Petri, Ioannis, Iacobi, Iudae contra eam maxime diriguntur intentionem; ut vehementer adstruant fidem sine operibus non prodesse ».

illud verbum *legis* subintelligendum est, vel dicendum Apostolum loqui de operibus meritoriis justificationis, non vero de dispositivis id ipsam, vel de operibus quae ipsam fidem praecedunt; cum fides sit initium, radix et fundamentum totius nostrae justificationis.

Dices: Quare Apostolus frequentius tribuit vim iustificandi fidei quam aliis operibus, puta dilectioni? etc.

Resp. cum Concilio Trid. (loc. cit.) quia fides est initium, fundamentum et radix nostrae justificationis. Nam sine fide impossibile est placere Deo, cum homo per fidem incipiat se convertere ad ipsum, ac proinde extruere aedificium spirituale in ordine ad vitam aeternam.

630. **Obj II.** — Insistes cum Calvino: Fides non solum est initium salutis, sed incrementum et finis, ait enim Apostolus (Rom. I, 17): *Iustitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem*. Ergo sola fides sufficit, neque aliud requiritur ad justificationem.

Respondeo: Illud Apostoli: *Iustitia Dei revelatur de fide in fidem* multipliciter exponi potest, sic enim exponitur ab Angelico (loc. cit. lect. 6): « Quae quidem iustitia revelatur in evangelio inquantum per fidem evangelii homines iustificantur secundum quodcumque tempus. Unde subdit: « ex fide in fidem », idest ex fide veteris testamenti procedendo in fidem novi testamenti, quia ab utroque homines iustificantur et salvantur per fidem Christi, quia eadem fide crediderunt venturum qua nos venisse credimus... vel potest intelligi ex fide praedicatorum in fidem auditorum iuxta illud: (Rom. X, 14). *Quomodo credent ei quem non audierunt?* Vel ex fide unius articuli in fidem alterius, quia ad justificationem requiritur omnium articulorum fides (Apoc. I, 3): *Beatus qui legit et audit verba prophetiae huius*, scil. omnia, non unum tantum. Alio modo potest intelligi ex fide praesenti in fidem futuram, idest in plenam visionem Dei. Vel potest intelligi ex fide imperfecta in fidem perfectam et caritate formatam; idest ex fide, quae non est virtus, in fidem, quae est virtus; et haec interpretatio ex eodem

Angelico (loc. c.) desumi potest, ait enim, paucis interioriectis: « Si autem (fides) accipiatur pro habitu quo credimus, sic quandoque est virtus, quandoque non. Est enim virtus principium actus perfecti. Actus autem ex duobus principiis dependens non potest esse perfectus si alteri principiorum desit sua perfectio, sicut equitatio non potest esse perfecta, si vel equus bene non vadat, vel sessor equum ducere nesciat. Actus autem fidei qui est credere dependet ex intellectu et voluntate movente intellectum ad adsensum. Unde actus fidei erit perfectus si voluntas perficiatur per habitum caritatis, et intellectus per habitum fidei, non autem si habitus caritatis desit; et ideo fides formata caritate est virtus, non autem fides informis ».

CAPUT LIII.

**De aliis dispositionibus
quae ad justificationem requiruntur**

(S. TH., I. c., a. V, cum Comm. CAJET., SYLVII, JOANN. a S. THOMA disp. XXVIII. a. 1.; — Cf. BILLUART, I. c. diss. VII. a. IV; GOTTI, I. c. quaest. dub. III et seqq.).

631. Sex actus ad justificationem disponentes. — Concilium Trid. (sess. V, cap. 6) sex actus recenset, qui ad justificationem impium disponunt; sunt autem sequentes: Actus fidei, timoris, spei, dilectionis Dei, contritionis, et propositum sacramentum suscipiendi et divina mandata servandi.

632. Ordo quo tales actus procedunt. — Horum autem actuum talis est ordo et modus procedendi unius ex alio: Primum locum obtinet fides, per quam peccatori poena a divina justitia exhibetur pro peccato et a divina misericordia venia offertur. Inde duplex actus in voluntate exurgit, *timor* nempe divinae justitiae et *spes* veniae obti-

nendae. In spem autem erectus fidens peccator Deum sibi ob Christum propitium fore considerans ipsum ut totius justitiae fontem ac plenum bonitate et misericordia eum *diligere* incipit; et habetur *dilectio* Dei saltem inchoata. Ac propterea movetur adversus peccata per odium aliquod et detestationem. Nam peccatum divinae bonitati opponitur, ad quam incipit se convertere peccator per inchoatam dilectionem; ac proinde a peccato se avertere incipit ipsum detestando etiam ex eo quod peccatum est peccatori nocivum, cum sit ratio poenae ei a justitia divina paratae; talis autem detestatio *contritio* noncupatur, quae duplex est, perfecta et imperfecta; 1.^a habetur si peccatum displicet praecipue quia opponitur bonitati divinae et est Dei offensivum. Si autem displiceat principaliter quia peccatori est nocivum, habetur contritio 2.^a, seu imperfecta, quae etiam *attritio* appellatur.

633. **Conclusio.** — *Hi omnes actus recensiti sunt vere dispositiones ad justificationem.*

Prob. conclusio singillatim quoad singulos. De *fide* tamen ea quae diximus in praecedentibus sufficiunt; unde de ea nihil remanet dicendum. Igitur incipiamus a *timore* (1).

I. *Prob. breviter*: Imprimis potest afferri illud Eccli. (I, 27): *Timor Domini expellit peccatum*, quod licet intelligi

(1) Timor poenae de quo est sermo duplex distinguitur, vel enim est mere servilis et serviliter operans, vel est servilis, sed non serviliter operans. *Timor* quo quis cavet peccatum exclusive ob poenam, quae si non esset, peccatum committeretur, dicitur servilis serviliter operans. *Timor* vero quo impulsus peccator ad Dei misericordiam confugit, omni voluntate peccandi deposita, dicitur servilis, sed non serviliter operans. Primus timor laudabilis non est, neque utilis ad justificationem, ut patet. At secundus laudabilis est et utilis, est enim vera dispositio ad justitiam. Oppositum censuit Lutherus dicens timorem, quo quis Deum ultorem timet, esse peccatum et peccatores facere peiores. At Trident. (sess. V, con. 8) in eum animadvertit decernens: « Si quis dixerit gehennae metum per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus vel a peccatis abstinemus, peccatum esse aut peccatores peiores facere; anathema sit ».

possit de timore filiali, tamen Concilium Trid. (loc. cit.) applicat timori servili.

Potest etiam probari ex modo agendi Sanctorum et prophetarum testamenti veteris: Natham e. g. (II. reg. XII, 11) Davidem ad poenitentiam comminatione hortatur. S. Joannes Baptista sic Sudducaeos et Pharisaeos redarguebat ut resipiscerent (Lucae III, 7): *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructus dignos poenitentiae.... omnis ergo arbor non faciens fructum bonum excidetur et in ignem mittetur.* Et ipsemet Christus (Luc. XII, 5) ait: *Ostendam vobis quem timeatis: timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.* Et (ib. XIII, 3): *Si poenitentiam non egeritis, omnes simul peribitis.*

2.º Probari potest ex Concilio Trid. (loc. cit.) a quo *timor* inter dispositiones ad justificationem recensetur. Sed et idem Conc. (sess. XIV, c. 4) dicit *timorem* « esse donum Dei et Spiritus S. impulsus non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis quo poenitens adiutus viam sibi ad justitiam parat ».

II. *Prob. de spe.* Nam (Psal. XXXVI, v. 40) dicitur: *Eruet eos a peccatoribus et salvabit eos qui speraverunt in eo.* Et (Rom. VIII, 24): *Spe enim salvi facti sumus.* Et Concilium Trid. (sess. VI, can. 3) supponit oportere *sperare, diligere* etc. ad justificationem obtinendam; et (sess. XIV, c. 4) dicit fiduciam esse necessariam ad justificationem. Potest etiam probari rationibus, quas haeretici adferunt ad probandum per fiduciam hominem justificari. Hoc tamen interest inter nos et haereticos quod haeretici ponunt fiduciam, ut instrumentum, apprehendentem immediate ipsam justitiam (cf. c. praec.), nos vero ponimus spem vel fiduciam solum ut dispositionem et quidem remotam ad justificationem.

III. *De dilectione prob.* ex illo Joan. (I. III, 14): *Qui non diligit manet in morte.* Et ex illo Christi (Luc. VII, 47): *Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum.* Adsignatur etiam dilectio ut dispositio a Concilio Trid.

(sess. VI, c. 6); adsignata enim spe, ait: « Illumque (Deum) tanquam omnis justitiae fontem diligere incipiunt ».

IV. *De peccati detestatione probat ipsummet Concil.* (sess. XIV, c. 4); ait enim: « Declarat igitur sancta synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato et vitae novae propositum et inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud (Dzech. XVIII, 31): *Projicite a vobis omnes praevaricationes vestras in quibus praevaricati estis, et facite vobis cor novum et spiritum novum.* Et certe qui illos sanctorum clamores consideravit (psal. L, 5): *Tibi soli peccavi et malum coram te feci*; et (Psal. VI, 6): *Laboravi in genitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, cogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae*: et alios hujus generis, facile intelliget illos ex vehementi quodam anteactae vitae odio et ingenti peccatorum detestatione manasse.

V. *De proposito prob. ex eodem Conc.* (sess. VI, c. 6) *prob.*); ait enim: « Denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare novam vitam et servare divina mandata ». Sed ipsa Sacra Scriptura idem docet. Nam (Act. II, 48) cum multi praedicationem Apost. Petri audissent, corde compuncti dixerunt: *Quid faciemus, viri fratres? Respondit Petrus: Poenitentiam agite et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum et accipietis donum Spiritus Sancti.* — In baptizato requiritur propositum suscipiendi sacramentum poenitentiae, cum homo per contritionem caritate perfecta justificatur, ait enim Concil. (sess. XIII, cap. 4): « Ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto quod in illa includitur non esse adscribendam ». 2.º Ac insuper requiritur propositum etiam vitae emendandae, ut patet ex verbis nuper relatis (IV) Concilii Trid. (Sess. XIV). Sed probari potest etiam ex illo (Ezech. XVIII, 21): *Si impius egerit poenitentiam ab omnibus peccatis suis quae operatus est et custodierit omnia praecepta mea et fecerit judicium et justitiam: vita vivet et non morietur.*

634. Quinam actus semper requirantur ad justificationem et explicite.

Resp. 1.º Actus fidei et dilectionis requiruntur semper et explicite. Ratio est quia tales actus suppleri non possunt ab aequivalentibus, neque ab eminentioribus in quibus virtualiter contineantur. Nam actus fidei in praesenti statu est actus nobilissimus intellectus, et dilectio est actus nobilissimus voluntatis.

2.º Dilectio est duplex: dilectio amicitiae qua Deum diligimus, quia bonus est in se, et dilectio concupiscentiae qua Deum diligimus, quia est bonus nobis. Si loquamur de justificatione, quae fit extra sacramentum, requiritur dilectio amicitiae, quae est caritas perfecta; sed si fiat sermo de justificatione, quae fit per sacramentum, videtur probabilius solum requiri dilectio concupiscentiae, imo haec opinio communis evasit (cf. Conc. Tridentinum Sess. XIV, c. 4, et Sess. VI, c. 6).

3.º Timor servilis non semper requiritur, quia homo potest justificari per timorem filialem, qui est nobilissimus, et hoc contigit in Magdalena et in aliis multis, qui perfecta dilectione caritatis diligentes Deum fuerunt iustificati.

4.º Quoad spem quando homo procedit paullatim de imperfecto ad perfectum tunc spes requiritur ad justificationem, et quidem explicita. Sed si moveatur homo a Deo statim ad ipsum super omnia diligendum et ad contritionem perfectam eliciendam in eodem instanti, tunc videtur sufficere virtualis quae in perfecta contritione et Dei dilectione continetur, si tamen antecederet non attenderit ad peccatum ut est sibi nocivum, neque ad Dei promissiones de remittendo peccato, sed solum ad peccatum ut divinae bonitati opponitur et est laesivum juris divini.

5.º Actus poenitentiae sive contritionis videtur debere esse formalis. Nam non solum homo qui peccavit debet Deum diligere, sed debet etiam detestare peccatum. Est enim peccatum contrarium bonitati divinae et est laesi-

vum juris divini, et licet in dilectione bonitatis divinae includatur odium et detestatio peccati ut tali bonitati oppositi, non tamen includitur ut laesivi juris divini. Adde quod qui sincere et vere diligit Deum quia bonus in se, non potest non odisse ac detestare peccatum commissum. Potest tamen contingere ut homo ignoret se esse in peccato, vel ut nihil cogitet de peccato, dum elicit actum perfectum caritatis, et tunc certe justificatur, licet desit actus formalis contritionis.

6.º Propositum vero vel suscipiendi sacramentum, vel non peccandi de coetere, idest servandi divina mandata, in actu contritionis sive poenitentiae semper includitur. Et ideo si quis ex ferventi caritate totus esset intentus ad detestandum peccatum commissum nihil de futuro cogitans, ac proinde nullum propositum explicitum eliceret, absque omni dubio justificaretur.

CAPUT LIV.

De infusione virtutum quae fit in justificatione

(DE MEDICIS, l. c. diss. XIII. a. X-XI; MAZZELLA, de virtutibus infusis, disp. I. a. VII)

635. **Notio et divisio generica virtutis.** — Virtus a philosopho dicitur, quae bonum facit habentem et opus ejus bonum reddit; et dici potest: Habitus operativus bonus, quo scilicet natura intellectualis ordinatur ad bene agendum. Habitus autem bonus habetur aut per acquisitionem, quatenus scilicet repetitis actibus fit habitus, aut habetur per infusionem a Deo. Unde quidam habitus boni, qui dicuntur virtutes sunt a natura per acquisitionem, et quidam sunt a Deo per infusionem. (cf. S. Th. I-II, qu. LI, a. 4).

636. Definitio et divisio habitus seu virtutis per infusionem. — Virtus quae habetur per infusionem ita a S. Augustino (1) et S. Thoma (2) definitur: *Virtus est bona qualitas mentis qua (vel: bonus habitus mentis quo etc.) recte vivitur, qua nullus male utitur, quam Deus in nobis operatur.* — Quidam tamen habitus, seu quaedam virtutes, quae a Deo infunduntur, excedunt naturam, quia scilicet ipsam ordinant ad finem supernaturalem cui tales habitus boni sunt proportionati, et ideo sunt ejusdem ordinis; et tales habitus seu virtutes dicuntur per se infundi, quia scilicet talis sunt naturae ut haberi non possint nisi per infusionem a Deo; e contra sunt alii habitus boni qui naturam non excedunt, et haberi possunt per vires naturae, idest per acquisitionem; hi etiam quandoque a Deo infunduntur, sicut Apostolis infusa est cognitio linguarum etc.; et tunc tales habitus dicuntur infusi per accidens, neque differunt ab habitibus qui acquiruntur per exercitium actuum, sicut visus qui habetur a natura non differt a visu qui habetur miraculose per virtutem divinam.

637. Differentia virtutum per se infusarum a virtutibus acquisitis. — Virtutes, quae dicuntur per se infusae, summopere differunt, idest essentialiter a virtutibus acquisitis, e. g. temperantia infusa ab acquisita: nam differentia virtutum desumitur non ab objecto materiali, sed formali, sicut e. g. justitia, misericordia et gratitudo acquisitae differunt ratione objecti formalis, quamvis respiciant idem objectum materiale, omnes enim hae tres virtutes respiciunt ut objectum materiale pecuniam, sed tamen aliter et aliter, idest sub diverso motivo; nam justitia respicit pecuniam ut debitam, misericordia ut aptam ad sublevandum pauperem etc. Atqui virtutes per se infusae licet idem objectum materiale respiciant ac virtutes acquisitae, tamen aliter ipsum respiciunt, idest alio et alio motivo omnino di-

(1) *De libero arb.* l. II, c. XVII.

(2) I-II, qu. LV, a. 4.

verso respiciunt, sicut e. g. temperantia acquisita refraenat voluptatem carnalem, quia dedecet naturam rationalem, infusa vero quia indigna est Filio Dei adoptivo, membro Christi, et retardat anhaelantem ad divinum consortium. Ergo virtutes per se infusae essentialiter differunt a virtutibus acquisitis (cf. S. Th. I-II, qu. LXII, 4).

638. Virtutes per se infusae theologicae et morales. — Virtutes per se infusae dividuntur in theologicas et morales. Virtutes theologicae illae sunt, quae Deum habent pro objecto, seu quae Deum immediate attingunt tanquam objectum formale (cf. vol. I, n. 4). Sunt autem tres virtutes theologicae, idest; Fides, spes, charitas: de quibus Apostolus (I, Cor. XIII, 18) ait: *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria haec; major autem horum est charitas* (cf. S. Th. I-II, qu. LXII). Virtutes autem morales per se infusae illae virtutes dicuntur seu illi habitus boni dicuntur, qui non circa Deum tanquam objectum sunt, sed circa bonum creatum motivo supernaturali.

639. Generalis divisio virtutum moralium. — Virtutes morales per se infusae, sicut et acquisitae sunt quatuor principales seu cardinales, videlicet: *Prudentia, iustitia, fortitudo, et temperantia*. Praeter has quatuor multae recensetur quae his innituntur, imo omnes aliae virtutes his quatuor innituntur, praecipue prudentia, a qua omnes virtutes diriguntur. (Cf. S. Th. I-II, qu. LXI).

640. Conclusio I. — *Virtutes theologicae infunduntur simul cum gratia in iustificatione.*

Haec conclusio certissima est, ita scilicet ut graves theologi quos inter Vega et Suarez putent fuisse ut dogma fidei definitum in concilio Tridentino. Itaque:

Prob. 1.º ex Apostolo dicente (Rom. V, 5): Charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Quibus verbis quamvis explicite sola charitas exprimatur, tamen implicite etiam fides et spes includitur, nam charitas, idest amor Dei supernaturalis sine cognitione

correspondente, quae in praesenti statu non potest esse nisi fides, impossibilis est. Imo fides ab eodem Apostolo tanquam medium omnino requisitum et proprium ponitur viatoribus; ait enim (II, Cor. V, 7): *Per fidem autem ambulamus et non per speciem*. — Neque charitas, idest vera Dei dilectio haberi potest sine spe divini auxilii, quo homo tendat in Deum dilectum.

Confirmatur ex eodem Apostolo dicente (I, Cor. XIII, 18): *Nunc autem manent fides spes charitas, tria haec*. Quae certe non manent in infidelibus; neque, saltem omnes, in peccatoribus in quibus certe deest charitas. Ergo in justis manent, idest sunt.

2.º *Prob. ex Concilio Trid. dicente* (Sess. VI, c. VII) quod « Iustificatio.... non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum ». Per dona autem intelliguntur virtutes, praecipue theologicae. Unde subditur in eodem capite: « In ipsa justificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem spem et charitatem ». Et (ib. can. XI): « Si quis dixerit homines iustificari vel sola imputatione iustitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exlusa gratia et charitate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur atque illis inhaereat.... A. S. ».

3.º *Prob. ratione theologica*: Anima seu natura intellectualis per gratiam habet esse supernaturale, cum gratia sit participatio naturae divinae in ordine supernaturali. Quia ergo ad divinam providentiam pertinet tribuere unicuique naturae principium proximum proportionatae et propriae operationis, oportet concludere quod habenti gratiam tribuantur principia proxima operationum supernaturalium, idest principium proximum credendi, sperandi in Deum et diligendi Deum; idest virtutes quae dicuntur Fides, Spes, Charitas.

641. **Virtutes morales in justificatione et dona Spiritus Sancti.** — Ex dictis sequitur quod etiam virtutes morales in justificatione infundantur; nam homo ad finem supernaturalem elevatus per gratiam debet esse idoneus ad operanda omnia opera virtutum etiam moralium ex motivo supernaturali; et ideo oportet ut in se habeat principium proximum omnium actuum virtutum proportionatum. Doctrina hujus corollarii, licet non sit ita certa sicut conclusio, et a quibusdam theologis negetur, tamen videtur esse omnino admittenda, et fere communiter admittitur a theologis. Haec est sententia S. Thomae (I-II, qu. LXIII, a. 3) et totius ejus scholae. Eam sequitur S. Bonaventura, Richardus etc., et in catechismo Romano dicitur in baptismo nobilissimum omnium virtutum committatum in anima simul cum gratia infundi.

II. Praeter virtutes oportet adserere conferri homini in justificatione etiam Dona Spiritus Sancti quae sunt: Sapientia, Intellectus, Consilium, Fortitudo, Scientia, Pietas, Timor Domini (cf. n. 243). Nam omne quod movetur oportet esse proportionatum motori, idest oportet ut sit rite dispositum ut moveatur. Unde cum homo justificatus moveatur a Spiritu Sancto, qui est altissimus motor, oportet ponere in eo dispositiones speciales et quidem a virtutibus distinctae et virtutibus altiores, nam virtutes humanae perficiunt hominem secundum quod homo natus est moveri per rationem, in his quae interius vel exterius agit. Oportet autem per dona hominem disponi ad hoc quod divinitus moveatur ad actus interiores extraordinarios et quasi heroicos supra actus ordinarios virtutum (cf. S. Th. I-II, qu. LVIII, a. 1, c.).

CAPUT LV.

De merito justi apud Deum

(S. Th. I II, qu. CXIV, cum Comm. CAJET., SYLVII, JOANNIS, & S. TH.

— Cf. GONET, l. c. Disp. VIII. a. I-II., GOTTI, Tract. *De Merito justi*, quaest I.;
DE MEDICIS, l. c. diss. XIV, MAZZELLA, *De Gratia Christi*, Disp. VI)

642. **Ratio capitis.** — In praecedentibus de effectu formali gratiae disseruimus, qui justificatio nuncupatur. Sed forma in subjecto existens ipsum perficit non solum in se, sed etiam in ordine ad operationem. Dicendum est ergo de opere justi quatenus justus agit ex forma justitiae. Per actiones autem homo consequitur suum finem. Opera vero quibus homo finem suum consequitur, cum non sint factiva finis, meritoria ejusdem oportet ut sint. Unde de operibus justi, ut habent rationem meriti, est disserendum in praesenti. Imprimis dicemus de operibus meritoriis in genere, inde de eisdem in specie.

643. **Quid nomine meriti intelligatur.** — Nomine meriti generice loquendo intelligitur opus retributione dignum. Retributio autem, ut ait S. Thomas (I-II q. XXI, a. 3, c.), fit alicui ex eo quod agit in profectum vel nocumentum alterius. Unde opus meritorium potest esse bonum vel malum. Hinc opera Christi meritoria dicuntur; et de malis operibus ait Job (VI, 2): *Utinam appenderentur peccata mea quibus iram merui*. Tamen ex communi usu theologorum opus bonum dicitur meritum, opus malum demeritum vocatur. Unde Angelicus ait: « Homo... meretur aliquid vel demeretur, inquantum actus suos bene vel male disponit » (l. c. ad 2.^m, cf. etiam ib. a. 4). Non tamen confundenda est ratio meriti cum ipso actu. Nam ratio meriti actum supponit cum sit proprietas ejus. « Actus bonus vel malus ait Angelicus (l. c.) habet rationem laudabilis vel culpabilis secundum quod est in potestate voluntatis; rationem vero rectitudinis vel peccati secundum ordinem ad finem,

rationem vero meriti et demeriti secundum retributionem justitiae ad alterum ». Meritum prout in actu bono reperitur, et de quo exclusive loquimur in praesenti, concrete acceptum sic communiter definitur: « Actus liber bonus in obsequium alterius elicitus et de se aptus ad aliquid obtinendum per modum mercedis sive retributionis ». Si autem abstracte accipiatur sic describi potest: « Operis valor ratione ejus boni retributio aut praemium correspondet ».

644. Meritum de condigno et de congruo. — Duplex meritum distinguitur: meritum de condigno, meritum de congruo. « Dicitur aliquis mereri ex condigno. ait S. Thomas (II Sent. dist. XXVIII, qu. I, a. 3), quando invenitur aequalitas inter praemium et meritum secundum rectam aestimationem; ex congruo autem tantum quando talis aequalitas non invenitur, sed solum secundum liberalitatem donantis munus tribuitur quod tantum decet ». — Meritum de condigno condignitatem ad praemium habet, et operi debetur de jure tale praemium. Si tamen fundetur in aliqua gratia facta a praemiante dicitur meritum de condigno ex condignitate, si autem in gratia non fundetur dicitur meritum ex toto rigore justitiae. At meritum de congruo neque condignitatem, neque jus aut debitum ad praemium habet ullum, sed solum quaedam congruitas et decentia attenditur ex parte praemiantis. In milite (ut exemplum communiter relatum adferam) qui strenue in praelio dimicavit, hoc duplex meritum habetur, unum quod est de condigno ad stipendium totis viribus militantibus statutum, alterum de congruo, ut nempe a rege vel principe ipsi conferatur aliquod aliud donum, puta dignitatis aut nobilitatis praerogativa. Talis enim dignitas, licet non sit debita, tamen congruit ut ei qui tam bene se gessit in bello conferatur.

645. Meritum de congruo duplex. — Meritum etiam de congruo duplex est, vel enim 1.º se tenet ex parte merentis, vel 2.º se tenet ex parte operis. Habetur primum si in merente sit quaedam decentia movens prae-

miantem ut aliquid ei conferat suam exercendo liberalitatem. Oratio justi e. g. bona supernaturalia proximo meretur, nam sicut justus voluntatem Dei exequitur, ita condecet ut Deus voluntatem justi in utilitatem proximi exaudiat. Se tenet autem ex parte operis quum in opere servatur quaedam propositio per modum dispositionis. Nam decet ut ubi Deus dispositionem invenit perfectionem adjiciat. Sic peccator eliciens actum fidei meruit de congruo augmentum fidei. Unde S. August. (Epist. CVI, cap. 3) ait: « Si quis autem dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur negare non possumus, imo vero gratissime confitemur. Hanc enim fidem volumus habeant qui impetrant caritatem ». Hoc meritum vocatur etiam meritum impetrationis. Primum fundatur in gratia et importat jus amicabile ad praemium et est proprie meritum de congruo, secundum vero improprie.

646. **Meritum de condigno ex condignitate, non autem ex toto rigore justitiae apud Deum.** — Actus tamen humanus secundum quod habet rationem meriti aliter comparatur ad alium hominem, vel ad ipsam communitatem, et aliter attenditur per comparisonem ad Deum. Nam principium boni operis, ac proinde principium meriti a Deo est, et ipsemet actus meritorius non est ab homine quasi a Deo non sit, imo ita est ab homine quatenus Deus facit ut fiat ab homine. Unde illud tritum S. Augustini effatum: Cum Deus coronat merita nostra nihil aliud coronat quam dona sua (Ep. CXCIV, cap. V, n. 19). Ac proinde licet praemium, quod ab homine praemiante confertur, possit esse debitum ex toto rigore justitiae, nequaquam praemium quod a Deo homini datur. Nullus enim homo purus (sed solus Christus homo Deus) potuit mereri, aut potest ita apud Deum ut praemium ei ex toto rigore justitiae debeatur. — Unde meritum de condigno apud Deum dicitur de condigno ex condignitate, non vero ex toto rigore justitiae.

647. **Meritum naturale et meritum supernaturale.**

— Meritum in ordine ad Deum duplex distinguitur. *Naturale* et *supernaturale*. Meritum naturale illud est quod in actibus moralibus ordinis naturalis reperitur: dicitur etiam humanum, quia ex solis naturae viribus ortum habet, et humanum sive temporale praemium exclusive ei correspondet. Meritum supernaturale, quod etiam gratuitum dicitur, illud est quod ex supernaturali virtute procedit, et ad finem supernaturalem ordinatur, unde ei supernaturale praemium correspondet. Tale meritum in gratia sanctificante fundatur.

648. **Haeretici.** — Lutherus, Calvinus et communiter novatores omnem meriti rationem rejecerunt, adserebant enim omnia justorum opera esse peccata. Unde ajebant *ad Satanam spectare Christianos cum operibus bonis*; et: *adeo non esse necessaria opera bona ut etiam ad salutem incommodent*; ac proinde nullum datur meritum neque vitae aeternae, neque aliarum rerum. — Tamen in Confessione Augustana et in Apologia art. XX dicitur: opera bona justorum placere Deo et esse meritoria praemiorum temporalium et spiritualium in hac vita et in futura, sed non ipsius vitae et salutis aeternae. Neque esse meritoria ex propria dignitate quasi revera sint justa, sed ex fide et indulgentia Dei (cf. Bellarminum, *De Justif.* lib. IV c. I, et lib. V. c. I).

649. **Conclusio.** — *Opera justorum sunt vere meritoria apud Deum. imo sunt meritoria vitae aeternae et augmenti gratiae.*

Haec conclusio de fide est, decisa a Concilio Trid. dicente (Sess. VI, c. XXVI): « Si quis dixerit justos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta expectare et sperare aeternam retributionem a Deo per ejus misericordiam et Jesu Christi meritum, si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint, anathema sit ». Et (can. XXXII): « Si quis dixerit

hominis justificati bona opera ita esse dona Dei ut non sint etiam bona ipsius justificati merita; aut ipsum justificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam et J. C. meritum, ejus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam et ipsius vitae aeternae (si tamen in gratia decesserit) consecutionem atque etiam gloriae augmentum; anathema sit ». (Cf. etiam cap. XVI, ejusd. Sess.).

Prob. 1.^a pars ex Scriptura: quae ait (Prov. XI, 18): Seminanti justitiam merces fidelis; et (Sap. V, 16): Justi autem in perpetuum vivent et apud Dominum est merces eorum; et (Eccl. XVIII, 22): Ne verearis usque ad mortem justificari, quoniam merces Dei manet in aeternum; et (Isa. XL, 10): Ecce Dominus veniet.... et merces ejus cum eo; et (Math. V, 12): Merces vestra copiosa est in coelis; et (I Corinth. III, 8): Unusquisque propriam mercedem accipiet; et (Heb. X, 35): Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem; et (XI, 6): Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est et inquirentibus se remunerator sit; et (Col. III, 23-24): Quodcumque facitis ex animo operamini sicut Domino et non hominibus scientes quod a Domino accipietis retributionem.

Prob. 2.^a pars. I. Ait Christus (Math. V, 10): Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est regnum coelorum. Et (ib. v. 12): Gaudete et exultate; quoniam merces vestra copiosa est in coelis. Quae quidem merces est ipsum regnum coelorum, quod datur illis, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, ac proinde est merces persecutionum. Et (Math. XIX, 17): Si vis ad vitam ingredi serva mandata; et (ib. v. 29): omnis qui reliquerit domum vel patrem.... centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit; et (Jac. I, 12): Accipiet coronam vitae quam repromisit Deus diligentibus se; et (Math. XXV, 34): Venite benedicti patris mei possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim et dedisti mihi mandu-

care, sitivi etc.; et (ib. v. 21): *Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.* Si autem Deus ad opera non respiceret quasi nullum meritum apud ipsum haberent, frustra praemium promitteret bona operantibus, frustra adhibuisset illas particulas causales *enim, quia etc.* Aliis terminis aut Deus respicit ad opera bona a nobis patrata cum nobis confert vitam aeternam, et tunc patet quod bona opera habent aliquam rationem meriti; aut non respicit, et tunc verba relata nihil aliud sunt nisi mendacia et locutiones quibus nos decipere et illudere intendit Christus. Atqui hoc secundum non solum absurdum, sed etiam blasphemum est: ergo primum est omnino admittendum.

II. Sed et alia Sacrae Scripturae loca afferantur ad probandam conclusionem, pauca tamen quia brevitati studemus. Ait idem Christus (Joan. V, 29): *Procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitae: qui vero mala egerunt in resurrectionem judicii.* Apostolus dicit (Rom. II, 6 etc.): *Qui reddet unicuique secundum opera ejus, iis quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam etc.... quaerunt, vitam aeternam: iis autem qui sunt ex contentione.... ira et indignatio. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum.... Gloria autem omni operanti bonum.* Quibus testimoniis sic potest confici argumentum. Juxta Scripturam ita se habent in ratione retributionis bona opera ad gloriam, ad vitam aeternam, sicut mala opera ad indignationem divinam, ad poenam aeternam. Atqui mala opera sunt meritoria poenae aeternae. Ergo et bona opera vitae aeternae. Adverte tamen bona opera habere valorem meritorium ex eo quod fiunt ex gratia.

2.º Potest probari conclusio quoad utramque partem ex Patribus. Nobis sufficiat afferre auctoritatem S. Cypriani, S. Ambrosii et S. Augustini: S. Cyprianus (lib. *de unit. Ecclesiae*) de merito in genere loquens ait: « Accipiunt merita nostra mercedem ». Et S. Ambrosius (serm. VII,

in Psal. 118) ait: « Scit *justus* sibi coronam bonorum repositam esse meritorum ». — (Epist. CV). S. Augustinus tandem ait: « Sicut merito peccati, tanquam stipendium redditur mors, ita merito justitiae tanquam stipendium vita aeterna ». (Cf. S. Irenaeum c. haer l. IV, c. VI, seq.).

650. **Obj. I.** — Vita aeterna vocatur gratia et haereditas in Sacra Scriptura. Ergo non est praemium.

Resp. Transeat antec.... et nego consequ.; vel distingo antec.: Vocatur gratia haereditas et etiam merces, *conc.*, secus, *nego*. Ex parte haereditatis distingo iterum: vocatur haereditas ratione filiationis naturalis, *nego*, adoptivae, *conc.* — Vita aeterna habet rationem haereditatis, ac proinde hominibus jure haereditario confertur. Sed tamen haec haereditas prout hominibus competit ex gratia est; non enim purus homo est, aut potest esse, filius Dei naturalis, sed adoptivus, idest per gratiam uti explicavimus (cf. n. 532). Potest enim gratia considerari ut est donum habituale, ac proinde 1.º in se, 2.º in suis effectibus, idest in actibus bonis. Si consideretur in se, tunc ratione hujus homo constituitur filius Dei adoptivus, ac proinde jus habet ad haereditatem vi hujus habitus praecise, idest vi filiationis adoptivae. Unde etiam pueri qui usum rationis non habent ad haereditatem vi filiationis admittuntur. Sed adultus qui usum rationis habet, oportet ut etiam bona operetur per quae augmentum gratiae, vitam aeternam idest gloriam et augmentum gloriae mereatur; et hoc ex praecepto Christi dicentis (Matth. XIX, 17): *Si vis ad vitam ingredi serva mandata*. Et (Luc. XIX, 13): *Negotiamini, dum venio*. Ille ergo qui servat mandata, qui negotiatur duplici titulo habet vitam aeternam, titulo haereditatis et ex merito. Unde ille qui gratia recepta per baptismum, ex defectu usus rationis mandata servare non potest solum titulo filiationis ad vitam aeternam admittitur, ille vero adultus qui mandata non observat, neque negotiatur, indignum se reddit filiatione adoptiva, ac proinde etiam

gratia forte recepta expoliatur, et ideo amplius ei vita aeterna non debetur.

651. **Obj. II.** — Christus sufficientissime pro omnibus meruit. Ergo superflua sunt merita nostra et vana.

Resp. : Nego consequentiam : « Merita hominum, ait Bellarminus (l. c. cap. V) non requiruntur propter insufficientiam meritorum Christi, sed propter eorum maximam efficaciam. Meruerunt enim Christi opera apud Deum non solum ut salutem consequeremur, sed etiam ut eam per merita propria consequeremur. Sive (quod est idem) non solum aeternam salutem, sed etiam virtutem merendi nobis meruit ». Est enim quid majus mereri per propria opera et operibus aliorum communicare vim merendi, quam solummodo mereri. Nam communicatio efficacitatis supponit perfectam rationem efficacitatis in communicante. Nonne et Deus omnia perfectissime agit et operatur? Tamen ut prima causa et universalis; sed hoc non excludit causas secundas quae ab eo participant causalitatem, neque causae secundae sunt superfluae.

652. **Obj. III.** — (Lucae, XVII, 10) Dicitur: « *Cum feceritis omnia, quae praecepta sunt vobis dicite: servi inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus* ». At si inutiles, nihil meremur, ut patet.

Resp. : Certe Deo inutiles sumus, nihil enim adicere possumus perfectioni divinae; at nobis utiles esse possumus et etiam aliis: et hoc sive in ordine naturae per vires naturales, sive in ordine supernaturali per gratiam. Tamen in ordine supernaturali sine gratia nullam habere possumus utilitatem, neque pro nobis, neque pro aliis. — Imo et Domino utiles esse possumus non quidem sine gratia, sed per gratiam a Deo in nobis receptam, neque ad gloriam ejus intrinsecam sive perfectionem augendam, sed ad gloriam extrinsecam. Unde Apostolus non dubitavit dicere (II. Tim. II, 21): *Qui emundaverit se ab istis erit vas in honorem sanctificatum et utile Domino ad omne opus bonum paratum*. Praeterea inutiles sumus qua-

tenus opera nostra ex se nullum habent valorem meritorium nisi ex gratia, quae nobis provenit ex operibus Christi meritoriis, uti diximus in responsione praecedentis difficultatis.

CAPUT LVI.

De condignitate meriti in ordine ad vitam aeternam

(S. Th., l. c. a. II-III, cum Comm. auctorum in cap. praec. cit.
Cf., GONET, l. c. a. V., BILLUART, l. c. a. III., GOTTI, l. c., dub. III).

653. **Quaestio.** — In praecedenti capite distinximus meritum in meritum de congruo et meritum de condigno ac definitionem utriusque tradidimus; inde probavimus hominem justum apud Deum mereri vitam aeternam; igitur nunc remanet definiendum an mereatur de congruo vel de condigno.

654. **Conditiones ad meritum de condigno.** — In antecessum oportet ut declarentur conditiones ad merendum apud Deum de condigno requisitae. Quaedam harum conditionum requiruntur ex parte operis sive actus, quaedam ex parte personae operantis sive merentis, quaedam vero ex parte praemiantis sive retribuientis.

655. **Conditiones requisitae ex parte actus.** — 1.^a conditio ex parte actus est *ut sit liber*. Debet enim esse in potestate seu in dominio merentis, secus nulla laus, nullum vituperium actui competeret, at si non esset laudabilis actus nullum praemium ei deberetur, ac proinde ratio meriti evanesceret omnino. Unde dicitur (Eccl. XXXI, 10): *Qui potuit transgredi et non est transgressus, facere mala et non fecit*. Et statim prosequitur: *Ideo stabilita sunt bona illius in Domino et eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia sanctorum*. Quia scilicet in potestate ejus erat transgredi et non transgredi, ac proinde quia libere malum non

fecit sed vitavit, ideo stabilita sunt bona illius in Domino ut merces et praemium. Et [Apostolus (I. Cor. IX, 17) dicit: *Si enim volens hoc ago, mercedem habeo; si autem invitus, dispensatio mihi credita est.* Loquimur autem de libertate a necessitate, non solum de libertate a coactione, idest de libertate indifferentiae, ut probant rationes adlatae. De coetero libertas a coactione et non a necessitate non est libertas. Unde sequens propositio opposita Jansenio damnata est ab Innocentio X: « Ad merendum vel demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione ». (Cf. S. Th. de Malo, quaest. VI, a. unico).

2.^a conditio ex parte actus est *ut sit moraliter bonus*. Nam si malus poena, non praemio est dignus, ut patet, neque est laudabilis actus malus, sed vituperabilis. Si autem sit indifferens (actus tamen indifferens non datur in individuo, ut communiter cum S. Thoma docent theologi) neque laudabilis, neque vituperabilis est, ac proinde ei praemium nullum debetur. Unde Joannes (V, 29) dicit: *Procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitae, qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicii.* Hae duae conditiones necessariae sunt ad meritum tam de condigno, quam de congruo, ut rationes adlatae probant. Sed ad meritum de condigno apud Deum praeter duas adlatas aliae duae requiruntur, quae sunt sequentes:

3.^a conditio requisita ad meritum de condigno apud Deum ex parte operis est *ut opus supernaturale sit*, nam meritum de condigno importat aequalitatem ad praemium secundum rectam aestimationem, ut diximus (n. 608) ex D. Thoma; cum igitur praemium quod Deus meritis hominis confert sit vita aeterna, idest Dei possessio, quae est ordinis supernaturalis, oportet ut etiam actus meritorius sit ordinis supernaturalis.

4.^a conditio ex parte actus est *ut sit supernaturalis quoad modum, idest ut a caritate imperetur*. Nam Apostolus hortatur fideles sic (I. Cor. X, 31): *Sive manducatis, sive*

bibitis, sive aliud qui facitis, omnia in gloriam Dei facite. Homo autem non facit bona in gloriam Dei, nisi ex caritate ejus, idest ex dilectione, quae amicitia est, operetur. Unde S. Thomas (I-II. q. CXIV, a. 4) ait: « Meritum vitae aeternae primo pertinet ad caritatem: ad alias autem virtutes secundo secundum quod earum actus a caritate imperantur ». Et ad 3.^m: « Fidei actus non est meritorius nisi fides per dilectionem operetur ».

656. **Conditiones requisitae ex parte operantis.** —

1.^a conditio ex parte operantis ad merendum est *status viae*. — Status viae est totum tempus praesentis vitae. Nam quandiu aliquis non pervenit ad terminum dicitur esse in via, terminus autem merentium seu per meritum ambulantium, est mors, etenim post mortem nullus mereri potest amplius; et hoc ex dispositione divinae providentiae est; sicut enim potuisset divina providentia statuere aliquod instans ante mortem ut terminum merendi, ita potuisset prorogare statum merendi post ipsam mortem. Unde licet beati in statu beatitudinis existentes non possint mereri beatitudinem simpliciter loquendo, possent tamen, si Deus disposuisset, mereri augmentum beatitudinis et alia bona accidentalialia sive pro se, sive pro aliis. De facto tamen ex divina ordinatione nihil tam pro se, quam pro aliis merentur. Nam, ut docet Angelicus (dist. XVIII, q. I, a. 2 ad 2), beati « non sunt in statu acquirendi secundum aliquid sui: et ideo nec sibi nec aliis merentur; quia quod impetrant modo nobis, contingit ex hoc quod prius dum viverent meruerunt ut hoc impetrarent ». His declaratis:

Prob.: quod status viae requiritur ad merendum, ex Scriptura (Eccl. XIV, 17): *Ante obitum tuum operare justitiam*; et (XVIII, 19): *Ante iudicium para justitiam tibi*. Quasi dicat: Ante obitum tuum et ante iudicium operare opera justitiae, idest meritoria cum post obitum tempus amplius non suppetat, quod conforme est alteri textui (Eccl. IX, 10): *Quodcumque facere potest manus tua in-*

stanter operare ; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos. Et Christus ait (Joan. IX, 4): Me oportet operari opera ejus qui misit me donec dies est, venit nox, (idest mors) quando nemo potest operari. — Cf. Gonet (l. c.) qui diffuse declarat haec verba. Et (Gal. IV, 10): Dum tempus habemus operemur bonum. Unde S. Aug. ad Prosperum (Epist. 172) ait : « Frustra homo post hoc corpus promittit quod in hoc corpore comparare neglexit ».

— Haec conditio requiritur tum ad meritum de condigno, quam de congruo.

2.^a conditio ex parte operantis ad meritum de condigno est *status gratiae*.

Prob. 1.º ex veteri Testamento (Ezech. XVIII, 24): Si averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem.... omnes justitiae ejus quas fecerat non recordabuntur. At si non recordabuntur, idest si nihil reputabuntur apud Deum justitiae, idest opera bona meritoria, quae homo operatus est dum erat justus antequam iniquitatem faceret, multo minus recordabuntur idest reputabuntur digna praemio, ac proinde meritoria, opera quae operatus est in iniquitate, idest in peccato sine gratia existens.

2.º *Prob. insuper ex Apost. qui (I. Cor. XIII, 2-3) ait: Si caritatem non habuero nihil sum.... nihil mihi prodest. Tandem prob. hac ratione: Qui est sine gratia sanctificante, idest extra statum justitiae, est dignus poena aeterna propter peccatum, quod est in eo; si igitur quis in peccato mortali existens, idest extra statum justitiae sine gratia sanctificante mereretur, esset dignus praemio et poena simul, poena aeterna et vita aeterna; haec autem ad invicem pugnare manifestum est. — Insuper Dignitatem personae maxime conferre ad meritum manifestum est etiam ex eo quod opera Christi meritoria non habent infinitum valorem nisi ex dignitate personae Verbi; cum ergo per solam gratiam sanctificantem homo fiat Deo gratus et Deo dignus, sequitur quod gratia sanctificans omnino ad merendum de condigno apud Deum requiratur.*

3.^a conditio est *ut actus fiat in obsequium* praemiantis. Sed haec conditio coincidit cum 4.^a conditione supra adsignata ex parte operis.

657. **Conditio requisita ex parte praemiantis.** — Ex parte praemiantis Dei etiam aliqua conditio requiritur idest: *Promissio mercedis, sive ordinatio operis ad praemium.*

Prob. 1.º ex Scriptura; dicitur enim (Jac. I, 12): *Beatus vir qui suffert tentationem quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitae quam repromisit Deus diligentibus se.* Et Apostolus vitam aeternam vocat promissionem, ait enim (Heb. VI, 12): *Fide et patientia haereditabunt promissiones.*

2.º *Prob.* ex Conc. Trid. (sess. VI, c. 16) ait enim: « Bene operantibus usque in finem et in Deo sperantibus proponenda est vita aeterna, et tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa, et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda ». Idem docet Conc. Moguntinum, anno 1549 celebratum, cap. 8.

3.º Et S. Augustinus serm. 16 de verbis Apost. ait: « Deus debitor factus est non aliquid a nobis accipiendo, sed quod ei placuit promittendo ».

4.º *Prob.* ratione: Si ad meritum de condigno habendum non requireretur promissio divina, sequeretur quod Deus aliquid homini deberet. Atqui hoc dici nequit simpliciter et absolute, divina promissione seclusa, nam tale debitum non posset fundari nisi in gratia et in operibus hominis quae a gratia procedunt: at si consideretur gratia, est donum Dei, donum autem non potest dare jus ad aliud donum nisi ex ordinatione donantis; bona opera etiam sunt Dei dona, cum homo hoc etiam habeat a Deo ut bene operetur; ac proinde et ipsa, nisi a Deo ordinentur, non important jus ad praemium apud Deum: unde, seclusa Dei ordinatione, opera hominis ex gratia procedentia sunt meritoria in actu primo, sed non in actu secundo, idest ha-

bent aptitudinem ad meritum. Hoc argumentum confirmatur ex illis verbis Apostoli: (Rom. XI, 35): *Quis prior dedit illi et retribuetur ei?* Unde S. Thomas (I-II., q. 114, a. 1, ad 3.^m) ait: « Actio nostra non habet rationem meriti nisi ex praesuppositione divinae ordinationis »; et: « Deus non efficitur simpliciter debitor nobis, sed sibiipsi, in quantum debitum est ut sua ordinatio impleatur ». Et in corpor. art. jam dixerat: « Meritum hominis apud Deum esse non potest nisi secundum praesuppositionem divinae ordinationis ».

658. **Corollarium.** — Hinc sequitur opera animarum in purgatorio existentium et opera beatorum, licet bona sint moraliter et quamdam proportionem et aequalitatem habeant ad vitam aeternam et ad augmentum gratiae, tamen meritoria non esse ex defectu divinae ordinationis. — Cf. quae diximus circa 1.^m conditionem ad meritum ex parte operantis.

659. **Quaestio.** — Nunc ergo quaestio movetur utrum homo per actus suos bonos possit mereri vitam aeternam ex condigno.

660. **Resolutio quaestionis quorundam theologorum.** — Quidam theologi duplex meritum de condigno distinguunt, unum improprium ex pura ordinatione et acceptatione proveniens, alterum proprium habens in se intrinsecum et aequalem sive condignum valorem cum ipso praemio, quod est beatitudo supernaturalis, licet requirat promissionem divinam tanquam conditionem; ajunt ergo hominem posse mereri primo modo apud Deum de condigno, non autem secundo modo. Ita solvunt inter alios quaestionem Scotus et Durandus.

661. **Critica.** — Haec tamen sententia videtur negare meritum de condigno apud Deum; nam si meritum de condigno dici posset opus cui ex pura ordinatione divina debeatur praemium, quin ullam habeat proportionem et aequalitatem ad ipsum, sequeretur quod opera pure naturalia sine gratia facta possent esse meritoria de con-

digno vitae aeternae ex pura promissione divina. « Hoc autem » ut recte observat noster Gonet (disp. II de merito justi, Tract. de gratia) « magis videtur absurdum quam si diceretur quod si rex promitteret filiam suam regni haeredem ei qui primo colligeret paleam; rusticus qui primo eam colligeret, filiam regis regnumque ejus de condigno mereretur; minor enim est adhuc proportio inter opus naturale et vitam aeternam, quam inter actum quemcumque vilissimum et filiae regis regnique ejus possessionem ». Unde, hac sententia relicta, quae meritum de condigno potius negare quam adstruere videtur contra sententiam nunc communem theologorum, dicimus quod per meritum de condigno intelligitur opus quod quamdam aequalitatem et proportionem habet ad praemium, quod est vita aeterna, et ad hunc sensum sit:

662. **Conclusio.** — *Opera justorum ex gratia provenientia sunt vere meritoria vitae aeternae de condigno.*

Prob. 1.º ex Scriptura; dicitur enim (Sap. III, 5): Deus tentavit illos et invenit eos dignos se; et (Coloss. I, 10): Ut ambuletis digne Deo; et (II. Thess. I, 5): Ut digni habeamini regno Dei pro quo et patimini. Non potest autem homo dici vel fieri dignus regno Dei et vita aeterna ratione operis, nisi verum meritum habeat, cui debeatur vita aeterna aut regnum coelorum, tanquam praemium; neque vi simplicis Dei promissionis dici potest aliquis dignus vita aeterna aut regno coelorum, ut patet.

Prob. 2.º: Id quod redditur secundum justum judicium videtur esse merces condigna. Sed vita aeterna redditur a Deo secundum judicium justitiae, secundum illud (II. Tim. IV): In reliquo reposita est mihi corona justitiae quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex: haec verba sunt intelligenda formaliter; idest quod coronam justitiae reddet justus judex, scilicet ex justitia operando.

Prob. 3.^a ratione theologica: Valor operis justi procedentis ex gratia Spiritus Sancti attenditur secundum dignitatem gratiae per quam homo consors factus naturae

divinae adoptatur in filium Dei cui debetur haereditas ex ipso jure adoptionis secundum illud (Rom. VIII, 8): *Si filii et haeredes*. Ergo et operis dignitati debetur vita aeterna. *Prob. consequentia* ex eo quod tale opus eandem habet dignitatem cum gratia.

Confirmatur: Dilectio Dei supernaturalis procedens a gratia eandem habet dignitatem ac visio beatifica, cum sit ejusdem ordinis. Ergo visio beatifica est praemium condignum tali actui. — *Declaratur antecedens*: Et imprimis advertendum me non loqui de aequalitate omnimoda, sed de aequalitate proportionis, quae intercedit inter res ejusdem ordinis. Itaque manifestum est ab eodem principio procedere et dilectionem Dei supernaturalem et visionem beatificam, idest ex gratia quae est principium remotum; principium autem proximum dilectionis quidem est ipsa caritas habitualis, quae est virtus emanans a gratia veluti proprietas ejus, visionis vero beatificae principium proximum est lumen gloriae, quod etiam a gratia procedit eo ferme modo ac ipsa caritas. Unde S. Thomas (hic art. 3, ad 3.^m) ait: « Gratia Spiritus Sancti quam in praesenti habemus etsi non sit aequalis gloriae in actu, est tamen aequalis in virtute sicut semen arborum in quo est virtus ad totam arborem ».

663. **Obj.** — (Rom. VIII, 18) Dicitur: *Non sunt condignae passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis*. Si ergo passionibus non sunt condignae, idest meritoriae vitae aeternae, multo minus aliae actiones.

Resp. cum S. Thoma quod « Apostolus loquitur de passionibus sanctorum secundum eorum substantiam », non de passionibus secundum quod a caritate regulantur et diriguntur.

CAPUT LVII.

De ipsa retributione vitae aeternae ex parte Dei
retribuentis considerata.(S. TH. I. c. a. III, cum Comm. CAJET, SYLVII, *Quaeritur V.*

— Cf., GONET, I. c., Disp. II. a. IV; BILLUART, I. c., a. III;

GOTTI, I. c., Quaest. I. Dub. III.; DE MEDICIS, I. c., diss. XIV. a. III.;

MAZZELLA, I. c., Disp. VI. a. III.

664. **Triplex justitia.** — Justitia sumpta pro virtute morali secundum quam aliquis reddit alteri quod suum est vel jus suum, triplex distinguitur: *legalis*, *distributiva* et *commutativa*. *Legalis* est virtus inclinans ad praestanda ea omnia quae communitati seu reipublicae debita sunt in ordine ad bonum commune. Haec justitia est e. g. in principe qui leges ad bonum commune condens necessarias, bonum commune procurat. Est etiam in civibus quatenus prompti et parati sunt ad obediendum legibus ratione boni communis etiam cum vitae dispendio. *Iustitia distributiva* obligationem communitatis respicit in ordine ad jus privatum, et potest definiri: *Virtus qua princeps communitatis inclinatur ad distribuenda bona vel onera seu officia communia personis particularibus secundum aequalitatem proportionis iuxta conditionem vel merita*. Justitia *vindicativa* ad distributivam pertinet, inclinatur enim ad infligendam reis poenam proportionatam operibus. Justitia *commutativa* est quae dirigit relationes privatorum erga jus privatorum, uti ajunt; unde ponit aequalitatem rei ad rem inter privatas personas; hac justitia omnes contractus regulantur.

665. **Quaestio.** — Quaeritur ergo an retributio vitae aeternae pro meritis sit actus justitiae ex parte Dei, et ad quam speciem justitiae pertineat. Certum omnino est retributionem vitae aeternae esse actum ex parte Dei justi-

tiae *legalis*, sed quaestio est de justitia *distributiva* et *commutativa*.

666. **Sententiae.** — Quidam theologi adseruerunt Deum nullum actum justitiae exercere neque distributivae, neque commutativae, retribuendo justis vitam aeternam, sed actum purae fidelitatis aut gratitudinis. Sed tamen jam communis sententia evasit Deum exercere vere et proprie actum justitiae. Haec sententia est D. Thomae, et fuit communis semper inter thomistas; sit ergo:

667. **Conclusio.** — *Retributio vitae aeternae est actus iustitiae ex parte Dei, quae justitia recte et proprie dicitur distributiva, et quoad modum etiam commutativa.*

Prob. 1.^a pars ex Scriptura (Tim. IV, 7-8): Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo resposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex: non solum autem mihi, sed et iis qui diligunt adventum eius. Ex his verbis manifestum est Deum justum coronando gloria et honore, exercere justitiam. Nam Apostolus vocat coronam justitiae quae a Deo confertur ut ab justo iudice, ac proinde actum justitiae exercente. Et (Heb. VI, 10) ait: *Non enim iniustus Deus ut obliviscatur operis vestri.* Unde juxta Apostolum Deus injustus esset si non redderet coronam justitiae, ac proinde redditio mercedis est actus justitiae. Multa alia habentur in sacris litteris quibus 1.^a pars conclusionis ostenditur, sed illa duo testimonia Apostoli adlata sufficiant. Consule etiam ea quae ex Scriptura adtulimus (n. 649).

2.º *Prob. ex Conciliis:* Concil. Arausicanum ait (can. XVIII): « Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia quae non debetur praecedit ut fiant ». Et Trid. (Sess. VI, c. XVI): « Bene operantibus usque in finem proponenda est vita aeterna, et tanquam gratia filiis Dei per Christum Jesum misericorditer promissa et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis reddenda. Haec est enim illa corona justitiae quam post suum certamen et cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus ».

3.º *Prob. ex Patribus*: S. Aug. (cont. Iul. lib. IV, c. III) ait: « Per quod vera justitia, per hoc et regnum Dei. Deus namque ipse, quod absit, erit injustus, si ad ejus regnum verus non admittitur justus ». — S. Prosper. (lib. sent. XXVIII) ait: « Beatitudo sanctorum et de munere gratiae est et de retributione justitiae ». — S. Basilius dicit (Hom. XII in Prov. n. 3): « Est coelitus quaedam a justo judice deducta justitia partim correctiva, et partim retributiva ».

4.º *Prob. ratione*: Retributio vitae aeternae pro meritis aut est actus gratitudinis, aut purae fidelitatis. aut justitiae. Disjunctiva haec propositio ut completa admittitur ab omnibus. Atqui non est actus gratitudinis, neque purae fidelitatis. Ergo est actus verae justitiae. — *Prob. minor*: Non est actus gratitudinis: nam 1.º in Deo nulla potest dari ad homines gratitudo, cum gratitudo nihil aliud sit quam compensatio beneficii accepti. Quod autem Deus ab homine beneficium accepit? *Quis enim*, ait Apostolus, *prior dedit illi et retribuetur ei?* — 2.^a Quod redditur vi gratitudinis rationem coronae habere non potest sic consideratum.

Prob. etiam non esse actum purae fidelitatis; nam si esset actus purae fidelitatis, non haberet rationem coronae aut mercedis. Incarnatio Verbi divini, remissio peccatorum ex fidelitate divinarum promissionum data sunt hominibus, et tamen nullo modo dici potest quod data sint ut corona et ut merces; unde ait Apostolus de remissione peccatorum (Rom. III. 24): *Iustificati gratis per gratiam ipsius.*

Prob. 2.^a *pars* conclusionis: Justitiae distributivae actus habetur cum praemiorum largitor vel dispensator, distribuit ea singulis secundum aequalitatem proportionis ad conditionem aut statum, ad merita etc. Atqui Deus conferens mercedem, idest vitam aeternam, servat hanc aequalitatem proportionis ad merita, sicut omnes theologi docent. Ergo retributio vitae aeternae, sicut mercedis et praemii, est actus justitiae distributivae.

Prob. 3.^a pars: Modus vel forma commutativae justitiae servatur cum alicui tantum redditur quantum ei debetur ratione cujusque tituli, puta ratione laboris, bonorum operum etc. Atqui Deus *reddit unicuique secundum opera ejus*, (Matth. XVI, 27); et : *unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem* (Cor. III, 8). Ergo in retributione vitae aeternae forma vel modus commutativae justitiae servatur.

Confirmari hoc potest ex eo quod Deus dat creaturae quantum dare debet, et creatura accipit quantum debet recipere. Acceptat insuper Deus merita a creatura et confert ei praemia per recompensationem; unde merito dici potest cum Angelico (II-II, qu. LXI, a. 4 ad 1): « Forma divini judicii attenditur secundum rationem commutativae justitiae prout scilicet recompensantur praemia meritis et supplicia peccatis ». (cf. vol. I, n. 355 et seq.).

668. **Pro solutione difficultatum.** — Ad solvendas difficultates, quae contra moveri possunt, observandum est quod licet Deus sit Dominus supremus omnium, per hoc non excluditur quod etiam homo possit habere dominium quarundam rerum; imo supremum dominium in Deo existens est ratio, qua homo etiam possit quibusdam rebus dominari. Dominium autem hominis super res est distinctum a Dei dominio, sicut esse hominis ab esse Dei. Potest autem homo se tali dominio expoliare Deo exhibendo quae sub sua potestate habet; et quidem si Deus promisit ex sua bonitate acceptare in obsequium sui, in laudem et gloriam ejus ad mercedem, Deus tenebitur non solum ex fidelitate vi promissionis, sed ex justitia ad mercedem ei reddendam. In tali enim casu homo potest a Deo exigere mercedem et praemium ratione boni operis ab ipsa voluntate divina per promissionem ad ipsam mercedem ordinati. Unde tota ratio meriti in gratia Dei et Dei promissione fundamentum habet, et jus, quod homo per bona opera ad gloriam habet, a Deo dependet ratione gratiae et promissionis; tamen est distincta a gratia et

promissione simplici, quae importat solam fidelitatem formaliter loquendo.

669. **Corollaria.** — I. Ex dictis patet fiduciam nostram de vita aeterna consequenda non solum debere inniti fidei, sed bonis operibus per Christum habitis.

II. Bona opera non esse puram conditionem requisitam ad vitam aeternam obtinendam, sed tanquam merita, secus gloria, vita aeterna non daretur ut merces, ut corona, ut praemium, neque homo posset dici dignus, neque Deus ut justus iudex se haberet in retribuendo.

III. Quia merita nostra gratiae Dei innituntur, et valorem habent ex meritis Christi, et supponunt etiam promissionem divinam, ut de facto habenti ea competat jus ad praemium; ideo ex meritis nulla occasio superbiendi datur homini, sed potius se humiliandi.

IV. Licet homini bona operari intuitu mercedis et praemii aeterni; tamen homo 1.º gloriam Dei intendere habet, 2.º ipsam mercedem vel praemium (cf. conc. Trid. sess. VI, c. 11).

CAPUT LVIII.

De influxu caritatis in actibus meritoriis
aliarum virtutum in ordine ad vitam aeternam

(S. TH. 1. c. a. IV, cum Comm. GAJET, SYLVII — Cf. GONET 1. c. a. IV
BILLUART 1. c., GOTTI Quaest. II, Dub. III, et IV., DE MEDICIS 1. c. a. IV et v,
MAZZELLA 1. c. Disp. VI, a. II)

670. **Virtutes theologicae et virtutes morales.** — Quaedam virtutes in nobis existentes theologicae dicuntur, et sunt eae quae pro objecto habent ipsum Deum, sunt autem fides, spes, charitas; quaedam autem morales appellantur; sunt autem virtutes morales duplicis generis, quaedam sunt acquisitae per laborem, juxta illud adagium: ex repetitis actibus fit habitus, et hae regulantur per pru-

dentiam acquisitam et naturalem; quaedam vero sunt a Deo infusae simul cum gratia, regulantur autem per fidem et prudentiam infusam ordinis supernaturalis.

671. Ratio meriti aliquantulum competit omnibus virtutibus. — Nam cum virtus sit habitus bonus et proinde bonum faciat habentem et opus ejus bonum reddat, oportet quod opus ex virtute procedens habeat aliquantulum rationem meriti. Oportet tamen ad hoc ut actus sit meritorius quod non solum habeat bonitatem ex habitu a quo procedit, sed etiam ex circumstantia nulla malitia afficiatur. Supponimus etiam in praesenti virtutes sive acquisitas, sive infusas a Deo supernaturales unam *fidem* et *spem* in eo, in quo non est habitus caritatis, non esse meritorias vitae aeternae.

672. Quaestio. — Igitur tota quaestio ad hoc reducitur: An in eo in quo est habitus caritatis, actus virtutum sive acquisitarum et ordinis naturalis sive infusarum supernaturalium sine ullo influxu caritatis neque actuali, neque virtuali sint meritoriae vitae aeternae.

673. Quid sentiant theologi. — Conveniunt communiter theologi in adserendo influxum actualem caritatis non requiri ut actus aliarum virtutum sint meritorii vitae aeternae, sed sufficere influxum virtualem: liceat afferre verba quae habet S. Thomas (in II dist. XXXVIII, q. 1. a. 1.º ad 4.^m), dicit enim: « Ad hoc quod alicujus actionis finis sit Deus vel caritas non oportet quod agendo illam actionem aliquis de Deo vel de caritate cogitet ». — Sed si loquamur de necessitate virtualis influxus, non omnes conveniunt. Vasquez putat non solum virtutes infusas supernaturales esse meritorias vitae aeternae sine ullo influxu virtuali caritatis, sed etiam virtutes acquisitas naturales. Suarez autem et alii quidam theologi, etiam ex Thomistis, docent opera virtutum infusarum supernaturalium nullum influxum neque virtualem requirere ad rationem meriti in ordine ad vitam aeternam, ac proinde ex eo quod cum gratia habituali coexistunt esse vitae aeternae meritoria.

— Alia sententia vero, quae est fere communis inter Thomistas, docet quod ad merendam vitam aeternam requiritur saltem influxus virtualis caritatis. Haec autem sententia videtur esse S. Thomae, nam post verba relata (loc. cit.) ait S. Doctor: « Nec iterum sufficit quod aliquis in habitu tantum Deum vel caritatem habeat... Sed oportet quod prius fuerit cogitatio de fine qui est caritas, vel Deus, et quod ratio actiones sequentes in hunc finem ordinaverit ». Et (in I-II, q. CXIV, a. 4, corp.) ait: « Meritum vitae aeternae primo pertinet ad caritatem, ad alias autem virtutes secundo; secundum quod eorum actus a caritate imperantur ». Et ad 3.^m: « Actus potentiae et fortitudinis non est meritorius nisi aliquis haec ex caritate operetur, secundum illud (I, Cor. XIII): *Si tradidero corpus meum etc. caritatem autem non habuero, nihil mihi prodest* ». Sit ergo:

674. **Conclusio.** — *Sine virtuali influxu caritatis nullus actus sive virtutis acquisitae sive infusae est meritorius vitae aeternae de condigno.*

Prob. ex Scriptura: Christus etiam operibus praestantissimis non promittit vitam aeternam nisi fiant propter ipsum. Hoc autem sine influxu saltem virtuali caritatis non potest contingere, ut patet. Ergo requiritur influxus saltem virtualis caritatis ad vitam aeternam merendam per actus aliarum virtutum. — *Minor patet.* — *Maj. prob.* (ex Matth. XVIII, 5; et Lucae IX, 48): *Qui recipit unum ex his pusillis in nomine meo me suscipit*, et (ib. XIX, 29): *Omnis qui reliquerit domum aut patrem aut matrem propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam aeternam possidebit*. Et (I, Cor. X, 31): *Sive manducatis sive bibitis sive quidquid aliud facitis, omnia in Dei gloriam facite*.

Prob. 2.º ratione: Ut actus sit meritorius vitae aeternae oportet ut fiat in obsequium Dei ut est auctor supernaturalis. Atqui in obsequium Dei nihil potest fieri nisi ex caritate, ut patet; quomodo enim aliquis nisi Deum

diligat, ipsum colere sincere potest ac in ipsum suas actiones per voluntatem dirigere, idest ut est summum bonum?

Insuper : Sine dilectione peccatum non remittitur; ergo sine dilectione quis vitam aeternam non meretur. Adde quod praemium essentialia, idest vita aeterna, correspondet perfectioni essentiali viae, quae non attenditur nixi juxta caritatem, juxta illud (I, Joan. III, 14): *Qui non diligit manet in morte.*

675. **Obj.** — Actus qui a gratia habituali procedit est meritorius vitae aeternae. Sed omnes actus virtutum infusarum a gratia habituali procedunt; nam gratia habitualis est quasi substratum et principium omnium virtutum infusarum; ac proinde per hoc quod virtutes infusae eliciunt actus sibi correspondentes, etiam gratia habitualis tales actus elicit mediantibus virtutibus, sicut anima per suas facultates vere operatur. Ergo actus omnium virtutum infusarum sunt meritorii vitae aeternae.

Resp. : *Dist min.* : Actus virtutum infusarum procedunt a gratia habituali, si procedant ex imperio caritatis, *conc.*; si non procedant ex imperio caritatis, *nego.* — Patet distinctio ex actibus fidei et spei, quae possunt esse et quandoque sunt in homine sine gratia habituali, tunc enim non procedunt a gratia, neque sunt meritorii vitae aeternae, quia ex motivo caritatis non procedunt, neque virtuali. Sufficit autem influxus virtualis, ut diximus, nam, ut S. Thomas (q. II de virtut., a. 11 ad 2.^m) docet: « Cum aliquis seipsum ordinat ad Deum in omnibus quae propter ipsum facit, manet virtute intentio ultimi finis qui Deus est: unde in omnibus mereri potest si caritatem habeat ».

CAPUT LIX.

De iis quae cadunt sub merito

(S. TH. I. c. a. III., V-X, cum Comm. CAJET., SYLVII,

— Cf. GONET I. c. a. VII-X, BILLUART, I. c. Diss. VIII, a. V;

GOTTI, I. c. Quaest. III; DE-MEDICIS, I. c. a. VI; MAZZELLA, I. c. Disp. VI, a. IV),

676. **Determinantur ea quae sunt probanda.** — De prima gratia actuali in praesenti non loquimur. Satis sunt ea quae diximus supra (n. 493), quo in loco ostendimus contra Pelagianos hominem neque de condigno, neque de congruo mereri primam gratiam actualem praevenientem et excitantem ad fidem. Sufficiat in praesenti afferre verba conc. Trid. (Sess. VI, c. V): « Declarat (S. Synodus) praeterea ipsius justificationis exordium in adultis a Deo per Christum Jesum praeveniente gratia sumendum esse, hoc est ab ejus vocatione, qua *nullis eorum existentibus meritis* vocantur ». Et S. Thomas exponens illud Apostoli (Eph. I, 12, lectio 4.^a): *Nos sorte vocati sumus*, ait: *Nos sorte vocati sumus*, vocati, idest non nostris meritis, sed divina electione.... et, paucis interjectis, prosequitur: « Quia ergo sors nihil aliud est quam inquisitio rerum quae ex divina voluntate fiunt, gratia autem ejus ex sola divina voluntate dependet, inde est, quod gratia divinae electionis dicitur sors, quia Deus per modum sortis secundum occultam providentiam, non ex alicujus meritis per gratiam internam vocat ». Insuper supra ostendimus hominem mereri de condigno vitam aeternam, sive gloriam; igitur neque de gloria, neque de gloriae consecutione potest moveri quaestio. Remanet ergo determinandum: 1.º de aliis auxiliis gratiae actualis quae primam consequuntur, 2.º de ipsa prima gratia justificante, 3.º de prima gloria, 4.º de reparatione post lapsum; idest determinari oportet utrum homo justus possit sibi mereri antequam peccet ut

reparetur si forte committat peccatum; 5.º de augmento gratiae vel caritatis, 6.º de ipsa perseverantia; et 7.º de bonis temporalibus. His omnibus per diversas conclusiones est respondendum.

677. **Quaedam recolenda.** — Sed in antecessum recolenda sunt ea, quae diximus de divisione meriti. Meritum aliud est de condigno, aliud de congruo; quod etiam duplex est (cf. n. 644). Quidam theologi, etiam recentiores, ad illam distinctionem duplicis meriti de congruo non attendunt, ac proinde videntur in quibusdam a Thomistis dissentire; sed dissensio est potius de nomine quam de re. Insuper quoad auxilium actuale efficax non est necesse ut specialis conclusio statuatur, quia cum loquimur de perseverantia de ipso etiam erit sermo, auxilium enim efficax simpliciter in ordine ad salutem, perseverantiam causat.

678. **Conclusio I.** — *Non potest homo mereri sibi de condigno primam gratiam justificantem; 2.º neque potest de congruo, si meritum de congruo stricte accipiatur; 3.º potest autem sibi mereri de congruo, si meritum de congruo late accipiatur; 4.º aliis hominibus etiam non potest de condigno, si loquamur de puro homine; 5.º potest autem de congruo, etiam stricte.*

Prob. itaque 1.^a pars. (Rom. III, 24) Dicitur: *Justificati gratis per gratiam ipsius.* Si ergo gratis, non ex meritis, salte de condigno.

2.º Concil. Arausicanum (can. 17) definit « caritatem esse donum Dei diffusam in cordibus nostris, nullis ex parte nostra praecedentibus meritis ». Insuper Trid. relata verba Apostoli expendens dicit (Sess. VI, decr. de Justif. c. 8): « Gratis gratificari ideo dicimur, quia nihil eorum quae justificationem praecedunt sive fides, sive opera ipsam justificationis gratiam promerentur ». Si autem homo de condigno mereretur justificationis gratiam, verba utriusque Concilii essent omnino falsa.

Prob. ratione: Si homo mereretur de condigno primam gratiam, aut mereretur antequam gratiam haberet, aut post

gratiam habitam. Atqui non ante ipsam gratiam, nam 1.º ante ipsam gratiam hominis opera non sunt ordinis supernaturalis, saltem perfecte, ac proinde ipsi gratiae sunt improporcionata; 2.º quia ante gratiam in statu peccati homo habet impedimentum promerendi gratiam, scilicet ipsum peccatum : unde diximus quod status gratiae ad merendum requiritur. Sed neque postquam habet ipsam gratiam, nam gratia jam habita non potest sub merito cadere, quia merces est terminus operis : gratia vero est principium cujuslibet boni operis in nobis et causa; unde esset causa meritoria suipsius, quod est omnino absurdum.

Prob. 2.^a pars. Meritum de congruo stricte acceptum importat jus amicabile (cf. n. 644) ac proinde supponit personam merentem in statu gratiae. Atqui homo nullum jus amicabile habere potest apud Deum ad gratiam tanquam mercedem recipiendam ante gratiae infusionem. Ergo homo etiam per ultimas dispositiones ad infusionem primae gratiae justificationis non potest ipsam primam gratiam mereri merito *de congruo* stricte accepto.

Prob. 3.^a pars : S. Augustinus (Epist. 105) ait : « Neque ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat; neque enim nullum est meritum fidei ». Tale autem meritum non importat jus amicabile, ac proinde est meritum *de congruo* late acceptum.

Prob. ratione : Homo per actus diversos se disponit ad justificationis gratiam recipiendam ac eam impetrat. Atqui dispositio ad gratiam, impetratio per orationem habet rationem meriti *de congruo*, si meritum *de congruo* late accipiatur. Ergo homo *de congruo* meretur justificantem gratiam, si meritum *de congruo* large accipiatur. Unde S. Thomas (II. dist. XXVII, qu. I, a. 4 ad 4.^m) dicit quod Deus dat gratiam indignis, quia dat his qui non sunt sufficienter digni, sed tamen habent aliquam dispositionem ad recipiendum, ex quo dicuntur « *quodammodo ex congruo gratiam mereri* » ; vide etiam ad 5.^m ubi solvit tacitam difficultatem ex dispositione naturali.

Prob. 4.^a pars, nempe quod homo *purus non potest mereri alteri primam gratiam de condigno*: — Meritum de condigno ex motione gratiae divinae desumitur. Illud ergo solum homo potest mereri apud Deum de condigno ad quod merendum movetur ex gratia divina. Atqui nullus purus homo movetur ad merendam gratiam alteri homini: nam unusquisque nostrum movetur a Deo per donum gratiae ut ipse ad vitam aeternam perveniat, non autem ut alios perducatur, cum perducere alios ad vitam aeternam ad Christum Deum et hominem pertineat, quatenus est caput Ecclesiae et auctor salutis humanae, secundum illud (Heb. II, 10): *Qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis* etc. Ergo nullus purus homo potest mereri alteri homini justificantem gratiam. — Ex hoc sequitur quod si Deus aliquem hominem purum constitueret caput aliorum hominum, posset de condigno mereri gratiam justificantem aliis hominibus.

Prob. 5.^a pars, quod nempe homo possit de congruo, stricte et proprie loquendo, mereri gratiam justificantem alteri.

Prob. 1.º ex Scriptura (Matth. IX, 2): *Jesus videns fidem illorum dixit paralytico: remittuntur tibi peccata tua.* (Jac. ult., 16): *Orate pro invicem ut salvemini, multum enim valet deprecatio iusti adsidua.* Unde Ambrosius super illud (Matt. IX, 2) ait: « Magnus Dominus qui aliorum merito ignoscit aliis ». Et S. Augustinus conversionem Pauli precibus S. Stephani tribuit.

Prob. 2.º ratione: Quia homo in gratia constitutus implet Dei voluntatem, congruum est secundum amicitiae proportionem ut Deus impleat hominis voluntatem in salvatione alterius. — Tamen quandoque potest habere impedimentum ex parte illius cujus aliquis sanctus justificationem desiderat. Unde (Jerem. XV, 1) dicitur: *Si steterit Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.*

679. Conclusio II. — *Homo justus non potest sibi mereri reparationem post lapsum, neque de condigno, neque de congruo, merito de congruo stricte accepto. At si late acci-*

piatur meritum de congruo potest mereri. Alteri vero, licet non possit de condigno, potest tamen de congruo. — Haec secunda conclusio valde complexa est. Probanda igitur quoad singulas partes.

Prob. 1.^a pars: Homo justus non potest sibi de condigno mereri reparationem post lapsum. Nota nos loqui de homine justo formaliter ut justo; igitur:

Prob. (Ezechiel. XVIII, 24): Si autem averterit se justus a justitia sua et fecerit iniquitatem.... omnes justitiae eius quas fecerat non recordabuntur. Et (ib. XXXII, 13): Si dixero iusto quod vita vivet et confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiae eius oblivioni tradentur. At si homo justus de condigno mereretur reparationem, Deus non oblivisceretur, juxta illud (Heb. VI, 10): Non enim iniustus est Deus ut obliviscatur operis vestri et dilectionis quam ostendisti in nomine ipsius.

Prob. ratione S. Thomae: Ratio meriti de condigno dependet ex motione divinae gratiae. Ergo ad illud se extendit meritum de condigno sicut ad praemium ad quod se extendit motio divinae gratiae. Atqui motio divinae gratiae in justo per subsequens peccatum interrumpitur, ac proinde non se extendit ultra statum prioris justitiae. Ergo omnia beneficia quae aliquis a Deo consequitur, quibus reparatur, non cadunt sub merito, quod attendatur ex motione prioris gratiae (l. c. a. 7).

Prob. 2.^a pars: Nempe quod neque de congruo potest homo justus mereri reparationem, si stricte meritum de congruo accipiatur. Meritum congrui quo quis alteri primam gratiam meretur nullum effectum habet, et ideo nullum est, si subsequatur impedimentum peccati in eo cui quis meretur. Multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia per impedimentum quod subsequitur in eo qui meretur et in eo cui meretur. Hic enim utrumque in unam personam concurrat. Et ideo nullo modo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum.

Prob. utraque pars simul : Ille qui aliquid meretur proprie de condigno aut de congruo, intantum meretur in quantum habet jus justitiae, aut amicabile ad praemium et in casu nostro ad reparationem. Atqui homo nullum jus habere potest ad reparationem. Nam si haberet jus, aut haberet dum est in statu justitiae, et hoc esse non potest, cum in statu justitiae non sit susceptibilis reparationis, solum enim qui lapsus est, est capax reparationis, sed neque in statu peccati potest habere tale jus, et quidem non justitiae, secus Deus teneretur illum reparare, non jus amicabile, cum peccatum excludat omnem amicitiam ad Deum. Ergo homo justus neque de condigno, neque de congruo stricte loquendo potest mereri reparationem post lapsum, seu, ut verbis S. Thomae utar : Nullus potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum neque merito condigni, neque merito congrui ».

Prob. 3.^a pars : Opus impetratorium meritum de congruo large loquendo dici potest. Atqui homo justus per orationem et per alia bona opera potest a Deo obtinere ut si labatur reparetur, non deseratur, unde Psalmista orat Deum (Psal. LXX) sic : *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me* : non enim vana dicenda est talis oratio. Ergo homo potest impetrare, et sic mereri merito congrui late accepto reparationem post lapsum.

Patet haec veritas etiam ex II. Paralipom. (XIX, 2) ubi dictum est ad Josaphat regem Juda : *Impio praebeas auxilium et his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, et ideo iram Domini merebaris, sed bona opera inventa sunt in te etc.* Quae verba, ait noster Gonet, indicant sanctum illum regem bonis operibus apud Deum obtinuisse ut etiam cum peccaret a Deo non desereretur, nec pro meritis puniretur. De hoc merito loquitur Angelicus (ad Heb. cap. VI, lect. 3). (Cf. concl. praec. prob. 3.^m partis ex Div. Thoma).

Ultima pars, scilicet quod justus non potest de condigno, sed potest de congruo mereri reparationem post lapsum

alteri, relinquitur per se nota ex dictis in praecedenti conclusione; eadem enim est ratio de infusione primae gratiae et de reparatione post lapsum.

680. **Conclusio III.** — *Homo potest sibi mereri de condigno augmentum gratiae vel caritatis.* — (Cf. S. Th. 1. c. a. 8).

Prob. ex Scriptura (Eccl. XVIII, 22): *Ne verearis usque ad mortem justificari.* Et (Apoc. XXII, 11): *Qui iustus est justificetur adhuc.* Et (II. Cor. IX, 10): *Multiplicabit semen vestrum et augebit incrementa frugum iustitiae vestrae.* Atqui iuxta ipsam Scripturam Sacram tale augmentum fit per bona opera, idest per opera meritoria; nam dicitur (Jac. II, 21): *Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est offerens Isaac filium suum super altare?* Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius et ex operibus fides consummata est? Et suppleta est Scriptura dicens: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam et amicus Dei appellatus est.* Et Paulus (Rom. VI, 22): *Liberati a peccato, servi autem facti Deo habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem autem vitam aeternam.* Ergo mereatur augmentum gratiae et caritatis de condigno. Nam omnes conditiones requisitae ad meritum de condigno reperiuntur, ut patet vel leviter consideranti.

Unde S. Augustinus (Tract. 74 in Joan.) expendens illud Christi (Joan. XIV, 15): *Si diligitis me, mandata mea servate et ego rogabo patrem et alium paracletum dabit vobis,* ait: « Restat ut intelligamus Spiritum Sanctum habere qui diligit et habendo mereri ut plus habeat et plus habendo plus diligat ». Probari potest etiam ex Concilio Trid. Vide ea quae attulimus (n. 613).

Prob. ratione: Illud, sic arguit Angelicus, cadit sub merito condigni ad quod motio gratiae se extendit. Motio autem alicujus moventis non solum se extendit ad ultimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu. Terminus autem gratiae est vita aeterna. Progressus autem in hoc motu est secundum augmentum caritatis, vel gratiae,

secundum illud (Prov. IV, 18): *Iustorum semita quasi lux splendens procedit et crescit usque ad perfectum diem*, qui est dies gloriae. Sic igitur augmentum gratiae cadit sub merito condigni.

Dices: Nihil agit ultra suam speciem. Sed principium meriti est gratia vel caritas. Ergo nullus potest maiorem gratiam vel caritatem mereri quam habeat.

Respondet S. Th. (ad 2.^m) quod augmentum gratiae non est supra virtutem praeexistentis gratiae, licet sit supra quantitatem ipsius: sicut arbor, etsi sit supra quantitatem seminis, non est tamen supra virtutem ipsius.

681. **Corollarium.** — Ex hoc sequitur etiam quod homo mereatur augmentum gloriae; gradui enim cuilibet gratiae correspondet gradus gloriae, nam gloria datur habenti gratiam et proportionaliter ad gratiam ipsam, ut docent omnes theologi. Per hoc ergo quod homo jus habet ex meritis ad augmentum gratiae, habet etiam jus ad augmentum gloriae. Omnes theologi conveniunt quod homo meretur gloriam, de coeterno hoc docetur a concilio Trid. (cf. n. 649); dissentiunt autem an mereatur primam gloriam; ergo de augmento gloriae saltem dubitari nequit, cum difficultas moveatur solum circa primam gloriam. Veritas huius corollarii est definita in Conc. Trid. vide supra (l. c.).

682. **Conclusio IV.** — *Potest homo mereri primam gloriam de condigno.* — Haec conclusio non conceditur ab omnibus, sed tamen docetur a praestantissimis theologis, et est communis inter thomistas. Est autem sententia S. Thomae, qui (qu. CXII, a. 2, ad 1.^m) ait: « Praeparatio hominis ad gratiam habendam quaedam est simul cum ipsa infusione gratiae, et talis operatio est quidem meritoria, sed non gratiae quae jam habetur, sed gloriae quae nondum habetur ».

Prob. itaque conclusio 1.º ex Concilio Trident. (sess. VI, cap. 16); dicit enim: « Bene operantibus usque in finem.... proponenda est vita aeterna et tanquam gratia filiis Dei

per Ch. Jesum misericorditer promissa et tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda ». Unde illa ipsa vita aeterna est reddenda tanquam gratia, idest titulo haereditatis, et tanquam *merces* meritis, idest ut corona, ut postea ait idem Concilium. Et can 32 ait. « vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam, atque etiam gloriae augmentum ». Unde 1.º Concilium ut praemium distinctum adsignat *vitam aeternam ab augmento gloriae*. Quod absurdum esset nisi per vitam aeternam primam gloriam intelligeret. 2.º Diversimode loquitur Concilium de gratia et de gloria, nam de gratia dicit quod homo meretur augmentum gratiae, non autem ipsam gratiam, sed e contra non solum dicit augmentum gloriae, sed etiam ipsam gloriam seu vitam aeternam.

Prob. ratione: In eodem instanti quo homini gratia infunditur, potest homo vi gratiae quae ei infunditur diligere Deum super omnia. Nam, ut docet S. Thomas in tractatu de Angelis, et nos cum ipso diximus, Angelus creatus est in gratia et in eodem instanti creationis elicit actum dilectionis quo meruit (cf. vol. I, n. 694). Atqui dilectio Dei super omnia est meritoria vitae aeternae. Ergo in eodem instanti quo in casu habuit gratiam, vel quo habuit jus haereditarium ad vitam aeternam, habuit etiam jus meritorium. Neque obstat quod non possit homo mereri gratiam per talem dilectionem, nam gratia est principium meriti, non autem gloria, quae habet solum rationem termini.

683. Conclusio V. — *Nullus potest mereri de condigno perseverantiam.* — Quid intelligatur nomine perseverantiae diximus supra (n. 515).

1.º *Prob. conclusio* ex Scriptura, quae ita perseverantiam Deo tribuit ut merito solum Dei donum esse concludatur. Nulla enim mentio unquam fit de meritis nostris; nam (Psal. CXVIII) dicitur: *Utinam dirigantur viae meae ad custodiendas justificationes tuas. Et: Justificationes tuas custodias, non me derelinquas usquequaque. Et: Ne repellas me a mandatis tuis. Confirma me in verbis tuis. Et: Viam iniqui-*

tatis amove a me et de lege tua miserere mei. (ad Philip-pens. I, 3): *Confidens hoc ipsum quoniam qui coepit in vobis opus bonum perficiet usque in diem Christi Jesu. Oportet semper orare et nunquam deficere* (cf. etiam I. Petri V, 10).

2.º *Prob. ex S. Augustino dicente (de dono persever. c. 2):* « Cur perseverantia poscitur a Deo, si non datur a Deo? An et ista irrisoria petitio est cum id ab eo petitur quod scitur ipsum non dare, sed ipso non dante esse in hominis potestate? » Idem probari potest ex orationibus quae fiunt ab Ecclesia, saepe enim petit donum perseverantiae: vide orationem quae in Prima recitatur.

3.º *Prob. ratione:* Omne quod quis meretur, a Deo consequitur, nisi impediatur per peccatum. Sed multi habent, imo fere omnes justi habent opera meritoria, puta actum dilectionis Dei, quo merentur vitam aeternam, et tamen non omnes justi consequuntur perseverantiae donum; juxta illud Christi (Matth. XX, 16): *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Ergo perseverantia non cadit sub merito. Neque dicas non consequi perseverantiam ob impedimentum peccati, nam etiam hoc ipsum quod est peccare opponitur perseverantiae, ita quod si aliquis perseverantiam mereretur Deus non permetteret illum cadere in peccatum.

Confirmatur ex eo quod perseverantia cum solum dependeat ex motione efficaci Dei, ad meritum se habet in ratione principii, non in ratione termini. Adde quod Deus numquam promisit se perseverantiam daturum bene operantibus. Promissio autem divina est de requisitis ad rationem meriti apud Deum (cf. n. 658).

684. **Obj.** — Qui potest mereri finem potest mereri ea quae sunt ad finem, idest media necessaria ad finem adsequendum. Atqui perseverantia est medium necessarium ad finem consequendum. Ergo. — *Maj. prob.:* quia finis potior est quam ipsa media. Unde si quis potest mereri finem, idest gloriam, a fortiori et media.

Resp. cum Billuart: *Neg. maj.* universaliter sumptam. « Merita namque, ait, sunt media necessaria ad vitam aeter-

nam promerendam; et tamen merita non meremur: sufficit ergo quod media ad finem consequendum necessaria possimus habere, etsi non semper possimus ea mereri; vel quia non sunt proposita tanquam merces, vel quia aliud obstat ». Ad *prob. resp.* perseverantiam non cadere sub merito, non ratione nobilitatis, sed quia comparatur ad meritum tanquam principium, non tanquam terminum; et iterum quia a Deo non proponitur tanquam merces vel corona.

685. **Corollarium.** — Ex dictis sequitur quod homo non possit mereri auxilia omnia efficacia quibus pervenit ad gloriam, nam omnia auxilia efficacia collectim sumpta, quibus homo pervenit ad gloriam, perseverantiam includunt. Imo videtur quod neque aliquod auxilium efficax ad implendum praeceptum mereri possit. Nam auxilium efficax habet rationem principii, et est causa meriti secundum se. Unde S. Aug. (*de pecc. meritis* cap. V) ait: « Cum illum adiuvet, illum non adiuvet: illum tantum, illum autem non tantum; istum illo, illum isto modo, penes ipsum ».

686. **Observatio.** — At licet perseverantiam mereri homo non possit, potest tamen eam per orationem impetrare, non tamen per desideria habita, et orationes factas ex sola natura, sed ex gratia divina. Hoc autem in Christi promissionibus fundamentum habet, nam Christus ait (Matth. VII, 7): *Petite et dabitur vobis* (Joan. XVI, 23): *Si quid petieritis Patrem in nomine meo dabit vobis*. At non sufficit orare per aliquod tempus, sed toto vitae tempore, nam, ut ait ipsemet Christus (Luc. XVIII, 1), *oportet semper orare et non deficere*, Et (Lucae XXI, 36) *Vigilate omni tempore orantes*.

687. **Conclusio VI.** — *Bona temporalia secundum quod sunt utilia ad opera virtutum, quibus perducimur ad vitam aeternam directe et simpliciter cadunt sub merito. Si autem bona temporalia considerentur secundum se, non simpliciter cadunt sub merito, sed secundum quid.*

Prob. 1.^a pars: Intantum aliquid cadit sub merito inquantum est bonum, si aliae conditiones ad rationem me-

riti requisitae non desunt. Sed bona temporalia, secundum quod sunt utilia ad opera virtutum, dicuntur simpliciter et absolute bona. Nam « bonum hominis simpliciter est ultimus finis ejus, secundum illud (Psal. LXXII.): *Mihi autem adhaerere Deo bonum est*, et per consequens omnia illa sunt bona quae ordinantur ut ducentia ad hunc finem. Ergo bona temporalia secundum quod sunt utilia ad opera virtutum cadunt simpliciter sub merito: sicut et augmentum gratiae et omnia illa quibus homo adiuvatur ad perveniendum in beatitudinem post primam gratiam. Tantum enim Deus dat viris justis de bonis temporalibus quantum eis expedit ad perveniendum ad vitam aeternam, et intantum sunt simpliciter bona hujusmodi temporalia. Unde dicitur (Psal. XXXIII): *Timentes autem Dominum non minuentur omni bono*.

Prob. 2.² pars: Si bona temporalia considerentur secundum se, non sunt simpliciter bona homini; sed secundum quid. Atqui quod non est secundum se bonum, non cadit simpliciter sub merito, sed secundum quid tantum, aliquid enim cadit sub merito secundum quod est bonum, ut dictum est. Ergo bona temporalia, si considerentur secundum se, non cadunt simpliciter sub merito, sed solum secundum quid, idest, ut explicat ipse Angelicus, inquantum homines moventur a Deo ad aliqua temporaliter agenda, in quibus suum propositum consequuntur, Deo favente, ut sicut vita aeterna est simpliciter praemium operum justitiae per relationem ad motionem divinam, ita temporalia bona in se considerata habent rationem mercedis, habito respectu ad motionem divinam, qua voluntates hominum moventur ad haec proseguenda. Dicitur etiam quod cadunt sub merito indirecte, idest ratione meriti vitae aeternae, juxta illud Christi (Matth. VI, 33): *Quaerite ergo primum regnum Dei et justitiam ejus: et haec omnia* (bona temporalia) *adjicientur vobis*.

CAPUT LX.

De objecto fidei divinae

(S. Th. II-II. Quaest. I. cum Comm. CAJET, BANNES, SYLVII, JOANN. a S. Thom. — Cf. GONET l. c. Tractatus X *De Virtutibus theol.* Disp. I., BILLUART Tract. *De Fide* Diss. I., GOTTI, l. c. *De virtutibus theologicis* — Tract. *De Fide theol.* quaest I. MAZZELLA, *De virtutibus theologicis* Disp. II.)

688. **Ratio capitis.** — Agentes de gratia Dei non sunt praetereunda quaedam quae ad virtutes theologicas pertinent, nempe ad fidem, spem et charitatem, quas infundi simul cum gratia habituali a Deo supra ostendimus (n. 605). Incipimus a fide, quae est prima et fundamentum coeterarum. Agentes autem de fide dicendum est, 1.º de ejus objecto, 2.º de ejus actu, 3.º de ejus habitu.

689. **Notio fidei.** — Omissis variis acceptionibus fidei, quae ad praesens non pertinent, fides prout nunc sumitur, generice tamen considerata, est *cognitio obscura innixa tanquam motivo, auctoritati dicentis*. Est autem duplex: *humana* quae innitur auctoritati dicentis hominis, et *divina*, quae innitur auctoritati dicentis Dei. In praesenti est sermo de fide divina; potest autem fides divina considerari quoad objectum suum et in se, et quidem in se dupliciter: quoad actum et quoad habitum. Si consideretur fides quoad habitum, proprie dicitur virtus theologica.

690. **Objectum fidei divinae.** — Sicut respectu facultatis objectum *materiale* et objectum *formale* distinguitur, ita respectu virtutis seu habitus cognoscitivi distingui debet, et ideo etiam respectu fidei quae virtus est. Et quia objectum formale potentiae seu facultatis et virtutis est duplex, objectum *formale quod* et objectum *formale quo*; etiam in fide divina hoc duplex objectum formale distin-

gui debet (cf. vol. I, n. 4, 5). Objectum *materiale* fidei divinae est id quod *materialiter* cognoscitur seu attingitur per cognitionem innixam auctoritati Dei dicentis: objectum vero *formale* est id cui innititur talis cognitio, idest auctoritas Dei dicentis seu revelantis, quae est id per quod attingitur id quod fide cognoscitur. Unde Concilium Vaticanum ait (Sess. III, cap. III): « *Revelata* vera esse credimus non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest ». Et quia auctoritas Dei dicentis est veritas prima; ideo solemus dicere quod objectum *formale* fidei est veritas prima.

691. **Corollaria.** — I. Sic igitur in fide divina, si consideremus formalem rationem objecti, nihil est aliud quam veritas prima, idest veritas divina. Unde objectum formale *quod* est veritas divina in essendo seu in se, tamen ut revelata, objectum formale *quo* vel ratio *sub qua* est ipsa *revelatio* divina ut est medium adsentiendi. Non enim fides de qua loquimur adsentit alicui nisi quia est a Deo revelatum. Si vero consideremus objectum materiale ipsius, idest si consideremus materialiter ea quibus fides assentit (praescindendo a medio) non solum est ipse Deus, sed etiam multa alia, quae tamen sub assensu non cadunt nisi *secundum quod habent aliquem ordinem ad Deum*.

II. Unde etiam objectum materiale fidei est veritas prima, idest objectum materiale primum quod vocatur objectum *formale quod*; et vere dicitur. si per objectum formale intelligatur id quod per se primo attingitur, nam nihil cadit sub fide nisi in ordine ad Deum; et ideo omnia alia praeter Deum a Deo revelata, sunt objectum materiale secundarium; sicut etiam objectum medicinae est sanitas, quia nihil medicina considerat nisi in ordine ad sanitatem, quae proinde est objectum primum medicinae.

III. Haec fides est omnino supernaturalis; nam est omnino supra exigentiam naturae humanae et naturam excedens, quod Deus seipsum homini revelet eique loquatur, praecipue quoad veritates supernaturales; insuper motivum hujus fidei est auctoritas Dei dicentis. Unde Concilium Vatic. dicit (Const. I, c. III): « Hanc fidem, quae humanae salutis initium est, Ecclesia catholica profitetur virtutem esse supernaturalem, qua Dei aspirante et adiuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli, nec fallere potest ». Et (can. II, de fide) definitur: « Si quis dixerit fidem divinam a naturali de Deo et rebus moralibus scientia non distingui, ac propterea ad fidem divinam non requiri ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur, anathema sit ».

IV. Auctoritas divina seu auctoritas Dei dicentis est motivum formale adsensus in fide, quatenus innitur sapientiae divinae infinitae et Dei veracitati simul.

V. Fidei divinae nullum potest subesse falsum, nam, ut ratiocinatur Angelicus, nihil subest alicui potentiae vel habitui aut etiam actui nisi mediante ratione formali objecti, sicut color videri non potest nisi per lucem, et conclusio sciri non potest nisi per medium demonstrationis; ratio autem formalis fidei est veritas prima, quatenus importat infinitam sapientiam et veracitatem sub qua nullum falsum cadere potest (l. c. a. 3, c.).

692. **Quaestio.** — Movetur quaestio de motivo formali fidei, an scilicet sit exclusive aliquid increatum, idest sola veritas prima, vel etiam admisceatur ei aliquid creatum.

693. **Sententiae.** — Scotistae docent motivum formale fidei esse aliquid increatum exclusive, tamen solam Dei veracitatem; revelationem vero esse puram conditionem sine qua non. Cajetanus autem, Gonet, Gotti et communi-

ter theologi nostrae scholae docent motivum formale fidei esse divinam revelationem seu primam veritatem in dicendo, Dei veracitatem et infinitam sapientiam connotantem, seu ut est falli et fallere nescia, testimonium vero Apostolorum sive Ecclesiae esse conditionem necessariam (de lege ordinaria) sine qua non, sed non motivum formale neque partiale, licet secundarium. Alii vero ut De Lugo (1) docent praeter Dei veracitatem, et Dei sapientiam, et revelationem divinam, etiam externum testimonium e. g. Apostolorum vel Ecclesiae constituere objectum formale fidei licet secundario.

694. **Conclusio I.** — *Sola Dei veracitas non potest esse motivum formale fidei. Revelatio divina sola seu veritas prima in dicendo ut est falli et fallere nescia, nullo autem modo Apostolorum aut Ecclesiae testimonium est motivum formale fidei.* — Hac conclusione magis confirmantur ea quae in praecedentibus exposita sunt de objecto fidei. Itaque :

Prob. 1.^a pars : Quando motivum formale actus facultatis cognoscitivae est ipsi praesens ut cognitum debet esse sufficiens ab hoc quod facultas procedat in actum. Atqui sola veracitas Dei licet sit praesens menti ut cognita non est sufficiens ad actum fidei emittendum. Ergo sola veracitas Dei non potest esse motivum formale fidei.

2.^a Motivum assensus fidei est veritas revelata secure exhibita menti. Atqui veritas revelata non est exhibita menti per solam veracitatem. Ergo.

Prob. 2.º pars : Ex Sacra Scriptura in qua dicitur (1, Joan. V, 6); *Spiritus est qui testificatur, quoniam Christus est veritas.* Et (I, Thess. II, 13): *Cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non ut Verbum hominum, sed (sicut vere est) Verbum Dei.* Et Christus (Joan. VIII, 26) ait: *Qui me misit verax est, et ego quae audivi ab eo, haec loquor.* Et (Joan. XII, 44) ait Christus ipse ut homo: *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me.* Unde S. Thomas ad illud (Joan. IV, 42):

Iam non propter tuam loquelam credimus etc. ait : « Quando homo sive per rationem naturalem sive per testimonia legis et prophetarum, sive per praedicationem Apostolorum vel aliorum manuductus credit, tunc potest dicere quod propter nullum illorum credit, nec propter rationem naturalem, nec propter testimonia legis, nec propter praedicationem Apostolorum, *sed propter ipsam veritatem tantum* ». Et (hic a. 1) dicit : « Si consideremus formalem rationem objecti fidei, nihil est aliud quam veritas prima ».

2.º Motivum formale fidei illud est quod formaliter dat credenti certitudinem completam et supernaturalem. Atqui illud quod formaliter dat credenti certitudinem completam et supernaturalem est prima veritas in dicendo, idest divina revelatio ; testimonium vero Apostolorum vel Ecclesiae externum quamvis sit conditio requisita et necessaria (de lege ordinaria), nihil tamen addit certitudini supernaturali fidei, quae causatur per divinam revelationem seu per veritatem primam revelantem. Ergo divina revelatio seu prima veritas ut revelans, utpote infallibilis seu falli et fallere nescia, est motivum formale fidei, non autem Apostolorum, Ecclesiae vel aliud externum testimonium.

Confirmatur quoad negativum membrum : Si testimonium Apostolorum, vel Ecclesiae, vel aliud signum externum esset motivum formale fidei, hoc non esset nisi ratione motivorum credibilitatis, quae eis conveniunt ; nam si dicantur esse motivum fidei ratione divinae revelationis, quatenus movent in virtute ipsius, idest ut sunt quaedam instrumenta ipsius, tunc revera aliud motivum non adsignatur distinctum a divina revelatione. Atqui motiva credibilitatis ut sunt miracula, vitae sanctitas, doctrinae Apostolicitas etc. non sunt motivum fidei nostrae divinae, ut docent omnes theologi nunc, et ut patet ex hoc quod secus motivum formale fidei ex multis et valde differentiibus constitueretur (cf. S. Augustinum ad Simplicianum

l. I, q. II, n. 14), et ut patet ex Concilio Vaticano, a quo motiva credibilitatis dicuntur signa quibus divina revelatio fit credibilis externe, non autem motiva quibus veritatibus revelatis adsentiamus. « Ut nihilominus, ait Concilium Cap. III, fidei nostrae obsequium rationi consentaneum esset, voluit Deus cum internis Sp. S. auxiliis externa iungi revelationis suae argumenta, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et prophetias, quae cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter com-
monstrent, divinae revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiae accomodata ». Et (ib. can. III): « Si quis dixerit revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse, A. S. ». Ergo testimonium Apostolorum aut Ecclesiae non pertinet ullo modo ad motivum formale fidei.

Confirmatur 2.º: Divina revelatio aut habet ut sufficienter moveat ad cognitionem fidei supernaturalem causandam in homine, aut non habet ita ut requiratur aliud motivum licet secundarium; si habet, tunc sequitur, quod sola causat et quidem sufficienter certitudinem fidei supernaturalis et ipsam fidem; et quodcumque aliud motivum est superfluum et vanum; si autem non habet, tunc sequitur quod certitudo fidei nostrae supernaturalis completur per testimonium aliquod humanum, vel creatum. Quod est negare certitudinem fidei nostrae esse divinam.

Dices: Quod semper in fide reperitur ad motivum formale fidei pertinet. Sed testimonium externum semper in fide reperitur. Ergo ad motivum formale fidei pertinet.

Resp. negando maiorem universaliter sumptam; nam non solum forma semper est in re, sed contingit quaedam alia in re praeter formam semper esse. Unde in homine est semper materia, et quaedam accidentia semper sunt in ipso, dum est. Ita anima humana, licet non sit a corpore et ex corpore, tamen semper creatur in corpore seu in materia rite disposita a generante, quod requiritur tanquam conditio sine qua non.

695. **Observationes.** — I. Ad adhaerendum veritatibus divinitus revelatis semper (de lege ordinaria) praerequiratur ut veritates proponantur per aliquod medium sensibile quasi per instrumentum, ut divinitus revelatae. Hujusmodi autem medium sensibile quantum est de se potest esse fallibile, sicut simplex fidelis, vel praedicator, et potest esse etiam infallibile, ut Ecclesia. Medium temen sensibile infallibile potest esse duplex: *vivum* et *mortuum*: *vivum* ut est Ecclesia, quae non solum tradit, sed etiam interpretatur et explicat ea quae sunt divinitus revelata; *mortuum* sicut est verbum Dei scriptum, quod licet sit certum et infallibile quoad se, inquantum certissime continet ea quae sunt divinitus revelata, tamen quoad nos potest esse, imo et saepe est incertum, quatenus a nobis non clare intelligitur et ideo indiget explicatione ab iudice vivo authentico, quod est Ecclesia.

II. Ecclesia et motiva credibilitatis, ut miracula prophetiae etc. (cf. Introd., p. II, c. II, c. v. et seq.) reddunt credibilem divinam revelationem et etiam possunt reddere certam non certitudine fidei supernaturali scilicet divina, sed certam certitudine naturali ad modum humanae certitudinis; et aliquo modo praeparant animum ad fidem supernaturalem. Haec tamen quoad actum non est nisi ab auctoritate Dei dicentis, idest a divina revelatione sicut a motivo, ut dictum est.

III. Ut veritates divinitus revelatae credantur fide divina non est necesse ut prius credatur hujusmodi veritates proponi nobis ab Ecclesia ut ab habente infallibilem auctoritatem sub assistentia Spiritus Sancti. Quinimo fideles ordinarie loquendo, ut pueri et rudes multas veritates credunt antequam hanc vel illam peculiarem de Ecclesiae infallibili auctoritate veritatem credant.

IV. Tamen regula proxima et infallibilis fidei nostrae non est nisi Ecclesia, quae potest considerari ut motivum praevium et infallibile externum respectu divinae revelationis. Unde S. Augustinus ait: « Ergo evangelio non cre-

derem nisi me Ecclesiae catholicae commoveret auctoritas ». (Cf. nostram Introd. ad. sacr. theol., p. III. c. XIV et seq.).

696. **Resolutio ultima actus fidei.** — Ex dictis satis liquet resolutionem actus fidei esse in primam veritatem revelantem; ita scilicet ut interroganti quare fidelis adsentiat mysterio SS. Trinitatis, vel mortuorum resurrectioni etc. responsio legitima sit: *quia Deus, idest prima veritas, revelavit*; nam Deus, idest prima veritas revelans est dignissima fide. Quod scimus primo per rationem naturalem a qua Deus exhibetur ut summa veritas, omniscius et summe bonus, idest sine ulla malitia, et proinde excludens omne mendacium, et ideo ut summa veracitate praeditus; secundo scimus etiam ex fide quia Deus revelavit se esse veracem. — Et si ulterius quaeras: *Quare fidelis adsentiat Deum revelasse*, recte et legitime respondetur: *Quia Deus revelavit*, ita scilicet quod sicut revelatio est medium et motivum adsentiendi aliis veritatibus divinitus revelatis, ita etiam sit ratio et motivum adsentiendi ipsi facto revelationis, quae proinde est objectum *quo* seu ratio *sub qua* alia creduntur, et objectum *quod* creditur, et ratione cujus omnia creduntur fide divina; sicut lux est medium *quo* alia videntur et id *quod* videtur per se, non autem per aliud medium, puta per aliam lucem. Quod contingit etiam in iis quae audiuntur ab homine; nam vox seu verbum exterius prolatum est id quo audiuntur per verbum, et est id quod per se auditur, neque per aliud verbum auditur sed immediate per se. — Unde fidelis credit Deo revelanti objecta, et ita actus unus et idem fidei fertur in Deum, in revelationem et in objecta revelata. Fertur tamen in revelationem formaliter quia est divina seu prima veritas falli et fallere nescia, in objecta vero quia sunt revelata. Unde idem est actus *credere Deo revelanti*, et *credere Deo revelanti* hanc vel illam veritatem *e. g. resurrectionem carnis* (Cf. Cajet. in II-II, qu. I. a, 1. § His praemissis).

Dices : Fidelis sciscitanti : *Quare credis Deum revelasse*, respondere potest : *Quia sancti viri vel Ecclesia testimonium perhibuit et miraculis confirmavit* — vel etiam : — *Quia Deus veri et quia quidquid Deus essentialis veritas et summa bonitas dicit, est verum.*

Resp. Dist. : Si hujusmodi responsiones accipiantur ut rationes praeambulae quasi praeparatoriae et aliquantulum dispositivae ad ipsam fidem, *conc.* ; si accipiantur quasi exprimentia motivum *formale* fidei, *nego.* — Hujusmodi media vel accipiantur ut exprimentur veritatem naturaliter notam, et tunc impossibile est quod sint motivum fidei, quae non solum divina, sed etiam supernaturalis est; vel accipiuntur prout sunt nota per fidem, et tunc fidem supponunt cum ejus motivo formali, per quod fides constituitur et ab aliis distinguitur, et consequenter motivum *formale* fidei constituere non possunt.

CAPUT LXI.

Sequitur de objecto fidei

(S. TH. I. c. a. IV et seqq. cum Comm. CAJET., BANEZ, SYLVII, JOAN. a S. Thoma
— Cf. GONET, I. c. a. V; et seqq., BILLUART, I. c. Diss. I a. IV, et seqq.
GOTTI, I. c. dub. VII)

697. Ratio capitis. — « In objecto fidei, ait Angelicus (I. c. q. II, a 2), duo possunt considerari, sicut supra dictum est, quorum unum est materiale objectum fidei; et sic ponitur actus fidei credere Deum... quia nihil proponitur nobis ad credendum nisi secundum quod ad Deum pertinet. Aliud autem est formalis ratio objecti quod est sicut medium ». In praecedenti capite egimus de objecto fidei explicantes quid sit objectum tum materiale, tum *formale* ipsius; sed praecipue egimus de objecto formali; vix contingentes ipsius objectum materiale; seu plura diximus de ratione formali *sub qua* fidelis attingit objectum revelatum, sed vix attigimus idem objectum revelatum, idest

id quod creditur, circa quod tamen plura exponere oportet, quamvis breviter.

698. Objectum materiale fidei. — Objectum materiale fidei dici potest quidquid sub obiecto formali seu sub ratione et motivo formali ipsius, idest quidquid cadit sub divina revelatione per prophetas veteris testamenti, per Christum et apostolos Ecclesiae facta. Omnia ergo quae nobis per praedicta media a Deo communicata sunt ut credenda, sunt objectum materiale fidei. Haec autem vel in ipsa Sacra Scriptura et in ipsa traditione ecclesiae commissa continentur. Unde ad ipsam Ecclesiam pertinet authentice proponere ea quae divinitus revelata sunt et quae sint a nobis tanquam vera objecta fidei divinae firmiter tenenda (cf. nostram Introd. P. III. c. XII-XVII).

699. Compendium objectorum fidei. — Compendium objectorum fidei nostrae in symbolo Apostolorum continetur. Quod subnectendum censemus, videlicet: « Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum filium Dei unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia saecula. Deum de Deo lumen de lumine, Deum verum de Deo verò. Genitum non factum consubstantialem Patri: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine; et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die, secundum scripturas. Et ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria judicare vivos et mortuos, cujus regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum et vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur; qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum.

Et vitam venturi saeculi. Amen. » Praeter haec tanquam fidei objecta admittenda sunt quae per magisterium Ecclesiae ut firmiter credenda rite proponuntur tanquam divinitus revelata, uti dictum est (n. 708), (cf. nostram Introd. p. III. c. XII et seqq.).

700. **Conclusio I.** — *Objectum fidei, inquantum est obiectum fidei, idest ratione motivi formalis fidei, non est aliquid risum seu evidens.* — Haec conclusio inter catholicos communis est. Et.

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Heb. XI, 1): Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Et (I. Cor. XIII, 12): Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte; tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum. Et (II. Cor. V, 7): Per fidem ambulamus et non per speciem.

2.º *Prob. ex Conc. Vatic. (Const. Dogm. de Fide Cath. c. IV, Can. 5 de fide) dicente: « Si quis dixerit assensum fidei Christianae non esse liberum, sed argumentis humanae rationis necessario produci... A. S. » Si autem obiectum fidei credenti esset evidens et scitum, non esset liberum.*

3.º *Prob. ratione:* Fides importat assensum intellectus ad id quod creditur et quidem per electionem voluntatis, idest ex motivo quod non cogit intellectum ad assentiendum; unde Apostolus (II. Cor. X, 5) dicit: *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Atqui si obiectum fidei esset visum seu evidens, cogeret intellectum ad assentiendum, et ideo assensus fidei non esset per electionem. Ergo, obiectum fidei seu obiectum cui adsentimur per fidem non est visum seu evidens.

701. **Corollaria.** — I. Ex his S. Thomas deducit: « Impossibile est quod ab eodem idem obiectum sit scitum et creditum »; nam omnis scientia habetur per aliqua principia per se nota et per consequens visa, et ideo quaecumque sunt scita oportet aliquo modo esse visa. — Potest tamen contingere ut id quod est visum, vel scitum ab uno, sit creditum ab alio. Etenim quae de Trinitate

credimus nos visuros speramus, secundum illud (I. Cor. XIII, 12: *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem*, quam quidem visionem jam angeli habent, unde quod nos credimus illi vident. Et sic similiter potest contingere ut id quod est visum, vel scitum ab uno homine etiam in statu viae, sit ab alio creditum, qui hoc demonstrative non novit. Id tamen quod communiter non scitum (S. Th. 1. c. a. V).

II. « Unde ea quae demonstrative probari possunt inter credenda numerantur, non quia de ipsis simpliciter sit fides apud omnes, sed quia praeexiguntur ad ea quae sunt fidei et oportet ea saltem per fidem praesupponi ab his qui eorum demonstrationem non habent » (ib. ad 3.^m cf. Gonet, Goudin, Billuart et plures alios qui difficultates in oppositum solvunt).

702. **Dissensio theologorum.** — Theologi tamen licet videantur convenire omnes in hoc quod objectum fidei non possit esse visum visione supernaturali, qua Deus in se et mysteria in Deo videntur a beatis, tamen si fiat sermo de evidentia quae haberi potest per rationem naturalem circa quaedam objecta quae sunt ordinis naturalis in se accepta, per divinam revelationem intellectui proposita non conveniunt. Gonet, Billuart etc. defendunt fidem et scientiam non posse esse de eodem objecto; Suarez, et alii etc. oppositum censent.

703. **Dissensus inter theologos componitur.** — Sed mihi videtur dissensus posse componi si dicatur quod fidelis philosophus qui habet evidentiam alicujus objecti, e. g. existentiae Dei, possit credere *Deum revelelasse* generi humano hujusmodi veritatem; et ita adhaerere Dei existentiae ex fide non praecise ut in se et absolute consideratae, sed formaliter ut revelatae; unde philosophus Christianus non adhaeret ex fide veritatibus quas cognoscit per demonstrationem quoad earum existentiam praecise, sed quoad earum revelationem, retinet enim firmiter ex fide esse divinitus revelatas, quae de facto revelatae

sunt, tum in generali consideratas tum in speciali. Et ita certitudo fidei confirmat certitudinem demonstrationis, et demonstratio non aufert rationem meriti.

704. Conclusio II. — *Ea quae subsunt fidei sunt evidenter credibilia credenti.* — Haec conclusio docetur a S. Thoma (l. c. a IV, ad 2.^m) qui ait quod « ea quae subsunt fidei.... sub communi ratione credibilis.... sunt visa ab eo qui credit » (cf. etiam ad 3). Et est communis inter theologos.

Prob. 1.º Sine aliqua evidentiā nihil est cognoscibile per iudicium determinatum, sicut sine evidentiā scibilitatis nihil est scibile, et sine evidentiā probabilitatis nihil est opinabile; ergo sine evidentiā credibilitatis nihil est credibile, non enim voluntas potest movere intellectum ut credat quod intellectui non apparet credibile (cf. Gonet, *De objecto fidei*, disp. I, a. VIII).

Confirmatur ex eo quod homo seu fidelis « non crederet nisi videret ea esse credenda vel propter evidentiā signorum, vel propter aliquid huiusmodi » (ib. ad 2.^m), idest propter signa credibilitatis. (Cf. *Introd. ad sacr. theol.*, p. II, c. V).

705. Observatio. — Imo motiva credibilitatis non solum faciunt videre esse credibilia ea quae per revelationem proponuntur, sed etiam esse credenda, quatenus motiva quaedam credibilitatis sunt argumentum irrefragabile divinae revelationis; unde intellectus convincitur ad hoc ut iudicet esse credendum his quae habentur per fidem, licet non convincatur per evidentiā rei; « sicut si aliquis propheta praenuntiaret in sermone Domini aliquid futurum et adhiberet signum mortuum suscitando, ex hoc signo convinceretur intellectus videntis ut cognosceret manifeste hoc dici a Deo qui non mentitur, licet illud futurum quod praedicatur in se evidens non esset ». (S. Th., l. c., qu. V, a. 2).

706. Corollarium. — Quamvis ea quae per fidem tenentur sint obscura, tamen omnino irrationabile est non credere. Unde S. Augustinus ait (lib. cont. Epist. Fun-

dam. c. 4): « Multa sunt quae in Ecclesia me justissima tenent, confessio populorum et gentium, auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta et vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli... successio sacerdotum. Tenet denique ipsum Catholicae nomen etc. ». Et Picus Mirandulanus (epist. I) ait: « Magna insania est, Evangelio non credere, cujus veritatem sanguis Martyrum clamat, Apostolorum resonant voces, prodigia probant, ratio confirmat, elementa loquuntur, Doemones confitentur. Sed longe major insania est de veritate Evangelii non dubitare, vivere tamen quasi de ejus falsitate non dubitares ».

707. Credibilia sunt per certos articulos distinguenda.

— « Nomen articuli, ait Angelicus, ex Graeco videtur esse derivatum; *ἄρθρον* enim significat quamdam coactionem aliquarum partium distinctarum, et ideo particulae corporis sibi invicem coaptatae dicuntur membrorum articuli, et similiter in grammatica apud Graecos dicuntur articuli quaedam partes orationis coaptae aliis dictionibus ad exprimendum earum genus, numerum vel casum »; et similiter credibilia fidei Christianae dicuntur per articulos distinguui, inquantum in quasdam partes dividuntur habentes aliquam coactionem adinvicem. Est autem objectum fidei aliquid non visum circa divina, ut supra dictum est (n. 663). Et ideo ubi occurrit aliquid speciali ratione non visum ibi est specialis articulus: ubi autem multa secundum eandem rationem sunt cognita vel non cognita ibi non sunt articuli distinguendi, sicut aliam difficultatem habet ad videndum quod Deus sit passus, et aliam quod mortuus resurrexit: et ideo distinguitur articulus resurrectionis ab articulo passionis, sed quod sit passus, mortuus et sepultus unam et eandem difficultatem habent, ita quod uno suscepto non est difficile alia suscipere, et propter hoc omnia haec pertinent ad unum articulum. (S. Th., I. c., qu. I, a. 6, c.).

708. Articuli distinguuntur de objectis de quibus est fides secundum sc. — Sed advertendum quod in objectis fidei aliqua sunt credibilia de quibus est fides se-

cundum se; aliqua vero sunt credibilia de quibus non est fides secundum se, sed solum in ordine ad alia, sicut etiam in scientiis quaedam proponuntur ut per se intenta et quaedam ad manifestationem aliorum. Quia vero fides principaliter est de his, quae videnda speramus in patria, secundum illud (Heb. XI, 1): *Fides est sperandarum substantia rerum*, ideo per se ad fidem pertinent illa quae directe nos ordinant ad vitam aeternam, sicut sunt tres personae omnipotentis Dei, mysterium Incarnationis Christi et alia huiusmodi. Et secundum ista distinguuntur articuli fidei. Alia vero sunt in Sacra Scriptura quae ad horum manifestationem ponuntur ut credenda, sicut quod Abraham habuit duos filios, quod ad tactum ossium Eli-saei suscitatus est mortuus etc. et secundum talia non ponuntur distincti articuli. (S. Th. I. c. ad 1.^m).

709. **Numerus articulorum fidei adsignatur.** — Dicitur est (n. praec.) quod articuli fidei distinguuntur de objectis de quibus est fides secundum se, illa autem per se pertinent ad fidem, uti diximus etiam supra (n. praec.), quorum visione in vita aeterna perfruemur et per quae ducimur ad vitam aeternam. Duo autem nobis videnda proponuntur, scilicet occultum divinitatis cuius visio nos beatos facit, et mysterium humanitatis Christi per quod in gloriam filiorum Dei accessum habemus, ut dicitur epist. ad Rom. V, 2. Unde dicitur (Joan. XVII, 3): *Haec est vita aeterna, ut cognoscant te Deum verum et quem misisti Iesum Christum*. Et ideo prima distinctio credibilium est quod quaedam pertinent ad maiestatem divinitatis, quaedam vero pertinent ad mysterium humanitatis Christi, quod est pietatis sacramentum, ut dicitur (I. Tim. III, 16).

Circa maiestatem autem divinitatis tria nobis credenda proponuntur. *Primo* quidem unitas divinitatis; et ad hoc pertinet primus articulus. *Secundo* Trinitas personarum; et de hoc sunt tres articuli secundum tres personas. *Tertio* vero proponuntur nobis opera divinitatis propria; quorum *primum* pertinet ad esse naturae; et sic proponitur nobis

articulus creationis. *Secundum* vero pertinet ad esse gratiae; et sic proponuntur nobis sub uno articulo omnia pertinentia ad sanctificationem humanam. *Tertium* vero pertinet ad esse gloriae, et sic proponitur nobis alius articulus de resurrectione carnis et de vita aeterna. Et ita sunt septem articuli ad divinitatem pertineutes. Similiter etiam circa humanitatem Christi ponuntur *septem* articuli: quorum *Primus* est de Incarnatione sive de conceptione Christi, *Secundus* de nativitate ejus ex Virgine, *Tertius* de passione ejus et morte et sepultura, *Quartus* est de descensu ad inferos, *Quintus* est de resurrectione, *Sextus* de ascensione, *Septimus* de adventu ad judicium. Et sic in universum sunt quatuordecim articuli.

Communiter tamen distinguuntur duodecim articuli fidei, sex pertinentes ad divinitatem, et sex pertinentes ad humanitatem. Tres enim articuli trium personarum comprehenduntur sub uno, quia eadem est cognitio trium personarum. Articulus vero de opere glorificationis distinguitur in duos, scilicet in resurrectionem carnis et gloriam animae; idest vitam aeternam. Similiter articulus conceptionis et articulus nativitatis conjunguntur in unum. (S. Th. l. c. a. 8, c.).

CAPUT LXII.

De objecto fidei juxta modernistas

710. **Ratio capitis.** — Exposita doctrina Ecclesiae catholicae circa objectum fidei, non absonum erit quaedam addere de objecto fidei juxta modernistas qui proprias doctrinas sub specie catholici nominis venditare apud incautos conantur. Brevem refutationem subnectimus principiis positis insistentes.

711. **Hypercritici modernistae circa objectum fidei.**

— Hypercritici novatores nostri temporis sommopere discrepant in assignando *objecto* fidei a doctrina quam nos exposuimus et quae est doctrina Ecclesiae catholicae. Unde tam Loisy, quam Tyrrell, et Laberthonnière, sublata divina revelatione externa, neque auctoritatem Dei revelantis seu dicentis agnoscunt pro objecto formali fidei, neque veritates speculativas aut historicas quas in praecedentibus recensuimus adsignant pro objecto fidei materiali ab omnibus fidelibus retinendo tanquam certo vi auctoritatis Dei dicentis. Adsignant autem pro motivo fidei aut interiorem individualement experientiam, aut quamdam subjectivam necessitatem, aut aliquid simile; dicunt enim nos veritates fidei ex. g. Dei existentiam, Christi divinitatem animae libertatem, immortalitatem etc. credere quia in nobis experimur seu sentimus quamdam necessitatem in vita practica admittendi seu credendi hujusmodi adsertiones.

712. **Objecta quae in ipsa religione credimus juxta modernistas.** — Igitur non est ipsa Dei dicentis auctoritas cui fides nostra innititur sed ipsa interior nostra experientia ac subjectiva necessitas seu quidam religiosus sensus qui e latebris subcoscientiae erumpit per vitalem immanentiam et qui interius quadam necessitate evolvi-

tur (1): Ideo obiecta quae credimus non sunt veritates theoreticae objectivae seu ut ita dicam: extra-subjectivae verae et certae veluti obiecta intellectus, sed sunt ipsa phaenomena seu affectiones quas homo in semetipso experitur vi quorum Deus ipse apparet et quasi revelatur in ipsa conscientia humana, quae proinde ipsum Deum in his phaenomenibus sentit et quasi experitur.

713. Dogmata juxta Modernistas.— Deus autem in se incomprehensibilis est, licet in phaenomenibus conscientiae per quamdam reflexionem percipiatur et experiatur, ac proinde non ipse Deus exprimitur aut exprimi potest verbis, sed ipsa phaenomena subjectiva interiora exprimuntur quae varia et etiam opposita esse possunt; verba autem quibus phaenomena exprimuntur dicuntur symbola, et sunt vere symbola divinitatis ac relationis hominis ad Deum phaenomenibus provocata interioribus et similia phaenomena excitandi aptitudinem habentia. Non tamen omnia symbola dogmata vocantur, sed illa tantum quae universalitem in aliqua communitate tanquam normae fidei fidelibus proponuntur (2).

714. Dogmatum mutabilitas. — Dogmata igitur non nisi symbolicum valorem habent, vel sunt expressiva sensationum religiosarum aut phaenomenum, quae homo interius percipit juxta culturam qua ipsemet imbuatur. Unde quia cultura diversa et varia est juxta diversitatem temporum ita et ipsa symbola, ac proinde dogmata variabilia sunt. Aliter e. g. exprimit suas impressiones interiores religiosas ille qui philosophia Aristotelica et aliter qui imbuatur philosophia moderna, puta Kantiana, aut neokantiana; ita scilicet ut symbola praecedentia locum symbolis consequentibus cedere debeant, idem dicendum est de dogmatibus. Ratio est quia nullam veritatem theoreticam et objectivam a subjecto independentem in se con-

(1) Cf. *Enycl. Pascendi*.

(2) Cf. *Enycl. Pascendi*.

tinent, ita ut cum veritatibus scientificis oppositionem habere possint et habeant. Unde dogmata variabilia sunt omnino, prout homo variare potest in suis conceptionibus.

715. Dogmata fidei ut normas agendi exclusive habent quidam modernistae. — Quidam ex modernistis theoriam immanentiae professi docent dogmata nulla veritate objectiva et theoretica esse praedita, sed solummodo veritate quadam practica; putant enim uti normas agendi solum esse habenda. Unde dicunt: cum fides seu dogma docet Christi divinitatem, animae immortalitatem etc. non sic accipiendum est quasi objective et realiter Christus sit verus Deus; sed ita retinendum est veluti norma ad agendum; ut scilicet sit sensus: Ita nobis agendum est ac si Christus esset verus Deus, ac si anima esset immortalis etc. Haec docet inter alios Le-Roy (1).

716. Conclusio 1. — *Motivum formale fidei non potest esse neque interior experientia, neque subjectiva necessitas.* — Haec conclusio patet imprimis ex iis quae supra exposuimus (Cap. LX) de objecto fidei divinae. Insuper in Conc. Vatic. (2) dicitur: « Si quis dixerit revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse ideoque sola interna cujusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere, anathema sit ».

Prob. 1.º Conclusio ex Apostolo, qui non necessitatem subjectivam aut experientiam interiorem in medium affert quasi originem fidei, sed verbum Christi praedicatum seu communicatum a Deo per praedicatores; ait enim (Rom. X, 14-17): *Quomodo ergo invocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante? Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi.*

(1) Cf. Pesch.

(2) De Fide can. II.

2.º Ex experientia interiori aut ex subjectiva necessitate nulla fides haberi potest; nam fides proprie loquendo est cognitio auctoritati innixa; unde ille qui credit, propter auctoritatem dicentis credit. Atqui experientia interior sicut et subjectiva necessitas nullam auctoritatem dicentis importat, nullus enim est dicens aut loquens. Ergo, proprie loquendo, nulla fides habetur aut haberi potest ex experientia interiori aut ex subjectiva necessitate. Multo autem minus habetur fides divina quae inniti debet auctoritati non cuicumque, sed auctoritati Dei dicentis.

3.º Fides importat unitatem in objecto credito; nulla autem unitas esse potest in iis quae dictantur ab experientia interiori aut a subjectiva necessitate et generatim ab aliquo principio subjectivo; nam experientiae sicut et necessitates subjectivae multiplicari possunt et de facto multiplicantur; imo opponi etiam possunt. Unde plurimi sunt qui nullam necessitatem experiuntur admittendi objectum ipsum religiosum quod est objectum fundamentale ipsius religionis. Multi, e. g. sunt indifferentes ut nulli objecto religioso credant; alii autem summopere in credendo discrepant. Unde sequeretur etiam omnes religiones eodem jure potiri.

4.º De Dei personali existentia dubitari nullo modo potest, sicut etiam de possibilitate externae revelationis illarum veritatum quae in ipso Deo existentes rationem humanam excedunt vel etiam illarum quae licet rationem humanam non excedunt, tamen homini non innotescunt, etsi homini sint utillimae vel etiam necessariae. Quare ergo negari debet a Deo fuisse homini externe manifestatas tales veritates per fidem? Praecipue si adsint criteria credibilitatis sicut esse de facto historia testatur. Fides ergo haec auctoritati Dei dicentis, non alicui subjectivo criterio innititur. De facto divinae revelationis plura adduximus argumenta in nostra Introductione (P. II, C. XII).

717. **Conclusio II.** — *Objecta fidei nostrae quae firmiter credimus non sunt phaenomena seu affectiones subjectivae.* — Propositionio contradictoria nostrae huic conclusioni doc-

trinae Ecclesiae catholicae opponitur ut patet ex conclusione praeced. et supra (Cap. LXI).

Prob. 1^a ex dictis: Objecta fidei nostrae auctoritati Dei dicentis seu externe loquentis et manifestantis veritates innituntur. Atqui veritates quas Deus manifestavit hominibus non sunt affectiones ipsorum subjectivae neque phaenomena interiora individualia, sed veritates divinae immutabiles aut humanae quae cum immutabilibus et divinis connexionem habent. Ergo objecta fidei nostrae quae firmiter credimus non sunt phaenomena aut affectiones subiectivae.

2.º Illa sunt vera objecta fidei nostrae quae ut talia communiter admittuntur a viris vere religioni deditis et qui retinentur ut veri fideles. Atqui communiter a viris vere religioni deditis et ab illis qui retinentur ut veri fideles non admittuntur tanquam objecta fidei phaenomena individui interiora et affectiones subjectivae, sed veritates objectivae theoreticae. Ergo objecta fidei nostrae non sunt phaenomena aut affectiones subjectivae.

3.º Fides nostra sicut et religio non potest esse mentis illusio in genere humano. Atqui si objectum fidei nostra essent phaenomena interiora individui aut subjectivae affectiones, fides nostra esset pura mentis illusio et esset ableganda genere humano sicut quaelibet illusio. Ergo. — Cf. ea quae scripsimus in nostra Introductione de possibilitate et de facto divinae revelationis (P. I, et P. II).

4.º Doctrina quam credimus est doctrina Jesu Christi, non autem est doctrina ex conscientia circa affectiones subjectivas individuales. Unde inter propositiones a S. Officio damnatas sequens propositio reperitur, quae est 31^a: « Doctrina de Christo quam tradiderut Paulus, Joannes et Concilia Nicaenum, Ephesinum, Chalcedonense, non est ea quam Jesus docuit, sed quam de Jesu concepit conscientia christiana »; et alia, quae est 22^a: « Dogmata quae Ecclesia perhibet tanquam revelata non sunt veritates e coelo delapsae, sed sunt interpretatio quaedam

factorum religiosorum quam humana mens laborioso conatu sibi comparavit ».

718. **Conclusio III.** — *Dogmata non sunt pura symbola aut formulae subjectivas affectiones exprimentes; neque mutabilitati subiecta.* — Haec conclusio sequitur ex praecedentibus, si enim motivum quo fidei non potest esse experientia individualis interior, neque aliquid subjectivum; sed est revelatio divina et consequenter objecta fidei non sunt affectiones subjectivae seu phaenomena interna credentis, sed veritates divinitus externe revelatae, consequitur dogmata fidei non esse symbola, aut formulas, subjectivas affectiones exprimentia, neque esse mutabilitati subiecta.

Prob. 1.º Conclusio, ex eo quod juxta Concilium Vaticanum dogmata exprimunt aliquam doctrinam ab Ecclesia custodiendam semperque eandem significationem et sensum habent. Atqui doctrina ab Ecclesia custodienda et dogmata semper eandem significationem et eundem sensum habentia non sunt symbola affectiones subjectivas exprimentia, neque mutabilitati subiecta sunt. Ergo dogmata non sunt symbola aut formulae sensitivas affectiones exprimentes etc. — *Minor* patet, quia doctrina eadem custodienda et dogmata eundem sensum semper habentia veritates objectivas important, ac immutabilitatem. — *Prob. maj.* expressis verbis Conc. Vaticani dicentis: « Neque enim fidei doctrina quam Deus revelavit velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum depositum Christi Sponsae tradita fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, quem *semel* declaravit sancta mater Ecclesia, nec unquam ab eo sensu altioris intelligentiae specie et nomine, recedendum. Crescat igitur et multum vehementerque proficiat tam singulorum, quam omnium, tum unius hominis quam totius Ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus intelligentia, scientia, sapientia; sed

in suo duntaxat genere, in eodem scilicet dogmate; eodem sensu, eademque sententia » (1).

Unde idem Conc. definit: « Si quis dixerit fieri posse ut dogmatibus ab Ecclesia propositis, aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo quem intellexit et intelligit Ecclesia; anathema sit » (2).

719. **Conclusio IV.** — *Fidei dogmata non ut norma agendi exclusive habenda sunt, sed primo ut norma credendi.* — Haec conclusio sequitur evidenter ex dictis, si enim dogmata fidei non exprimunt affectiones subjectivas neque mutabilitati sunt obnoxia ob eorum objectivitatem quam habent quatenus veritates theoreticae sunt quibus adsentimur ob auctoritatem Dei dicentis qui verax est omnino in dicendo, sequitur quod 1.º sunt norma credendi et ut talia ritinenda sunt et postea norma agendi. Unde a Congreg. S. Officii haec inter alias propositio damnata est (quae est 26^a): « Dogmata Fidei retinenda sunt tantummodo juxta sensum practicum, idest tanquam norma praeceptiva agendi, non vero tanquam norma credendi ». Quae condemnatio S. Officii ita accipienda est ut qui dogmati fidei non acceptet tanquam normam credendi catholicus esse nullo modo possit; non quasi ex ipsa damnatione explicite id intelligatur; sed ex aliis quae ipsa

(1) Const. Dogm. de Fide Cathol. c. IV.

(2) l. c. IV De Fide et ratione can. 3. — Praestat hic varias propositiones a Congreg. S. Off. damnatas afferre (Decretum Feria IV die 3 Julii 1907):

1.^a (quae est 59^a): « Christus determinatum doctrinae corpus omnibus temporibus cunctisque hominibus applicabile non docuit, sed potius inchoavit motum quemdam religiosum diversis temporibus ac locis adaptatum nec aptandum ».

2.^a (quae est 63^a): « Praecipui articuli Symboli Apostolici non eandem pro christianis primorum temporum significationem habebant quam habent pro christianis nostri temporis ».

3.^a (quae est 64^a) « Progressus scientiarum postulat ut reformatur conceptus doctrinae christianae de Deo, de Creatione, de Revelatione, de Persona Verbi Incarnati, de Redemptione ».

ecclesia docet et quae nos supra retulimus sicut est definitio quam ex Conc. Vatic. immediate ante hanc nostram conclusionem attulimus. — Cf. Pesch. (1).

CAPUT LXIII.

De actu fidei

(S. TH., II-II, qu. II. cum Comm. CAJET. BANNEZ, SYLVII, JOANN. a S. TH.
— Cf., GONET, l. c., Disp. VI. BILLUART, l. c., diss. III, GOTTI, l. c. Quaest. II
dub. I IV, ZIGLIARA Prop. I, l. c. XIV-XVII Card. MAZZELLA,
De virtutibus infusis, Disp. III).

720. **Quid est credere.** — Credere est actus fidei, pertinet autem elicitive ad intellectum ad quem pertinet adhaerere veritati vel cognoscibili. Adhaesio autem intellectus alicui cognoscibili seu alicui parti contradictionis potest esse cum formidine oppositi, et sic habetur *opinio*; potest esse firma sine formidine oppositi, vel propter evidentiam cognoscibilis trahentis intellectum ad adherendum, et tunc habetur *scientia* aut *intellectus* principiorum, vel ob auctoritatem dicentis, quae tanta esse potest ut homo firmiter sine ulla errandi formidine adhaereat cognoscibili; et habetur fides. Unde credens cum sciente et intelligente in hoc convenit, quod habet firmam adhaesionem idest assensum ad unam partem contradictionis (S. Th., l. c., a. 1, c.).

721. **Ad actum fidei requiritur voluntas.** — Intellectus ad adsendendum firmiter alicui cognoscibili tanquam vero aut determinatur ab evidentia objecti, aut ab ipsa voluntate, cujus est movere et applicare potentias omnes ad proprias actiones, non autem movetur seu determinatur ab evidentia objecti quoad actum fidei, nam objectum

(1) *Fede, Dogmi e Fatti storici.* — Pag. 139 et seqq. versione Mannucci — Pustet. a. 1909.

fidei non est evidens, sed obscurum (cf. n. 700). Ergo relinquitur quod ab ipsa voluntate intellectus moveatur et applicetur ad credendum. Unde dicitur (Rom. X, 10): *Corde creditur ad justitiam*. Et Christus (Lucae XXIV, 25): *O stulti et tardi corde ad credendum!* Merito ergo S. Augustinus (Tract. 26 in Joan.) ait: « Intrare quisquis in Ecclesiam potest nolens.... sed credere non potest nisi volens ».

722. Quomodo contingat voluntatem movere intellectum ad actum fidei. — Quod autem voluntas moveat intellectum ad assentiendum potest contingere ex duobus: *uno modo ex ordine voluntatis ad bonum*, quatenus voluntas eligit ad sentire uni parti determinate et praecise propter aliquid quod est sufficiens ad movendum voluntatem, non autem ad movendum intellectum, utpote quod videtur bonum vel conveniens huic parti assentire; et ista est dispositio credentis, ut cum aliquis credit dictis alicujus hominis quia videtur decens vel utile; et sic etiam movemur ad credendum dictis inquantum nobis repromittitur, si crediderimus, praemium vitae aeternae, et hoc proemio movetur voluntas ad assentiendum his quae dicuntur, quamvis intellectus non moveatur per aliquid intellectum. *Alio modo voluntas movet intellectum ad assentiendum*, quia scilicet intellectus convincitur ad hoc quod judicet esse credendum his quae dicuntur, licet non convincatur per evidentiam rei; sicut si aliquis propheta praenuntiaret in sermone Domini aliquid futurum et adhiberet signum, mortuum suscitando, ex hoc signo convinceretur intellectus videntis ut cognosceret manifeste hoc dici a Deo qui non mentitur, licet illud futurum quod praedicatur in se evidens non esset. (S. Th. II-II, qu. V, a. 2, c. et de Verit. qu. XIV, a. I, c.).

723. Corollaria. — I. Actus fidei, etiamsi adsint signa evidentia divinae revelationis, est liber, et ideo laudabilis et meritorius; nam cum objectum revelatum semper remaneat inevidens, non movet sufficienter intellectum ad ad-

sensum. Unde Concilium Vaticanum (l. c. can. 5) definit :
 « Si quis dixerit assensum fidei christianae non esse liberum, sed argumentis humanae rationis necessario produci.... A. S. ».

II. Tamen signa divinae revelationis talia et tanta esse possunt absolute loquendo et ita evidentia alicui intellectui, ut ipsamet voluntas ex necessitate moveat intellectum ad credendum; quod tamen respectu intellectus humani de facto non contingit in statu praesenti.

III. Unde daemones coguntur credere ex evidentia signorum, praecipue ex iis quae accidunt eis contra eorum voluntatem supernaturali virtute ob fidem credentium hominum, puta ex amissione dominii, ex humiliationibus, ex eo quod supernaturali virtute multipliciter impediuntur a malis petrandis contra homines, praecipue ab inducendo homines in peccata, sicut etiam ex eo quod multi fideles damnationem non incurrunt etc. (cf. S. Th. l. c. qu. V, a. 2 ad diff.).

IV. Tamen ut actus fidei sit sicut oportet, idest supernaturalis, oportet ut intellectus moveatur a voluntate supernaturaliter a Deo mota. Unde S. Thomas (II-II, qu. II, a. 9, c.) ait : « Ipsum autem credere est actus intellectus assentientis veritati divinae ex imperio voluntatis a Deo motae per gratiam » (cf. supra n. 477-478). Hinc in daemonibus in quibus est fides coacta ex evidentia signorum est quaedam fides naturalis, quae neque meritoria est, neque supernaturalis.

724. **Quaestio.** — Agentes de actu fidei quaeritur an sit necessarius ad salutem, et quae objecta sint credenda ut homo salutem consequatur. — Quidam posuerunt hominem in quibusdam casibus posse salutem consequi sine fide per solam cognitionem naturalem Dei, imo per solam cognitionem boni honesti.

725. **Advertenda.** — Suppono hominem posse salutem consequi sine actu fidei, si forte in eo habitus fidei simul cum gratia habituali sanctificante reperiatur. Unde pueri

baptizati nondum adepti usum rationis decedentes certe salutem consequuntur. Idem est omnino dicendum de illis pueris baptizatis, qui usum rationis adepti non potuerunt instrui circa veritates fidei et adhuc nullum peccatum mortale contra legem naturalem commiserunt. Nam gratia habitualis nonnisi per peccatum lethale amittitur, ea autem permanente, homo jus habet ad vitam aeternam, quam proinde consequitur in gratia decedens. Certe puer etiam baptizatus ad usum rationis perveniens non videtur posse ordinarie diu perseverare sine peccato ut permaneat in gratia, nisi de rebus ad fidem spectantibus instruatur, sed tamen eo tempore quo fortasse in gratia permanet dignus est vita aeterna.

726. Punctum quaestionis. — Igitur agentes de necessitate actus fidei ad salutem, quaerimus an sit necessarius pro hominibus usum rationis adeptis, qui aut non fuerunt emundati a peccato originali, vel etiam actuali, quod forte commiserunt; vel etiam pro illis quibus gratiam habitualement habentibus, ut e. g. baptizatis ante usum rationis, veritates fidei rite propositae fuerunt. His declaratis sit :

727. Conclusio I. — *Actus fidei supernaturalis est omnibus adultis necessarius necessitate medii ad justificationem recipiendam et ad salutem.* — Ante probationem adverte quod necessarium aliquid esse potest dupliciter, necessarium necessitate medii et necessarium necessitate praecepti; *necessarium necessitate medii* est illud medium, seu id sine quo finis nullo modo obtineri potest, sicut navis est necessaria ad transfretandum, intellectus ad intelligendum; *necessarium necessitate praecepti* illud dicitur, quod exigitur ex praecepto superioris, cujus tamen observantia in quibusdam casibus non requiritur, sicut e. g. *sacramentalis confessio* est necessaria ad salutem necessitate praecepti, non autem est necessaria cum non potest haberi sacerdos qui confessionem excipiat, requiritur tamen con-

tritio perfecta in hoc casu etc. — Conclusio nostra est intelligenda de lege Dei ordinaria. Itaque :

Prob. 1.º conclusio ex Sacra Scriptura dicente (Heb. XI, 6): *Sine fide autem impossibile est placere Deo, credere enim oportet accedentem ad Deum quia est et inquirentibus se remunerator sit.* Quae verba de fide divina supernaturali esse intelligenda omnes theologi conveniunt, et patet ex ipsa definitione quam ipsemet Apostolus (1. c. v. 1) tradit, sicut etiam ex aliis locis ejusdem Apostoli, ut e. g. ex epist. ad Rom. IV, 3; et ex II Tim. I, 12; et ex aliis locis Sacrae Scripturae, ut ex I Joan. V, 9-10.

2.º Prob. ex Trid. (sess. VI, cap. 7) dicente quod causa instrumentalis nostrae justificationis est « sacramentum baptismi quod est sacramentum fidei, sine qua nullis unquam contingit justificatio ». Et c. 8 dicit quod « fides est humanae salutis initium fundamentum et radix omnis justificationis »; de qua fide idem Concilium (cap. 6) dicit : « Fidem ex auditu concipientes libere movemur in Deum credentes vera esse quae divinitus revelata sunt ». Quae verba excludunt effugium adversariorum dicentium Scripturam et Concilium loqui de fide late sumpta, pro cognitione scilicet naturali, quae de Deo habetur ex creaturis. Quam tamen interpretationem expolit etiam Innocentius XI damnans hanc propositionem : « Fides late dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad justificationem sufficit ».

3.º Prob. ratione : Perfectio rationalis creaturae non solum consistit in eo quod ei competit secundum suam naturam, sed in eo etiam quod ei attribuatur ex quadam supernaturali participatione divinae bonitatis, nam hominis beatitudo in visione divinae essentiae consistit; videre autem divinam essentiam est perfectio supernaturalis (cf., vol. I, n. 141). Ergo oportet quod homo in Deum tendat et ad Deum accedat motu supernaturali; sed facultates seu potentiae, quibus homo tendit et accedit ad Deum,

non sunt nisi intellectus et voluntas, et ideo motus supernaturalis quo homo ad Deum accedit non est nisi actio supernaturalis intellectus, quae non est nisi fides, et actio voluntatis, idest dilectio supernaturalis, quae ut sit supernaturalis oportet ut a cognitione supernaturali, idest fidei, depondeat, et eam supponat.

728. **Corollaria.** — I. Homo tenetur quaedam explicite credere. Nam actus fidei sine aliquo objecto explicito intellectui exhibito cui intellectus explicite assentiat est impossibilis.

II. Ea tamen quae homo tenetur explicite credere sunt objecta quae sunt credibilia secundum se (cf. supra n. 708); idest id per quod homo beatus efficitur; non tamen omnia quae sunt per se credibilia homo tenetur credere necessitate medii, sed plura eorum quae continentur in symbolo homo tenetur credere solum necessitate praecepti; volentes autem determinare quatenam sint quae sunt ab homine credenda explicite necessitate medii, nihil aptius adsignamus quam quod adsignat Apostolus dicens (Heb. XI, 6): *Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, hoc est Deum esse*, quatenus scilicet, ut ait Angelicus (l. c. qu. I, a. VIII ad 2.^m) « ipsum nomen divinitatis importat provisionem quamdam » *et inquirentibus se remunerator sit*. Unde Condemnata est ab Innocentio XI. (2 Martii 1679) haec propositio: « Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris ».

III. Unde si homo vincibiliter non curat ut instruatur in his quae continentur in symbolo apostolorum certe est in statu peccati, neque proinde potest salutem consequi in hoc statu permanens. Et hoc praecipue quia quaedam sunt credenda necessitate medii, ut dictum est.

IV. Sed quantum ad alia credibilia non tenetur homo explicite credere, sed solum implicite vel in praeparatione animi, inquantum paratus est credere quidquid proponitur ei ab Ecclesia ad credendum ut divinitus revelatum (S. Th. I-II, qu. II, a. 5, c.).

V. Tamen superiores homines, idest illi ad quos pertinet alios erudire in rebus fidei, tenentur habere pleniorē notitiā de credendis et magis explicitē credere. (S. Th. l. c. a. 6, c.).

729. **Quaestio secunda.** — Quaerunt theologi an sit necessarium ad justificationem et ad salutem hominibus adultis credere explicitē mysterium incarnationis Christi et mysterium SS. Trinitatis.

730. **Sententiae theologorum.** — Theologi distinguunt tempus ante adventum Christi et tempus post adventum Christi. Communiter autem tam antiqui, quam recentiores tenent tempore ante adventum Christi non fuisse necessariam singulis hominibus fidem explicitam Incarnationis Christi, aut mysterii SS. Trinitatis ad salutem consequendam. — Sed loquendo de tempore post Christi adventum theologi conveniunt quoad necessitatem praecepti, sed quod necessitatem medii dissentiunt; quidam affirmantes esse necessarium necessitate medii, alii negantes. Inter affirmantes recensentur Joannes a S. Thoma, Molina, Gonet, etc.; inter negantes Sotus, Javellus, Suarez, De Lugo etc. Cano autem et Bañez dicunt fidem explicitam esse necessariam ad salutem perfectam, idest ad beatitudinem obtinendam, posse tamen sine ea obtineri salutem imperfectam, idest justificationem seu gratiam.

731. **Conclusio I.** — *Ante Christi adventum non erat necessaria necessitate medii fides explicita in Christum futurum redemptorem.* — Haec conclusio imprimis probari potest auctoritate theologorum qui communiter in hac adserenda conveniunt, ut dictum est (n. praec.). S. Antoninus (Summ. Theolog. IV p. tit. 8, c. 9) ait: « In veteri testamento apud omnes nationes sufficebat credere illa duo quod ponit Apostolus ad Heb. XI: *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, et quod inquirentibus se est remunerator.* Minores ergo credentes illa duo expresse, credebant implicite omnes articulos fidei et hoc sufficebat ». Et S. Thomas de gentilibus ait (hic a 7 ad 3.^m): « Si qui

tamen salvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta non fuerunt salvati absque fide Mediatoris, quia etsi non habuerunt fidem *explicitam*, habuerunt tamen fidem *implicitam* in divinam providentiam credentes Deum esse liberatorem hominum secundum modos sibi placitos et secundum quod aliquibus veritatem cognoscentibus Spiritus revelasset ». Et (III. dist. XXV, qu. 2, a 2, quaestiunc. 2 ad 3.^m) dicit: « Illi etiam quibus specialis revelatio facta non fuerat salvari poterant etiamsi nihil de lege Moysis audissent.... Salvabantur tamen fide implicita Redemptoris, implicando fidem suam in cognitione Dei ». Hanc doctrinam theologi acceperunt a Patribus, inter quos citatur S. Joan. Chrysostomus (hom. 37 in Matth.), S. Clemens Alex. (lib. 5 et 6 Strom.), Euseb. (lib. I de praep. Ev.), S. Irenaeus (contr. haer, l. II), S. Augustinus (contra. Faustum, l. 9,) etc.

Prob. ratione theologica: Fidei explicitae necessitas in Christum redemptorem aut ex natura rei desumitur, aut ex decreto seu ex lege aliqua positiva a Deo lata; sed neque ex natura rei desumitur, nam absolute loquendo potest optime homo salutem consequi per alium modum ac per fidem explicitam in redemptorem Christum, semper tamen per Dei gratiam; sed neque ex aliqua lege positiva statuta a Deo pro toto genere humano ante Christi adventum, cum nulla unquam hujusmodi lex lata fuerit. Ergo.—Idem dicendum est de fide explicita in mysterium SS. Trinitatis quod fuit ignotum non solum gentilibus, sed etiam fere omnibus Judaeis, qui certe salutem poterant consequi.

732. **Conclusio II.** *Post tempus gratiae revelatae, idest post adventum Christi, omnes tam majores quam minores tenentur habere fidem explicitam de mysteriis Christi.* (S. Th. I. c. qu. II, a. 7, c.). — Haec conclusio verbis S. Thomae expressa non intelligitur ab eodem S. Thoma quod homines teneantur ex necessitate medii, sed solum necessitate praecepti, quatenus scilicet omnes tenentur sufficienter et convenienter instrui in his quae sunt fidei; hoc patet ex modo loquendi ipsius, et quia multa sunt

quae sub hac conclusione S. Thomas comprehendit, ut patet ex verbis quae sequuntur, idest articulus Incarnationis et alia etiam; subjungit enim: « praecipue quantum ad ea quae communiter in Ecclesia solemnizantur et publice proponuntur, sicut sunt articuli Incarnationis de quibus supra dictum est ». Insuper addit: « Alias autem subtiles considerationes circa Incarnationis articulos *tenentur* aliqui magis vel minus explicitè credere secundum quod convenit statui et officio uniuscujusque ». In his verbis autem non est sermo quod teneantur credere ex necessitate medii, sed praecepti, inquantum tenentur instrui secundum eorum possibilitatem attentis circumstantiis. Ergo etiam in praecedentibus. — Haec autem conclusio ita intellecta probatione non indiget, ad hoc enim Christus in Ecclesia magisterium instituit (cf. nostram Introd. P. III. c. XII et seqq.) ut homines instruerentur circa articulos fidei qui ab Ecclesia proponuntur et adsentirent rite propositis. Unde dicitur (Marci ultimo 15-16): *Praedicate evangelium omni creaturae; qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur.*

733. **Corollarium.** — Ex quibus patet non posse concludi S. Thomam in praesenti articulo retinere fidem explicitam in Christum Redemptorem esse ad salutem necessariam necessitate medii.

734. **Alius textus S. Thomae expenditur.** — Quidam adprobendam fidei explicitae in Redemptorem necessitatem adstruunt alium textum S. Thomae (ex III dist. XXV, qu. II, a. 2, quaestiunc. 2) ubi dicitur: « Post adventum Christi quia jam mysterium redemptionis impletum est et corporaliter et visibiliter praedicatum, tenentur omnes ad credendum explicitè, et si aliquis instructorem non haberet, Deus ei revelaret, nisi ex culpa sua remaneret ». Sed neque haec verba probant S. Thoman loqui de necessitate medii sine quo finis nullo modo possit obtineri, sed de necessitate praecepti, quod tamen habet fundamentum in medio quod summopere confert tum ad justificationis gratiam re-

ciendam, tum ad ejus conservationem. Nam quod dicit S. Thomas in relatis verbis potest dici non solum de mysterio incarnationis quoad ejus substantiam, sed etiam quoad ejus circumstantias e. g. quoad passionem, mortem etc. Unde quamvis Cornelius habuisset « fidem explicitam Incarnationis quoad substantiam, quam, (ut ait S. Thomas) a Judaeis commorantibus in Caesarea acceperat » (cf. Gonet I, II, disp. VI, a. 5, § II, n. 90), et fuisset in Dei gratia constitutus, tamen per angelum fuit monitus ut ad Petrum Apostolum pergeret ut ab eo instrueretur quoad circumstantias. Et ideo sicut ex hoc quod Deus per angelum monuit Cornelium ut instructionem a Petro reciperet circa circumstantias Incarnationis, non potest concludi quod fides explicita in circumstantias hujusmodi esset necessaria necessitate medii ad justificationem, ita ex verbis S. Thomae non potest concludi quod sine instructione circa substantiam Incarnationis homo non possit justificari et salutem consequi.

735. Quid sit retinendum circa necessitatem medii fidei explicitae etc. — Haec quoad doctrinam S. Thomae : quantum vero ad quaestionem in se spectatam nihil certi mihi videtur statui posse ; Tamen sententia quae docet sufficere fidem implicitam in haec duo mysteria mihi videtur probabilior. Sed quidquid sit de hac quaestione ; si tamen necessaria est fides explicita in mysterium Incarnationis aut SS. Trinitatis retinendum est Deum provisurum ut quilibet homo, nisi impediat peccando, ad hujusmodi cognitionem quae sufficiat ad salutem, perveniat, sive mittendo praedicatorem sive per internam illuminationem, sive Angelum mittendo (Cf. S. Thom. II-II, qu. II, a. 5 ad 1.^m et a. 9 ad 3.^m ; item quodl. II a. 6 ; et de verit. qu. XIV, a. 11 ad 1.^m).

CAPUT LXIV.

De habitu fidei

(S. Th., II-II, qu., IV cum Comm. CAJET., BANEZ, SYLVII, JOANNIS, a S. TH.
 Cf., GONET, l. c. Disp. VIII. BILLUART, Disp. IV, GOTTI, l. c., quaest. IV.,
 MAZZELLA, *De virtutibus infusis*; disp. I.)

736. **Quaestiones.** — Plures moveri possunt quaestiones circa fidem, e. g. an sit proprie et vere et perfecta virtus an sit virtus moralis, aut intellectualis, quodnam sit subjectum ejus. Ut hujusmodi quaestionibus satisfiat plures conclusiones cum corollariis subjicimus breviter probando.

737. **Conclusio I.** — *Fides est vere et proprie virtus, et quidem prout est informata a charitate est perfecta virtus, prout est informis, imperfecta.* — Adverte ante probationem fidem dici formatam a charitate quatenus conjungitur charitati ad quam, seu ad ejus objectum quod est bonum, ordinatur, sicut ad finem, a quo proinde speciem sortitur; et ideo charitas consideratur ut ejus forma ejus proprium est dare speciem rei (cf. S. Thom. l. c. a. 3. c.).

Prob. de fide formata: Quicumque habitus, qui est principium boni actus, per quem homo simpliciter ordinatur in bonum, est virtus vera et perfecta. Sed fides formata a charitate est habitus qui est principium boni actus, per quem homo simpliciter ordinatur in bonum, nam non solum in bonum honestum, sed in ipsum Deum, qui est ultimus finis omnium, simpliciter ordinatur. Ergo fides formata a charitate est virtus perfecta (Cf. S. Th. l. c. a. 5).

Prob. 2.^a pars, idest quod fides informis non est virtus scilicet perfecta, sed imperfecta: nam etsi actus fidei informis habeat debitam perfectionem ex parte intellectus, non tamen habet debitam perfectionem ex parte voluntatis

cujus actus perfectus etiam requiritur ad actum fidei perfectum, nam actus voluntatis non habet debitam perfectionem nisi ex charitate procedat.

738. **Corollarium.** — Quamvis « fides formata et informis non differunt specie sicut in diversis speciebus existentes, » tamen « differunt sicut perfectum et imperfectum in eadem specie. Unde fides informis, cum sit imperfecta non pertingit ad perfectam rationem virtutis, nam virtus est perfectio quaedam ». (S. Th. I. c. ad 3.^m).

739. **Conclusio II.** — *Fides proprie loquendo neque est virtus intellectualis, neque moralis, sed est virtus Theologica.* (S. Th. de verit. qu. XIV, a. 3 ad 4.^m).

Declaratur. Et imprimis non est virtus moralis, quia virtutes morales versantur circa bonum et quidem honestum et rationi consonum prout est medium ad finem ultimum, idest ad Deum, et ideo subjectantur in parte appetitiva. Sed fides non circa bonum, sed circa verum a Deo revelatum versatur, et in parte intellectiva est sicut in subjecto.

2.º *Non est virtus intellectualis,* nam ad rationem virtutis intellectualis requiritur ut actus ejus objectum intellectus bene, idest perfecte attingat ex parte intellectus, seu quantum ad modum proprium intellectus, et ideo ut evidenter attingat sive immediate sive mediate; actus autem fidei non attingit objectum bene, idest perfecte ex parte intellectus hoc est per evidentiam (cf. S. Th. III, dist. XXIII, qu. II, a. 3 quaestiunc. 3).

3.º *Est virtus theologica:* hoc patet ex dictis in praecedentibus, nam diximus objectum fidei immediatum esse primam veritatem, idest Deum (cf. n. 691).

740. **Corollaria.** — I. Fides quamvis non sit virtus intellectualis, neque moralis proprie loquendo, tamen est speculativa et practica eminenti quadam ratione. Sed « primo et principaliter in speculatione consistit, in quantum scilicet inhaeret primae veritati; sed quia veritas prima est etiam ultimus finis propter quem operamur,

inde etiam est quod fides ad operationem se extendit secundum illud (Gal. V, 6) : *Fides per charitatem operatur* (II-II, qu. IX, a. 3, c.).

II. Fides ratione generationis est prior omnibus virtutibus supernaturalibus, nam accedentem ad Deum oportet credere, ut diximus ex Apostolo (cf. n. 727); unde Concil. Trid. dicit quod (Sess. VI, c. 8): « fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis ».

III. Ordine tamen dignitatis est inferior charitate, unde Apostolus (I, Cor. XIII, 13) ait: *Nunc autem manet fides spes, charitas, tria haec; major autem horum est charitas*: est tamen nobilior aliis virtutibus idest, tum moralibus, tum intellectualibus, quia ipsa immediate Deo inhaeret, idest primae veritati tanquam proprio et formali objecto: quod dici non potest de aliis virtutibus neque intellectualibus.

IV. Fides in certitudine omnes habitus seu virtutes intellectuales ordinis naturalis excedit, si certitudo consideretur quoad firmitatem adensus. Nam fides innititur motivo omnino infallibili, idest auctoritati Dei dicentis, qui neque falli neque fallere ullo modo potest; e contra habitus intellectuales naturalis ordinis innituntur lumine humanae rationis, quae potest errare. Insuper adensus veritatibus fidei non solum est per lumen fidei, quae innitur auctoritati Dei dicentis, sed ex parte principii ex speciali et supernaturali motione Spiritus Sancti procedit. Unde Angelicus (hic ar. 8 ad 2.^m) dicit: « Multo magis homo certior est de eo quod audit a Deo, qui falli non potest, quam de eo quod videt propria ratione, quae potest falli ». Et (cf. ib. c.) S. Augustinus (Conf. 1. VII, c. 10) ait: « Facilius dubitarem vivere me, quam esse vera quae audiui »; scilicet ex fide.

V. Si tamen certitudo consideretur ex parte evidentiae tunc certitudo fidei est minor, quam certitudo habituum naturalium; ex quibus intellectus inclinatur ad adsentendum ex evidentia objecti; et ideo intellectus in hujus-

modi certitudine magis quietatur. Unde quamvis fides in nobis simpliciter loquendo sit certior, tamen habitus naturales sunt certiores secundum quid, scilicet *quoad nos*, quatenus faciunt sua objecta nos videre (cf. S. Th., p. I, qu. a. 5).

VI. Fides non est discursiva quasi procedat per rationationem de una veritate ad aliam cognoscendam, vel inferendam. Sed hoc pertinet ad theologiam, quae est scientia ex principiis fidei derivata.

741. **Conclusio III.** — *Habitus fidei infusae in haeretico discredente unum articulum fidei remanere non potest; sed remanet in aliis peccatoribus, licet in eis non remaneat charitas; non tamen remanet in damnatis.*

Prob. 1.^a pars: Haereticus ille qui discredet unum articulum fidei, licet asentiat aliis veritatibus divinitus revelatis, non tamen assentit ex motivo formali fidei. Atqui fides infusa non potest esse nisi in eo, qui inclinatur ad adsentiendum et assentit ex motivo formali fidei. Ergo in haeretico discredente unum articulum fidei, habitus fidei infusae remanere non potest. — *Prob. mai.:* Haereticus qui discredet unum articulum fidei non inhaeret sicut *infallibili* et *divinae* doctrinae Ecclesiae, secus omnia teneret, quae tenet et proponit Ecclesia ut credenda, et non esset haereticus; et ideo non assentit ex motivo divinae revelationis veritatibus divinitus revelatis, quae ut revelatae non proponuntur nisi ab Ecclesia sicut ab infallibili regula (cf. S. Th. hic. qu. V, a. 3. — Item cf. *Introd.* p. III, c. XIV, et XXIII). Unde Concil. Trid. (Sess. VI c. XV) docet fidem amitti peccato infidelitatis sicut charitatem quolibet peccato mortali.

Prob. 2.^a pars ex Concilio Tridentino (Sess. VI, can. XXVIII) dicente: « Si quis dixerit per peccatum gratiam simul et fidem semper amitti, aut fidem, quae remanet non esse veram fidem, licet non sit viva... A. S. ». Unde idem Conc. (l. c. cap. XV) supponit fidem posse esse cum gravissimis peccatis, idest supponit *fideles* seu haben-

tes fidem, posse esse fornicarios, adulteros, fures, avaros etc.

2.º *Prob. ex Scriptura quae dicit (I, Cor. XIII, 21): Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.*

3.º *Prob. ratione:* Peccata, praeter peccatum infidelitatis, non opponuntur motivo formali fidei, unde homo in peccato mortali existens potest credere omnia revelata a Deo ex motivo formali fidei; idest quia a Deo revelata sunt; dummodo tamen omnia quae a regula proxima proponuntur, ut credenda, credat; nam secus non propter infallibilitatem dicentis, idest propter auctoritatem Dei revelantis crederet, sed ex alio motivo puta ex propria voluntate; et esset haereticus.

Prob. 3.^a pars: 1.º ex eo quod actus fidei supernaturalis non potest esse in damnatis, nam actus fidei supernaturalis est ex voluntate pia affectione supernaturaliter mota, pia autem affectio seu motio, praecipue supernaturalis a Deo ad credendum non est in damnatis, secus libenter crederent, e contra non credunt nisi coacti, idest contra voluntatem ex evidentia signorum (cf. S. Th. l. c. qu. V, a. 2); 2.º quia si fides infusa esset in damnatis, damnati essent membra Christi et Ecclesiae, et sic possent iterum vivificari per Christi gratiam et ad Deum converti, imo essent ad Deum aliququaliter conversi supernaturaliter, quod falsum est omnino. Neque fides potest remanere in damnatis sicut in beatis remanent quidam habitus quorum in eis non sunt actus; nam in beatis manent sicut ornamentum, in damnatis autem ornamentum nullum esse debet.

742. **Conclusio IV.** — *Fides non remanet in beatis, remanet tamen in animabus purgantibus.*

Prob. 1.^a pars verbis et ratione S. Thomae simul: « Fides, ait S. Thomas, in sui ratione habet imperfectionem quae est ex parte subjecti, ut scilicet credens non videat id quod credit; beatitudo autem ex sui ratione habet perfectionem ex parte subjecti, ut scilicet beatus videat id

quo beatificatur: unde impossibile est quod fides maneat simul cum beatitudine in eodem subjecto ». (I-II, qu. LXVII, a. 3). Unde Apostolus (I, Cor. XIII, 12) dicit: *Ex parte cognoscimus et ex parte prophetamus, cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.*

Prob. 2.^a pars: Fides datur viatoribus ut donum pro statu viae et ut fundamentum spei, ut scilicet ad Patriam tendant. Ergo in hominibus hujusmodi donum collatum remanere debet quousque homo perveniat ad terminum, idest ad Patriam, nisi obstaculum ponat peccando contra fidem. Atqui animae purgantes sunt adhuc in via ad Patriam tendentes, neque ponunt obstaculum peccando. Igitur oportet ut tale donum in eis remaneat.

CAPUT LXV.

De virtute spei

(S. Th. II II. qu. XVII, et seqq. cum Comm. GALET, BANEZ SYLVII, JOANN. a S. THOMA, — Cf. GONET, l. c. disp. IX, BILLUART, l. c. Tract. *De spe* diss. unica; GOTTI, Tract. *de spe*, quaest. I-II, MAZZELLA l. c.)

743. **Quid intelligatur nomine spei.** — *Spes* multipliciter sumitur, quandoque quidem pro *objecto* quod speramus, unde dicitur (Tit. II, 13): *Expectantes beatam spem* etc., aliquando vero pro eo a quo tale bonum speratur; et ita dicitur (Psal. XC, 9): *Tu es Domine spes mea*. Sed magis proprie sumitur pro actu quo bonum supernaturale a Deo speramus; et sic sumitur cum dicitur (Rom. VIII, 24): *Spe salvi facti sumus*. Tandem sumitur pro ipso habitu a quo in actum spei inclinamur; unde dicitur (I, Cor. XIII, 13): *Nunc autem manent fides, spes, caritas, tria haec*. Quibus verbis patet ab Apostolo nomine tum fidei, tum spei, tum caritatis aliquid permanens ad modum habitus designari.

744. **Objectum spei.** — Objectum terminativum seu id in quod spes materialiter tendit tanquam in terminum objectivum spei est bonum absens, arduum, possibile (cf. S. Th. I-II. qu. XL. a. 2). Sed tamen in spe sicut et in fide (cf. supra n. 690) distingui potest et debet duplex objectum, objectum *formale* et objectum *materiale*. Et objectum formale aliud est objectum *formale quod*, aliud objectum *formale quo*, quod dicitur ratio *sub qua*. Objectum *formale quod* est illud quod primo et per se terminat actum et attingitur a virtute, vel facultate, non autem attingitur propter aliud. Objectum *formale quod* a quibusdam dicitur etiam objectum materiale primum, vocant enim hi auctores, objectum materiale quicquid attingitur ut *quod* a virtute vel facultate ipsa, et ideo quia non distinguunt objectum *formale quod* primo et per se attingitur, et objectum materiale, distinguunt objectum materiale *primum*, et objectum materiale *secundarium*. Differentia tamen videtur esse in modo dicendi solum.

745. **Quaestiones.** — Nunc moventur quaestiones de objecto spei, videlicet quaeritur I.^o quodnam sit objectum primum et terminativum *formale quod spei*, (seu objectum primum propter quod alia etc.), et 2.º quodnam sit objectum materiale secundarium, et 3.º quodnam sit objectum *formale quo*, seu ratio formalis *sub qua*, et 4.º quodnam sit objectum adaequatum formale et motivum spei.

746. **Conclusio I.** — *Objectum principale seu primum sive objectum formale quod spei est beatitudo aeterna* (S. Th. II-II, qu. XVII. a. 3, c.).

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Psal. MXXII, 25-28): *Quid est mihi in coelo? et a te quid volui super terram.... Deus cordis mei et pars mea Deus in aeternum.... Mihi adhaerere Deo bonum est.* Atqui in Deo beatitudo aeterna consistit. Ergo objectum primum seu formale quod spei est beatitudo aeterna.

2.º Objectum primum seu *formale quod spei* oportet ut sit bonum infinitum. Atqui bonum infinitum est ipsa

vita seu beatitudo aeterna, quae in fruitione Dei consistit. Ergo objectum primum seu formale quod spei est beatitudo aeterna. — *Prob. maj.* ex hoc quod spes innititur Dei auxilio supernaturali, idest omnipotentiae Dei ad consequendum bonum speratum, auxilium autem Dei, praecipue supernaturale, ipsum Deum supernaturaliter consequendum respicit tanquam ultimum finem.

747. **Conclusio II.** — *Omnia alia praeter Deum in quae fertur spes et quae sunt media ad Deum consequendum sunt objectum secundarium spei.*

Prob.: Objectum primum, hoc est, formale quod spei non potest esse nisi bonum infinitum et divinum, nam spes cum sit virtus theologica specificatur et quidem sufficienter a bono divino. Ergo praeter bonum divinum omnia alia bona quae sunt media ad bonum divinum consequendum, ad objectum materiale secundarium ejus pertinent, secus specificarent spem, quae proinde, saltem non plene specificaretur a bono divino.

748. **Quaeres:** — Beatitudo formalis pertinet ne ad objectum principale spei?

Resp.: Circa hunc quaesitum sunt duae sententiae; prima est Cajetani, Gonetii et aliorum Thomistarum qui dicunt beatitudinem formalem esse conditionem et attingi ut conditionem in objecto formali *quod* seu in objecto principali, quod est solus Deus. Alii vero, ut Tepe inter recentiores, dicunt pertinere ad objectum primum, idest ad objectum *formale quod* formaliter. Sed haec secunda sententia videtur niti falso supposito, supponit enim objectum primum spei seu objectum formale *quod* importare arduitate[m] et futuritionem, quasi ipsa arduitas aut futuritio a spe attingatur ut objectum et terminus, cum e contra se habeat ut mera conditio, sicut obscuritas in objecto fidei requiritur tanquam conditio, non autem quasi objectum quod principalius attingitur a fide (cf. Gonet diss. IX *de virt. spei*, a. 2) qui difficultates adversariorum dissolvit.

749. **Conclusio III.** — *Objectum formale quo, quod dicitur ratio formalis sub qua spei, est omnipotentia divina sive Deus ut auxilians.*

Prob.: Objectum formale quo seu ratio formalis sub qua virtutis est illud cui virtus innititur tanquam medio et rationi tendendi in objectum suum. Atqui illud cui innititur spes tanquam medio et rationi tendendi in suum objectum, idest in beatitudinem aeternam, est omnipotentia divina seu est Deus ut auxilians. Ergo objectum formale quo seu ratio formalis sub qua spei est omnipotentia divina seu Deus ut auxilians. Unde S. Thomas (q. a. 1) ait: « Sicut objectum formale fidei est veritas prima, per quam, sicut per quoddam medium assentit his quae dicuntur; ita objectum formale spei est auxilium divinae pietatis et potestatis propter quod tendit motus spei in bona sperata, quae sunt materiale objectum spei ».

750. **Conclusio IV.** — *Objectum adaequatum formale et motivum spei est Deus ut nobis summe bonus et nobis auxilians ad obtinendum ipsum.*

Prob.: Objectum adaequatum formale et motivum est illud quod nos sufficienter movet ad actum spei et quod est ratio ob quam ad quemcumque actum spei movemur. Atqui Deus, ut est nobis summe bonus et ut est nobis auxilians ad ipsum obtinendum, sufficienter movet ad actum spei et est ratio ob quam semper movemur ad sperandum. Ergo. — *Prob. minor* ex eo quod Deus summe bonus obtinendus a nobis per auxilium divinum nobis promissum a Deo fidelissimo, sufficienter movet nos ad sperandum ipsum ut objectum beatitudinis, et est ratio sufficiens nos movendi, ad speranda alia bona, quibus in Deum tendimus, quatenus sunt media ad Deum nobis summe bonum obtinendum ut est ultimus finis noster et omnium quae agere debemus.

751. **Corollaria.** — I. Objectum motivum et ideo objectum formale spei completum, non est solummodo divinum auxilium seu omnipotentia divina auxilians nos, sed

etiam bonitas divina ut a nobis obtinenda. Tamen diversimode se habent ad spem, nam divina bonitas ut obtinenda se habet ut *quod*, et divina potentia auxilians se habet ut *quo*, est enim id quo bonitatem divinam consequimur.

II. Recte ergo scholastici distinguebant objectum formale *quod* et objectum formale *quo* in spe sicut et in aliis virtutibus.

III. Spes est in voluntate sicut in subjecto, nam cum sit tendentia in bonum non potest esse nisi in facultate appetitiva, et cum objectum ejus sit Deus ut adsequendus, qui est objectum omnino spirituale, non potest pertinere nisi ad facultatem spiritualem, idest ad voluntatem, non autem ad appetitum sensitivum, qui Dei non est capax (Cf. S. Th. hic. q. XVIII, 1).

IV. Cum spes sit necessaria ad salutem consequendam, ut omnes theologi docent, et ut patet ex iis quae supra disseruimus de dispositionibus ad justificationem requisitis, ut certissimum tenendum est spem esse in omnibus viatoribus in gratia existentibus, nam cum gratia infunduntur virtutes theologicae.

V. Imo quia virtutes theologicae non amittuntur nisi per actus hujusmodi virtutibus oppositos, aut per hoc quod amittitur aliqua virtus quae est ipsorum veluti fundamentum, ideo etiam in peccatoribus spes manet, dummodo in eis non sit peccatum quod in actu opposito huic virtuti consistit; aut peccatum infidelitatis, cum quo neque fides esse potest, quae est necessaria dispositio ad spem et ad charitatem, utpote, ut dicit Concil. Trid. (Sess. VI, 8), « humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis etc. ».

VI. Remanet spes etiam in animabus purgantibus, cum ipsae tendant in Deum possidendum tanquam in bonum arduum quod habet rationem ultimi finis, et in eis non possit esse actus spei oppositus, ut desperatio quae spem excludit.

VII. Sed tamen in damnatis spes esse non potest, 1.º quia in eis non est fides theologica, ut dictum est supra (n.742), tum quia in eis sunt multi actus spei oppositi, idest multi actus desperationis cum sciant certissime ipsi Deum amplius consequi non posse; tum etiam quia nulla gratia supernaturalis damnatis confertur, idest nullum influxum supernaturale Dei patiuntur, cum ad finem supernaturalem non tendant (Cf. S. Th. hic qu. XVIII, a. 3).

VIII. Sed neque in beatis virtus spei manet, licet alia ratione, idest quia objectum beatitudinis beatis est praesens et actu possessum, ad rationem autem spei requiritur ut objectum, idest bonum in quod fertur, sit absens futurum et arduum, ut supra (n. 745) diximus. Unde S. Thomas dicit (quaestion. disp. qu. unica de spe ar. 4 ad 3): « Continuatio beatitudinis non habet rationem futuri, quia inquantum aliquis homo fit beatus aeternitatem participat, in qua non est praeteritum et futurum... Dato etiam quod illa haberet rationem futuri, non haberet rationem ardui respectu ejus qui obtinet beatitudinem... et ideo *totaliter* tollitur ratio spei » (cf. etiam hic l. c. a. II).

IX. Igitur « respectu gloriae corporis in animabus Sanctorum potest quidem esse desiderium, non tamen spes proprie loquendo, neque secundum quod spes est virtus theologica (sic enim ejus objectum est Deus, non autem aliquod bonum creatum), neque secundum quod communiter sumitur, quia objectum spei est arduum », gloria autem corporis animabus beatis non est ardua cum habeant sufficienter causam gloriae corporis. (S. Th. I-II, qu. LXVII, a. 4 ad 3.^m; et hic qu. XVIII, a. 2, ad 4.^m).

CAPUT LXVI.

De virtute charitatis

(S. TH., II-II qu. XXIII et seqq. cum Comm. CAJET, BANEZ, SYLVII, JOANN. a S. THOMA. — Cf. GONET, l. c. Disp. X, BILLUART, Tract. *De Charitate*, dub. I. GOTTI, Tract. *De Charitate*, quaest. I. MAZZELLA, l. c.)

752. Ratio capitis. — Fides et spes non sunt nisi praeparationes et dispositiones ad charitatem, quae est perfectio vitae christianae; unde S. Augustinus dicit (Serm. 22): « Domus Dei fide fundatur, spe erigitur, charitate perficitur »; quia ergo agentes de gratia Dei, de fide et spe plura disseruimus secundum quod scilicet nostro compendio congruit, consequens est ut etiam de charitate quaedam disseramus.

753. Quaestiones. — Circa charitatem plures moveri possunt quaestiones; quaeri enim potest de ejus essentia seu natura, de ejus objecto etc. Nos ergo plures conclusiones subjiciemus ex quibus et principales quaestiones quae moveri possunt patebunt et earum solutiones.

754. Conclusio I. — *Charitas est amicitia.*

Prob. 1.º conclusio ex sacra Scriptura dicente (Sap. VII, 14): Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt participes facti sunt amicitiae Dei propter disciplinae dona commendati. Et (Judith VIII, 22): Abraham per multas tribulationes probatus amicus Dei effectus est. Et (Lucae XII, 4): Dico autem vobis amicis meis. Et anima de sponso coelesti ait (Cant. V, 16): Ipse est amicus meus. Et sponsus coelestis ita sponsam animam adloquitur (ib. II, 10): Surge, propera amica mea. (cf. ib. IV; 1, 7-9). — Unde S. Hieronymus (in cap. VII Micheae) dicit: « Si vis vera amicitia delectari, esto amicus Dei ». Et S. Augustinus (Conf. I. VIII, c. 6): « Amicus Dei, si voluero, ecce, nunc fio ».

2.º Prob. ratione theolol.: Ad veram amicitiam quatuor conditiones requiruntur et sufficiunt: 1.^a conditio est ut

sit amor benevolentiae, non concupiscentiae, quo aliquis amat se vel sua, 2.^a ut sit amor mutuus utrique idest amanti et amato notus, 3.^a ut fundetur in aliqua communicatione qua amantes reddantur similes, 4.^a ut afferrat bonorum etiam intimorum, seu secretorum communicationem. Atqui hae omnes conditiones reperiuntur in mutua charitate, quae est inter Deum et homines justos. Ergo charitas importat amorem amicitiae inter Deum et hominem. — *Prob. minor* quoad singula; et 1.º Deus diligit hominem justum amore benevolentiae, non concupiscentiae, quasi scilicet ad propriam vel suarum rerum utilitatem: nam Deus diligendo hominem vult ei vitam aeternam, idest dat eis seipsum, nihil autem utilitatis et perfectionis intendit, pro se, cum Deus non sit novae perfectionis capax: et ideo diligit ex summa liberalitate et benevolentia; insuper electos, idest justos, non ad sua ordinat, sed potius sua ad electos juxta illud effatum *Omnia propter electos*; item justus Deum diligit ex charitate propter ipsum Deum, non propter suam utilitatem (cf. supra de spe). 2.º Est inter Deum et justos dilectio mutua juxta illud (Prov. VIII, 17): *Ego diligentes me diligo*; et (Joan XIV, 21): *Qui diligit me diligetur a Patre meo, et ego diligam eum*. 3.º Amor mutuus inter Deum et justum est notus utrique; nam quamvis justus non habeat absolutam et omnimodam certitudinem quod Deum diligit ex charitate et a Deo diligatur, habet tamen quamdam certitudinem conjecturalem, quae ad moralem certitudinem magis vel minus accedere potest, quae certitudo sufficit. Unde Christus ait (Joan. X, 14): *Cognosco oves meas et cognoscunt me meae*. Imo carentia absolutae certitudinis saepe impellit animam ad protestandum amorem suum esse sincerum, et ad quaerendum Dei amorem desiderio vehementissimo. Unde facilius et abundantius tertia conditio verificatur; 4.^a conditio de intima communicatione per quam justus Deo adsimiletur, verificatur; nam adsimilatio consistit praecipue in gratia sanctificante quam habet et ite-

rum recipit homo et qua fit Filius Dei adoptivus, Deiformis constituitur (cf. n. 527) et jus habet ad vitam aeternam, quae consistit in fruitione divinae essentiae, idest illorum bonorum quibus Deus ipse beatificatur.

755. Conclusio II. — *Charitas non est ipse Spiritus Sanctus, sed habitualis forma inclinans voluntatem ad prompte et delectabiliter eliciendum charitatis actum.* — Haec conclusio est contra Magistrum Sententiarum et contra quosdam antiquos theologos. Nunc communis est et certa.

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura dicente (Rom. V, 5): Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis. Quibus verbis charitas ponitur distincta, ut effectus, a Spiritu Sancto. Unde S. Augustinus (De Spir. et litt. c. XXXII, n. 56 fere in fine) ait: « Charitas quippe Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos ». Et S. Bernardus (lib. de diligendo Deo, circa fin.) explicans illa verba (I. Joan. IV, 16): *Deus charitas est*, dicit: « Dicitur recte charitas et Deus et Dei donum. Itaque charitas dat charitatem, substantiva accidentalem. Ubi dantem significat, nomen est substantiae; ubi donum qualitatis ».

2.º Prob. ratione: Actus charitatis ut sit voluntarius et meritorius oportet ut sit a voluntate sicut a principio. Ergo oportet quod in voluntate sit forma proportionata tali actui vi cuius voluntas inclinatur in ipsum. Atqui actus charitatis excedit naturam potentiae voluntatis. Ergo forma qua voluntas inclinatur in actum charitatis excedit ipsam voluntatem, et ideo est supernaturalis forma ad modum habitus voluntati inhaerens; et haec forma dicitur charitas.

756. Conclusio III. — *Obiectum formale seu motivum charitatis est bonitas divina absoluta, idest bonitas divina propter se supernaturaliter cognita.*

Prob.: Charitas distinguitur a fide et est ea nobilior, quia fides inhaeret Deo revelanti, et charitas Deo tanquam

bono supernaturaliter cognito et ultimo fini; a spe etiam distinguitur quia spes inhaeret Deo ut auxilianti ad ipsum Deum tanquam bonum obtinendum et possidendum, charitas autem inhaeret Deo simpliciter ut bono propter ipsum Deum; nam secus nulla ratio distinctionis esset a praedictis. Ergo Deus seu bonitas divina absoluta propter se supernaturaliter cognita est objectum proprium, formale et motivum charitatis. Unde S. Thomas ait (hic, qu. XXIII, a. 5 ad 2.^m): « Charitate diligitur Deus propter seipsum. Unde una sola ratio diligendi attenditur principaliter a charitate, scilicet divina bonitas, quae est ejus substantia ».

757. Corollaria. — I. Aliae autem rationes ad diligendum inducentes, vel debitum dilectionis facientes, ut est amor quo Deus nos diligit etc. sunt secundariae et consequentes ex prima (cf. S. Th. ib).

II. Tamen in praesenti statu in quo divina bonitas absoluta seu in se accepta ut est objectum beatitudinis ab intellectu nostro non cognoscitur, dilectio nostra erga Deum incipere potest ab amore quo Deus nos diligit, nobis manifestato, non tamen dilectio nostra sic procedens pertingit ad perfectam rationem charitatis, nisi in quantum terminatur ad bonitatem divinam absolutam, idest ad Deum propter se consideratum.

758. Conclusio IV. — *Objectum terminativum primum charitatis est Deus, secundarium est proximus.*

Prob. 1.º ex Sacra Scriptura; nam dicitur (Matth. XXII, 35-38): Et interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum: Magister quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua. Hoc est maximum et primum mandatum.

2.º Prob. ratione theologica: Illud est objectum terminativum primum charitatis, quod charitas primo et principaliter et per se attingit, coetera vero propter ipsum. Hujusmodi autem objectum est Deus, idest bonum per essentiam. Ergo.

Prob. 2.^a pars ex eadem Sacra Scriptura (Matth. XXII, 39) dicente: Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Et (I. Joan. IV, 21): Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligit et fratrem suum.

2.º Qui sincere diligit aliquem oportet ut diligit etiam ea quae ad ipsum pertinent et illos praecipue qui ab eo diliguntur. Atqui habens charitatem sincere diligit Deum amore amicitiae. Ergo oportet ut diligit omnes qui ad ipsum Deum pertinent ad ipsum aliquammodo tendentes, praecipue si ad ipsum tendant sicut ad objectum beatitudinis ipsum diligendo amore amicitiae in charitate existentes.

759. **Corollaria.** — I. Homo diligit ex charitate ea quae ad Deum pertinent, sive sint irrationales, sive (et multo magis) rationales creaturae: non tamen eodem modo, nam creaturas irrationales non diligit amore amicitiae, cujus non sunt capaces, sed tamen potest diligere ex charitate « sicut bona quae aliis volumus, inquantum scilicet ex charitate, qua Deum diligimus, volumus eas conservari ad honorem Dei et utilitatem hominum; et sic etiam ex charitate Deus eas diligit » (S. Th. hic. qu. XXV, a. 3).

II. Homines autem et creaturae aliae intellectuales diliguntur ex charitate, ita ut possint diligi amore amicitiae, quatenus charitas seu amor amicitiae fundatur super communicatione beatitudinis aeternae cujus naturae intellectuales sunt capaces: « Amicitia charitatis, ait S. Thomas (l. c. ad 3.^m), se extendit ad illa sola quae nata sunt habere bonum vitae aeternae ».

III. Etiam peccatores et inimici sunt ex charitate diligendi; nam etiam hi sunt capaces beatitudinis seu boni vitae aeternae, in quo fundatur charitas; non tamen diligendi sunt ex charitate formaliter inquantum sunt peccatores aut inimici; nam debemus in peccatoribus odisse quod peccatores sunt et in inimicis quod inimici sunt et diligere quod homines sunt beatitudinis capaces. Et hoc

est eos vere ex charitate diligere propter Deum. (Cf. S. Th. hic. qu. XXV, a. 6 et 8).

IV. Damnati autem sive angeli sive homines non sunt ex charitate diligendi; nam in nomine damnati sicut et doemonis significatur natura a peccato deformata quae ut talis diligere non debet ex charitate. Tamen observandum est quod aliquid ex charitate diligitur dupliciter: Uno modo sicut ad quem amicitia habetur, et sic charitatis amicitiam ad damnatos habere non possumus, quia eis utpote aeternaliter damnatis non possumus velle bonum vitae aeternae, neque bona ut media ducentia in vitam aeternam, hoc enim repugnat charitati Dei cujus iustitiam approbamus. — Alio modo diligitur aliquid sicut quod volumus permanere; et per hunc modum naturam doemonum et aliorum damnatorum ex charitate diligere possumus, inquantum volumus illos in suis naturalibus conservari ad gloriam Dei (cf. S. Th. I. c. a. 11).

CAPUT LXVII.

Sequitur de charitate

[S. Th., I. c., cum praec. Comm. — Conf. GONET, I. c., BILLUART, I. c., Disp. II et seq., GOTTI, I. c., Quaest. II., MAZZELLA, I. c.).

760. **Quaestiones.** — Agentes de charitate non solum in se et in ordine ad objectum considerata est, sed etiam in ordine ad subjectum, quod non potest esse nisi intellectualis natura. Igitur quaedam disserenda remanent de charitate in ordine ad subjectum, quaeritur autem de ejus immutabilitate et de ejus augmento praecipue per merita.

761. **Conclusio I.** — *Charitas viae specie et numero manet in Patria.*

Prob. 1.º ex Apostolo dicente (I. Cor. XIII, 8): Charitas nunquam excidit; sive prophetiae evacuabuntur etc.

. *Prob. ratione S. Thomae*: Si charitas viae non maneret in Patria hoc esset quatenus ejus imperfectio in via obstaret ad ejus permanentiam, sicut fides ideo non manet in Patria quia importat cognitionem obscuram, quae in Patria esse non potest, et spes ideo non manet in Patria quia ejus objectum debet esse absens. Atqui *imperfectio* charitatis viae non obstat ad hoc ut eadem caritas maneat in Patria. Ergo charitas viae eadem specie et numero manet in Patria. — *Prob. minor*: Quando imperfectio alicujus rei non est de ratione speciei ipsius, nihil prohibet idem numero quod prius fuit imperfectum, postea perfectum esse, sicut homo per augmentum perficitur et albedo per intensionem. Charitas autem est amor de cujus ratione non est aliqua imperfectio, potest enim esse et habiti et visi et non visi. Ergo non obstat gloriae perfectio ut maneat charitas viae, et ideo non evacuatur per gloriae perfectionem. (cf. S. Th. I-II, qu. LXVII, a. 6, c.).

762. **Corollarium.** — Charitas Patriae tamen est major quam viae, nam « charitas viae per augmentum non potest pervenire ad aequalitatem charitatis Patriae propter differentiam, quae est ex parte amoris. Visio enim est quaedam causa amoris. Deus autem quanto perfectius cognoscitur tanto perfectius amatur » (S. Th. ib. ad 3.^m).

763. **Conclusio II.** — *In Patria charitas non potest augeri, sed in via potest augeri.*

Prob. 1.º pars: Ubi non habetur meritum, neque habetur augmentum gratiae et charitatis. Sed in Patria non habetur meritum. Ergo in Patria neque habetur augmentum gratiae aut charitatis.

Prob. 2.^a pars: 1.º Apostolus (Eph. IV, 15) optat ut *in charitate crescamus*; et (Philip. I, 9) ait: *Oro ut charitas vestra magis ac magis abundet.*

2.º Ex doctrina Ecclesiae quae orat dicens: « Da nobis fidei, spei et charitatis augmentum »; et Concilium Trid. docet nos mereri augmentum gratiae cui charitas proportionatur (cf. supra n. 680).

3.º *Prob. ratione S. Thomae*: Ex hoc dicimur viatores quod in Deum tendimus, qui est ultimus finis nostrae beatitudinis. In hac autem vita tanto magis proficimus quanto magis Deo appropinquamus. Hanc autem propinquitatem facit charitas, quia per ipsam mens Deo unitur. Et ideo de ratione charitatis est ut possit augeri. Si enim non posset augeri cessaret viae processus. Et ideo Apostolus charitatem viam nominat dicens (I, Cor. XII): *Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.*

764. Quomodo habetur augmentum charitatis. —

Augmentum charitatis non habetur per additionem charitatis ad charitatem, cum charitas sit forma omnino simplex, neque importet distinctionem in se, neque specificam, quia charitas est habitus unius speciei, neque numericam, quia in accidentibus distinctio numerica attenditur ex distinctione subjectorum a quibus accidentia habent esse, et distinctionem. Sed neque attenditur augmentum in charitate sicut attenditur in habitibus scientificis acquisitis, quatenus scilicet in eorum augmento se extendunt ad ea ad quae prius non se extendebant; nam etiam minima charitas se extendit ad omnia. Unde charitas non potest intelligi augeri nisi per hoc quod magis in subjecto radicatur: nam non intelligitur esse nisi in subjecto; non enim habet esse per se: ergo per hoc quod dicitur augeri seu esse perfectior, intelligitur magis esse radicata in subjecto. « Unde, ait Angelicus, nihil est aliud ipsam secundum essentiam augeri quam eam magis radicari in subiecto » (S. Th. II-II, qu. XXIV, a. 4 ad 3.^m, et art 5 per totum).

765. Charitas potest augeri in infinitum. — Ex dictis sequitur charitatem posse augeri in infinitum; nam subjectum quantum est de se est indifferens ad eradicationem secundum hunc e. g. ut decem, vel illum gradum; ratio est quia potentia receptiva gratiae, cum sit obedientialis, attenditur potius ex parte agentis Dei quam ex ipso subjecto; virtus autem Dei est infinita.

766. Homo quolibet actu charitatis remisso meretur augmentum gratiae. — Haec doctrina docetur a S. Thoma (cf. II-II, qu. XXIV, a. 6, ad 2.^m et III, qu. CXIV, a. 8, ad 3.^m) et eruitur ex Concilio Tridentino definiente (Sess. VI, can. XXXII): « Si quis dixerit justificatum bonis operibus quae ab eo per Dei gratiam et Jesu Christi meritum fiunt, non vere mereri augmentum gratiae; anathema sit ». Atqui quilibet actus charitatis etiam remissus est opus bonum factum per Dei gratiam et Jesu Christi meritum. Ergo quilibet actus charitatis etiam remissus meretur augmentum gratiae, et ideo charitatis.

Confirmatur ratione: Si actus remissus charitatis non mereretur augmentum gratiae, sequeretur quod ille qui haberet charitatem ut viginti, et eliceret actum ut sexdecim, non mereretur augmentum charitatis; e contra qui haberet gratiam ut quinque, si eliceret actum ut octo mereretur augmentum charitatis. Quod est contra rationem nobilitatis ex qua desumitur ratio meriti de condigno.

767. Quando actui charitatis confertur augmentum habitus. — Quando homo prorumpit in ferventorem actum quo se disponit ad ejus augmentum tunc confertur augmentum charitatis. « Quolibet actu meritorio, ait S. Thomas, meretur homo augmentum gratiae, sicut et gratiae consummationem, quae est vita aeterna. Sed sicut vita aeterna non statim redditur, sed suo tempore, ita nec gratia statim augetur, sed suo tempore, cum scilicet aliquis sufficienter fuerit dispositus ad gratiae augmentum » (I-II, qu. CXIV, a. 8, ad 3.^m). Et (hic. qu. XXIV, a. 6, ad 1.^m) ait: « Quilibet actus charitatis meretur charitatis augmentum, non tamen statim augetur, sed quando aliquis conatur ad hujusmodi augmentum » idest per actum ferventorem quo disponitur ad augmentum habitus; dispositio enim sive in naturalibus, sive in supernaturalibus requiritur ad susceptionem novae formae, vel ad susceptionem ejusdem secundum statum et modum perfectiorem.

768. **Corollarium.** — Quando homo in statu viae conatur procedere in actum ferventiorum charitatis, tunc augetur habitus ejus proportionabiliter ad talem actum, non autem quantum ad actus remissiores qui forte actum ferventiorum praecesserunt. Sed cum homo gloriam ingreditur ejus charitas ex praesentia objecti possessi in actum ferventiorum procedit, non quidem meritorium (quia in altera vita nullum est meritum), sed physice dispositivum ad augmentum gratiae, et si in homine adinveniuntur merita, ut sunt e. g. actus charitatis remissi, charitas augetur. Nam in hac hypotesi nihil deest, cum adsit meritum quod praecessit, et conveniens dispositio.

II. Igitur ingressu gloriae augetur charitas proportionabiliter ad actus remissos charitatis qui fuerunt meritorii augmenti charitatis et gratiae, quae in via non potuit augeri ob defectum debitae et convenientis dispositionis (cf. Gonet, Comp. Theolog. de virt. theol. c. XIII § IV).

769. **Charitatis amissio.** — Charitas potest amitti et quandoque a quibusdam amittitur, idest ab iis qui committunt peccatum mortale; quod ultimo fini opponitur, et ideo per ipsum homo cessat adhaerere Deo super omnia seu sicut ultimo fini tanquam summo Bono et propter ipsum; quod est contra rationem charitatis. — Hoc tamen verum est de charitate in statu viae quia in hoc statu non replet totam potentialitatem subjecti, qui non semper actu fertur in Deum, idest modo imperfecto est in subjecto; sed non de charitate Patriae, quae replet totam potentialitatem mentis, inquantum scilicet omnis actualis motus ejus fertur in Deum (cf. S. Th. hic qu. XXIV, a. 11, c.).

770. **Epilogus eorum quae in tractatu de gratia Dei disseruimus.** — Agentes de fructu meritorum Christi, idest de gratia Dei, quae per *Jesum Christum Dominum nostrum* facta est (Rom. VII, 25), ejus necessitatem, naturam, causam et effectus exposuimus, postquam ejus definitionem ac varias divisiones tradidimus. Circa gra-

tiae necessitatem celeberrimus est error Pelagianorum, qui cum eorum duce Pelagio gratiae necessitatem, et existentiam negarunt liberum arbitrium extollentes. Et quamvis Pelagiani ob catholicorum instantias gratiae necessitatem postea concesserint, tamen gratiae nomine naturam ipsam subdole intelligebant. Semipelagiani initium salutis gratiae divinae subtraxerunt. Rationalistae, Unitarii ecc. cum ordine supernaturali gratiam ipsam inficiantur. Hi omnes cum suis erroribus damnati sunt ab Ecclesia, quae gratiae necessitatem tum ad cognoscendum verum, tum ad operandum bonum in ordine ad vitam aeternam, hoc est ad merendam et consequendam vitam aeternam profitetur; sed per hoc non excluditur quin homo etiam sine gratia sanctificante existens aliquod bonum morale et honestum patrare possit, ut erronee excludunt quidam haeretici, uti Bajus, Jansenius etc. — Homo tamen in peccato existens diu manere non potest quin de facto peccet. Ipsemet justus ad praecepta observanda gratia Dei actuali indiget, sicut etiam, et multo magis ipsa indiget ad perseverandum.

Naturam gratiae propriissime acceptae recte dicimus in quodam dono consistere, animae concessa a Deo, ordinis supernaturalis; quo anima ipsa transformatur, perficitur, Deiformis redditur et Deo grata. Haec tamen gratia propriissime accepta gratia *gratum faciens* aut *sanctificans* nominatur, quae tamen duplex est: *habitualis* et *actualis*. Praeter hanc alia gratia distinguitur, quae *gratis data* audit, et quae tamen ad *sanctificantem* ordinatur. Gratia *actualis*, quae in *sufficientem* et *efficacem* dividitur omnibus hominibus confertur, licet non omnes gratiae effectus salutare consequantur. Quod quidem ex propria ipsorum culpa contingit. — Causa efficiens principalis gratiae solus Deus est, humanitas vero Christi est causa instrumentalis conjuncta, idest unita causae ipsi principali; finalis vero causa gratiae est sanctificatio et salus aeterna animarum, quae tamen ad ipsum Deum velut ad ultimum finem ordinatur. Christus est causa

principalis efficiens, meritoria, ministerialis. Sacramenta vero sunt causae instrumentales separatae. Quoad subjectum gratiae variae dispositiones requiruntur ut ipsa gratia habitualis infundatur a Deo, a quo gratia major vel minor infunditur juxta majorem vel minorem dispositionem subjecti recipientis, in quo tamen, seclusa speciali revelatione, certitudo absoluta gratiae receptae quomodocumque disponatur, non habetur. Cum autem gratia animae infunditur plures effectus in ea producuntur, ipsa enim fit sancta, justa, Deo grata, Deiformis, atque si peccatis maculta sit, purificatur, peccata enim omnia delentur, auferuntur, destruuntur; neque sine ipsa peccata remitti possunt. Si autem dispositiones, quae ad justificationem per gratiam habendam requiruntur, scire velis, responsio habetur per illud Apostoli (Ad Heb. XI, 6): *Oportet credere accedentem ad Deum quia est* etc. videlicet; *fides* requiritur; non tamen ipsa sufficit; nam praeter ipsam requiritur *timor, spes, dilectio* saltem inchoata et *contritio* cum *proposito* non peccandi de coetero. In ipsa justificatione vero cum gratia ipsa virtutes etiam infunduntur, theologicae scilicet et morales cum Spiritus Sancti donis. — Per ipsam gratiam in anima existentem opera justi sunt meritoria apud Deum, et quidem vitae aeternae, non solum de congruo, sed vere de condigno, licet non ex toto rigore justitiae, sed ex condignitate.

Tamen ad meritum praeter gratiam requiruntur plures conditiones, tum ex parte actus, tum ex parte operantis, tum ex parte Dei praemiantis; inter alias conditiones influxus virtualis charitatis requiri videtur. Multa autem sunt quae sub merito cadere possunt, ut e. g. vita aeterna, augmentum gratiae ipsa bona temporalia, non tamen prima gratia justificans, si meritum stricte accipitur etiam de congruo. — Gratiam autem quae est principium merendi apud Deum sequuntur virtutes, ut supra dictum est. Inter virtutes autem quae gratiam consequuntur praecipuae et nobiliores sunt virtutes theologicae,

quae ipsum Deum consequendum per merita respiciunt. Per hujusmodi enim virtutes ad Deum accedimus, ipsum Deum attingimus, ac in ejus possessionem pervenimus. Igitur in tractatu de gratia rationabiliter de his virtutibus actum est, 1.º quidem de fide, 2.º de spe, 3.º de charitate.

De fide agentes ejus objectum determinatur; quod duplex est: *formale* et *materiale*; objectum formale seu motivum quo veritatibus fidei assentimus, est ipsa auctoritas Dei dicentis, qui est falli et fallere nescius; unde fidei divinae de qua agimus nullum potest subesse falsum. Objectum autem materiale fidei duplex est, *primarium*, quod dicitur etiam objectum *formale quod*, et *secundarium*. Objectum *primarium* sunt veritates divinae, seu est ipse Deus, *secundarium* vero objectum sunt ipsaemet creaturae, idest omnes veritates quae divinitus revelatae sunt a Deo distinctae. Compendium autem objectorum materialium, seu eorum quae credenda sunt fide divina in symbolo Apostolorum continetur, quod per duodecim aut quatuordecim articulos fidei dividitur. Ex quibus liquet quam absurdum sit objectum fidei a modernistis assignatum, nam auctoritas Dei revelantis seu loquentis e medio ab eis tollitur, veritates theoreticae objectivae divinae et humanae pessundantur, ac ipsa dogmata immutabilitate expoliantur, cum juxta modernistas nihil aliud sint quam formulae quaedam, subjectivas affectiones exprimentes. — Actus igitur fidei est adsensus firmus supernaturalis intellectus moti a voluntate veritatibus divinitus revelatis, quibus adsentiendi homini strictum incumbit officium. Unde, si homo unum tantum fidei articulum discredat, non solum gratiam, charitatem et spem, habitum amittit, sed etiam ipsum fidei habitum; et ita fidei virtus in eo nullo modo manet. Fidei virtus ergo in haeretico nullo modo est, sicut non est in damnatis qui a vita supernaturali omnino excissi sunt. In beatis vero fidei lumen obscuritatem importans in lumen gloriae com-

mutatur, quod fidei ipsi substituitur in ipso patriae ingressu. Fides in credentibus est quaedam dispositio et praeparatio ad spem et ad caritatem. Spes enim bonum vitae aeternae consequendum respicit jam per fidem agnitum, licet obscure et in aenigmate. Innititur autem spes Dei auxilio tanquam medio et motivo, quo fretus homo viator ad Deum tendens sicut in ultimum finem difficultates superat, praecipue virtute charitatis indutus.

Charitas inter Deum et hominem veram amicitiam importat, per quam homo in ipso Deo delectatur, licet non ita perfecte sicut in patria. Unde ea quae difficilia et aspera, imo difficillima sunt homini, facilia et etiam delectabilia redduntur; animus enim humanus ab ipso Deo dilectioni hominis ergo ipsum respondente, imo ipsam hominis dilectionem praeveniente movetur, agitur et etiam impellitur vi quadam superiori infusa ad bonum agendum, ad vitam aeternam consequendam per actus dilectionis meritorios. Nam, ordinarie loquendo, spei charitas conjungitur quae pro objecto ipsum Deum habet quem homo per charitatem diligit tanquam ultimum finem, alia vero diligit propter ipsum. Haec virtus nobilissima est inter omnes, unde ipsa manet etiam in patria; ex ipsa desumitur quodammodo ipsemet gradus gloriae, quae major vel minor est juxta majorem vel minorem gradum charitatis; quae in via per merita augeri potest absque limite praefixo, licet possit amitti; in patria vero non amplius augetur, tamen amitti nullo modo potest.

FINIS

I N D E X

PARS SECUNDA

DE PECCATO ORIGINALI DE INCARNATIONE VERBI DEI ET DE GRATIA

DE DEVIATIONE CREATURARUM, IDEST HOMINIS A DEO SEU TRACTATUS DE PECCATO ORIGINALI

CAPUT I.

De peccato in genere

1. Ratio capitis — 2. Notio generica peccati — 3. Divisio peccati generica — 4. Quaestio de formali constitutivo peccati — 5. Sententiae — 6. *Conclusio*. Formale constitutivum peccati in negativo seu in privativo consistit — 7. Quomodo sit intelligendum formale peccati consistere in privatione — 8. Observatio — 9. Peccatum mortale et peccatum veniale — 10. Peccatum mortale est contra Deum ut objectum consequendum — 11. Peccatum dici potest mortale quia avertit a primo fonte et principio vitae — 12. Peccatum dicitur mortale quia privat animam vita supernaturali gratiae — 13. Peccatum inducit reatum poenae aeternae — 14. Peccatum veniale non est perfecte contra legem Dei — 15. Peccatum veniale non est contra legem praecipientem necessaria fini — 16. Peccatum veniale non excludit charitatem et gratiam — 17. Peccatum veniale per se loquendo, inducit reatum poenae temporalis tantum — 18. Differentiae inter peccatum mortale

et veniale assignantur — 19. Corollarium — 20. Quid de peccati mortalis et venialis distinctione sentiant haeretici — 21. *Conclusio*. Dantur peccata venialia ex sua natura distincta a mortalibus — 22. Pro solutione difficultatum — 23. *Causae* peccatorum — 24. Effectus peccati . . . . . Pag. 1-15

CAPUT II.

De peccato primorum parentum

25. Ratio capitis — 26. Quaestio — 27. Sententiae — 28. *Conclusio I*. Doctrina fidei est primos parentes graviter peccasse — 29. Obj. — 30. Observatio — 31. *Conclusio II*. Primi parentes peccarunt tentati et seducti a doemone — 32. Quaeres — 33. *Conclusio III*. Verba Genesis de comestione fructus vetiti et de tentatione serpentis possunt intelligi sensu litterali sine absurditate — 34. Obj. — 35. *Conclusio IV*. Verba Genesis de comestione fructus vetiti esse accipienda litteraliter suadet fere unanimis consensus SS. Patrum et Theologorum — 36. Obj. I. — 37. Obj. II. — 38. Quaeres — 39. Quaestio altera — 40. *Conclusio I*. Primum peccatum primorum parentum fuit superbia — 41. Obj. — 42. Quaestionis altera pars — 43. Poenitentia et salus primorum parentum . . . . . » 16-29

CAPUT III.

De propagatione peccati primorum parentum in posteros

44. Ratio capitis et divisio eorum quae agenda sunt circa peccatum originale — 45. Haeretici circa peccatum originale — 46. *Conclusio I*. Peccatum originale proprie acceptum vere in posteros Adae ab ipso Adam transfunditur et propagatur — 47. Obj. I. — 48. Obj. II. — 49. Obj. III. — 50. Obj. IV. — 51. Difficultates ex SS. Patribus — 52. Corollaria . . » 29-38

CAPUT IV.

De essentia peccati originalis

53. Quaestio — 54. Sententiae erroneae — 55. Quid doceant theologi catholici circa essentiam peccati originalis — 56. Doctrina S. Thomae — 57. *Conclusio I*. Peccatum originale quoad suum formale, 1.º non est ipsa substantia animae, 2.º non est concupiscentia, 3.º non est morbida qualitas,

4.º non est peccatum actuale Adae ejus posteris imputatum — 58. *Conclusio II.* Formale originalis peccati consistit in privatione gratiae sanctificantis ex peccato actuali Adae — 59. Corollarium — 60. Obj. — 61. Observatio I. — 62. Observatio II. — 63. Corollaria . . . . . » 39-47

CAPUT V.

Quomodo traducitur peccatum originale

64. Quaestio prima — 65. Sententiae circa voluntarium quod in peccato originali reperitur — 66. *Conclusio.* Peccatum originale neque est voluntarium voluntate actuali, neque habituali contrahentis, sed est voluntarium voluntate Adae ut a Deo constituti principii et capitis moralis totius generis humani — 67. Obj. I. — 68. Obj. II. — 69. Obj. III. — 70. Quaestio secunda — 71. Causa prima respectu peccati originalis — 72. *Conclusio I.* Ut Adam posset esse causa peccati originalis, fuit necesse ut Deus ipsum constitueret caput morale descendendum ab ipso — 73. *Conclusio II.* Causa seu ratio principalis peccati originalis est voluntas Adami — 74. *Conclusio III.* Causa instrumentalis qua traducitur peccatum originale est virtus seminis — 75. *Conclusio IV.* Semen per generationem videtur posse aliquo sensu dici causa instrumentalis physica peccati originalis — 76. Quomodo semen possit habere rationem instrumenti physici respectu justitiae originalis — 77. Observationes — 78. Obj. I. — 79. Obj. II. — 80. Obj. III . . . . . » 47-57

CAPUT VI.

De effectibus peccati originalis

81. Haeretici et rationalistae — 82. *Conclusio I.* Natura humana, quoad sua principia et in sua specie seu substantia, per peccatum originale non fuit corrupta — 83. *Conclusio II.* Liberum arbitrium per peccatum originale non fuit extinctum — 84. Obj. I. — 85. Obj. II. — 86. Obj. III. — 87. Obj. IV. — 88. Obj. V. — 89. Obj. VI. — 90. Responsio generalis ad omnes difficultates contra libertatem arbitrii . . . . . » 57-68

CAPUT VII.

Determinantur effectus peccati originalis

91. Bonum naturae per peccatum originale amissum — 92. *Conclusio.* Per peccatum originale quatuor vulnera in natura causata sunt, idest: infirmitas, ignorantia, malitia et concupiscentia — 93. Alii peccati originalis effectus breviter

recensentur — 94. Quaestio — 95. Sententiae — 96. *Conclusio I.* Pueri decedentes in peccato originali neque averse a Deo neque conversi proprie dici possunt ad Deum sicut ad ultimum finem simpliciter, seu sicut ad objectum beatitudinis in ordine naturali — 97. Corollarium — 98. *Conclusio II.* Pueri decedentes cum solo peccato originali quamvis aliquo modo naturali virtute Deum adsequantur, tamen neque possunt dici, neque sunt beati — 99. Pueri decedentes in originali peccato cum pueris in natura pura comparati — 100. Modus quo bonis naturalibus fruuntur pueri in originali peccato decedentes — 101. Quaestio — 102. Sententiae — 103. *Conclusio I.* Per peccatum originale vires naturales intrinsece diminutae non sunt — 104. *Conclusio II.* Vires naturales humanae naturae licet non intrinsece, tamen extrinsece objective debilitatae sunt in adultis habentibus peccatum originale — 105. *Conclusio III.* In habentibus fidem neque extrinsece vires humanae naturae sunt diminutae — 106. Corollarium — 107. *Conclusio IV.* Si fiat hypothesis quod in adultis habentibus nsum rationis sit solum peccatum originale sine actuali mortali, ponenda est quaedam diminutio virium non subjective et intrinsece, sed objective et extrinsece — 108. Scholion — 109. Quaestio — 110. Rationalistarum sententia — 111. *Conclusio.* Peccatum originale ut ponitur ab Ecclesia catholica stare potest cum Dei iustitia, cum Dei sapientia et benignitate — 112. Epilogus eorum quae in tractatu de peccato originali exposita sunt. . . . . » 69-84

DE REDUCTIONE CREATURARUM IN DEUM - TRACTATUS DE INCARNATIONE

CAPUT VIII.

Expositio brevis doctrinae catholicae
Incarnationis Verbi Dei
et synopsis historica praecipuorum errorum

113. Ratio capitis et divisio exponendorum circa Incarnationem — 114. Significatio Incarnationis — 115. Summa Fidei mysterii Incarnationis — 116. Incarnationis definitio — 117. Conceptus Incarnationis breviter declaratur — 118. Iudaei, haeretici, rationalistae — 119. Errores et haeretici negantes Christi Divinitatem — 120. Errores circa Christi humanitatem — 121. Errores circa unionem humanitatis et divinitatis . . . . . » 85-92

CAPUT IX.

De possibilitate et de facto Incarnationis divinae

122. Possibilitas Incarnationis — 123. Quaestio — 124. Punctum quaestionis — 125. Quid doceant catholici et quid Judaei, et generatim quid osiores Incarnationis adserant — 126. *Conclusio I.* Ex veteri Testamento invicte probatur Christum esse virum a Deo promissum Judaeis ut mittendum, seu esse Messiam a Deo promissum, verumque Deum — 127. Obj. I. — 128. Obj. II. — 129. Obj. III. — 130. Obj. IV. . . . . » 92-106

CAPUT X.

Sequitur de facto Incarnationis,
seu de Christi Divinitate

131. *Conclusio.* Christum esse Deum et ideo Deum esse incarnatum probatur invicte ex Novo Testamento — 132. Obj. I. — 133. Obj. II. — 134. Obj. III. — 135. *Conclusio I.* Christum esse Deum invicte probatur ex Evangelio S. Matthaei — 136. *Conclusio II.* Ex Evangelio secundum Marcum probatur invicte Christum esse Deum — 137. *Conclusio III.* Christi Divinitas probatur invicte ex Evangelio secundum Lucam — 138. Christus non progressu temporis, ut volunt Harnack et Loisy, acquisivit conscientiam se esse Messiam . . . . . » 106-141

CAPUT XI.

Sequitur de Christi Divinitate ex traditione

139. *Conclusio I.* Christum esse Deum probatur ex documentis I saeculi — 140. *Conclusio II.* Christum esse Deum probatur ex documenti II saeculi — 141. *Conclusio III.* Christum esse Deum probatur ex documentis III saeculi — 142. *Conclusio IV.* Christum esse Deum probatur 1° ex cultu divino eidem Christo publice primis Ecclesiae saeculi exhibito, 2° ex ore haereticorum, 3° ex Concilio I Nicaeno confirmatur . . . . . » 142-151

CAPUT XII.

Solvuntur difficultates:

- 1° ex insufficientia miraculorum;
2° ex verbis Sacrae Scripturae; 3° ex Patribus

143. Obj. I. — 144. Obj. II. — 145. Obj. III. — 146.
Obj. IV. — 147. Obj. V. — 148. Obj. VI. — 149. Pro so-
lutione difficultatum ex Patribus. . . . . » 152-161

CAPUT XIII.

De convenientia et necessitate Incarnationis

150. Ratio capitis — 151. Quaestio — 152. Consideratio convenientiae et necessitatis in hac quaestione — 153. Sententiae circa convenientiam et necessitatem Incarnationis — 154. *Conclusio I.* Deum incarnari fuit conveniens tum ex parte Dei, tum ex parte hominis — 155. Obj. I. — 156. Obj. II. — 157. Obj. III. — 158. *Conclusio II.* Non fuit conveniens Deum incarnari ab initio mundi — 159. Obj. I. — 160. Obj. II. — 161. *Conclusio III.* Non fuit necessarium Deum incarnari neque absolute, neque in hypotesi creationis mundi, neque supposito peccato primi parentis — 162. *Conclusio IV.* Fuit necessarium necessitate convenientiae quod Deus incarnaretur, idest ad hoc ut convenientius et melius natura humana sanaretur — 163. *Conclusio V.* Dei Incarnatio fuit necessaria ad plenam et perfectam satisfactionem pro peccato — 164. Observatio. . . . . » 161-170

CAPUT XIV.

De motivo seu fine Incarnationis

165. Quaestio — 166. Sententiae — 167. *Conclusio.* Si homo non peccasset, probabilius videtur quod Deus vi praesentis decreti non fuisset incarnatus — 168. Pro solutione difficultatum — 169. Quaestio secunda — 170. *Conclusio.* Christus principaliter venit ad delendum peccatum originale; sed tamen etiam ad delenda actualia . . . . . » 170-176

CAPUT XV.

De modo unionis Verbi Incarnati
quoad ipsam unionem

171. Ratio capitis — 172. Quaestiones — 173. Natura — 174. Persona — 175. Corollaria — 176. Subsistentia — 177. Hypostasis et suppositum — 178. Corollarium — 179. Observatio — 180. Punctum quaestionis magis declaratur — 181. Haereses — 182. *Conclusio I.* In Christo sunt duae naturae, humana et divina unitae in eadem persona Verbi inconfusae, indivisae, distinctae ad invicem, videlicet unio non est facta in natura, sed in persona — 183. *Conclusio II.* Unio verbi divini cum humana natura facta est in persona, ita scilicet ut non duae personae existant in Christo, sed una tantum, idest divina — 184. Obj. I. — 185. Obj. II. — 186. Obj. III. — 187. Obj. IV. — 188. Obj. V. — 189. Obj. VI. — 190. Obj. VII. — 191. Obj. VIII. — 192. Obj. IX. — 193. Obj. X. . . . . » 176-195

APPENDIX AD CAPUT XV.

194. Difficultates ex ratione — 195. Quaestio — 196. Sententiae theologorum — 197. Sententia Scoti — 198. Sententia Capreoli — 199. Sententia Cajetani — 200. Modus quo in sententia Scoti explicatur unio hypostatica et ejus refutatio — 201. Modus quo in Capreoli et Cajetani sententiis explicatur unio hypostatica — 202. *Conclusio* — 203. Corollaria . . . . . » 195-204

CAPUT XVI.

De causa Incarnationis

204. Solus Deus et causa efficiens physica Incarnationis — 205. Quaestio — 206. Quid meritum — 207. Duplex consideratio Incarnationis — 208. *Conclusio I.* Incarnatio quoad substantiam non fuit facta ob aliqua merita ipsam praecedentia — 209. *Conclusio II.* Christus nullo modo meruit incarnationem per opera meritoria ipsam subsequentia — 210. *Conclusio III.* Christus non meruit eas circumstantias vel quae necessario ipsam incarnationem comitantur utpote cum ea necessario connexas ; aut eas quae sunt aliquo modo ipsius incarnationis causa — 211. *Conclusio IV.*

Christus meruit eas circumstantias incarnationis quae necessario Incarnationem non comitantur sive quae non necessario consequuntur — 212. *Conclusio V.* SS. Patres non meruerunt Incarnationem ex condigno neque ex congruo, merito proprie sumpto, idest prout importat quoddam debitum in amicitia fundatum — 213. *Conclusio VI.* Si meritum ex congruo accipiat late et improprie prout importat opus Deo gratum cum desiderio obtinendi quod Deus ex se se promiserat, tunc SS. Patres meruerunt ex congruo . . . » 205-210

CAPUT XVII.

De modo unionis ex parte personae assumentis
et ex parte naturae assumptae
tamen singillatim sumpto utroque extremo

214. Ratio capitis — 215. Assumptio — 216. *Conclusio I.* 1° Propriissime persona dicitur assumere; 2° secundo dici potest quod etiam natura assumpsit ad sui personam — 217. Corollaria — 218. *Conclusio II.* Convenientius fuit Filium incarnari quam alias personas divinas — 219. Quid significet assumptibile — 220. *Conclusio III.* Si assumptibilitas attendatur ex parte potentiae obedientialis, quaelibet natura creata est assumptibilis a persona divina — 221. *Conclusio IV.* Secundum congruentiam sola natura humana est assumptibilis — 222. *Conclusio V.* Humana natura non fuit assumpta propria personalitate terminata — 223. *Conclusio VI.* Proprie loquendo et in rigore non potest dici Verbum Dei assumpsisse hominem — 224. *Conclusio VII.* Non fuit decens ut Verbum Dei assumeret humanam naturam abstractam ab omnibus individuis, idest omni materia expertem . . . » 210-215

CAPUT XVIII.

De modo unionis
ex parte partium humanae naturae

225. Haereses — 226. *Conclusio I.* Verbum Dei: 1° assumpsit verum corpus, 2° non coeleste, sed terrestre et carneum; 3° assumpsit veram animam mente praeditam — 227. Corollaria — 228. Obj. — 229. Quaestio — 230. *Conclusio.* Humanitas Christi sanctificatur vere et proprie seu formaliter per gratiam unionis — 231. Observatio — 232. *Con-*

clusio II. Humanitas Christi non sanctificatur neque per modum unionis, neque per personam divinam secundum quod virtualiter distinguitur a divina natura, sed per ipsam naturam divinam . . . » 215-223

CAPUT XIX.

De gratia Christi prout est singularis homo

233. Ratio capitis — 234. Triplex gratia in Christo — 235. Quaestio prima — 236. Quid doceant theologi — 237 *Conclusio I.* In Christo certissime admittenda est gratia habitualis — 238. Corollarium — 239. *Conclusio II.* Omnes virtutes per se infusae sive morales sive theologicae fuerunt in Christo; excepta tamen fide, spe et poenitentia — 240. *Conclusio III.* In Christo non solum virtutes infusae, sed etiam morales per se acquisibiles fuerunt — 241. Observatio — 242. Quaeres — 243. *Conclusio IV.* In Christo fuerunt omnia dona Spiritus Sancti — 244. Timor Dei in Christo — 245. *Conclusio V.* In Christo fuerunt omnes gratiae gratis datae — 246. Prophetia in Christo — 247. Quaestio secunda — 248. Advertenda — 249. *Conclusio I.* In Christo fuit plenitudo gratiae, intensive et extensive — 250. Corollaria — 251. *Conclusio II.* Gratia habitualis Christi intensive non est infinita — 252. Obj. — 253. Observatio » 224-233

CAPUT XX.

De gratia capitali Christi

254. Quaestio — 255. Corpus morale — 256. Christus ut Deus et Christus ut homo — 257. *Conclusio I.* Christus ut homo est caput Ecclesiae — 258. Obj. I — 259. Obj. II — 260. Advertenda — 261. *Conclusio II.* Christus est caput omnium qui ei uniuntur per fruitionem patriae, idest omnium hominum beatorum, et eorum qui ei uniuntur per charitatem viae, idest omnium viatorum qui ei per gratiam uniuntur sive sint praedestinati, sive non — 262. *Conclusio III.* Christus est caput omnium fidelium, etiam in peccato mortali existentium, verumtamen imperfecte et secundum quid — 263. Corollarium — 264. *Conclusio IV.* Infideles qui nunquam fuerunt baptizati, non sunt actu membra Christi, ideo nec Ecclesiae — 265. *Conclusio V.* Christus non est caput haereticorum, sive sint publici, sive occulti

- 266. *Conclusio VI.* Christus est caput omnium angelorum proprie, non tamen ita perfecte sicut et hominum — 267.
 Quaeres — 268. *Observatio* . . . . . » 234-242

CAPUT XXI.

De scientia animae Christi

269. *Scientia in Christo triplex* — 270. *Quaestio prima* — 271. *Supponenda ante conclusionem de scientia beata* — 272. *Conclusio I.* Anima Christi habuit scientiam beatam, et ideo Christus ut homo fuit vere comprehensor — 273. *Corollarium* — 274. *Obj.* -- 275. *Conclusio II.* *Cognitio beata animae Christi est perfectior cognitione beata cujuslibet alterius creaturae; non tamen est comprehensiva divinae essentiae* — 276. *Conclusio III.* Anima Christi cognitione beata non cognoscit omnia absolute; cognoscit tamen omnia quae sunt, aut fuerunt, vel etiam erunt; ac praeterea ea omnia quae sunt in potentia creaturae — 277. *Obj.* — 278. *Corollaria* — 279. *Quaestio secunda* — 280. *Advertenda* — 281. *Conclusio I.* In anima Christi praeter scientiam beatam est scientia infusa per quam cognoscit res in propria natura — 282. *Conclusio II.* Anima Christi per scientiam infusam omnia cognovit et naturalia et supernaturalia — 283. *Observatio* — 284. *Quaestio tertia* — 285. *Conclusio I.* In Christo fuit scientia propriis actibus acquisita — 286. *Conclusio II.* Christus scientia acquisita scivit omnia illa quae possunt sciri per actionem intellectus agentis — 287. *Obj.* . . . . . » 242-251

CAPUT XXII.

De potentia animae Christi

288. *Agens principale et agens instrumentale* — 289. *Haeretici* — 290. *Advertenda* — 291. *Conclusio I.* Anima sive humanitas Christi non habuit omnipotentiam simpliciter — 292. *Obj.* — 293. *Conclusio II.* Anima Christi non habuit omnipotentiam respectu immutationis creaturarum — 294. *Conclusio III.* Anima Christi vi propriae virtutis circa dispositionem proprii corporis non habuit omnipotentiam; habuit tamen ut instrumentum Verbi Dei — 295. *Conclusio IV.* Quidquid voluit voluntate absoluta anima Christi per se adimplenda potuit, et ideo quantum ad hoc habuit omnipotentiam — 296. *Obj.* . . . . . » 251-255

CAPUT XXIII.

De defectibus assumptis a Filio Dei

297. Ratio capitis — 298. Defectus in humana natura triplicis generis — 299. *Conclusio I.* Filius Dei assumpsit omnes defectus corporales provenientes ex peccato originali primi parentis qui in omnibus hominibus inveniuntur; iis exceptis qui perfectioni gratiae et scientiae repugnant — 300. *Observatio* — 301. *Conclusio II.* Defectus provenientes sive ex culpa sive ex defectu virtutis formativae non fuerunt in Christo — 302. *Conclusio III.* Defectus corporales, quos filius Dei assumpsit, non necessitate, sed libere assumpsit — 303. *Corollarium* — 304. *Conclusio IV.* In Christo nullum fuit peccatum neque originale neque actuale — 305. *Conclusio V.* In humanitate Christi ut Verbo Dei unita repugnat omnino esse peccatum; et ideo vi unionis est impeccabilis Christus — 306. *Conclusio VI.* In Christo non fuit fomes peccati neque in actu secundo, neque in actu primo — 307. *Conclusio VII.* In Christo fuerunt animae passiones — 308. *Corollarium* . . . . . » 256-264

CAPUT XXIV.

De modo loquendi circa incarnationis mysterium

309. Ratio capitis — 310. Advertenda — 311. *Conclusio I.* Admittenda est communicatio idiomatum in Christo; idest ea quae dicuntur de filio Dei possunt praedicari de filio hominis et viceversa — 312. *Corollarium* — 313. *Observatio* — 314. *Conclusio II.* Nomina abstracta naturae humanae et divinae nequeunt de se invicem praedicari, neque abstracta naturae humanae de concretis naturae divinae — 315. *Conclusio III.* Praedicata quae affirmantur de humana natura abstracte accepta importantia innovationem quantum ad esse absolute et simpliciter, de Filio Dei aut de filio hominis, idest de Christo, dici non possunt . . . » 264-267

CAPUT XXV.

De pluralitate voluntatum in Christo

316. Haereses — 317. *Conclusio I.* In Christo oportet ponere duas voluntates et duas operationes, humanam scilicet et divinam — 318. *Corollarium* — 319. *Obj. I* — 320. *Obj. II* — 321. *Conclusio II.* In Christi humana natura tri-

plex voluntas ex parte actus est admittenda, idest voluntas ut natura, voluntas ut ratio seu ut voluntas, et voluntas per participationem, idest sensibilis appetitus — 322. Liberum arbitrium in Christo — 323. Obj. — 324. Quaestio — 325. Supponenda — 326. Sententiae — 327. Quid intelligatur nomine praecepti — 328. *Conclusio I.* Praeceptum quod dicitur Christo esse traditum de morte subeunda fuit proprium praeceptum non conditionatum, sed absolutum, etiam circa circumstantias mortis — 329. *Conclusio II.* Voluntas humana Christi fuit omnino conformis divinae voluntati in volito — 330. Observatio . . . » 268-278

CAPUT XXVI.

De operibus Christi meritoriis et satisfactoriis

331. Ratio capitis — 332. Quaestio prima — 333. *Conclusio I.* Christus vere et proprie meruit — 334. Corollaria — 335. *Conclusio II.* Christus meruit gloriam corporis et ea quae pertinent ad exteriorem ejus excellentiam ut est ascensio, exaltatio sui nominis, veneratio etc. — 336. Obj. — 337. *Conclusio III.* Christus nec gratiam, nec scientiam, nec beatitudinem animae, nec divinitatem meruit — 338. *Conclusio IV.* Christus non solum sibi sed etiam nobis omnibus meruit — 339. *Conclusio V.* Christus hominibus meruit omnia bona spiritualia, idest tum gratiam, tum gloriam, tum alia ad gratiam et ad gloriam pertinentia — 340. Quaeres — 341. Quaestio secunda — 342. *Conclusio I.* Christus proprie et vere satisfecit pro nobis apud Deum — 343. Quaestio tertia — 344. Sententiae — 345. *Conclusio I.* Opera meritoria Christi ex seipsis independenter ab extrinseca acceptatione Dei fuerunt condigna sufficienter, imo superabundanter ad satisfaciendum pro peccatis totius generis humani — 346. Quaeres — 347. *Conclusio II.* Christus pro nobis satisfecit plene secundum rigorem justitiae — 348. Observatio . . . » 278 292

CAPUT XXVII

De convenientibus Christo
per comparisonem ad Patrem

349. Ratio capitis — 350. *Conclusio I.* Christus est dicendus subjectus Patri — 351. Christus Dei servus et Dominus — 352. Observatio — 353. *Conclusio II.* Christo com-

petit orare — 354. Corollarium — 355. Observatio — 356.	
<i>Conclusio III.</i> Christus est vere sacerdos et hostia — 357.	
Corollaria. . . . . »	292-300

CAPUT XXVIII.

De Christo mediatore et rege

358. Ratio capitis — 359. <i>Conclusio I.</i> Solus Christus est mediator Dei et hominum perfecte homines Deo coniungendo — 360. Observatio — 361. <i>Conclusio II.</i> Christo convenit esse mediatorem Dei et hominum secundum quod homo — 362. <i>Conclusio III.</i> Christus non solum est mediator, sed etiam rex hominum a Patre suo fuit constitutus — 363.	
Corollarium . . . . . »	301-304

CAPUT XXIX.

De Filiatione Christi

364. Quaestio — 365. Sententiae circa 1. ^m quaesitum — 366. Advertenda — 367. <i>Conclusio I.</i> Haereticum est asserere Christum esse Filium Dei adoptivum quasi in ipso sit suppositum mere humanum, vel praeter divinum — 368. <i>Conclusio II.</i> Nullo modo Christus dici potest Filius Dei adoptivus — 369. Sententiae circa 2. ^m quaesitum — 370. Punctum quaestionis determinatur — 371. <i>Conclusio.</i> Christus secundum quod homo est praedestinatus esse Filius Dei naturalis — 372. Observatio . . . . . »	304-309
---	---------

CAPUT XXX.

De Christi missione et reditu ad Patrem

373. Ratio capitis — 374. <i>Conclusio I.</i> Christus passus et mortuus est a Patre traditus et propria voluntate — 375. Observatio — 376. Quaeres 1. ^o — 377. Quaeres 2. ^o — 378. <i>Conclusio II.</i> Christus a Patre suscitatus est et propria virtute resurrexit — 379. <i>Conclusio III.</i> Christus ascendit in coelum — 380. Quaeres — 381. <i>Conclusio IV.</i> Christus in coelo sedet at dexteram Patris — 382. Corollarium . . »	309-316
--	---------

CAPUT XXXI.

De adoratione Christi

383. Ratio capitis — 384. Quid importetur in adoratione — 385. Corollarium — 386. Triplex species adorationis — 387. Distinctio et diversitas in his adorationibus — 388. Observatio — 389. Corollaria — 390. Adoratio absoluta et relativa — 391. Quaestio prima — 392. *Conclusio*. Eadem adoratione, idest latria, adoranda est Christi divinitas et ejus humanitas — 393. Observationes — 394. Corollaria — 395. Quaestio secunda — 396. Errores — 397. Advertenda — 398. Punctum quaestionis — 399. *Conclusio*. Cor Jesu rationabiliter adoratur adoratione latriae — 400. Observatio . . . . . » 316-327

CAPUT XXXII.

De cultu sanctorum

401. Ratio capitis — 402. Error Protestantium — 403. *Conclusio*. Cultus religiosus sanctis tribui licite et pie potest, imo utile est sanctos invocare ut orationes ad Deum pro nobis effundant — 404. Modus orandi Sanctos — 405. Pro solutione difficultatum . . . . . » 328-334

CAPUT XXXIII.

De cultu sacrarum imaginum, et reliquiarum

406. Quid significet sacra imago — 407. Haeretici — 408. *Conclusio*. Cultus sacrarum imaginum licitus et pius est — 409. Obj. I — 410. Pro solutione aliarum difficultatum ex Patribus — 411. Quaeres — 412. Quid intelligatur reliquiarum nomine — 413. Haeretici — 414. *Conclusio*. Reliquiae tum Christi, tum sanctorum sunt venerandae cultu religioso — 415. Specialia de cruce Domini afferuntur — 416. Quaeres — 417. Corollarium . . . . . » 335-346

CAPUT XXXIV.

De Matre Christi

418. Ratio capitis — 419. Haeretici — 420. *Conclusio*. Beata Virgo vere et proprie dicitur mater Dei — 421. Obj. » 347-351

CAPUT XXXV.

De sanctitate B. Mariae Virginis

422. Dignitas B. M. Virginis — 423. Corollaria — 424. Quaestio — 425. *Conclusio*. Beata Virgo Maria in primo instanti suae conceptionis fuit sanctificata, ita scilicet ut fuerit praeservata immunis ab omni originali culpa — 426. Testimonium S. Thomae affertur — 427. Obj. I — 428. Quaeres . . . » 351-363

CAPUT XXXVI.

De Virginitate B. Mariae Matris Dei

429. Osore virginitatis B. Mariae M. Chr. — 430. *Conclusio I*. B. Maria mater Christi fuit virgo ante partum — 431. Obj. — 432. *Conclusio II*. Christum esse conceptum de Virgine est conveniens — 433. *Conclusio III*. Mater Christi fuit virgo in partu — 434. *Conclusio IV*. Mater Dei sicut virgo concepit et virgo peperit, ita etiam et virgo post partum in sempiternum permansit — 435. Obj. I — 436. Obj. II — 437. Obj. III — 438. Obj. IV — 439. Obj. V — 440. Votum virginitatis emissum a B. Maria Matre Dei — 441. Quaestio — 442. *Conclusio I*. Inter Mariam et Joseph verum matrimonium extitit — 443. *Conclusio II*. Conveniens fuit Christum de desponsata Virgine nasci . . . » 364-379

CAPUT XXXVII.

De transitu et gloria Beatæ Virginis Mariae

444. Dubium quorundam de morte B. M. Virginis — 445. Gloria B. Mariae Virginis — 446. *Conclusio I*. Beata Virgo Maria mortua est — 447. Modus quo mortua est B. Virgo Maria — 448. *Conclusio II*. Gloria B. Mariae Virginis superat gloriam omnis purae creaturae, tam hominum scilicet, quam Angelorum — 449. *Conclusio III*. Beata Maria Virgo cum corpore in coelum assumpta est — 450. Beata V. Maria mediatrix — 451. Cultus Beatæ Mariae — 452. Epilogus eorum quae in tractatu de Incarnatione exposita sunt . . . » 380-392

DE REDUCTIONE CREATURARUM IN DEUM - TRACTATUS DE GRATIA

CAPUT XXXVIII.

Notiones praeviae de gratia, et synopsis
praecipuorum errorum qui Dei gratiae opponuntur

453. Ratio et divisio eorum quae sunt disserenda —
454. Notio gratiae juxta varias acceptiones — 455. Gratia
habitualis et gratia actualis — 456. Diversae gratiae deno-
minationes — 457. Praecipui errores circa gratiam recen-
sentur — 458. Pelagianismus. — 459. Opera Pelagii — 460.
Errores Pelagii et Pelagianorum — 461. Aliquid gratiae ta-
men concedebant Pelagiani — 462. Contra haeresim Pela-
gianam — 463. Semipelagianismus — 464. Impugnatores
Semipelagianorum — 465. Rationalistae, Sociniani, Unitarii
et Protestantes dicti liberales circa gratiam — 466. Error
Lutheri et Calvinii — 467. Error Baji et Jansenii. . . » 392-400

CAPUT XXXIX.

De necessitate gratiae ad cognoscendum verum

468. Ratio capitis — 469. Tria in cognitione veri di-
stinguenda seu considerata sunt — 470. Potentiae intel-
lectivae duplex consideratio — 471. Verum naturale et verum
supernaturale — 472. Motivum quo intellectus veritati ad-
sentit est duplex — 473. Observatio — 474. Quaestio —
475. *Conclusio I.* Homo lapsus sine gratia speciali Dei pro-
priissime accepta 1.º potest cognoscere quasdam veritates
naturales, 2.º non tamen potest sine influxu generali Dei;
3.º qui influxus, licet toti naturae non sit gratia specialis,
4.º est tamen gratia specialis, sumpta gratia minus proprie,
illis quibus tribuitur — 476. *Conclusio II.* Homo lapsus absque
gratia speciali non potest, saltem potentia morali, cogno-
scere omnes veritates naturales tam speculativas quam practi-
cas collective sumptas — 477. *Conclusio III.* Homo non
potest adsentire veritatibus divinitus revelatis ex motivo
supernaturali, idest sicut oportet, sine gratia speciali —
478. Corollarium . . . » 401-408

CAPUT XL.

De necessitate gratiae
in ordine ad bonum faciendum

479. Varia hominis consideratio — 480. Errores — 481. *Conclusio I.* Homo in statu naturae integrae quantum ad sufficientiam operativae virtutis poterat per sua naturalia velle et operari bonum suae naturae proportionatum — 482. *Conclusio II.* Non omnia opera justorum sunt peccata — 483. Obj. I — 484. *Conclusio III.* Homo sine gratia sanctificante opus morale et honestum patrare potest, et quandoque patrat; et ideo non omnia peccatorum opera sunt peccata — 485. Obj. I — 486. Obj. II — 487. Obj. III — 488. *Conclusio IV.* Homo sine gratia fidei potest aliquod opus bonum morale facere — 489. Obj. I — 490. Obj. II — 491. Observatio — 492. *Conclusio V.* Homo nullum opus bonum salutare ad vitam aeternam ducens facere potest sine gratia actuali Christi — 493. *Conclusio VI.* Homo sine gratia interiori Spiritus Sancti non potest incipere aliquod salutare opus — 494. Objiciunt — 495. Corollarium. . . » 409-421

CAPUT XLI.

De necessitate gratiae
ad observanda praecepta naturalia

496. Distinctio praeceptorum — 497. Adimpletionis praeceptorum duplex consideratio — 498. Multiplex hominis consideratio — 499. Punctum quaestionis — 500. *Conclusio I.* Homo in statu naturae integrae potuit omnia mandata legis implere quoad substantiam operis sine dono gratiae superadditae — 501. Observatio — 502. *Conclusio II.* Homo in statu naturae corruptae, seu in peccato existens, non potest omnia legis praecepta implere, seu diu manere non potest quin mortale peccatum committat — 503. Corollarium — 504. *Conclusio III.* Homo justus ad operandum bonum seu ad observanda praecepta, ed ideo ad evitandum peccatum, indiget gratia Dei actuali — 505. Obj. — 506. Pro solutione aliarum difficultatum — 507. *Conclusio IV.* Homo in gratia constitutus sine speciali privilegio diu omnia peccata venialia non vitat — 508. Obj. — 509. *Conclusio V.*

Homo lapsus non potest sine gratia Deum diligere super omnia amore perfecto sicut oportet — 510. Quaeres — 511. Sententiae — 512. *Conclusio* VI. Videtur quod homo lapsus, idest in peccato existens, praecipue si careat cognitione fidei, sine Dei gratia non possit Deum diligere super omnia amore naturali perfecto efficaci — 513. *Conclusio* VII. Homo lapsus non potest etiam victoria sterili, non ordinata scilicet ad salutem, vincere graves tentationes sine gratia — 514. Observatio — 515. *Conclusio* VIII. Ad perseverandum finaliter specialis Dei gratia requiritur — 516. Observatio . » 422-432

CAPUT XLII.

De essentia gratiae

517. Quaestio de natura gratiae quadripartita — 518. Notio generica gratiae — 519. Duplex Dei dilectio — 520. Errores — 521. *Conclusio* I. Gratia Dei gratum faciens importat aliquod donum animae divinitus concessum et quidem ordinis supernaturalis — 522. Advertenda pro resolutione secundi quaesiti — 523. *Conclusio* II. Gratia gratum faciens est qualitas animae, idest donum habituale ei inhaerens — 524. Obj. — 525. Punctum quaestionis circa 3.^m quaesitum — 526. Sententiae — 527. *Conclusio* III. Gratia habitualis est physica et formalis participatio naturae divinae — 528. Sententiae circa quartum quaesitum — 529. *Conclusio* IV. Gratia sanetificans a charitate realiter distinguitur — 530. Pro solutione difficultatum contra IV conclusionem — 531. Corollarium ex IV conclusione — 532. Corollarium hujus capitis. . . . . » 432-440

CAPUT XLIII.

Gratiae divisiones traduntur

533. Ratio capitis — 534. Definitio gratiae — 535. Gratia externa et gratia interna — 536. Gratia gratis data et gratia gratum faciens — 537. Subdivisio gratiae gratum facientis — 538. Gratia operans et gratia cooperans — 539. Corollaria — 540. Gratia praeveniens et gratia subsequens — 541. Gratia sufficiens et gratia efficax — 542. Subdivisiones gratiae gratis datae — 543. Quaestio — 544. *Conclusio*. Gratia gratum faciens nobilior est gratia gratis data . . . » 440-447

CAPUT XLIV.

De gratia sufficienti

545. Quaestio — 546. Quid Jansenius circa gratiam sufficientem senserit — 547. *Conclusio* I. In statu praesenti vere datur gratia sufficiens — 548. Obj. — 549. Pro solutione difficultatum ex S. Aug. — 550. Gratia sufficiens et efficax juxta Molinistas — 551. Gratia sufficiens et efficax juxta Thomistas — 552. Observationes — 553. *Conclusio*. Gratia sufficiens intrinsece considerata distinguitur a gratia efficaci etiam intrinsece considerata sicut imperfectum distinguitur a perfecto — 554. Corollarium — 555. Observatio — 556. Obj. . . . . » 447-455

CAPUT XLV.

De gratia efficaci

557. Quaestio prima — 558. Sententiae — 559. *Conclusio*. Gratiae efficacia repetenda est ab omnipotentissima Dei voluntate quatenus absolutum et plenum dominium habet in hominum voluntates — 560. Sententia Augustinensium — 561. *Conclusio*. Efficacia gratiae non videtur repetenda ex delectatione victrix — 562. In quo consistat gratia efficax determinatur — 563. Quaestio secunda — 564. Errores circa libertatem voluntatis sub gratia — 565. *Conclusio*. Voluntas gratiae efficaci non consentit ex necessitate, sed libere omnino — 566. Pro solutione difficultatum . . » 455-458

CAPUT XLVI.

De causa gratiae habitualis

567. Species causarum recensentur — 568. Causa finalis gratiae — 569. Causa materialis gratiae et causa formalis — 570. Causa exemplaris gratiae — 571. Causa efficiens gratiae — 572. Quaestio — 573. *Conclusio*. Solus Deus potest esse causa principalis efficiens gratiae — 574. Obj. — 575. Quaestio altera — 576. *Conclusio*. Gratia non habet esse per creationem, neque per concreationem, sed per eductionem de potentia animae obedientiali . . . . . » 465-470

CAPUT XLVII.

De subjecto seu de causa materiali gratiae

577. Quaestio — 578. Advertenda — 579. *Conclusio* I. Ut homini adulto gratia habitualis conferatur, requiritur juxta ordinarium providentiae cursum ut homo per actum liberi arbitrii se disponat, qui actus est ipsa contritio — 580. Quaestio altera — 581. *Conclusio*. 1.º Actus liberi arbitrii moti a Deo disponunt physice et ex natura rei ad gratiam sanctificantem, 2.º non tamen effective concurrunt, sed solum dispositive — 582. Quaeres — 583. Quaestio tertia — 584. Duplex consideratio gratiae — 585. *Conclusio*. Gratia, si consideretur ex parte subjecti secundum quod unus habitus est magis vel minus intensus in subjecto, est major in uno quam in altero . . . » 470-476

CAPUT XLVIII.

De certitudine gratiae

586. Duplex certitudo — 587. Sententiae haereticorum et quorundam catholicorum — 588. Advertenda — 589. *Conclusio*. Nullus, secluso speciali privilegio revelationis divinae, scire potest certitudine fidei se habere gratiam — 590. *Conclusio* II. Nullus est certus se habere gratiam absoluta certitudine morali excludente omnem formidinem — 591. *Conclusio* III. Homo potest conjecturaliter cognoscere se habere gratiam . . . » 476-479

CAPUT XLIX.

De culpa remissione

592. Ratio capitis — 593. Justificatio passive accepta — 594. Duplex acceptio justitiae — 595. Justitia prout importat complexum omnium virtutum dupliciter consideratur — 596. *Conclusio* I. Justificatio simpliciter loquendo neque est remissio peccatorum formaliter loquendo, neque remissionem peccatorum necessario includit — 597. *Conclusio*. Justificatio impii, licet formaliter non sit remissio peccatorum, est tamen concomitanter — 598. Falsa notio justificationis ab haereticis tradita — 599. *Conclusio*. In justificatione impii peccata non teguntur quasi maneant in impio; sed vere ac formaliter remittuntur, delentur et auferuntur . » 479-485

CAPUT L.

De infusione gratiae requisita
ad culpae remissionem.

600. Haeretici — 601. Condemnatio a Concilio Tridentino lata — 602. *Conclusio*. Justificatio impii, ac proinde remissio peccatorum non fit per justitiam Dei aut Christi extrinsece nobis imputatam, sed per internam justitiam qua interius renovamur et sanctificamur, quae est gratia ipsa habitualis — 603. Obj. — 604. Pro difficultatibus solvendis ex S. Scriptura — 605. Quaestio — 606. Advertenda — 607. Punctum quaestionis — 608. Sententiae — 609. *Conclusio*. De facto actus contritionis vel caritatis non est habendus uti causa formalis justificationis, sed sola gratia habitualis — 610. Obj. — 611. *Conclusio* II. Gratia habitualis natura sua expellit peccatum, imo talis ac tanta est repugnantia gratiae habitualis cum peccato, ut neque de potentia Dei absoluta possit esse simul in eodem subjecto — 612. Corollaria . . . . . » 486-494

CAPUT LI.

De proprietatibus justificationis

613. Haeretici — 614. *Conclusio*. Justificatio non solum amissibilis est, sed de facto amittitur per subsequens peccatum mortale — 615. Obj. I — 616. Obj. II — 617. Proprietates justificationis recensentur . . . . . » 494-497

CAPUT LII.

De modo quo se habet fides ad justificationem
in adultis

618. Ratio capitis — 619. Quaestiones — 620. Quid docuerunt haeretici — 621. Triplicem fidem distinguunt haeretici — 622. Quid imponat Calvinus catholicis — 623. Calvinisticae impositionis falsitas — 624. Fidei triplex consideratio — 625. *Conclusio* I. Fides, sive aliquis actus fidei requiritur ad justificationem adulti — 626. *Conclusio* II. Fides ad justificationem necessaria non est sola fiducia qua

credimus peccata nobis esse remissa; sed est adsensus mentis quo firmiter credimus esse vera ea quae divinitus revelata sunt; quarum quaedam captum rationis saperant — 627. *Conclusio* III. Sola fides ad justificationem non sufficit, sed aliae dispositiones etiam requiruntur — 628. Pro solutione difficultatum — 629. Obj. I — 630. Obj. II. . . » 498-507

CAPUT LIII.

De aliis dispositionibus
quae ad justificationem requiruntur

631. Sex actus ad justificationem disponentes — 632. Ordo quo tales actus procedunt — 633. *Conclusio*. Hi omnes actus recensiti sunt vere dispositiones ad justificationem — 634. Quinam actus semper requirantur ad justificationem et explicite . . . » 507-512

CAPUT LIV.

De infusione virtutum quae fit in justificatione

635. Notio et divisio generica virtutis — 636. Definitio et divisio habitus seu virtutis per infusionem — 637. Differentia virtutum per se infusarum a virtutibus acquisitis — 638. Virtutes per se infusae theologiae et morales — 639. Generalis divisio virtutum moralium — 640. *Conclusio* I. Virtutes theologiae infunduntur simul cum gratia in justificatione — 641. Virtutes morales in justificatione et dona Spiritus Sancti . . . » 512-516

CAPUT LV.

De merito justi apud Deum

642. Ratio capitis — 643. Quid nomine meriti intelligatur — 644. Meritum de condigno et de congruo — 645. Meritum de congruo duplex — 646. Meritum de condigno ex condignitate, non autem ex toto rigore iustitiae apud Deum — 647. Meritum naturale et meritum supernaturale — 648. Haeretici — 649. *Conclusio*. Opera justorum sunt vere meritoria apud Deum, imo sunt meritoria vitae aeternae et augmenti gratiae — 650. Obj. I — 651. Obj. II — 652. Obj. III . . . » 517-525

CAPUT LVI.

De condignitate meriti
in ordine ad vitam aeternam

653. Quaestio — 654. Conditiones ad meritum de condigno — 655. Conditiones requisitae ex parte actus — 656. Conditiones requisitae ex parte operantis — 657. Conditio requisita ex parte praemiantis — 658. Corollarium — 659. Quaestio — 660. Resolutio quaestionis quorundam theologorum — 661. Critica — 662. *Conclusio*. Opera justorum ex gratia provenientia sunt vere meritoria vitae aeternae de condigno — 663. Obj. . . . » 526-552

CAPUT LVII.

De ipsa retributione vitae aeternae ex parte Dei
retribuentis considerata

664. Triplex justitia — 665. Quaestio — 666. Sententiae — 667. *Conclusio*. Retributio vitae aeternae est actus justitiae ex parte Dei, quae justitia recte et proprie dicitur distributiva, et quoad modum etiam commutativa — 668. Pro solutione difficultatum — 669. Corollaria . . . » 533-537

CAPUT LVIII.

De influxu caritatis in actibus meritoriis
aliarum virtutum in ordine ad vitam aeternam

670. Virtutes theologicae et virtutes morales — 671. Ratio meriti aliquantulum competit omnibus virtutibus — 672. Quaestio — 673. Quid sentiant theologi — 674. *Conclusio*. Sine virtuali influxu caritatis nullus actus sive virtutis acquisitae sive infusae est meritorius vitae aeternae de condigno — 675. Obj. . . . » 537-540

CAPUT LIX.

De iis quae cadunt sub merito

676. Determinantur ea quae sunt probanda — 677. Quaedam recolenda — 678. *Conclusio* I. Non potest homo mereri sibi de condigno primam gratiam justificantem; 2.º neque potest de congruo, si meritum de congruo stricte ac-

ciatur; 3.º potest autem sibi mereri de congruo, si meritum de congruo late accipiatur; 4.º aliis hominibus etiam non potest de condigno, si loquamur de pmo homine; 5.º potest autem de congruo, etiam stricte. — 679. *Conclusio II.* Homo justus non potest sibi mereri reparationem post lapsum, neque de condigno, neque de congruo, merito de congruo potest mereri. Alteri vero, licet non possit de condigno, potest tamen de congruo — 680. *Conclusio III.* Homo potest sibi mereri de condigno augmentum gratiae vel caritatis — 681. Corollarium — 682. *Conclusio IV.* Potest homo mereri primam gloriam de condigno — 683. *Conclusio V.* Nullus potest mereri de condigno perseverantiam — 684. Obj. — 685. Corollarium — 686. Observatio — 687. *Conclusio VI.* Bona temporalia secundum quod sunt utilia ad opera virtutum, quibus perducimur ad vitam aeternam, directe et simpliciter cadunt sub merito. Si autem bona temporalia considerentur secundum se, non simpliciter cadunt sub merito, sed secundum quid . . . » 541-553

CAPUT LX.

De objecto fidei divinae

688. Ratio capitis — 689. Notio fidel — 690. Objectum fidei divinae — 691. Corollaria — 692. Quaestio — 693. Sententiae — 694. *Conclusio I.* Revelatio divina sola, seu veritas prima in dicendo ut est falli et fallere nescia, non autem Apostolorum aut Ecclesiae testimonium est motivum formale fidei — 695. Observationes — 696. Resolutio ultima actus fidei . . . » 553-561

CAPUT LXI.

Sequitur de objecto fidei

697. Ratio capitis — 698. Obiectum materiale fidei — 699. Compendium obectorum fidei — 700. *Conclusio I.* Objectum fidei, inquantum est objectum fidei, idest ratione motivi formalis fidei, non est aliquid visum seu evidens — 701. Corollaria — 702. Dissensio theologorum — 703. Dissensus inter theologos componitur — 704. *Conclusio II.* Ea quae subsunt fidei sunt evidenter credibilia credenti — 705. Observatio — 706. Corollarium — 707. Credibilia sunt per certos arti

culos distinguenda — 708. Articuli distinguuntur de objectis de quibus est fides secundum se — 709. Numerus articulo-
rum fidei adsignatur . . . . . » 561-569

CAPUT LXII.

De objecto fidei juxta modernistas

710. Ratio capitis — 711. Hypercritici modernistae circa objectum fidei — 712. Objecta quae in ipsa religione credimus juxta modernistas — 713. Dogmata juxta Modernistas — 714. Dogmatum mutabilitas — 715. Dogmata fidei ut normas agendi exclusive habent quidam modernistae — 716. *Conclusio* I. Motivum formale fidei non potest esse neque interior experientia neque subjectiva necessitas — 717. *Conclusio* II. Objecta fidei nostrae quae firmiter credimus non sunt phaenomena seu affectiones subjectivae — 718. *Conclusio* III. Dogmata non sunt pura symbola aut formulae subjectivas affectiones exprimentes; neque mutabilitati subjecta — 719. *Conclusio* IV. Fidei dogmata non ut norma agendi exclusive habenda sunt, sed primo ut norma credendi . . . . . » 569-576

CAPUT LXIII.

De actu fidei

720. Quid est credere — 721. Ad actum fidei requiritur voluntas — 722. Quomodo contingat voluntatem movere intellectum ad actum fidei — 723. Corollaria — 724. Quaestio — 725. Advertenda — 726. Punctum quaestionis — 727. *Conclusio*. Actus fidei supernaturalis est omnibus adultis necessarius necessitate medii ad justificationem recipiendam et ad salutem — 728. Corollaria — 729. Quaestio secunda — 730. Sententiae theologorum — 731. *Conclusio* I. Ante Christi adventum non erat necessaria necessitate medii fides explicita in Christum futurum redemptorem — 732. *Conclusio* II. Post tempus gratiae revelatae, idest post adventum Christi, omnes tam majores quam minores tenentur habere fidem explicitam de mysteriis Christi — 733. Corollarium — 734. Alius textus S. Thomae expenditur — 735. Quid sit retinendum circa necessitatem medii fidei explicitae etc. . . . . » 576-586

CAPUT LXIV.

De habitu fidei

736. Quaestiones — 737. *Conclusio* I. Fides est vere et proprie virtus, et quidem prout est informata a charitate est perfecta virtus, prout est informis, imperfecta — 738. Corollarium — 739. *Conclusio* II. Fides proprie loquendo neque est virtus intellectualis, neque moralis, sed est virtus Theologica — 740. Corollaria — 741. *Conclusio* III. Habitus fidei infusae in haeretico discredente unum articulum fidei remanere non potest; sed remanet in aliis peccatoribus, licet in eis non remaneat charitas; non tamen remanet in damnatis — 742. *Conclusio* IV. Fides non remanet in beatis, remanet tamen in animabus purgantibus . . . » 586-591

CAPUT LXV.

De virtute spei

743. Quid intelligatur nomine spei — 744. Objectum spei — 745. Quaestiones — 746. *Conclusio* I. Objectum principale seu primarium sive objectum formale quod spei est beatitudo aeterna — 747. *Conclusio* II. Omnia alia praeter Deum in quae fertur spes et quae sunt media ad Deum consequendum sunt objectum secundarium spei — 748. Quaeres — 749. *Conclusio* III. Objectum formale quo, quod dicitur ratio formalis sub qua spei, est omnipotentia divina, sive Deus ut auxilians — 750. *Conclusio* IV. Objectum adaequatum formale et motivum spei est Deus ut nobis summe bonus et nobis auxilians ad obtinendum ipsum — 751. Corollaria . . . » 591-596

CAPUT LXVI.

De virtute charitatis

752. Ratio capitis — 753. Quaestiones — 754. *Conclusio* I. Charitas est amicitia — 755. *Conclusio* II. Charitas non est ipse Spiritus Sanctus, sed habitualis forma inclinans voluntatem ad prompte et delectabiliter eliciendum charitatis actum — 756. *Conclusio* III. Objectum formale seu moti-

vum charitatis est bonitas divina absoluta, idest bonitas divina propter se supernaturaliter cognita — 757. Corollaria — 758. *Conclusio* IV. Objectum terminativum primum charitatis est Deus, secundarium est proximus — 759. Corollaria . . . . . » 597-602

CAPUT LXVII.

Sequitur de charitate

760. Quaestiones — 761. *Conclusio* I. Charitas viae eadem specie et numero manet in Patria — 762. Corollarium — 763. *Conclusio* II. In Patria charitas non potest augeri, sed in via potest augeri — 764. Observatio — 765. Corollarium — 766. Quaeres — 767. Quaeres — 768. Corollarium — 769. Quaeres — 770. Epilogus eorum quae in tractatu de gratia Dei disseruimus . . . . . » 602-610

CATHOLIC THEOLOGICAL UNION
BX1751.L88 C001 V002
INSTITUTIONES THEOLOGIAE DOGMATICAE SPEC

3 0311 00042 8008

WITHDRAWN

43820

BX	43820
1751	
.L88	Lottini, Joannes
AUTHOR V.2	INSTITUTIONES THEOLOGIAE DOGMATICAE SPECIALIS
TITLE	EX ~~MM~~ SUMMA THEOLOGICA...
DATE DUE	BORROWER'S NAME

BEFORE TAKING BOOK

from library, remove slip; put your name and date on it and place it in the box provided

WHEN RETURNING BOOK

return the slip to the pocket and replace the book in its proper place.

A BOOK IS NO GOOD
UNLESS YOU CAN FIND IT
WHEN YOU NEED IT

Your cooperation in keeping an orderly library will enable you to get the best possible service from your library.

8 0311 00042 8005